

PETRI VICTORII

*

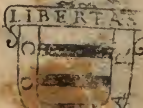
Explicationes ſuarum in Ciceronem Caſtigationum.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1559.

PETRVS VICTORIVS BARTHOLOMAEO CAVALCANTI SVO SAL.

ERAM semper putaui nobilißimi tragici sententiam illam, πόνῳ πόνος πόνον φέρει, nunc uerò etiam expertus sum. Postquam enim negare non potui rogantibus satis multis, ut quædã, quæ ex antiquißimis exemplaribus syncerè (ut arbitror) restitueram in epistolis Ciceronis, diuulgarem: cupiẽs omni ratione, qua poteram, uoluntati illorum morem gerere, & eruditis hominibus studium meum probare, in magnã turbam incidi molestiarum: nam & dum ea colligerem, non parum laboraui, & cùm mihi uisus essem nonnihil utilitatis libris illis adtulisse, me quasi teneri arbitratus sum, eos etiam, quibus idem autor philosophiam explicauit, & quibus oratorum præcepta elegantißimè persecutus est, si possem, meliores reddere. Quare multis priscis exemplaribus comparatis, id opus, magnum sanè & arduum, adgressus sum, & quàm accuratißimè potui absolui, atque ad exitum perduxi. Sed cùm postea animaduerterem multa esse loca, maximè in epistolis, quæ nisi aperirentur, obscura futura essent, cùm aut historia illarum rerum à multis ignoratur, aut uersus reconditi aliquorum poëtarum citantur, nonnulla etiam parum certa, & in uarijs libris uariè scripta, quædã suspecta, alia autẽ prorsus mendosa, quæ omnino oporteret indicare, necesse esse duxi quasdam adnotationes conficere, quæ obscura illustrarẽt, incerta & suspecta ostẽderent, deprauata et

manca, ne quempiam nulla utilitate exerceant, denotarēt. Verū in prioribus adhuc negotijs implicatus, aliud cōmodius tempus expectare cogitabā, cùm statim quibusdā impressorū impedimentis hoc opere intermisso, satis idoneū tempus nactus sum, ut quæcunque mihi declaratione aliqua indigere uiderētur, colligerem, & breuiter explicata in paruum hoc uolumē conferrem. Ea autem sine fucis (ut natura mea fert) exposui: nec enim meum consiliū unquā fuit, hac occasione doctrinam aliquam (quæ in me nulla est) aut multarum rerum scientiam ostentare: tantùm conatus sum, quæ in his libris maioris alicuius momenti immutaui, tueri: rationes, quibus ductus id fecerim, adferēdo, & testimonia priscorum codicum adducendo. Suspitiões etiam multas, quæ mihi occurrerunt, & aliquantulū uisæ sunt posse studiosos adiuuare, liberè protuli: nec in ulla re ueritus sum simplicitatem mei ingenij aperire, dū quæcunque mihi in mentem ueniunt, narro: tanta cupiditate exarsi clarißimum hunc scriptorē fœdißimis maculis inquinatum purgandi. Quātum autem in hoc profecerim, alij iudicabunt: studium quidem certè & egregia quædā uoluntas non defuit. Sed quia fieri potest, imò potius necesse est, ut in quibusdā decepti simus (cognoscimus enim ingenij nostri infirmitatem, & lubricam periculosamq; harum rerum tractationem) petimus ab eruditis, ut errores nostros, siquos animaduertent, non paucorum locorū nō ineleganter illustratorū meritis compensent. nec me arrogātiæ condemnent, quòd hoc onus minime mearum uirium in me receperim: nec enim id unquam expetiui, sed potius ab alijs mihi impositū, ualde cupiens, subterfugere nō potui, ut siquid in hoc à me peccatū sit, facilitate potius quadā, et naturæ bonitate peccatū sit, quòd ea quæ

iustè

iustè repudiare poteram, onera subierim. nam (ut suprà à me expositum est) paulatim, & non uno cõsilio hoc munus suscepi: à primo enim ex occasione quadam tibi nota cœpi summo studio epistolas ad Atticum scriptas ad meũ & amicorum usum mendis purgare. Quum enim domi tuæ antiquum illud ab Angelo Politiano laudatum illarũ epistolarum exemplar uidissem (quod disparem sortem ab ea quam ille ei tributam dicit, multos sanè annos expertũ fuerat: eripueras enim tu illud è manibus ignobilis Grammatici, apud quem diu latuerat) à te sumpsi illud, et summa cura, quæ in eo à uulgari lectione discrepabant, notaui: ex quo tempore cùm eam iam, quæ à me capi poterat, utilitatem ab eo accepissem, & nonnihil quoque illud suæ dignitatis ac nominis per me recepisset, citò pristinam fortunam recuperauit: in manus enim clarißimorũ & doctißimorum uirorũ, postquam à me exijt, peruenit. Cum igitur à te ortum sit huius mei laboris initium, non uacare omnino culpa mihi uisus essem, nisi paruo hoc munere tibi grati animi memoriam ostẽdissem: quare semper cogitaui ad te hunc libellum, quemadmodum nunc facio, mittere: quamuis (ut uerum fatear) maiora fuerint ea quæ me ad hoc impulerunt. Cum enim à teneris (ut aiunt) unguiculis, ætatibus nostris non multum differentibus iocũdißima familiaritate cõiuncti inter nos fuerimus, nec unquam nostræ beneuolentiæ iter interruptum sit, sed cotidie potius aliquid accesserit ad amorem, nunquamq; ego excellens ingenium tuum, incredibilem doctrinam, suauißimos mores, singularem probitatem admirari et amare destiterim, cur non debui primos tibi ingenij mei fructus largiri? simulq; cùm nostra amicitia ciuibus nostris notissima, & (ut spero) probatißima sit, quãtum per me fieri,

 potest

potest eniti ut externis etiã gentibus nõ incognita esset? Quòd si multi opibus potẽtiaq; illustres personas quærũt, quibus labores suos cõmẽdent, rectius ego esse putaui, eum cũ quo familiarissime uiuo, cunctis animi & ingenij muneribus clarum non præterire, & cui fortuna potius defuisse uideatur, ad præclaras et honestas res gerendas, quàm aut ea quæ ipsi sibi summo studio & diligẽtia homines ad laudem et gloriam nati parare solent, aut illis à natura, ut amplissimi uiri euadant, tribui. Accipies igitur hoc, qualecunque est, læto animo munusculum, & quæ à te ingenij tui monimẽta expectãtur, ne patiare diutius ea ingenuis artibus deditos desyderare.

Vale.

PETRI VICTORII EXPLICATIONES SVARVM IN CICERONEM CASTIGATIONVM.

XPONENDA *primùm à nobis causa est, cur titulum x v i. primorum librorũ mutauerimus, qui uulgò ab omnibus Familiarium epistolarum appellabantur: ne forte aliquis nos id temere fecisse suspicetur: ob idq; malit usitatum, & receptum iam errorem sequi, quam uetus & legitimum nomẽ harum epistolarum comprobare.* Nam *cum nihil sit in his libris immutatum, cuius non possimus si non ueram, probabilem tamen aliquam causam reddere: uidemur quoque nobis huius rei argumenta & rationes non contemnendas posse adducere, quæ falso nomine has diu appellatas esse ostendant, & consilium nostrum non reprehendi sinant, qui id induximus: non autem id nouandi cupiditate capti fecimus, sed potius sinceræ, & incorruptæ uetustatis desyderio moti, quam cotidie magis à nouis quibusdam inquinari, & ludibrio haberi pati nõ possumus.* Existimo *autem hos, ut hæc uolumina ab alijs Ciceronis, & maximè ab his, quæ ad* Atticum *scripta sunt, distinguerent, nomen illud excogitauisse: quod quàm sapienter fecerint, alij maioris autoritatis uiri iudicabunt. Scimus sanè quoddam epistolarũ genus familiare rectè appellari & dici, cuius etiã generis nõnullæ hoc*

uolumine epistolæ continentur:nō tamen ob id omnes ita appellandæ,cùm plurimæ sint de grauibus & magnis rebus summo artificio scriptæ. Quòd si ullis epistolarū uoluminibus hic titulus cōueniret, uerius hoc nomine appellari possent illæ, quæ ad Atticū familiariter scriptæ sunt: quæ licet & ipsæ sæpe de publicis rebus agant,remißiore tamē & solutiore genere dicēdi utūtur,et minore arte & studio scriptæ sunt,quomodo familiares inter se homines scribere consueuerūt.Hoc autē ab alijs disertis & elegātibus uiris animaduersum esse (quibus merito semper hoc nomē suspectū fuit)compertū habemus.Mouit autem nos maximè ut id repudiaremus, quòd in nullis manu scriptis paulo ātiquioribus codicibus illud inuenimus, ut omnino nouum esse & nuper ortū cōfiteri necesse sit. Nā in egregiæ & probatæ uetustatis exemplari,quod merito semper summæ autoritatis apud nos fuit, nullū est huius uocis uestigiū.Animaduertimus etiā, quod rem penitus cōfirmare uidetur,à nullo unquam ueterū autorū, & non ignobiliū Grammaticorum,qui crebro testimonium harū epistolarū adducunt,illas familiares appellari, sed eo quē nos restituimus titulo & nomine.Hi sunt A.Gellius,Nonius Marcellus,Priscianus,qui nō has solū,uerùm etiā multos alios libros epistolarū à M.Tullio scriptarum citāt, qui ab eo semper ad quē missæ sunt,cognomē accipiūt.Hoc autē tā notū unicuique esse potest,& tā facilè ab illis qui nō obseruarint,potest perspici,ut exēplis adducēdis, id cōprobari necesse esse non putē.Vnū tamē notandū fuit,cū liber ab eo ad quē primæ epistolæ scriptæ sint,appelletur,cōtineatq; ferè semper ad alios etiā missas literas,quomodo illæ posteriores citādæ sint:quod etiā ab illis diligēter obseruatum est.quod maxime eo loco declaratur,qui à Nonio

Mar.

Mar. adducitur è libro qui antè nonus appellabatur, Sed cura ut ualeas, ne ego te iacēte bona tua comedi. sic enim, inquit Nonius, Cicero Ad Varronem epistola Pæti: sunt enim hæc uerba in epistola Pæti, id est quæ ad Pætū missa est. epistolæ autē ad Pætū missæ continētur in uolumine ad Varronē, sic appellato, quia primæ eius libri epistolæ ad M. Varronē scriptæ sunt: ut hoc præcipuè loco, & multis etiā alijs (quæ nūc ne lōgiores nulla necessitate simus, omittemus) scrupulum hunc quemadmodum ueteres uitare soliti essent, appareat, & legitimum hunc esse titulum horum librorum amplius dubitari non debeat, cùm ab optimis autoribus ita citentur. nec debent nomine, in quo omnes comprehenduntur, sublato, numeri notari librorum: tunc enim necessarij sunt, cum ad eundem plures libri mittuntur, ut in multis ex his qui uetustate amißi sunt, accidit. nam non pauci fuere ad quos multa epistolarum uolumina scripserit, ut ad Cn. Pompeium, Cæsarem Dictatorem, Cæsarem Iuniorem: siquidem ex lib. IX. epistolarū ad A. Hirtium à Nonio Marcello Ciceronis testimoniū adducitur, & ex his qui restant, III. ad Q. fratrem, XVI ad T. Pomponium Atticum. in hoc etiam fidem priscorum codicum nobiscum habemus. Iis igitur ego & rationibus, & autoritatibus motus, inueteratum & receptum iam errorem tollere non dubitaui.

E' LIBRO AD P. LENTVLVM. I.

Quod commode facere poßis:) Sic olim in prima ad Lentulum epistola locus hic legebatur: emendarunt postea nonnulli, COMMODO REIP. non omnino ineptè aut longè à uetere lectione, nec tamen penitus cū ea

Pagina. 1 c nostræ editionis.

ea concordantes : partem enim uetustæ lectionis re=ceperunt, partem reprobarunt. siquidē, QVOD COM=MODO REM FACERE POSSIS, uetustiores habent. Quòd si (commodo) aptè & opportunè signi=ficaret, nos hanc ualdè probaremus, ut diceret, ideo quos=dam ipsi Lentulo decernere ut regem deduceret, quòd id ille maxime propter loci uicinitatem & opportunita=tem commodè & aptè facere posset. nam Lentulus in ijs locis erat, ut ipsi propè in conspectu Aegyptus esset. Arbitramur enim in hac re spectasse potius quosdam, ut id negotium alicui committeretur qui id cōmodè con=ficere posset, quàm ullum reip. commodum aut utilitatem. Non tamē negauerimus, posse etiam locum esse restitutæ ab alijs lectioni, quanuis ueterem magis ueram existime=mus, si modo paruo illo mendo purgetur. nam COM=MODE potius quàm COMMODO scribendum esse puto. Paulo etiam post initium huius epistolæ, QVI, pro QVONIAM scriptum est in cunctis ueteribus exem=plaribus, quod à nobis prætermitum (quanuis tenuis ani=maduersio sit) hic tamen adnotare uisum est. Qui tritas habent aures notandis huius autoris uerbis, dijudicare poterunt utra sincerior sit, & magis huius loci propria lectio.

19. Septima ad Lentulum epistola, reddenda à nobis ratio est cur locum, qui antea in omnibus impreßis codicibus nulla mendi suspicione legebatur, ut mutilum notaueri=mus, duabus subtractis dictionibus. Nostrum consilium fuit optime lector (quod omnibus probari cupio) ut quan=tum per nos fieri poßit, sinceram Ciceronis scripturam restitueremus. quòd, sicubi in locos mancos incidimus, tutius nobis uisum est, eos ut in antiquis, & probatis exē=plaribus

pluribus inuenimus, scribere, quàm ut à quibusdam (mea quidem sententia, parum in alienis scriptis modestis) suppleti sunt, qui operam dabant ut nullus locus esset è quo non aliquis sensus eliceretur: putabantq; hoc esse officium correctoris, nihil iacere pati. à quorum opinione, iam pridem à doctis uiris damnata, & eiecta, nos longè dissentimus, diuersumq; penitus institutum secuti sumus: omnes enim locos, qui contra ueterum codicum fidem à recentioribus grammaticis suppleti sunt, quos nos ueteribus uestigijs hærentes corrigere non potuimus, in antiquam lectionem retraximus, nequis uerba illa pro legitimis Ciceronis accipiens fallatur, & ut industria studiosorum habeat in quo se exerceat, quæratúrq; antiquiora & integriora exēplaria, si ulla fortasse adhuc latent, quæ ueram lectionem retineant. Hic autem locus de quo nunc loquimur, ut uides, legitur in melioribus codicibus: desyderetur'ne aliud præter uerbum, quo superiores dictiões necti debent, doctiores diligētius animaduertent. scimus autem nonnullos pro PRAEFVISTI, legere FAVISTI: quæ res auget etiam suspitionem, uel potius me in hac opinione confirmat, ut ea quæ nos deleuimus uerba, noua sint, & ab aliquo suppleta. cū enim non satis bene firma scriptura est, aliquid ferè semper uitij subest.

Eadem epistola, Te uerò moneo cum beneficijs tuis:) 19
Nos receptam lectionem hoc loco conseruauimus: ueterem autem (quanuis eam non probemus) uolumus tamen testatam relinquere: in antiquioribus enim & melioribus libris, beneficētijs pro beneficijs legimus. Est autem apud hunc autorem hoc nomen: uerum Beneficentia potius illi est (nisi fallimur) animi uirtus & quædam bonitas naturæ, quæ opibus suis alios iuuare, & beneficia in homi-

nes

nes conferre delectatur. Beneficētias *ab eo beneficia collata appellari, non memini me legisse.*

23 Epistola nona, *Qui tibi ex me fructus debentur, eos uberiores & præstantiores præsens capere potuisses.)* Veteres codices (*præsentiores*) habēt, ut nos scripsimus. Mirum est quàm multis locis hanc uocē PRAESENTEM in (*præstantē*) mutauerint: credo non putantes latinè hoc significatu dici: sed (ut opinio mea est) peccarūt: sæpe enim eam apud hunc legimus, ut in Episto. ad Catonem, 4.13. *Vir cum beneuolētia, & fide erga populum* Ro. *singulari, tum præsenti magnitudine & animi & consilij.* etsi in eum etiam locum idem error inuaserat quem nos sustulimus: uulgati enim codices (*præstanti*) habebant. In procemio quoque Oratoris, *Et in præsentibus rebus magna sunt ea quæ sunt optimis proxima.* etsi ibi etiā uulgati, & cōmunes codices *præstantibus*. Videtur præterea non parū elegantiæ retinere geminatio illa eiusdem dictionis, alio, & alio significatu positæ.

28 *Quo in discrimine cum mirifica Senatus, incredibilis Italiæ totius, singularis bonorum omnium consensus:)* Verba illa, MIRIFICA, & CONSENSVS non cohærent inter se, ut patet: omnes tamen uetusti codices hanc lectionem retinēt, quam etiam in impreßis quibusdam inuenias: etsi in alijs qui facilitatem, & claritatem secuti sunt, CONSENSIO reposuerunt, pro consensus: proculdubio planam, & apertam lectionem, nisi uetustorum codicum autoritas repugnet. Videāt igitur eruditi uiri quomodo hunc locū tueantur. Scimus nos quandoque ueteres grammaticos in libris Ciceronis quosdam locos notasse, in quibus solœcismus inesse uideretur: in orationis enim cursu ea quandoq; uox exit, quæ parū re

spondet

ſpondet ſuperiori ſtructuræ. an huiuſmodi ſit hic locus, accuratè animaduertendum eſt.

Si ij pro me ſtante, pugna non deſtitiſſent:) Emenda-*uimus ex uetuſtis codicibus, Si ijs pro me ſtante, pugnare licuiſſet. Quo loco Mediceus codex, ille inquam omnium probatiſſimus, & integerrimus (liquiſſet) per q ſcribit. ſæpe enim inuenias in antiquis exemplaribus has literas inter ſe commutari, & uiciſſim alteram pro altera capi, ut in hoc. ad Memmium epiſt. Q. Valerij ſic locus ille legitur, Quare Cuſpianorum omnium commendationis cauſam hac tibi epiſtola exponẽdam putaui: relicuis epiſtolis tantum faciã, & cætera. Et codẽ libro, in epiſtola ad Seruiũ, Quod relicum eſt, uelim augeas tua in eum beneficia, & cætera. Eſt autem hæc omnino commodior, & uerior lectio: non enim pugnarunt, quanuis parati eſſent, & uellẽt pugnare pro ſalute Ciceronis: duces enim defuerunt. Vtitur etiam hac eadem locutione in Libro ad Senatum, epiſtola ad Catonem, cum eandem ferè ſententiam exponeret, Mitto quòd inuidiam, quòd pericula, quòd omnes meas tẽpeſtates & ſubieris, & multo etiã magis, ſi p me licuiſſet, ſubire paratiſſimus fueris.* 28

Recreatis enim bonis uiris, &c.) *Nos quia horum codicum probitatem multis modis perſpectam habemus, nihil ferè in illis inuenimus quod penitus contemnamus. Quæ tamen non tuto uiſi ſumus poſſe recipere, & tamen digna putauimus ut de his lectorem admoneremus, conſeruata priore ſcriptura, huc conferemus, quemadmodum hunc locum: ſic enim in antiquis legitur,* RECREATI ENIM BONI VIRI CONSVLATV TVO, ET CONSTANTISSIMIS, ATQVE OPTIMIS ACTIONIBVS TVIS EXCITATI, *&c. ut poßint alij maioris ingenij &* 29

eruditionis uiri rem diligẽter cõsyderare. Quod si negligentiæ librariorum tribuendum sit, mirum profectò est accuratum alioquin hominem, qualis fuit qui librum Mediceum scripsit (ut alios taceam) quater in eodem tractu peccasse, & cum semper septimo casu quattuor nomina scribere debuisset, ne semel quidem rectè reddidisse.

29 Primum illa furta muliebrium religionum:) Nos furia legimus: non tamen in hac parte ab antiquis codicibus adiuti sumus: est enim in illo etiam probatißimo idem error. sed cum sit unius tantum literæ facienda parua immutatio, sententiaq; huius loci ualde illustretur, cum antè nullus commodus sensus eliceretur, sperauimus, si peruersionem illam correxissemus, in reprehensionem non casuros. cum enim hic manifestò de Clodio agatur, quem sæpe furiam appellat, digno illius flagitijs nomine, cur non hic quoque ita appellet? In epistola ad Q. fratrem de Clodio agens sic inquit, Aut ullum ad illam furiam uerbum rescriberet. Quòd autem dicit furia religionum, ut generandi casum hæc uox furia sustineat, idem facit in oratione in L. Pisonem, cum illum furiam sociorum appellat. Nam quod sequitur, IMPVNITATEM SCELERVM EORVM SENTENTIIS, uetusti codices habent, IMPVNITATEM'STILLORVM SENTENTIIS, pro IMPVNITATEM EST: quæ scriptura semper est in Mediceo, ut in melioribus Plauti, & Terentij codicibus suppressa E litera: quod cum nonnulli fortasse non intellexissent, ex illis uerbis STILLORVM (scelerum) fecerunt, de suoq; EORVM addiderunt, & alia quædam quæ mirifice hunc locum perturbarunt. quibus sublatis, locoq; omnibus maculis diligenter purgato, sententia eius, quanuis occultior, ignota esse non poterit studiosis, & his præcipue

qui adcuratè historiam illorum temporum & earum maximè rerum quæ ad se pertinebant, à Cicerone sæpius scriptis suis explicatam didicerint.

Scripsi etiam carmina quędã, nam, &c.) Hæc duo uer- 35 *ba,* CARMINA QVAEDAM, *in nullis reperiuntur antiquis exẽplaribus: in illoq́; probatissimo alia noua manu à recẽtiori aliquo, & audaci (ut puto) reposita sunt: qui cum longum hunc sentẽtiæ tractũ nõ perciperet, putauit ea uerba deesse, & parum consyderate inculcauit. Est autem locus* κατὰ παρένθεσιν *legendus ab illa dictione* ETIAM, *usq; ad* SCRIPSI, *post quam uocem, quod sequitur* ETIAM, *in* IGITVR *commutandũ est: sicq; nihil discrepabit locus ab optimis codicibus: elegantemq; admodũ sententiam præ se feret. Similis huic locutio est in ultimo libro ad Atticum,* Tu uerò sapienter *(nunc demũ enim rescribo his literis quas mihi misisti conuento* Antonio Tyburti*) sapiẽter igitur, quod manus dedisti. Possẽ huius structuræ plura exempla adferre, præcipueq́; apud* Aristotelem, *quæ sæpe adeo conturbant nostros expositores, qui hæc nec diligenter curãt, nec possunt, etiam si uelint, cũ sint in barbaris illis interpretatiõibus corrupta & cõfusa, ut dolendũ sit tam bona ingenia in tam deprauatis libris esse uersata, quæ tamen Græci enarratores diligenter notant. Fortasse etiam eum qui hunc cõtaminare ausus est, fefellit uox ea* MVSAS, *cum non crederet ille nisi de pöematibus dici: quod adeo falsum est, ut id longius confutare non oporteat. sed quia semper* Cicero *in uersibus faciendis se libẽter exercuit, infrà narrat quid eo tempore numeris scripserit: dicit enim se* III. *libros scripsisse de temporibus suis. nam illud* CARMINA QVAEDAM *tam otiose dictum non dignum uidebatur ele*

tur elegantia Ciceronis, nec tam accurata suarum rerum expositione, qua in epistola utitur.

36 *Si Curiata lex nõ esset, e paraturũ cum collega:)* Cum *hîc nonnihil mendi appareret, alij alijs modis corrigere adgreßi sunt. Quidam pro* SEPARATVRVM, PARTITVRVM *legũt. nam sæpe apud* Liuiũ *dicũtur Consules inter se prouincias partiri. Alij* SEPACTVRVM, *lõgius adhuc à uetere scriptura & audacius. Nos cum in priscis omnibus exemplaribus* SE PARATVRVM *inuenerimus, diligẽtius re cõsiderata,* SE PATVRVM *legi debere iudicauimus: nulla alia re antiquã lectionem uariantes, nisi quòd ex una duas dictiones fecimus, primã syllabã quæ male sequenti hæserat, & per se stare debebat, ab illa abscindentes. Quàm frequens sit apud* Liuiũ *hic modus dicẽdi, cũ de diuisione prouinciarum agitur, seu de alia re quã Senatus arbitrio consulum permittit, nihil necesse est dicere, cum facile sit cuilibet plurima exempla inuenire.* Vt *tamen qui hoc nõ animaduertit, hoc onere leuetur, ex multis quædã hîc adponemus. lib.* XXIIII. *Quo die magistratũ inierũt Coß. senatus in Capitolio est habitus: decretumq́; omniũ primũ, ut Coß. sortirẽtur, cõpararentq́; inter se, ut* Claudius *comitia perficeret. Lib.* XXVI. *Inter se cõpararẽt* Claudius, Fuluiusq́;, *utri obsidenda* Capua, *utri ad prohibẽdã obsidione patriã,* Romã *ueniẽdũ esset.* In initio lib. XXX. Cn. Seruilius Cæpio & Cn. Seruilius Geminus *Coß. (sextus decimus is annus belli* Punici *erat) quum de* Rep. *belloq́; & prouincijs ad Senatũ retulißẽt, censuerũt patres ut Coß. inter se compararẽt, sortirentur'ue uter* Brutios *aduersus* Annibalem, *uter* Etruriam *ac* Liguriam *prouinciam haberet.* In eodem libro iuxta finem, Patres igitur

iurati

iurati (ita cōuenerat) censuerunt, uti Coss. prouincias inter se cōpararent, sortirentur'ue uter Italiam, uter classē nauiū L. haberet. Mādabat igitur Senatus ut prouincias Coss. uel in sortem conijcerent, uel inter illos conueniret, & sua uoluntate ipsi constituerent uter utram haberet: utiq; illos solitos hoc uerbo in ea re, infinitis autoritatibus certum est. Quin etiam in antiquis quibusdam libris ita locus hic Sallustij in Iugurt. legitur, Post A. fœdus exercitusq; nostri fugam fœdam Metellus & Silanus Coss. declarati prouincias inter se parauerant: Metelloq; Numidia euenerat. ut omnino SE PARATVRVM *ueram legitimamq; esse huius loci lectionē putem. Quanuis autem in superioribus Liuij exemplis (cōparare) sit, Cicero uero hic (parare) dixerit, non tamen dubitandum est quin eandem rem ambo intelligant. quam enim præpositionem Liuius cum uerbo coniunxit, Cicero nomini attribuit. Infert enim cum collega: ut idem profecto significet, parum uariato sermone dicere, Consules inter se comparare, & Consulem parare cum collega.*

Ad tuam summā amplitudinē, dignitatem, liberalitatē, 36
qua te scio libentissime frui solere:) Vetusti codices LIBERTATEM *habēt, melius omnino meo iudicio. Puto autē hic libertatē significare, uacare molestijs prouincialibus, posseq; pro suo arbitrio quicquid cōmodū fuerit agere: quod facere nequeūt qui in oculis tot populorum uiuūt. quòd si uoluisset retinere prouinciā, nec successori tradere, opus ei fuisset multis inseruire, ad multaq; descēdere, quæ seruitutis nōnihil illi attulissēt. Præterea ob hoc etiam uulgata lectio mihi displicet, quia frui liberalitate mihi is uidetur, in quē liberalitas cōfertur, nō q ea studiose utitur. Vt nō satis aptè dicere potuerit Lentulū liberali-*

tate libētißimè frui solere, cum antea liberalitatē in eo esse dixisset: nam qui ea præditus est, eam in alios exercet.

87 Facilitate quidem quid uellem:) Hic locus nōnihil mē-di continet. Quidam sic castigarunt, FACILITATE AVTEM QVOD VELLEM, &c. hac sententia, ut puto, Potuisses consequi facilitate tua (quod uellem. s. fecisses) ne eius ordinis, quem semper ornasti, rem aut uo-luntatem offenderes. id est, si facilis in publicanos fuisses, eorumq; cōmodis indulsisses, profecto non ordinem illum à te alienasses. Nos antiquam scripturam secuti sumus, cuius elegantior est etiam (ut puto) sentētia: est autē hæc, Dolet sanè Lentulum aliquid aduersus commoda publi-canorū egisse, sed quasi eum excusat. quod enim fecerat contra illos, quasi coactum fecisse ostendit, cum semper antè (ut ait) ordinem eum ornare consuesset: casus autem fecit, ut illorum uoluntatem offenderet, quem uitare non potuit: docet enim ipsum iure fecisse quod in illos decre-uerat, cum laudet æquitatem eius: uoluisset autem Cicero felicitate aliqua Lentulus cōsequi potuisset, ne accidisset ut illorum uoluntas offendēda esset. Hæc est nostra huius loci opinio, & omnium meliorum codicum lectio: id se-quatur quod sibi rectum uidebitur unusquisque.

87 Cur enim tibi hoc nō gratificer nescio.) Cogitandū est accuratius, an huius paruæ epistolæ principiū desit: nam uidetur omnino, si diligenter prima uerba examines, a-liquid desyderari: arguūt enim quædam dicta esse, quibus illa respondeāt: per se autem parum apta sunt initio lite-rarum. quod si nōnullis cōiecturis quæ ex paucorū horū uersuum sentētijs, & aliunde etiam non importune duci poßunt, fides habenda est, iudices maiorem partem eius amißam esse, & eam quæ conseruata est, magis extremo

quàm

quàm principio literarum propinquã fuisse. Non me ta*men latet multos credere nihil desyderari, à uerboq́;* IVRISCONSVLTO, *quod in epistolæ inscriptione est, regi sensum & structuram consequentium uerborum, ut familiariter cũ eo iocetur, facteq́; hominem irrideat, qui se iurisconsultum haberi & appellari uellet, cum non esset fortasse ualde iurisconsultus. quia tamen hoc mihi parũ satisfacit, nolui quin meam de hac re sententiam notam facerem, prætermittere. est enim opinio illa commentitia & nulla authoritate, aut testimonio confirmata: & prima illa uerba, in quibus iocus inesse debebat, nullam in se lepôris rationem, aut speciem habere uidentur.*

AD CVRIONEM. II.

Etenim *quis est tam in scribendo impiger, quàm ego? à te uero bis, ter'ue ad summũ:)* Veteres *codices ambas has dictiones* SCRIBENDO & SVMMVM *sine præpositionibus habẽt, ut etiam ad* Appium, Committere *ut negligens scribendo fuisse uidear.* (*Summũ*) *sæpe inuenias aduerbialiter sine præpositione, ut in epistola ad* Mesciniũ *in bonis codicibus,* Excepto *uno, aut summũ altero.* Ad Atticum *lib.* XII. *etiã in uulgatis rectè,* Scies *igitur fortasse cras, summum perendie.* Item *lib.* XIII. Ex*pectabam hodie, aut summum cras ab eo tabellarios.* 38

Nempe *studiũ non defuit:)* Sic *ferè in omnibus excusis libris:* Alij *peius adhuc,* STVDIVM MEVM *legũt.* Quomodo *enim potest studium suũ in eo negotio nõ defuisse dicere, cum id sibi non placuisse ostendat, seq́; cum alijs autorem fuisse ne fieret?* Erat *hic certe locus ualde obscurus: ego tamẽ mihi uideor in antiquo* Medicco *codice ueram lectionem reperisse.* Deleta *erat in eo prima* 39

huius epistolæ dictio, ut nullũ omnino uestigiũ eius superesset, aliaq; manu repositũ NEMPE. *Sed quia in ueteribus codicibus ante singulos libros notata sunt initia omnia epistolarũ, quæ eo uolumine cõtinentur, cũ titulis etiam & eorũ qui scribũt, & ad quos missæ sunt, ut facilius, credo, lector inuenire posset quas uellet, indicẽ illum aspexi, in quo sic est,* M. CICERO SAL. DICIT CVRIONI. RVPAE STVDIVM: *Quam puto esse synceram, & incorruptã lectionẽ.* Rupa *enim nomẽ esse arbitror liberti ipsius Curionis, quem ille cum mandatis* Romam *miserat: quorũ unum fuerat, ut declararet munera suo nomine: quod cum ab eo factum non fuisset, excusat illum nunc Cicero, docetq; per Rupam non stetisse quo minus quod imperatum erat, faceret: summum enim in illo studium fuisse, ut id negotium conficeretur, se tamen, aliosq; suos consulto impediuisse, ut postea accurate exponit.*

42 In *quo omnia mea studia posita esse decreui:*) Nos *dictionem illã* STVDIA *ex uetustis codicibus, & rẽ ipsa, uacare iudicauimus, ideoq; deleuimus.* Dicit *autẽ omnia sua se in* Milone *decreuisse posita esse, id est, omnes suas fortunas, & omnẽ uitæ suæ statum ita uoluisse in illo posita esse, ut ex illo penderent, quemadmodum in* Tusculanarũ *lib.* v. *Quî autem potest esse celsus & erectus, & ea quæ homini accidere possunt, omnia parua ducens (qualem sapientem esse uolumus) nisi omnia sibi in se posita esse censebit?* Eadem *ratio est uocis illius* BENEFICIA, *quam paucis suprà uersibus nõ necessario in oratione sitam (intelligebatur enim) omisimus: sed nec ea etiã in ueteribus libris erat: uerum multa his similia, quæ per se patebunt, si quis acutè attendere uolet, transibimus, ne uideamur ex minutis omnibus animaduersionibus ambi-*

tiose

tiose laudem uelle aucupari, & lectorum ingenijs penitus diffidere, quorum speramus maiorem partẽ, indicata tantũ antiqua, & incorrupta lectione, reliqua per se cogituram, ambarum saltem lectionum conlatione facta.

Ego uoluptatẽ homini nimiã.) Hic locus uariè legitur: 46
alij enim pro HOMINI, HABVI *legũt: alij etiã alijs modis, quos nõ necesse est omnes enumerare. In antiquis exẽplaribus sanè* HOMINI *est: (animi) tamen legendũ puto. est autẽ uersiculus nõ totus Trabeæ poëtæ comici. In Tuscul. ferè integer est, sententia certè eius non desyderatur, Vt ille, qui uoluptatem animi nimiam summum errorem esse arbitratur. Item lib. II. de finibus, Nam & ille apud Trabeam uoluptatẽ animi nimiam lætitiã dicit: eandem quam ille Cæcilianus, qui omnibus lætitijs lætum esse se narrat. Existimo autẽ hoc loco uersiculum Cæcilij intelligere, quem Cicero in hac ipsa epistola integrũ ponit, hunc scilicet: Repente uero incessi omnibus lætitijs. Hæc autem tota penè uersibus epistola contexta est: nam illa etiam uerba, Non ædepol quantam egeris rem, neque quantum facinus feceris, arbitror esse ex aliquo poëta: sed quia cõfusa citantur, non facile numeros in illis inuenias: uerba tamen ipsa diuersa à pedestri sermone uidentur.*

Vide quàm timide, quàm ad me literæ nõ perferãtur:) 46
Quidam emendarunt, Tu uide quàm temere, cum ad me literæ non perferantur: secus prorsus quàm in antiquis exemplaribus est. Cũ autem lectionẽ illam uulgatam contemnerent, aliã commenti sunt, ut sibi uidebantur, cõmodiorem. Nos nihil ab optimis libris declinauimus: est autem in illis, Tu uide quàm ad me literæ non perferantur. quam lectionẽ censeo sequendã esse. Vide quàm nõ perferantur literæ, negligẽtia scilicet tabellariorũ, aut aliquo

b 3 casu.

casu.non enim persuaderi se posse dicit nullas à Cœlio literas datas, postquam ædilis declaratus est :docetq́; interim tempus quod sine eius literis egit. Miratur igitur *non mediocriter cur hoc accidat,quasiq́; attentiorem & diligentiorem uult facere* Cœlium *in dandis literis, cum nullæ ad eum perferantur.*

47 Quia quod *sperabam de nihilo:*) Hic locus ualde mihi *semper obscurus uisus est:quare fieri etiã potest ut mẽdo non uacet:id ego neq; negare neq; affirmare ausim. cum tamen omnes ferè impressos codices, cunctos certe manu scriptos eãdem lectionem retinere uideam, nolui aliquid contra tot librorũ consensum statuere:aliisq́; eruditioribus de hoc decernendum relinquere satius esse duxi.* Qui *nuper* Venetijs *has epistolas ediderunt, de* Hillo,*emẽdarunt,hanc secuti rationem & cõiecturam, ut puto, ut de* Hirri *repulsa agat,qui cum* Ciceronis *quondam competitor fuisset, graues cum illo postea inimicicias gesit, de quo est in epistolis* Cœlij,*ut magnã lætitiam* Cicero *ceperit,illum etiam à* Cœlio *uictum,& ædilitate deiectum esse,appelletq́; nunc eum* Hillum *more balborum, qui linguæ uitio* R *literam exprimere nequeunt, & pro illa,* L *proferunt,quemadmodũ apud* Aristophanem Alcibiades *inducitur, qui naturæ uitio in hoc peccabat : adiungit enim statim* Cicero,Balbus *sum,quod non putabã.* Lepi*dum sanè commentum,nec ineptè excogitatũ.quibus placuerit,poterunt ita intelligere & emẽdare.* Nobis *magis acutè quàm uere expositũ uidetur: sit enim nimis multarũ literarũ immutatiõe,uel potius totius uocis peruersiõe.* Quod *si liceret tantũ sibi in corrigẽdis libris permittere, nihil tam deprauatũ esset quod nõ ita posset cõcinnari,ut ex eo aliquid commodæ sententiæ eliceretur. sed id parũ*

tutum

tutum est, sæpiusq; in malũ uertit. Nonnullas quoq; coniecturas, quæ hanc emẽdationem, ut uiolentam, ita etiam non ueram esse arguerent, adferre possem: quas tamen omittam, ne uidear aliorum industriam uelle insectari, cum nihil ego quod magis sensum huius loci illustret, maculasq;, si quæ sunt, abluat, adferam.

Ita tumultuosæ conciones, ita molestæ quinquatrijs adferebãtur) Vetusti codices quinquatrus, generãdi casu: si enim QVINQVATRIIS esset, significaret (ut puto) diem quo adlatæ essẽt ad se, non quo gestæ illæ res. Intelligere autẽ eum diem quo cõciones illæ tumultuosæ habitæ sunt, declarat uox illa CITERIORA: dicit enim se nõdum audisse quæ post eum diem in urbe gesta sunt. Præterea potius apud bonos autores quinquatrus inuenias, quàm quinquatria: sic enim semper apud Sex. Pompeiũ, & Noniũ Marcellũ, qui hanc uocem diligẽter interpretãtur, scriptũ est. Nonius etiã de forma uocabuli accuratè disputat. Nã quod apud Tacitũ li. XIIII. Miro tamẽ certamine procerũ decernũtur supplicationes apud omnia puluinaria, utq; Quinquatria, quibus apertæ insidiæ essẽt, ludis annuis celebrarẽtur: mendũ est: nam in uetusto codice, q in Diui Marci bibliotheca est, Quinquatrus est, nõ Quinquatria. Idẽ quoq; non multo antè etiã in uulgatis libris, Placuit solertia tẽpore etiã adiutã, quãdo Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabãt. 49

Vrbẽ mi Rufe cole:) In ãtiquis exẽplaribus repetita est uox illa VRBEM, elegãter profecto, maiore eorum uerborũ ui. quam figuram, cum multis locis ea Cicero usus sit, imperitia librariorum sæpe sustulit: alteram enim earum dictionum uacare arbitrantes, erroremq; priorũ (ut putabam) corrigere studentes, grauiter ipsi peccarunt. 49

50 *Quoniam κωμικὸς μάρτυς, ut opinor, accidit Phania.) Erasmus uir doctißimus nostris temporibus, & πολυγραφώτατος, locum hunc corruptũ esse censet, corrigitq́; οἰκικὸς μάρτος, uel οἴκοθεν μάρτυς, id est domesticus testis, cum nullibi apud Græcos autores (ut uidetur) hoc prouerbiũ legisset. Nos in antiquis exemplaribus Græcas has uoces nulla uarietate scriptas animaduertimus, sed rectè admodũ & integerrimè, quod raro accidit in Latinis uetustis codicibus: uix enim poterãt, qui linguæ illius rudes eßẽt, ut erant illarum ætatũ librarij, tam accuratè characteras illos effingere, ut non aliquid peccarent. prouerbiumq́; hoc apud Sudam reperimus in dictione ἔμφασις. cum enim locum ex historia Polybij adduceret, hæc uerba ipsius ponit: καὶ προσκατέψευσαι τ' ἀνδρὸς κωμικὸν τινα μάρτυρα προσεπισπασάμενος ἀνώνυμον. Nihil igitur amplius de horum uerborum integritate dubitandũ est, cum apud Græcos etiã autores hoc prouerbiũ inueniatur: potius quærenda est sententia, & uis ipsius: etsi ex uerbis Polybij, quæ à Suida accepimus (nec enim integrã historiã præclarißimi illius uiri habemus) uidetur de his proferri solitum, qui aliquod mendaciũ ficto aliquo teste confirmare uolebant. Nam quòd alij comicum testem opportunũ intelligunt, & in tempore aduenientem: alij autem aliter exponũt, cum nullo hæc auctore dicant, mirari nõ debẽt, si paucos admodum suæ sententiæ comites habent.*

52 *Cæsari honestißimè cupio:) Vetusti codices* CAESAREM HONESTVM ESSE CVPIO, *ut nos emendauimus, eadem sententia & significatione, qua Brutus, & Caßius de Antonio in epistola ad eum missa dicunt: Nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus in libera rep. magnum & honestum esse.*

At quæstorem, at nobilem adolescentem, at omnium ferè exemplum:) Emendauimus EXEMPLO, ut est in antiquis codicibus. Ad Atti. lib. VII. de hac eadem re agẽs sic inquit: Hoc melius, & huius rei plura exempla. Itẽ in eadem hac epistola: Postremo non tam mea sponte quàm potentissimorum duorum exemplo. Intelligit autẽ Pompeiũ & Cæsarem, ut ex epistola ad Atticum suprà citata declaratur: Põpeius eo robore uir, his radicibus Q. Cassium sine sorte delegit, Cæsar Antoniũ. Quod autẽ hic AT QVAESTOREM, &c. in uetusto codice Ad quæstorẽ, ad nobilem, ad omniũ, &c. legitur secundũ ueterem scripturã propter affinitatẽ harũ literarũ: sic enim in hoc exẽplari pluribus locis reperias, ut contrà AT pro AD ĩ epistola ad Sallustiũ, ĩ hoc eodẽ uolumine, At quẽ intelligebat eius belli periculũ spectare. et alijs ĩfinitis locis. 52

De matrimonio:) Vetusti codices omnes, de Matrinio, quam lectionem magis probo: præter enim uetustorum codicum autoritatem, quomodo potest cõiugiũ inter res gestas numerari? Quòd si de nuptijs illius ageret, nõ tam frigide hanc rem tetigisset: nã & clarius totam rem narrasset, & quod moris erat, ei gratulatus fuisset. Innuit autem (ut puto) negotium ipsius quoddam: de quo, etsi tunc aliqs sermo fuit, postea tamẽ cito obscuratũ est, cũ dignũ nõ esset quod in historijs traderetur. De C. Matrinio quodã equite R. meminit Cicero in oratione VII. in Verrẽ. 52

Equitibus auxiliarijs egere se inquit:) In nullis uidi antiqs codicibus duas has dictiones EGERE SE, quæ in excusis omnibus uisuntur: & sane puto additas esse temere ab aliquo, qui nõ intelligeret uerba esse ex epistola Bibuli ad Senatũ: eæ autem totũ hunc locum peruertunt, si accuratè, attẽtéq; legas. Hæc enim sunt illa uerba, qui- 57

bus quod suum erat cum Cicerone ille cõmunicauerat, de quo nunc Cicero queritur. cum scripsisset enim Bibulus POSTVLAREMVS, indicabat se in eo desyderio non solum fuisse: uox autẽ illa, INQVIT, declarat esse quæ circà sunt uerba, Bibuli: quæ maioribus literis scripsimus, ut distincta à sermone Ciceronis facilius intelligerentur, nec amplius quenquam fallerent.

59 A' me ornamenta in te proficiscentur, elaborabo ut omnes:) Nos à ueteribus codicibus nostrã accepimus scripturam, quã castiorem putamus sine ELABORABO, ut si intellexeris quæcunque, id est, omnia, nullus scrupulus restet: pollicetur enim Cicero uniuersa se in illum effusurum esse ornamenta, sic enim postulare & illius, & maiorum suorum dignitatem.

EX LIBRO AD APPIVM PVLCHRVM. III.

62 Verum, quod uidi, etiã curiosius) Nos ex uetustis codicibus, VERVM ETIAM (QVOD IVVET) CVRIOSVS, legimus: sæpe enim malũ ingenium indicat curiositas: non igitur sic curiosum Phaniam uult accipi, sed ea curiositate præditũ quæ delectet, & ametur. Puto autẽ huius erroris quasi ansam dedisse antiquã scripturã: hic enim & ferè omnibus locis hoc uerbũ per unũ tantum V scriptum est in ueteribus his codicibus: quod cum Librarij nõ intelligerent, mendũ inesse suspicantes, locũ hũc inquinarũt: legitur autẽ in epistola ad Mesciniũ in Medi ceo codice sic etiã locus ille: Iuitq; me tibi cum summam humanitatẽ, tum etiã tuas literas profuisse. Itẽ ad A. Torquatum, Nec eos quos adiuisti. sicq; infinitis alijs locis. Ne longior sim, rationem huius orthographiæ nũc nõ est

opera

operæpretium perquirere, & fortasse totum hoc culpæ librariorum aßignādum est: tantum admonere placuit, ne ea quenquam amplius falleret, in erroremq; induceret, qui hoc non animaduertisset. Sed quodnam huius loci fatū est? nunc enim uidimus in nostro etiam, uitio librariorum corruptam dictionem esse quam restituimus, & VIVET *eius loco temere positū. Quis igitur posset amplius perditam horum negligentiam ferre?*

Pro nostra cōstantißima uoluntate erga te:) Diuersam 62
ab hac lectionē habent uetusti codices: quā scilicet in nostris libris uides elegantiorem profectò, & ueriorem: nescio enim quomodo constantißimam meam uoluntatem erga Appium dicere poßit, quæ magnis simultatibus interrupta sit. Nam consociatas eorum inter se uoluntates post reconciliatam gratiā rectè potest appellare. Quidā totum hunc locum immutarunt, rati fortasse parum Latinam uocem esse CONSOCIATAS*: qui quantum decepti sint, nihil attinet dicere.*

Vtriusque nostrū magni interest, prius uti te cōueniā 65
quàm decedas:) Locus in ātiquis omnibus, quos uidi codicibus mācus est: sic enim in illis legitur, MAGNI IN TE QVAM DECEDAS. *nos tamē, quia satis cōmode restitutus est (etsi fortasse non uerè) nihil à uulgatis permutauimus: officio tamen nostro conuenire putauimus rem silētio nō præterire. suspiciones quibus ducti nō esse hanc legitimā huius loci lectionem putauimus (præter antiquorū exemplariorū fidē, & autoritatē) quia minutæ sunt, silebimus: unusquisque in hoc suū iudiciū sequatur.*

Legati Appiani mihi uolumē, &c.) Magna semper ua 68
rietate scriptus est hic locus, cum nonnulli Apameani pro Appiani legerēt: sed falso, ut puto: nā & Appiani ubique habent

habēt ueteres codices: & hos populos esse prouinciæ cui Cicero præerat, docet Plinius lib. v. cap. x x i x. his uerbis: Alter cōuentus à Synnada accipit nomē: conueniunt Lycaones, Appiani, Cercopeni, Dorylæi, Midæi, Iulienses, & reliqui ignobiles populi x v. Cū igitur uetustißimorū codicū lectio ratione, & optimorū autorū testimonio confirmetur, non uideo cur temere mutanda sit.

69 *À Pausania Lētuli liberto, ac Cæsonio audiui) Nos scripsimus* A C C E N S O M E O: *nō tamē sic penitus est in antiquis: nōnihil enim mēdi hūc locū occupauit: ibi enim* À P A V S A N I A L E N T V L I L I B E R T O A C C E S S O M E O *scriptū est: uulgata lectio omnino deprauata est,* A C C A E S O N I O. *de uno enim tantū loquitur, ut ex sequētibus uerbis manifestò colligitur. uolui antiquam scripturā omnibus proponere, ut siquis nostrā nō probaret, cōminiscatur aliā, si potest, meliorem: nullius enim industriæ inuidemus: pollicemurq; semper notū facturos si quādo ab antiqua scriptura discesserimus: cupio enim si minus ingenium, at fidē, & ingenuitatem nostram cōmendari. Alij, in accessu meo legūt: quod minus placet. nisi enim Pausanias aliquo Ciceroni ministerio cōiunctus esset, uix mihi uerisimile uidetur Appiū cum eo tam libere questū esse de Ciceronis iniurijs: sed quia hæ tenues coniecturæ sunt, totā hanc rē eruditiori iudicio relinquemus. Quod autē Accensi, Cōsules, & Prætores sequi soliti essēt in castra, et cur sic appellati, qā ab antiquis grāmaticis docte, et diligēter declaratū est, nihil attinet repetere.*

69 *Vt mihi nihil, neque ad honorē, neque ad gloriā acquirendam deesse putarem:) Nostram lectionem magis probatum iri puto eandem cū antiqua:* N I H I L E S S E A D Q V I R E N D V M, *id est, me omnia iā adeptū esse, & con*

& consecutum, ut nihil amplius ad honorem, & gloriam acquirere debeam. Illis enim aliquid ad honorem, & gloriam adhuc acquirendum est, qui nondum plenè & honorem, & gloriā adepti sunt, quāuis multum in eis processerint. Communis lectio durior, & confusior.

Si paulo diligentius, & quid sit ἐξοχὴ, quid sit εὐγένεια 70
intelligas, &c.) Nos nostrā lectionem à ueteribus libris accepimus, ne parua quidē immutatiōe facta: existimamus autē hāc esse nō paulo meliorē: certè locus planus est, & clarus, cū antè obscurissimus plurimis mendis esset. Vocis illius Græcæ ἐξοχὴ nullū uestigium est in antiquis codicibus. usurpat eā sanè Cicero ad Atticū lib. IIII. ἐξοχὴ in nullo est: pecunia omniū dignitatē exæquat. Nō tamē nobilitatē intelligit, dicit enim candidatos ita inter se pares, ut nulla re alij alios excedant: si enim ulla erat generis inæqualitas, eam pecunia adæquabat. Credebat Appius nobilitatem esse non posse, ubi non esset εὐγένεια, qui familiæ suæ antiquitatē, & splēdorem iactaret in cōtemptū Ciceronis nouitatis. Aliter sentit Cicero, qui sibi licet obscuris parentibus orto, postquam honorificè adeptus esset & gessisset summa imperia, nihil neque ad honorē, neque ad gloriā deesse putabat, ut nobilissimis hominibus par esset dignitate: de qua re si ille aliter existimet, rectè facturū illū dicit, si paulo diligentius animaduerterit quid Athenodorus Stoicus de his rebus iudicet. potest enim aliquis εὐγένειαν habere, nec tamē nobilis esse, cū plerique ex bonis & illustribus parentibus nati, inertissimi, flagitiosissimiq; reperiātur, quos uerè nemo nobiles appellare posset. Qui enim rectè intelligūt, & nō uulgi opinionibus ducuntur, uirtutē esse, quæ uerā nobilitatē faciat, & non claros natales putāt: multitudo autem decipitur, quæ credat oēs ex clarissimis

clarißimis famulijs ortos debere nobiles dici,cum potius εὐγενεῖς appellandi sint: nobiles autē solū illos esse existimandū est,qui egregijs suis factis dignitatem, gloriamq; sibi parauissent,etiam si eorū maiores ignoti fuissent. Meminit autē Athenodori Sandonis Plutarchus in uita Publicolæ his uerbis: τοῦτον δὲ ἄνδρα μούκιον ὁμοῦ πάντων σκαιόλαν ἀθηνόδωρος ὁ σάνδων ἐν τῷ πρὸς ὀκταβίαν τὴν καίσαρος ἀδελφὴν καὶ ὀψίγονον ὠνομάσθαι φησί,quē puto eundē esse cū hoc,de quo hic Cicero. Præterea Strabo lib. XIIII. qui Athenodoros duos Tarsenses fuisse tradit in Stoicorum disciplina claros, quorum unus Cordylion appellatus sit, qui cū M. Catone uixit,domiq; eius obijt,alter uero Sandonis,quē etiā Cananitam uocatū esse docet à pago quodam: Hunc autē Cæsarem Augustū erudiuisse, magnosq; honores apud eum cōsecutum esse: uixit autem ad extremam usque senectutem. Plura autē de hoc narrat,quæ cū ad hunc locum nihil faciant, omittemus.

74 Limitauit aliquid posterior annus:) Alij elimabit. Vetusti hic codices nōnihil mēdi cōtinent: quod tamē,ut puto, facile tolli potest: sic enim in illis legitur, LIMAVIT ABIT &c. Sunt autē (ni fallor) quatuor ultimæ literæ bis repetitæ: cū fortasse librarius eādem dictionē ut diuersam imperitè bis scripsisset: credo enim in aliquo exemplari LIMABIT scriptū fuisse: olim autē (nam sæpe B pro V ponebāt, ut ex uetustis lapidibus colligitur) quēpiam fortasse, ne id aliquē falleret, putaretq; esse futuri tēporis supra extremā partē illius dictionis LIMABIT, AVIT scripsisse: quod librarius qui inde descripsit, ut restitutū, & necessarium uerbū accepit, prioremq; dictionē integrā scripsit: ita nimia, & curiosa diligentia nō parū peccati admisit. Limitauit autē omnino puto mēdosum esse.

esse. Limitare enim esse existimo limites et terminos collocare: limauit autem hic minuit μεταφορικῶς omnes inutiles sumptus quasi conterendo.

In agro Mosbestiæ) Græci hanc urbem μόψου ἑστίαν appellant: hāc intelligit Cicero libro primo de Diuinatiōe, Amphilochus & Mopsus Argiuorum Reges fuerunt, sed ijdem augures: ijq; urbes in ora maritima Ciliciæ Græcas cōdiderūt. Appianus in Syriacis ἑστίαν μόψου appellat, ἀλλὰ καὶ τόνδε σέλευκος ὁ ἀντιόχου τοῦ γρυποῦ παῖς ἐπιστρατεύσας ἐνπερθέῳ παρείλετο τὴν ἀρχήν. βίαιος δὲ καὶ τυραννικώτατος ὢν ἐν ἑστίᾳ μόψου τῆς κιλικίας κατεπρήσθη κατὰ τὸ γυμνάσιον: nos quia scimus sæpe Romanos Græca nomina locorū aliquātulū diuerse à Græca uoce appellasse, et cū sic in antiqs codicibus iuenerimus: ne tātulū qdē ab illis deflectere uoluimus. 74

Ego enim planè uideo fore neruis opus, sapiētiáq; tua:) Nostra lectio accepta est ex uetustis codicibus, quam nos longe meliorem putamus: id enim uulgata uerba mihi uidētur significare, quod nō esse satis accōmodatum sensui arbitror, Video tibi opus fore neruis sapientiáq; tua: id est, iudico te omne studiū tuum, & laborē ponere debere, ut inimici tui doleant se tibi molestos fuisse. quasi dicat, nisi enim omnibus uiribus conarere, non eos pœniteret, id est, non posses illos ulcisci: quod nullo modo mihi placet. Nos sic hunc locū intelligimus: Ego planè & perspicuè uideo fore ut uehemēter doleant inimici tui, se in re tam petulātes fuisse: atque id quidē existimo fretus potentia, copijs & sapientia tua: eos enim in te neruos & opes uideo, ut possis dignitatē tuam tueri, & illos, quòd tibi molesti fuerint, facile ad pœnitentiā reducere. Nā quod paulò pòst est: CONTESTANS DEOS OMNES, è uetustis pariter exēplaribus eruimus, meliore profectò sententia. 77

Metaphora

metaphora à litibus sumpta, quæ cõtestatæ dicebãtur, cum uerba illa pronunciata essent: TESTES ESTOTE, *contestans citansq; testes cunctos deos: nec enim deos orare, sed potius in testimonium uocare oportebat.*

79 *Ad me adire quosdã memini (* NIMIRVM EX EPICTETO*) qui dicerẽt:) Tres hæ dictiones, quas nos reposuimus, in omnibus sunt antiquis exẽplaribus, etsi eas nõnulli conati sunt delere linea circũducta, tanquã uacent: quod semper nõnulli facere cõsueuerũt, ut omnia à se non intellecta improbẽt, & expungãt, homines parua eruditione, & nullo iudicio præditi. Verba omnino hæc incorrupta sunt, & sententiã etiã Ciceronis nõ parũ adiuuãt. cũ enim totã rem diligentius explicet, et locũ etiã ipsum, unde ad se uenerant, narret: maiorẽ fidẽ uerbis suis comparat: & cũ tam lõge domo uenisse ostendit, arguit rem, de qua questum uenerãt, non paruũ ipsis detrimẽtum adtulisse, quæ coẽgerit eos tam longe à suis finibus ad proconsulem adire. Est autẽ Epictetus Phrygia minor, quasi posterius iusto et antiquo regno adnexa. Strabo lib.* XII. φρυγίας δὲ ἡ μὲν καλεῖται μεγάλη ἧς ὁ μίδας ἐβασίλευσε, ἧς μέρος οἱ γαλάται κατέσχον, ἡ δὲ μικρὰ ἡ ἐφ' ἑλλησπόντῳ καὶ ἡ περὶ ὄλυμπον ἡ καὶ ἐπίκτητος καλουμένη. *quo nomine alibi etiã idẽ autor, eandem prouinciam appellat: sed certam rem non oportet pluribus testibus confirmare.*

81 *Atque hæc agimus:) Ante hæc uerba* MVLTA DESVNT *scripsimus; quis enim non uideat hunc locum esse mutilũ, & decurtatum: desiderariq; explicationem eorum omnium beneficiorum quæ Cicero in Appium cõtulerit, quæq; conferre instituisset? Non erimus in hoc longiores, satis enim rem signasse fuit: siquis nobis felicior locum hunc ex antiquiore, & minus lacero exemplari*

plari restituere potuerit, is à me, & studiosis omnibus magnam gratiam inierit.

E' LIBRO AD SER. SVLPITIVM. IIII.

In tantis tenebris, & quasi perpetuis reip.) Nos emẽdauimus PARIETINIS: *sunt autẽ parietinæ, parietum ruinæ, muri semiconsumpti, ut in epistola ad C. Memmium, Peteremq́; ut nescio quid illud Epicuri parietinarũ sibi cõcederes.* In tertio lib. Tusc. *Magisq́; me mouerãt Corinthi subito aspectæ parietinæ, quàm ipsos Corinthios.* Etsi eo quoq; loco mẽdosi sunt uulgati codices: habẽt enim parietũ ruinæ, pro parietinæ: manu tamẽ scripti antiquiores uerã lectionem retinẽt. Nonius Marcellus Sisennæ hunc locum adducit ex hist. libro tertio, *Post uillarũ macerias, ac parietinas quinq; cohortes in insidijs reliquit.* Appellat autẽ parietinas Cicero reip. μεταφορικῶς quasi ruinas, & reliquias. quæ ne uideretur dura, & parũ uerecũda translatio, particula illa QVASI mitigat. uerecũdior est certè ea ipsa, quã protulit Seruius, qui dixit cadauera oppidũm. Est autẽ in antiquo illo, quem omniũ optimũ inuenimus PARTETINIS: ut si T in I permutes, nihil desideretur: quia rarior est uox, ideo tã facilem lapsum, & tam paruum erratum nulli hactenus animaduerterũt. Quidã autem PARRICIDIIS reponere ausi sunt: quàm rectè, iudicent doctiores. 90

In epistola priore Sulpitij, Etsi genus hoc consolationis minimum, atq; acerbum est:) Nos, MISERVM scripsimus, nonnihil à uetusto codice adiuti: sed tamen in illo hæc uox luxata est: MIRVM enim legitur: nos mediam syllabã à librarijs relictam putamus. Hanc etiam lectionẽ 93

aut inuenerunt in antiquo exemplari, aut certe excogitauerunt Germani: habent enim eam illorum codices Basileæ anno M. D. XXVIII. impreßi. ut enim apparet ex multis lectionibus quas in margine libri collocauerũt, unum quoddam egregium omnium epistolarũ exemplar uidentur illi habuiſſe, quodq; plurimis locis cum noſtro concordet: & ut rem ut eſt exponamus, à nullo ferè alio formis excuſo, eo excepto, ullam opem accepimus. Cum autẽ eius ſæpe caſtigationes cũ noſtra antiqua lectione congruere animaduertimus, fidẽtius ita emẽdare auſi ſumus: eo autẽ ſtudio & diligentia illi optimis libris perquirẽdis ſe multos annos dediderũt, ut è tenebris nõ paucos eruerint. eaq; liberalitate eruditos & ingenioſos uiros, quorũ opera in corrigẽdis libris uterentur, proſecuti ſunt, ut magnã utilitatem Latinæ linguæ attulerint, & ſi uerũ fateri uolũt humanorũ ſtudiorũ amatores, nõ aliũde tantum auxilij ipſorum ſtudijs ſuppeditatũ eſt. quicquid enim ferè his temporibus aut emendatũ exijt, aut reconditum latensq; in lucem prodijt, inde profectum eſt. Alij DVRVM *emẽdarunt: quod quia tam longe ab antiquis exẽplaribus diſcedit, negligimus. Noſtra lectio ualde ſententiæ cõgruit, Eſt enim miſerũ ſanè; cum ipſe cõſolatione egeas, pariq; in luctu uerſeris, officio quaſi cogi, aliorum lacrymas abſtergere. Quod autem nos emendaueramus,* CONFIERI, *librariorũ incuria in* CONFITERI *turpiter cõmutauit: ſed hic, et huiuſcemodi errores, quæſo ne nobis uitio dẽtur: nec enim præſentes impreßioni adfuimus, & tanta eſt horũ operariorũ negligentia, ut nulla ſedulitas ſatis eſſe poßit ad eorum peccata corrigẽda.*

Hem nos homunculi indignamur:) Non pigebit rem parui momẽti notare: unuſquiſque ut uult, accipiat. Scias

optime

optime lector in illo Mediceo codice, quem omniũ probatißimum iudicamus, esse HOMVNICVLI: quod fortaſſe erratũ librarij putaremus, niſi in alijs antiquißimis exẽplaribus uocẽ hãc legi accepißemus. uidimus nos Terentianum codicem Angeli Politiani, illum inquam quem ipſe olim Venetijs cum Petri Bembi codice contulit, ſuaq; manu accuratiſſimè emendauit, qui locum hunc in Eunucho ſic legit, Ego homunicio non facerem? exemplar ſanè ipſum non uidi, fidem tamen habeo diligentiæ Politiani. manu enim ſua ſumma cura, & ſtudio ſe id opus peregiſſe narrat. Mirifice autem laudat antiquitatẽ eius codicis Politianus, literisq; ſimulimis earum, quibus quondam Piſanæ, nunc uerò Florentinæ Pandectæ ſcriptæ ſunt, exaratum dicit: iam tumq; optimæ Bembi indoli blanditur, & fauet, quem etiam ſibi diligenter operam ſuam in ea collatione, quanuis pene puerum præſtitiſſe dicit: eaq; de illo auguratur, quæ poſtea uberrime præſtitit. eſt enim uir is qui propter egregias ſuas, & admirabiles ingenij, & animi dotes, & ab omnibus laudatur, & citra ullam aſſentationis ſuſpicionem laudari poteſt: ſed non capiunt hæ cõtractiores paginæ debitas tanto uiro laudes. Si igitur ſic etiam optimus ille codex habet, diligẽtius res animaduertenda eſt: à grãmaticis enim etiam hæ res conſideratæ in corruptis codicibus non inueniũtur, ut his duobus locis deleta erat hæc uox, niſi ex uetuſtis exemplaribus eruta eſſet. Sunt autem nonnulla in hac epiſtola aliquãto antiquiora, ut CONFIERI, etſi Vergilius etiam ea uoce uſus eſt, & OPPIDVM pro oppidorum, quod item ab antiquo codice acceptum eſt: & infrà APISCI pro adipiſci, quam uocem ſæpe & Lucretius, & Tacitus uſurpant.

97 Iis temporibus fuerunt,ut eos tum ipsorũ dignitas cõsolaretur:) Nos emendauimus, EORVM LVCTVM. nec tamen hæc integra est lectio in antiquo exemplari, etsi eius non parua uestigia sint. sic enim ibi scriptũ reperias, VT EORVMLVM, IPSORVM DIGNITAS CONSOLARETVR, omnino corruptè, nisi eam aliquantulum adiuues. Nos hanc ueram esse huius loci lectionem arbitrati sumus. quia tamen parua quadam licentia usi sumus, rectum nobis uisum est lectorem admonere, ut si hanc nostram opinionem non probauerit, poßit ipse meliorem excogitare. Nos rarò admodum tantũ nobis tribuimus, ut aliquid quod nõ in uetustis codicibus inuenerimus, receperimus: siquãdo tamen id accidet, ut aliquantulum, non longè tamẽ à uetustis uestigijs discesserimus, semper ingenue fatebimur: sæpe autem in optimis etiam, & uetustißimis exemplaribus, dictiones nonnullæ luxatæ, & debilitatæ reperiuntur, ut infrà etiam in hac ipsa epistola locus hic, quem nos non tamen soli sic legimus, Maior mihi leuatio adferri nulla potest. prior syllaba dictionis illius LEVATIO defecerat, ut VATIO tantum esset in bonis codicibus: hincq; fortasse natus erat error, ut ferè in omnibus impreßis codicibus RATIO legeretur. sed quia hæc clara existimauimus, rationemq; omnem nostram, qua usi sumus, exposuimus, non erimus longiores.

97 Nunc autem hoc tam graui uulnere etiam illa quæ cõsenuisse uidebantur, recrudescunt:) Nos scripsimus cum antiquis exemplaribus CONSANVISSE, quæ omnino elegantior est locutio, ut maneat in translatione uulnerum, quod facit etiam in uerbo recrudescunt.

99 Se uictos esse crediderunt:) Nos legimus VICTORI

ESSE CREDIDERVNT, *alio uerbi illius signi-ficatu, & à grammaticis notato, & ab optimis autoribus usurpato. Est enim, inquiunt, credere, fidei se committere: credunt enim se alicui, qui in illius potestatem se tradunt, & in ea loca deueniunt, ut in eorum arbitrio sint: sicut ij, qui aut in Italiam redierant, aut in ijs locis manserant, quæ Cæsaris præsidijs tenerentur. Simuli, uel eadẽ potius sentẽtia usus est ad Mariũ scribens: quanuis ibi cõmittere, nõ credere dixerit, Certè nihil fuit preterea, si te uictori nolles, aut nõ auderes cõmittere. Nam eundẽ ferè significatũ esse utriusq; uerbi hoc præcipue Terentij loco in Eun. declaratur: Cum enim Pythias dixisset de uirgine uitiata, Quid faceres? ita ut iusti, soli credita est: respõdet Thais, Scelesta, ouem lupo cõmisisti. Est autẽ hoc loco unius tantũ literæ peccatũ in antiquis codicibus:* VICTORE *enim, cum* VICTORI *legi debeat, in illis est. sæpe autem hæ uocales immutatæ in antiquis exemplaribus inueniuntur, ut nos alibi accuratius notabimus.*

Illud tamen multũ me monuisse:) Ego non lõge ab antiquis codicibus, pro MVLTVM *(uel tu) scripsi: non enim est, ne in illis quidẽ integra, & incorrupta hæc lectio: in una enim litera lapsus est librarius: duoq; monosyllaba in unã dictionẽ cõiunxit,* VVLTV *enim scripsit, cum* VEL TV *foret scribendum. sed hæc minuta, quæ tamen restituta, in tanto scriptore nõ ingrata fore arbitror.* 100

An qui in bello cum omniũ nostrũ coniunctũ esset periculũ suo:) Nõnulli emendarunt, CONIVNCTVM ESSE PERICVLVM SVO CERNERET. *Nos quanuis hanc lectionem secuti simus, fatemur tamen, etsi quædam eius uestigia sint in antiquissimo, & probatissimo illo codice, non tamen sic omnino ibi* 108

 legi

legi. Vt autem eruditi poßint, huic'ne, an uulgatæ magis credēdum sit, statuere: hic cum fide antiquam exponemus. Sciant igitur è duabus dictionibus quæ immutatæ sunt, priorē ESSE inquā, ita ī antiquis legi: posteriorē autē, CERNERET non integrā in illis esse, sed eius tantum postremā syllabā, scilicet ET. debeat'ne igitur ex hac syllaba diuinari totā illā dictionē deesse, an hanc particulā abundare existimandum sit suum unusquisq; iudiciū consulat. Nos, etsi hanc magis probauerimus (nec enim illam recepissemus, nisi meliorem credidissemus) non tamē eam pertinaciter defendimus: in rebus enim incertis, nihil pro certo asserimus: quod autem in antiquis ESSE legitur, non ESSET, adiuuat hanc recentem lectionem.

104 Inscriptio posterioris epistolæ Sulpitij hæc est in prisco illo codice, SERVIVS CICERONI SALVTEM PLVRIBVS VERBIS:) cōsiderent eruditi, & ingeniosi uiri, uacent'ne hæc uerba, quæ ipsi non accepimus, & ut parui omnino momēti, & ut suspecta, quia in nullis alijs epistolis huiuscemodi aliquid uidimus: adnotauimus tamē, ut si quis ea probarit, poßit in suū codicē restituere. Quod autem statim legitur in initio epistolæ, QVONIAM CASVS ET NATVRA (quæ se rectè habent uerba, & ferè in omnibus impreßis eodem modo leguntur) quia nōnulli labefactare & peruertere ausi sunt, non potuimus dißimulare: hi enim pro NATVRA (fortuna) reposuerunt, & contra ueterum codicum fidem faciētes, & nulla neceßitate receptam lectionem immutantes. loquitur enim ex opinione illorum, qui naturam non alicuius gratia, & certo proposito sibi fine, neque quòd melius ita sit, sed temere, & fortuitò agere putabāt: quam Aristoteles lib. II. naturalis auscultationis

tionis diligenter oppugnat. Qui fuerint huius opinionis autores, & defensores, Simplicius eo loco his uerbis docet, ταύτης δὲ δοκοῦσι τῆς δόξης τῶν μὲν ἀρχαίων φυσικῶν ὅσοι τὴν ὑλικὴν ἀνάγκην αἰτίαν εἶναι τῶν γινομένων φασὶν καὶ τῶν ὑστέρων οἱ ἐπικούρειοι. Sic etiã loquitur autor Rhetoricorũ ad Herennium, quisquis fuerit, libro tertio, In uituperatione si erunt hæc corporis commoda, malè his usum dicemus, quæ casu, & natura tanquam quilibet gladiator habuerit. etsi illinc quoq; eã dictionẽ delere conati sunt, & in eius locũ FORTVNA ponere: ueruntamẽ in antiquis, & in Aldinis etiam codicibus NATVRA legas.

Supra Maias Italiam uersus:) Locus hic semper corruptus est habitus, multiq; multis modis eum corrigere adgreßi sunt: nos tantopere in hac re dubij sumus, ut nihil asserere audeamus, faciliusq; quid nobis non placeat, quàm quid probemus, pronũciare possumus: in tanta autem obscuritate, & ueri ignoratione, uulgatam lectionem retinere, tutius nobis uisum est, quàm nouam aliquam, & eam parum firmam reponere. In omnibus enim manu scriptis nulla uarietate (supra Maias) scriptum esse animaduertimus: quod quanuis non probemus (quid enim significent ea uerba, non intelligimus) tamen nisi ueriorem scripturam restitueremus, cur mutaremus causa non fuit. Nõnulli nuper ita castigationem illam peruulgatam SVPRA MALEAS amauerunt, ut ita scribere in libris, quos formis excuderunt, non dubitarint: nec eos sanè reprehẽdimus, quanuis imitati nõ simus, audimus enim doctis uiris hanc emendationem ualde probari: in causa autẽ fuit, quòd singulari potius numero animaduertimus locum illum appellari, promontoriumq; Maleæ dici, & à Græcis, & à Latinis autoribus. Nauigationem au- 104

tem fuisse quampiam ualde celebrem quam ὑπὲρ μαλέας *appellabant, plures autores tradunt: sic autem (nisi fallor) eam uocabant, quia si è Piræeo, exempli causa, in Italiam nauigandum erat, duo erant cursus, unus quem* ὑπὲρ μαλέας *dicebant, quia necesse esset id promontorium nauibus superare, q erat sanè breuior, sed pericula quædam continebat propter angustias illas. Tunc enim dicitur quis supra promontorium transmittere, quum non longinquum ab eo cursum tenet, sed prope illud nauigat: Alter autē, cum per pelagus aliquis nauigat, & longè se remouet à terra. Sunt autem insulæ quædam è regione Maleæ promontorij nō ualde ab eo distantes, inter quas & promōtorium qui transibant,* ὑπὲρ μαλέας *nauigare dicebantur: quem cursum fortasse Marcellus tenere in sua nauigatione constituerat. Plut. in Arato ualde hāc rem aperit:* ἀνήχθη μὲν οὖν ἀπὸ μεθώνης ὑπὲρ μαλέας ὡς τῷ διὰ τοῦ πόρου δρόμῳ χρησόμενος· πρὸς δὲ μέγα πνεῦμα καὶ πολλὴν θάλασσαν ἐκ πελάγους κατιοῦσαν ἐνδόντος τοῦ κυβερνήτου παρενσφερόμενος μόλις ἥψατο τῆς ἀδρίας πολεμίας οὔσης. *Præterea Plinius iunior in epistola ad Traianum sic de ea nauigatione loquitur, Nuntio tibi me Ephesum cum omnibus meis* ὑπὲρ μαλέας *nauigasse, quāuis contrarijs uentis retentus. Auunculus item eius in historiæ naturalis lib. IIII. cap. XII. hanc eandem rem uidetur innuere de insula Cythera loquens, Hæc sita est à Maleæ promontorio, V. mil. pas. ancipiti propter angustias ibi nauium ambitu. Cum autem Latini etiā homines Græcis uerbis hanc nauigationem appellare sint soliti, quod testimonio Plinij in epistolis probatur, suspicari posset aliquis etiā Sulpitium* ὑπὲρ μαλέας *scripsisse, sed imperitos postea librarios locum deprauasse, cum in aliquo*

fortasse

fortasse exemplari præpositionem illam Latina uoce quam significat, declaratam legissent, unde postea creditum sit MALEAS *numero multitudinis accusandi casu, ut præpositio illa requirit, dictum: & sic locum tantopere paulatim contaminatum esse, ut nihil inquinatius fuerit. Hæc autem leuis quædam est coniectura. negari non potest locum ualde perturbatum fuisse, ideoq; nihil statuere de eo tutum existimauimus. Strabo tamen numero multitudinis* MALEAS *appellat, sed nescio an potius urbem aliquam in ea regione eodem nomine appellatam intelligat. hæc eius è libro* VIII. *uerba sunt,* εἶτα ὄνου γνάθος λιμένα ἔχουσα· εἶτα βοία πόλις, εἶτα μαλεαί· στάδιοι δ' εἰς αὐτὰς ἀπὸ τῆς ὄνου γνάθου πεντήκοντα καὶ ἑκατόν· ἔστι δὲ καὶ ἄσωπος πόλις ἐν τῇ λακωνικῇ. *Præpositionem autem* IN *ante uocem illam* ITALIAM *reposuimus, quia eam in uetustioribus codicibus inuenimus, & ita etiam locutum* Hirtium *obseruauimus de bello ciuili cum scripsit* Ad Cordubam *uersus: quare non mirandum est etiam* Sulpitium In Italiam *uersus dixisse.*

Et rogaret uti cogerē medicos: coëgi, &c.) Mediceus *& quique optimi codices* COGEREM *non habent: quare cum hanc uocem retinuerim, uisum est mihi nunc antiquam lectionem notam facere, si fortè ea melior esset, ut uerbū illud potius intelligi bis debeat, quàm scribi.* Animaduerti *enim alijs locis, cum idem uerbum repetitur, quemadmodum hic* (coëgi) *semel tantū poni: & quāuis prior sententia sine uerbo imperfecta uideatur, tamen absolutam esse: intelligi enim idem uerbum quod sequitur eo tempore & persona conformatum, quod conueniat superiorum nominum structuræ.* Huius *sermonis elegantis, ut arbitror, & familiaris plura exempla suppete-* 104

rent, nisi ut deminutus, mancusq; à recentioribus improbatus esset, & addito quod desiderari credebant, suppletus atque corruptus: nisi tamen ueteres libri & hic & alijs nō paucis locis deprauati sunt, integer est sermo & usitatus. nam si ipsis fides habenda est, sic locus ille librī XVI. epist. ad Atticū dictus fuit, De duobus primis praeclarè disseruit, de tertio pollicetur se deinceps, sed nihil scripsit. Necnon ille etiam in lib. XIII. Varroni scribis te simulac uenerit: dati igitur iam sunt. & non ut uulgo leguntur in excusis: prior enim ita suppletus est, De tertio pollicetur se deinceps scripturū, sed nihil scripsit. alter uerò sic, Simulac uenerit ei daturum: dati igitur iam sunt. Qui hunc modum dicendi probarint, poterunt otiosam illam uocem delere, & ad fidem ueterum codicum hunc etiam locum reuocare: qui recepta lectione cōtenti sunt, eam etiam in nostro codice inuenient.

106 Tamen nihilominus eis cōficior curis:) Dictio illa NIHILOMINVS in antiquis diminuta est: pro NIHILOMINVS EIS, ibi NIHIL EIS scriptū, unde rīdiculè nōnulli ACHILLEIS legi debere putarūt. Nos communem, & receptā lectionē secuti sumus, quia meliorem ipsi ex illis uerbis excogitare nō potuimus: rem tamē notare placuit, ut siquis uelit, laboret in ueritate requirēda, nec miretur quare hic locus diuersis modis legatur.

108 Vt te horter & obsecrē:) Nos emendauimus OREM ET OBSECREM: sic enim ferè est in antiquis exemplaribus, & est haec Ciceronis familiaris locutio.

AD Q. METELLVM. V.

112 Immutata est:) Nos IMMINVTA EST: uetustus enim codex Imminuta'st: & hic enim, & multis locis prima

prima litera huius monosyllabi EST, uocali præcedente eliditur, ut in hac ipsa epistola infrà, Si humanitas appellãda' st in aceruißima iniuria. Vbi etiã V ꝑ B scriptũ est, quod ex multis antiquorũ monimẽtis colligitur sæpe priscos usurpasse. et paulò pòst, Nulla' st à me unquã sentẽtia.

In annuo magistratu:) Nonnulli IN ALIQVO 113
MAGISTRATV legunt. Nos cum meliores codices hoc loco corruptos inuenerimus, uulgatam lectionem immutare, etsi nobis parum probatam, noluimus. Quid enim prodest, si non sinceriorem, & clariorem reponas, receptam quamuis parum firmam repudiare? Vetus ille codex, quem omnium longè optimum cognouimus, IN ANIMO habet, quam scripturam uolui hic notare, etsi proculdubio deprauatam, ut poßint ex his uestigijs studiosi ueram lectionem indagare, & suo loco inuentam reponere. Vnusquisque igitur nunc in ueritate peruestiganda se exerceat. In eodem etiam codice, & altero pari ferè bonitate paulo ante hũc locum, dictio illa CREDO uariata est, & fortasse corrupta: illic enim QVOD TE AVDISSE CERTO legitur. Quare nisi desit SCIO aut alia uox, quæ sensum eius loci perficiat, proculdubio peccatum fuisse librarij dicendum est: etsi ille quomodocunque negligens fuit, aut aliquam dictionem omittendo, aut CERTO pro CREDO scribendo.

Emi eam ipsam domum millibus nummûm XXXV.) 117
Nos antiquam scripturam reposuimus, sed suspicamur hunc locum non uacare mendo: nec enim est hoc pretium domus illius quæ inuidiã Ciceroni faciebat. In codice qui est in Diui Marci bibliotheca, aliquantum spatij inane relictũ est, ubi uulgares codices MILLIBVS NVMMVM habent, ille Mediceus cõtractius spatium habet,

& an

& angustius. Sed etiam dubitari potest, quia DOMVM *est extrema dictio lineæ, etsi non tam producta sit linea illa, ut æqualis sit alijs, an fortasse relictũ sit à librario, nõ quia desit, sed quia numerum illum integrũ locus ille non caperet: quem cum ipse interrumpere & frãgere nollet, citius ad initium alterius lineæ properarit. Cupio hũc locum diligentius animaduerti à peritioribus: nos ut in antiquo præcipue illo scriptum inuenimus, sic & ipsi locũ descripsimus, & quæcunque suspitiones ortæ sunt signifi camus: existimamus enim aliquam notam deesse, & eã aut antè, aut suprà collocatam numerum hunc augendi uim habuisse: nam etiam uulgata lectio non idoneum pretium illius domus significat. Budæus etiam, cuius iudicium in his rebus magni apud omnes esse debet (is enim hæc acutè, & perdiligenter tractauit) numerum hunc inquinatum esse censet, legiq́; debere arbitratur* Tricies quinque se*stertiûm. Eius opinionem confirmant nostri uetustiores codices, qui duabus illis dictionibus uacant, in quibus maximè uitium esse putat, ut aliqua fortasse (ut diximus) nota desideretur, quæ his numeris apposita pecuniam eam redderet: aut per hos numeros (quod uix uerisimile est) summa illa ingens pecuniæ significetur. Ipse quid sentiat de hoc loco, lib.* III. *De asse & part. exposuit.*

117 Homini *semissis magna copia est:) Et hic locus diligenter etiam considerandus est. alij legunt* OMNINO SEMISSIVM. *Vetusti codices,* OMNI SEMISSIBVS. *Nos lectionem eam secuti sumus quæ parum à priscis exemplaribus discederet, & sententiam eandem retineret. in* SEMISSIBVS *enim clari sunt et certi uetusti codices: Vox illa* OMNINO *quam restituimus, non integra in illis legitur, ut nonnihil scrupuli etiam restet.*

Men

Mentionem facit huius loci Hermolaus in II. editione Plinianarum castigationum lib. XIIII. cap. IIII. qui eandem ferè, quam nos, emẽdationem probat. Quæ sit in ueteribus exemplaribus scriptura, uoluimus nos notum facere, cum uideamus adhuc hunc locum titubare.

Qui tot ingenuas matresfamilias:) Vetus omnino codex *elegantiorem & sinceriorem lectionem habet, quam nos accepimus.* Non *enim ingenuas matresfamilias appellat. Matres enim familias & probatas mulieres, & nobiles intelligimus, sed* INGENVOS, MATRESFAMILIAS, *separatim de diuersis generibus: ut* Ora. VI *in* Verrẽ: Mitto *adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas.* Pueros *enim ingenuos & honesto loco natos nefas erat & illis stuprare. nã in mancipijs, & libertinis quasi impunè libidinem suam exercebãt. Quòd autem addit ciues* Romanos, *tribusq; uerbis tria hæc nefaria scelera exaggerat, oratoriè est & grauissimè dictum. cuius tam elegãtis locutiõis nullũ in uulgatis codicibus uestigiũ inerat.* 121

Simul uero semissis homo:) Lõge *alia est in antiquis codicibus lectio, quã libẽter arripuimus,* SIMIVS NON SEMISSIS: *Simiolum etiã Cicero quem irridet appellat, et qui suis inimicitijs propter humilitatem eius & sordes indignus esset. Græci quoque quos contemnunt ita uocant, ut* Aristophanes *in* Ranis οὐδ᾽ ὁ πίθηκος οὗτος γ᾽ ὁ νῦν ἐνοχλῶν κλειγένης ὁ μικρὸς: *ut duobus hic modis* Catilium *ignominiose appellet, & uocando ipsum simium, & ne uilissimo quidem pretio illum dignum esse dicendo.* 122

À qua te affici non magis potuisse demonstras:) Quidã *pro* AFFICI, ALLICI *legunt: quæ uarietates oriũtur ex ambigua, & corrupta antiqua lectione: in melioribus enim codicibus* AFFECTI *scriptum est: quam uocem* 123

uocem nos etiam diligenter consideravimus, censuimusq; tutius legi posse F L E C T I, *non omnino nimis longè à priscorum exemplariorum uestigijs, & fortasse sententia non inepta.* E*xistimamus enim, ut fermè colligitur ex uerbis Ciceronis,* L*ucceium de gratia in quodam procemio suarum historiarū scripsisse, ut se diceret libere, et uere historiā explicaturum: nec unquam potuisse tantū alicuius in se gratiā, ut à ueritate, & fide rerum gestarum discederet. quāuis enim sæpe gratia hortata esset ut amicorū rationem haberet in rebus exponendis, ad seq; uocasset, se ut dixerit nō magis potuisse flecti, & de uia recta deduci, quàm* Hercules *à uoluptatis illecebris sibi ostēsis, & propositus flecti & arripi potuerit.* S*icui nostra lectio minus placebit, ipse meliorem excogitet: ideo antiquæ lectionis omnibus copiam fecimus, ut quiuis iudicet, an nos coniectura fefellerit, & si queat ipse meliorem inde eliciat.*

126 T*hemistoclis fuga:)* V*etera exēplaria* T H E M I S T O C L I, *ratione ueteris declinationis, qua dandi casum in huiuscemodi nominibus pro generādi ponebant, ut* V*lyssi pro* V*lyßis,* A*chilli pro* A*chillis: sic etiam in nostro probatiore codice epist. ad* A*tt. lib.* X I I I. N*on uides ipsum illū* A*ristoteli discipulum, pro* A*ristotelis.* I*tem ad* A*tticum lib.* I X. E*t* L*ucceі consilia, ac* T*heophani persequamur.* E*t eodem libro etiam in uulgatis,* A*riarathes* A*riobarzani filius, pro* A*riobazanis.* H*anc rem prisci, & recentiores grammatici adnotarunt, plurimis ex* V*ergilio, et ex oratoribus etiam, & historicis exēplis adductis.*

130 Q*uia postea nō fuisti quàm à me discesseras:)* S*ic omnes uulgati codices nulla mendi suspitione.* I*psi antiquā lectionem secuti sumus, quam & genuinā, & probam putamus, ut intelligat postquam* R*oma discesserat,* C*æsar scilicet,*

scilicet, quanquam nomen Cæsaris non ponit. Nihil autẽ *mirum uideri debet: de magnis enim & principibus uiris sic loquimur.* Dicit igitur Lucceius Ciceronẽ Roma *exisse, cum Cæsar discessit, nec postea rediisse, dum Cæsar abesset.* Possemus *infinita exempla ex epistolis ad* Atticum *citare, quæ nunc prætermittemus. Speramus tamen rem claram sine tot exemplorum coacervatione fore.* In *epistolis ad* Varronẽ, *Est igitur aduentus in expectatiõe. Sic enim olim locum illum solitum esse legi eo loco docebimus.* Ali*qui autem dum rem clariorem facere student, consuetum dicẽdi modum corrumpunt: cum enim hanc loquendi rationem non alibi in ueteribus autoribus adnotassent, & nostris etiam temporibus communem esse non cogitarẽt, locum* Ciceronis *deprauarunt.* In *eandemq; culpam inciderunt eodem errore decepti, qui nuper has epistolas* Venetiis *ediderunt. cum enim antè in uulgatis omnibus libris rectè hic locus legeretur in epistolis ad* Pætum, *Cum essem otiosus in* Tusculano, *propterea quòd discipulos obuiam miseram, ut ii me quàm maxime conciliarẽt familiari suo (sermo enim proculdubio est de* Cæsare: *nec tamen nominatur, sicq; legitur in cunctis & antiquis, & ante hunc impressis codicibus) hi, hic etiam* CAESARI *reposuerunt.* Nos *cunctis his locis antiquam, & meliorem lectionem conseruauimus.*

Vetustus *est amor cõsuetudo, studia paria:)* In *antiquis* 132 *exemplaribus (uetustas, amor) ut nos etiam scripsimus.* Hæc *enim est uera huius loci lectio, & sic ipse etiam alibi loquitur, ut in epist. ad* D. Brutum *de* L. Lamia *loquens,* Magna *uetustas, magna consuetudo intercedit.*

Nam *quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos* 133 *luctus uetustate tollit, id nos præripere consilio, prudentiaq;*

tiaq; debemus) Quiddam in his uerbis est, quod cum mutari iußissemus, in nostros etiam codices incuria librariorum irrepsit. PRAECIPERE enim, non PRAERIPERE legendum est, ex autoritate, & fide priscorū exemplariorū, & ratiōe ipsa id cōfirmante. Præcipere enim antecapere: ut nos infinita exempla prætereamus huius ipsius autoris. pulcherrimum est in elegantißima illa M. Antonij epistola, quā Cicero in Philippicis exagitat, Sin autem aliud me fatum manet, præcipio gaudia suppliciorum uestrorum, &c.

137 In posteriore epistola ad Rufum, SI AD ME VENISSES:) Quis non uideat, si diligenter cōsideret, legendū esse cū antiquis codicibus SI AD ME MISISSES? id est, si mihi notum fecisses, si misisses qui mihi id nuntiarent. Ad D. Brutū, Mitte ad Lupū nostrū, ut is eas centurias cōficiat. Et huius significatiōis huius uerbi plurima sunt apud Ciceronē exempla, quæ nunc in re clara non proferremus. Terentius in Eun. Misit porro orare, ut uenirem serio. Si enim Rufus ad Ciceronem uenisset, morem gesßisset ei Cicero nullo suo incōmodo. Dicit autem se antè laturum fuisse illius uoluntatem suo commodo. quare penitus conuicta uulgata lectio explodatur.

138 Non habui cui potius id negotij darem, quàm Tullio Scribæ:) Sic omnes uulgati, & impreßi: antiqui uero cuncti codices hoc loco corrupti, & diminuti aliqua dictiōe sunt. Nos autem et hic, et alijs multis locis rectius esse putauimus mutila, & imperfecta multa relinquere, ut in antiquis exemplaribus inueniuntur, quàm ut à nōnullis suppleta & restituta sunt, legere: pauca autem admodum, & fortasse nomen Tullij tantum desideratur.

138 Confectas & consolidatas:) Nos ut in ātiquis CONSO LV

LVTAS legimus. Quòd autem pauló pòst ad Volusiũ transferri nomẽ: ueteres codices TRAFERRI. Qua ratione ad Atticũ lib. XVI. TRALATVM, Hũc tu tralatum in Macrocolũ: nec tamẽ sic in nostro scripsimus, ne omnia uelle immutare uideremur. tantũ rem notasse antiquitatis causa placuit. Ille etiam locus in IIII. epistola ad Lẽtulum in ueteribus codicibus ita scriptus est, Causam enim frequenti Senatu non magna uarietate, magnaq; inuidia eo um qui à te causam regiam aliò trasferebant, obtinebamus. Quod etiam alijs non paucis locis obseruauimus. Nam TRALATIO pro TRANSLATIO boni codices semper habent in libris oratorijs. Donatus etiam accuratissimus Terentij interpres sic ueteres dixisse testatur, cum locum hunc in prologo Phormionis exponeret, ET TRANSDERE HOMINEM IN OTIVM. Sic enim inquit, Transdere ueteres sonantius, quod nos lenius dicimus Tradere, ut Tralatũ, quod nos translatum è contrario. Consuetudinem autem ita pronunciãdi ad ætatem usq; M. Tullij productam esse uerisimile est: cum in uetustioribus cũctis eius libris ita ferè semper scriptum sit. Nam Ciceronem inter ueteres à Donato poni non mirum uideri debet qui tot sæculis post eum fuit. Retinuisse etiam quædam libenter Ciceronem ab antiquioribus usurpata notissimũ est. ut postquam ita ferè ubiq; in integrioribus exemplaribus scriptum inuenitur, ita legendum omnino censeam: si autoribus sermo qui eorum ætate uigebat, conseruãdus est, & non ad posteriorum normam & consuetudinem conformandus.

Non insipienter actam, ne cogitatam quidem putes:) 139
Lacera aliquantulũ sunt in his uerbis antiqua exemplaria. Quare uulgatam receptamq; lectionem secutus sum.

Hic tamen uisum est diligentius hanc rem considerare, uidereq́; an ex uetere scriptura quamuis mutila & decurtata legitima lectio coniectura elici poßit: maximè cum alij etiam, qui Manutiorum nomine has epistolas nuper Venetijs castigarunt, id facere tentauerint. Eam igitur primo cum fide proponã. Sic autem in melioribus cunctis legitur, CVM REM À ME NON INSIPIENTER EXCOGITATAM QVIDEM PVTES: *manifesto defectu. Quod si licet liberè sententiam suam proferre, sic ego hunc locũ restituẽdũ putarim,* CVM REM À ME NON INSIPIENTER EXCOGITATAM, NE COGITATAM QVIDEM PVTES. *Vt similitudine duarũ illarũ penè earundẽ uocum deceptus librarius, incuria alteram cum monosyllabo, quod eam præcedebat omiserit, qui lapsus frequẽs est, & quãdoq; totius clausulæ damno stetit. Sensus, si ita legas, meo iudicio optimus erit, ut queratur Cicero, mireturq́; Rufum illam rem, quæ non solum à se cogitata sit, sed etiam acutè & sapienter excogitata, in mentem sibi non uenisse, neq; à se cogitatam esse credidisse. Excogitare autem esse cogitãdo quod quærebatur inuenire, notissimum est. Sic autem castigarũt Veneti:* CVM REM À ME NE INSIPIENTER QVIDEM COGITATAM PVTES. *antiqua scriptura in duobus uerbis contaminata, & frigidiore sanè sensu, nisi intelligas uoluisse Ciceronem ostendere rem illam à se non tantum cogitatam, sed perspectam & animaduersam fuisse. Quare magis iudicium Rufi reprehendit, qui ab ipso illam ne cogitatam quidem esse existimauerit. Ostendit autem infrà suo consilio gesta esse omnia, & à se initam rationem esse quomodo ea rectè fieri posset. Quam etiam*

ſententiam recepta lectio continet, quamuis à uetere ſcriptura recedat, & (ut puto) ab aliquo ſuppleta ſit, qui ex ſuo arbitrio locum hunc reſtituere uoluerit.

Cum populum ſuum ſeruaret:) Alij emendarunt P O- 139
P V L I S. *Nos ut in antiquis libris inuenimus, & ut ratio ipſa docet,* P O P V L V S: *hac ſententia, Putaui eſſe boni uiri cum poßem, nullo populi damno, commodare ciuibus, & eorum fortunas ſuſtentare.*

Nā de Luccio) Locus nō nimiū certus, & ſanè tota epi 139
ſtola obſcurior, & fortaſſe mendoſior: parum enim conſtans eſt ſcriptura etiam in melioribus exemplaribus. Nos, ut in antiquo illo probatiore codice inuenimus, ſcripſimus. Luccei autem nomē in illo ſemper per duo c ſcriptū eſt: hoc loco alij L Y C E O *repoſuerūt, neſcio quàm rectè. Locus autē qui infrà eſt,* Q V V M D E L O G E- I O P A R V M G R A T I O S V M E S T, *uidendum an huic reſpondeat. Fortaſſe enim* λογεῖον *appellat locum ubi rationes deponuntur. Quod ſi ita ſit, dubito an hic etiam* D E L O G E I O *ſcribendum ſit: nihil tamen in dubia re certi aſſerimus: ſuſpiciones noſtras proponimus, quæ nobis ex parum firma ſcriptura oriuntur, quas cupimus eadem animi ſinceritate, qua protulimus, accipi, & examinari: totamq; rem accuratius à peritioribus perpendi, & iudicari. Nam quod in poſteriore loco quidam legūt (de Lucceio) parū prouiſum eſt.* L O G E I O *habent omnes præter hunc nuper Venetijs impreſſum excuſi codices: & uulgata lectio in uoce illa* P R O V I S V M, *quā ipſi reſtituerunt, magis mihi placet, etſi in ea etiam dictione titubat antiquus codex. Totus enim locus ſic eſt in illo melioris notæ, ne amplius lectorem ſuſpenſum teneā, & is noſtræ hæſitationi ueniam det, cum uideat quot*

difficultatibus premamur QVOM DE LOGAEO PARVM GRAVISVM EST. *sed & antiqua scriptura, & sententia etiam magis conuenire mihi uidetur cõmuni, & uulgatæ lectioni, quàm huic nouæ, & ab aliquo pro suo ingenio excogitatæ.* Nos nihil quod in medium afferamus, certius habemus.

139 *Quam tamen deposuerat Sextius:*) *In ueteribus codicibus sic ferè ut nos quoque scripsimus, locus hic legitur,* Qua pecunia Põpeius est usus, ut tu*i*, quam tu deposueras ex tuis. *Etsi nostri librarij pro* TV, TVM, *peruersè, ut est negligens hominũ genus, scripserunt.* Sextius *sanè pro* EX TVIS *habet uetus ille codex, sed puto eandẽ literã, ultimam scilicet antecedẽtis dictionis, & primam huius, ut sæpe accidit, bis inutiliter esse repetitã.* Nam Sestius *nomen uix unquam per* x. *scriptum inuenies in antiquis exemplaribus, de quo paulò pòst. Sed tamẽ etsi nos antiquæ uiciniorem, & nostro iudicio meliorem lectionẽ secuti sumus, non adeo certa hæc esse iudicamus, ut non uelimus totam rem in arbitrio eruditorum relinquere.*

140 *Smyrna literas esse allatas :*) *Vetusti codices omnes* Myrina, *quod nos rectum iudicamus: est autem* Myrina *Vrbs in insula Lemno, Stephano, Ptolemæo, & Strabone lib.* XIII. *autoribus. Plinius etiã lib.* IIII. *in descriptione Lemni, Oppida, inquit, habet Ephestiã & Myrinam, in cuius forum solstitio Athos eiaculatur umbras.*

AD A. TORQVATVM. VI.

Si enim bene sentire, rectéq; facere satis est ad bene, beatéq; uiuendum, non uereor ne eum qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare posit, miserum esse nefas sit dicere:) *Negatiuam particulam ante* VEREOR,

uetus

uetus ille codex non habet. Quæ tamẽ si nõ sit, sententiã non corrũpit. potest enim cum interrogatiõe locus legi, quasi dixerit, uereri debeo? &c. Nos nihil immutauimus: siquis uetere lectione magis delectatur, eam reponat.

Si arma ualebũt, nec eos à quibus recesseris uereri de- 146
bes, nec eos quos adiuuisti:) Etsi hic uulgatam lectionem conseruauerimus, magis tamẽ antiquã probamus quæ nescio quomodo tunc nos subterfugit, pro RECESSERIS enim, (reciperis) legendũ est, ut intelligat nunc Cæsarianas partes. Si enim RECESSERIS legas, Pompeianas intelligas oportet: ab illis enim discesserat post aduersam eorũ pugnã, quod sentẽtiæ nullo modo quadrabit. Eædẽ autẽ erãt quas adiuuerat, & à quibus recesserat, cum hic de ambabus loquatur. Aut enim armis inquit urgebitur resp. sempiternis, quo casu nulla tua præcipua calamitas erit, sed ut in malis res tuæ in tuto sunt: nec enim Cæsarianos timere debes, à quibus reciperis (præsẽti autem tempore utitur, quia nondum res confecta erat: nam ut suprà inquit, in magna uarietate eius causa uersata est, de qua tamẽ bene sperare licebat, propter animũ Cæsaris mitigatum) nec eos quos adiuuisti: hi autem erãt Pompeiani. Durante igitur bello, inquit, malum à neutra parte expectare debes. Illi enim quibus fauisti, & cum quibus in rebus gerendis fuisti, propter pristinam societatem te incolumen uolent: hi autem te recipiunt, & suũ iam numerant. Sæpe autem ueteres codices propter uariam, & aliquantulum inquinatam scripturam primo ita perturbant, ut non mirum sit, siquæ quandoque pretereũt. nec enim facile est si quid boni lateat perspicere. Nã parua quæque illusio, & labes optimam lectionem occulere potest. RECEPERIS autem in illis scriptum

est, cum RECIPERIS esse deberet. quod si ita scriptū fuisset, non alij fortasse, dum uerbum illud corrigere uellent, mendosum esse arbitrantes, nec satis sententiam huius loci intelligentes, deterius multo fecissent. Est autem pro I sæpe positum E in priscis exemplaribus, & I pro E. Quin etiam hoc ipsum uerbum eadem ratione in iisdē codicibus scriptum est in epistola ad Brutū, Non recepi à Lepido Antonium, pro recipi. Præterea quod in his uerbis est ADIVVISTI, Mediceus codex ADIVISTI, facili in aliam uocem lapsu, nisi obseruatum esset hoc uerbum per unū tantum V in eo exemplari semper legi, & alijs etiam quos uidi uetustis codicibus.

848 Aut eorū qui discesserint) Quia uno membro deminuti hic sunt omnes non solum ueteres, sed etiam recentiores manu scripti codices, ipse meum esse arbitratus sum rem notam facere, lectoresq; admonere notha esse hæc uerba (nisi fallor) & suppositititia. Sic enim in melioribus cūctis nulla uarietate legitur, AVT EORVM QVI DISCESSERINT ALTERI DIMICANT. Puto autem librarium in particula AVT deceptum esse, totumq; superius membrum reliquisse. Ego uulgatam lectionem remouere nolui, siquis illa delectetur. mihi non dubium est quin ab aliquo suppleta sit eorum qui semper quæ desiderari credunt pro suo arbitrio reponunt: quantum dissentiam ab his, alibi dixi. Est autem & in sequenti epistola alter locus, quem pariter mancum cum inuenerim, eodem iudicio ductus, eadem nota signaui. Sic autem ille proculdubio lacer, & decurtatus in antiquis codicibus legitur, Equidem cum hæc scribebam, aliquid iam actum putabam: non quo, sed quòd difficilis erat cōiectura. Quot autem uerbis additis restitutus sit & quàm

aptis

aptis, quiuis nunc uidet. itaque suam sententiam sequatur: nos in his planè diuulsis, & fractis locis nihil habemus quod melius afferamus.

Ad pugnandum:) Veteres codices depugnandū, quos 148
secuti sumus. Est autem Depugnare, una pugna unoq; prælio de tota re, & toto bello decernere. Ad Atticū lib. VII. Nec adhuc ferè inueni, qui non concedendum putaret Cæsari quod postularet, potius quàm depugnādū. In eodem libro, Depugnes oportet nisi concedis. Sæpe & alibi Cic. ne lōgiores simus in re aperta, hac utitur uoce.

Nec ex tripudijs solistimis, aut somnijs:) Ipse priscam 153
quam restitui uocem ex priscis erui exemplaribus. Posse autem fieri arbitror, ut in Augurali disciplina quædam tripudia soniuia appellata sint: sed hæc tam obsoleta sunt propter uetustatē, & diuersos ritus, ut penitus incognita sint. Vocem certè hanc Sex. Pompeius exponit, SONIVIO inquiens sonāti. Nam uulgata lectio proculdubio falsa, et inepta est: nec enim hic de diuinatione per somnia agit, quæ etsi sit (de ea enim Artemidorus Græcè copiose scripsit) non tamen de hac intelligit: loquitur enim de Augurali disciplina, & ut ipse augur, & ut ad Etruscū hominē, & Etruscæ disciplinæ peritum scribens. Ego alibi hanc uocem non inueni: nec mirum est rerū tam priscarū ac ne unquam quidem uulgatarum, & cōmunium uocabula penitus ignorari. Quod si etiā apud alios auctores hoc nomē fuit, fortasse quia non intellectum, ut deprauatum, deletum est: nonnullæ enim huiusmodi uoces nisi è ueteribus, & non cōtaminatis exemplaribus restituantur, obliteratæ sunt, & è finibus Latinæ linguæ eiectæ, & expulsæ. Videndum tamen accuratius, an huius uocis certior ulla ratio, & significatio haberi posit. nā quod

paulo suprà nos scripsimus IN VOLATV pro VOLATV ex antiquo etiam codice accepimus.

159 Quod tardius quàm est æquum, & quam ego uellem receperis fortunā & dignitatē tuam:) Nos RECVPERAS. uetus codex RECIPERAS per I, quod fortasse fecit ut (receperis) iam scriberetur. Est sane & hic & sequenti epistola hoc uerbum in Mediceo codice per I scriptum, Quid reciperaris cogitare: & sæpe eodem modo. Quandoq; tamen, quod etiam in Pandectis Florentinis animaduertas, recuperare legas, quod hodie in usu est, sed tamen multo rarius quàm reciperare.

167 Simulac accepi:) In antiquis exemplaribus SIMVL sine AC. quod alibi apud Ciceronem legimus, si uetustis codicibus fides habeatur. At Atticum lib. VIII. Simul aliquid audiero scribam ad te. non, ut uulgati, simulatq;. Item lib. IX. in epistola Balbi, & Oppij ad Ciceronem, Vt simul Romam uenerit, agat de recōciliatione gratiæ suæ, & Pompeij. Quanuis hic etiam impreßi omnes SIMVLAC. Videnda res diligentius: cum enim tot probati libri sæpe eandem diuersis locis locutionē habeant, non facile existimandum est corruptos esse. Rem fortasse aliquorum iudicio parui momenti non neglecimus. nihil enim in hoc autore non accurate quod ad ornatum sermonis faciat, considerādum est. Nam quod hac ipsa epistola paulò inferius, De Hispanis noui nihil, error fuit librariorum: DE HISPANIIS enim legendum est, & sic habet uetus codex.

168 Aedificia mea me delectant:) Nos ut in antiquis DELECTABANT scripsimus, lōge diuerso sensu, quam si præsenti tēpore legas: Adfert enim rationem cur nō sit tam peregrinator, quàm antea. ob id (inquit) peregrinabar

bar libenter,quia ædificia mea me delectabant,et otium. magnificas enim uillas & sumptuose ædificatas habebat, quas ipse ocellos Italiæ ad Atticum scribens appellat, Nũc ea quæ quærebam in uillis, domi habeo.infert enim, Domus est quæ nulli mearũ uillarũ cedat,otium omni desertißima regione maius. Quòd non quatuor integros Hesiodi uersus,sed primi partem scripsimus,in hoc etiam antiquorum codicũ autoritatem secuti sumus.Scimus præterea semper in his allegationibus Ciceronem breuem & cõcisum admodum esse, ut trium etiam dictionum prouerbium non integrum quandoque adducat,nedum quatuor totos uersus celebres,& uulgatißimos recitaret.

Sed tamen aliquid uidebimus,in quo sit spes:) Nos cũ antiquis exemplaribus SPECIES legimus, id est dignitas,& honestas aliqua:ut ad Lentulum,Hic meæ uitæ cursus offendit eos fortasse qui splẽdorem,& speciẽ huius uitæ intuentur,&c. Huius uocis hoc significatu plurima exempla adiungerem,nisi tam obuia essent, ut quiuis per se facile inuenire posset. Potius conabor historiam huius epistolæ ex nonnullis locis ad Atticum collectam explanare Instabant hoc tempore Ludi Romani,qui magnifice semper edi soliti erant. Iamq; Cæsar è bello contra liberos Cn. Pompeij gesto reuertebatur, scripseratq; ad Lamiam se ante diem ludorum Romæ futurũ,nonnihilq; se properaturum,ut ludis ipsis interesset: mandaratq; ut ad ludos omnia pararent. Desiderabat igitur Lepta sibi horum ludorum aliquam curationem tradi:cum Oppioq; & Balbo de ea re Ciceronem agere uolebat: iamq; domum ad Balbum propter hoc negotium eum perduxerat. Rem totam sibi displicere Cicero hac epistola ad Leptam scribit, nec laborandum esse in ea re docet:se tamen,quo 169

niam tam ualde ille cuperet, ei non defuturum pollicetur, operam'que daturũ ut si aliquid in ea curatione, quod aliquem splendorem habeat inueniri poßit, ab illis impetret ut Leptæ committatur. Quod autẽ hic de Hospitio loquitur: cogitabat obuiam ire Cæsari, & hospitia sibi parabat. nam etiam lib. XIII. ad Atticum, dicit se ad Murenam de hospitio scripsisse, sed tunc Romæ erat: nũc fortasse iam exierat: dicit enim se arbitrari Asturæ sibi diutius cõmorandũ esse quoad ille quãdoque ueniat. ille autẽ Cæsar, κατ' ἐξοχὴν: sic enim de magnis, & claris uiris loqui mos est, ut nos suprà adnotauimus: (ille) enim & (ipse) pro nominibus proprijs sumuntur, ut etiam Aristophanis interpres docet in Nubibus, eo loco, ἀλλ' εἴσιθι ἵνα μὴ κεῖνος ὑμῖν ἐπιτύχῃ. sic etiam loquitur Thetis apud Homerũ. τίπτε μ' ἐκεῖνος ἄνωγε μέγας θεός: et apud Pythagoricos αὐτὸς ἔφη, id est Pythagoras, dicebatur.

169 Ne illud quidem negligendum quanuis:) NEGLIGENDVM in antiquis codicibus non est, sed eius loco negatiua est particula NON. Ipsi legimus, non quantiuis. hoc sensu: Præter pericula & molestias quæ uitaris, commodum illud non paruum habendum est, sed tale ut magnificiendum sit, subito cum certi aliquid audieris te isthinc posse proficisci.

169 Istinc posse proficisci:) Hic ueteres codices & in fine huius epistolæ iterum pro istinc ISTIM habent, neque hac epistola solũ, sed multis etiam alijs locis, etsi nos nũquã ita scripsimus, ne antiquitatis nimis cupidi, & affectatores uideremur, rem tamen quin adnotaremus facere nõ potuimus. Sic etiam est in hoc codice locus ille ad Plancum, Ita erant omnia, quæ istim adferebantur, incerta. Et ille ad Tironem, Iis enim uentis istim nauigatur. Et alibi etiam

etiam. idem aduerbium multis locis est in illo codice Epistolarum ad Atticum, quem nos omnium optimum, atque integerrimum uidimus, ut ille locus in VII. De malis nostris tu prius audis quam ego: istim enim emanant. Item ille, Quæ mihi istim adscrĩbũtur? quæ hic uideo? Item ille in II. Valde ego te istim excitarem. Nam secundo Aeneidos: Illi mea tristitia facta: illi pro ibi aduerbium esse uult Donatus Terentij interpres. Et etiam alibi, Patet isti ianua læto, pro istic quidam intelligunt: nam Petrus Bembus in suo illo disertißimo et elegãtißimo de Terẽtianis fabulis dialogo, sic hũc uersum legit in Phormiõe, Interea dũ sedemus illi, interuenit. et illũ itẽ in Hecyra, Itaque ineptus hodie dũ illi sedeo, ut quisque uenerat. Hæc igitur quæ rara admodũ, & absurda uidentur, uidemus ab optimis autoribus crebro esse usurpata, & frequentius etiam inueniremus, nisi à iunioribus quibusdam castigatoribus tanquam menda, & errata librariorum ex omnibus ferè libris sublata essent.

Cum Milone nostro:) Nos Chilone, ut sit liberti nomẽ, Milo enim iã perierat. Vetus sanè codex Cilone sine aspiratione, ut etiam in epistola Sulpitij, A P. Magio Cilone. Vidẽdum igitur an sic legi debeat ut est in antiquo codice. Cilo enim sine aspiratione autore Sex. Põpeio appellabatur, cui frons esset eminentior, ac dextra, sinistraq; uelut recisa uideretur: siue Chilo, qui à magnitudine labiorum sic nominabatur. Alibi etiam nomina quædam quæ aspirationem exigunt, sine ea in illo scribuntur, ut in epistola ad Lucceium Herculem Zenopontium. & ad Pætũ, Pileros tabellarius: pro, Zenophontium, & Phileros. 169

AD M. MARIVM. VII.

Stabianum perforasti, & patefecisti Seianũ:) Quidam legunt 172

legunt Scianum: nos nihil immutauimus, etsi ueteres codices SENVM: *puto autem nomina esse locorum. Nam Stabiæ collis celebris in agro Campano, laudatus etiam à Galeno in Therapeutica propter casei bonitatem. Stabias autem oppidum fuisse dicit Plinius, postea'q; deletum in uillas abijsse. Columella etiam de eo agit in hortulo, Stabiæq; uetustæ.*

173 *Græcos uero ita ames:) Sic omnes uulgati, quasi ironice dictum sit, sed elegantius in antiquis,* ITA NON AMES. *id est tam infenso odio prosequare: tam longe sis, ut φιλέλλην iure dicaris. qua et alibi locutiōe utitur, ut in* II. *de Finibus, Atqui reperiemus asotos, primum ita nō religiosos, ut edant de patella: deinde mortem ita non timentes, ut illud in ore habeant, &c. Tantum, inquit, longe es ut Græcos ames, ut omnia quæ eius gentis nomine appellantur, ferre non poßis, adeo ut ne ad uillam quidem tuam Græca uia ire uelis.*

173 *Sed quæ potest homini esse politico delectatio?) Vetusti omnes codices, ut nos scripsimus* HOMINI ESSE POLITO *Latina uoce habent. frequēs autem est apud hunc autorem hæc elegātes homines significans elegans dictio, ut etiam apud Lucretium candidißimum, & facūdißimum Romanæ linguæ scriptorem: –quanuis doctrina politos Constituat pariter quosdam, tamen &c.*

178 *M. Furium, quem mihi commēdas:) Ego castigaui* M. ORFIVM. *Vetus codex in hoc nomine nonnihil mendi continet: potius enim* VRFIVIVM, *ibi legas. Nos & ex his uestigijs, & ex loco in epistola ad Q. Fratrem Orfium legendum esse censuimus: nam hunc esse apparet, quem cum literis ad Fratrem misit, & quem illi commendat, & Tribunum militum esse dicit in Cæsaris exercitu.*

Verb

Verba autem hæc Cæsaris ita leguntur in omnibus antiquis exemplaribus, ut nos maioribus literis (ut facilius distinguantur) scripsimus.

Quod familiaritatem inducit:) Sic omnes uulgati codices, omnino male. Ego ueterem lectionem restitui, FAMILIAM DVCIT. Dicitur enim familia iurisconsultorum, familia gladiatorum, familia philosophorum, id est secta. Ad Atti. lib. 11. Puto enim me Dicearcho affatim satisfecisse: respicio nunc ad hanc familiam, quæ mihi nõ modo ut requiescam permittit, sed reprehendit quia non semper quieuerim. Ille autem familiam ducere dicitur, quem ceteri eiusdem generis sequuntur ut autorem & ducem, ut in v. Philippica, L. quidẽ frater eius, utpote qui peregre depugnauerit familiam ducit. In IIII. de Finibus dicit sententiam ducere familiam, quæ maiorem uim habet & maioris est ponderis & quasi caput aliarum. Sed primum illud uide grauißimam illam uestram sententiam, quæ familiam ducit, Honestum quod sit, id esse solum bonum, honesteq; uiuere bonorum finem: communem fore uobis cum omnibus &c. Non paruæ igitur autoritatis esse dicit Trebatium in iure ciuili, habereq; suos sectatores. Nam quod paulo suprà erat, PRVDENTIOREM ESSE NEMINEM: ego PVDENTIOREM, ut in melioribus libris inueni, scripsi: loquitur autẽ & in secunda post hanc epistola de pudore Trebatij. Nam & in alia sic ait, Sæpe autem etiam, quod à te alienißimum est, subimpudens uidebare. 179

Sed ad eum propter eius occupationes nihil sum ausus scribere:) Ipse huic loco mendi notam adposui, quod fortasse multi mirati sunt, cum sententia loci satis plana, & aperta sit: reprehenderent etiam, nisi quid me hoc ut facerem 181

rem impulerit, explicassem. Primo scire debent omnes me uocem illam OCCVPATIONES *in nullis paulo antiquioribus libris nedũ uetustissimis legisse, quod mihi originem attulit suspicionis. Deinde cum accuratissime cõsyderassem, non mihi uisa est satis digna causa esse, quæ retraheret Ciceronem à scribendo, occupationes Cæsaris. nam sæpe ad eum Cicero scribebat, cum ille mirifice Ciceronis literis delectaretur, & ipsas omni ratione eliceret: nec ea tempestate ullo maiore negotio impediebatur, ut cauere deberet ne ob id illi molestius esset. nec tamen tantũ temporis in legendis amicorum literis collocatur ut non quiuis occupatissimus se ab illis de omnibus rebus certiorem fieri uelit. Maius igitur quiddã esse putaui quod Ciceronem ab instituto suo deduceret: & ut liberè omnem meam suspicionem proferam, si aliquando coniectari datum est, putarim* PROPTER EIVS LVCTVM *legendũ esse. Constat enim hoc tẽpore Cæsaris filiã mortuã esse, quæ Pompeio nupta erat, Iuliã scilicet: quod etsi ualde notũ sit, tamẽ uerba Dionis historici de hac re ponemus:* ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ καὶ ἡ τοῦ πομπηίου γυνὴ θυγάτηρ ὄντι τεκοῦσα ἀπέθανε καὶ αὐτὴν εἴτε διαπραξαμένων τῶν τε ἐκείνου καὶ τῶν καίσαρος φίλων ἢ καὶ ἄλλως πως χαρίσασθαί τινες ἐθελήσαντες συναρπάσαντες ἐπειδὴ τάχιστα τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπαίνων ἔτυχε, καὶ ἐν τῷ ἀρείῳ πεδίῳ ἔθαψαν καίτοι δομιτίου ἀντισταμένου καὶ λέγοντος ἄλλα τε καὶ ὅτι οὐχ ὁσίως ἐν τῷ ἱερῷ τόπῳ ἄνευ τινὸς ψηφίσματος θάπτοιτο. *Dicit etiam lib.* III. *ad Quintum, se ad Cæsarem nõ rescripsisse propter eius luctum: de obitu filiæ intelligens, Ex Britannia Cæsar ad me Cal. Septemb. dedit literas, quas ego accepi* IIII. *Cal. Octob. satis commodas de Britannicis rebus, quibus ne admirer, quòd à te nullas acceperim, scribit, se*

fine

ſine te fuiſſe, cum ad mare acceſſerit. Ad eas ego ei literas nihil reſcripſi, ne gratulandi quidem cauſa, propter eius luctum. De hac eadem re intelligit etiam illo loco ad Quintum, de uirtute, & grauitate Cæſaris, quam in ſummo dolore adhibuiſſet, *Magnam ex epiſtola tua accepi uoluptatem.* Nam & ipſe Cicero ad Dolabellam ſcribẽs de morte Tulliæ, nondum ſatis confirmatum ſe dicit ad ſcribendum, impedit enim officia mœror: & prouidi omnes homines, eos qui in dolore, & luctu ſunt propter chariſſimarum perſonarum interitũ nolunt afflictos, & perturbatos, amplius perturbare, & in ulla re illis moleſti eſſe. Hæc eſt cauſa cur ſtellulam poſuerim, ut lector ſcilicet locum illum attentius, accuratiusq́; examinet: nec tamen coniecturis fretus receptam lectionem delere uolui, etſi eã nullo modo probo. ſi enim ulla reponenda eſt uox, ut defectum illum ſuppleat, noſtram potiorem iudico. Sed tamen iudicio eruditorum ſtare uolo.

Cn. Octauius eſt tuus familiaris.) Hæc uerba addidimus ex uetuſtis codicibus, AN CN. CORNELIVS QVIDEM:, quæ ab Angelo olim Politiano dũ hunc locũ citaret, etiã reſtituta fuerãt cap. XVIII. ſuorum Miſcellaneorũ: habuimus enim & nos perueterẽ illum codicẽ, quem Philelphi fuiſſe dicit, qui etiã nunc in bibliotheca Medicea cũ multis, nobiliſſimisq́; librorũ uoluminibus cuſtoditur: & illum item non adeo ueterẽ, qui in Diui Marci bibliotheca adhuc manet. Quorũ ille maxime auxilio nõnulla corrigit: & quibus nos quæcũque ferè in his caſtigauimus, accepta retulimus. Nõ ſunt autẽ otioſa hæc uerba: oſtẽdunt enim illum ſibi adeo ignotũ eſſe, ut ne nomen quidem hominis recordetur, ut ſi uellet eum proprio nomine appellare, neſciret utro, cum diuerſa inter ſe ſint, nominaret. 181

Quem antea ne andabatam quidem.) Nos hic commu- 182

nem,uulgatamq; lectionem secuti sumus, nulla re ab antiqua diuersam.alij NE ANABATA QVIDEM legendum putant,permutato uocabulo,& casu. Nos tutius affirmare possumus de integritate huius uerbi, quàm de significatu respondere. Nonius certe sæpe Varronem Andabatis citat. Erasmus putat hîc Andabatam uim prouerbij habere,quo etiã sæpe Diuus Hieronymus usus sit, quos locos diligenter ille colligit,ut cum nihil amplius ui derim,malim ea ab eo peti quam hîc nulla necessitate describere. Nec tamen uir ille eruditissimus potuit originem huius prouerbij aperire. fuerint enim populi Anabatæ clausis oculis pugnare soliti,an gladiatores quidam, qui sic in aduersarium tenderent, seu potius lusus genus, se non compertum habere ingenue fatetur, etsi in ultimam sententiam potius inclinat.

184 Nõ ex iure manu consertũ &c.) Non totos duos hos Ennij uersus scripsimus,reliquum enim posterioris in nullis antiquis legitur. quidam minime necessariam partem reposuerunt, eaq; uerba omiserunt quæ & in antiquis leguntur,& sententiã integriorem, & concinniorẽ reddunt,cũ statim illum interroget an & ipse ad uim faciẽdã adhiberi soleat.qui autem hæc uiderant, ij quoque parũ castigata scripserunt, NON enim incommode importuneq; de suo addiderunt.Nollem tamen ea cum Ennij uerbis coniuncta esse, quod uitio librariorum factum est in nostris codicibus: separentur igitur ab illis,cum uerbisq; Ciceronis coniungantur.Quod etiam sequitur, QVOD TV PRIOR VI HOMINIBVS ARMATIS NON VENERIS: de quo tot diuersæ sententiæ, concertationesq; fuerunt: scripsimus ut in Mediceo est. nam lectionem eius libri sinceram, & integram esse credimus

dimus:ut qui immutare aliquid uelint,potius corrumpãt, quàm corrigant:nam uerba esse interdicti patet. inueniuntur ea in oratione pro Cecina multis locis,& in pandectis sæpius. Hunc *autem eorũ sensum esse existimamus, ut dicat* Cicero *non esse* Trebatio *pertimescendam exceptionem illam qua utuntur illi ad* Prætorẽ,*qui cum confeßi sint se deiecisse, clamant tamen se non interdicto teneri,nec debere restituere, nam se prius ab aduersarijs ui hominibus armatis deiectos esse. subiungit enim ,* Scio *te non esse procacem in lacessendo , ut iniuriarum origo à te orta esse poßit. nam ut timidum, & parui animi hominẽ taxat,& qui libenter pugnas,turbasq; fugeret,et bello minime esset aptus:quibus enim ualebat armis, in prælio uti non poterat:quum autem cum iurisconsulto sermo sit,uerbis iuris frequenter utitur* Cicero,*ioci causa.*

Tu *tamẽ mi uetule:)* Hæc *& uulgata,& antiqua huius* 186
loci lectio est:nos nihil mutauimus,etsi nonnullos scimus pro uetule βάκηλε *emẽdare conatos,cuius tamẽ* Græcæ *uocis nullo in antiquo exemplari uestigium ullum uidimus. scimus & nos* βακήλους *antiquo prouerbio appellatos esse languidos,& dissoluto corpore homines, & potius mulieres, quàm uiros. nõ tamẽ recte facere existimamus qui tam facile ueterẽ scripturam tollũt.appellat autẽ hunc uarijs sæpe cognominibus,ut testam etiam. quorum rationẽ si uelis conerisq;,fortasse non facile explicare poßis.*

Non *minus* Philoctetem *&c:)* Magna *est eruditorum* Ibidem
hominũ dissensio in huius loci declaratione,& scriptura: nos tamẽ opinionẽ nostrã inter tãtos autores liberè proferemus, & fortasse in quo illi decepti sint, demonstrabimus. Et *primo lectionẽ,quã* Politianus *restituit,uno tantũ parũ mutato uerbo,cõprobamus: eadẽ enim exẽplaria*

ſequimur, quibus ille adiutus cõmodiorẽ hunc locũ fecit, MINVS *tantum in* NIMIS, *facili & frequenti admodum lapſu permutato.* Nonnihil *etiam ab eo de intellectu horum uerborum diſſentimus: ni fallor enim, non parum peccat ille in huius rei hiſtoria. putat enim* Trebatium *in inſulam* Britanniam *acceßiſſe, quod falſum eſt ex uerbis his* Ciceronis, Qui *neque in oceano natare nolueris, nec ſpectare eſſedarios. Itẽ ex hoc loco confirmatur,* Sin *æſtiuorum timor te debilitat, aliquid excogita, ut feciſti de* Britannia. Quæ *declarãt ſcire iam* Ciceronẽ *cum in* Britanniam *non profectum, cum dicat illi, ut aliquam cauſam quærat, ne faciat quod non ſibi commodum ſit, ut fecerat de* Britannia, *quò ire noluerit excuſatione quapiam uſus. nam primo crediderat* Cicero *illum eò cum* Cæſare *iſſe.* Verba *autem hæc* IN BRITANNIA *&c. quæ (ut nos putamus)* Politianum *in errorem induxerunt, perſuaſeruntq́; illi ut crederet eò profectum* Trebatium, *illicq́; ualde* Philotheorum *fuiſſe, non eam habent ſententiam quam ille exiſtimauit: ſed* IN BRITANNIA, *ſic intelligo, in expeditione, & negotio* Britanniæ: *quãtum ad* Britanniam, *in nauigatione illa quæ in* Britanniam *facta eſt. quo modo dicendi tam ſæpe utitur hic autor, ut non millies obſeruaſſe pudor ſit illis, qui aliquando ipſum uiderint: nam credere* Trebatium *etiam ſi in* Britanniam *acceßiſſet, in theatris uerſatum, ſpectationibusq́; operam dediſſe fugitantem præliũ, otioq́; ſe aſſerentem, ut ille exponit: nimis ineptũ mihi uidetur, indignũq́; acerrimo hominis iudicio. paucis enim diebus, quibus in maximis periculis in inſula manſerunt, non locus erat ludis, delitijs'que.* Nos *hic* φιλοθέωρον *intelligimus* φιλοθεάμονα, φιλοθεωρητικὸν. Sic *enim* Græci *appellant illum,*

qui

qui nouas terras, nouaq; loca semper uisere uult, studioq; peregrinationis mirifice tenetur, ut situm orbis terrarum spectet, moresq; diuersarum gentium, & instituta perdiscat, quemadmodum Plut. *in libello* περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων *dicit fuisse Cleombrotũ quendam* La*cedæmonium his uerbis:* κλεόμβροτος δὲ ὁ λακεδαιμόνιος, πολλὰ μὲν ἐν αἰγύπτῳ καὶ περὶ τὴν τρωγλοδύτιν γῆν ἐπεπλανημένος πόῤῥω δὲ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀναπεπλευκὼς οὐ κατ' ἐμπορίαν ἀλλ' ἀνὴρ φιλοθεάμων καὶ φιλομαθὴς οὐσίαν δὲ ἔχων ἱκανὴν καὶ πλείονα τῶν ἱκανῶν ἔχειν οὐκ ἄξιον πολλοῦ ποιούμενος ἐχρῆτο τῇ σχολῇ πρὸς τὰ τοιαῦτα. Et *hanc denique sententiam esse horum uerborum putamus, ut* Cicero *dicat se laudare consilium* Trebatij, *quòd non fuerit ex hoc hominum genere, qui omnia uisere cupiunt: multos enim illuc studio uidẽdæ insulæ, quæ tunc tanquam nouus orbis* Romanis *aperta erat, libenter accesißsse uerisimile est, cum nauigatio illa multorum periculorum & incommodorum plena esset. ut sapientius fecisse uiderentur, qui neglecta gloria, contemptaq; etiam loci spectatione, aliquam causam inuenerunt quare illuc non ierint: quod fecisse* Trebatium *lætatur: simulq; ut parum militarem uirum, nec bellicæ laudis auidum, clàm taxat, quod etiam alijs locis ioci gratia libenter facit.* Restat *nunc ut* Crinito, *qui aliter hunc locum intellexit, respondeamus. ipse enim contra* Politiani *emendationem* Philoctetem *tuetur, multumq; sibi in ea expositione placet, cum dicat etiam* Politianum *cum de hac re sermonem cum eo haberet, errorem suum agnouisse, libenterq; in suam sentẽtiam uenisse: quod miror uirum pertinacem in tam bona causa tam facile manus dedisse, & non animaduertisse alium intellectum habere uerba illa* Ciceronis, *quibus*

sequimur, quibus ille adiutus cōmodiorē hunc locū fecit, MINVS *tantum in* NIMIS, *facili & frequenti admodum lapsu permutato.* Nonnihil *etiam ab eo de intellectu horum uerborum dissentimus: ni fallor enim, non parum peccat ille in huius rei historia. putat enim Trebatium in insulam* Britanniam *accessisse, quod falsum est ex uerbis his* Ciceronis, Qui *neque in oceano natare uolueris, nec spectare essedarios.* Itē *ex hoc loco confirmatur,* Sin *aestiuorum timor te debilitat, aliquid excogita, ut fecisti de* Britannia. Quae *declarāt scire iam* Ciceronē *cum in* Britanniam *non profectum, cum dicat illi, ut aliquam causam quaerat, ne faciat quod non sibi commodum sit, ut fecerat de* Britannia, *quò ire noluerit excusatione quapiam usus. nam primo crediderat* Cicero *illum eò cum* Caesare *isse.* Verba *autem haec* IN BRITANNIA *&c. quae (ut nos putamus)* Politianum *in errorem induxerunt, persuaseruntq; illi ut crederet eò profectum* Trebatium, *illicq; ualde* Philotheorum *fuisse, non eam habent sententiam quam ille existimauit: sed* IN BRITANNIA, *sic intelligo, in expeditione, & negotio* Britanniae: *quantum ad* Britanniam, *in nauigatione illa quae in* Britanniam *facta est. quo modo dicendi tam saepe utitur hic autor, ut non millies obseruasse pudor sit illis, qui aliquando ipsum uiderint: nam credere* Trebatium *etiamsi in* Britanniam *accessisset, in theatris uersatum, spectationibusq; operam dedisse fugitantem praeliū, otioq; se asserentem, ut ille exponit: nimis ineptū mihi uidetur, indignūq; acerrimo hominis iudicio. paucis enim diebus, quibus in maximis periculis in insula manserunt, non locus erat ludis, delitijs'que.* Nos *hic* φιλοθέωρον *intelligimus* φιλοθεάμονα, φιλοθεωρητήν. Sic *enim* Graeci *appellant illum,*

qu

qui nouas terras, nouaq; loca semper uisere uult, studioq; peregrinationis mirifice tenetur, ut situm orbis terrarum spectet, moresq; diuersarum gentium, & instituta perdiscat, quemadmodum Plut. *in libello* περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων *dicit fuisse* Cleombrotū *quendam* La*cedæmonium his uerbis:* κλεόμβροτος δὲ ὁ λακεδαιμόνιος, πολλὰ μὲν ἐν αἰγύπτῳ καὶ περὶ τὴν τρωγλοδύτιν γῆν πεπλανημένος, πόῤῥω δὲ τῆς ἐρυθρῆς θαλάσσης ἀναπεπλευκὼς οὐ κατ' ἐμπορίαν ἀλλ' ἀνὴρ φιλοθεάμων καὶ φιλοφανὴς· οὐσίαν δὲ ἔχων ἱκανὴν καὶ πλείονα τῶν ἱκανῶν ἔχειν οὐκ ἄξιον πολλοῦ ποιούμενος ἐχρῆτο τῇ σχολῇ πρὸς τὰ τοιαῦτα. Et *hanc denique sententiam esse horum uerborum putamus, ut* Cicero *dicat se laudare consilium* Trebatij, *quòd non fuerit ex hoc hominum genere, qui omnia uisere cupiunt: multos enim illuc studio uidēdæ insulæ, quæ tunc tanquam nouus orbis* Romanis *aperta erat, libenter accessisse uerisimile est, cum nauigatio illa multorum periculorum & incommodorum plena esset. ut sapientius fecisse uiderentur, qui neglecta gloria, contemptaq; etiam loci spectatione, aliquam causam inuenerunt quare illuc non ierint: quod fecisse* Trebatium *lætatur: simulq; ut parum militarem uirum, nec bellicæ laudis auidum, clàm taxat, quod etiam alijs locis ioci gratia libenter facit.* Restat *nunc ut* Crinito, *qui aliter hunc locum intellexit, respondeamus. ipse enim contra* Politiani *emendationem* Philoctetem *tuetur, multumq; sibi in ea expositione placet, cum dicat etiam* Politianum *cum de hac re sermonem cum eo haberet, errorem suum agnouisse, libenterq; in suam sentētiam uenisse: quod miror uirum pertinacem in tam bona causa tam facile manus dedisse, & non animaduertisse alium intellectum habere uerba illa* Ciceronis, *quibus*

e 2 nititur

nititur aduersarius, & lõge diuersum ab eo quem ille credidit: nec enim puto hoc Crinitũ commẽtum esse. sunt autem hæc uerba quæ Crinitus putauit pro se facere ad Q. Fratrẽ lib. I I. De rep. Nimium te laborare doleo, & meliorem ciuem esse, quàm Philoctetam, qui accepta iniuria, ea spectacula quærebat quæ tibi acerba esse uideo. Hanc autem illorum sententiã esse puto, Querebatur Quintus rempu. eo tempore in magnis malis uersari: ualdéq; de eius miserijs animo cruciabatur: reprehendit hominem Marcus quòd tantum ei publica damna dolerent, & meliorem ciuem eum esse dicit, quàm Philoctetam, qui accepta iniuria à Græcis, in illas eos calamitates cecidisse gaudebat, quas Quintus in sua rep. esse moleste ferebat. Desyderabat Philoctetes dãna & infortunia Græcis, quia se in insula destitutũ meminerat: Quintus uero etsi cum fratre graues ærumnas ob rempub. perpeßus erat, tamen cum sciret eam multis malis conflictari, ut bonus ciuis, qui iniurias patriæ obliuisci debet, iniquo animo ferebat. Damnat igitur eius consilium Cicero, nec debere illum ob id se nimis macerare ostendit, cum post tot accepta beneficia nimis in ipsos ingrata Resp. fuisset, ut facile ferre debeant eius naufragia. quam sententiam persequitur ad Atticum scribens lib. I I I I, in epistola cuius est initiũ OCCVPATIONVM MEARVM. *Tam graues enim fuerãt in Ciceronem inimicorũ iniuriæ, & tam acerba exilij memoria: ut cum se à rep. destitutũ fuiße recordaretur, non posset aliquãdo in eam satis placato animo esse. quærebat autem spectacula: intelligimus lætitiam capiebat cum uidebat rem eò deductam, ut qui sibi damnũ intulissent, pœnas darent suæ petulantiæ, ut loquitur lib. X. ad Atti. de Dionysio: Et homini non amicõ nostra incommoda*

commoda, tanta præsertim, spectaculo esse nollem. Id est, præbere illi uoluptatē. Libenter enim qui se male tractatos iudicant, uident in aduersa fortuna constitutos, quos sibi mali causam fuisse arbitrantur, eamq; delectationem capiunt ex illorum infortunijs & miserijs, quam ex aliquo spectaculo capere homines consueuerunt. Nihil igitur facit ad locū hunc in epistola Trebatij, locus ille ad Q. Fratrē. Nos autē utrūq; quemadmodū intellig idebere credimus, pluribus uerbis exposuimus: sed res de qua tāta cōtrouersia extiterat, non potuit breuius explicari.

Ego enim renouabo cōmēdationem, sed tēpore:) Nos 188
quin hæc lectio, & integra, & incorrupta sit, non dubitamus: uolumus tamen antiquā quandam scripturam à nobis animaduersam notare, quæ fortasse aliquem, qui eam non obseruasset perturbaret, molestiamq; ei non paruam exhiberet: ut uideant omnes non posse quenlibet uetera exēplaria tractare. Hoc loco uetustißimus ille Mediceus codex, & alter etiā non malus, non æquæ tamē antiquus, pro (tempore) habent TAM, *fractā omnino, & parum cōmodam hoc loco uocem. ipsi unius literæ mendum ibi esse existimamus, deceptūq; librariū* TAM, *pro* TEM. *scripsisse. Non semel autem in priscis exemplaribus, sic concisam hanc uocem reperies: ut prima ad Atticū epistola in uetere illo nostro codice sic locus hic scriptus est. Nos initium prensandi facere cogitaramus eo ipso tem. quo tuum puerum &c. pro tempore, ubi uulgati codices* DIE *habebant, ab illis, ut putamus, repositum qui hanc scribendi rationē non animaduerterant, & quid intelligi deberet suo ingenio fermè perspexerant. Item ille lib. x, Quòd me mones, de uultu, & oratione, at tem. accōmodāda, pro, ad tēpus: qui locus etiā corrupte legebatur* AD

REM. cum enim non intelligerent posteriores librarij, nimis temere, & indocte TEM. in REM cõuerterunt. Harum minutarum, pusillarũq; rerum inscitia maximas peruersiones, labesq; gignit in antiquis uoluminibus describẽdis: nos tam tenuẽ notationẽ aspernatos non esse neminem mirari uolumus: ducti enim studio iuuandi pro imbecillis nostris uiribus hunc præclarißimum autorem, ad omnia, dum desyderium nostrum explcamus, descendimus. cupimus autem hanc nostram diligentiam in bonam partem accipi: illos certe qui quandoque in hoc negotio laborarunt, sedulitatem nostram non contempturos credimus, & speramus. Eo autem loco, qui paulò pòst sequitur, QVANDO VESTRAE CAVTIONES. antiqui codices etiam illi probatiores & antiquiores, CAVSATIONES pro cautiones habẽt. nec hoc erratum librarij putamus, sed tamen non dißimulauimus, peritiores rem subtilius consyderabunt.

189 Doctorem tamen, lumenq; desyderant:) Nos eum fide in antiquis cunctis exemplaribus inuentam lectionem restituimus, VNVM QVE DESYDERANT. nec enim uulgata lectio nobis ualde satisfaciebat, & hanc nõ ineptum sensum habere iudicauimus. Ipsi quoque hunc modum dicendi uulgo ferè habemus, cum aliquid uno indigere dicimus, qui regat, & instituat: ut hoc in loco qui lucem afferat rebus obscuris. quanuis enim libri iurisconsultorum, qui ius ciuile continẽt, tot sint, tamq; explicati, non tamen sine doctore, & uno aliquo, qui aliquantũ in illorum lectione exercitatus sit, & quem rudes eius disciplinæ sequantur, intelligi possunt. quasi quiuis dũ non omnino rudis sit poßit hoc munus sustinere.

189 Quanquam illa quidem habet locum:) Nos antiquos codices

codices in hoc etiam secuti sumus, quos incorruptos esse censemus. De lotorum nobilitate, & quàm iucunda earũ opacitas esset, quantiq; olim in domibus æstimarentur, Plinius docet in libri XVII. proœmio. Polybius à se uisam in Attica describit lib. XII. histori. quem locum, quia nõdum integer uulgatus est Polybius, leges apud Athenæũ δειπνοσοφιστῶν lib. XII, qui totam uerbis ipsius huius arboris descriptionem persequitur. nam qui LVCVM emendarunt, deceptos esse putamus: impium enim Ciceronis consilium fuisset. cum enim sacri essent luci, non sine ingenti piaculo, & scelere incidi poterant: domusq; priuata non luci erat capax, cum loti deliciarum causa summa arte in domibus colerentur, aduenæ autem raram arborem uisebant, & eius iocundo aspectu tenebantur: propter quam rem iocans (ut arbitror) iubet ipsum lotũ illam excindere, quia sibi esset sumptus causa, cum sæpe hospitum domus plena esset. Nam in uerbo illo (prospexeris) ambiguum sensum esse puto. uidetur enim dicere, Si lotum excideris, maius cæli spatium aspicies, illa enim sua opacitate prospectũ impedit, & luminibus obstruit: cum dicat, Rebus tuis consules, minores enim sumptus facies, non enim causa erit aduenis, cur domum tuam frequẽtent. & omnia hæc facete, & cum ioco, ut consueuit. ferè enim semper cum eo iocatur. Aduersatur solum antiquæ lectioni quòd lotum fœminino genere alij autores appellarunt, cum ipse masculino usurpet: quare accuratè consyderandum est, uitium'ne ea parte uetus habeat, siue eo genere cõtra plurimorum morem, quod uix uersimile est, Cicero appellare lotum uoluerit.

Tantum ex Arpinati uenerã:) Nos ex ueteribus exẽplaribus TANTVM QVOD restituimus. Quod pri- 198

mo multos miraturos credimus, et fortasse nõ nimiũ probaturos: aliquos etiã (qui recepta lectione non solũ magis delectentur, uerũ etiam hanc etsi nõ nouã (non enim nũc primum in impressos codices migrauit) tamen ut sæpius explosam & eiectam, nec satis primo aspectu elegantem abhorreant) fore qui nostro iudicio damnato, hanc iterum sua sede indigne deijcere conẽtur. Quod ne accidat, *conabimur antiquorum exemplariorum fidem autoritatemq́; tueri, ostendentes alibi etiam* Ciceronem *sic locutũ esse, ut lib.* x v. *epistolarum ad* Atti. *epist.* 527, *quod etiã in uulgatis libris inuiolatum permansit:* Hæc *cum scriberem tantum quod existimabam ad te orationẽ esse perlatam: hui quàm timeo quid existimes.* Existimamus *autem nos (tantũ quod) idem ferè significare quod (commodũ) quo frequenter utitur* Cicero: *ut lib.* x i i i. *ad* Atticum, Commodũ *discesserat* Hilarus *librarius* i i i i. Calend. *cui dederam literas ad te, cum uenit tabellarius cum tuis literis pridie datis. & alijs infinitis locis, quod manifestum fit, si duo hæc loca diligenter consyderes.* Sed *habeo aliud etiam non paruum testimonium.* Est *apud me* Terentius *ille quem olim* Angelus Politianus *cum uenerandæ uetustatis codice (ut sunt eius uerba)* Petri Bembi *contulit, sua'que manu non tantum quæcunque in eo à uulgatis discrepabant, uerum etiam doctas quasdam interpretationes, quæ in eius libri marginibus adscriptæ erant, accuratè perscripsit, quæ & multæ sunt & eruditi prorsus uiri: iudicio etiã optimi & doctissimi uiri* Petri Bembi, *qui libri illius dominus sermonem elegãtissimum de ipsius laudibus cõfecit, in quo declarationes etiã has & probat et amplexatur.* Is *igitur liber in* Phormione, *eo loco,* Tun' *dixeras huic? facinus indignum*

Chreme, sic circuiri. Dem. id cum hoc agebam commodū: supra dictionem illam COMMODVM scriptum habet TANTVM QVOD, nota iuxta apposita qua Politianus significabat ex antiquo exemplari se accepisse: ut nunc neque de integritate horum uerborū, neque de sententia dubitari amplius debeat. Credimus si uetera exemplaria haberemus omnium librorum M. Tullij, frequētius huius etiam aduerbij exempla reperturos nos fuisse: quod nunc tā raro inuenimus, quia uulgati codices cōtaminati sunt: quodq; hoc loco ausus quispiam est, ut probā lectionem peruerteret, existimare possumus, alijs etiam plurimis accidisse. Donatus etiam Terentij interpres COMMODVM semper per Tantum quod, declarat.

Vereor ne in Catonium Cato nos.) Locus ualde obscu 193
rus, nec uno modo in omnibus exemplaribus scriptus. Mediceus & quique optimi libri pro CATO NOS, CATONINOS habent: quod non improbaui. Mendi autem notam hic apposui, quia in priore quoque uoce diuersos antiquos codices inueni: nec apud me constituere potui, quæ sincerior lectio habenda esset. quanuis autem certam ex tam dubio & cōtaminato loco sententiam uix elici posse putem, tamen non ueritus sum quid sentiam exponere. Per MAGISTRVM arbitror eum intelligere Cæsarem dictatorem. MANVM autem DE TABVLA, prouerbium esse existimo sumptum à pueris pictorum, qui absente magistro, sumpto penicillo aliquid & ipsi furtim in tabula pingere conantur. Quo repente superueniēte, admonentur à cæteris ut cito manum de tabula remoueant, ne in illos magister animaduertat. Monet igitur Cicero Fabiū, ut appropinquante Cæsare, manum & ipse de tabula cito auferat: scribebat enim Cato

nem, quæ scriptio parũ Cæsari grata & iucunda esse poterat, & quæ inimicißimum illi hominem summis laudibus ornaret. Cum autem se quoque cogitaret, quia & ipse etiam Catonem scripserat, apud eum offendisse, subiũgit, Vereor ne in Catonium Catoninos, id est, timeo ne Cæsar commotus ira ad inferos dimittat Catoni deditos, & Catonem amantes, id est, meipsum & te, qui Catonis laudes scripsimus. CATONINOS autem pro CATONIANOS dictum uidetur, quemadmodum sæpe ueteres locutos paulo pòst ostendam. Nam & Aulus Gellius uidetur ostendere Catonium pro inferis sumi quandoque solitum. sic enim lib. XVIII. Noctium Atticarũ, cap. VII. quod cõtra Laberiũ scriptum est, inquit, postquam ostendit illum multa uerba licenter nouasse, neque non obsoleta quoque & maculantia ex sordidiore uulgi usu ponit, quale est in Staminarijs, Tollet bona fide uos orcus in Catonium. Vbi unum adnotandum est, quòd uidi priscum eius scriptoris & ualde probatũ exemplar, quod CATONVM non CATONIVM in eo uersu habet, quemadmodum in hac epistola in melioribus exemplaribus scriptũ est: & hæc causa fuit quòd è regiõe eius uocis asteriscum apposui. quis enim dijudicare poßit impreßis'ne codicibus, an potius priscis exemplaribus maior fides habẽda sit in dictiõe iã pridẽ obsoleta, et cuius certã rationẽ nemo aßignare poßit? nisi illa à Græco aduerbio κάτω originẽ ducat, quod & ipsum inferiora & subterranea loca significat.

194 Terra nata, quæ lege excepta sunt:) Etsi nihil mẽdi sit in his uerbis, uolui tamen ut melius hic locus intelligatur, uerba ex Athenæo legis Fanniæ sumptuariæ adponere, quæ & ipsa omnia, quæ oriuntur è terra excipiebat. cũ

enim

enim alijs cibis, & dapibus modũ quendã statueret, olera, leguminaq́;, & cuncta quæ terra fert cõcedebat. sunt autẽ lib. VI. Δειπνοσοφιστῶν: ἐκέλευε δ' ὁ νόμος τρώγειν μὲν πλείονας τῶν ἔξω τῆς οἰκίας μὴ ὑποδέχεσθαι. κατὰ ἀγορὰν δὲ τῶν πέντε τούτων δὲ τρὶς τοῦ μηνὸς ἐγένετο, ὀψωνεῖν δὲ πλείονος τῶν δυοῖν δραχμῶν καὶ ἡμίσους, οὐκ ἐπέτρεπε, κρέως δὲ καπνιστοῦ δέκα πέντε τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐπεχώρει καὶ ὅσα γῆ φέρει λάχανα καὶ ὀσπρίων ἑψήματα. Quod autem Stoicos dicit male accipere solitos Epicurũ, quòd fateretur sibi uesicæ & torminũ morbos ualde molestos esse: narrat hoc ipse de se in epistola ad Idomeneũ auctore Laertio: quãuis Cicero ad Hermachũ missam dicat lib. II. de finibus: ibi enim elegãtissimè illam interpretatur. Græcã inuenies apud Laertium in uita Epicuri, quam non inutile erit cum Latina conferre: Erãt autẽ infensissimi Epicuro Stoici, & iniquo animo rationem & uitam illius exagitabant: nam parcissimi illũ uictus fuisse apud optimos autores legimus. Modestius se gerit Plutarchus, qui ne dum ob hoc Epicurum maledictis incessat, excusat potius tueturq́; exemplo temperantiũ sanctorumq́; uirorum Pherecidis & Heracliti, qui summa abstinẽtia corporis, uictusq́; moderatione, molestissimis tamen ægritudinibus impliciti & conflictati sunt: atque hoc in libello facit, quem contra illius decreta scripsit, cui titulus est, NON POSSE IOCVNDE VIVI SECVNDVM EPICVRVM.

Miror cur me accuses:) Initium huius epistolæ ualde mihi dubium est, & sanè maior eius pars breuitate sua obscurior: nam mordacibus est amarisq́; dictis referta, quæ quanto magis concise arguteq́; pronunciantur, tanto magis pungunt, perturbantq́; eum in quem dicta sunt. Suspicor uerba illa EGO ENIM TE IN CONSVL 195

SVLATV OBSERVARAM, *non esse Ciceronis, sed repetita ab eo ex epistola Galli: quibus Gallus ipse suã in Ciceronem obseruantiam illi exprobraret; cum quereretur se tũc ingratè ab eo destitutum esse, cũ ipse semper in illum fuerit officiosissimus: solemus enim in ira, ea quæ acerbè in nos dicta sunt, et animo nostro ualde hæserunt, cum stomacho sæpius pronunciare, & etiam ea quæ perspicue falsa sunt, & leuiter possumus repellere, cum risu repetere, quemadmodũ hic (ut opinor) facit. Suspicor autẽ ea potius Galli esse: nam nec Gallus Cos. fuerat, ut ea de illo à Cicerone dici poßint: nec uerisimule est dicere Ciceronem se dum Consul esset, Gallum obseruasse. nec enim rectum est, nec decet ita loqui eum qui in tanta dignitate fuerit, priuatũ se hominẽ obseruasse, nisi pro (obseruaram) (cõseruaram) legas. tunc enim pulchre cõueniret, & poßẽt omnia credi esse Ciceronis uerba. illius enim personæ optime congruunt, ut ipse Cicero potius queratur de ingrato animo Galli: quod tamen præterquã quòd in cunctis manu scriptis* OBSERVARAM *est, parum etiam procedit. nam ex inferioribus uerbis perspicitur potius repetere Ciceronem quæ Fabius dixisset; eáq; falsa ostendere, quàm ipse querelam instituere. Colligitur autẽ manifesto pluribus modis initium fecisse expostulandi Fabium: & ex fine epistolæ intelligimus, si diligenter uerba illa attendimus, Ciceronem huius opera usum in patefacienda coniuratione. Quare possumus credere uere Fabium: dixisse se illum in Consulatu obseruasse: nobis satis uisum est (nec tamen non necessario id factum uidetur in tanta ueri ignoratione) suspiciones nostras indicasse: rem ut inuenimus, ita incertam reliquimus. Parũum omnino est in quo Mediceus codex ab impreßis discrepat:*

PLE

PLEBEI enim paulo pòst non PLEBIS habet, quod tamen nos hic adnotare uoluimus. Nam meminimus Priscianum dicere sic inueniri à recto plebes genitiuum casum, qui adducit etiam locum hunc Salustij in primo historiarum, Plebei tribuniciam potestatem. quare potuit etiam Cicero usurpasse. 196

Quæ non solum suis erga me, sed etiam) In cunctis quos uidimus manu scriptis paulo antiquioribus codicibus locus hic, mãcus, decurtatusq; est. Nos tamen cum uulgata lectio commoda sit, eam loco non mouimus, sic autẽ legitur in illis: QVAE NON SOLVM SED ETIAM À MEIS ERGA SE BENEFICIIS &c. proculdubio cum desyderio nonnullarum dictionũ.

Inter nos senes emptionales:) Ipsi, Inter senes coemptionalis, ut penè est in antiquo scripsimus: scimus autem uariè hũc locũ legi, sed tamen confutare omnia nõ necesse est, neque etiam tantopere otio abundamus ut quæcunque cuiuis in mentem uenerint referre poßimus. Vetus sanè codex COMPTIONALIS, unius tantùm defectu literæ. cum enim duæ uocales coniunguntur, sæpe in hoc codice altera perit, ut RELIQVIS pro RELIQVIIS, & sic multis alijs locis. Quæ autem sint coemptiones, & qui coemptionales senes, uerba propria iuris, nunc penè obsoleta minutè pertractare animus nõ est: Ciceronis tantùm locum in oratione pro Murena ponemus, Sacra interire illi noluerunt: horũ ingenio senes ad coemptiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt. Nostrum potius consilium est maculas, quas possumus delere, quàm uocabula (nisi necesse fuerit) interpretari: cum autem opus fuerit, dabimus operam, ut illa etiam pro infirmitate nostri ingenij declaremus. 196

Maximo

197 Maximo meo beneficio affectus est:) Sic omnes uulgati codices habebant: in antiquioribus dictio illa AFFECTVS, non est, quare eam deleuimus: repositam autem ab aliquo arbitramur, qui sine ea sententiam horum uerborũ non perciperet, quam esse hanc existimamus, ut Maximo meo beneficio est, par sit huic, Maximo meo beneficio uiuit, id est, Quod sit, & uiuat, mihi debet. qui enim bis erat iudicio capitis defensus, uitam cõseruatori suo debebat. Non negamus Latine dici posse, affici beneficijs: scimus enim ab antiquis grammaticis obseruatum esse dici hoc uerbum de bonis, & malis: huiusq; locutionis plura extare exempla, sed illam lectionem concinniorem, uerioremq; iudicamus: nam et maiorem uim habet: qui enim salutem ab aliquo accepit, potius dicetur esse, & uiuere beneficio illius qui salutem dedit, quàm affectus esse beneficio illius. hoc enim nomen de minoribus commodis dici solet. Eandem quasi uim habet (ut arbitramur) hoc uerbum in epistola ad Q. Fratrem lib. III. cum inquit, Cicero tuus, nosterq; summo studio est Paeonij sui Rhetoris hominis opinor ualde exercitati, & boni.

200 Ne pluribus legerem tuas literas:) Haec erat omnium impressorum, & antiquorum codicum lectio, parum tamẽ sincera, ni fallor. Quidam ausi sunt pro pluribus, PER INVITVS legere: quos non reprehendimus, quippe quos imitati simus: uulgata lectione offensi, & nulla meliore excogitata, aut inuenta.

EX LIBRO M. COELII AD CICERONEM. VIII.

Epistolas M. Coelij existimamus nos studiosos animaduertiße quàm in uulgatis codicibus mendosae, & corrutae

ptæessent: cum autem nõ eiusdem integritatis in his uetustum codicem inuenerimus, quam in Ciceronis epistolis illum retinere uidimus, etsi multis partibus melior illis sit: deserti ea ope non potuimus ea sanare uulnera quæ apparent. Quicquid tamen boni potuimus, fecimus, multa quæ trunca, & mutila credimus, nulla nota adposita reliquimus: nec enim unum, aut alterum locum signare uoluimus, reliquos nobis suspectos transire, ne uideremur illos nostro iudicio confirmasse, & probasse. Quod si cũctis, quibus parum cõfidimus, locis signum adponere uoluissemus, infinitum fuisset, & quædam fortasse propter huius duriorem, & asperiorem stylum immerito à nobis damnata essent, quæ recte se haberent. Fatemur igitur no *luisse nos hoc periculum subire: eruditis suum in hoc iudicium relinquimus. nostrum in re tam dubia & incerta non interponimus. Qui à melioribus codicibus adiuti maiorem operam hic nauare potuerint, magno nos sibi beneficio obligabunt: ipsi de quibusdam, & ijs quidem maioris momenti eorum quæ immutauimus, rationem, qua ducti id fecimus, adferemus.*

Q. Pompeiũ Baulis *Schenobaticam facere.*) Hunc lo- 202 *cum alij aliter castigarunt: suum autem quisque iudiciũ secutus est, suoq; arbitrio in hoc usus, quod diuersitas lectionum arguit. Quid enim adfine habet uox* EPIBATICAM *cum uulgata, & recepta? nos ne una quidem litera à ueteribus exemplaribus mutata,* Baulis *embæneticam facere scripsimus, quã ueram esse lectionẽ cupimus et ab eruditis probari, & corroborari: eã autẽ potiorem duximus, quæ hic staret propter uetustorũ codicũ autoritatẽ, in quibus paßim inuenitur, et quia fortasse nõ incommodior sensus ex hac elicitur, quàm ex illis quas iuniores*

ſuo ingenio excogitarunt. cũ tamen rarior ſit, & Græcum uerbũ, niſi prius recipi à peritioribus audierimus, nõ firmiter id tenebimus, cũ & alia ſignificet ἐμβαίνειν, nõ eſt dubiũ quin ſignificet etiã in nauim conſcendere, ut cõtra ἐκβαίνειν, de naui exire, ut apud Ariſtophanem in Ranis, ἔμβαινε ταχέως. Et paulo poſt, ἔμβαινε δὴ in eadem comœdia, cũ iubet de naui exire, ἔκβαινε ἀπόδος τὸ ναῦλον. Appellari igitur potuit ars embænetica eorum qui nauiculariã facerent, cũ eſſet ipſorũ hoc frequens, & familiare uerbũ, dum crebro hortarẽtur in nauim aſcendere, iuberentq́; feſtinare, qui aliquò uehi uolebant: quod ſordidum erat & uile miniſteriũ. unde dicit ſe miſereri eius eſuriei, qui eò deſcenderit, ut tam turpem quæſtum ſequeretur. Bauli autem, locus in littore Neapolitano, de quo Tacitus XIIII. Dehinc obuius in littora (nam Antio aduentabat) excepit manu, & amplexu, ducitq́; Baulos, id uillæ nomẽ eſt, quæ promontoriũ Miſenum inter, & Baianum lacũ flexo mari alluitur. Aliqui fortaſſe hanc ſua diligentia lectionem iuuabunt, aut meliorem inuenient. nos tantam illi fidem habuimus quia integram, & incorruptam in cunctis melioribus codicibus reperimus, quorum conſenſum magnificiendum ſemper exiſtimauimus.

203 Ego incidi in cõpetitorẽ nobilẽ et ignobilem egentẽ.) Nos ueterẽ, & ſinceriorẽ, ut putamus, lectionẽ reſtituimus: is enim nobilẽ agit, qui cũ nõ ſit, uideri uult nobilis. Agere enim aliquẽ, eſt perſonã illã imitari, & effingere.

204 Lentuli Suræ repulſi uultum non uidiſſe:) Sic omnes impreßi codices. Antiqui quos uidimus, CRVRIS. Puto cum Cœlius ſciret Lentulum illum, qui Catilinæ coniurationis ſocius ſupplicio affectus eſt, Suram eſſe uocatum. cuius cognominis originem, & cauſam Plut. in Ciceronis

ronis uita explicat, Lentulum alium ut ad huius cognomē alluderet, iocose Crurē appellasse, quē irridere uellet, ut omnes eius familiæ ab ea corporis parte cognomen acciperent. sed hæc cōiectura est: uox certe illa CRVRIS cum in antiquis exēplaribus sit, non debuit à nobis relinqui, & negligi. de re tam parua cū alibi nulla mētio fiat, relinquitur unicuiq; liberū suum iudiciū. Quòd autē nōnulli SPINTHERIS legunt, nouū est, & ut omnes nunc uident, longe ab antiquorum codicum fide. quare melius operam poni credimus in uetere lectione confirmanda.

Senatus dicto audientes esse:) Antiqua exemplaria Senatui dandi casu habent, quemadmodum etiam illum locum in huius item epistola, Vtrum C. Cæsar senatui dicto audiens futurus non esset, an pararet, qui senatum decernere non paterentur. M. item Varro sic loquitur de re rustica, Facilius enim his quàm minoribus natu, dicto sunt audientes. Cicero in VII. Philippica, Scilicet legatos ad eum misimus, non ut pareret, & dicto audiens esset huic ordini, sed ut conditiones ferret. 206

Sanè tanquam ui quadā in Cilicia omnia adhæserūt:) Nos hūc locū ualde corruptū inuenimus in antiquis exēplaribus: uulgati etiā codices diuersas inter se, & parum firmas lectiones habēt: eā igitur sumus secuti, quā probabiliorē duximus, etsi nulli satis cōfidimus. cū tamē necesse esset unā aliquā ex illis omnino capere (nec enim meliorem ipsi aut inuenimus, aut excogitauimus) minus deprauatam (nisi fallor) elegimus. Sic autē habēt antiquiores codices, SANE TANQVAM IN QVODAM IN CILICIA OMNIA ADHESERVNT. Quæ profecto uerba nō parū peruersa, et inquinata sunt. 207

f Nos

Nos ea hîc posuimus, ut omnes hunc locũ suspectum habeant, & ut ingeniosiores uideant attente, poßint'ne meliorem ex his uestigijs lectionem elicere, aut comminisci.

208 Et Hercules cõfecta omnia fœda, & inhonesta sunt:) Nos hũc locũ in melioribus etiam exemplaribus miserabiliter lacerum inuenimus. Quia tamẽ uarijs modis legitur, quod ferè semper accidit cum ueritas ex uetustißimis libris accipi non potest, cui omnes libenter acquiescant: nos hic antiquam scripturam apponemus, etsi peruersam & corruptam, ut poßit, qui uoluerit experiri an cõmodiorem ullam lectionem ex ea exprimere queat, simulq; uidere quæ circunferuntur diuersæ huius loci lectiones quàm pudenter, quamq; fideliter ex antiquis ferè uetustate deletis uestigijs deductæ sint. est autẽ hæc, ET HERCVLES CONSAEPTA OMNIA FODERA ET INHONESTA SVNT. Quidã legunt CONSCRIPTA OMNIA FOEDERA, alij CONSILIA OMNIA, ut nihil incertius sit.

209 Metus aliqui perturbent:) Vetus codex perturbet singulari numero: frequenter autem in uetustis codicibus ALIQVI pro aliquis inuenitur, ut in fine huius ipsius epistolæ, Cum qua sit aliqui deprehensus. Et in principio epistolæ ad Marium, Si te dolor aliqui corporis.

209 C. Sempronium Rufum, &c:) In melioribus codicibus repetitum est nomẽ illud RVFVM omnino eleganter, non librariorum uitio, ut putarunt, qui bis uocem illam describere neglexerunt.

210 Siquid iniurijs suis esset quo Nestorius teneretur:) Possum & hîc uetustam scripturã proferre, siquid ex ea commodi elici poßit. Locus certe uarijs & inter se diuersis modis legitur: quas tam incertas lectiones quiuis uidere

poterit

poterit, et etiam alias excogitare. nos in tātis tenebris, cū nihil lucis adferre queamus, uetere scriptura proposita, ad alia transibimus. SI QVOD INIVRIIS SVIS ESSET, VT VESTORIVS TENERET.

Et ad extremum ut solent, &c.) Sic omnes antiqui & noui codices, uno excepto nuper Venetijs impresso, habet enim ille VT SOLET AIT REFERAM: *etsi postea ijdem, qui librum ipsum excudêre inter uarietates exemplariū, quas ad finem libri adposuerunt, negatiua particula addita* NON REFERAM *corrigūt: de qua lectione quid statuendū sit, alij uiderint. Ego sanè parum illi confido: nam cum tantopere ab antiquis uestigijs recedat, existimo quempiam coniectura ductum sic perturbatum & deminutum locum supplere uoluisse.* 210

De ui reus à quodam suo emissario est factus:) Est certe miserum uidere quot uulneribus confectus sit hic M. Cœlij liber, cū præsertim ea sint quæ uix, aut ne uix quidem sanari queant: nos quod tutius remedium uisum est, ubi nullam meliorem opem adferre possumus, ueterē plagam nudamus: feliciori\q; medico tam desperatum ægrotum libenter tradimus. Vetusti igitur codices À QVODAM SVORVSTETIO FACTVS. *significat autem nota quædam in illis huic loco adposita deprauatū eum esse. quidam ex his reliquijs legūt,* À QVODAM SVO EMISSARIO TVTIO EST FACTVS. *Nos nec damnamus, nec probamus: unusquisq; rem ante oculos sibi positam attente, accurateq; animaduertat, & secum quid agendum sit deliberet, si modo rem dignam in quam tantus labor insumatur, iudicarit.* 211

Agit causam liberaliter:) Vetusti codices LIBERALIS *pro liberaliter. Si igitur liberalis accusādi casu intelligas* 214

telligas, causas legere oportebit, ut numeros copules, uel contra facere. non est autem contēnenda hæc lectio: quæ essent causæ liberales notißimum est. Cic. etiam pro Flacco, Atque huic eidem nuper tres equites R. honesti, & graues cum in causa liberali eum qui asserebatur, cognatum suum esse diceret, non crediderunt.

215 Agros quos fructuarios habent ciuitates:) In uetustis codicibus legitur HABET, quod suspitionem mihi auget: nam de mendo ob alias etiam causas ualde timeo. Quidā legunt CYBIRATE, quod diligentius cōsiderandum est. Est autem in VI. ad Att. locus huic ualde similis & affinis, de quo non minus male existimo, Nam Cœlius libertū ad me misit & literas accurate scriptas, & de pantheris: sed à ciuitatibus rescripsi, &c. Videtur enim & illic nonnihil inesse mendi. tota res accuratius animaduertenda: nihil adhuc certi habeo quod asseram.

217 Sed cū de hostibus ageretur, & posset rem impedire:) Nos, DE HOSTIIS scripsimus cum uetustis codicibus. Quāuis autē ratio ipsa, & priscorū exemplariorum autoritas sic legendum esse persuadeant, non tamen (ut uerum fateamur) morem hunc numerandi hostias penitus cognitum habemus, nec tamen ob id sinceram (ut putamus) lectionem contempsimus: nam quandoq; speramus inueniri posse hanc consuetudinem numerandi hostias: apud Græcos maxime Romanarum historiarum autores, qui cum externis gentibus scriberent, quæ Romanos ritus ignorabant, diligentius, minutiusq; hæc pertractarūt, quæ Latini scriptores utpaßim, uulgoq; nota præteribant. Est autem idem error, cum de eadem re ageret, in epistola ad Q. Fratrē, Interim ipso decimo die, quo ipsū oportebat hostiarum numerum, & militum renunciare &c.

&c. Sic enim etiam eo loco habent antiquiores codices, non (hostium). Quomodo enim poterat hostium numerũ qui triumphum postulabat, renunciare, qui aut dißipati & deleti essent, aut si manerent, ferè in remotißimis regionibus uersarentur? Quòd si de cæsis intelligas, oportebat enim definitum quendã numerũ uno prælio cecidisse: cum multo ante interfecti essent, quomodo tunc poterãt numerari? aut quis rem quæ nõ præsens sit, & adsit, numerat? Multa sunt, ne omnia recenseamus, quæ lectionem illam uulgatam coarguunt: est enim omnino inepta, & noua: sed potius operam demus ut morem hunc, & ritum hostiarum numerum renunciandi in postulatione triumphi inuestigemus: tunc enim nihil scrupuli restabit. Non recte autẽ facere mihi uidentur, qui ea quæ non assequuntur suo ingenio, statim delent: existimare enim debẽt esse alios peritiores, et diligẽtiores: multaq; præterea, quæ abdita adhuc sunt, cum noui cotidie Græci maxime autores è tenebris eruãtur, in lucẽ ꝓpediẽ esse prodituram.

Vix hoc erat prælocutus) Antiquißimus ille Mediceus 219
codex POLAE LOCVTVS habet: nos nihil addimus, ueterem scripturam tantum signasse uoluimus. Quare deliberent alij quomodo legendum sit. Paulo autem suprà idem codex SCANDVIT habet pro EXCANDVIT. quod si compositum uerbum in usu est, non est mirandum quandoque simplex, etsi rarius inueniatur à Cœlio præsertim, usurpatum fuiße.

Lomentum, aut uitrum:) Veteres codices omnino melius NITRVM: nec enim uitrũ res est uilis, & nullius pretij, ut ferè nitrũ, quo nõnullæ gẽtes pro sale utebãtur in cõdiendis, cõseruandisq; obsonijs, uiriditatẽ etiam brassicæ nitro reddebant. Mart. Ne tibi pallentes moueant 222

fastidia caules, Nitrata uiridis braßica fiet aqua.

223 *Vellem quidem uerna propugnaturus:) Sic in omnibus uulgatis. Antiquiores codices multo melius, etsi ne illi quidē penitus purgati: sic enim habēt,* VENEREM PROPVGNATVS. *Nos emēdauimus* VENERE PROGNATVS, *ut Cæsarem intelligat, quem suæ stirpis originem à Venere duxisse omnibus notum est, ut ipse etiam in laudatione amitæ apud Suetonium docet. Amitæ meæ Iuliæ maternum genus à Regibus ortum, paternū cum dijs immortalibus cōiunctum est: nam ab Anco Martio sunt Martij Reges, quo nomine fuit Mater, à Venere Iulij, cuius generis familia est nostra. Appianus lib.* VII, τῶν ἐμφυλίων θυόμενός τε νυκτὸς μέσης τὸν ἄρη κατεκάλει καὶ τὴν ἑαυτοῦ πρόγονον ἀφροδίτην, ἐκ γὰρ αἰνείου καὶ ἰούλου τοῦ αἰνείου τὸ τῶν ἰουλίων γένος παρενεχθέντος τοῦ ὀνόματος ἡγεῖτο νεών τε αὐτῇ νικηφόρῳ χαριστήριον ἐν ῥώμῃ ποιήσειν εὔχετο κατορθώσας. *Dion etiam lib.* XLIIII *historiarum,* ταύτην τε οὖν καὶ τὸν νεὼν τὸν τῆς ἀφροδίτης ὡς καὶ ἀρχηγέτιδος τοῦ γένους αὐτοῦ οὔσης ποιήσας καθιέρωσεν εὐθὺς τότε καὶ πολλοὺς ἐπ' αὐτοῖς καὶ παντοδαποὺς ἀγῶνας ἔθηκε. *Hanc autem sententiam esse puto & uim horum omniū uerborum, Postquam, inquit, tam ubicunque molesti sunt Domitij, uellem Cæsar fortius se in uestrum Domitium gesßisset, nec dubitasset facere diuina stirpe oriūdus, quod Bellienus uerna ausus est facere in suo Domitio: acerbißimas autem gerebat inimicitias M. Cœlius cum L. Domitio, quem Corfinij captum Cæsar dimiserat (ne mirum alicui uideatur eum aduersus Domitium tam male animatum fuisse) quod prius quarta ab hac epistola docuit, Cum L. Domitio (ut nunc est) mihi inimicißimo homine. Quare offensus est clementia Cæsaris: quantum*

pot

potest autem, ostendit rectius & honestius Cæsarē potuisse facere, quod uerna commiserat, illius stirpem extollendo, huius contrà eleuando, dum catenatum uernam (quæ pessima est seruorum conditio) appellat: Cæsarem autem Venere prognatum.

Iratus senatui exilit:) Sic uulgati codices, & antiqui etiam. Nos tamē scripsimus EXIIT. *Hæc enim ipsa Cœlij epistola est etiā lib. x ad Atticū: quo loco, etsi impreßi* EXISTIT *habent,* EXIIT *tamen retinet noster ille probatior, & recte quidē, ut nos putamus. loquitur enim de Cæsare, qui Roma exijt Senatui iratus, quòd ea quæ uolebat, ab eo impetrare non potuerit: proficiscebatur autem in Hispaniam. Exire & alibi positū est absolute, ut x ad Atticū, Exeamus modo. de se loqtur Cicero, id est, ex Italia discedamus. Est autē in omnibus codicibus quibusdam locis aliquantulum suspecta hæc epistola. Nam quod infrà in uulgatis legitur* PARVM OPTIMATEM ESSE, *in antiquis est* PARVM ADOPTATIM ESSE. *Quod etsi non probo (peruersum enim & inquinatum omnino est) nonnihil scrupuli tamen relinquit, non esse quam habemus genuinam lectionem, & fortasse aliter legendum locum illum esse.* 223

Ac simulatq; hanc mihi dixit:) Nos antiquā lectionē restituimus HAVE. *Hunc autē sensum huius loci credimus esse, Simulatq; Cæsar me salutauit, primis statim uerbis mihi narrauit quæ de te audisset. audierat autē Cæsar Ciceronē parare fugā, uelleq; omnino ex Italia discedere. Quòd si* HANC *legas, nullū inde cōmodū sensum elicere poteris. Siquis autē* HAVE, *quia aspirate scriptū est, suspectū habet, is omnino infrequens est in antiquorū librorum, & lapidum obseruatione, in quibus paßim sic* 224

 scribitur

scribitur. Est pulcherrimis literis ita scriptus lapis Pisis: PARTHENI HAVE. BENE BALEAS QVI ME SALVTAS CVM SOSSIA FILIA MEA. *Item plurimi Romæ sic leguntur: raro autẽ admodum aliter. Harũ autẽ inscriptionũ cum exẽpla quædam ab eo petijssem, quo possem hanc scripturã nũc abolitam confirmare, magnã copiam mihi Roma misit Marcellus Ceruinus iuuenis omni laude dignus propter summam omniũ ingenuarũ artium eruditionẽ, & cãdidißimorũ morum integritatem. Nonnulla igitur ex ijs, quæ illi debeo, exemplis adscrã,* MACEDO HAVE. BENE VALEAS QVISQVIS ES. FECER. C. MODESTIVS MACEDO PATRI PIISSIMO ET FORTVNATA CONIVX. CVRANTE RVFINO COLLIBERTO. *Item,* IPHIGENIA SVAVIS HAVE. VIX. MENSIB. OCTO. *Itẽ,* HAVE HYGIA ANIMA DVLCISSIMA EIDIAE SECVRISSIMAE QVAE VIX. ANN. XVI. SIT TIBI TERRA LEVIS. *Itẽ Hostiæ hanc inscriptionẽ esse idem mihi affirmauit,* IVLIAE. S P. F. THAIDI: HAVE THAIS: DII TIBI BENE FACIANT. *& aliam etiam ibidẽ, quam, ne in re tot iam testimonijs clara, longiores simus, præteribimus: nec nõ Arimini plures eandem orthographiã seruantes. Nihil igitur dubitandũ quin hæc uera sit lectio. Cum autẽ in pluribus perueteribus codicibus hanc epistolam legerimus (quippe quæ sit etiã inter ad Atticum) omnes concordes sunt in hac lectione.*

225 *Iracundia timore ablatam:)* Nos IRACVNDIA, ET AMORE, *ut est in antiqs, legimus: etsi nõ ignoramus eloquẽtißimũ iuuenẽ Christo. Lõgoliũ (tumore ablatam) hinc,*

hinc, ut opinor, acceptum in ſuas elegantißimas epiſtolas tranſtuliſſe. Queritur Cœlius ſe parum felicem in hac re fuiſſe: partes enim Pompeij fugiſſe, ne cum inimicißimo eſſe cogeretur (illic enim erat Appius) Cæſarisq́; ſecutum, illectum amicitia Curionis. Iracundia igitur, & inimicitiæ cum Appio à Pompeij caſtris Cœlium retraxerunt, amor & familiaritas Curionis in Cæſaris amicitiam deduxerunt. Nos quod potuimus præſtitimus in his Cœlij epiſtolis: multa præterijſſe fatemur. Qui meliorem codicem nacti fuerint, quæ reſtant non pauca uulnera ſanare facilius poterunt. Alius mihi uiſus eſt in hoc libro, quàm in cæteris Mediceus codex: nos ab eo deſtituti, quantum cupiebamus facere non potuimus: non enim diuinare noſtrũ conſilium eſt. Illa autẽ uerba in fine huius epiſtolæ INRITAVI IN ME CATONEM *aliter leguntur in illis, ſed adeo confuſe, & inquinate, ut pigeat meminiſſe. nã quòd nõnulli* INRITAVI IN ME CRABRONES, *uel* IN ME CAESAREM *legũt, ſunt longè à ueteribus ueſtigijs: & uereor ne quãto magis corrigere uolunt, tanto magis contaminent. iaceant igitur hi loci, donec ex melioribus codicibus uera lectio eluceſcat.*

AD M. VARRONEM. IX.

Quas Atticus à te miſſas mihi legit) Quidam pro A 225
TE, AD SE *legunt. Antiquus codex* AD TE *corrupte: & ex quo utraque lectio, ſi aliquantulum eam adiuues, confirmari poteſt. Ego non aſpernor* AD SE. *Quin enim Varronis eſſent literæ, ex ijs quæ ſubiungit dubiũ eſſe non poteſt: conſuetudo autẽ eſt dicere ad quem literæ mißæ ſint. Extrema quoque dictio huius epiſtolæ in impreßis etiam anceps eſt, &* VIDEATVR *enim*

& DIIVDICETVR *legitur, quod ortum est ab incerta uetere scriptura. In antiquißimis enim* DIVIDETVR *eo loco legitur, Quæ uox cum aliquantum peruersa sit, quidam duabus literis interiectis (dijudicetur) restituunt. Sæpe enim aliqua syllaba truncatæ, & diminutæ aliquæ dictiones reperiuntur incuria librariorū. Alij melius legi credūt* VIDEATVR. *Nos priorē opinionē secuti sumus, quia non nimis ab antiqua lectione discedit.*

226 *Adire te placebit:) Alij emendarunt* ADESSE TIBI PLACEBIT, *locum explanare cupientes: nos ueterem scripturam (ut arbitror) sinceram & incontaminatam reposuimus* AD TE, *id est, apud te, et in tua uilla. habuit enim & M. Varro uillā in Cumano, quod ex prooemio Academicorum ad ipsum missorum colligitur.*

226 *Caninius idem tuus, & idem noster.) Nulli antiqui codices habent* TVVS: *quare nos quoque prætermisimus, elegantius sine ea uoce locum & legi, & intelligi putantes. Nā quod paulo pòst, pro* NVPER VESPERI, PERVESPERI *scripsimus, uetustorū id quoque exēplarium autoritati tribuimus. Auget autem* PER, *ut sero admodum dicat cum uenisse, & cum se mane postridie dixisset proficisci uelle, docet se uix tempus habuisse ad scribendam epistolam.*

227 *A quibus antea delectationem, modo solatium petebamus &c.) Sic antè in cunctis uulgatis legebatur. Miror olim qui ab antiquis codicibus descripserunt, apertū, elegantemq́; admodum locum non intellexisse, & maluisse nonnullis additis dictionibus sententiam totam contaminare & labefactare, quàm planam & genuinam sequi. Nostram lectionem tam lucidam esse arbitramur, ut nihil eam opus sit amplius confirmare. Illi tres uoces inculcauerant,*

uerant,puncta suo loco mouerant,& ubi minime conueniebat,collocarant, ordinem duarum dictionum mutauerant,adeoq; totum hunc locum corruperant, ut ægrè ferēdum sit,tantam esse imperitorum audaciam quæ omnia perturbet & euertat.nā quàm frigida sit sententia quam ex illis uerbis eliciebant,uix dici potest:optima eruditorū ingenia facile cognoscent. Nos hic nullum alium laborē sustinuimus, nisi dum accurate unius tantum literæ peruersio in antiquo codice cogitamus quo modo corrigenda sit:insederat autem quicquid erat uitij in hoc uocabulo POTIVS, PATIVS enim in Mediceo,& in melioribus legebatur: atque hoc eo libentius admonere placuit,ut uideāt eruditi lectores tam parua peruersio in antiqs codicibus quàm magnos errores pariat. Nacti enim eam occasionem sinistri quidam correctores, dum paruā maculam delere uolunt,totas sententias lacerāt,& diuellunt.Per ea autem uerba, ET POTIVS LIBENTER ACCVRRERE,quasi reprehendit seipsum,& quasi castigat segnitiē uerborum superiorū NON DEESSE SIQVIS & cætera. dicit enim nō esse expectandum dū uocentur,immo si paruam aliquā inclinationem Cæsaris ad meliorem ciuitatis statū constituēdū uiderint,debere ultro se offerre,& libēter accurrere. Qui autē uulgatā lectionē sequebantur,illud MODO pro(nūc) positum credebant,ut illi aduerbio ANTE responderet: nos pro(tantummodo)intelligimus. Est autem eadem sententia ijsdem penè uerbis pronunciata in extrema epistola ad Ampium,Sed est unum perfugium doctrina,ac literæ quibus semper usi sumus, quæ secundis rebus delectationem modo habere uidebantur, nunc uero etiam salutem.Sed ut hæc certa,& firma putamus, sic locum paulo infra

infra illum NAVARE REI P.*corruptum eſſe arbitramur: antiqui certe libri mendoſi ſunt ea parte, nullo enim ſenſu habent*, GRAVARE REMP. *uerbo autem illi* GRAVARE *qui locus hic eſſe poteſt? Nos nihil cui acquieſcamus, excogitare potuimus: ingenioſiores uidebunt attentius, an ex his ueſtigijs poßint ſinceram lectionem indagare. Nos communem lectionem ſuſpectam habemus, melioremq́; omnino quærendam exiſtimamus. Poſtquàm hæc adnotaui, ſcripſit ad me Marcellus Ceruinus, de cuius eruditione & amore in me paulo antè locutus ſum, ſe uidiſſe librũ manu ſcriptũ Bernardini Maphæi nobilißimi, et ſtudioſißimi iuuenis, qui* IVVARET REM PVBLICAM *ſcriptũ haberet. quã lectionem non contemno, nec ualde probo: quomodo enim poteſt aliquis in literis & libris prodeſſe reip? agendum profecto eſt aliquid ab eo, qui uelit reip. afflictæ ac perditæ utilitatem & opem adferre. Poſtquam ut conſtitueram ſilere non potui, ecce quomodo hunc locum legi non inepte poſſe putem: coniecturam autem ex antiquis ueſtigijs duco*, AT IN LITERIS ET LIBRIS (VT DOCTISSIMI VETERES FECERVNT) GVBERNARE REMP. *Cum inquit curia & foro excludemur, ut nullo pacto poßimus aliquid in rep. agere, & eius quemadmodum conſueueramus, clauum tenere, poterimus in literis & libris remp. gerere, eam ſcilicet quam nos fingemus, & ingenio noſtro ad optimum ſtatum conformabimus.*

228 *Περὶ δυνατῶν &c.) Cum ad Varronem uirũ eruditißimum ſcribat, quæſtionem illam obſcurã tangit, quam περὶ δυνατῶν appellant: de qua magna erat inter philoſophos cõtentio, præcipue inter Diodorũ dialecticum, & Chryſippum*

ſippum

sippum Stoicum. Quàm autem uarie hæc illi acciperent, ostendit Cicero in libro de Fato cum inquit: At hoc Chrysippe minime uis, maximeq́; tibi de hoc ipso cum Diodoro certamẽ est: ille enim id solum fieri posse dicit quod aut sit uerum, aut uerum futurum sit: & quicquid futurum sit, id dicit fieri necesse esse, & quicquid non sit futurum, id negat fieri posse. Tu & quæ nõ sint futura, posse fieri dicis, ut frangi hanc gemmã, etiam si id nunquam futurũ sit. De eadẽ hac re alibi etiã in paucis illis, quæ remãserũt eius libri paginis loquitur. Rationẽ Diodori diligenter Alexãder Aphrodisiensis explicat in cõmẽtarijs in primũ τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν *his uerbis,* δύναται λέγειν καὶ περὶ τῶν δυνατῶν τοῦτε ὃ Διοδώρῳ λέγεται, ἤγουν ὃ ἐστιν ἢ ἔσται, τὸ γὰρ ἢ ὂν ἢ ἐσόμενον πάντως δυνατὸν μόνον ἐκεῖνος ἐτίθετο, τὸ γὰρ ἐμὲ ἐν Κορίνθῳ γενέσθαι, δυνατὸν κατ' αὐτὸν εἰ ἦν ἐν Κορίνθῳ ἢ πάντως μέλλοιμι ἔσεσθαι, εἰ δὲ μὴ γενοίμην, οὐδὲ δυνατὸν ἦν καὶ τὸ παιδίον γενέσθαι γραμματικὸν δυνατὸν εἰ ἔσοιτο, *et. Chrysippi uero, Plutarchus in libro quẽ aduersus Stoicos edidit inscriptũ* στωικῶν ἐναντιωμάτων. *Vbi etiã idẽ de Diodoro confirmat: ea nos, ne longiores simus omittemus. Iocatur hic Cicero cum docto & graui uiro, docte & grauiter: nec enim unquam possunt ab artificio suo recedere, qui literis & ingenuis disciplinis delectãtur. Cognitis diuersis eorum sententijs de hac re quid Cicero nunc dicat manifestum est. À recepta lectione discrepat Mediceus codex eo loco* CHRYSIPPEA NE AN HAEC QVAM NOSTER, *&c. sic enim habet,* CHRYSIPPIAS HAEC QVAM NOSTER, *&c. Et uercor ne ex maiori parte hoc non sine culpa librarij acciderit. eruditiores hoc censebunt. Quæ certe suprà dixit, ex opinione Diodori dixit, Chrysippi rationem nõ*

expo

exponit. In eo quod consequitur nomine integrior est idem codex: DIODOTVS *enim recte habet,cum omnes ante nostrum mendose* DIODORVS *haberent: nec enim de* Diodoro,*de quo suprà, sermo nunc est, nec eum intelligere potest,sed de* DIODOTO *philosopho, qui domi Ciceronis multos annos uixit: ob id enim suum illum dicit.de quo cũ multis locis agat(ut manifesto percipiatur alium esse à* Diodoro *dialectico) ferè semper id nomen in impressis codicibus inquinatum est,& in* Diodorum *imperite immutatum.nescio an semel tantum illud recte in excussis libris scriptum inuenerim, cum antiqua exemplaria contrà semper incontaminatum cõseruarint. Is est in secundo libro epistolarum ad* Atticum, *Diodotus mortuus est,reliquit nobis* HS *fortasse centies.De eodẽ lib.* v. *Tusculanarum longius agit.*

a29 *Est igitur aduentus Cæsaris in expectatione:)* Nos *arbitrati sumus hanc dictionem* CAESARIS *uacare, propter modum illum dicendi concisum & compendiosum,quo sæpe utitur,& quem nos antea notauimus.* M*anifestius autem superuacaneam esse docent uetustiores codices, in quibus est* SCILICET CAESARIS, *ut planè perspiciatur fuisse olim expositionem, declarationemq́; uerbi illius* ADVENTVS *superne positam, posteaq́; temere à librarijs in ordinem uerborum Ciceronis conlatam.Sic etiam ad* Att.*loquitur pluribus locis, ut lib.* x. *Cum quid scriberem, planè nihil haberem: hæc autem reliqua essent quæ scire cuperem, profectus'ne esset,quo in statu urbem reliquisset.* L*oquitur enim de* C*æsare proficiscente in* H*ispanias,nec tamen nominat:notissimum enim erat quem intelligeret. ita autem de* P*rincipibus uiris,*R*egibusq́; loqui mos est.*

r In

In Pomptinum uideri commodius eum exire posse:) 229 *Nos* (*Ostiæ*) *ut in antiquis inuenimus, scripsimus, etsi satis negligenter nostri librarij hunc locum impresserunt.* Punctis *enim à superioribus hoc uerbum distinguere debebant, maioreq; prima litera scribere, ut oppidi nomen. sed nos petimus à studiosis ueniam horum errorum: cum enim adesse impreßioni nobis non licuerit, hæc illorum uitio commissa peccata corrigere nequiuimus.* Dicitur *autem* Exire *sæpe nulla mentione habita loci unde discedıtur: sed illius tantum in quem uenimus aut ubi consistimus: ut* Exire *in prouinciam. & in epistola ad Cæsarem:* C. Trebatium *cogitaram quocunque exirem &c.* Est *hic* Exire, *de naui descendere, ut ad* Att. *lib.* VI. *in* Pireæa *cum exijssem.* Et *in* II. Rhetoricorum *Ciceronis de nautis qui tempestate in alto iactati fuissent,* Imprudētes *legis cum exissent, uitulum immolauerunt.* Quanquā *exemplum ad* Atticum, *quod protulimus, ad locum est: dixit enim* IN PIREAEA. *Hic autem in loco hoc uerbum positum esse uidetur, & hanc significationem habere, quia locum tantum consideret ubi terminus erat nauigationis, & ubi de naui exeundum erat, nec spectet unde discedebatur, nec quò peruenire oportebat.* Roma *enim ultimum eius itineris erat, cuius non fit mentio. nam (exire) etiam sic dici posse, posteriore exemplo declaratū est, quanuis hic adiungat* Hostiæ *in loco, ut res (ni fallor) exigebat: nā ut dictū est, notare tantū uoluit ubi finis nauigationis fieri debebat.* Sermo *enim est de* Cæsare *nauibus ex* Hispania *redeunte, & uariæ sententiæ erant ubi ille cōmodius posset finem imponere nauigationi. sic arbitror antiquam & omnium ferè manu scriptorum codicum lectionem defendi & constitui posse.*

Tibi

232 *Tibi dedi partes Antiochianas:) Nos ueterē scripturā secuti sumus* ANTIOCHINAS: *nec enim erratum librarij putauimus, quod in multis huiuscemodi nominibus animaduertimus, ut in primo ad Atticum, Nosti enim Marinas pro Marianas. Et* XIIII, *De hæresi Vestorina, pro Vestoriana. Item in cunctis uetustioribus codicibus, & maximè in Mediceo. In epistola Pollionis, Hirtino prælio. Et in literis Caßij spectra Catina, pro Catiana, & Hirtiano. Hoc idem uidetur obseruasse Priscianus non indiligens grammaticus, cuius lib.* II. *hæc sunt uerba, Inueniuntur tamen autoritate ueterum, uel Euphoniæ causa, et maxime in proprijs quædā nō seruantia supradictas regulas, ut Ligus Liguris Ligurinus, non Ligurianus, Censor Censoris Censorinus, non Censorianus.*

234 *Et ingentium culinarum cum Sophia septimæ:) Nos hunc locum ualde suspectum habemus. quidam corrigunt* COCLEARVM. *nos nihil immutare uoluimus cū nihil certi haberemus: nec tamen locū silentio præterire rectum putauimus, præsertim cum antiquus codex hac parte luxatus sit, non sine nota illa in margine quam mendosis locis apponit. Est autem in illo, ut nihil prætermittamus,* INGENTIVM CVLARVM, *ut appareat unde uerbum illud, quod nunc omnes impreßi habent,* CVLINARVM *deductum sit.*

235 *Ego cætera qui animo æquo fero:) Hæc erat uulgaris lectio, quæ nihil à uetusta discrepabat: nec tamen eam ueriti sumus damnare & explodere: existimamus enim aliquantū mendi illam occupasse, legiq; debere,* EGO CETEROQVI ANIMO AEQVO FERO. *Est enim dura admodum structura, si illo modo legas: nec uidetur de ullis alijs rebus loqui uoluisse, ut uerbum illud*

CETERA *locum hic habere poßit: tantum de morte Syllæ iocose (ut opinor) narrauit: hoc autem aduerbio duobus locis usus est in epistolis ad* Atticum,*quemadmodum in optimis exemplaribus inuenimus,ut lib.* XII. *Ne uiuam mi* Attice,*si mihi non modo* T*usculanum, ubi ceteroqui sum libēter,sed* μακάρων νῆσοι *tanti sunt ut sine te sim totos dies.* E*t lib.* XIIII. O *loca ceteroqui ualde expetenda,interpellantium autem multitudine penè fugiēda.* Sed *& in* Oratore *etiam in uulgatis codicibus,* I*llam autem concinnitatem quæ uerborū collocationē illuminat his luminibus, quæ* Græci *(quasi aliquos gestus orationis)* σχήματα *appellant,quod idem uerbum ab ijs etiam in sententiarū ornamenta transfertur. Adhibet quidem hic subtilis, quem nisi quod solum, ceteroqui rectè quidam uocant* Atticum,*sed paulo parcius.* E*t in epistola etiam posteriore ad* Leptam, Si *modo tecti satis est ad comitatum nostrum recipiendum, cæteroqui is mihi locus non displicet.* Credimus *autem formatum esse hoc aduerbium quemadmodum(alioqui)quod magis in usu est,& eundē penè significatum habet', ut hic ostendat se mortem* Syl*læ non molestè laturū fuisse, nisi uereretur unum incommodum tantum quod ex eius obitu consequi uidebatur, id autem erat,ne hasta* C*æsaris refrixissēt:ut taxet illum tanquam sectorem & emptorem bonorum ciuium quæ à* C*æsare uendebātur.* E*st autem facete dictū.* E*undē etiam iocum mouet ijsdem penè uerbis in eadem persona in epistola ad* C*aßium,*Nos *hic* D. S*yllam patrem mortuum habebamus, alij à latronibus, alij cruditate dicebant:populus non curabat, combustum enim esse constabat:hoc tu pro sapientia tua feres æquo animo,quanquā* πρόσωπον πόλεως *amisimus.* C*æsarem putabant moleste la-*

 turum

turum, uerentem ne hasta refrixisset: ut accuratius uidendum sit, cum de eodem agi ambobus his locis manifestum sit, cum priore P. appelletur, posteriore uero D. in utro mendum sit. Vulgata sanè lectio frigida erat & inepta meo iudicio: unius autem literæ correctione arbitror illã ualde illustratam esse. nec mirum est in uoce parum frequenti antiquiores etiam librarios deceptos esse.

236 Munusculum mittere uolui leuidense crasso filo) Nos uerbum illud VOLVI in nullis antiquioribus codicibus inuenimus, nec tamen delere uoluimus, cum aliquid omnino, si non sit illud, desideretur, ut perfecta sit sententia: nisi fortasse (quod suspicor) uerba illa sint ex aliquo poëta: quæ si tota haberemus, locum hunc per se illustrem, & planũ facerent: nunc ignorata non paruas tenebras eidem offundunt. Nos ut in re incerta nihil quod certi proferamus habemus.

239 Pergratam tibi esse sententiam meam:) Nos maluimus hunc locum ut in uetustioribus reperimus tradere mendosum, & lacerum, quàm ut à quibusdam (ut opinor) suppletus erat. Quod si attentius uerba illa odoraberis, senties profecto supposita esse: tam male inter se cohærẽt, & tam parum reliquis conueniunt. Si nostrum consilium probabitur, gaudebimus: scimus autem eruditorum multorum consensum in repudiandis, expungendisq́; dictionibus sententijsq́; omnibus quæ temere intra bonorum autorum fines irruperant.

239 Non perinde ut est re absens literis, &c.) Veteres codices, VT EST REAPSE EX LITERIS. Sic enim non solum pro re ipsa prisci illi dicebant, ut Pacuuius, Si non est ingratũ reapse quod feci. sed posteriores, & politiores etiam ut Cicero, cuius in V. de finibus hæc

sunt

ſunt uerba, Quamobrem ordiamur ab eo quod modo po ſui, quod idem reapſe primum eſt. Nonnulli autem ſunt qui omnia in quæ non paßim incidunt, ut obſoleta, & rudia faſtidiant.

Omnes mihi Graccos, omnes Lucilios) *Veteres omnes codices* GRANIOS *habent, quæ uera eſt huius loci lectio. fuit enim Granius quidam ualde facetus, ſed amaris quãdoq; ſalibus dicax. Lucilius item ſatyras ſuas multis ſalibus, iocisq; reſperſit. De Granio meminit Cicero lib.* II. *de Oratore, Quî igitur diſtinguemus à Craſſo, à Catulo, à cæteris, familiarem noſtrũ Granium, aut Vargulam amicum meum, non mehercule in mentem mihi quidem uenit: ſunt enim dicaces, Granio quidem nemo dicacior. Aliis etiam locis de Granio meminit ut faceto. Nam Granium, Luciliumq; & dicaciores, & humilioris fortunæ homines cõiungit: Craſſum autem, & Lælium, qui & nobiliores, urbanioresq; erant, ab illis ſeparat.* 240

Aut facetè dictorum offenſionem fama ingenij, &c.) *Nulli ueteres codices* OFFENSIONEM *habent: quidam eius loco alio atramento repoſitum habent* OPINIONEM. *Nos* FAMAM *maluimus ſcribere: hac coniectura ducti, quòd ſæpe cum duo ſint eadẽ ferè uocabula, librarij alterum uacare arbitrantes, relinquãt. Sententia autem egregia ex hac lectione colligitur. Querebatur Cicero quòd ſæpe nõnulla acutè, & facetè dicta ad Cæſarem adferebantur, quæ fortaſſe illum reip. ſtatum taxarent, aut aliqua ratione Cæſarem læderent: quorum cũ autor ignoraretur, omnes aiebãt à Cicerone eſſe pronunciata, quod illi creare periculum poſſet. Dolet ſe nulla ratione poſſe id incommodum uitare. unam tantum uiam ſibi dicit eſſe, ut effugiat famam acutè, & facetè* 242

cetè dictorum(famam autem, quia uno ore omnes omnia false, & urbane dicta illi tribuebant) & hanc esse famam ingenij abijcere, id est ex hominum mentibus firmam opinionem delere, quam de suo ingenio habebant. Si enim quod fieri non poterat, famam quæ erat de suo ingenio extinxisset, non amplius hominum consensus omnia acute dicta in illũ contulisset. Nos in re incerta, & in qua alij etiam sibi non parum permiserint, exposita nostri iudicij ratione, nonnihil nobis indulsimus: rationem tamen nostram patefacere uoluimus, ut sicui, quod fieri potest, nostrum iudicium displicuerit, possit uulgatam, communéq; lectionẽ sequi. nos nihil repugnabimus. Videat tamen accurate cum una omnino dictio supplenda sit, an nostra cõmodior, aptiorq; sit: nam quòd facilius hanc librarius negligẽs omittere potuerit, multo uersimilius est.

243 Quem denarium narras:) Multi locum hunc mendosum esse existimauerũt, uarijsq; modis corrigere adgressi sunt, ut postremo Veneti, QVEM OENOMAVM NARRAS, scribere ausi sint, cum illi dictioni nullus hic locus (nisi fallimur) esse possit: quanuis supra de Oenomao Accij sermo sit. erat enim Oenomaus tragœdiæ nomen, ut putamus, ab Accio scriptæ. Nam & Nonius Accium Oenomao sæpe citat. Qui aliquid hic mutandum censuerunt, omnes uidẽtur coniecturas aliquas non satis firmas secuti esse: nos nullius industriam insectamur, nec tamen fuit cur eos imitaremur: animaduertimus enim in cunctis manu scriptis DENARIVM legi. Quare contra tot librorum consensum aliquid decernere nimis audax, & periculosum uisum est. Quanuis autem huius lectionis certam aliquam rationem reddere nequéamus, noluimus tamen eam reijcere: multa enim esse scimus, uel infinita

infinita potius,quæ à nobis ignorantur, & multis etiam quanuis eruditis obscura sunt,non tamen ob id deprauata sunt existimanda,& explodenda ut putamus. Eandem hanc uocem inuenies in tertia ab hac epistola, quo loco edulium quoddam significare uidetur,quod magni apud me momenti fuit, nequid hic temere mutaremus, Neque ollam,inquit,denariorum implere. Nam quanuis thesaurus in ollis à senibus maxime condi soleat, unde argumētum & titulum suæ comœdiæ Plautus accepit: arbitror tamen argutiorem quempiam esse sensum horum uerborum, uoluisseq́; Ciceronem hoc loco ludere, & materiam ioci ex ambiguitate illius dictionis traxisse:quod tamen non affirmo : nec enim ullo testimonio aliorum auctorum confirmare possum. Id autem quod suspicati sumus non ineptè ut puto,consideratis diligenter ambobus his locis,notum facere uoluimus. Quod si recipitur,probaturq́; edulium illic significare, nō uideo cur hic quoq; idem significare non poßit, neque cur hinc uocem hanc delere tentent,cum illic eam manere sinant:eandem enim eius utroque loco rationem esse puto. eruditiores hoc diligētius considerare poterunt, quorum ego iudicio semper libenter acquiescam. Satis hic nobis fuit consilij nostri rationem ostendere,quòd non ut cuncti ferè alij fecerunt,dictionem hanc delere uoluimus.

Illos apud me declamitare,me apud eos cenitare:) Locus hic quoq; in omnibus antiquioribus, & in multis etiam,quos uidi manu scriptis parētum nostrorum ætate, luxatus est & mancus,multa enim uerba desunt Librariorum incuria in describendo omißa. Nos nihil immutauimus,etsi locum suppletum existimemus,quia non incommoda omnino uerba restituta sunt: sententiam autem 244 in princ.

hanc ipsam prorsus desiderari arbitramur: consilij tamen nostri memores rem silentio praeterire non potuimus. Sic autem quos uidimus manu scripti codices omnes habent, PVTO ENIM TE AVDISSE (SI FORTE AD VOS OMNIA PERFERVNTVR) ILLOS CENITARE, *&c.*

Ibidem. *Tum enim cum rem habebas quaestiunculis te faciebā attentiorem:) Peruetus ille codex Mediceus solus rectam lectionem seruat: nam qui ab eo descriptus uidetur, quem aiunt Francisci Petrarcae manu exaratum, ut fit, ab illa integritate degenerat. Sic omnia fatis in peius ruere, ut inquit prudentißimus poëta,* QVAESTIVNCVLIS *enim legit, è quo uulgatam lectionem perfluxisse arbitramur. Ille incorruptior* QVAESTICVLIS *adhuc retinet, quae uox huic sententiae mirè quadrat: olim enim cum rem habebat, dicit consueuisse se illum attentiorem paruis quibusdam lucris facere. Vtitur autem hac ipsa huius uerbi diminutione Cicero lib. II. de Diuinatione, Aut fißū iecoris cum lucello meo, aut meis quaesticulus cum coelo terra, rerumq; natura.*

244 *Solebā enim antea delectari oleis, & lucanicis tuis) Petrarca, seu quis fuit qui de Mediceo descripsit, hic etiā deceptus est: cum enim peruetus ille* DELIBITARI *haberet, scripsit ipse* DEBILITARI. *Quae cum uana esset lectio, & nihil significans, alij* DELECTARI, *quod nunc in uulgatis omnibus, sententiam sequentes, suppleuerunt: non tamen antiqua lectio uno nobis quod sciam adhuc codice immobiliter manens amplius negligenda est.*

245 *Tamen quando ego uir fortis, idemq; philosophus:) Antiqua lectio meo iudicio melior, ingeniosiorq;:* QVVM EGO VIR FORTIS, IDEM QVOD PHILOSOPHVS

SOPHVS

SOPHVS. *iocatur enim ferè semper in his epistolis. Si non contigerit, inquit, ut poßim agros conseruare, quòd eos militibus diuidere uelit Cæsar, licet hoc magnũ fortunis meis detrimentum adferat, non tamen possum Cæsarem non amare, à quo uitam salutemq́; impetraui, quum ego uir fortis tantopere uiuere pulcherrimum duxerim, quod non debebam post tot patriæ calamitates. Eratq́; honestius philosópho, quàm mihi: quod enim uiro forti turpe est, id nullam philosopho reprehensionem adfert. Feci igitur, dicit uir fortis (sibi enim uir fortis uidebatur Cicero propter res à se fortiter in consulatu gestas) quod philosophus agere debebat. Vir enim fortis amissa sua dignitate amplius in uita manere uelle non debet: Philosophus autem humanas omnes res, fortunæq́; iniurias, & iniustos patriæ dominatus adeo contemnit, ut Socrates etiam, cum Athenis* XXX *tyranni essent, pedem porta non extulerit.*

Cum mecum sumptus habebas:) Nos ueterem *scripturam etsi parum planam, & fortasse mendosam reposuimus: quod enim aliud faceremus in tantis tenebris non habuimus. Quod si illam non satis integram esse eruditiores iudicabunt, nos tamen confidimus, ut minus inquinatam, uiciniorem esse ueræ lectioni. hanc rem in arbitrio optimorum ingeniorum relinquimus. Est sanè & alijs locis (ni fallimur) in antiquis codicibus negligenter scripta hæc epistola,* GASSATRA *enim pro Castra illi habent, quod corruptum arbitror: & infrà* ARTOLAGYNI *pro* ARTOLAGANI, *quæ uox etiam apud Athenæum est lib.* III, *ubi etiam eius confecturam docet his uerbis,* εἰς δὲ τὸ καλούμενον ἀρτολάγανον ἐμβάλλεται οἰνάριον ὀλίγον καὶ πέπερι γάλατι καὶ ἔλαιον ὀλίγον ἢ 249 in fine.

 στέαρ.

sidp. Praeterea locus ille, NEC TAMEN AD HANC INSOLENTIAM, *parum mihi certus uidetur, quẽ tamen quia sic inuenimus in cunctis melioribus, non mutauimus: etsi sciamus nonnullos coniectura ductos legere* INDOLENTIAM: *quod parum nobis probatum est, quanuis meliorem uocem reponere nesciamus. atque omnia haec in mediũ proposuisse nõ inutile existimamus: & ut omnes uideant quantis in tenebris uersemur circa bonorum autorum integritatem, & ut possit unusquisq; in tam dubia & incerta re iudicium suum sequi.*

248 in princ. *Ex areis tantum habemus:) Vetustiores codices* ARTIS *loco* AREIS *habent, sed tamen* EX *praepositionem retinent. Alij alijs modis locum restituerunt, ut quidam etiam ausi sint* EX ARTE COCI *legere, cõtra ueterum exemplariorum auctoritatem. Ego institutum meũ ab antiqua scriptura modice declinandi tenens,* ET ARTIS *legi: alibi enim in antiquis codicibus, nec semel* EX *pro* ET *scriptum obseruaui: sententia autem, & uerborum structura egregie respondent. nam & paulo antè dixit se iam aliquid intelligere, & quanuis serò, tamen aliquid didicisse: nunc autem explicat quantũ in ea arte progressus sit. Quod si quis ueterem scripturã tueri uelit, uideat an* EX ARTIS *dictum esse possit, quemadmodum in epistolis ad Atticum, ex Apollodori, ut intelligatur, ratione aut praeceptis: sitq; haec una earum locutionum quae concisae sunt, & ad imitationem Graeci sermonis prolatae, ut Ad Opis, per Locustae & Varronis ducere, magna est in Scapulae celebritas: de quibus longius accuratiusq; alibi loquar.*

248 *Bona tua comedam:) Antiquiores codices priscam & obsoletam hac aetate uocẽ retinent,* COMEDIM *enim & Mediceus*

& Mediceus, & Petrarcæ liber pro comedã habẽt. Quã lectionem agnoscit & Nonius Marcellus de proprietate sermonis. postquam enim Plautũ in Bacchidibus usum esse hac uoce docuit, addit, Cicero ad Varronem epistola Pætisset, Cura si me amas, &c. Vbi animaduertendũ est locũ esse corruptũ, legiq; debere pro PETISSET PAETI, SET CVRA, *&c. facili, & frequenti errore eandem literam inutiliter repetendi, & duas dictiones coagmẽtandi, & cõiungẽdi. Et hoc maximè loco cõfirmatur, quomodo has epistolas, quæ familiares falsò, et ineptè nostris tẽporibus appellatæ sint, uocare, & citare debeamus: concordãt enim cũ uetere ipsarũ inscriptione uerba Marcelli. totus enim liber ad Varronem inscribitur & ceteros. Cum igitur dixit, Cicero ad Varronem: librũ hunc designauit, in quo etiam sunt epistolæ ad Pætum. cum autem epistola Pæti, id est ad Pætum missa, certius declarauit ubi hæc sint uerba. nam quin ita locus ille legi debeat, neminẽ arbitror dubitaturũ nũc re aperta et indicata. Quid enim uox illa* PETISSET *eo loco faciat? nã Periocha illa Ciceronis à uoce hac* SED *non à* CVRA *incipit: quã si attente locũ leges, uidebis Marcellũ nullo modo omittere debuisse. Peccarũt autem in describẽdo codice Nonij, etsi plurimis ille mendis scatet, quia legitimum titulum harum epistolarum ignorabant, pariterq; rationem hanc nõ tenebant qua utebantur antiqui in citandis locis harum epistolarũ, quibus diligenter obseruatis nõ amplius de harum epistolarum inscriptione dubitandum est. Et locus Nonij antea corruptus, & multa offusa caligine obscuratus omni modo purgatus luci claritatiq; suæ restitutus est.*

Sed prius meum ἀπόφθεγμα) Nos ut in uetere illo Medi 248
ceo inuenimus ἀπίτθυγμα scripsimus. Mirum autem est

quàm compositè, & rectè in eo exemplari Græcæ dictiones perscriptæ sint: ut raro admodum in illis aliquid desideretur. est autē hæc uox & alibi à Cicerone usurpata in epistolis ad Atticum lib. XIII: Vbi enim ἐπίτευγμα magnum nullum fieri poßit: ἀπότευγμα uel non magnum molestum futurum sit. Quid opus est παρακινδυνεύειν? cū enim Latinam uocem nō habet quæ poßit rem quam uult exacte exprimere, Græca utitur ad familiares scribens. Quod enim suprà dixerat, si consequi nō posses, nūc breuius una uoce exponit. Tūc autem ἀπότευγμα facit aliquis cum rem quā adgressus est, non consequitur & nanciscitur. Quod igitur conatus erat Pætus, stylū Ciceronis imitari, nec ei ex animi sentētia successerat, dixerat fortasse prius ipse se ἀπότευγμα fecisse. quod autē esset ἀπότευγμα, à Trabea uix nūc sciri potest tā minuta res post tot sæcula.

249 Amo uerecundiam:) Quæstio quæ hac epistola lepidè simul et eruditè explicatur, ab alijs etiā agitata est. Docet enim, cū de pulchritudine et turpitudine nominū lib. III. Rhetorices Aristoteles dissereret, rationē hanc quā postea, ut patet, Stoici arripuerunt (quòd turpitudo scilicet non esset in uerbis) sophisticam esse, eiusq; fallaciæ autorem Brysonem fuisse, & quemadmodum ea solui debeat, accurate subtiliterq; his uerbis disputat. Est enim (inquit) aliud alio magis proprium nomen & magis simile rei, magisq; aptum & accommodatum ad constituendam rem ante oculos. Præterea non eodem pacto se habens significat hanc rem & illam: quapropter ob hoc etiam aliud alio turpius aut honestius iudicandum est: ambo enim sanè & honestum & turpe significant, non tamen quatenus honestum aut turpe: an hæc quidē? uerum magis aut minus. Expositis autem Cicero diligenter Sto-

icorum

icorum argumentis, quanuis ad ea non respondeat, se tamen Platonis uerecundiam sequi malle ostendit, qui obscœnas res tectis uerbis solitus est significare. Hoc igitur à doctore suo Aristoteles accepit: sed non solum ipse ut pudorem seruaret ab ea sententia quæ tunc (ut uidetur) ualde celebris erat, alienus fuit, sed rationes quasdam, & argumenta excogitauit, quæ eam inanē & falsam esse docerent. Nunc postquam quod propositum fuit hac epistola Ciceroni declaratum est, ad quasdam eius partes purgandas, quæ fœdis maculis inquinatæ sunt, ueniamus: facilius enim iudicari & statui poterit de probitate & prauitate illarum, tota totius epistolæ sententia percepta & cognita. explicat etiā Cicero hanc eandem disputationē contra uerecundiam lib. primo officiorum, sed breuius.

Vt ille in Trinummo uirgo modo:) Antiqua cūcta exemplaria, quæ uidimus, etiam margines Germani libri, 250 in prin.
ubi illi quasdam diuersas à uulgatis lectiones ex antiquo ut testati sunt, & mihi sanè persuadēt, codice posuerūt, habent VT ILLE IN DEMIVRGO MODO: *intelligit autem Turpilium comicum, qui fabulam docuit hoc titulo. Non. Marcellus Turpilium citat in Demiurgo in dictione* QVAESTI, *itē in dictione* PORTI, *item alibi hunc Turpilij uersum adducit in Demiurgo, Apertæ furæ, brachia autem errorem mihi corde exsuscitabant. Nam uox illa* MODO *significat hanc comœdiam paulo ante recitatam fuisse. Quod uerba etiam illa* NOSTI CANTICVM, MEMINISTI ROSCIVM, *confirmant. locum autē hūc in Trinummo apud Plautū non inueniri, omne dubium tollit, coarguitq́; uulgatam lectionem falsam, & deprauatam esse.*

Sed iam multis factum est tam obscœnū:) Nos antiquā 250
lectio

lectionem in nostro libro reposuimus sinceram, ut arbitror, & incorruptam, planã certe, & claram, Quod tu in epistola suo nomine appellas, Piso ille frugi tectius, et minus aperto uocabulo appellabat penem. sed quia multi, post eum scilicet, sic appellauerunt, ut ipse antea appellarat, cum amplius non tectum esset, & obscurum, factũ est tam obscœnum quàm id uerbum quo usus est Pætus. postquã enim nõ latuit, nec clam fuit quid ea uoce significaretur, statim factum est turpe, & obscœnũ: non enim intelligi ab omnibus quid ea denotaretur, ipsam uerecundiorem faciebat. ideoq; infinitis penè nominibus apud Græcos, nec paucis etiã apud Romanos hæ hominis partes, quæ honestè nominari non possunt indicantur: unusquisque reconditam uocem sectatur: uulgatam, et nimis apertã propter turpitudinem fugit, & aspernatur.

251 Battuit inquit impudenter:) Est & hoc uerbum ex illis quæ turpem rem significabant, cum alium etiam haberẽt non obscœnum significatum: nam pro uerberare frequenter accipiebatur. Habemus & nos huic simile uerbum & nomine & significatu, id est quod ab hoc deductum uidetur, & ipsum quoque uerberare & flagello cædere significat, quod flagitiosam & nefandam rem alio significatu innuit, & eandem (ut puto) quam apud Romanos Battuere. Quanuis enim Cicero impudentius adhuc esse tradat Depsere quàm Battuere: dicit hoc fortasse, quia tunc non tantopere detestabantur eas libidines quæ priore uerbo significantur, quàm nos nunc merito facimus: sed licenter illis amoribus utebantur. sed non nostrum est, neque ad hoc institutum pertinet, quod grauius aut leuius peccatum scelus'ue sit, minute perquirere: illo certè quod uerbo Depsere innuitur, nihil spurcius fœdiusq; fieri potest

test. ueniam mihi datum iri spero: qui ut huius epistolæ sensum aperirem, declaremq́;, breuiter & tecte de obscœnis rebus aliquantulum disputaui.

Depreßit multo impudentius:) Vetusti codices, DEMPSIT, *Nos literam* M *uacare putauimus, ac* DEPSIT *scripsimus. Non. Marcellus Varronem Mysterijs hac uoce usum esse docet hoc uersu, Sed tibi fortasse alius molit, & depsit. A Græco autem (ut eius uerba sunt) magis significantiam & originem trahit. quod autem uersus Homeri in Odyssea, quem Nonius citarat, nullum uestigium ibi est, ut inane illud spatium repleatur, uidendum est an reponi hic debeat* κηρὸν δεψήσας μελιηδέα μή τις ἀκούσῃ. *q est in* XII. *lib. cum sermo esset de Vlysse, qui mollita cera aures sociorum obturabat, ne cantus illi sirenarum audirent. quid uero* δέψεσθαι *apud Græcos sit, notißimum est. Tanta erat priscorum comicorum licentia, ut nedum puduerit Aristophanem obscœno nomine in comœdia uti, totam hanc rem scurriliter designet, & pingat: quod mirum est, ea tempora tantam uerborum obscœnitatem ferre in theatro potuisse, & tantopere risu, iocisq́; insanire homines illos solitos, ut paterētur sinistre facetos poetas, tam turpiter, scelesteq́; bonis moribus inludere.* ibidem

Supplere flagitium est:) Nos parua admodū immutatione ab antiquis exēplaribus, SVPPEDIT *legimus: nam sic etiā suprà* BATTVIT, DEPSIT, *tertia persona singularis numeri. Res autem clara est, Non solum inquit uerba, quæ rem significant, sed res ipsa etiam quæ uerbis illis declaratur, pro loci ratione modo turpis est, & culpatur, modo si non honesta, tamen concessa, & non reprehensa. Quod enim in balneis uitio nulli datur, id alibi committere flagitium est. manifestum est autem quid in* 251

intel

telligat.

253 Hoc tempore fieri posse) Vetusti codices FERRI: nã quod alij pro TEMPORE, TEPORE legunt, in nullo inueni antiquo codice. Idem dicimus de uoce illa SERVITVTEM, quã alij in SEVERITATEM commutarunt. Nos enim omnibus uetustis exemplaribus concordes uulgatos codices nunquam damnare ausi sumus, ideoq́; & hic & alijs locis hæc argutè ab aij lɔsexogitata non recepimus.

255 Sed tamen Aristippus quidem ille Socraticus non erubuit:) Nulli ueteres habent particulam illam negatiuam, quare nos cum Germanico codice NE ARISTIPPVS QVIDEM ILLE SOCRATICVS ERVBVIT, scripsimus: ferè autem semper QVIDEM ante se habet NE. Græca autem uerba Aristippi quæ melius uisa sunt Ciceroni dictum illud exprimere, nos adferemus, ut poßint studiosi facile cum interpretatione Ciceronis cõferre, sunt autem apud Athenæum δειπνοσοφιστῶν lib. XII. ὁ δ᾽ ὁ ἀρίστιππος ἐπὶ τῇ λαΐδος ἔφη ἔχω καὶ οὐκ ἔχομαι.

255 Ibi loquor aliquid, quid in solum, ut dicitur, &c.) Locus obscurus, & multis suspectus: uetustioribus omnibus exemplaribus cum uulgata lectione conuenit: uerbum tantum ALIQVID non habent antiqua, quare neque nos recepimus. Vt sit, alij alijs modis dum corrigere uolunt, locum hunc magis deprauarunt. Quidam pro SOLVM, SOLATIVM reponunt, coniectura ducti, & ea inani, & falsa: utinam autem tam certa esset sententia, quàm uerba sunt incorrupta: prouerbium enim est, sed rarum admodum, qua de causa parum perspicitur unde ductum sit: à Cicerone tamen lib. I. de Natura deorum iterum usurpatum est, Abuteris ad omnia atomorum regno,

& licen

& licentia. Hinc quodcunque in solum uenit (ut dicitur) effingis atque efficis. Nos nihil aliud possumus: tātum non temere euertendam esse hanc receptam cum antiqua consentientem lectionem, admonemus, locumq́; aliũ indicauimus, quo Cicero hoc eodem prouerbio usus est. Quod autem ijdem GENIVM, *pro* GEMITVM *emendare uoluerunt, à fide etiam in hoc antiquorum codicum discessêre.*

À me dixeris:) *Mediceus ille peruetus codex* À MANE *unà cum Petrarcæ libro: quare nos quoque eos secuti ita legimus. Sic etiam loquitur Plautus in Amphitryone, Hæc illis pugnata est pugna usque à mane ad uesperũ. Sic itidem Lucilius apud Firmianum lib. x. Nunc uero à mane ad noctem, festo atque profesto totus idẽ pariterq́; dies populusq́; patresq́; iactare, &c. Nec mihi difficile est credere, sic etiam Ciceronem referentem familiarem Pæti sermonem dixisse.* 255

Ille uero:) Nos ILLE BARO *ut in ijsdem probatißimis codicibus inuenimus: quæ si rara est uox, nõ ideo repudianda, & delenda. Quantum autem de hac re iudicare possumus, ille fatuus significat, & stultus. sic enim et alibi hanc uocem acceptam uidimus, etsi ferè ab omnibus sua sede mota, & indigne deiecta est. Lib. II. de Diuinatione ante Venetam editionem ita in cunctis impreßis locus hic legebatur, Huic equidem Antichobaro inquit uictum te esse non uides? mendose proculdubio. sic etiam in multis manu scriptis, & nõnullis antiquioribus uidimus. Illi quam gratiam in prima uoce corrigenda à studiosis omnibus meritò inire debebant, amiserunt, dum parum considerate posteriorem, quæ integra erat, corrumpunt. nam quòd pro* ANTICHO, ANTIPHO *scripserunt,* 255

pſerunt, laudem meruerunt. Fuit enim Antipho Atheniensis, quem nunc intelligit, coniector ſomniorũ, & ut Græci dicunt ὀνειροκρίτης. ſcripſit autem quomodo debeant iudicari ſomnia, de quo etiam Artemidorus lib. II. ὀνειροκριτικῶν ca. de Sæpia loquitur: μέμνηται τοῦ ὀνείρου τούτου καὶ ἀντιφῶν ὁ ἀθηναῖος. Quod autem pro BARO, TV VERO repoſuerunt, culpam deprecari non poſſunt. Eſt autem ualde ſimilis locus in Diuinatione, de quo nũc locuti ſumus, huic quem in manibus habemus. Hanc eandẽ uocẽ (ut opinor) in cunctis manu ſcriptis codicibus inuenies lib. II. de finibus hoc loco, Hæc cum loqueris, nos barones ſtupemus, tu uidelicet tecum ipſe rides. etſi in impreßis VARRONES malè, et mendosè. Stolidos autem quoſdam uidetur & hic innuere. Nam quòd in epiſtolis ad Atticum incontaminata manet hæc uox, locum illum ſatis celebrem citare non neceſſe iudicauimus: tot autem locis inuentam, etſi raram, & obſoletam uocem errare amplius ſua regione pulſam paßi non ſumus. Doctiores conabuntur eam certius explicare: nos quod opera noſtra potuimus, non indiligenter fecimus.

AD L. PLANCVM. X.

256 Hominis impudentißimi:) Antiqua omnia exemplaria IMPOTENTISSIMI. Impotens autem ſæpe, ut à ueteribus etiam grammaticis notatum eſt, dicitur ualde potens: plerunque tamen in malam partem: ut Impotens Sylla. Cicero Tuſculanarũ lib. V. Qui nihil metuant, nihil agant, nihil concupiſcant, nulla impotentia efferãtur. Eadem ratione appellauit elegantißimus poëta, Freta impotentia. Cicero in epiſtola ad Lepidũ, Sin iſta pax perditum hominem in poſſeßionem impotẽtißimi dominatus reſti

restitutura, hoc animo scito omnes sanos, ut mortẽ seruituti anteponant.

Victoriam pateremur:) Sic omnes impreßi, nos (parti 264
remur) cum uetustis ferè exemplaribus. illi enim unius literæ defectu, PATIREMVR. Partiri autẽ causas habes apud hunc autorem. nam quod Germani in suo codice emendarunt PARAREMVS, minus mihi satisfacit ea lectio. parare enim nobis potius dicimus rem cupitam, & optatam. Nulli præterea codices antiquiores uocem eam habent: partiri autem cum paucioribus recte dictum est. Malui, inquit, plures socios habere, indeq; minorem laudem adipisci eius uictoriæ, quàm cum paucis, ut maiorem gloriam, si recte res ceßisset, consequerer, partiri & diuidere uictoriam. iacturam enim potius æquo animo laudis facere uolui (defendendæ reip. socios quærens, cum pluribusq; uictoriam communicans) quàm cum paucioribus periculose nimis, & temerarie eam diuidere. etsi enim eam adeptus cum paucioribus maiorem gloriam acquirerem: nimis magno tamen reip. damno id fecissem. funesta enim uictoria fuisset.

Et tuarum literarum ad me promissa meminissem:) Sic 268
omnes ueteres, & noui codices, quos uidi, habent. Cælius tamen quidam Rhodiginus, homo multæ lectionis, PRAEMISSA corrigit ex antiquis (ut ipse ait) exemplaribus, intelligitq; PRAEMISSA primitias quasdam. Sic etiam legit locum Plinij contra Hermolai emendationem, Oleiq;, ac uini præmissa remeans secũ tulisset. quod non reprehendo: nimis tamen mihi durum uidetur, & epistolarum claritate alienum hic (præmissa) legere. esset enim obscurior, & non parum uiolenta trãslatio. Nam quantum ad antiquorum codicum fidem, ha-

buimus nos miræ uetustatis Mediceũ. Vellem autem eos qui antiquis exemplaribus nituntur, ubi sint hæc egregia uetustatis monimenta notum facere. Quanuis enim nullius eruditi uiri fidem condemnemus, nihil tamen nobis non suspectum esse debet, cum homines plerunque omnia tentent, ut suis opinionibus fidem acquirant. promissa autem intelligit ea, quæ in suis literis Plancus facturum se esse promiserat.

269 Breuia, fugacia, & caduca existima:) Antiquiores codices, Mediceus inquam, & qui Petrarcæ fuit, hac parte luxati sunt, & manci: sic enim habent, BREVIA FVGATO CADVCA EXISTIMA: quam rem propter librorum dignitatem, & probitatem nullo modo silentio præterire potui, quanquam receptam lectionem rectam & ueram esse iudico: nec uideo quomodo ueterem tueri si uelim poßim: credendum igitur est hoc erratum fuisse librarij. cum raro autẽ accidere soleat ut peccet, non alienum mihi uisum est, hoc etiam testari. præter deformatam illam dictionem FVGACIA, coniunctio non est in antiquioribus.

273 Quàm me tueri posset in castris:) Nos IVVARE ex antiquo codice, quod etiam Germani adnotarunt. decepit hoc loco (ut opinor) eos, qui ab antiquis descripserunt, quòd hoc uerbum per unum tantum V in illis est, aliter ac nunc scribimus. Nam si IVVARE legissent, nunquam commisissent, ut eius loco (tueri) scriberent.

273 Quo obside fide illius, & societate in rep. administrãda uterer:) Nonnulli genitiuo casu recte (fidei illius, & societatis) emendarunt: uno tamen dissentiunt ab antiquis codicibus, quòd in illis (fide) est, non (fidei) ut fortasse eadem ratione dictũ sit, qua Verg. Libra die, somniq; dixit.

& in

& in Rosis, Ad primi radios interitura die. Quā lectionem cōfirmat, quòd in uulgatis omnibus FIDE *etiā legebatur, etsi illi ablatiuo casu intelligebant, ideoq; pro* SOCIETATIS, *societate emendarant, improbe omnino, & imperite, quia sinceram lectionem non intellexerunt.*

Quid in animo habuerim cum Leernus:) Quidam legunt LERNVS, *uel* LERINVS. *nos uetustam scripturam reposuimus* LAEVVS: *eundemq; credimus esse hunc & illum, de quo sic non multo pòst, Laeuo Cispio dabo perferenda.* 273

Vel cum salute recipere me possem:) Aliquantū mendi hoc loco habent antiquiores codices, SALVTARI *enim legunt pro salutariter, ni fallimur: est autem Planco familiare aduerbium. sequenti enim epistola in uulgatis etiam nedum ueteribus, & melioribus libris, Nihil enim me non salutariter cogitare scio. & nos igitur (salutariter) scripsimus. usurpauit etiam Cicero hoc aduerbium.* 279

Aut ab illis furentibus latronibus:) Mediceus codex & Petrarcæ liber, Germanicus item impressus, qui sæpe antiquam lectionē in margine adpositam habet, omnes cōueniunt: & pro FVRENTIBVS, FERVENTIBVS *legunt. Nos igitur hunc consensum probatißimorum codicum aspernari non potuimus: nam quod paulo suprà hac ipsa epistola Lepido* OFFENSVS, *cum antea* INFENSVS *legeretur, scripsimus, ueterum in hoc etiam codicum autoritatem secuti sumus.* 279 in fine.

Quibus subito impetui, ac latrocinio paricidarum resistat:) Nos ut in ueterrimo Mediceo codice inuenimus IMPETV *scripsimus, ut etiam in epistola ad P. Seruilium, Vt intelligat hanc cōmendationē sibi magno usu atq; adiumento fuisse. Sæpe autem sic protulisse huiuscemodi* 281 in fine.

nomina tertio casu Vergilium, notißimũ est: ut in IIII Georgicorum, Quod nec concubitu indulgent. &, Teq; aspectu ne subtrahe nostro, & alijs locis. quod dilig̃etißimus uir Ioannes Pierius in suis Vergilianis castigationibus adnotat. Nam quòd hũc locũ ut Ciceronis citat, cũ sit ex epistola L. Plancij, μνημονικὸν ἁμάρτημα: uel potius sequitur nonnullorum morem qui cunctas epistolas quæ his uoluminibus continentur, quia nõ ualde stilo inter se diuersæ sunt, ut si Ciceronis eßent, adducũt, ne minimum probi & eruditi hominis erratum cum maxima eiusdem laude cõiungam: docetq; ille Cæsarem tantum tam minutarum rerum autorem in huiuscemodi nominibus I, literã censuisse abijciendam: domunatuq;, & ornatu, & reliqua huiusmodi & scribendum, & proferendum esse.

288 *Vt amplius paßus cẽtum ultra aciem, &c.) Nos paßuũ numerũ in nullis manu scriptis inuenimus: notã igitur mẽdi apposuimus, quæ significet numerũ desiderari.*

291 in fine. *Gladiatoribus autẽ:) Sic omnes uulgati, uno excepto, qui nuper Venetijs impreßus est, Gladiatorijs enim habet, proculdubio male. Nec enim (ut puto) inuenies dici ludis gladiatorijs. (gladiatoribus) autem in usu erat, id est die illo, quo munera gladiatorũ dabantur: ut Ludis etiam dicebatur, quo die ludi committebantur. Cicero ad Atticum multis locis hoc ostendit, maxime lib. II, de Clodio loquens, Quinetiam cum cãdidatum deducerem, is quærit ex me, num consueßem Siculis locũ gladiatoribus dare. Id est eo die quo pugnarent gladiatores. In IX. etiam Philippica circa finem, Circumq; eam statuam locum Gladiatoribus, ludisq; liberos, posterosq; eius, quaque uersus pedes V. habere. Item pro P. Sestio: Etenim tribus locis significari maxime Populi Romani iudicium, ac*

uoluntas

uoluntas potest, concione, comitijs, ludorũ, gladiatorũq; consessu. Quod autem paulò pòst AVCTORARI SESE NOLEBAT, *legunt ijdem, repudiantes receptam & eandem ueterem lectionem, quæ est* AVCTORE SESE NOLEBAT: *in hoc quoq; iudicium eorum non probo. ægre enim tulit* Balbus, *quòd cum ante bis ille gratis pugnasset, postea autore se se noluit, ideoq; eum multis modis excruciatum necauit. Quod si dictio illa* DEPRESSVS *mutãda sit,* DEPREHENSVS *malim quàm aliter: uetusti tamen codices uulgatam lectionem retinent.*

Coniecti enim lapides sunt in eum:) Antiquiores nõnulli COLLECTI. *Quod tamen erratũ puto librarij, communemq; lectionem potiorem esse iudico: nam & ad* Atticum lib. IIII, Q. *Fratris domus primo fracta coniectu lapidum ex area mea.* Nisi *aliquis intelligere uelit multitudinem lapides collegisse, ut in illum conijceret, non tamen coniecisse.* 292 in prin

Vllum finem:) VLLAM *ueteres codices: est enim & poëtis, & ijs qui prosa oratione scripserunt, incerti generis hæc uox. Lucretius lib.* II, *Et latere ex utroq; superq;, infraq; per omne* Nulla *est finis. Cicero in principio statim libri ad Caßium in melioribus codicibus, Finẽ nullam facio mihi crede Caßi de te, & de* Bruto *nostro, id est de tota rep. cogitandi.* 292

Simularẽ planè necesse erat:) Miror *nullos hunc locũ, ut mendosum animaduertisse, atque notasse. præter enim antiquam scripturam, quæ omnino diuersißima est. unde si ita legas, dictio illa,* SCRIBENTI *pendet, quomodo autem altera* CONCIONIBVS *regitur? Vtinam tam facile possemus locum suæ integritati restituere,* 294 circa finem.

 quàm

quàm facile poßumus plurimis argumentis corruptum eum esse conuincere. Quanuis autem non confidamus locum nos planè inlustraturos, non pœnitebit tamen, neque ingratum fortasse erit studiosis uiris, receptam lectionem inanem præsertim, & nouè suppletam coarguisse, & damnasse: alij fortasse, quod nobis non licuit, præstabunt: aperta enim purgatáq; plaga, facilius potest medicus artem suam explicare, & remedia adhibere. Non paruam huic claritatem adfert locus in prima Pollionis epistola, eandem rem tractans. quare qui eum cum hoc contulerit, non paruum habebit aditum ad huius loci restitutionem. est autem hic, Vnas enim post Idus Martias demum à Pansa literas accepi, in quibus hortatur me ut senatui scribam, me & exercitum in potestate eius futurum. Quod cum Lepidus cōcionaretur, atq; omnibus scriberet se consentire cum Antonio, contrarium fuit. Nam quibus commeatibus, &c. Purgat se quòd non Pansæ literis paruerit, senatuiq; scripserit: consiliū enim eius non sapiens esse uult, reip. que inutile, & maxime contrariū rationibus eius, qui se quæ polliceretur senatui, posse præstare, & ad exitum perducere uellet. cum enim resp. suo exercitu in Italia indigeret, Lepidusq; cum Antonio consentiret, si ipse Pollio tam aperte senatui scripsisset se in eius fore potestate, autoritatēq; eius uelle defendere, non potuisset suas copias in Italiam per Lepidi prouinciam traicere: nec enim commeatus suppeditasset Lepidus ei, qui cōtrarijs partibus palàm auxilio ueniret. Cum igitur quod Pansa suadebat, contrarium esse uelit, docet se recte texisse consilium suum, bonaq; mente semper Lepido ostendisse, se Antonij salutis rationem habiturum, ut remp. iuuare posset, & ut Lepidum falleret. His argumētis, &

testimonijs

testimonijs ueterum codicum ductus uulgatam lectionem improbaui & eieci, ueteremq; quãuis inquinatã restitui. Quod autem postea mihi in mentem uenit, & tantopere mihi se ex omni parte probauit, ut nisi iam liber excusus esset, sic ut scriberent mandaturus fuerim, nũc exponam. Suspicor pro PALMARER, *in quo tantũ uerbo mendosi sunt prisci codices,* PALPARER *legi debere: parua omnino licẽtia opus est, unius enim tantũ literæ immutatione totus locus inlustratur. Quod autem* Palpare, & Palpari *indifferẽter pro adulari, & subblãdiri* μεταφορικῶς *dicatur, planũ est, & à diligẽtißimis grãmaticis animaduersum, et notatũ, tertioq; casui* SCRIBENTI *pulchre respõdet. Sic enim &* Horatius *lib.* II. *sermonũ, Satyra prima de Cæsare Augusto loquens, hoc ipso uerbo utitur,* Cui male si palpere, recalcitrat undiq; tutus. Et Plautus *in* Amphitryone, Obseruatote quàm blãde mulieri palpabitur. *Nam quin* SIMILIS *legendum sit, nullus (nisi fallor) reuocabit in dubium.* Dicit *autẽ literas simileis, & cõsentientes cõcionibus, quas habebat, ut loco suprà citato inquit: cum* Lepidus *concionaretur, atq; omnibus scriberet se consentire cum* Antonio. *nec enim aliud* Pollioni Lepidus *scribebat, aliud in cõcionibus loquebatur, sed semper in eadem mẽte se esse ostendebat, sibi cõuenire, societatemq; esse cum* Antonio. *Quo magis cum tam aperte id omnibus & scriberet, & loqueretur, dicit sibi opus fuisse* Pollio, *ut posset reip. opitulari, se à* Lepido *non alienum esse ostendere, sed illi subblandiri, & adulari, ut posset ad finem optimas suas cogitationes perducere.*

Pontiũ Aquilam:) *Hic unus est ex interfectoribus* Cæsaris: *quem* D. Bruti *legatum hoc prælio cecidisse his uerbis narrat* Dion *historiarum* Romanorum *lib.* XLVI. 294

ὡς οὖν ταῦτ᾽ ἐγένετο καὶ πόντιος ἀκύλας ἕκτη τῶν σφαγέων ὢν καὶ τῷ δεκίμῳ ὑποστρατηγῶν. τίτον μουνάτιον πλάγκον ἀντιπολεμοῦντα αὐτῷ μάχαις ἐνίκησε, &c. pauloq; infrà de decretis propter hanc uictoriam Romæ loquens inquit: καὶ τὸν ἀκύλαν ἀποθανόντα, ἐν τῇ μάχῃ εἰκόνι ἐτίμησαν. τά τε χρήματα ἃ ἐς τὴν παρασκευὴν τῶν τοῦ δεκίμου στρατιωτῶν οἴκοθεν ἀναλώκει τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ ἀπέδωκαν.

Ibidem. Sed habere equitatũ:) Antiqua exẽplaria, EQVITVM: deest autem nota numeri equitum: nam EQVITATVM omnino male in excusis legitur. recenset enim hic numerum copiarum: quem cum in nullo ueteri exemplari inuenerimus, notam quæ deesse significet, adposuimus.

Ibidem. Et Pupilli Bagienni unam:) Nos emendauimus P. Bagienni: etsi ueteres etiam codices pupilli habent. Sed mirum est quàm sint fœdè corrupti omnes, quos uidimus in his compendij notis: ut locus ille in II epistola ad Lentulũ CVI LVPVS TR. PL. QVOD IPSE DE POMPEIO RETVLISSET, &c. in Medicco etiam cæteris probatiore, legatur, CVI LVPVS TIRANNVS PVBLIO LENTVLO QVOD IPSE, &c. Et sic quotiescunque imperitus ille, & audax quisquis fuerit notas illas compẽdij interpretari uoluit: quemadmodũ sæpe C. Cõsul interpretatur, ut eo loco ad Appium, Ego C. Pomptinũ legatum meum Brundisij expectabam. habẽt enim antiqui, Ego Cõsul. Pomptinũ. & sic in Mediceo titulus epistolarũ ad C. Curionem est, INCIPIT EIVSDEM AD CONSVLEM CVRIONEM. item in ultima epistola eiusdem libri C. Cœlio scripta locus ille, Quod itẽ C. Virgini propinquus tuus &c. sic in eodem legitur, Quod item Consul Virginius, &c. Quod tamen mendum turpiter omnes

ferè

ferè uulgatos codices occupauerat. quis enim ea tempesta te Consul hoc nomine extitit? Sed quãtum ad Pupillum, alibi etiam in eo codice pro P. pupillus deprauate legitur, ut in epistola qua commendat Bruto L. Titium Strabonem his uerbis, Huic in tua prouincia pecuniam debet pupillus Cornelius. cum tamen uulgati omnes eo loco P. Cornelius habeant: quare nos tuto uisi sumus receptũ licet errorẽ reijcere, et aspernari. rẽ autẽ pluribus uerbis explicauimus, ut ĩtelligãt studiosi unde hæc in prænominibus errata, quæ sæpe mirificè lectorẽ pturbãt, orta sint.

Lepidus *imp. item pont.*) Nos *antiquam scripturam in* 295
Mediceo *uix conseruatam restituimus: erat enim etiam in illo prima litera eius dictionis* ITER *contaminata in omnibus his* Lepidi *titulis, sed rubrica tantum circũducta, ut prior lectio euidenter appareret.* Petrarca *uero, siue quis alius, qui ab eo exemplari librũ qui est in* Diui Marci *bibliotheca descripsit, maiorem quàm debuit importunæ illi castigationi fidem habuit,* TER *enim semper habet: nos uetustiorem illã recepimus, & sinceram putamus.* (Iter) *autem ut in antiquis omnibus monumentis pro* (iterum) *scriptum esse credimus: coniungitur autem cum priore dictione* Imperator. Nam *quoties fœlici aliquo prælio facto* Imperatores *ab exercitu appellati essent, toties in memorijs, titulisq; notabant.* Quod *ex nomismatibus, & lapidibus antiquis tam clarum & testatum est, ut non necesse sit id magis confirmare. nam ad sequentem dignitatem nullo modo pertinet: non enim acceptum semel id sacerdotium aliquis nisi morte amittebat.* Quod *in* Lepido *hoc manifestũ est: cum enim cũ prouincia, exercitu, omniq; dignitate spoliasset* Augustus, *nunquã ausus est põtificatũ ei eripere, quẽ illo mortuo sibi statim assumpsit.*

296 *Sed inermium:)* INERMORVM *habēt omnes uetusti codices, ut etiam in Ciceronis epistola ad D.* Brutū *eo loco, Cū paucis inermis, perterritis metu, fracto animo fugisse* Antonium: *etsi eo etiam loco uulgati codices* INERMIBVS *habeant contra omnium ueterum fidem.*

Ibidem *Vt sint amplius equitum triginta millia:)* In *nullis manu scriptis paulo antiquioribus hūc numerum, aut alium equitum* Antonij *inuenire potui.* Q*uapropter notā, quæ illum significaret, à librarijs negligenter omissam, arbitratus sum: eam autem ego, quæ defectū indicaret, adposui, quam etiam* Mediceus *codex omnibus his locis, quibus numerus desideratur, etsi non similem nostræ, suam tamen quandam, & semper eandem habet.*

297 In *ciuibus conseruandis:)* Nos *quam in cunctis repe-*
in fine *rimus antiquioribus exemplaribus dictionem non neglex-imus. non enim temerè omnes uno consensu* OBSERVANDIS *legunt: nec semper oportet cunctas rariores & infrequentiores uoces condemnare & explodere: nimis enim angustè latos* Latinæ *linguæ termunos contraheremus, quos maiores, nostri eruditiores, et meliore iudicio præditi, semper summo studio proferebant.*

AD M. BRVTVM. XI.

in fine. Progressus *sum ad transalpinos:)* Veteres *omnes codices, præterea* Germanicus INALPINOS: *nos etiam longe meliorem hanc lectionem putantes* INALPINOS *legimus: non enim alpes transijt* Brutus, *ut cū gentibus trans alpes sitis bellum gereret, sed cum feris populis alpes colentibus pugnauit, eorumq; castella expugnauit.* In *uetustis etiam codicibus sic scriptus est hic locus* Suetonij *in* Augusto, Item Rhetiam, & Vindelicos, *ac*

Salaßos gentes inalpinas coercuit. Nec *desunt qui ita quoque uersum hūc* Tibulli *legant*, T*estis inalpinis* Epas *per natus in armis : quanuis in impreßis codicibus longè aliter legatur.*

Cum adhibuisset domi meæ Lupus *me:)*Omnes *hic uulgati codices cum ueteribus concordant, quare locum silentio præterijssem, nisi quidam attentare ausi essent, & puram lectionem inquinare,* ADIISSET *legēdo, pro* ADHIBVISSET, *ut nostra fert opinio, male. hic enim* Adhibere *significat quod alibi plenius in consilium adhibere.* Coegerat *autem familiaris* D. Bruti Lupus Ciceronis *domi consilium amicorum* Decimi, *ut illorum sententias de re* Bruti *exquireret, in quod etiam* Ciceronem *adhibuerat. id est admiserat, & receperat. sic ad* Atticum *lib.* II. De *muro imperaui* Philotimo, *ne impediret quo minus id fieret quod tibi uideretur, ut censeo tamen adhibeas* Vectium. Id *est, in consilium uoces, rem cum ipso deliberes : erat enim* Vectius Cyri *architecti libertus, ut quicquid de ædificando statuendum esset, optimè responderet posset.* In *prima epistola ad* A. Torquatum *plenius,* De *te autem ipso* Torquate *tuum est sic agitare animo, ut non adhibeas in consilium cogitationum tuarum desperationem, aut timorem.* 303

Eo *tempore* Polla *tua misit ad me, ut ad te, &c.)*Nulli *ueteres codices* AD ME *habent, quare nos eorum autoritatem secuti eam partē neglexinus.* Sæpe *autē (misit) notum fecit, certiorem reddidit, significat.* Cicero *ad* Tironem, Curio *misi, ut medico honos haberetur.* Ad Atticum *lib.* XIII. Misi *equidem ei nunciari te quoad potuisses expectasse eius æduentum. etsi hoc eodem libro inquit,* Mitte *ad* Lupum *nostrum, ut is nobis eas cētu-* 304

rias

rias cōficiat. Et ad Att. lib. IIII. Id cuiusmodi sit, aut nūc si scies, aut cum is Romam uenerit ad me mittas uelim.

305 Si autem hoc tempore ab his uideatur dici causa simulationis, &c.) Nos hunc locum mendosum existimamus: sed tamen quia in ueteribus nonnihil scrupuli erat, receptam lectionem non deleuimus: adposita tamen nota quasi damnauimus, & non sine praeiudicio quodam huc ad causam dicendam reiecimus. Semel iam auditis utriusque rationibus, in alteram partem magis propensi sumus: impressa lectio omnibus exposita, & aperta est: uetus ut est, huc transferetur: SIT AN HOC TEMPORE IS VIDEANTVR DICI CAVSA MALLE ME, &c. Nos, si paulum eam adiuues, sinceriorem ueterem iudicamus: arbitramur autem ex duabus illis dictionibus, TEMPORE IS, unam faciendam secundo casu ab hoc recto, tempus, antiqua nec infrequenti scriptura in hoc codice, ut ad Tironem, Dei bonei quāto mihi illud erit amabilius. Et ad Plancum, Qui aut armis positeis pacem petere debent. retinet enim Mediceus codex ueterem scripturam: ut hac etiam epistola, quod in infinitis marmoribus notatū est, LIBORE, pro LIVORE, positū est. Hoc autē concesso, uel ut (haec) pro (hoc) legas, uel contrà singulariter quod est in antiquo numero multitudinis VIDEANTVR, omnem hunc locū (ut arbitror) nō incōmodè restitueris. Dictiones autē quaedam in uulgatis suppletae, nisi fallor abundāt. Quod si diriusculus est huius loci sensus, concisiorq; uerborum structura, huius uiri scriptioni attribues, qui imitabatur λακωνισμὸν.

305 Iniiciat nouitas:) Omnes ueteres codices VACVITAS, omnino melius, id est spoliatam esse remp. Consulibus: nōdum enim noui creati erant.

Susti-

Sustinere sumptum:) Veteres omnes (*subsistere sumptui*) habent. Quam lectionem & recepimus, & probauimus: intelligimus enim Subsistere sumptui, pares esse sumptui, posse in sumptibus qui fiunt manere, & perdurare: ita quasi me fortem præbere his sumptibus, ut eos regam, nec eorum pressu corruam. 306

Dertona:) Plinius sanè lib. III. cap. V. Dertonam coloniam his locis memorat, cuius eadem & una est (ut putamus) quæ Decimi Derthoma. nam quantum ad eius uerum nomen Dertonam'ne, an Derthoma fuerit, maluimus nos hac parte antiquorum codicum fidē sequi, quos admirandæ uetustatis habuimus, quàm uulgatas Plinij codices. Quòd si Strabonis orthographiæ fidē habeamus, recte uetera exemplaria aspirationem retinent: melius tamen impreßi codices DERTONA, non Dertomam habent: ab eo enim Derthon appellatur, ἔστι δὲ ἡ Δέρθων πόλις ἀξιόλογος κειμένη κατὰ μέσην τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ γενούας εἰς πλακεντίαν ἑκατέρας διέχουσα σταδίους υ'. Nam quod nonnulli DE RHOTONIA, rem claram confundunt. Ibidem.

Meæq; illæ uehemētes conciones:) Nos, CONTENTIONES scripsimus, ut inuenimus in duobus illis maximè mihi probatis codicibus, quorum ope olim Politianus hac ipsa in epistola Græcas uoces abolitas restituit: eosdem enim habuimus, accurateq; summo otio pertractauimus. Loca autem ab Angelo restituta ab omnibus nunc recepta, nos quoque mirabiliter probamus. 309

A' Gabinio Consule relegatus est:) Hanc rem tangit historiarum Romanarū lib. XXXVIII. Dion, non tamen Lanuiam nominat. sunt autē hæc eius uerba: ἀλλ' ἦν τὰ τῶν ἀντιστασιωτῶν δυνατώτερα οὔτε ὁ κλώδιος χρηματίζεσθαί τι ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ νοννίῳ ἐπέτρεψε οὔτε γαβίνιος τὴν πρόσοδον 311

τοῖς

τοῖς ἐπιβοῦσιν ἐς τὴν βουλὴν ἑάλωκε ἀλλὰ καὶ ἵνα τινα αὐτῶν ὃς πολὺς ἐνέκειτο ἐκ τῆς πολιτείας ἐξήλατο.

313 pro= pe finem Te perterrefacto:) Vetera omnia exẽplaria PERTIMEFACTO: quae uox, quia rara est, cum eam fortasse pro Latina non haberent, non hinc tantum indignißimè deiecta est, sed alijs etiã suis sedibus deturbata. Inuenimus nos in multis manu scriptis Lucretij codicibus in procemio secundi libri hanc uocẽ iterum eandem pœnam immerito passam: eo scilicet uersu, His tibi cum rebus timefactae religiones. eius enim loco in uulgatis TVMEFACTO repositum est, priore dictione importunè deleta, cuius criminis culpam putamus nos Marullũ Byzantiũ sustinere: uidimus enim eius librum, qui cum TIMEFACTAE antè scriptum habuisset, in TVMEFACTO eam dictionẽ conuersam habebat. Fuit autẽ Marullus admirabilis ingenij uir, & elegantißimus poëta, Lucretijq; in primis ita studiosus, & admirator, ut ferè nunquam è manibus dimitteret: magnã praeterea operam in eo cũ fœdißimis mendis scateret, purgando collocauit, multaq; feliciter restituit. Quandoq; tamen cũ nimis ingenio suo indulgeret, nonnulla quae corrigere uoluit, deprauauit: parũ enim manu scriptos codices, cum tam corruptos paßim inueniret, sequebatur: quaeq; suo iudicio probasset, ea recta iudicans, multis locis deceptus est. quae longius percurri, aegreferẽs tam bonum poëtã tot uulneribus concisum iacere: cumq; ab omnibus ametur, & colatur, nullũ tamen ei tam miserè temporum iniuria manco, & detrunco opem ferre, remedium'ue ullum adhibere. Quàm rectius autem ibi (timefactae) legatur, planum credo futurum omnibus, qui accuratè totum locum considerarint. cum enim suprà docuerit, opes, nobilitatem, regna, non posse morbos è

corpore

corpore tollere, neq; perturbationes ex animo posse demere, uult: tollit tamē omnem, qua aduersarius uti potuisset rationem, nisi forte inquiens metus mortis, superstitionesq;, quæ animi morbi sunt, perterritæ aspectu armorum militumq; in umbratilibus pugnis concursu fugiunt, animumq; cura, solicitudinibusq; uacuum relinquunt. Si enim hoc accideret, tum magnum adferrent adiumentum diuitiæ, & imperia. uerum hoc credere ridiculũ, & stultum est: nam metus mortis, aliæ'que animi perturbationes non metuunt uim militum, contemnuntq; maiestatē regũ, & imperatorum, audacterq; inter eos uersantur, nec speciosas uestes reuerentur, id est nulla res est quæ illis timorem incutiat. Quæ omnia lectionem illam TIMEFACTAE *cōfirmant. nam* TIBI *quam uim hic habeat, puto manifestum esse, eandem scilicet quam habet eo Ciceronis loco ad Atticum: At ille tibi πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ dicens pergit Brundisium: & alijs multis locis, ne longiores simus in re clara exempla adducendo.*

Aiunt enim patriam amicitiæ præponēdam esse:) Nos ueterem lectionem, quæ multos primo aspectu falleret, ob idq; fortasse repudiata quondam est, sua sede reposuimus PATRIAE AMICITIAM. *cum enim possumus antiquorum exemplariorum dignitatē, autoritatemq; tueri, libenter facimus: sæpius enim qui ea paruifecerunt, deceptos uidimus: hancq; eorum uerborum sententiã credimus esse, Aiunt enim patriæ amicitiam præponēdam esse, scilicet amicitiæ necessariorum. duo enim sunt quæ quiuis amare summo ardore debet, patria, & necessarij. fatetur hic se dissentire ab illis, qui præponendum esse amorē patriæ dicebant, amori necessariorum, & familiarium: cum enim nemo sit qui non patriam diligat, & amicos saluos uelit,* 321 in fi.

uelit, potius uter amor præponendus sit disputandum est.

AD C. CASSIVM. XII.

324 *Pecuniæ maximæ distribuuntur:) Nos, ut in ueteribus libris inuenimus, cōtrario sensu* DESCRIBVNTVR *legimus: est autem describere pecunias, frequens apud M. Tullium, id est hanc huic, hanc illi pecuniæ summam, quā soluere debeat, definire. In oratione pro L. Flacco, Descripsit autem pecuniam ad Pompeij rationē, quæ fuit ac commodata L. Syllæ descriptioni. Itē in epistola magna ad Q. Fratrem, Nomen autem publicani aspernari non possunt qui pendere ipsi uectigal sine publicano non potuerint, quod ijs inæqualiter Sylla descripserat.*

326 *Qui siue ad me referrent, siue non mea tibi tamē, &c.) Nos contra hæc uerba mēdi notā collocauimus, quæ huc reiecto lectore diligentius hunc locum animaduertendum esse admoneret. est enim in antiquioribus codicibus diminutus, luxatusq́; , ut quemadmodum nunc in uulgatis legitur, à recentioribus suppletū putem: alij de hoc suo unusquisque arbitrio iudicabunt: nos antiquam scripturam in mediū proponemus,* QVI SIVE AD ME REFERENT, MEA TIBI TAMEN IN BENEVOLENTIA, FIDESQVE PRAESTABITVR, *ut membrū alterū defecisse existimandum sit. quem fortasse defectum in suis etiam codicibus cū haberēt Germani, nec aliquid desiderari putarent, uerbis his aliquantum immutatis, sic peruersionem hanc se posse corrigere opinati sunt,* SI QVAE AD ME DEFERVNT, MEA TIBI, *&c. ut in impressis. Omnino est locus corruptus.*

329 *Sin, quod dij omen auertant, oppressus ibi erit:) Tria ultima uerba in antiquis exemplaribus non leguntur, nec*

(ut opinor)legi debent,est enim figura ἀποσιώπησις:intelliguntur enim ea, quæ restituta erant uerba, aut quæpiã alia quæ parem uim habeant. frequens autem est hæc figura apud hunc autorem, sed multis locis contaminata: in epistola tamen ad Terentiam incorrupta est: Si perficitis(inquit)quod agitis, me ad uos uenire oportet: sin autem:sed nihil,&c.

Vt si hæc ex sentẽtia cõfecta essent,cõsilio, atq; autoritate tua roboraremur:) In nullis paulò antiquioribus libris ROBORAREMVR legi:& sanè uacat, omnis enim periodi sensus ab extremo eius uerbo bis repetito pendet,& regitur. Vt si hæc,inquit,ex sententia confecta essent, consilio, atque autoritate tua niteremur:sin quid forte titubatum(ut fit in bello)exercitu tuo niteremur.ipse sententiam,structuramq; uerborum sine ea uoce pulcherrime posse stare existimo. Quod autem inculcauerant uerbum, etsi non malum est,non est fortasse hic ualde aptum,certe non necessarium. Alij postea castigarunt ROBORARENTVR, de rebus intelligentes, quæ quanuis ex sententia confectæ essent, eius cõsilio & autoritate indigere uidebantur, ut firmius constituerentur.ego in eadem sententia permaneo,ut melior elegantiorq; sit uetus lectio:nam hæc posterior meo iudicio durior,cum à rebus ad homines,& à tertia persona ad primam importune transeat. 332

Vt hæc nouissima nostra facta nõ subita, nec incõuenietia:)Omnes antiqui codices, etiã Mediceus, CONVENIENTIA habent:quã uocem nõ recepi:nec tamẽ uisum est propter librorum uetustatem,dignitatemq; committere,ut, si forte hæc melior esset lectio, amplius in tenebris, squaloreq; iaceret.nec enim esse debet nostra alicuius rei 335

inscientia dãno huic scriptori: quod enim ignoramus, alios optime callere posse intelligimus, et credimus. Nescio enim (ut nihil taceam eorũ quæ in mentẽ ueniunt) an hic Conuenientia, casu orta, & ut Græci dicunt, συμβεβηκότα significare poßit: nã & hũc etymõ τῶν συμβεβηκότων uidetur adferre Simplicius in cõmentario primi libri Aristotelis de anima, quòd cum alio eant, & unà uadant. Hæc autem sunt eius uerba: κατὰ συμβεβηκὸς ἢ ἴδια τὰ ἀποδεικνύμενα λέγεται κἂν ὑπάρχῃ ᾖ ὅτι ὡς ἄλλο ἄλλου κατηγορεῖται πᾶν δεικνύμενον, καὶ οὐχὶ τοῦτο μὲν συμβεβηκὸς ὡς σὺν ἄλλῳ βεβηκός. nec tamen memoria tenemus, alibi hanc uocem hoc significatu legisse. Peritiores totam hanc rem diligentius animaduertent: nos eorum iudicio libenter stabimus, petimusq; ne studium iuuãdi omni ratione qua possumus Latinam linguam, in nobis culpetur. Quid enim hæc diligentia nocere potest? Dictionem autem hanc, cum sine ullo autore probare non possemus, reliquimus, nec tamen adeo spernendã censuimus ut hic saltem de ea mentionem fecisse nobis concedi non debeat. Cupidus autem laudis, & gloriæ C. hic Caßius acutè, & prudenter uideri uolebat, quæ tunc honestè gesserat, similia esse illis suis cogitationibus quarum testis erat Cicero: illi enim cogitationes suas aperuerat, & huius rei ab eo fidem omnibus fieri desiderabat, ne nouißima sua facta sine consilio, & electione facta esse ab hominibus existimarentur. Maximum autem argumentum est, si ostendere uelis ea quæ rectè feceris, à iudicio, & uirtute profecta, & non à fortuna & casu (tunc enim non multum laudis adipiscerere) proferre quæ sæpe antea similia feceris, uel saltem cogitaris, si perficere non potueris. Docet hoc Aristoteles lib. primo Rhet. qui uult ea quoque,

que, quæ casu euenerint, posse probare auidos laudis cum consilio se fecisse, si multa illis similia antea se gessisse planum fecerint. Eius uerba quæ hæc declarāt, & suspicionem nostram non parum augēt, non importunum uisum est adponere, ἐπεὶ δ' ἐκ τῶν πράξεων ὁ ἔπαινος: ἴδιον δὲ τοῦ σπουδαίου τὸ κατὰ προαίρεσιν: πειρατέον δεικνύναι πράττοντα κατὰ προαίρεσιν χρήσιμον δὲ τὸ πολλάκις φαίνεσθαι πεπραχότα διὸ καὶ τὰ συμπτώματα καὶ τὰ ἀπὸ τύχης ὡς ἐν προαιρέσει ληπτέον ἂν καὶ πολλὰ καὶ ὅμοια προφέρηται σημεῖον ἀρετῆς εἶναι δόξει καὶ προαιρέσεως.

Castra habet posita cum uallo :) Hæc sunt tam inepta 336
uerba, ut nullus labor sit inquinata ea ostēdere. quæ enim castra uere appellari possunt sine uallo? cum autem Castra dixisset, nihil attinebat addere (cum uallo.) Veteres codices, Castra habet posita ΠΑΛΤΩι, quæ lectio sincera nostro iudicio est. Est enim Paltos teste Strabone libro XVI τῶν γεωγραφουμένων, Syriæ oppidum, Laodiceæ uicinum. hæc autem eius uerba, τῇ γὰρ λαοδικείᾳ πλησιάζει πολίχνια τό, τε ποσείδιον καὶ τὸ ἡράκλεον καὶ τὰ γάβαλα εἶτα ἤδη ἡ τῶν ἀραδίων παλαιὰ πάλτος καὶ βαλαναία. καὶ κάρανος τὸ ἐπίνεον τῆς ἀράδου. Plin. etiam lib. v. cap. xx. sic de ea meminit, Hic rursus Syria desinente Phœnice: oppida, Carne, Balanæa, Paltos, Gabale. Palto autē aduerbialiter, ut in epistola ad Senatum, Pacorem Orodi Regis Parthorum filium cum permagno equitatu Parthico transisse Euphratem, & castra posuisse Tybæ, ut omnia iam conueniant. Quomodo autem πάλτῳ hic tertio casu dixerit, considerandū est. nam si Latinam consuetudinem secutus esset, Palti secundū formā genitiui dixisset: an quia Græce id nomē posuit, Latinorum usum non seruauit? quāuis Græci quoq; aliam quandam rationem habere uidentur.

Quòd uero Laodiceæ obſeſſus Dolabella perierit magno urbis illius detrimento, docet Strabo lib. X V I. de Laodiceâ loquens: ἐλύπησε δ' οὐ μετρίως Δολοβέλλας καταφυγὼν εἰς αὐτὴν καὶ ἐκπολιορκηθεὶς ὑπὸ κασσίου μέχρι θανάτου συνδιαφθείρας ἑαυτῷ καὶ τῆς πόλεως πολλὰ μέρη.

336 *Ita pro noſtra parte celeriter iter nobis expediri poſſe confidere:) Sic omnes, quos uidimus, & uulgati, & antiqui codices habent. Quis tamen non uideat abũdare uocem eam* I T E R, *inutiliterq́; à librarijs quatuor literas antecedentis dictionis repetitas eſſe? agitur enim de expedienda rep. & de uictoria parãda, non de itineris expeditione, quod ridiculum eſt. iubet bonam ſpem habere Ciceronem, confidereq́; etiam ipſos poſſe bene rem gerere, qui in Aſia reip. partes defendebãt, ut illi in Italia geſſerant. Videndum potius (quod puto) an in illis uerbis,* ET VOLO BENE SPERARE, *pro* ET TE *legi debeat. nam quod antè* ET VOS, *legebatur, nos antiquis codicibus autoribus deleuimus.*

Ibidem. *Data Id. Iun. Acromani Iacride:) Sic omnes uulgati codices habent, meo quidẽ iudicio, mendoſè, & nullo intellectu: Alij* CYPRO ACROMANIA CLIDE *emendarunt, interpretanturq́; his uerbis caſtigationem ſuam, quaſi dixerit apud ſummã Clidem ex Ptolemæo, Plinio, & alijs: nos credere non poßumus ſi ſummam Clidem intelligere uoluiſſet, Acromaniam dicturum fuiſſe: quæ (niſi fallimur) uox neq; Græcis, neque Latinis id habere poteſt ſignificati. Clides autem duæ paruæ inſulæ ſunt ex aduerſo Syriæ. Cum autem literas datas Cypro dicat, ut certiorem locum declararet ubi eſſent (eſt enim ſatis magna inſula Cypros) locum quempiam in ea inſula narrare debuit, non extra: ſi enim extra (ut ſunt Clides) non*

Cypro

Cypro datæ literæ essent. Nos ex uetustis nostris codicibus, in quibus penè incorruptus hic locus est (legitur enim ACROMAMYV ACRIDE, *una tantū abundante litera)legimus* ACROMMYV ACRIDE. *Est autem Cypri promontorium* κρομμύου ἄκρα , *contra Anemurium promontorium Ciliciæ: de quo Strabo in fine* XIIII *libri* τῶν γεωγραφουμένων : ἵδρυται δέ που κατὰ τὸ ἀνεμούριον ἄκραν τῆς τραχείας κιλικίας ἀντικεῖσθαι τὸ τῶν κυπρίων ἀκρωτήριον τὴν κρομμύου ἄκραν ἐν τριακοσίοις καὶ πεντήκοντα σταδίοις. N*ec multo pòst iterū,* ὑπέρκειται δ' ἐν μεσογαίᾳ λιμενία πόλις εἶθ' ἡ κρομμύου ἄκρα. *Quòd autē ī Ptolemæi Latinis codicibus* CROMMION EXTREMA, *appellatum est hoc promontorium, pudendus est error interpretis, qui Geographum uertere aggressus sit, cum nesciret Græcis* ἄκραν, *promontorium significare. nam quod ab hoc* κρομμύου ἄκρις *uocatum est, diminutiua forma uoluisse appellare credimus, ut* νησῖδας *etiam paruas insulas eadem ratione nominant. si quis nostram opinionem non recipit, ipse meliorem inueniat: nobis sanè satis certa hæc lectio uidetur, & antiquæ scripturæ (quod maximum est) similis, uel potius eadem quæ illa.*

D*uûm miliū amphorarū:*) N*os ut habēt prisca exēplaria* AMPHORVM *scripsimus. Græco autem more à recto* ἀμφορεῦς, *secūdo multitudinis casu amphorûm inclinauit.* 340

Ἀσχημονέστερος:) *Cuncti ueteres libri* εὐθυρρημονέστερος, *à uerbo, quo ad Pætum scribens utitur,* εὐθυρρήμων: *secūda collatione, id est aliquantulū in uerbis liberior, & rē ipsā nulla circunscriptione quasi rectis uerbis describēs. quod cum licētiam quandā primo præ se ferat, nōnullis reprehendendū uidetur, etsi Stoicorū erat præceptum, ut eorū sapiens sic loqueretur.* ἀσχημονέστερος *enim, id est defor-* 344

mior, & turpior, fœdã potius corporis effigiem declarat.

351 Vt Minerua nostra custos urbis:) Nullus est (ut existimo) qui nesciat Ciceronẽ antequam Roma exiret expulsus à Clodio, simulacrum Mineruæ, quod domi suæ longo tempore religiosissimè coluerat, in Capitoliũ detulisse, ibiq; dedicasse, cum in basi inscripsisset, MINERVAE CVSTODI VRBIS. Non tamẽ uisum est silendũ, quòd Dion lib. XLV. rem quã nunc Cicero tangit, prodigij loco notat, necẽq; ipsi præsignificasse confirmat. magnam autem uim uentorum extitisse docet, multaq; loca urbis ea tempestate deformata, καὶ πνεῦμα μέγα ἐπιγενόμενον τάς τε στήλας περὶ τὸ Κρόνιον καὶ περὶ τὸν τῆς πίστεως νεὼν προσπεπηγυίας ἐπέρρηξε καὶ διεσκέδασε. καὶ τὸ ἄγαλμα τὸ τῆς ἀθηνᾶς τῆς φυλακίδος ὃ πρὸ τῆς φυγῆς ὁ κικέρων ἐς τὸ καπιτώλιον ἀνετέθει, κατέβαλε καὶ κατέθραυσε καὶ τοῦτο μὲν καὶ αὐτῷ τῷ κικέρωνι τὸν ὄλεθρον προεδήλωσεν, τοὺς δ' ἄλλους ἐκεῖνά τε ἐτάραττε καὶ σεισμὸς μέγας γενόμενος.

Ibidem. Summo gaudio, & approbatione minotauri, id est clauis, & tauri:) Sic omnes recepti, & uulgati codices: quã etiam lectionem in cũctis uetustioribus inuenimus. Quia tamen locus obscurus est, nihil certi de eo proferre possũ: Germani pro CLAVIS ET TAVRI, CALVISII TAVRI emendarunt: nos nec probamus, nec damnamus. Veruntamen quia sæpe cognouimus illos, antiquos codices sequi, eorum lectionem non spreuimus: nec tamen illi ualde confidimus, res enim penitus nobis incerta est. Quòd si eam sequare donec uel meliorem inuenias, uel hæc comprobetur: melius fortasse, ut unum hominem tantum intelligat & describat, coniunctio illa è medio duorum illorum nominum tolleretur. quanuis nullibi legimus quempiam Caluisium Taurum appellatum.

Quoddam

Quoddã Græcũ tempus seruitutis:) Sic omnes impreßi codices: sed nec uetuſti meliorem, aut diuerſam ſaltem le-ctionẽ habent. Germani CAECVM TEMPVS legunt, ut nos arbitramur coniectura ducti in hac lectionem: alij, GRAVE TEMPVS. Nos in tot diuerſis ſententijs quid ſentiremus, tacere, & occulere noluimus. EGREGIVM igitur repoſuimus, non nimis omnino longè à uetuſtis ueſtigijs, & ſententia ualde congruente: illis tamen quæ nullius antiqui codicis autoritate freti caſtigamus, nõ firmiter nitimur. Quod ſi hanc noſtram emendationem diſplicere ſenſerimus, nos quoq; facile illã deſeremus: ſi tamẽ meliorem quiſpiam uel inuenerit, uel excogitarit. uerum antiquorũ codicũ auxilio deſtituti, quod induſtria noſtra huic loco opis adferre potuimus, libenter fecimus. 351

Senatus ſæpius pro dignitate tua appellaretur ſi, &c.) Nos communem lectionem ſecuti ſumus: nec tamen tacere uoluimus in ueteribus APPELLARET legi: ut ſenatum fortaſſe intelligat commotum gloria rerum à Cornificio geſtarum, & ſtudio in omnibus rebus illi commodandi appellaturum fuiſſe, & per ſe à nullo etiam excitatum de rebus Cornificij acturum ſi cogeretur: ſed cum abſentibus conſulibus raro, aut nunquam niſi ad rem nouam cogatur, non poteſt quæ ſentit de eius dignitate conficere. 353

AD C. MEMMIVM. XIII.

Cum Patrone Epicureio omnia mihi cõmunia ſunt:) Nos COMMVNIA, deleuimus, uocẽ à nobis in nullis antiquis inuẽtam. Scimus autem hanc eſſe familiarẽ Ciceronis locutionẽ, ut omnia cum aliquo ſibi eſſe dicat, cum inter eos omnia intercedunt officia. In epiſt. ad C. Marcel- 357

lum, Si mihi tecum minus esset, quàm est cum tuis omnibus, allegarem ad te illos, à quibus intelligis me præcipue diligi. Et ad Att. lib. XIIII. *Bruto certè meo nullo loco deero: idq; etiamsi mihi cum illo nihil fuisset, facerē propter eius singularem, incredibilemq; uirtutem.*

359 *Orcæ:)* Titulū epistolarū ad Q. Valeriū, nos ex antiquis codicibus accepimus, ne parua quidē re ab illis discrepantes: quod præcipue notauimus, quia alij dixerūt ueterem codicē semper ORTAE habere, nos autem in cunctis ORCAE legimus uno modo, & Mediceo & reliquis.

365 *Cuius ex familia natus est L. Sestius:)* Sic ferè omnes impreßi, & antiqui codices proculdubio corruptè: EX FILIA enim legendū est. C. autē hic Albinius senator, socer fuit P. Sestij, ut in oratione pro P. Sestio traditur. Eo (inquit) autore duxit honestißimi, et spectatißmi uiri C. Albinij filiā, ex qua hic est puer, & nupta iam filia, &c. Cū autē quatuor locis in hac epistola nomē eius ponat, semel tantū Albinium Mediceus codex nominat, cū primum de eo mentionē facit, De re C. Albinij senatoris. postea semper ALBANIVM, mutato I in A, & una syllaba aucto nomine, nisi Albini etiam pro Albinij antiqua orthographiæ ratione scriptum sit, ut puto: in orationibus tamen etiam alijs casibus hoc nomen trisyllabum.

370 *En hic est ille, &c.)* Mediceus codex & alij ueteres EM sine aspiratione, Vt Politiani Terētius in Adelphis, Em tibi resciuit omnem rem: id nunc clamat.

Ibidem. Ὡς νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα;) Hemistichium hoc Homeri in ueteribus cunctis exēplaribus post alterū eiusdē poëtæ uersū collocatū est: hoc inquā ordine: ὣς νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα, Sed tamen idem me consolatur, &c. ut primo uersu narret nunquam sibi probasse Præciliū consilium suum,

nec

nec sibi persuasisse ut se cum Cæsare coniungeret: postea addat rationem, cur optimum illius consilium neglexerit, Audiebā enim, inquit, nostros proceres clamitātis ἄλκιμος ἴσ' ἵνα τις σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ. *Nunc cur accidere potuerit, ut præclarū Præcilij cōsilium repudiarit, ostendit, curq; nō animo suo ille fidē fecerit. Quoniā, inqt, atra nubes ita occulebat, ut ad eū nulla ratiōe penetrare potuerit.*

Αλλ' ἄγε πῶς μίμονας) *Sic oēs uulgati codices deprauatè. Nostri ueteres hac etiam parte incorrupti manent: sunt autem Homeri uersus* λ. χ. *ab Hectore pronunciati. Eosdem etiam in prima epistola* I X. *libri ad Att. ponit Cicero. Generosa autē & clarißimo uiro digna sententia his uersibus cōtinetur, & quæ ignauū etiā hominē ad gloriam excitaret, & incenderet. Horum uersuum sententiam uult Polybius Cleomenem illum fortißimū, & gloriosißimum Spartæ regem secutum fuisse: cum omni spe destitutus, ne aliquid se indignum sustineret, postremū illud auxilium tentauit, non tam spe conatū illū ad finem perducendi: quàm pulchram mortem obeundi. Est autem locus egregie ab eo singulari autore pertractatus: ideoq; non ineptè puto me facturum si hîc eius uerba, quibus totum negotium exponit, posuero:* Εἰς δὲ βλέπων ὁ Κλεομένης καὶ μοχθηρὰς ἐλπίδας ἔχων ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος παντὸς πράγματος ἐκεῖνε πέρας λαμβάνειν: οὐχ οὕτω πεπεισμένος καταπρακτήσειν τῆς προθέσεως (οὐδὲν γὰρ εἶχεν εὔλογον πρὸς τὴν ἐπιβολὴν) τὸ δὲ πλέον εὐθανατῆσαι σπουδάζων καὶ μηδὲν ἀνάξιον ὑπομεῖναι τῆς πρὶ αὐτοῦ προγεγενημένης τόλμης, ἅμα δὲ καὶ λαμβάνων ἐν νῷ τὸ τοιοῦτον ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. καὶ προστιθέμενος ὅπερ εἴωθε συμβαίνειν πρὸς τοὺς μεγαλόφρονας τῶν ἀνδρῶν, μὴ μὰν ἀσπουδεί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην ἀλλὰ μέγα ῥέξας καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

ibidem

371 Nam domi meæ cum Diodoro Stoico, &c.) Nos et hic in fine & alijs multis locis emendauimus DIODOTVM: sæpe enim de hoc mentionem facit, ut in epistola ad Varronem cuius initium περὶ δυνατῶν, eo loco, Quã noster Diodotus non cõcoquebat. etsi eo etiam loco impreßi omnes, Diodorus mendose habebant. duobus autem his locis nostri ueteres inuiolatam scripturã retinẽt: nec tantũ horum autoritate Diodotus semper scripsimus, sed nullos unquam uidimus Ciceronis libros manu scriptos, qui nõ hoc nomẽ rectè scriptum haberent, quemadmodum contrà, nullos formis excusos qui non cõtaminatum. Item in proœmio primi libri de Natura deorum, Quod & orationes declarant refertæ philosophorũ sententijs, & doctißimorũ hominũ familiaritates, quibus semper domus nostra floruit. & principes illi Diodotus, Philo, Antiochus, Posidonius, à quibus instituti sumus. Diodorus autem dialecticus, de quo loquitur suprà citata epistola ad Varronem, & in libello de Fato, alius ab hoc est, & tempore antiquior.

378 Magnũ tamẽ esse sperauit apud te meas literas põdus habituras:) Hic tantũ admonere uisum est, nos hũc locum ex antiquioribus codicibus, ut in nostro legitur, emẽdasse. Quam enim cultior sit, et elegãtior à nobis restitutus sensus, et modus dicẽdi, nullũ puto dubitaturũ. Cur autẽ nõ anteponã itegrã, et genuinã lectionẽ nouæ & cõtaminatæ?

378 prope fin. Heli negotiatus est.) Nonnullis uisum est rectius hic ELIDE legi, quàm ELI: adeo ut in posteriorũ editionum codicibus ita ferè scriptũ sit: quod miror, cũ frequẽter huius urbis nomẽ in obliquis casibus parẽ syllabarum numerũ cum recto habeat. Plinius lib XVI. Sunt qui fœminam Ilicem uocent, atq; ubi non nascitur ilex, pro ea subere utũtur, ut in carpẽtarijs præcipue fabricis, ut circa Elin,

Elin, & Lacedæmonem. Sed nec multo pòſt iterum. Eadem ignorantia aliqui fortaſſe decepti ita emēdarūt hunc locum in III. de Natura deorum, Venus prima Cœlo, et Die nata, cuius Elide delubrum uidimus: cum in ueteribus exemplaribus ibi etiam ELI *legatur.*

381 *Illud quod ſupraſcripſi, id in me recipio:) Sic uulgati omnes nulla defectus ſuſpitione. Nos ex uetuſtis exemplaribus cognouimus uerbum aliquod deſiderari: nec tamen id auſi ſumus (quod non difficile fuiſſet) reſtituere: maluimus locum qua conſueuimus nota ſignare, & ita uidemur officio noſtro ſatisfeciſſe. Qui locum mancum eſſe, ferre non poteſt, is* PROMITTO, IN ME´QVE RECIPIO *legat, ut ipſe in epiſtola, qua M. Varronē Bruto commendat, loquitur: uel* SPONDEO, IN ME´QVE RECIPIO*: ut in ea qua Sulpicio Curium: uel ut alij locum hunc ſuppleuerunt,* CONFIRMO, IN ME´QVE RECIPIO. *Nos in re tam parua fidem fallere noluimus, quā dedimus ſtudioſis omnibus nunquā de noſtro aliquid, niſi certiſsimis argumentis ductos repoſituros: atque id quidem raro admodum, nec ſine teſtificatione licentiæ, qua uſi erimus.*

387 *Hippiā Philoxeni F. Calatinum:) Veteres noſtri codices ſemper* CALACTINVM *habent. uidetur etiā Priſcianus lib. II. oſtendere diuerſa oppida fuiſſe Calate et Calacte, à quibus Calatinus et Calactinus, ut nihil peccari poſſit ſi hic* CALACTINVM *legatur. In fine tamē epiſtolarū ad Terētiā mēſis Quintilis per C. ſcperſcriptus eſt: multæ, enim eo mēſe sūt datæ literæ ad Terētiā, quod uidetur potius culpa librarij cōmiſsum eſſe, ꝗ ullā rationē habere.*

388 *L. Luceius meus familiariſsimus:) Nos ultimā dictionē in nullis antiquis exemplaribus inuentā, & ſanè abundā in fine*

tem

tem neglex imus: satis fuit enim MEVS *dixisse, maioremq́; omnino uim habet meus per se, quā meus familiarißimus, Quēadmodum elegātißimus poëta Catullus, meus Caluus dixit. Nā quòd hoc nomē semper per duo* CC *scripsimus, dedimus hoc antiquorū exemplariorū fidei, quæ cū multis locis hoc nomē habeant, nullibi nō sic scriptū habent.*

392 *Sūpsi hoc mihi:) Aucto uolunt scriptā fuisse hāc epistolam ueteres libri, nō Aristo: sic enim est in illis eius inscriptio,* CICERO S. D. AVCTO PROCOS. *Nos nihil hic à uulgatis discesßimus, rem tamē licet paruam & minutam silentio præterire noluimus, cū paruo nostro labore nostræ & antiquorū librorū fidei rationē habere poßimus.*

393 *Quot ei Patriana ciuitas decreuit:) Nos* PARIANA *scripsimus cū antiquis codicibus. Parion autē ciuitas in Hellespōto, Stephano, Straboni, reliquis. Parianam coloniam his locis nominat Plinius. Miror hoc mendum tanto tempore non sublatum esse. cum enim negotia quæ in Hellesponto contraxerat commendet, quid hoc ad Patras Achaiæ urbem pertinet? si ulla ratione à Patris Patrianus deduci posset.*

394 *Quod in longa apparitione:) Omnes, quos uidimus ueteres codices, Mediceus etiam,* APPARATIONE *habent. Vt etiam lib. primo ad Q. Fratrē locum illū antiqui itidem codices, Quos uero aut ex domesticis cōiunctionibus, aut ex necessarijs apparationibus tecū esse uoluisti, etc. apparitores tamē semper recepti codices habēt.*

395 *Milasij & Alabandenses:) Nos autoritate uetustorum codicum Mylasceis, & Alabandeis scripsimus. Sunt autem Græca declinatione à singulari recto* μυλασεῦς *&* ἀλαβανδεῦς *deducti.*

400 in fine *In hominē tantū, & talē:) Sic omnes uulgati & antiqui*

qui codices. Quia tamẽ audiui nonnullos eruditos uiros aliter hunc locũ legisse, quẽadmodum illi subtiliter magis q̃ uere (ni fallor) corrigebãt, exponã. Legebãt, inquam, il li TAM TVVM, ET TAM CALAMITOSVM, *maximè (ut opinor) in hoc cõsiliũ impulsi, quòd suprà dicit ipsum proprium clientem ipsorũ familiæ. nos receptã et in cunctis ueteribus, nouisq; eandem lectionẽ nunquam reijceremus.* TANTVM *autẽ eũ appellare credimus, quoniã fuit uerè summus uir, et maxima ingenij fama:* TALEM *autem, ut ingenuos & probatos mores intelligat. Laudatur autẽ mirifice cunctis locis à Cicerone. Seneca quantopere eum admiretur, & celebret, omnibus notũ esse arbitror. Sic etiam Balbus locutus est in epistola ad Ciceronẽ, Atq; hoc non solũ in te tali, et tãto uiro satis habebit, sed etiam mihi ipse sua concessit bonitate, &c.*

Vt intelligeres me non uulgariter, nec ambitiose:) Omnia uetera exẽplaria, VVLGARE, *nõ uulgariter. Quod licet nõ recceperimus (nec enim alibi hoc aduerbiũ legimus) tamẽ hic adnotare rectum putauimus. Nam alijs etiam nominibus pro aduerbijs usos esse antiquos cõpertum est, ut sublime pro subliminiter, & recens pro recenter. Quare non mirum esset, si hic quoque (uulgare) pro (uulgariter) sumptum esset.* 402 ad finem

Cum Tito Appio Balbo:) Nos AMPIO *scripsimus & hic, & paulo pòst, sed alijs etiam multis locis, eorundem codicum incontaminatam fidem secuti.* 403

Cærelliæ necessariæ meæ:) Hæc est Cerellia illa cũ qua familiaritatẽ habuit senex Cicero, ut non cessarint aduersarij hunc amorẽ, lasciuasq; epistolas ad illam scriptas ei exprobrare, maximeq; Q. Fusius Calenus perpetuus Ciceronis hostis, ea oratione quã apud Dionẽ lib. XLVI. *habet* 404

bet, dum Antoniū defenderet, criminaq́; in illum à Cicerone cōlata dilueret: cuius uerba non importune hic ponam, cum uideantur nonnihil lucis rebus Ciceronis adferre. Eadem autem acerbitate petulanter in Ciceronem inuectus est Calenus, qua Cicero antè Antonij peßima consilia, & atrocia scelera senatui exposuit. Sunt autem hæc uerba Caleni uel Dionis potius ex libris quos Antonius cōtra Philippicas oratiōes edidit (ut puto) collecta, Τίς δ' οὐκ οἶδεν ὅτι τὴν γυναῖκα τὴν προτέραν τὴν τεκοῦσάν σοι δύο τέκνα ἐξέβαλες, ἑτέραν δ' ἐπεσηγάγου παρθένον ὑπέργηρως ὢν ἵν' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς τὰ δανείσματα ἀποτίσῃς καὶ οὐδ' ἐκείνην μέντοι κατέσχες ἵνα κορελλίαν ἐπ' ἀδείας ἔχῃς ἣν τοσούτῳ πρεσβυτέραν σαυτοῦ οὖσαν ἐμοίχευσας ὅσῳ νεωτέραν τὴν κόρην ἔγημας πρὸς ἣν καὶ αὐτὴν τοιαύτας ἐπιστολὰς γράφεις οἵας ἂν γράψειεν ἀνὴρ σκωπτόλης ἀθυρόγλωσσος πρὸς γυναῖκα ἑβδομηκοντούτην πληκτιζόμενος. *Nam quòd epistolas Cicero Cerelliæ scripserit, etiam Quintilianus lib. VI. narrat his uerbis etiam illud quod Cicero Cerelliæ scripserit, reddens rationem cur illa C. Cæsaris tempora tam patienter toleraret, Hæc aut animo Catonis ferenda sunt, aut Ciceronis stomacho.*

AD TERENTIAM VXOREM. XIIII.

410 *Quò neque Hypso ueniret, nec milites:*) Nos *uulgatorum codicum lectionem non mutauimus, quia nihilo meliorem in uetustis inuenimus. est autem nobis obscurū quis hic Hypso fuerit, quem fugiebat. Mediceus, & Petrarcæ codex* IPSO *habent pro* HYPSO: *eruditiores hunc locum diligentius uidebunt.*

415 *Sallustius officio uincet omnes spes. Cēnius, &c.)* Nos *ex*

*ex duabus dictionibus unū nomē cōfecimus, scilicet Pescē-
nius, magis receptæ lectionis uitio offensi, quàm à ueteri-
bus exemplaribus adiuti. Cū enim de officio, quod erga se
in tam aduersa fortuna præstabant amici, familiaresq́;, lo-
queretur, dicit (ni fallor) se ita animatū uidere Sallustiū,
ut speret illū officio superaturū esse reliquos amicos. Quid
enim hic* SPES *significet? nisi satis ineptā meo iudicio
sententiā ex his uerbis elicias, ut dicat nunq̄ de Sallustio
se tantum spei habuisse, quantū ille ostēdit nūc re ipsa, &
assiduis officijs. Magis autē priore sensu delector horum
uerborū, ut facta cōparatione officiorū ceterorum dome-
sticorum & Sallustij, pronunciet illū reliquos officio ui-
cturum. Germanus etiam codex in margine ita emendat.*

Quòd nostra tibi gratias agit:) Videndus accuratius 416
*locus obscurus: nihil sane à recepta discrepat antiqua le-
ctio, ut mendū difficilius inesse credi possit. Quam tamen
intelligat* NOSTRAM, *non planè perspicio, nisi Tul-
liam significet, quod puto. De rebus autē domesticis, cum
uxore, suisq́; loquens non mirum est rem tātum indicasse,
quod etiam supra facit, cum dicit, quomodo satisfiat ei:
nec tamē nomen ponit cui satisfieri cupiebat. Nam, quòd*
VIDEATIS & SCITIS *scripsimus, quod uul-
gati libri unitatis numero habebant, antiquos codices se-
cuti sumus, qui etiam hanc lectionem confirmant titulo
epistolæ. sic enim est in illis huius epistolæ inscriptio,*
SVIS S. D. *Vt penè peccasse mihi uidear, quòd ab illis
etiam hac parte discesserim. nā dubijs temporibus scripta
ep̄la uidetur uoluisse, si in alienas manus incidisset, à nul-
lo cuius, et ad quos scripta esset, quibusq́; de rebus ageret
intelligi posse, ideoq́; non apertè, ut solet, scribit. Cum
tamen ad suos scribat, qui & manum eius agnoscerent,*

&

& res quas innueret, optimè callerent, non necesse fuit apertius scribi.

417 Χολὴν ἄκρατον) Alciphron etiam χολὴν ἄκρατον appellat in epistola Callipidis ad Cnemonẽ his uerbis, ἴσως δ' ἴσθι ὁ αὐτὸς οὗτος θεὸς καὶ παιδῶν καὶ ἀπολύσεταί σε τῆς ἀκράτου χολῆς οἴνῳ σβέσας τὸ τῆς θυμοῦ ὑπέκκαυμα. hortatur autem ut tristitiam, acerbitatemq́; animi deponat, quod pulchrè faciet, si ludos Bacchi celebrans, dei illius muneribus usus merã bilem discusserit. fuit autẽ Cnemon non minus, quàm Timõ ille Atheniensis, humani generis osor, ut ambo appellati sint μισάνθρωποι. Aristoteles etiam III. Meteororũ Irim ἄκρατον appellat: quam tamen cur appellarit ἄκρατον, dubitat interpres ille, qui nũc Alexander Aphrodisiæus fuisse creditur. sunt autem hæc eius uerba, σημεῖον παράθεσις ὅταν ᾖ νέφος μέλαν σφόδρα τότε μάλιστα ἄκρατον γίνεσθαι ἶριν τουτέστι μὴ παρεμφαίνουσαν ἄλλο τι χρῶμα ἀλλ' ἐπὶ τῶν τριῶν μένουσαν. Et paulo pòst, δύναται δ' ἄκρατον ἶριν λέγειν τὴν μάλιστα ἔχουσαν τρανὰ καὶ διηκριβωμένα τὰ προειρημένα χρώματα. quæ tamẽ diuersæ expositiones in unã redeunt. necesse est enim ut quæ nullis alijs coloribus permixta sit, sed suos tantum & proprios, meros, purosq́; habet, clariores eos, apertioresq́; habeat, & magis expressos. sed hoc quidem notauimus, ut uideant omnes quàm propriè & eleganter Græco sermone utatur Cicero.

421 De Venusio:) Mediceus codex, DE VENSINO, nos de Venusino scripsimus, unius literæ defectũ illum habere arbitrati. Petrarcæ sane liber (De Venusino) habet: nam (de Venusio) nullo pacto probamus. Venusia enim hæc urbs appellatur, non Venusium neutro genere. præterea non adposuisset præpositionem ciuitati, ut suprà, Dat. pr. Non. Nouemb. Brundisio: & alijs infinitis locis.

Quod

Quòd autem in hac ipsa paruula epistola bis deleuimus ✝ A C, *tribuimus id & antiquorum codicum autoritati, & familiaris sermonis cõsuetudini. sæpe enim huiusmodi uoces elegantius desiderãtur: nam & facile intelligi possunt, & breuitatem sermonis adiuuant. quàm autem sæpe sic Cicero, & comici maxime loquantur: quia crebra sunt exempla, non longior ero id ostendendo.*

AD SENATVM. XV.

Literæ redditæ sunt à Tarcondimoto:) Dion *Tarcondomotum hunc regulũ appellat: nam apud alios autores aliquãtulum hoc nomen librariorũ uitio (ut puto) uariatum reperias.* De clemẽtia Cæsaris loquẽs Dion lib. XLI. *sic argumentatur*, τεκμήριον δὲ ὅτι Σαδάλου μὲν τοῦ θρᾳκὸς καὶ Δηιοτάρου τοῦ γαλάτου καίτοι καὶ ἐν τῇ μάχῃ γενομένων ταρκονδιμότου τε ἐν μέρει μέν τινι τῆς κιλικίας δυναστεύοντος πλεῖστον δὲ αὐτῷ πρὸς τὰ ναυτικὰ βοηθήσαντος ἐφείσατο. 423

Amicosq; in patris eius fide, atq; iudicio probatos, & c.) Hoc loco *ueteres codices manci sunt ad unum omnes, ut suspicer hunc locũ, ut multos alios restitutũ esse, suppletumq; ab aliquo arbitrio suo potius, & cõiectura, quàm ueterũ, & integrorum codicum auxilio.* Nos *tamẽ nulla re uulgatam, & receptam lectionẽ permutauimus, suspectũ tamẽ mirum in modum habemus: nec enim ualde sincerus sermo nobis uidetur* IN PATRIS EIVS FIDE ATQVE IVDICIO PROBATOS. *Quid enim facit ibi præpositio illa* IN: *nobis sane omnẽ sensum (si legitima alia uerba sint) perturbare uidetur:* PATRIS IVDICIO PROBATOS, *optima nobis locutio uidetur:* FIDE *non ita. uideãt quæso hunc locum accuratius doctiores, elegantioresq; uiri: nisi fallor,* 426 ad fin

parum hunc sermonẽ probabunt: ἄκυρος enim profecto est, & male cohærens. nos tamen nihil aliud quam suspicionem adferimus. cum fide tantum antiquam multorum codicum scripturam proponemus: quæ fortasse si diligentius animaduersa fuerit, magno erit adiumento ad ueram lectionem inuestigandam. est autem hæc, AMICOSQVE IN PATRIS EIVS, ATQVE IVDICIO PROBATO HORTATVS SVM, *&c.*

430 *Et toto ijs, qui nouari aliquid uolebãt:) Hæc erat uulgatorum omnium, necnõ antiquorum corrupta profecto lectio: alij alijs modis emendarũt, nonnulli* ET PECVNIA PARATVS ET SOCIIS *legunt. Quidã,* ET PECVNIA PARATVS, ET ANIMO. *Nos etiam pro uiribus conati sumus hoc mendum corrigere, & in re tam incerta, & in qua omnes laborarint, sibiq; indulserint, nõnihil nobis permisimus: abũdare enim censuimus ex priore monosyllabo acceptã priorem literã sequentis dictionis, & eandem literam inter duas uocales sitam, ex* I, *importune* T *factam. nam paruã illam lineam, quæ elementũ id cõmutat, existimauimus supra tres illas uocales adponi debuisse, sic,* OIO, *ut nota esset quæ compendiosam illam dictionem perficeret, ut* OMNINO *significaret. nos hac coniectura ducti, ausi sumus ita locum restituere. nam quin sentẽtia egregia sit si ita legas, nullum puto cõtradicturum: minus etiam à priscis uestigijs declinauimus, ut quiuis existimare potest.*

431 *Interclusi reliqui, Fugeranã autẽ, &c.) Nos hoc loco Mediceum codicẽ, ut probiorẽ, integrioremq́;, secuti sumus: nullũ enim meliorem, minus'ue corruptũ inuenimus. Quare cum hic nostrũ librum legis, puta te miræ uetustatis exẽplar ante oculos habere. Confugio autẽ hic ad ue-*

tustatem, fidemq; antiqui codicis. sunt enim hæc tam minuta castella, ut uix alibi reperias nomina eorũ, ut poßit aliorũ scriptorũ testimonio confirmari ueræ lectionis integritas. Vox illa RELIQVI, *in nullis est antiquis, & profectò abundat: dicit enim se plerosque nec opinantes oppreßisse, qui occisi, captiq; sunt interclusi fuga. Quos enim fuga subito aduentu intercluserũt, hi occisi, captiq; sunt. docet autem quomodo capi, occidiq; potuerint. non enim illis fuga patuit in castella, obstructis à militibus nijs.* Intercludi fuga, *ut* Intercludi cõmeatibus, *dictũ est.* Eranam *autẽ uicum, seu urbem (ut uult* Cicero, *ut se magnas res geßisse ostenderet) nullibi memini me legisse.*

E*tsi nõ modo unus, uerũ etiã multi & c.)* Nos *autoritate ueterum codicum, & ratione ducti,* NON MODO OMNES *emẽdauimus.* Si *inquit, omnes eßent* Catones *in ciuitate nostra, plus me putarem assecutum esse, postquã à te laudatus sum, quàm si mihi triũphus decretus fuisset. sed quid dico omnes? si multi essent* Catones *(minus autem est multi, quàm omnes) eiusdẽ sententiæ essem, ut currũ, lauream q; præ tua laudatione contẽnerem.* Cũ *autem nedum omnes, aut multi sint* Catones, *sed uix unus fuerit, oportet etiam me reliquorũ rationẽ habere, qui nõ rectè, incorrupteq; res iudicant: nam eorum quoque existimationẽ de me magnificere debeo, cũ uelim famã et dignitatem meam* Clodianis *tẽporibus perculsam & labefactatã instaurare: apud quos si uiderint me à senatu ornatũ, triumphoq; decoratũ, rursus ut solebã, florebo: sin autẽ eo honore indignus existimabor, nunquã maculam illam delere potero.* In longa *autem ad ipsum epistola causam exponit quare uelit uel cupiat potius triũphare: ad sanandum uulnus iniuriæ scilicet aptißimũ triumphũ* 436

k 2 esse

esse sibi iudicans: quam etiam causam ad Att. adfert libro V I. his uerbis, Amicorum literæ me ad triumphũ uocant, rem à nobis (ut ego arbitror) propter hanc παλιγγενεσίαν nostram non negligendam. uidebatur enim sibi post integrè administratam prouinciam quasi exoriri, iterumq; nasci: nec enim censebat aliter posse se acceptas iniurias delere ex animis hominum nisi summus postea honoribus ornatus esset, antiquasq; laudes ob conseruatã patriam sibi meritò tributas renouasset. Si autẽ omnes, aut multi saltem (gratius omnino, meliusq; fuisset si omnes) eo iudicio, quo Cato essent, nõ opus sibi esse Cicero existimasset nouis Senatus, populiq; de sua laude iudicijs. sciret enim in animis eorum nũquam suam laudem imminutam esse, casumq; illum suum ab ipsis reip. calamitatem ærũnamq; potius, quàm suam habitum esse.

444 Cum hæc tertia iã epistola ante te oppreßit:) Nos cũ antiquis codicibus ANTE OPERIS SIT scripsimus, eleganti (ni fallimur) sensu: etsi nos intelligimus eruditos uiros, ut in alijs quibusdam, receptam lectionẽ secutos, eodem modo dicendi usos esse, ut qui antiquam scripturam nõ uidissent: illã enim, ut opinor, magis probassent. Puto te suppudere, inquit, cũ hæc tertia iam epistola sit operis, id est opus, uolumenq; penè cõficere poßit, quã tu schidam, aut literã. Hæc enim infrà posita nõ respõdẽt numero epistolarũ, sed magnitudini suarũ iam trium: illius se mirari dicit ne schidulã quidẽ habere, aut literã. Scidulã autem ut in antiquis libris semper inuenimus, scripsimus sine aspiratione, licet à uerbo χίζω uideatur deductũ esse nomẽ. alia autẽ sunt nomina à Græcis deriuata aspiratã literam habentibus, ipsa tamẽ non retinent. Sic autẽ & in epistolis ad Atticum hoc nomen scriptũ inuenimus libro primo

primo, Enitere per amicos, clientes, hospites, libertos deniq; ac seruos tuos, ut scida nequa depereat. Et in Plinianis uetustis codicibus. Alij autem (scedam) scribunt, ut hic omnes uulgati codices habebāt, quod nō tam probo.

Κατ' ἴιδη ἢ φαντασίας:) *Antiq. codices aliter, nec tamē, ut putamus, incorruptè, sed longè minore errato,* κατ' ἀλων φαντασίας. *Nos duas literas in medio defecisse arbitrati pro* ἀλων, ἐιδώλων *scripsimus. Putabant enim Epicuræi, ut infrà copiose disputat, nō aliter nos de aliquo absente cogitare, nisi simulacrorū, spectrorū'ue phantasijs impulsi. Quod cū apertius hac epistola disseratur, planūq; omnibus mediocriter doctis sit, à nobis lōgius nō tractabitur.* 444

Catius insuper Epicuræius:) Sic omnes uetusti, & impreßi codices. Quidam nuper INSVBER *emendarunt, quam nec dānamus, nec sequimur adhuc lectionem: nusquam enim patriā eius, regionē'ue, in qua ortus esset, inuenimus. Est autē Catius ille, de quo Horatus in Satyris: nam per Gargettiū Epicurus intelligitur à loco ubi natus. Laërtius in principio eius uitæ,* ἐπίκουρος νεοκλέους καὶ Χαιρεστράτης ἀθηναῖος τῶν δήμων γαργήττιος, γένους τοῦ τῶν φιλαΐδων. *Statius etiam eundē, senē Gargettium appellat.* Ibidem prope finem.

Quod uelis ipsa currunt:) Quis non uideat hunc locū deprauatū esse? & tamen omnes codices sic habent. Germanicus tantum pro CVRRVNT, OCCVRRVNT *habet. Nos uocem illam* VELIS *in duas diuisimus dictiones, ut à principio fuisse credimus, uitioq; postea librariorum compactas, ut sit,* VEL IIS. *sæpe autem, cum duæ hærent uocales, in antiquo codice una tantùm scribitur, ut alibi adnotauimus. Adfert autem rationem, quare difficilius credat nos de aliquo cogitare occursu simulacrorum, quàm eorundem incursu uidere quippiam (uidere* Ibidem.

k 3 dere

dere autem nos διὰ τῆς τῶν εἰδώλων ἐμπτώσεως censebant Democritus & Epicurus: quod in epistola ad Atticū etiā ostendit Cicero, in qua disputat de fenestrarum angustijs) Quod si inquit his spectris oculos feriri posse cōcesserim (uix autē hoc concedit, ut spectra cum sint tam εὐπαθῆ oculos ferire poßint) sed si concesserim inquit, uidebor aliqua ratione facere, quòd saltem oculis spectra occurrunt, ut poßint τῇ ἐμπτώσει & occursu uisionē conficere, & excitare. Quomodo autem animus & διάνοια feriri poßint, non uideo. non enim spectra animo, ut oculis occurrunt: qua enim ratione corpus penetrare possent? frangerētur enim εὐπαθῆ ὄντα. Lib. autem primo de finibus hanc eandem rem tangit, Imagines quæ εἴδωλα nominant, quorum incursione nō solum uideamus, sed etiam cogitemus. Etsi antè uulgati deprauatè INCVRSIONEM legebāt. Sunt autem uerba Ciceronis contra L. Torquatum, qui Epicuri disciplinam sectabatur disputantis. ubi etiam minus uerisimile esse putat nos incursione & ἐμπτώσει simulacrorum cogitare quàm uidere. De occursu autem simulacrorū hac ipsa epistola paulò pòst: ut prorsus hanc ueram esse credā huius loci lectionē, deprauatam autē ab aliquo, qui has Epicuri rationes (quòd nunc amißis eius disciplinæ libris, obscuræ sunt) ne gustasset quidem. Qui tamen ut Ciceronis infinita loca intelligat, atq; Lucretiū candidißimum poëtam legere poßit, non penitus rudis eius disciplinæ esse uult, Epicuri uitam à Laertio perscriptam legat, ubi ferè omnes illius sentētias, decretaq; ipsius uerbis explicata colligit. Liber autem primus de finibus, & non parua pars secundi, ex uerbis penè Epicuri contexti sunt, à Cicerone summa fide, & elegantia cōuersis.

445 Alteras habebis, has breues:) Nos putamus pūctis malè distinctas

distinctas esse has dictiones: ut longè diuersum sensum præ se ferant à uero, nisi fallimur: non enim Alteras *habebis, intelligimus, quòd alias longiores, plenioresq; nunc polliceatur, ideoq; æquiore animo uelit ferre illum harũ breuitatem: nam id paulo pòst largè promittit uerbis illis,* Sed expecta πάντα περὶ πάντων. *sed ignosci sibi uult, quòd hæ non solum breues sint, sed alias etiam antè breues acceperit, ut hæ sint iam secundæ literæ ad eum scriptæ breues. Quo magis postea liberalius spondet, se copiose omnia perscripturum: uidebatur enim sibi nõnihil culpæ admisisse, qui iterum iam breues misisset: ut si* Alteras has habebis breues, *dixisset, nullus scrupulus fuerit. interposita autem uox illa* HABEBIS, *locum obscuriorem facit: sed est elegantissimus modus dicẽdi, à Cicerone crebro usurpatus, ut lib.* X. *ad Att. tres dictiones in mediũ inculcauerit.* Alterã tibi eodẽ die hanc epistolã dictaui. *Lib. autem* XIII. *ordine permutato,* Has alteras hodie literas, *dixit: ut etiam lib.* IIII, Nam ut ueni Romã, iterum nunc sum certior factus esse cui darẽ literas: itaq; has alteras dedi, prioribus tibi declaraui, &c. *Vt nihil scripuli restet quin hic per has alteras, secũdas significet.*

Tamen ad te scribam aliquid, Nos hic D. Syllam patrem, &c.) *Omnino elegãtius in antiquis codicibus, quẽadmodum nos scripsimus, legitur hic locus: ut uerba illa* TAMEN AD TE SCRIBAM ALIQVID, *sint post duas illas dictiones,* NOS HIC. *Cum enim suprà dixisset non opus sibi esse excusatione cũ Cassio, nec debere se illi purgare, cum inanes ab eo ueniant tabellarij, ad eumq; cum epistolis reuertantur, quasi hoc loco finem epistolæ facere uoluisset: imprudenter tamen addit,* NOS HIC, *principium narrationis. ideoq; statim* 445

cognito errore infert, Tamen ad te scribam aliquid. se castigans quòd propositum mutauerit: quasi dicat, Non tamen potui, ut decreueram, me continere quin aliquid ad te scriberem. Nos profectò hanc lectionem argutiorẽ politioremq́; putauimus: inuentamq́; in priscis exemplaribus nullo pacto prætermittere debuimus. Speramus etiam eruditos ingeniososq́; multo hanc magis uulgata probaturos esse.

446 *Si* ἀχρεῖος πίλος *fueris:) Nos deletis his ineptißimis uerbis, cũ antiquis codicibus* ἀκενόσπουδος *scripsimus, una tantũ parũ peruersa litera. In illis clara hæc erat scriptura, ut mirer unde Græcas illas uoces eruerint, quæ in uulgatis nihil prorsus quod hic quadraret significãtes, legebãtur. Cicero ad Att. prima noni libri epistola, nimiã suã diligentiã in rebus inanibus, & nullius momenti inuestigandis taxans, Sed hæc fortasse* κενόσπουδα, *dixit, ut non debeat maius studiũ in illis inquirendis poni.* κενόσπουδος *autem Sudæ est, qui in rebus inanibus leuibusq́; studium ponit: ut quid hic* κενόσπουδος *significet, dubium non sit, elegàs prorsus uerbũ, & quod solum declaret sententiã, quæ nisi pluribus uerbis Latinè exprimi non posset.*

446 *Si* φαῦλον *aliquẽ habuisset:) Antiqua exẽplaria* φλύαρον *rectè.* φλύαρος *enim* φλύαρος καὶ λῆρος *ut docet Sudas, quod pulchre respõdet sequẽti Græcæ dictioni. Longior inqt epistola fuisset, si nugas fabulasq́; habuisset aliquas, quas iocosè scribẽdo pleniorẽ epistolã fecissem: de rebus enim serijs uix sine periculo agere possumus, quod tẽporum iniquitate accidebat. opponitur autem* σπουδάζειν *iocis, risui, nugis, ut exprimit Aristophanes* σκώπτειν πολλὰ καὶ κωμῳδεῖν τοῦ σπουδάζειν ἀμελοῦντας: *ut nihil de loci huius integritate dubitari poßit. Quod autem paulo pòst*

in eadem

in eadē epistola legitur: ET QVIDEM IN CVLINAM MEA MOLESTA EST: *uerba alicuius poëtæ uidentur:nullibi tamen ea me legere memini: nos autē nihil mutauimus : inuenimus enim hoc loco antiquos codices cum uulgatis conuenire : quare tantum librorum consensum condemnare temerarium uisum esset. Scimus alios alijs modis emendasse:cum autem docuerint quo cōsilio, autoritateq; hoc fecerint, nos sententiæ illorum subscribemus:uerum dum nihil certius adferunt,non peccare nobis uidemur (ut in malis) qui antiquorum codicum fidem sequamur.*

Ἡδονὴν *uero &* διαξίαν:)*Sic omnes habebāt uulgati codices,prorsus mendosè. Germani uidentur exemplar habuisse, quod minus incorruptum hunc locum cōseruarit: credimus enim illos,ut testati sunt, ex uetusto codice collegisse,quas in marginibus collocarunt,lectionum uarietates:* ἀταξίαν *enim legunt. Quod si in medio syllabam unam reponas,errore librariorum(ut puto) omissam,rectißime hic locus restitutus erit. nec mirum uideri debet in Latinis libris antiquitus exaratis Græcas uoces aliquā tum peruersas esse, & inquinatas:cum enim sermonē illū ignorarent, uix poterant ab erroribus cauere: uidemus enim illos quasi descripsisse,pinxißeq; Græcos characteres nō negligenter,si consideres eos corū quæ scribebant sententiam non percepisse. Quod si quandoque aliqua desunt,aut abundant, uenia digni sunt: ego potius miror quomodo potuerint tā integras Græcas uoces effingere eius linguæ rudes: sed de hoc nimis.* ἀταραξίαν *inquā faciēs,quā genuinam esse hic uocē puto,& antiquis uestigijs propinquam,& sententiæ ipsi optime quadrātem. Nam diuiserat Epicurus uoluptates, ut quædam illarum in mo-* 447

k 5. in,

tu, quædam in statu essent: sed hæc uerbis ipsius Epicuri, *quæ apud* Laertium *sunt, melius declarabuntur. sic enim* Laertius *dicit:* ὁ δὲ ἐπίκουρος ἐν τῷ περὶ αἱρέσεων οὕτω λέγει, ἡ μὲν γὰρ ἀταραξία καὶ ἀπονία καταστηματικαί εἰσιν ἡδοναί, ἡ δὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη κατὰ κίνησιν ἐνεργείᾳ βλέπονται. *quã etiam diuisionẽ percurrit* Cicero *lib.* 1. *de finibus his uerbis,* Non *enim hanc solam sequimur, quæ suauitate aliqua naturam ipsam mouet, & cum iocunditate quadam percipitur sensibus, sed maximam illam uoluptatem habemus quæ percipitur omni dolore detracto, &c. Sæpe autem est* ἀταραξία *in scriptis* Epicuri: *nam hoc præcipue nomine tranquillum illum statum hominis declarat, quo uacuus omni perturbatione degit. ut qui ante nos* ἀναλγησίαν *emendarant, cum locum corruptum esse in uulgatis animaduertissent, nihil laborantes circa antiqua uestigia, sententiamq; tantum secuti, non penitus aberrarint: nostra tamen lectio uerior, ut quæ ex antiquis exemplaribus eruta sit: & nomen illud habeat quo præcipuè uteretur ipse* Epicurus: *nam qui* λείαν κίνησιν *emendarũt, multo audacius & improbius fecerunt: lenis enim motus, interpretatio est uoluptatis, ut idem sit* ἡδονὴ *&* λεία κίνησις. *uoluit autem* Caßius *utranque uoluptatem declarare: per* ἡδονὴν *enim hic uoluptatem in motu intelligit. necesse igitur est uocem, quæ sequitur, uoluptatem eam quæ detractis perturbationibus percipitur significare.* Qui *autem* εὐεξίαν *reposuerunt, conati sunt ex corruptis illis characteribus, qui uulgo legebantur, uicinam, & similem uocem elicere: sed nimis se rudes rationis* Epicuri *ostenderunt: & nedum* Epicuri *rationem expreßerint, uix idoneam sententiam effinxerunt. cum enim* εὐεξία *sit bona corporis habitudo: quomodo ullus unquam proferret eã*

uirtute, iustitia, dignitate parari: cum uoluptas, securitasque ex his uirtutibus in animis hominum gignatur?

Catij & Amafinij:) Vetusti codices, AMAFINII: *etsi noster aliter operarum uitio habet: scilicet* AMAFANII. C. *enim Amafinius* Epicuri *disciplinam sectatus edidit libros qui eam rationem explicarent. nam de* Catio ex Horatio *præcipuè notum est: etsi hi uidētur fuisse ex illis quos legitimi* Epicurei σοφιστὰς *(ut ait* Laertius*) soliti essent appellare: degenerabant enim nonnihil ab* Epicuri *decretis, & ut inquit* Caßius*, mali erant* Epicuri *uerborum interpretes. Amafinij multis alijs locis* Cicero *mentionem fecit, etsi fere semper hoc nomen corruptū aliquantulū est. In procemio lib.* IIII. Tusculanarum *quæstionū bis* Amafanium *appellat: ubi tamen manu scripti codices* Amafinium *habent, Cum interim illis silentibus* C. Amafinius *extitit dicens. Et paulo pòst, iterum. Nos cum tot antiqui & probati codices concurrant,* AMAFINIVM *legi debere existimamus. sed cum hoc loco* AMASINII *antè in cunctis libris scriptum esset, alijs uero multis locis in* Cicerone Amafinius*: quis unquā putasset eundem intelligi debere?* Non *parū igitur hæc menda, quæ alioqui minuta uidentur, sæpe tenebrarum offundunt, ut omnia animaduertere non inutile, nec ineptū negotium esse uideatur.* 447

AD TIRONEM. XVI.

Cura te mi Tiro:) Nos *auxilio uetustorum codicum bis* CVRA *scripsimus, nota figura, & quæ ostēdat maiore quodā affectu pronunciata esse hæc uerba.* Quod *uerisimile est cū tantum de salute* Tironis *solicitus esset.* Aristoph. *in* Ranis *nō semel sic locutus est,* πρᾶγμα πρᾶγμα γὰρ 454

κεκίνηται μέγα ἐν τοῖς νεκροῖς, καὶ στάσις πολλὴ πάνυ. item ἄγρι᾽ ἄγρια μέλιναν παῖδες ἐξενέγκατε. *Sed tam frequens est apud poëtas & oratores hæc figura, ut omnes sciant, uim quam habet, eiusq; elegantia capiantur. sæpe tamen (quod incommodè accidit) uitio librariorũ deleta est: qui cum in exemplari eandem uocem repetitam uiderent, mẽdum esse putantes, semel tantum scribebant.*

455 in fin. *Magnæ nobis est solicitudini, etc.) Nos secuti antiquorũ codicum fidẽ, qui in hoc omnes cõueniebant, hãc epistolam Q. Ciceroni restituimus. nã etsi quasdam cõiecturas quæ id cõfirmarent adferre possemus, satis esse putauimus librorũ uetustatem, & testimoniũ, ut suum unicuique reddatur. Quod autem in cunctis impreßis antè legebatur:* Q. FRATER TIBI SAL. DIC. *nos cũ ijsdẽ codicibus scripsimus* Q. F. TIBI SAL. DIC. *F. autem, filium significare non fratrem, nemo est qui nesciat.*

Ibidem. *Ad Cassodem:) Vetusta exẽplaria* CASSIODEM. *Nos erratum unius literæ in illis esse existimauimus, &* CASSIOPEM *restituimus: de quo portu Strabo lib. I.* ἐν τούτῳ δ᾽ ἐστὶ τῷ διαστήματι πάνορμός τε λιμὴν καὶ μέγας ἐν μέσοις τοῖς κεραυνίας ὄρεσι καὶ μετὰ ταῦτα ὄρχιμος ἄλλος, καθ᾽ ὃν τὰ δυσμικὰ ἄκρα τῆς κερκυραίας ἀντίκειται καὶ πάλιν ἄλλος κασιόπη ἀφ᾽ οὗ ἐπὶ βρεντέσιον χίλιοι ἑπτακόσιοι στάδιοι: οἱ δ᾽ ἴσοι ἐπὶ τάραντα ἀπὸ ἄλλου ἀκρωτηρίου νοτιωτέρου τῆς κασιόπης ὃ καλοῦσι φαλακρόν. *Plinius etiam lib. IIII. cap. XII, Insulæ autem ex aduerso Thesprotiæ à Buthroto XII. ∞ paß. eadẽ ab Acroceraunijs L. ∞. cũ urbe eiusdem nominis Corcyra liberæ ciuitatis & oppido Caßiope temploq; Caßij Iouis paß. LXXXXVII. in longitudine patens. Sed & A. Gellius in initio lib. XXI. Nauigabamus à Caßiope Brundisium.*

Sed mirus inuaserat furor non solum improbos.) Nos 458
hic uulgatam, receptamq; lectionem non mutauimus, prisca tamen exemplaria ab ea dissentiunt: quorum lectionem à recentioribus Grammaticis repudiatam fuisse, ob idq; hinc deletam existimo. Non sum autem illam ego contra hos restituere ausus: nec tamen committere uolui ut huius locutionis exemplum è Latina lingua extinguatur, si forte doctioribus probaretur. Quare rectum me facere putaui, si hic eam adnotassem. Scias igitur optime lector IMPROBIS tertio multitudinis casu in illis legi. Quod quia non facile credas librariorum negligentia accidisse: quod sequitur, eadem ratione in illis legitur: SED ETIAM HIS, non HOS accusandi casu, ut in reliquis libris. Vix autem uerisimile est imperitos librarios temerè in ambobus locis lapsos. Nos tam nouam, & nostris auribus inauditam structuram uerborum recipere, & probare ausi non sumus: nec tamen culpam mereri nobis uidemur, quòd hanc rem, quantulacunque est, admonere non piguit. Quicquid de hoc statuent elegantiores, & eruditiores uiri, nos libenter sequemur:

Itaque habui noctem plenam timoribus, ac miserijs:) 460 in fine.
Sic omnes uulgati libri tam magno consensu, ut noster etiam communem culpam sustineat. ut uerum enim fateamur, parum in hoc ipso uidimus. Quod tamē tunc peccati cum alijs admisimus, nunc omnino reiecimus, autoresq; unicuique sumus, ut noster etiam liber castigetur, cum antiquisq; concordare cogatur, qui rectam lectionem retinent: sic enim legunt, Itaque habui noctem plenam timoris: ac miserius, tuis literis nihilo sum factus certior &c: Vt meo iudicio sic prorsus legi, & intelligi debeat, duo accidisse quae maximè Ciceronem cruciarint, unum

Andri

Andricum postridie uenisse, quàm expectarat, ut solicitus de ualetudine Tironis, multáq; quæ nollet cogitans, noctē quæ intercessit inter diem illū quo expectabat & illū quo uenit, plenam timoris habuerit. Alterū quod (miserius) appellat, in literis Tironis, quas Andricus attulit, nō scriptū fuisse quomodo se haberet, se tamē recreatū dicit. Cognouit enim & aduentu Andrici, & ipsius literis illum uiuere: quare maiorem illum metū depulit quem mora Andrici attulerat de morte ipsius: magnum tamen ei dolorē adportauit post solicitudinē quā ea nocte habuerat, non esse se accuratè à Tirone certiorē factū quomodo se haberet. Quod ipse miseriā quandā suam, & infelicitatē putat. Nolumus hic amplius cōmunem lectionē damnare, ne nostrū iudicium unà condemnemus, qui primo tam cōtaminatam, & fœdam scripturam non animaduertimus: ueræ tantum & incorruptæ collatio, quam beneficio priscorum codicum nunc promulgamus, satis ualet ad illam conuincendam in hac ipsa epistola. Iidē codices Vmmiū habēt, ubi uulgati Mummiū: quod nomen nostri librarij corruperunt, quare corrigatur. Ne autem hoc nomen quia rarū est, amplius ut nouū repudietur, adscribemus epitaphium quod Pisis in antiquo lapide uidimus: in quo ualde simile huic & quasi ab eo deriuatum nomen legitur.

D. M.

VMMIDIAE CALE
FELICIO PATER
CALE MATER
MYRTILVS TATA
ET EROSCONIVX
FECER.
VIX. A. XVI. M. VIII. DIEB. VIII.

Tibi

Tibi διαφόρησιν *gaudeo profuisse:) Hæc est uetus & sincera lectio:* TIBI διαφόρησιν *&c. Quid sit* διαφόρησις, *docet Galenus lib.* XIIII. *Therapeutices, cap. de Iecoris inflammatione, his uerbis,* τηνικαῦτα γοῦν ἡ μὲν ἀπὸ τῆς φλεγμονῆς ἔνδειξις τῶν ποιητέων ἐστὶ μία, καλοῦσι δ' αὐτὴν διαφόρησιν ἐκκενοῦσαν λόγῳ θεωρητοῖς πόροις τὸν ἐν τῷ φλεγμαίνοντι μορίῳ χυμόν. *Latini digestionē aut euaporationem dixerunt. huiuscemodi res non meum est hic longius declarare: sunt enim medicorum uocabula, et ad eorū artem pertinet ea accuratius explicare. satis mihi fuit priscam lectionem notam facere, & quàm ea huic loco conueniat, ostendere.* 462

Ἀλυπίαν:) *Nos emendauimus* ἀκοπίαν, *adiuti ab antiquis exemplaribus: quid enim* ἀλυπία *potest ad bonam ualetudinem? quæ uacuitas est doloris. nam quòd sanitatem adiuuat lætitia animi delectatioq;, paulo pòst addit,* τέρψιν *dicendo.* ἀκοπία *autem, id est uitatio immodicarum defatigationum, necessaria est ei qui sanitatem tueri uult.* κόποι *enim, id est nimiæ defatigationes, febrim gignunt: ut rectè* ἀκοπίαν *posuerit inter ea quæ bonam ualetudinem conseruant. Simpl. in Commentarijs in Physica Aristotelis:* τῷ γὰρ ἰσχύος χάριν γυμναζομένῳ πλείω καὶ διὰ κόπον πυρέξαντι ἀπροαίρετον μὲν τὸ πυρέξαι οὐκ ἀπὸ τύχης μέντοι· εἴωθε γὰρ ἐπὶ τῶν πλείστων τῶν ἀσυμμέτρων γυμνασίων κόπος ἐπιγίνεσθαι, ἐπὶ δὲ τούτῳ πυρετός: *sed tam frequens est hoc uerbum apud medicos & alios etiam bonos autores, ut nihil notius sit. Remedia etiam quædam medici quæ defatigationes has ex nimijs laboribus ortas leuent,* ἄκοπα *appellant.* Ibid.

Helluo nequißimus sestertia ducenta dabat &c.) Vetusti libri sic habēt, HELICONE QVISSIMVS H-S Ibidem

dabat

∞ dabat. Noſter tamen hic pro nota qua ueteres mille ſignificabant, M. habet, cum nondum typi illi qui à nobis renouati ſunt, fabricati eſſent: alijs autem locis ſemper ubi M. habebant uulgati codices, ∞ in cunctis priſcis exemplaribus à nobis inuentam notam repoſuimus: neque ſolũ in his uidimus epiſtolarum antiquis libris hoc ſemper ſeruatum eſſe, ſed etiam in Liuianis quibuſdam uetuſtiſſimis exemplaribus quæ in Diui Marci bibliotheca ſeruantur: quod idem & M. Varronis in eadem bibliotheca miræ antiquitatis codex retinet, & Columellæ non negligenter ſcriptus à Nicolao Nicolo liber, quem olim Politianus uiderat & laudat. Sed quid opus eſt hæc tam accuratè uel ambitioſè potius teſtimonia colligere? nullos unquam uidi autiquiores codices, qui non ſemper loco millenarij numeri hanc notam retinerent. Non debuimus igitur licet omiſſam & obſoletam rem contemnere: cum noſtrum totum ſtudium fuerit ad priſcam & genuinam ſcripturã hos libros reducere. nec enim caſtigare, aut emendare receptos Ciceronis codices uoluimus: ſed ope priſcorum exemplariorũ importunas, et ineptas quorundam audaciorum caſtigationes eicere, & delere: ſecuti conſilium Timonis Phliaſij, qui Diogene Laertio auctore, ab Arato interrogatus quomodo ſincerũ, & integrum Homeri poema ſibi parare poſſet, reſpondiſſe fertur, ſi antiqua eius exemplaria ſibi propoſuiſſet, non quæ ab aliquo caſtigata iam eſſent. Cenſuit ille optimi iudicij uir, quo magis tractati eſſent, & caſtigati antiqui autores, eo magis contaminatos, inquinatosq; eſſe. iam tum enim uigebat hæc peſtis, quæ noſtris tẽporibus adeo peruagata eſt, ut omnes meliores libros fœdis maculis deturpatos habeamus. Eandem igitur notam renouauimus, ut

quantum à nobis fieri potuit, uetustatem illã, & integritatem, quam summo nostro labore deprehendimus, exprimeremus. Quomodo autem hæc nota conflata fuit, quia scimus eruditos quosdam uiros in hoc multum laborasse, nec tamen rem, ut erat, inuenire potuisse, ex Prisciano do cebimus, qui in libello de ponderibus & mensuris id aperit, his uerbis, Mille secundum Atticos per χ literam, sed ut sit differentia, ad X circunscriptis lateribus (X), quod infra etiam tangit. Quàm simile autem haberent Latini suum X (qua litera decem significant) χ Græcæ literæ, declaratur maximè, quia id quod Græci χιάζειν, ab hac litera formato uerbo appellant, id ipsi à sua itidem litera Descussare dicunt. Licet igitur hac ætate omnes mille numerum prima eius nominis litera describant, cum tamẽ an tiquos potius hac nota usos & antiqua omnia exẽplaria, & non cõtemnendus Grãmaticus doceant: non debuimus eorũ libros aliter, quàm ipsis uisum sit describere: nã qui in suis libris morem usumq; nostri temporis potius sequetur, nunquam à nobis reprehendetur. quemadmodum nos culpa digni nõ sumus, si antiquos autores antiqua cõ suetudine, & quæ usque ad hæc ferè tẽpora durauit, scribimus. nam in multis etiam non ita antiquis iisdem notis hi numeri designati sunt. modestiores enim librarij tunc erant, & non omnia, quæ aliquem scrupulum habebant reiiciebant, quod posteriores nimis audacter fecerunt. Quòd autem olim hanc notam non perciperent, intemperanter temereq; aliquis pro ipsa, ducenta scripsit: quod erratum in omnes codices inuasit.

De quadrimo Catone:) Sic omnes & antiqui & impreßi codices habent. Aliquos tamen scimus DE QVAPRIMO CATONE emendasse: parua omnino licentia, 466

unius scilicet tantum literæ conuersione, ut cum superiore sermone coniunctũ sit hoc membrum: de qua omnino interpositione primo Catone diximus seu aliquid tale intelligentes. sed quia nunquam scimus illum sic appellasse librum de senectute, sed semper Catonem maiorem: ideo receptam lectionem commouere ausi non sumus. Quia tamen res non omnino contemnenda uisa est, noluimus præterire quin lectorem admoneremus, præsertim cum sit locus obscurißimus, & nostro etiam iudicio non uacuus mendo.

467 *Vtrique ad aquas semus:) Sic omnes habebant uulgati codices. Nos his neglectis, ut in ueteribus libris inuenimus, scripsimus. Ad aquas autem intelligit Baianas, quẽadmodum in epistolis ad Atticum lib.* X I I I, *Haud damo uel hos designatos, qui etiam declamare me coëgerunt, ut ne apud aquas quidem acquiescere liceret. Id est, Baijs: nam quod in cunctis in fine epistolæ* A P P I A M *legebatur, nos iisdem antiquis codicibus autoribus* P A P I A M *scripsimus.*

EX LIBRO EPISTOLARVM AD M. BRVTVM.

519 I N D I C I *illi quidem:) Veteres codices,* VINDICI QVIDEM ALIENAE DOMINATIONIS *&c. Quia tamen hunc locum suspectum habemus: consuetã notam adposuimus. Alij ut planior sententia esset,* S V P P L I C A, *de suo addiderunt, leguntq́;* S V P P L I C A I L L I Q V I D E M.

An

An hoc ipsum ea re facit:) Manu scripti libri, CARE 524
FACIT: *etsi nouum uerbum, non tamē contēnendum. Quia uisus est nobis ualde consyderandus, & huic etiam loco notam adposuimus: & quam habent meliores libri uarietatem proposuimus.* Non *multo suprà in hac ipsa epistola locus est non minus obscurus, & in antiquis codicibus ualde perturbatus, & mācus, quorum nos lectionem in medium proponemus, ut iudicium faciāt doctiores, sit'ne habendus & ipse inter deprauatos.* Est *autem hic, Imo triumphus, & stipendium, & omnibus decretis hortationis: pudeat concupiscere fortunam, cuius nomen susceperit consularis ut Ciceronis est.* Nos *tantopere peruersione horum uerborum, & defectu etiam conturbati sumus, ut quid dicamus non succurrat.*

AD Q. FRATREM
LIBRO PRIMO.

Aut ex domesticis coniunctionibus:) Diligenter con- 532
syderandum an potius CONVICTIONIBVS *legendū sit: quo nomine utitur* M. Cicero *filius in epistola ad* Tironem, Tum *etiam iucundißima conuictio: etsi eo etiam loco in pluribus codicibus deprauate (coniunctio) legebatur.* Quod *autē hic paulo pòst legimus,* APPARITIONIBVS, *uetus ille codex,* APPARATIONIBVS, *habet, quemadmodum in epistola qua* Q. Ther*mo commēdat* M. Marcilium, *scriptum habet* Mediceus *codex,* Ego *cum antea studiosè commendabam* Marci*lium: tum multo nunc studiosius, quòd in longa apparation e singularem, &c.* Quam *tamē orthographiam neutro loco nos secuti sumus.*

546 Ἀλλ' αἰεί τινα φῶτα μέγαν:) *Hemistichium est Homeri ex lib.* x. *Odyssea, pronunciatum à Polyphemo, cum, uero nomine Vlyßis audito, recordatus est sibi olim à Thelemo uate hanc calamitatem præsignificatam esse: quòd tamen eum decepit, insidijsq; expositum reddidit, fuisse dicit, quòd nunquam putasset illum Vlyßem esse tam paruo corpore, & tam nullis uiribus præditum: sed semper se existimasse magnum quempiam uirum, & formosum illuc uenturum, à quo sibi timendum esset, quod Stathio pulchre conuenit. cum enim Romæ multis sermo fuisset Stathium quendam eße, qui tantum apud Quintum posset, ut eius uoluntate omnia in prouincia gereret: existimaßentq; omnes hunc prudentem quempiam uirum esse, & magni consilij: cum postea speciosum puerum uidissent, eúq; esse cognouissent Stathium illum, cuius nutum cuncta prouincia obseruabat, se tantæ stultitiæ damnantes in sententiam uerborum Polyphemi cadebant, pariter ut ille, decepti: quas omnes uoces Quinto absente emissas esse, omniáq; ea conficta ante aduentum eius lætatur Cicero: magis enim timendas fuisse maleuolorum linguas si unà secum illum duxisset: nec antea Romæ puer ille uisus esset: quicquid enim dici poterat, quod Q. pudorem adferret, iam exhaustum erat. Scimus Erasmum aliter de hoc loco sensisse in prouerbijs: nec tamen ueriti sumus nostram sententiam liberè contra tanti uiri iudicium exponere, quia ueriorem eam putamus: tam autem ueritatis amici sumus, quàm qui maxime.*

550 Ὀρθὰν τὰν ναῦν:) *Videtur alludere ad sententiam illam uulgatam* εὖ ἴσθι Ποσειδᾶν ὅτι ὀρθὰν τὰν ναῦν καταδύσω, *quam Seneca lib.* x i i *epistolarum Latine pronunciat in illo loco, Gubernator tibi non felicitatem promisit, sed fidelem*

fidelem operam, & nauis regendæ scientiam: hæc eo magis apparet, quo illi magis aliqua fortuita uis obstitit, qui hoc potuit dicere, Neptune nunquam hanc nauem nisi rectam: arti satisfecit &c. Ad eandē puto spectare Quintilianum, cum dicit, Nam & gubernator uult salua naue in portum peruenire. si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator: dicet notum illud, Dum clauum rectum teneam.

LIBRO SECVNDO AD Q. FRATREM.

Diem dicendo eximere cœpit:) Nos ut in manu scriptis libris inuenimus, DICENDI scripsimus: quod etiā Germani adnotarunt in marginibus sui codicis. Diem autem dicendi, id est tempus: ad Atti. lib. IIII, Metellus calumnia dicendi tempus exemit. 559

Idem mihi aiebat se uelle nobis placere:) Omnes manu scripti FACIEBAT pro AIEBAT habent. Quare nos existimauimus unius literæ defectu locum hūc esse peruersum. pro IDEM igitur FIDEM scripsimus, nisi fallimur longe meliore sententia. Cum enim Longilium redemptorem cohortatus esset: dicit illum ita respondisse, ut fidem sibi fecerit, se uelle nobis placere: quod in sermone suo cupere se ipse maximè ostenderat. 565

Non. Aprilibus S. C. Pompeio pecunia decreta in rem frumentariam ad HS MCCCC:) Nos notam hanc M deleuimus, nunquam à nobis in antiquis libris neque hic neque alibi inuentam. Habent tamē hoc loco antiqua exemplaria supra numerum illum lineam, quæ augmentum Millenarij numeri significat: quam nollem librarios nostros omisisse. 569

Μονοσπάρτιγος:) Nos rectius ut ī aliquo libro uidimus 570

546 Ἀλλ' αἰέ τινα φῶτα μέγαν:) *Hemistichium est Homeri ex lib.* x. *Odysseæ, pronunciatum à Polyphemo, cum, uero nomine Vlyßis audito, recordatus est sibi olim à* Thelemo *uate hanc calamitatem præsignificatam esse: quòd tamen eum decepit, insidijsq; expositum reddidit, fuisse dicit, quòd nunquam putasset illum* Vlyßem *esse tam paruo corpore, & tam nullis uiribus præditum: sed semper se existimasse magnum quempiam uirum, & formosum illuc uenturum, à quo sibi timendum esset, quod* Stathio *pulchre conuenit. cum enim* Romæ *multis sermo fuisset* Stathium *quendam eße, qui tantum apud* Quintum *posset, ut eius uoluntate omnia in prouincia gereret: existimaßentq; omnes hunc prudentem quempiam uirum esse, & magni consilij: cum postea speciosum puerum uidissent, eúq; esse cognouissent* Stathium *illum, cuius nutum cuncta prouincia obseruabat, se tantæ stultitiæ damnantes in sententiam uerborum* Polyphemi *cadebant, pariter ut ille, decepti: quas omnes uoces* Quinto *absente emissas esse, omniáq; ea conficta ante aduentum eius lætatur* Cicero: *magis enim timendas fuisse maleuolorum linguas si unà secum illum duxisset: nec antea* Romæ *puer ille uisus esset: quicquid enim dici poterat, quod* Q. *pudorem adferret, iam exhaustum erat. Scimus* Erasmum *aliter de hoc loco sensisse in prouerbijs: nec tamen ueriti sumus nostram sententiam liberè contra tanti uiri iudicium exponere, quia ueriorem eam putamus: tam autem ueritatis amici sumus, quàm qui maxime.*

550 Ὀρθὰν τὰν ναῦν:) Videtur *alludere ad sententiam illam uulgatam* εὖ ἴσθι ποσειδᾶν ὅτι ὀρθὰν τὰν ναῦν καταδύσω *quam* Seneca *lib.* x i i *epistolarum Latine pronunciat in illo loco,* Gubernator *tibi non felicitatem promisit, sed fidelem*

fidelem operam, & nauis regendæ scientiam: hæc eo magis apparet, quo illi magis aliqua fortuita uis obstitit, qui hoc potuit dicere, Neptune nunquam hanc nauem nisi rectam: arti satisfecit &c. Ad eandẽ puto spectare Quintilianum, cum dicit, Nam & gubernator uult salua naue in portum peruenire. si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator: dicet notum illud, Dum clauum rectum teneam.

LIBRO SECVNDO AD Q. FRATREM.

Diem dicendo eximere cœpit:) *Nos ut in manu scri-* 559
ptis libris inuenimus, DICENDI *scripsimus: quod etiã Germani adnotarunt in marginibus sui codicis. Diem autem dicendi, id est tempus: ad Atti. lib.* IIII, *Metellus calumnia dicendi tempus exemit.*

Idem mihi aiebat se uelle nobis placere:) *Omnes manu* 565
scripti FACIEBAT *pro* AIEBAT *habent. Quare nos existimauimus unius literæ defectu locum hũc esse peruersum. pro* IDEM *igitur* FIDEM *scripsimus, nisi fallimur longe meliore sententia. Cum enim Longilium redemptorem cohortatus esset: dicit illum ita respondisse, ut fidem sibi fecerit, se uelle nobis placere: quod in sermone suo cupere se ipse maximè ostenderat.*

Non. Aprilibus S. C. Pompeio pecunia *decreta in* 569
rem frumentariam ad HS MCCCC:) *Nos notam hanc* M *deleuimus, nunquam à nobis in antiquis libris neque hic neque alibi inuentam. Habent tamẽ hoc loco antiqua exemplaria supra numerum illum lineam, quæ augmentum Millenariĳ numeri significat: quam nollem librarios nostros omisisse.*

Μουσοπάταγος:) *Nos rectius ut ĩ aliquo libro uidimus* 570

μουσοπάταϰτος legi putauimus, id est à musis percußus & uulneratus: πάταγος enim sonus est qui ex percusione residtat. hanc etiam uocem uidentur Germani in suo antiquo inuenisse.

571 *Lucretij poëmata (ut scribis) lita sunt multis, &c.)* Non ueriti sumus hanc licet satis receptam lectionem delere. In manu enim scriptis libris non inuenimus, & nullo modo rectam esse iudicamus. Nam quæ infrà posita sunt uerba MVLTAE TAMEN ARTIS: necesse ut antecedenti sententiæ repugnent. Cum igitur artem in illis laudet, uerisimile est aliquid prius improbatum fuisse. Quod sicui mirum uidetur iudicatum esse quãdoq; Lucretium elegantißimum, & ornatißimum poëtam, non satis multis ingenij luminibus sua pœmata scripsisse, is iudicium Quinti reprehendat. nam suspicari poßumus, cum quo modo potest eum tueatur, & ornet M. Cicero, non ualde (etsi uideatur illud confirmare) fratris iudicio de hac re stetisse: noluisse tamen iracundo homini aduersari: qui fortasse quòd ipse quoque uersus scribebat, inuidia motus uerum non uidebat: potuit tamen sic iudicare, quòd Lucretius poëma suum non contexuit ut ingenium eius elucescat, sed rationem ab Epicuro traditam summa industria & artificio explicauit.

573 *Secutus ille capitalis:)* Nos SICVLVS ILLE, auxilio meliorum librorum restituimus. cum enim de Callisthene, & Philisto suprà locutus esset, iudiciumq; suum de Callisthene iam protulißet, nunc de Philisto quid sentiat exponit: quem Siculum quasi uafrum, & callidum appellat. sic enim de Epicharmo quoq; loquitur libro primo ad Atti. Ille Siculus insusurret Epicharmus. Fuit enim Syracusius Dionysij tyranni cognatus, pro quo contra

ciues

cines suos pugnans, ab illis captus, & interfectus est.

Cum equis, tum uiris, quoniam scribis poëma nostrum 575
ab eo probari quadrigis poëticis:) Omnes excusi codi-
ces, & manu etiam scripti unam, eandemq; hanc lectio-
nem habent: sed tamen nos eam peruersam, & deprauа-
tam esse putamus. Erasmus *pro* VIRIS, VELIS *legit,*
quod nō improbamus: ut sit prouerbiū Equis, *uelisq; se-*
qui, aut fugere: cum omni conatu, & totis uiribus signi-
ficare uolumus. Nos *tamen pro* VIRIS, VERO *scri-*
psimus aliquantulum, quod necesse erat, à uestigijs illis
corruptis declinantes: ut totum illud (quoniam scribis
poëma nostrum ab eo probari) κατὰ παρένθεσιν *dictū sit,*
maneatq; in translatione cursus tum equorum, tum qua
drigarum. cum enim fortasse uelis inferre uellet: aptius
uisum est, quadrigis poëticis dicere, cum recordatus esset
poëma suum ab eo probari. nam si aliter legas, uerba illa
(quadrigis poëticis) quasi abundare uidebuntur, & cum
à nullo pendeant, otiosa nimis esse, & inania.

Τοιαῦτα ἐξεργάζεται:) Nos *hunc senariolum dissolutū,* 576
& fractum in suos numeros restituimus, quos in nostro
etiam uetere codice conseruarat. Est *autem* Euripidis
uersus in Icetidibus *à* Theseo *pronunciatus cum* Adrasto
loquente. cum enim ille aduersam suam fortunam lamen-
taretur, narrans cædem fortium uirorū, ducumq; in The-
bana clade, dixisetq;, ἐνταῦθ᾽ ἀπώλεσ᾽ ἄνδρας ὀργείων ἄκρους,
subiungit Theseus, τοιαῦθ᾽ ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται.

Ambitus redit immanis, nunquam fuit par: Quintanus 577
& cetera:) Locus *hic in uulgatis codicibus ualde corru-*
ptus, & mācus legebatur, in nostro multo minus depra
uatus est, etsi aliquid adhuc desyderetur. Nos *enim quæ*
tutò potuimus castigauimus. Quæ *enim in antiquis libris*

 sententiæ

sententiæ optimè quadrãtia inuenimus, si recipimus, non uidemur nobis in culpam incidere posse: quæ autẽ in illis quoq; deprauata deprehendimus, ut ab illis accepimus alijs damus. Videtur hic eandẽ rẽ exponere, quã ad Atti. scripsit libro quarto his uerbis, Ardet ambitus, σῆμα δέ τοι ἐρῶ, fœnus ex triẽte Id. Quintilibus factũ erat beßibus. ut fortasse notæ hæ, quas nos, ut potuimus, ex antiquo nostro libro depinximus, trientem, & bessem significent hoc sensu, Idib. Quint. fœnus fuit beßibus ex triẽte. Hanc tamen suspicionem, & coniecturã quandam esse fatemur, & ita accipi uolumus. Notis autem quibusdam solitos esse maiores illos significare partes, & nomina libræ, nemini dubium esse debet. nam etiam Volusius Metianus libellum de illis composuit, qui extat: nec omnino his dißimiles quasdam habet, quibus hæc nomina significari docet. etsi uerisimile est, notas has uetustate, & incuria librariorũ corruptas, deformatas esse. In uerbis etiã, quæ statim post has sunt, nonnihil mendi inest, ut propter hoc nos stellulam apposuerimus. Quod autem pro MESSALA FLERET, *scripsimus* MESSALA FLACCET, *uetusto codici tribuimus, & concordat cum illo in epistola suprà citata, Messala languet.*

577 HS, *quæ in singulos apud M. Catonem depositis:)* Nos *pro* QVAE, QVINGENIS *scripsimus. uerbaq; hæc omnia* κατὰ παρένθεσιν *dicta intelligimus, & ita notauimus:* QVAE, *autẽ pro* Q. *errore librariorum scriptum fuisse putauimus, per quam literam eum numerum quandoque significabant cum prima eius nominis esset: pro* Q. *etiam, cum nomen significat, sæpe in antiquis libris* QVAE *legitur: bic autem in nostro sanè anti*

quiore

quiore Q. recte est. Eandem rem IIII. libro ad Atticum his uerbis explicat, Tribunicij candidati iurarunt se arbitrio Catonis petituros, apud eũ HS Quingena deposuerunt, ut qui à Catone dãnatus esset id perderet, & cõpetitoribus tribueretur. Quam rem & Plinius in procœmio suorum librorum tangit: & Plut. in uita Catonis diligentißime narrat. qui deposuisse dicit δραχμῶν ἕκαστον ἀργυροῖς δέκα δύο ἥμισυ μυριάδας.

EX LIBRO TERTIO AD. Q. FRATREM.

Vel honestate testudinis, uel ualde boni.) Hic locus 579 prope
præcipuè debuit mendi nota signari. est enim corruptißi- finem.
mus. Nostri meliores codices nihil à uulgatis hic discrepant. nonnulli pro BONI, BONVM legũt, nulla utilitate uetera uestigia licet corrupta, magis contaminantes, & peruertentes. etenim nihilominus uera sententia latet.

De Fufidio HS CCCC emeramus.) Sic uulgati codi- 580
ces. Noster antiquus HS CCCI ϽϽϽ ∞ emeramus: quæ notæ centummilia significant, ut ait Priscianus non spernendus grãmaticus in libello de ponderibus, & mensuris, seu quis magis alius uerus eius libelli autor est: nam à doctißimis uiris Prisciani esse non creditur. Nostri librarij pro CI in medio ET scripserũt peruersè. Quare locus emendandus est. sunt autem pluribus locis hæ notæ in libris Ciceronis, quas nos ex antiquis exẽplaribus restituimus: sæpe tamẽ eadem negligentia usi nostri librarij, uirgulã illã, uel lineam, quæ cũ his apostrophis C. ponitur, per L. litterã expresserunt, omnino male, & contra ueterum codicum autoritatem, in quibus I semper scriptũ est.

Sese autẽ mensum pedibus aiebat CCCCM.) Lõge di 580

uersus numerus est pedum in nostro antiquo exemplari. Sic enim in illo legitur:Paßuum I I I.*bus.ut paßuū* I I I. *milibus putem legi debere.Quod autem paulo suprà* RESINERE, *in excusis libris legebatur,nos* RETINERE, *una tantum mutata litera, castigauimus. Quod uerbum,si diligenter locus considerabitur,optime quadrare, ni fallor,iudicabitur.Germani improbius,& deteriore significatu* RESCINDERE *emendarant.*

384 Honestè uergit in tectum inferioris porticus:) *Manu scripti* VERTIT *habent: quam uocem hic non improbo.* Paulo pòst, Sed his iudicijs nihil audeo confidere: *ijdem libri,* INDICIIS *habent.* Nos *receptam lectionem secuti sumus, nec tamen ueterem supprimere uoluimus:poßunt nunc studiosi, si has magis probauerint,ipsi suo arbitrio restituere.*

385 Ego uero nullas δευτέρας φροντίδας,et cetera.) Etsi nos *hic nihil mutauimus, non ingratum tamen fore putamus, si sententiam horum uerborum aperuerimus.*Prouerbium *est*, δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι : quod pronunciare *solent qui se quòd sententiam mutarint excusant.re enim à se melius,& accuratius consyderata, se cognouisse errorem, perseuerareq́; in illo noluisse ostendunt.* Euripides in Hippolyto Coronato ex *persona nutricis, quæ cum* Phædræ *amorem grauiter increpuisset, postea re diligentius, meliusq́; cogitata, & animaduersa, cum ipsam intempestiuæ seueritatis pœniteret, se consilium mutasse dicit his uerbis :* νῦν δ᾽ ἐννοοῦμαι φαῦλος οὖσα κἀν σοφοῖς αἱ δεύτεραι πῶς φροντίδες σοφώτεραι, operamq́; illi *suam in eo amore conficiendo pollicetur.* Athenæus *etiam libro* X I I I. *sex uersus* Euripidis *ex* Creßis, (*quæ tragœdia perijt*) *citat, quorum primus est idem qui in* Hippoly

polyto, αἱ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι. Quin etiam Cicero in XII. *Philippica hoc prouerbium interpretatur, Posteriores enim cogitationes (ut aiunt) sapientiores solent esse. Quare cognoscere possumus, nihil aliud hic Ciceronem per hæc uerba significare uoluisse, nisi se, quod semel consilium ceperit de Cæsaris rebus, id perpetuo uelle retinere, etiam si non nimis sapienter fecisset, in integrumq́; restituere posset: nec enim ullas se habere in illis posteriores cogitationes, quanuis uulgato prouerbio sapientiores haberi soleant.*

De epistolis illis, quas in Tusculano eius, & cetera.) 586
Omnes quos uidi manu scripti codices hic EPVLIS *retinēt, quos nos secuti sumus: nec tamē ita damnamus receptam lectionem, ut prorsus eam deleamus, repudiemusq́;.*

In re hæsit summa in frequētia.) Germani INREPSIT 588
castigarunt, quam lectionē non cōtemno. Quia tamen in nullis inueni manu scriptis, eam reponere non sum ausus. satis admonere lectorem uisum est. Quod autē paulo pòst legebatur: HOMO VNDIQVE A' TVIS, *nullo sēsu, castigauimus* HOMO VNDIQVE ACTVS. *Quam lectionem uerba quæ sequuntur non parū confirmant: Cum omnes hominē (inquit) agerent, & truderēt, & cum ego eum maxime uulnerarem, sustinere non potuit. quia grauioribus & acerbioribus uerbis, quàm ceteri in illum usus erat dicit se illum uulnerasse, cum illi tantum proturbarent, & de recto gradu deijcerent.*

Ille enim & Appium Consulem secum habebit.) Ma- 592
gno fuit auxilio Appius Pomptino in hoc suo negotio: seq́; ab eo magnum beneficium accepisse Pomptinus semper præ se tulit, gratoq́; animo operam illi suam postea præstitit, cum legatus Ciceronis in Cilicia illum à Dolabella

bella reum factum audisset. Quod Cicero ad Appium his uerbis scripsit, Põptinus qui à te tractatus est praestanti, ac singulari fide, cuius tui beneficij sum ego testis, praestat tibi memoriam, beneuolentiamq́; quam debet. Non *tamen parũ negotij habuit* Pomptinus*, ut putabat* Cicero. V*alde enim ipsi* Tribuni *plebis molesti fuerunt, ut sine magnis concertationibus, & caedibus illi triumphum ducere non licuerit. Cur autem tantopere illi infensi essent, narrat* Dion *historiarum lib.* x x x i x. *quem locum diligenter ab ipso explicatum, quo melius tota haec res intelligatur, hic scribemus,* κἀν τούτῳ καὶ ὁ πομπτῖνος ὁ γάϊος τὰ ἐπινίκια τῶν γαλατῶν ἔπεμψεν, ἐς γὰρ ἐκεῖνο τοῦ χρόνου μηδενὸς οἱ διδόντος αὐτὰ ἔξω τοῦ πωμηρίου διέμενε καὶ τότε δ' ἂν αὐτῶν ἥμαρτεν εἰ μὴ ὁ γάλβας ὁ σέρουιος συστρατευσάμενος αὐτῷ κρύφα καὶ ὑπὸ τὴν ἕω στρατηγῶν τὴν ψῆφον ποιεῖν καίπερ οὐκ ἐξὸν ἐκ τῶν νόμων πρὶν πρώτην ὥραν γενέσθαι ἐν τῷ χρηματισθῆναι ἔδωκε καὶ διὰ τοῦτο τῶν δημάρχων τινὲς ἀπολειφθέντες τῆς ἐκκλησίας. ἐν γοῦν τῇ πομπῇ πράγματα αὐτῷ παρέσχον ὥστε καὶ σφαγὰς συμβῆναι.

593 Ἀμπωτις *ad ea uero &c.) Verbum Graecũ, qualecũque est, coniũgi debet cum sequenti clausula, simulq́; ordo trium primarum uocum restituendus, qui peruersus erat: quod etiam cum nostro concordantes adnotarunt Germani in margine sui codicis.* R*estat nunc de characteribus illis Graecis diuinare, qui non mediocriter corrupti sunt. nos* ὑποθέσεις *scripsimus, uidentes ex uerborum structura accusandi casu esse omnino debere dictionem illam, in nostroq́; antiquo libro formas eas literarum huic uerbo uiciniores, & similiores inuenientes, itaq́; desinentes ut casum illum multitudinis numero prae se ferant.* V*titur autem saepe hac Graeca uoce* Cicero*, eaq́; huic loco re*

to recte conuenire uidetur: uel enim ὑποθέσεις *appellat argumenta, ex quibus poëtæ sua poemata conficiunt, uel quas intelligit, de oratione quapiam* Bruti *cum* Attico *loquens:* Ego *tamen, si illam causam habuissem, scripsissem ardentius* ὑποθέσεις. Ego *quod potui præstiti: siquis, qui nostram hanc opinionem non probarit, meliorem ipse certioremq; inuenerit, me quoque habebit suæ sententiæ comitem, & defensorem.*

Et κλέος *quæris.*) *Est etiam nobis hæc dictio* Græca 595
non parum suspecta: non enim ex antiquo codice manifesto comprehenditur quomodo legenda sit. Alij *alijs modis castigauerunt.* Nonnulli χρέος *legunt. Germani,* πλέον. *nobis immutare non tutum uisum est: magis enim adhuc uulgatas lectiones improbare poßumus, quàm ueram esse ullam ex ipsis confirmare, aut ipsi certiorem in medium adferre. huiuscemodi sunt uestigia in manu scriptis libris ut qui* πάθος *legerent, non longe ab illis discederent (primum enim eius dictionis elementum, potius* π Græco *simile est quàm* κ *literæ.* Λ *autem, &* Α *tam similes sunt, ut altera pro altera paßim sumatur) sed quæ idonea sententia eliceretur?* Nos *rem incertam relinquimus, cupimusq; integriorē aliquem codicem in lucem uenire, qui hanc litem dirimat. nam etiam minutæ quædam peruersiones tantam caliginem offundunt, ut uix, aut ne uix quidem ueritas poßit pulsis tenebris apparere.*

Sed & istam, & Erigonā:) Germani *putantes de dua-* Ibid.
bus tragœdijs suprà sermonem habitum esse (istas) corrigunt. Nos *ut in cunctis & excusis, et manu scriptis inuenimus,* ISTAM *retinuimus.* Potius *suspicamur suprà uitium esse in illis uerbis,* Electram, & Troada: *nec enim* Troas *proprium nomen unde appellata sit tragœdia: & in*

in noſtro antiquiore non legimus TROADA,*ſed* CRODA,*omnino deprauate,& deformiter, non nego:ſed tamen ut ſuſpicionem noſtram augeat, de una tantum tragœdia intelligere,uocemq; hanc cum antecedente copula coniunctam,Electræ fortaſſe cognomen quoddã debere ſignificare. nunc tamen nihil habemus quod certius proferamus.ſcripturam quam inuenimus,eam conſeruauimus. Quod tamen iudicij habuerim de hac re, non potui ſilentio præterire: quod ſtudio iuuandi hos libros ea qua poſſumus ingenuitate facimus, petimus ne in nobis culpetur. Confidimus autem eos qui hunc locum accuratius conſyderarint, non penitus hanc noſtram ſuſpicionem coniecturamq; contempturos.*

595 Cadit enim in abſolutionem Garrini.) *Sic iam excuſi codices habebant. Nos cum de Gabinio manifeſto agatur,Gabini emendauimus: & tamen noſter melior codex* GARIRNI *retinet,ſeu fuerit hoc librarij uitiũ, quod puto:ſeu aliquod illius obſcurum cognomen: poſt quod nomen duos Homeri uerſus reſtituimus, qui à Germanis quoque inuenti,& ſuo loco repoſiti fuerant,qui ſuperiores duos conſequuntur, quibus iudicium facit,quid immo dici illi imbres portendant:ſunt autem omnes* ἐν τῷ π. λ.

595 *Cum eſſes ſanæ mentis.)* Nos *(cum eſſes Sami) reſtituimus(ni fallimur)recte, ab antiquo noſtro codice ferè nihil,aut nihil potius diſcedentes:tantum aliquãtulum uox illa* SAMI *diuulſa erat. ſed tamen ut nullum eius membrum deeſſet, extrema ſolum pars eius importune ſequenti dictioni implicita erat, ut poßit integra iterũ cõponi. intelligit autem,ut putamus,,tempus,quo Aſiam regebat.*

598 Qui Ludos HS CCC) *Vereor ne hi numeri,qui ſumptũ,quem Milo in ludis faciebat,indicant, corrupti ſint.*

nam

nam cum suprà in alia (ut arbitror) epistola, quæ tamen in omnibus impreßis cum hac cohæsit, dixerit, Ludos apparat magnificentißimos, sic inquã, ut nemo sumptuosiores: & cætera. non mihi uidetur hæc summa pecuniæ talis esse, quæ profusa rem poßet eius familiarem euertere, & quæ omnes impensas quæ unquam in ludis factæ essent, superaret: multo enim maiores sumptus erant, qui paßim in huiuscemodi rebus ab eis fiebant, unde sæpe multi fortunarum suarum naufragia faciebant. Tradit autem Plinius tot nulia æris alieni Milonem debuisse, ut ad illam summã hæc nõ magna pecuniæ portio sit. Quod autem mihi suspicionem auget, & rem (ut arbitror) manifestiorem facit, est quòd in ueteribus exemplaribus post tres illos c c c est alius quidam character, qui fortasse summam eam maiorem reddit. cuius ego certam rationem adferre non possum, est enim deformatus & non parum contaminatus, ut puto. Non est autem uirgula illa, quæ solet figuras has rectas ab apostrophis distinguere, sed potius apostrophus ɔ: sed neque hæc etiã cõposita, & bene formata: nec tamen frustra ibi eam descriptam esse existimandum est. non est mirum harum notarũ imperitos librarios omnia confudisse & commaculasse: nullam certiorem de hac re coniecturam & sciẽtiam adferre poßum: rem totam doctiores cognoscent, & quicquid eis uisum fuerit statuent.

Cuius in hoc uno consyderantiam.) Ego hunc locum corruptum puto: uerbum enim hoc barbarum est: quod si Latinum sit, & elegans, sententiæ tamẽ admodum repugnat & contrarium est: erat enim temeritas, & insania potius quædã rem suã familiarem effundere in ludorũ apparatione. Ostendit autem uerbis Homeri nunc il- Ibidem

lum

lum tantopere insanire, ut non amplius sustineri poßit: ut quod de illo Plinius lib. XXXVI. cap. XV. tradit, cũ hoc loco conueniat: itaque & ipsum Milonem HS septuaginta milia æris alieni debuisse inter prodigia humani animi iudico. Nos contra hoc uerbum stellulam adponi uolebamus: Librarij uero è regione Græcorum uerborum importunè statuerunt, quæ & integra sunt, et plana. huiusmodi tamen errata præstare nõ debemus: nec enim præsentes eorum negligentiam corrigere potuimus, quæ sanè tanta est, ut à nullo regi, & refrænari queat.

598 in fine Quod ego nactus.) Locus corruptus, & lacer: Germani sic in margine sui codicis scripserunt, NE ACCIPIAT QVOD ERIGONAE TVAE QVOD SOLI CAESARE &c. Vt si coniecturis locus sit, putem legi nõ incõmode posse, SED QVAERO LOCVPLETEM TABELLARIVM, NE ACCIDAT QVOD ERIGONAE TVAE, CVI SOLI CAESARE IMPERATORE ITER EX GALLIA TVTVM NON FVIT: ut intelligamus Q. Ciceronem M. Fratri ex Gallia Erigonam tragœdiam misisse: quæ tamen in itinere amissa sit: uel aliquẽ casum passa, ut salua non uenerit. Timens igitur ne idẽ suo accidat poemati M. Cicero, se locupletem tabellariũ quærere dicit, qui illud ad Cæsarem portet. Parua nobis omnino licentia uidetur posse satis aptè locus hic deprauatißimus restitui, si testimonio Germanorum fides habeatur: qui omnia se è uetere codice, quæ in marginibus adnotarunt, accepisse testati sunt. Quod si noster antiquus liber cum Germanico penitus concordasset, non ueriti fortasse essemus aliquantulum nobis indulgentes locũ, ut suprà scripsimus, restituere: sed paulo ille uulgatis

hoc

hoc loco melior est: ERGO tantum habet, ubi excusi, EGO, ut tamen & ipse (Erigonæ) uestigium aliquod retineat: sed tamen cum statim tam abrupte in sermonem de ædificijs ueniat, necessario cogimur locum hunc mancum, & decurtatum esse credere.

Imagines enim istæ et palæstra: & piscina, & in his.) 599 *Nos ex melioribus libris, ET NILVS, scripsimus. Quis enim non uidisset antè IN HIS corruptè legi? nec tamen sine antiquorum librorum ope poterat locus restitui. Vox enim hæc rara admodum est: & ex illis maximè, quæ, quia raro inueniebantur, ferè è Latinæ linguæ finibus eiectæ sunt. Cicero lib. II. de Legibus, Ductus uero aquarum, quos isti Nilos & Euripos uocãt, quis non cum hæc uideat irriserit? Ex quo loco integritas huius uocis ostenditur, & significatus aperitur, etsi illinc etiam penè deiecta est: plures enim excusi codices, & hi etiã qui meliores putantur, TVBOS habent, cum tamen omnes manu scripti Nilos retineant. Videndum quoq; est accuratius an è loco etiam quodã Plinij, qui est lib. XXXII. cap. II. eadem uox indignißime deturbata sit. Sic enim in omnibus impreßis scriptum est, E' manu uescuntur pisces in pluribus quidem Cæsaris uillis. Cum (ut opinor) Cæsaris Nilis scribendum sit. nam & antiqua exemplaria NILLIS habent: & uulgaris illã lectio parũ apta & propria mihi uidetur. Quis enim qui propriè loqui uellet, unquam diceret pisces in uillis uiuere, & nõ potius in stagnis, piscinis, & aquis omnino, ubi illi aluntur, & extra quas degere non possunt? non enim uillæ semper piscinas habere intelliguntur. sed non tam facile huius lectionis inconcinnitas & rusticitas refelli potest, quàm ueræ sinceritas & probitas ab unoquoque cognosci. Non*

ignotū fuit hoc nomē erudito & diligēti uiro (ut tēpora illa ferebant) Blondo *Foroliuiēsi.Sic enim lib.* I X.*Romæ triumphātis cum de* Pegaso *loqueretur(quod instrumentum quoddam in domibus uult fuisse à* Pegaso *equo,quem poëtæ fingunt,denominatum,super quo uestes suspenderentur)* inquit,De *qua duriore forsan translatione minus mirabitur,qui infrà uidebit* Euripos, Nilos,*à similitudine dicta fuisse parua in domibus aquarum canalia. Adducit autem non multo pòst, cum iterum de hoc ageret, locum Ciceronis è* I I. *de legibus emendatum: nondum enim ea quæ postea per omnes libros diu impune grassata est tempestas inuaserat, è quo significatum eius ut puto elicuit.* Idem *fatum fuit etiam Latinæ, & elegantißimæ uocis, eandemq; penè rem significantis* SILANUS: *ut cum paucis admodum locis inueniretur, illinc ferè semper ab his qui se corrigere libros putant, cum uerius inquinent, & corrumpant, sublata sit:ut ex libro* V I. *Lucretij, ubi atrocem illam pestilentiam describit, quæ* Athenas *uastauit, uel potius ex* I I. *libro* Thucididis *interpretatur, à quo accuratißimè narrata est,* Multa *siti prostrata uiam per proq; uoluta* Corpora Silanos *ad aquarum strata iacebant*, Interclusa *anima nimia dulcedine aquai. quod* Thucidides *his uerbis expresserat,* καὶ περὶ τὰς κρήνας ἁπάσας ἡμιθνῆτες τῇ τοῦ ὕδατος ἐπιθυμίᾳ. *Quem locum in cunctis ante se & excusis & manu scriptis codicibus integrum* Marullus Byzantius *uitiauit,* SIC AMNIS *pro* SILANOS *emendando. Quod etiam nuper candidißimo auctori Cornelio Celso accidit,cum enim dixisset lib.* I I. *Confert etiam aliquid ad somnum* Silanus *iuxta cadens. quidam cōtra ueterum codicum autoritatem,* Solenos *Græcam uocem reponere pro illa ausi sunt.*Silani

autem

autem nominantur etiam à Sexto Pompeio in dictione Tullij. Tullios alij dixere esse Silanos, alij riuos, &c.

Quædam in epistola ad Octauium ex ueteribus exemplaribus castigauimus: quæ quia satis firma sunt, & per se plana, omittemus, properãtes ad epistolas ad Atticum, in quibus multus se nobis offert labor: quem tamen non fugiemus, ut fidem nostram soluamus: argumenta, & rationes adferentes, quibus ducti maioris momenti locos (nam omnia quæ mutauimus, infinitum esset retractare) restituerimus. Hanc autem epistolam non pauci docti, & ingeniosi uiri minime Ciceronis esse arbitrantur, falsóq; illi attributam esse iudicant: scriptam autem ab aliquo, qui non solum personam illius, & cõsilia exprimere uellet, sed stylum etiam imitari. Quod sane si ita est, ut hi opinantur, egregie quicunq; ille fuit, quod uoluit consecutus est. nam quin sententiæ ipsius conueniat, & stomacho, quem extremis illis tẽporibus contra Octauianum habuit, cum se ab eo delusum sensit, & remp. (scelerata regni societate ab eo cum Antonio & Lepido inita) deletam, dubitari non potest: cum cogitasse etiam eum tradat Plutarchus audita nefaria illa proscriptione domum Cæsaris iunioris clàm ingredi, ibíq; se in penetralibus domus iugulare, manesq; suos iratos qui eum semper exagitarent, ita in illum, domumq; eius immittere, ut facile credi poßit uoluisse quoq; Ciceronem hac acerbißima epistola dolorem animi sui effundere, Octauianóq;, cum aliter non posset, his conuicijs, & maledictis dolorem adferre. Nobis igitur nec uerbis nec sententijs uidetur ualde ab illo discrepare. Nunc suum quisque iudicium consulat, & quod ei rectum uidetur id sequatur. 599

E PRIMO AD ATTICVM.

Pag. 3. prope finem.

Meridie non lucere:) Nos (*non liquere*) *emendauimus. dedit autem huius erroris occasionem quòd in antiquis libris hoc uerbum hoc loco per* C, *non per* Q. *scriptum est.* Q*uod tamen & frequens est, & sæpe obseruatum, ut in codice Mediceo in epistola ad Lentulum sic locus ille legitur,* E*sse & tuæ & nostri imperij dignitatis Ptolemaide aut alico propinquo loco. De iudicijs autem quæ exercebãtur meridie, Cicero ad* Q. *Fratrem meminit,* E*go eodem die post meridiẽ Vatinium aderã defensurus.* E*t auctor Rhetoricorum ad Heren. lib. primo, Rem ubi pagunt, oratione pagunt in comitio, aut in foro ante meridiem causam conijcito.* Q*uando autem iudices non liquere pronunciarent, & quæ uis esset horum uerborum, & quòd hoc tempore Catilina reus esset, omnia ab Asconio Pædiano diligenter tradita, si uoles, accipies.*

4. Q*uoniam uidetur in suffragijs multum posse Galba:*) *Nos ex uetustis codicibus* GALLIA *emendauimus.* Q*uis enim nescit multos Galliæ Cisalpinæ populos ius ferendorum suffragiorum habuisse: quò se Cicero excurrere uelle dicit, ut illorum animos sibi conciliaret, cum Romæ à iudicijs forum refrixerit? multos enim defensionum sibi beneficio obligabat, ut nollet (dum posset forẽsi labore, & industria amicos sibi, fautoresq; parare) eam occasionem amittere. Libro* II. *ad* Q*uintum, Sed magna manus ex Piceno, & Gallia expectatur. Hirtius in Comment. ulti. de bello Gallico, T. Labienum Togatæ Galliæ præfecit, quo maiore commendatione conciliaretur ad Consulatus petitionem. Cic. etiam in* II. *Philippica, Ex*

omnium omnibus flagitijs nullum turpius uidi, nullum audiui, quàm quòd, qui magister equitum fuisse tibi uidere, in proximum annum cõsulatum peteres, uel potius rogares: ús per municipia, coloniasq́; Galliæ, à qua, cum consulatus noster petebatur, non rogabatur: petere consulatum solebamus: cum galiicis, ac lacerna cucurristi.

Negant me ei iratum fore, &c.) NEGA habent ueteres libri: quam lectionem recepi: nam & ueriorem & elegantiorem esse iudicaui. Hanc autem ex toto hoc loco sententiam elicio, ut cum paulo suprà inquit, Illam manum tu mihi cura ut præstes: intellexerit manum Pompeij, id est non paruam hominum multitudinem, in quibus Pompeius ita regnabat, ut eos posset, quibus uoluisset conciliare. Hoc autem autoritate uir ille amplißimus & egregijs suis meritis consecutus erat: sed cum Pompeius tam longe abesset (gerebat enim hoc tempore bellum aduersus Mithridatem, & Asiæ reges) Atticus autem quamuis & ipse quoque abesset, quia tamen propius Roma aberat quàm Pompeius, petit ab eo ut summa diligentia, tanquam familiarißimus Pompeij totam illam illius manum sibi conciliet. Postea autem iocatur cum Attico familiariter: uult enim ipsum Pompeio significare, Ciceronem non ei iratum fore si ad sua comitia non uenerit: nec uelle se ullo pacto Pompeium nunc relictis omnibus rebus Romam properare, ut tempori suo seruiat, seq́; illi hoc officium remittere. uerba autem illa (quoniam propius abes) per παρένθεσιν dicta sunt. Abesse autem propius ab aliquo loco, frequens est Ciceronis locutio, ut libro primo Tuscul. Et primum omnium antiquitate, quæ quo propius aberat ab ortu & diuina progenie, hoc melius ea fortasse quæ erant infrà cernebat. Et in libello de senectute, Equidem 4

non uideo cur quid ipse sentiam de morte, non audeam uobis dicere, quòd eam melius cernere mihi uidear, quòd ab ea propius absum. Posterior tamen hic locus in uulgaribus libris antea mendose legebatur. *Quia autem propius aberat, ideo poterat hoc commodius uel literis uel aduentu suo præstare* Atticus. Nam *etiam sequenti epistola rogat eum accurate ut* Romam *ueniat, illiusq; aduentu docet sibi opus esse maturo ad uoluntatem nobilium conciliandam, quos audiuerat honori suo aduersarios fore.* Ex *pristina lectione nullus neq; urbanus neq; satis commodus sensus meo iudicio elici poterat: quare meliore (ut arbitror) inuenta, illam repudiaui.*

5 Θεῖον γὰρ ἀγαθὸν ἡ τιμή.) Sic *quondam legebant deprauatè. Cum enim literas* Græcas, *quæ in manu scriptis exemplaribus aliquãtum confusæ, & deformatæ essent, non intelligerent, eam reposuerunt sententiam quæ illorum iudicio huic loco quadrare uidebatur: sed mirum est quanto magis illustrent uerba* Homeri, *quæ* Germani *etiam restituerant, & nos magno nostro labore ex antiquo nostro libro erueramus: ea sunt in* Χ. λ. *cum de* Achille *loquitur, qui* Hectorem *fugientem sequebatur effuso cursu.* Quem *locum* Virgilius Aeneidos *lib.* XII. *accurate expreßit, ut sic horum uerborum sententiam reddiderit, —neq; enim leuia, aut ludicra petuntur Præmia.* Celeriter *(inquit) & magna festinatione currebant: neq; enim eorum cursus erat pro adipiscendis præmijs quæ cursoribus proponi solent: uerum de uita, & morte* Hectoris. *Cum autem* Homeri *locum ostenderimus, satis officio nostro fecisse putamus: non erimus in uerbis illis explicandis longiores, quæ & aperta sunt, & nunc paßim (magna seculi huius felicitate cum* Græca *lingua tantopere perdiscitur,*

& tanta

& tanta Græcorum librorum copia in lucẽ uenit) omnibus nota, & exposita. Quòd siquis nimis obstinate uulgatam illam lectionem adhuc amplexaretur, consyderet uerba Ciceronis,quæ sequũtur: VIDES ENIM IN QVO CVRSV SVMVS. *quæ omnem scrupulum tollunt: suum enim honorum cursum, ut illorum uerum cursum,non esse de leui re docet, sed pro adipiscẽdo consulatu. Talem autem esse, & tam iustam illam ambitionem, ut etiam si illa occecatus in aliqua re lapsus fuerit, sibi ignoscendum sit.*

Vt totum Gymnasium ἐρμαθῆνα *esse uideatur.)* Nos *in nostro antiquo* ἡλίου ἀνάθημα *inuenimus,quod etiam Germani in suo codice modica omnino peruersione se reperisse testati sunt. Quare non paßi sumus amplius ueram lectionem (ut putamus) iacere. Quis enim consensum tam bonorum,& ueterum exemplariorum audeat repudiare?* Ibidem.

De meis ad te rationibus.) Non *mutauimus hic receptam lectionem:* Admonemus *tamen lectorem, meliorem nostrum codicem* DE MEIS DETRACTIONIBVS *habere. siquis hanc magis probat,is eam suo arbitrio sequatur.* Vulgata *lectio & defendi potest,& uriorem fortasse sentẽtiam retinet.* Nos *epistolam,in qua hæc uerba sunt, à superiore seiunximus. nam importune illi adhæserat: quod multis argumentis (quæ unusquisq; qui diligenter attenderit,uidebit) cognosci potest.* Ibidem.

Si qua ornamenta gymnasio reperire poteris.) Antiquus *noster liber:* GYMNASIO DE REPERIRE POTERIS. Nos *syllabam illam* DE *arbitrati sumus coniungi debere cum antecedente dictione: quemadmodũ eo etiam loco,quod retinet idem codex, Quæ gymnasiode maxime sunt: cum uulgati ibi etiam deprauati sint:.* 8

γυμνασιώδη que in ambobus locis scripsimus, ea intelligentes ornamenta γυμνασιώδη, quæ gymnasij sint, illiq; loco præcipue conueniant. quod etiam inquit in epistola ad Fabium Gallum, Ea enim signa ego emere soleo, quæ ad similitudinē gymnasiorū exornent mihi in palæstra locū.

10 Εὐμολπιδῶν πατρίδα:) πάτρια ferè omnes excusi, quemadmodum est in antiquis, habent, ut intelligat ritus patrios, & institutiones illius sacræ familiæ, & augusta mysteria, ut inquit Cicero II. de legibus. Cupiebat igitur Chilius sibi mitti ab Attico Eumolpidarum sacra, fortasse ut poematibus suis includeret. erat enim poëta, ut ex illo loco colligitur, Epigrammatis tuis, quæ in Amalthea posuisti, cōtenti erimus, præsertim cum & Chilius nos reliquerit, & Archias nihil de me scripserit. nihil tamen illius ad nos peruenit, ut Archiæ cuius quædā legimus: epigramma sanè illud de quatuor Græciæ certaminibus ipsum autorem habet. πάτρια σύρων appellat Athenæus lib. VIII. δειπνοσοφιστῶν, leges & ritus quosdam Syrorum: καὶ τοσαῦτα μὲν ἔφη ὁ Δημόκριτος· καὶ αὐτὸς ἡμῖν προσεφώνησεν οὐκ ὀψοφαγήσων παρῆλθον διὰ τὸν πάντα ἄριστον Οὐλπιανὸν ὃς διὰ τὰ σύρων πάτρια καὶ ἡμᾶς τῶν ἰχθύων ἀπεστέρησεν ἐτ' ἐξ ἐβετρίας παρασφέρων.

Et si quid aliud ὤνιον eius loci &c.) Præter antiqui
10. codicis fidem, quædam etiā argumenta habuimus, quæ fecerunt ut οἰκεῖον scriberemus: non paruū illud, quod animaduertimus, nunquàm ferè Ciceronem Græca uoce uti cum Latinam habet, quæ egregiè quod uult exprimat. tam autem plenè significat VENALE Latinis, & tam receptum est, quàm Græcis ὤνιον. quod non accidit de alia uoce quam restituimus: nec enim Latini ullum habent uerbum, quo plenè οἰκεῖον dicant. Itaq; Cicero in Lucullo

Græcam

Græcam dictionem ponit, cuius antea uim complexus fuerat, ut manifestius faceret, quid superioribus uerbis intelligere uoluisset, Nam quomodo non potest animal ullum non appetere id quod accommodatum ad naturam appareat, Græci id οἰκεῖον *appellant, &c. Vt quod illi uno nomine dicunt, uix ipse duobus exprimat. Et in eodem libro, Idq; initium esse naturæ accommodatum. pro* οἰκεῖον *dixit: ut hic etiam* οἰκεῖον *eius loci, id est, illi maximè aptum & accommodatū, significet, quod suprà dixit Ornamentum academiæ proprium meæ, & tamen nunc expreßius dicit* οἰκεῖον, *id est, suum & ualde adpositum. Paulo autem antè* HERMERACLAS *scripsimus ex antiquo illo codice, ubi* HERMEROTAS *prius erat ex Mercurij & Herculis formis compactis statuis.*

Typos tibi mando.) Scimus Hermolaum in sui Corollarij libro primo, cap. XXXIII. *Rhypos potius legere, quàm emendare, sic enim dicit, Sed & apud Ciceronem in epistolis ad Atticum Rhypos scriptum est, pro ceris siue formis unde sigilla fingebantur, fortaße à situ uetustatis appellatas, &c. Quod tamen in nullo unquā uidimus neq; excuso neque manu scripto. Noster sanè antiquior* LYPOS *habet. Nos adhuc magis receptam lectionem secuti sumus, & magis antiquæ uicinam: cum certius aliquid ipsi inuenerimus, aut ab alijs docti erimus, tunc hanc delebimus, ac meliorem reponemus.* Ibidem in ne 6.5.

Plutealia sigilla.) Sic aiunt olim emēdaße Beroaldum: quod in quosdam etiam propter uiri autoritatem excusos libros manauit: nobis non tanti ea fuit, ut non magis ueteribus libris crederemus, quorum mirificam concordiam in hoc perspeximus: nec tamen iudicium illius contemnimus: lectio certe ab eo conformata plana & expedita est. Ibidem

m 5 poter

poterit unusquisque, seruata antiqua suo loco scriptura, quod magis probabit eligere. Scyphos sigillatos nominat Cicero in Verrinis, Accurrit Venerius, iubet me scyphos sigillatos ad prætorem statim adferre.

11. *Sin autem eum & offendes.*) Quamuis hic notam, quæ mendum indicet, non adposuerimus, tamen locum deprauatum esse existimamus: cùm autem ab antiquo codice adiuti non simus, uulgatam lectionem magis quàm est, contaminare noluimus.

12. *Teucris illa:*) Nos ante hæc uerba, MVLTA DESVNT scripsimus, plurimis argumentis in hanc opinionem ducti. Cùm enim paulo suprà adhuc se candidatum esse fateatur, quæ ex hoc loco traduntur post peractum cõsulatũ gesta sunt. paulo enim infrà de prodromis Põpeianis agit, & de uoluntate Põpeij (qui iam ex sua expeditione reuertebatur) qui aperte agere cogitabat Antonio succedi oportere. is autẽ post peractum cõsulatum (collega enim fuit Ciceronis) in Macedoniã cum imperio profectus erat. Manifestò etiam colligitur ex pluribus locis Pomponium Atticum Romam uenisse, ut ex illo sequentis epistolæ, Sunt autem post discessum à me tuum, &c. Vt nullo modo cohærere potuerint, quæ post spatium saltem duorum annorum scripta sint. Deesse autem quædam hic præcipuè iudicauimus: non enim TEVCRIS ILLA idoneum epistolæ principium uidetur: nam intermißionẽ etiam scribendi factam, cum Romæ manserit Pomponius, nemo potest inficiari. Pluribus autem locis infrà de Teucride hac loquitur, cum suprà nunquàm de hoc negotio mentionem fecerit. Hæc autem sufficiant. Qui uerò attentius considerarint, plures etiam cõiecturas uidebunt, quas nos scientes omisimus: nemo autem miretur nos interdum mancos,

*mancos, & decurtatos esse hos libros credere, apud opti-
mos enim auctores inuenimus citatos esse locos ex episto-
lis ad Atticum, qui nusquam in his reperiuntur, ut Sueto-
nium, cuius in Cæsare hæc sunt uerba,* De hac significare
uidetur & Cicero in quadam ad Atticum epistola, *refe-
rens Cæsarem in consulatu confirmasse regnum, de quo
ædilis cogitarat.* Possemus *& alia non infirmiora testimo-
nia proferre, quæ nunc omittemus.*

Teucri Syllani:) Nos *moti autoritate uetusti codicis* Ibidem.
ita emendauimus, Teucris *illa lentum, &c. qui semper sic
scriptum habet: infrà enim de hoc negocio bis agit: cum
autem obscurè scripserit, & δι' ἀινιγμάτων, uix possumus
quid intelligere uoluerit diuinare.* In *extremo secundæ ab
hac epistolæ ferè hoc nomen in uulgatis etiam rectè scri-
ptum erat, cùm dixit,* τεῦκρις *promissa patrauit. quia au-
tem ignotis hominibus has literas dabat, parum in illis li-
berè loquebatur. nam sequenti epistola cùm dicit,* Tuus
autem ille amicus, &c. credimus nos eum Pompeium *intel
ligere: quod ex ultima huius uoluminis epistola manife-
stius colligitur: : ijsdem enim penè uerbis idem de illo iu-
dicium facit: suppresso tamen nomine, sed ita certis indi-
cijs, ut dubitari non posit.*

N*ihil ego illa impudentius, nihil astutius, nihil lentius* Ibidem.
uidi:) Sic *nos emendauimus ex uetusto codice. (illa) au-
tem,* Teucride *intelligimus (lentius) uerò quia semper hoc
eius negotium lentum esse dicit. Ad hunc autem locum,*
NAM A' CAECILIO PROPINQVI, &C.
alludit Seneca *epistolarum lib.* X X I. *his uerbis,* Quàm
durus sit fœnerator Cæcilius, *à quo minoris centesimis
propinquis numus moueri non posit. in quibus nonni-
hil mendi inest, ut si quis cum hoc loco concordare uelit,
præpo*

præpositione tantũ addita facile poßit, à PROPINQVIS *legendo. nam Propinquis moueri,pro à propinquis intelligere,nimis durum uidetur: aliter quomodo locus ille intelligi debeat,non uideo.*

Ibidem. T*ito mandaui* σκέψεις.) Hoc Græcum nomẽ *in nostro antiquo* Latinis *literis* SCEPSIS *scriptũ est,ut* Græ*cum quondam* σκήψεις *fuisse existimẽ. Sunt autem* σκήψεις *excusationes & προκαλύμματα quæ excogitamus & fingimus,cum alicui negotio adesse nolumus.* Sophocles, ἀλλ' ἐσόρα μὴ σκῆψιν οὐκ οὖσαν τίθῃς. Aristophanes *etiam* πλούτῳ *sycophantem, cùm interrogatus esset an mercaturæ operam daret,respondentem inducit,* ναὶ, σκήπτομαι ὅταν τύχῳ, *id est,cum mihi commodum est, fingo me mercatorem esse,ut fugiam officia ac munera quibus illi soluti sunt:utor hac excusatione, & prætextu quodam, ut uacationibus illorum fruar.* Denique Cicero *lib.* XVI. *harum epistolarum, cum crebris eum literis* Octauianus *rogaret ut in causam suam descenderet, inquit,* Ille *urget, ego autem* σκήπτωμαι, *non confido ætati, &c. id est, simulo aliquid impedimenti mihi ortum esse, & prætextum aliquem inuenio quare id facere non poßim.* ἀναβολὴ *autem procrastinatio,& in alium diem dilatio.* Mandarat *igitur* Cicero Tito *ut se excusaret,& negotium illud in aliud tempus reijceret.*

Ibidem. *Sed nescio an* ταὐτομάτων.) *Sic quondam in excusis etiã legebatur, postea* ταὐτομάτων ὑμῶν *scribere cœperunt.* Antiquior *etiam noster* TAVTOMATON *habebat:* ὑμῶν *autem alia manu postea repositum fuit,ex quo nonnulli(ut puto)* ἡμῶν *fecerunt.* Nos *uulgatam nunc lectionem(etsi non probemus)secuti sumus. sed quia locus obscurus est, cum nihil certi adferre possemus, cum intactum*

reliqui

reliquimus: potius tamen suspicamur, τ᾽αὐτόματον legendũ esse, hac sentẽtia, ut dicat se profectò T. mandasse σκήψεις atque ἀναβολὴν, quæ tamen fortasse non necessariæ erunt. res enim ταὐτόματον, id est sponte sua quem opto exitum habebit. Postea addit rationem quare non opus fore excusationibus & dilatione putet, Nam (inquit) mihi Pompeiani prodromi nuntiarunt, &c. Nos in re dubia suspicionem etiã quam habemus reticere noluimus, simulq; innuere quam ueriorem, & castiorẽ lectionem esse putemus: doctiorum tamẽ iudicio uirorum de hac re stare uolumus.

Per manus seruulæ seruatum, & eductum.) Sic etiam nos scripsimus, cum tamen Germani ex antiquo codice, SEPRVLAE in margine sui codicis pro SERVVLAE scribant: & nos in nostro etiam meliore, & antiquiore SEPRVLAE scriptum inuenerimus: noluimus rem silentio præterire quin nostrum iudicium de ea proferremus, & antiquam lectionem testatam relinqueremus, siquid fortasse lateret quod nos ignoraremus. Cicero tamẽ in oratione de Aruspicũ responsis receptam lectionẽ confirmat, cùm inquit de Clodio loquẽs, Nisi ex eo loco, quò eum adire fas non fuerat, ancillarũ beneficio emissus esset. Et Plutarchus in uita Ciceronis eidem adstipulatur. 13.

Quomodo ἐνεπερπερευσάμην) Sic ferè omnes uulgati codices deprauatissime: quod etiam ita negligenter interpretati sunt, ut nullam rationem habuisse uideantur neq; huius loci sententiæ, neq; Græcæ etiam scripturæ. Nos ἐνεπερπερευσάμην legimus ex nostro meliore libro, id est, me ostẽtaui, & quasi iuueniliter iactaui, omnibus adhibitis fucis & ornamentis orationi meæ tanquam exultaui, & placere illi studui. Hinc autem colligere possumus quàm perfecte Græcum sermonem calleret Cicero, qui tam propriè, 17.

& aptè

& aptè abstrusioribus etiam uerbis eius linguæ utatur. Originem & rationem huius uocis ex Suda accipies, & alijs quorum studium est hæc minute explicare: ea autem non una est: cum tamen omnes in significatu consentiant. Nouum autem auditorem Pompeium appellat, quia tunc ab illa felicißima expeditione contra Asiæ reges redierat.

Ibidem. *Si unquam mihi ἐπιχειρήματα suppeditauerunt.*) *Nos ex uetere nostro libro nostram lectionē accepimus: quam etiam Germani ex uetusto codice adnotarant: ut consentientibus tam remotis testibus, fides omnino illis haberi debeat. est autem hæc lectio uehemētior, & illo animi ardore, quo hæc pronunciabat Cicero dignior, multas uno spiritu argumentorum species, & orationis ornamenta nominare. Quid autē καρποὶ hoc loco sint, fatemur nos non compertum habere, in quo etiam dubitarūt Germani: cum multa apud Græcos hoc nomen significare sciamus, nunquam inuenimus hoc significatu quo hic uidetur Cicero ponere: nisi mendum fortasse sit eo loco in his ueteribus codicibus, quod tamen alijs iudicandum relinquimus. Reprehendit Aristoteles lib. III. Rhetorices inane studium eorum qui nimis curiose nomina quibuscunq; rebus imponerent: & maxime Lycimnium quendam rhetorem qui multa huiuscemodi uocabula finxerat, taxat: ἐπίρρωσιν, ἀποπλάνησιν, ὄζους, ut fortasse ab eodem quoq; hæc uox καρποὶ excogitata fuerit. Si enim quasdam orationis partes ille μεταφορικῶς ramos appellauit, cur non credi potest eundem nonnullas alias ab eadem re translato nomine fructus appellasse? Verum hæc leuis coniectura est, quam tamen non spreuimus, si forte nostro indicio poßit aliquando certior quædam ratio huius nominis aßignari.*

19. *Fusius circūceßit.*) *Hic locus uarijs modis legitur: cum enim*

enim omnes corruptũ esse existimarint, quisq; pro suo ingenio suppleuit. Germani corrigũt FVSIVS TERT. CONSVL CESSIT: *quod inane, & falsum puto. Noster antiquior* FVSIVS TERTIVM CONCESSIT: *quod nos recepimus. in tantis enim tenebris quid potius faceremus non habuimus, quàm ut libri illius, quem infinitis locis fidelem experti sumus, non certam etiam lectionẽ sequeremur. Est autem hic* Qu. *Fusius Calenus perpetuus inimicorum Ciceronis defensor, qui causam Clodianam acerrimè defendebat. si autem nostram lectionem probes, intelligere potes, cùm antè bis concessisset, tertiùm nunc consensu optimatium uictum, coactũ esse concedere.*

Tribuni non tam ærarij, quàm ut appellantur ærati.) 21.
Contrà in nostro antiquiore libro TRIBVNI NÕN TAM AERATI, QVAM VT APPELLANTVR AERARII. *Appellabantur sanè ærarij tribuni à tribuendo ære, autore Festo. unusquisque, quæ commodior lectio uisa fuerit, eam sequatur.*

Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες:) *Germani* 22.
uidentur in suo antiquo codice non parua uestigia ueræ lectionis inuenisse: nec tamen plenè locum restituerunt. Eadem nos, & paulo fortasse integriora in nostro probatiore habemus: quãuis nescio cuius culpa cum Germanico exemplari nostrum etiam impressum aliquantũ inquinatum sit: nunc tamen omne uitium eius detrahemus. Est sæpe apud Homerum (ut omnes sciunt) uersus ille, qui totus antè in cunctis impreßis legebatur, ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι: *quando auxilium musarum implorat, aliquam nouam narrationem exordiẽs. In* XVI. *autem Iliadis cum in naues Græcorũ Troiani faces inijcere*

cœpis

cœpissent, ut classem incenderent, nouum nouæ rei principium faciens, eundem uersum repetit, statimq́; infert ὅπως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε νηυσὶν ἀχαιῶν. *Quare Cicero hic rem admirabilem exponere uolens, loco illo Homeri elegãter, & accommodate utitur, postremam partem prioris uersus ut non necessariam omittens, & tantum posterioris adsumens, quantum sibi ad declarandum quod uolebat, utile erat. & sane rectè in antiquo totum id scriptum est: quia tamen aliqua semper dictio aliquantulum peruersa est, fit ut non parum perturbationis adferant Græci hi loci, nisi intelligas cuius autoris sint, & literas illas cum integris, & incorruptis uerbis scriptoris illius cõferas: tunc omnia quæ prius diuulsa erant uerborũ membra componuntur. nam elementa ipsa nunquã ferè desunt, etsi deformata aliqua parte sint. Quare ne longiores simus, sic ex uetere scriptura, & ratione ipsa locus hic legendus est,* ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, ὅπως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε: *ut non tantùm opem musarum inuocet, sed exponat etiam in qua re narranda uelit illas sibi auxilio esse. Plato etiã* VIII. *lib. Polit. hoc eodem Homeri principio utitur, cum tradere uellet quibus motibus sua ciuitas perturbari posset, quæq́; seditiones oriri inter socios & eos qui remp. regerent. Cùm autẽ sermo Platoni futurus esset de seditionibus, & discordijs ubi Homerus ignis, ille seditio excitata est, inquit. Hæc illius uerba sunt,* πῶς οὖν δὴ ἤτοι ὦ γλαύκων ἡ πόλις ἡμῶν κινηθήσεται. καὶ πῆ στασιάσουσιν οἱ ἐπίκουροι καὶ οἱ ἄρχοντες πρὸς ἀλλήλους, καὶ πρὸς αὑτοὺς; ἢ βούλει ὥσπερ ὅμηρος εὐχώμεθα ταῖς μούσαις εἰπεῖν ἡμῖν ὅπως δὴ πρῶτον στάσις ἔμπεσε καὶ φῶμεν αὐτὰς τραγικῶς ὡς πρὸς παῖδας ἡμᾶς παιζούσας καὶ ἐρεσχηλούσας ὡς δὴ σπουδῇ λεγούσας ὑψηλολογουμένας λέγειν. *quæ eo libentius posui, ut uiderẽt omnes quomodo grauissimi scriptores ijsdẽ*

Homeri

Homeri locis unusquisq; pro suo commodo uterentur.

Ne *aut ignorando stultißimi iudicaremur.*) Nos *hic mendi notam adposuimus: manifestò enim deest quiddam: cum enim duas proposuisset, uni tantùm parti respondet. nonnulli(ut puto)coniectura ducti sic locum suppleuerũt:* NE AVT IGNORANDO STVLTISSIMI, AVT METVENDO IGNAVISSIMI IVDICAREMVR. *qui integriorem codicem nactus erit, hic tutò poterit omnes hos uerborum defectus restituere: nostrum semper consilium fuit hæc mutila, & decurtata loca, ut in ueteribus libris inuenimus potius dare, quàm aut nos supplere, aut ut ab alijs suppleta sunt, tradere.* 24.in prin

Comesatores.) Nos(*commissatores*) *scripsimus, ut hic noster uetus codex habet: & in epistolis ad* P. Lentulum, Mediceus: *ubi uersus* Terentij *citat, Phædriam intromittamus commissatum.* In *nostro sanè* Terentio, *quem olim* Politianus *cum uetustißimo illo* Petri Bembi *accuratißimè contulit, semper ita in illo quidem uetere, hoc uerbum scriptum esse* Politiani *manu adnotatum est.* 25

Itaque & ludentes Gladiatoribus:)Nos *ex nostro antiquiore exemplari* ET LVDIS ET GLADIATORIBVS *scripsimus: quam esse legitimam, & ueram huius loci lectionem non dubitamus: sed ne hic iterum eadem repetamus, uidenda ea quæ adnotauimus supra locum illũ in epistola* Asinij : GLADIATORIBVS AVTEM FADIVM QVENDAM, &c. ἐπισημασίας *autem hic intelligit: quas lib. primo ad* Qu. Fratrẽ *significationes appellat, eo loco de* Asia *loquens, ut theatro* μεταφορικῶς, Natura *autem ita resonans, ut usq;* Romam *significationes, uocesq; referantur.* Item Liuius, Deinde *ex dignitate magis uisum scribere cum de quibus uiderentur,* Ibidem

tur, quàm præsentem aut referendis suis in ciuitatem beneficijs erubescere, aut significationibus, acclamationibusq́; multitudinis assentatione immodica pudorem onerantis, &c. Polybius *etiam lib.* III. πάντων δὲ ἐπισημηναμένων ὡς δίκαια λέγοντος τοῦ σκίρωνος, *&c. id est, plausu, & clamore signũ suæ mentis, uoluntatisq́; dantibus. In his etiam epistolis lib.* XIIII. *Tu siquid pragmaticon habes, scribes: si minus, populi* ἐπισημασίαν, *& mimorum dicta perscribito. Non enim hic dicit se abstulisse mirandas* ἐπισημασίας *gladiatoribus, esset enim ineptum: sed populo ludorum gladiatorumq́; consessu: tunc enim propter multitudinem quæ simul coit, populi R. iudicium, ac uoluntas significatur.*

Ibidem *In comitiorum causa.) Hæc postrema dictio in nostro antiquo non est, ut fortasse dictum sit quemadmodum lib.* XII. *Maxima est in Scapulæ celebritas, propinquitas. Et lib.* XIII. *Eum uideo in Libonis prætorem. ut enim suprà (hortis) sic hic (annalibus) intelligendum est. uidentur enim hæ locutiones similes illi esse qua usus est Cicero ad Qu. Fratrem de aquæductu scribens, Præsertim cum tu neque per Locustæ, neque per Varronis uelles ducere. De qua doctißimus uir Budæus eruditè disseruit: qui alias quoq; huic consimiles apud Ciceronem esse docet, & omnes à Græco sermone originem ducere: illis autem receptis & probatis, cur non huic quoq; pari locus esse potest? sed omnia ut puto imperiti librarij contaminarunt.*

25 *Vt quoad uiuat singulis tribubus* HS. CCCCXXXV. *debeat.) Nos numerum* HS. *quem in antiquo codice ijsdem etiã notis perscriptum inuenimus, reposuimus. Quid autem per notas illas significetur, iam declaratum est. Germani pro* TRIBVBVS, TRIBVLIBVS *legunt.*

*gunt. Nos tamen receptam lectionem, quam etiam in cun-
ctis manu scriptis uidimus, retinuimus, etsi illam non im-
probemus.*

Fabam mimum:)Adco perturbatus est & obscurus hic 25. prope f
locus, ut quid de eo statuendum sit, mihi non constet. qui- nem.
cunque manu scripti meliores sunt, FABA MINI-
MVM *primo habebant: ex quibus tam deprauatis uoci-
bus factum postea fuerat* FABAM MIMVM *ab iis-
dem qui libros illos scripserant. Eam igitur castigationẽ
recepi: non quòd illi ualde confiderem, sed quia meliorẽ,
& certiorẽ non habui. quid enim in tantis tenebris aliud
facerem, quàm à priscis exemplaribus ut optimis ducibus
ne tantulum quidem declinare? Qui integriores codices
nactus erit, is poterit ex hoc loco hanc quasi fuliginem
abstergere, aut eruditiores fortasse aliqui ueterem ueram
& ingenuam esse lectionem probabunt, nec meliorem
quærendam esse ostendent. Alij* FABAM NVMVM
*legunt, non minus dubia & incerta mihi lectione. Senten-
tia huius loci perspicua est: queritur Cicero consulatum
illum suum quem antea optimus & clarißimus uir sum-
mis laudibus in cœlum tollere solitus erat, si indignißimæ
personæ honorem illum adipiscentur (quod accidet si L.
Afranius Cos. factus erit) omnem dignitatem amissurum,
& rem uilem & abiectam euasurum. quare laudat con-
silium Attici, qui se literis & sapientiæ studijs dediderit,
& honores omnes, magistratusq; neglexerit.*

Nonne ἐλαφητέον:)Antiquior noster, & omnes manu Ibidem
scripti, FLOCIFACTEON *prima tantum litera aliqua-
tenus peruersa, sed errore satis frequẽti: multis enim locis
(qđ sæpe magnas peruersiones produxit)* E *pro* F *scriptũ
est: credo similitudine, quã inter se ĩ antiqua illa scriptura*

n 2 *hæ lit*

hæ literæ habebāt, quæ maioribus literis constabat: ut ex lapidibus & multis etiam perueteribus libris deprehenditur. Latinum autem uerbum Græcorum more inflexit: alludit enim ad uocem illam φιλοθεωρίαν, quam paulò antè posuit. nam ut alibi formauit Sullaturit, Lentulitates, & Appietates, sic (ut opinor) in hoc loco Floccifacteon dixit: non quòd eadem omnino sit ratio huius & illarū formationum, sed quia consimilem quandam habent licentiā discedentis aliquo modo ab usu, & consuetudine Latini sermonis, ut aptius quod uolebat, effingeret, & uno uerbo exprimeret: & istos consulatus non floccifacteon, id est, non debemus facere flocci, & dignos existimare, in quibus assequendis tantum studij, & laboris ponamus.

31. *in fine.* *Vt anniuersaria sacra iuuentuti non committerentur:) Meliores codices rectam lectionem retinent,* IVVENTVTIS. *non enim dicit sacra anniuersaria non esse cōmissa iuuentuti, ut iuuentus illis exclusa intelligatur: sed sacra iuuentutis, quæ scilicet pro iuuenibus sunt instituta autore Festo (singulis autem annis redibant) non esse cōmissa dicit eodem significatu, quo committere ludos, & commissionem ludorum dicit.*

32. *in princ.* *Memmius suis sacris uitiauit:) Nos in cunctis manu scriptis* INITIAVIT *legimus: Germani quoque in margine sui codicis sic scribunt. Credimus omnino intelligere Ciceronem Luculli uxorem à Memmio uitiatam & stupratam esse: sed cum suis sacris id flagitium commiserit, eum ioco (initiauit) dixisse: mos est enim in sacris mulieres initiare, & non stuprare. Vt rem igitur turpem honesto nomine proferret, simulq; sinistrum morem initiandi, quo Memmius usus erat, taxaret, pro uitiauit (initiauit) dixisse. Quæ autem sacra Memmij intelligat, consideran*

derandum. Multa argentea nomiſmata uiſuntur, quæ in auerſa fronte Cereris imaginem habeant cum hac inſcriptione, MEMMIVS AED. CVRV. CERIALIA PREIMVS FECIT. Quam rem etiam Politianus animaduerterat, & tradit Miſcellaneorum capite LXXXV. fortaſſe igitur Cerialibus intelligit: cum enim ea primus fecerit, rectè eius ſacra appellari poßunt: uel quibuſdam ſuæ genti, & familiæ proprijs ſacris.

Auet filius:) Nos in manu ſcriptis AVLI AVTEM FILIVS legimus. Vt L. Afranium intelligat Metelli collegam in conſulatu. cùm enim ſuprà de Metello, quid ei uideatur expoſuerit: nunc iudicium ſuum de altero conſule profert: ſic enim ſuprà etiam Afranium appellat, Omnibus inuitis trudit noſter Magnus Auli filiũ. 32

Νᾶφε καὶ μέμνησο:) Hæc uerba Græca corruptè antea legebantur: nam & pro ἄρθρα, αὐίρα ſcriptum erat: & alijs mendis fœda erant. Nos ex noſtro codice illa reſtituimus. Sudas etiam in dictione πρόχειρος locum Polybij adducit, ubi dictũ hoc Epicharmi celebratur: ἀλλ' ἔστιν ἄπορον τὸ μὴ πρόχειρον ὑπάρχειν, τὸ παρ' Ἐπιχάρμῳ καλῶς εἰρημένον νῆφε καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα φρενῶν: quã rectam eſſe lectionem cõfirmat Qu. Cicero, qui in libello de petitione cõſulatus ſic ea interpretatur, Quamobrẽ ἐπιχάρμειον illud teneto: neruos, atq; artus eſſe ſapientiæ non temerè credere. 35. in fine.

Barbara quædã, & obſoleta:) Meliores codices, quos nos ſecuti ſumus σόλοικα habẽt, tam certè & huic loco accommodatè, ut nullo opus ſit argumento ad hanc lectionem confirmandam. 36

Nam ut ait Rhinton.) Poëta hic Comicus fuit, patria Tarentinus. Athenæus lib. III. Δειπνοσοφιστῶν ipſum citat in comœdia Amphitryone. Ad hunc Rhintonis ſenariolũ 38

uice prouerbij iactatum puto M. Varronem lib. III. de re rustica alludere cùm inquit, Quis cōtra nunc Rhinton non dicit sua nihil interesse, utrum his piscibus stagnum habeat plenum, an ranis? Nostri librarij secundam uocem huius uersus deprauarunt: pro μὲν enim, μετὰ scripserunt, turpi, sed manifesto errato.

EX LIB. II. AD ATTIC.

40 *Vt σεμνότερός τις & πολιτικώτερος uideretur.) Quamuis hic receptam lectionem conseruauerim, & antiquam contempserim, fortasse non sine culpa: uolo nunc ipsam mea opera in lucem prodire: nec enim eam ita prauam iudico, ut penitus repudiari debeat.* Ne *σεμνότερός τις, &c. habent prisca exemplaria, quod prima specie ualde absonum uidetur, cum* NE, *pro, ut non, poni soleat: perspicuū autem sit* Philippicas *orationes scripsisse* Demosthenem, *& se à iudiciali genere abiunxisse, ut ea res sibi honorem dignitatemq; adferret, & ut grauior grandiorq; orator haberetur: id enim est σεμνότερος: quod ex* Cicerone *colligitur, qui in* Oratore *sic uerba hæc* Aristotelis *in tertio* Rhetorices *interpretatur, ὁ μὲν ἡρῷος σεμνὸς καὶ λεκτικὸς καὶ ἁρμονίας δεόμενος, ὁ δ' ἴαμβος αὐτή ἐστιν ἡ λέξις ἡ τῶν πολλῶν: διὸ μάλιστα πάντων τῶν μέτρων ἰαμβεῖα φθέγγονται λέγοντες: δεῖ δὲ σεμνοτέραν γενέσθαι καὶ ἐκστῆσαι. Quod longè* Aristoteli *uidetur secus, qui iudicat heroum numerum grandiorem quàm desyderet soluta oratio.* Iambum *autem nimis è uulgari esse sermone: itaq; neq; humilem nec abiectam orationem, nec nimis altam & exaggeratam probat: plenam tamen eam uult esse grauitatis, ut eos qui audient, ad maiorem admirationē possit traducere.* Alibi *σεμνὸς diuinus à* Cicerone *dicitur, ut opinor.*

nam

nam cùm dixit in procemio secundi libri de oratore, Sed hæc tragica atq; diuina: puto illum hoc uerbum exprimere uoluisse. nam Aristotel. lib. II. *Meteororum cum ferè eandem sententiam proferre uellet, ita locutus est,* τραγικώτερον γὰρ οὗτοι καὶ σεμνότερον ὑπέλαβον ἴσως εἶναι τὸ λεγόμενον. *Quamuis autem huius uerbi significatus notißimus esset, non malum tamen fuisse puto hæc è tam claris autoribus disseruisse. Si igitur* NE, *semper* UT NON *significet, uidetur omnino sententiæ repugnare, & nullo modo antiqua lectio probari posse: sed alibi mihi legisse uideor (nisi fallor)* NE *pro* UT, *affirmatiuè positum esse, ut in Oratore, Tantumq; abest ne (quod ij qui hoc aut magistrorum inopia, aut ingenij tarditate, aut laboris fuga non sunt assecuti, solent dicere) eneruetur oratio compositione uerborum, ut aliter in ea nec impetus ullus, nec uis esse poßit. Sunt autem omnes, qui illo uolumine continentur Ciceronis libri (meo iudicio) minus quàm cæteri contaminati. nam hæc cum in ea incidunt, consueuerunt iuniores quidã sine ulla dubitatione peruertere: quod fortasse etiam fecerunt hoc loco, quem in manibus habemus: quo fit ut huius locutionis pauciora exempla adferre poßimus. Nihil autem nunc aliud mihi occurrit quo poßim antiquam lectionem magis confirmare: eruditiores hoc diligentius consyderabunt: & si uidebitur, ipsi priscam hic uocem quamuis rariorem restituẽt. Contrà autem* UT *pro* NE, *ab optimis autoribus frequenter usurpatum est, & à doctis uiris accuratè animaduersum. nos etiam id pluribus locis temeritate quorundam sinistrorũ correctorum sublatum in suam sedem restituimus.*

Cùm in Sicilia ædilitatem sæpe dictitasset:) *Quia hic locus obscurus est, non uerebor antiquam lectionem (etsi* 41

corruptam, & ineptam) proponere. nam quum tam uariè in melioribus legatur, auget mihi suspicionem, locum non carere mendo. Elegantiores homines, sincerǽq; M. Tullij locutionis amatores diligentius hunc locum considerabunt: mihi enim difficilis admodum uidetur. Quod si commentitijs fabulis cōtenti esse uolumus, omnia erunt plana, & aperta: sed illas nec aures eruditorū delectare arbitror, nec animum alere: sic scriptū est in antiquioribus, CVM IN SICILIA HAEREDITATEM SAEPE HAEREDITASSET, NEQVE MAGNOPERE, *&c. Hæc uideant studiosi: quid enim nocere possunt hic notata? Saltem ut considerent quantum etiam antiqua exemplaria aliquibus locis deprauata sunt.*

42. in princ. *Sed soror, quæ tantum habeat consularis loci.) Munera Gladiatorum in foro dabantur. Consules autem, & alij magistratus gerentes, pro magistratus dignitate spatium habebant ubi spectare possent, siue amicis, familiaribusq; ad spectandum dare. Virgines item Vestales suum locum gladiatorium habebant, & consulum uxores. Qui magistratus petebant, soliti erant à propinquis, & necessarijs uel precario, uel mercede magnam uim horum locorum impetrare, & hac liberalitate cādidati multorū animos sibi conciliabant: cum nonnulli etiam nobiles uiri in circo totas tabernas tribulium causa compararent. Decreto autem M. Tullij, liberi, posteriq; Seruij Sulpitij circum eam statuam, quæ illi, quòd ob remp. mortem obijsset, in rostris erecta est, locum Gladiatoribus, ludisq; habebant quaq; uersus pedes quinq;. Cùm igitur Clodius candidatus esset, petierat à sorore Clodia Metello Celeri nupta, quæ multum haberet loci consularis, ut sibi aliquantum concederet: illa autem parum liberaliter ei uisa est*

respondere, cum unum tantum pedem promisisset: de quo cum Cicerone questus responsum tulit iniuria illum de sororis uno pede queri: posse enim, cum ei commodum esset, etiam alterum pedem tollere, acerbo, sed lasciuo nimis dicto & parum grauitate, dignitateq́; Ciceronis digno. putabatur enim Clodius tres sorores stuprasse. Tollere autē pedem figuram quandam Veneris designat, de qua Martialis intellexit, cum dixit, Sustulit ille pedes, sustulit hic tunicam. Sed & lib. XI. Tolluntur q́; pedes, ô medicina grauis. Iocus igitur Ciceronis iam planus est. sed cur primam uocem posterioris epigrammatis Martialis, quod adduxi, meo iudicio deprauatam, non corrigam? præsertim cum, si rectè cogites, omnem uim illius & elegantiam perturbet? nec enim HICTERICAM *legi debet. Quis enim unquam audiuit Hictericos eo modo curari? falsum hoc profectò est, & à nullo unquam traditum, sed* HYSTERICAM. *Sic enim appellantur mulieres quæ uuluæ suffocationibus laborant, quas Venere curari notißimum est? Galenus lib.* VI. *de locis affectis,* ἐγὼ δ' οὖν θεασάμενος πολλὰς γυναῖκας ὑστερικὰς ὡς αὐταί τε σφᾶς αὐτὰς ὀνομάζουσι, αἵ τ' ἰατρῖναι πρότεραι παρ' ὧν εἰκός ἐστιν κἀκείνας ἀκηκοέναι τοὔνομα. *&c. narrat autem in hoc epigrammate malitiam Ledæ, quæ finxit se hystericam esse, ut non modo lubente, sed etiam iubente marito posset libidinem suam explere, exclamatq́; in tam facilem & suauem medicinam. Si autem hictericam legas, cum regius morbus nullo modo ea curatione indigeat, falsa & inepta totius epigrammatis sententia erit. nec enim ea ratione potuisset Leda uetulo marito imponere, & quod uolebat, hoc artificio astute ab illo extorquere.*

Neq; te in Decurionibus habebam.) Sic uulgati habebant: 44

bant:manu scripti TOCVLIONIBVS,quĕadmodū & nos etiam scripsimus,deprauatè omnino(ut puto) sed tamen tali rectæ,& sinceræ lectionis uestigio,ut nūc possit uel intelligi obscura,& inaudita uox,uel industria studiosorum restitui:nos sanè nihil de illa compertum habemus. quiddam de usuris præ se ferre uidetur, quas Græci τόκους appellant. putamus tamen quæ nobis ignota sunt ea doctioribus hominibus,& qui plura legerint,percepta esse:quare noluimus cōmittere, ut nostra huius rei ignoratio alijs noceret:miramur tamen non esse cōtra ipsam adpositum asteriscum:statueramus enim donec alicuius eruditioris opera & ingenio magis declararetur, notam illi hanc adpositā esse ut suspectæ & inquinatæ. Vulgatā lectionem existimamus nos falsam esse et ab aliquo suppletam eorum qui omnes obscuriores uoces tanquam scopulum fugiunt:dumq; omnia Ciceronis uulnera occulere student,faciunt ut nequeāt ea remedia adhiberi, quibus acri iudicio uiri possent has quādoq; Ciceronis plagas sanare. nobis certum est hos nullo pacto imitari. Decuriones, tenuißimus in Italiæ municipijs,magistratus erat. Quid igitur hoc ad Atticum? uidetur potius, ut suspiciones omnes nostras ingenuè proferamus, tale eius negotiū innuere, quod parum honestum & ingenuum esset: sed de tota hac re alijs doctioribus statuendum relinquimus.

45 Cyrus agebatur uiridiorum αἱ διαφάσεις &c.) Sic locus hic antea corruptißimè legebatur. Nos auxilio nostri antiqui codicis illum emendasse nobis uidemur, CYRVS AIEBAT RADIORVM διαφάσεις, hoc sensu, Cum idem mihi quoq; quod tibi uideretur, rem cum Cyro contuli:ille autem affirmabat radiorum διαφάσεις latis luminibus non tam esse suauis.Qua de causa non possunt reprehendi

hendi feneſtrarum anguſtiæ. Erat autem Cyrus architectus, quod etiam ex epiſtola ad Trebatiū manifeſtò colligitur: ait enim, Chryſippus Vettius Cyri architecti libertus fecit ut te non immemorem putarē mei. Ratione igitur ductus Cyrus anguſtas feneſtras fecerat: cū enim uidere noſtrum fieri κατὰ ἀκτίνων ἔκχυσιν καὶ πρόπτωσιν crederet, iudicabat radiorū ipſorum exitus, & tranſparentias (ut uulgo appellant) per anguſtas feneſtras magis ſuauis eſſe: in quo nō fallebatur. ſiquidē cum ſemper ſe radij magis aperirent, & in laxius ſpatium ex anguſtis meatibus effunderentur, tanquam recreabātur, & ita iocundiorē aſpectum efficiebant. Lumina autē appellat feneſtras, & omnia foramina, per quæ lux domum ingreditur. Atticus autē qui putabat διὰ τῆς τῶν εἰδώλων ἐμπτώσεως, uiſionem noſtram effici (delectabatur enim ratione, & ſententijs Epicuri) rectè putabat erratum eſſe in feneſtrarum anguſtijs: uidebat enim ſimulacra quæ à rebus à nobis uiſis diſcedūt, ad oculosq; noſtros perueniunt, ſi per anguſta lumina tranſirent, neceſſario laboratura in anguſtijs illis, idq; nobis inſuauiorem illarū rerum aſpectum efficere debere, ideoq; illas improbabat. Laudandus igitur eſſet an uituperandus Cyrus, ex eo pēdebat, utra uerior eſſet ratio, & opinio de origine, ac cauſa noſtræ uiſionis. nam ſi Democriti & Epicuri ſententia recta eſſet, non poterat ille culpam effugere. Si autem Academicorum opinio, nihil peccauerat. Cicero autem quaſi opinionem Democriti confutauerit, inquit, Nunc ſit lepide illa ἔκχυσις radiorum. Sic autē & Ariſtoteles loquitur, poſtquā opinionem aliquam alicuius falſam eſſe docuit. nā, quaſi ſenſui illā repugnare oſtendere uolens, infert & ipſe NVNC: quaſi manifeſtum iam ſit rem illo modo ſe habere non poſſe,

& abſur

& absurdam esse, et conuictam opinionem illam lib. III. de anima, διὸ οὐδὲ μεμῖχθαι εὔλογον αὐτὸν τῷ σώματι, ποιὸς γὰρ ἄν τις γίγνοιτο θερμὸς ἢ ψυχρὸς κἂν ὄργανόν τι εἴη ὥσπερ τῷ αἰσθητικῷ νῦν δ᾽ οὐδέν ἐστιν. Et lib. primo περὶ οὐρανοῦ, ἀλλὰ μὴν οὐδ᾽ ὑπ᾽ ἄλλου φέρεται αὐτῶν τὸ μὲν ἄνω, τὸ δὲ κάτω οὐδὲ βίᾳ ὥσπερ τινές φασιν τῇ ἐκθλίψει βραδύτερον γὰρ ἂν ἐκινεῖτο τὸ πλεῖον πῦρ ἄνω καὶ ἡ πλείων γῆ κάτω νῦν δὲ τοὐναντίον. Eodem dicendi modo utitur persæpe Lucretius, ut lib. I. cum incommoda ostendisset quæ sequerentur, si res è nihilo orirentur: subiecit, At nunc seminibus quia certis quæque creantur, &c. Et eodem lib. At nunc per maria ac terras sublimáq; cœli, &c.

45 In qua σωκρατικῶς ὡς ἑκάτερον) Cum Græca uox hic desideraretur post aduerbium illud σωκρατικῶς, excusi omnes ne spatium quidem habebant quo ipsa recipi posset: stulto omnino consilio illorum, qui id commiserant. dum enim se omnes maculas deleuisse ambitiosè ostendere uolunt, omniáq; manca loca suppleße, membra, illa quæ uitiata sunt, occulunt, aut resecant: cum melius meo iudicio facerent, si quæ ipsi uulnera sanare nequeunt, non tangerent, aut peritiores medicos in cõsilium adhiberent. Magis prudenter, & ingenuè se in hoc Germani gesserunt, qui antiquam scripturam maioribus quidem illam conscriptam literis depinxerunt, ut in priscis exemplaribus inuenerant, quibus characteribus nos ualde similes, uel potius æquales in nostro antiquiore libro inuenimus: ijs autem diligenter, sæpiusq; consideratis putauimus nihil aliud posse significare quàm ὡς ἑκάτερον. uel aliquis ea accuratius uestigia examinet. Nos eo animo sumus, ut meliori semper iudicio acquiescamus. hanc autẽ esse existimo huius loci sententiam: in qua πολιτεία nostra more Socra

Socraticorum in utranq; partem copiosè disserui: deinde ad extremum τὴν ἀρέσκουσαν, *id est sententiam quam magis probabam, confirmaui scilicet, & secutus sum. Sic etiam fecit Cicero cum sentētiæ in Lentulum, & reliquos coniuratos dicerentur: post enim sententiam à C. Cæsare dictam, inquit Plutarchus Ciceronem multa uerba fecisse, partim sententiam D. Syllani reliquorumq; qui eum secuti fuerant, confirmans, partim ultimam C. Cæsaris. quo etiam loco sic loquitur Plutarchus, ut nos hic emendauimus, ut idem locus exemplum nobis sit morem hunc habuisse Ciceronem etiam in Senatu in utranque partem disserendi, & modi illius dicendi: cum etiam illo Græci, cum hoc exprimere uolunt, utantur. Est autem hic:* οὔσης δὲ τῆς γνώμης ἐπιεικοῦς καὶ τοῦ λέγοντος εἰπεῖν δυνατωτάτου ῥοπὴν ὁ κικέρων προσέθηκεν οὐ μικρὰν αὐτός τε γὰρ ἀναστὰς ἐνεχείρησεν εἰς ἑκάτερον, τὰ μὲν τῇ προτέρᾳ τὰ δὲ τῇ γνώμῃ καίσαρος συνειπών.

Θεοφράστου περὶ φιλομαθίας *affer mihi de libris Qu. Fratris.) Titulus libri Theophrasti in antiquo nostro codice deminutus est. Sic enim in eo legitur,* ΠΕΡΙΦΙΛΟΤΕΙΑΣ, *ut alij alijs modis emendauerint. ut cuiq; enim uidere licet, parua permutatione uarijs modis restitui potest, sed omnino diuinare aliquantulum oportet. Nos* περὶ φιλοτιμίας *scripsimus: scimus enim ex ipsius uita illum hoc titulo librum edidisse: nec tamen id affirmamus, sed in malis, quod magis uerisimule uisum est, id secuti sumus.* 46

Velim Syrpiæ conditione:) Olim excusi libri sic scriptum habebant: alij SCIRE CONDITIONES *castigarūt, nescio quàm bene. Nos* SYRPIAE CONDITIONE: *quod & in cunctis manu scriptis inuenimus, & Germani etiam adnotarunt. Cum tamen locum* 46

corruptum esse arbitrer (mihi certè ignotus est) ideo contra eum notam, qua deprauatos locos indicamus, adponi uolebamus, quæ uitio librariorum duobus uersibus ante posita est. doctiores hunc locum accuratius uidebunt: quia antiquiorem scripturam minus inquinatam esse putauimus, faciliusq; ea duce in sinceram lectionem perueniri posse confidimus, ideo eam retinuimus.

46 *Et iste sacerdos bonæ deæ cuiusmodi futurus sit, sciri poßit:) Longè diuersam habet lectionem antiquus noster codex: duæ enim postremæ uoces in eo non leguntur. sed melius omnino est antiquam scripturam qualis qualis est hic describere, ut poßint doctiores uidere an hic locus rectè suppletus sit, uel ipsi his uestigijs ducti fidelius illum restituere. est autem hæc,* ET ISTE SACERDOS BENE DE TE CVIVSMODI FVTVRVS SCIVS SIT: INTEREA QVIDEM, *&c. Etsi hæc ualde mendosa appareat, cum tamen à uulgata tam diuersa sit, non peccasse nos arbitror, qui hanc antequam penitus intereat, testatam relinquere uoluerimus: receptam tamen in nostro libro nulla uarietate scripsimus, quanquam ea nobis non parum suspecta est.*

47 *Cato ille noster.) Nos ante hæc uerba uersum Homeri restituimus, quem inuenimus in antiquis exemplaribus: est autem λ. χ. pronuntiatus ab Hectore, cum secum cogitaret ignominiam quam subiret, si pugnam cum Achille detrectaßet. maximè enim ueretur ille Polydamantē hunc fratrem suum sapientißimum, & optimum uirum, qui, ut rediret cum exercitu intra urbem, consilium ei dederat: cui cum non paruisset, reprehensionem illius se sustinere non posse iudicat, nisi forti animo cum Achille pugnarit. Hunc etiam uersum adducit Aristoteles in libris de moribus,*

bus, cum de hac fortitudine loquitur quæ oritur ex infamiæ metu: δοκοῦσι γὰρ ὑπομένειν κινδύνους οἱ πολῖται διὰ τὰ ἐκ τῶν νόμων ἐπιτίμια καὶ τὰ ὀνείδη καὶ διὰ τὰς τιμὰς καὶ διὰ τοῦτο ἀνδρειότεροι δοκοῦσιν εἶναι παρ᾽ οἷς οἱ δειλοὶ ἄτιμοι οἱ δ᾽ ἀνδρεῖοι ἔντιμοι, τοιούτους δὲ καὶ ὅμηρος ποιεῖ οἷον διομήδη καὶ τὸν ἕκτορα πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει, *&c. Esse autem sibi dicit Catonem, quod Hectori Polydamantem.*

Κἂν ὑπὸ στέγῃ:*&c.) Locus hic antè deprauatißimè legebatur: in nostro antiquo penè integer est, ita tamē scriptus, ut uix intelligi queat: paruæ enim etiam peruersiones adeo lectorem turbant antè quàm uerum inuenerit, ut uix posse uideatur ex tam contaminatis uestigijs uera lectio indagari. Laborauit ualde Erasmus doctißimus, & studiosißimus senex, ut hunc locum restitueret, nec tamen consequi potuit quod omni conatu tentauit. Quod autem quosdam codices* ψάκαλος *habere dicit, seq; tamen quid id sit ignorare fatetur: noster antiquus liber minus deprauatam eam uocē habet: est enim in illo* Ψ Α Κ Α᾽ Δ Ο Σ, *ut si secundam literā ex* Α, *in* Ε, *cōmutes,* ψεκάδος *facias, quod tunc rectè se habebit secūdo casu à recto* ψεκὰς *quæ gutta, & imber est: nec est uersus trochaicus catalecticus, ut credidit ille, sed penè dimidius, & integer senarius. Deest tamen in uulgatis, & excusis libris tota dictio* πυκνᾶς, *quæ ex illa* ψεκάδος *pendet: nec eum acris iudicij uirū siuit numeros inuestigare, ut sic totus legi debeat,* καὶ ὑπὸ στέγῃ πυκνὰς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὑδούσῃ φρενί: *inuenimus primum integrum, cuius hic extrema pars adducta est, & qui illum etiam ordine præcedebat, apud Ioannem Stobæum,* περὶ ναυτιλίας καὶ ναυαγίων λόγῳ νζ. *nomine etiam Sophoclis, ut sententia tota plana sit, & pulcherrimus sensus elegantißimi* 50

tißimi poëtæ totus intelligatur, diciq; non poßit quàm egregiè hic quadret. miram enim ſecuritatem declarat τὶ τούτου χάρμα μεῖζον ἂν λάβῃς ποτὲ τοῦ γῆς ἐπιψαύσαντα κἀν ὑπὸ στέγῃ πυκνῆς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὑδούσῃ φρενί. *Cumq; ſuprà ſe aliorum naufragia è terra Cicero intueri cupere dixiſſet, his nunc Sophoclis uerbis maiorẽ animi tranquillitatem exprimit, cum affirmet, ſe maximè deſiderare domi ſuæ, quietum ſecuros, & profundos ſomnos capere: ut oſtendat ſe penitus à gerendis rebus abhorrere, quærereq; omnia quæ in uita otioſa grata eſſe ſolent. Imber autem, & denſæ guttæ ſomnos ſuauiores conciliant: quod etiam Tibullus cãdidißimus poëta tangit, Aut gelidas hybernus aquas cum fuderit auſter, Securum ſomnos imbre iuuante ſequi.* RECEPTIS AVTEM GVBERNACVLIS *ſcripſimus, autoribus melioribus libris, non* EREPTIS, *ut uulgati habebant. nam etſi coactus erat exire de naui, non tamen abiecerat gubernacula, ſed receperat, ut poſſet poſtquam aliorum naufragia uidiſſet, ipſe accurrere, & nauem conſeruare: artem enim bene regendæ nauis ſecum exportauerat. Numeros quoq; qui infrà ſunt, antea corruptos, ex antiquo noſtro codice reſtituimus.*

51 *Qui quenquam ex uigintiuiris unum eſſe ſaluũ uelit:) Et hoc etiã loco noſter antiquus ualde deformatus eſt: eodem tamen cõſilio quo paulo antè uſi ſumus, nos hic etiã antiquã ſcripturã ſtudioſis omnibus proponemus: ut diligẽtius animaduertant an poßit ex ea aliquid boni erui, ut ille faciebat qui ſe ex ſtercore Ennij aurũ colligere dicebat: ſic enim eſt in illo,* QVI QVEMQVAM EX VIGINTIVIRIS VIVVM EST SAEGIVM VELIT, *ut fortaſſe (uiuum, & ſaluum uelit) legere oporteat. ſed opus eſt rem totam diligentius conſiderare.*

Pisaurensis nebuloni Vatinio reseruatur:) Antiquus 52
noster codex: PISAVRENSI À NEPTILONI VATINIO RESERVATVR. *Nonnulli etiam excusi sic penè habebant. Nos hunc locũ non uno hoc tantũ nomine peruersum arbitramur, sed alijs etiã: neq; eũ nostro labore, & industria illustrare potuimus. quare quod supererat, illum ut corruptum signauimus. Qui meliorem codicem nactus erit, is poterit has facile maculas delere: aliter uix posse puto tam deprauatum locum restitui.*

Deniq; etiã Vatinij strumã sacerdotij δίβαφο uestiãt.) 52 in fine
Credo his uerbis significari rem, quam copiosè explicat in Oratione contra Vatinium: in Augurũ enim collegium se sperauit Vatinius posse cooptari Cæsare consule, nonnullisq; alijs enixè adiuuantibus: quod quidem cogitasse illum, prodigij simile Ciceroni uidebatur, qui non cessauit de hoc etiam ipsum in ea oratione acerbißimis uerbis interrogare: totamq; hanc eius cupiditatem inridere & exagitare. quàm autem id indignũ ei uideatur, his etiã uerbis breuiter innuit. Dibàphon autem purpurã esse bis tinctã nemini iam ignotum est ex Plinio, Tibullo, & alijs autoribus, ut putem idem etiam intelligi loco illo ex epistola quadam ad Cœlium, cum inquit, Sed tamen togam prætextam texi Appio, puto te audisse: nam Curtius noster dibaphum cogitat. quòd ipse etiam Curtius uoluerit fieri augur: atq; id ab insigni hoc eius sacerdotij Cicero indicet: quòd qui eo honore fungerentur, purpura hac uterentur. Sed cur locum Plinij postquam in purpuræ sermonem incidi, non corrigam, qui turpiter deprauatus est? præsertim cum omnes omni studio & industria egregium illum scriptorem conẽtur purgare, & meliorem facere, qui tam ualde olim mendosus erat, ut non minore auxilio ei opus

fuerit in suis uulneribus curãdis, quàm quod præbitum est omnium studiosorum conspiratione in eo fouendo, & sanando. is est lib. IX. cap. XXXVIII. cum de purpuris agens inquit, Capi eas post canis ortum, aut ante uernum tempus utilissimum: quoniam cum fœtificauere, fluxos habent sucos, &c. Quomodo enim FOETIFICAVERE, *rectè scriptum esse potest, cum constet purpuras è purpuris non gigni? sed autore etiã Aristotele cum ipsas, tum reliqua testis inclusa è limo, & è materia putrescẽte oriri? Legendum igitur quemadmodum est in ueteribus libris* CERIFICAVERE, *pro fœtificauere. Finxit enim (ut arbitror) hoc nomẽ Plinius, ut Græcum uerbum quo Aristoteles pluribus locis, dum historiã earũ tradit, utitur, exprimeret: id est* κηριάζειν. *Nam & sententiam etiam ipsam ab Aristotele accepit, qui inquit,* ὅταν δὲ κηριάζωσιν αἱ πορφύραι τότε χείριστον ἔχουσιν ἄνθος. *Et non multo antea:* ἁλίσκονται δὲ τοῦ ἦρος ὅταν κηριάζωσιν, ὑπὸ κύνα δ᾽ οὐχ ἁλίσκονται. *nec fortasse necesse erat Theodoro aliud uerbum formare, si integros Plinianos codices nactus esset. cur enim autoritatem Plinij in nominibus fingendis non sequeretur? ille autem fauificare dixit. nisi fortasse cum uitium in uerbo (fœtificauere) esse animaduertisset, putauit erratum hoc fuisse librarij, & pro fœtificauere, fauificauere à Plinio scriptum fuisse. in quo iudicium hominis non ualde reprehendendum esset, qui labem illam & maculam perspexisset: & coniectura duce non incommodè locum restituisset: quamuis dum uariare orationem uult, ut copiam, & elegantiam ostendat, idem nomen quandoque etiam duobus uerbis interpretatur, ut ordiri fauos, & extruere fauos. Plinius autem cap. XXXVI. eandem rem his uerbis uidetur exposuisse, Congregantur uerno tempore,*

tempore, mutuoq́; attritu lentorem cuiusdã ceræ saliuant. Sic enim uidetur uerba hæc Aristotelis *reddere uoluisse,* ἀφιᾶσι δὲ ἀρχόμεναι κηριάζειν γλισχρότητα μυξώδη, ἐξ ὧν τὰ λεπυριώδη συνίστανται. *Quid autem* κηριάζειν *esset, ipse* Aristoteles *libro* v. *de historia animalium, unde etiam superiora exempla accepimus, diligenter narrat his uerbis,* αἱ μὲν οὖν πορφύραι τοῦ ἔαρος συναθροιζόμεναι εἰς ταὐτὸ ποιοῦσι τὴν καλουμένην μελίκηραν. τοῦτο δ᾽ ἐστὶν οἷον κηρίον πλὴν οὐχ οὕτω γλαφυρὸν ἀλλ᾽ ὥσπερ ἂν εἰ ἐκ λεπυρίων τῶν ἐρεβίνθων λευκῶν πολλὰ συμπλακεῖεν, οὐκ ἔχει δὲ ἀνεῳγμένον πόρον οὐδὲν τούτων, οὐδὲ γίνονται ἐκ τούτων αἱ πορφύραι, ἀλλὰ φύονται καὶ αὗται καὶ τὰ ἄλλα ἐκ τῆς σήψεως καὶ τῆς ἰλύος ὀστρακόδερμα: τοῦτο δὲ συμβαίνει ὥσπερ ἀποκάθερμα καὶ ταύταις καὶ τοῖς κήρυξι, κηριάζουσι γὰρ καὶ οἱ κήρυκες. *quæ qui* Latina *habere uult, is laudatam illam* Theodori *interpretationem adeat: ibi enim omnia accurate & eleganter expressa leget. Quamuis autem* κηρίον *unde* κηριάζειν *deductum est, fauum potius, quàm ceram significet (*κηρὸς *enim cera dicitur, non* κηρίον*) nemo tamen miretur* Plinium *cerificare dixisse. nam &* Latini *fauos ipsos ceras appellarunt: ut* Virgilius, & Columella *multis locis: &* Græcum *nomen quo fauos illi nominant, à cera deriuatum est: & hos præcipue purpurarum fauos ceras adpellare non alienum fuit, qui figuram tantum fauorum habent, melle uacui sunt. quare omnino hanc esse duco genuinam* Plinij *lectionem: nec quenquam elegantius puto, aptiusq́; potuisse* Græcum *uerbum exprimere quàm* Plinius *fecerit.*

Conuiuijs tuis ἀστάγους:) Nos *scripsimus,* CONVI- 54. in fine
VII ISTIVS ἀσελγοῦς *ex nostro codice, quemadmodum etiam* Germani *in margine adnotarãt: quæ profecto*

uera est huius loci lectio. Quid enim hic Astyages Rex? nam si fabulas audire uolumus, nihil tam absurdum est quod non poßit aliquo figmento concinnari. Eandem hanc rem in principio secundæ ab hac epistolæ indicat, Quantam etiam (scilicet expectationem) moues de illo delicato conuiuio.ut nihil de sinceritate horum uerborum dubitari amplius poßit.

55 *Terentia affectata est tuis literis:) Sic olim omnes excusi habebant. Germani ea dictione (ut puto) offensi,* AFFECTA EST *emendarunt:quos nonnulli postea secuti sunt:ita enim locum legunt,citantq;. Nos* DELECTATA *scripsimus: quam ingenuam esse lectionẽ existimamus:ea enim sunt eius uestigia in nostro codice,ut si ex* F *facias* E, *nihilq́; amplius addas, omnes maculas quæ hanc uocem fœdauerant, ablueris: eamq́; purgatam, & nitidam reddideris.Est autem,ut antè etiam testati sumus, frequẽs in eo libro harum literarum inter se permutatio: sed hac tantum indicata lectione sine alijs argumentis speramus nos,omnes eius integritatem cognituros.*

57 *In Formiano te præstoler:) Nos autoritatẽ secuti nostri antiqui codicis,* TIBI PRAESTOLER *scripsimus:in quo nequis nos reprehendat (quòd hodie cum accusandi casu cõstruatur hoc uerbum) uerba Aelij Donati adducemus, qui miratur Terentium in Eunucho, Quem præstolare,dixisse.sunt autem hæc: Nouè, non Cui præstolare,sed Quem dixit.aliter Tullius, Qui tibi ad forum Aurelium præstolaretur.Præstolari, est præsto esse,& parere,hoc est obsequi.Non male igitur fecimus,quòd ueteri exemplari fidem habẽtes, consuetam Ciceroni locutionem restituimus.Quòd autem paulo infrà* PUBLICANIS PENDIS, *omnes quos uidimus, manu scripti,*

PUBLI

PUBLICANOS *habent: quod etiam Germani adnotarunt. Nos quanquam receptam lectionem secuti sumus, ueterem tamen testatam relinquere uoluimus.*

Velim ex Theophane respicere.) Noster antiquus 60
EXSPICERE: *quã etiã lectionẽ in margine sui libri Germani adnotarunt. Nos suspicati sumus unius literæ in antiqua scriptura defectum esse, uel potius literam illam non deesse, sed nõ suo loco positam fuisse librariorũ incuria: ac* Expiscere *scripsimus, id est diligenter quæras, & perscruteris. Arabarchem autẽ intelligo hic Cn. Põpeium, quem nominibus appellat Regulorum dynastarumq; illorum, quos aut deuicerat, aut socios habuerat contra Mithridatem. ut interim rationẽ adferamus cur semper Sampsiceramum, nõ ut antè legebatur, scripserimus: tribuimus id quidẽ maxime antiquo exẽplari: sed etiam hoc nomen apud Strabonem inuenimus lib.* XVI. *Geographiæ: ait enim,* ἀεὶ δ' οἱ πλησιαίτεροι τοῖς σύροις ἡμερώτεροι καὶ ἧττον ἄραβες καὶ σκηνῖται ἡγεμονίας ἔχοντες συντεταγμένας μᾶλλον καθάπερ ἡ Σαμψικεράμου ἀρέθουσα καὶ ἡ γαμβάρου. *nam quin per Sampsiceramum Pompeium intelligat, uix dubitari potest ex illo maxime loco,* Nunc uero Sãpsicerame quid dices, Vectigal te nobis in monte Antilibano constituisse, agri Campani ademisse? *Theophanem autẽ hunc familiarißimum Pompeij extitisse, magnæq; apud ipsum autoritatis, plures autores tradunt. Tacitus autem his & ipse uerbis manifestum facit,* Datum erat crimini quòd Theophanem Mytilenæũ proauum eorum Cn. Magnus inter intimos habuisset, quodq; defuncto Theophani cœlestis honores, Græca adulatio tribuerat. *ut cum Theophanes maxime Pompeij consilia cognita haberet, per ipsum uellet indagare M. Cicero, quo ille erga se animo esset.*

61 *Nec meum imperium, ac mitto imperium &c.)* Verba hæc sunt Terentij ex Phormione, cum queritur Demipho filium se absente, et inscio duxisse uxorem, Ita'ne tandem uxorem duxit Antipho iniussu meo? Nec meum imperium: ac mitto imperium, non simultatem meam Reuereri saltem, non pudere? Quod ideo hic adnotaui, quia nostri librarij notulis (quibus mos est) ut constitueram, signare hunc locum neglexerunt.

70 *Sed res est (ut spero) non tam exitu molesta, quàm aditu:)* Nos ADITV scripsimus, ut respondeat uerbo illi EXITV. rem illam, & periculum, quod intẽdebatur, non tam exitum difficilem habere confidebat, quàm molestum aditum, ut μεταφορικῶς Aditum principium appellet: quemadmodum exitum, finem, & extremum.

70 *Et C. Cæpio hic Brutus.)* Sic quondam omnes excusi libri habebãt. Alij, dum corrigere uolunt, uerius deprauarunt, importune inculcata copula, quæ Cæpionẽ à Bruto distingueret, qui unus, & idem est: quod pluribus testimonijs ostendemus. Cicero in Philippica x. cum de M. Bruti literis ad Senatum loquitur, s.'que c. quibus uerbis fieri uelit complectitur: sic inquit, Quòd Pansa Consul uerba fecit de literis, quæ à Qu. Cæpione Bruto Procõsule allatæ, & huic ordini recitatæ sunt: ea de re ita censeo: cum Qu. Cæpionis Bruti Proconsulis opera, consilio, &c. In quo s.c. pluribus locis sic illum appellat. Appianus etiã lib. ἐμφυλίων. Μάρκος τε βροῦτος ὁ καιπίων ἐπίκλην βρούτου τε τοῦ κατὰ σύλλαν ἀνῃρημένου παῖς, αὐτῷ τε καίσαρι προσφυγὼν ἐκ τοῦ κατὰ φάρσαλον ἀτυχήματος, &c. Dion etiam in fine XLI. libri, ἀμέλει καὶ τὰ γράμματα ἀπόθετα ἐν τοῖς τοῦ πομπηίου κιβωτίοις εὑρεθέντα ὅσα τινῶν τήνδε πρὸς ἐκεῖνον εὔνοιαν καὶ τὴν πρὸς ἑαυτὸν δύσνοιαν ἤλεγχεν οὔτ᾽ ἀνέγνω οὔτε ἐξεγρά-

ψατο

ψατο, ἀλλ' εὐθὺς κατέφλεξεν ὅπως μηδὲν ἀπ' αὐτῶν μηδ' ἂν ἀναγκασθῇ φράσαι ὅσι τινα καὶ διὰ ταῦτα τοὺς ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ μισῆσαι, τούτῳ δ' οὐκ ἄλλως εἶπον ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ καιπίων ὁ βροῦτος ὁ μάρκος ὁ μετὰ τοῦτο αὐτὸν ἀποκτείνας καὶ ἑάλω ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐσώθη.

Τὰς τῶν κρατούντων :) *Initium uersus Euripidis ualde ce-* 72
lebris : integer est, τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών. *est autem in Phœnißis pronunciatus à Polynice, cum miseriis, calamitatesq; quas sustinent qui in exilio uiuunt, matri exponeret : inter alia enim mala hoc esse narrat, quòd illi coguntur Regum dementias, ac sinistra consilia ferre, & sequi: quorum ope sperant se quandoque in patriam posse redire. Hanc sentẽtiam, cum ad ea in suo poemate alluderet, mortis causam ciui R. fuisse ab immiti principe, Dion tradit. Quem ego locum ita interpretatus sum: M. autẽ Aemilius Scaurus, qui nullam prouinciã imperio rexerat, neq; repetundarum accusatus erat, condemnatus est propter tragœdiam: in acerbioremq; casum incidit, quàm ille erat quem scripserat. Atreus erat poema, suadebatq; cuipiã eorum, quibus imperabat secundum Euripidem ut regum stultitiã æquo animo ferret. cũ hoc audisset Tiberius, in se uersum illum pronunciatum esse dixit, existimans se Atreum, quia multos crudeliter necasset, esse appellatum. subiungensq;, Ego uero ipsum Aiacẽ faciam: neceßitatem illi attulit, ut se ipse suis manibus conficeret. non tamen hoc nomine in iudicium uocatus est, sed quòd cum Liuilla adulterium commisisset.*

E' LIB. III. AD ATTIC.

Nam Phætolibeum non uidi :) NOS, PHAETO 77
LIB. EVM NON VIDIT. *Nulla autem nostra*

in hoc industria fuit, nisi tres uoces importunè cōpactas sciungere, & distinguere. Miserat autē hunc cum literis ad Qu. Fratrem: quod etiā inuenies in ultima primi libri epistola ad Qu. Fratrem: inquit, enim, Sed de hoc scripsi ad te in ea epistola, quam Phaëtonti dedi.

77 Thryphonem Cæcilium non uidi.) Cum nostri manu scripti eandem, quam excusi, lectionem habeant, nihil immutauimus. Germani tamen (quod unde hauserint nescio) THRYPHONEM CAECILIVM NON VISENDVM VIDI, scripserunt.

78 Quod optimo tēpore facere nō licuit:) Nos receptam lectionem retinuimus. Noster tamen antiquus, quod etiam Germani adnotarunt, OPTIMO GENERE habet: sed etiam codices harum epistolarum, qui primis illis temporibus excusi sunt: ut non negligendus sit tot librorum consensus. Inuenimus etiam in antiquis exemplaribus lib. primo officiorum sic scriptum locum hunc, Quid ad hāc mansuetudinem addi potest, eum quicum bella geras, tam molli genere appellare? ubi uulgati (tam molli nomine) habent: res tota diligenter consideranda.

84 Quod unus tu facere maxime potuisti uictores, &c.) Omnes quos uidimus manu scripti libri ante dictionem illam (uictores) AVT, habent: quare suspicari possemus mancum esse locum, alterumq; membrum uitio librariorum defecisse: cum tamen in margine eius libri, quem nos omnium optimum habuimus, repositum sit AVT OCCVBVISSE HONESTE: nos quoq; ita locū suppleuimus, nihil de nostro addentes: putamus enim accidere potuisse, ut ea uerba (ut fit) errore librarij, dum librum exararet, relicta: cum postea erratum agnosceret uel ipse, uel alius, ubi nunc sunt, posita fuerint.

Quod

Quod si quis illa suspecta habet, sciat saltem aliqua desiderari, quæ sententiam perficiant.

Hic mihi primum non modo cōsilium defuit, sed etiam obfuit.) Nos pro *(non modo)* MEVM *scripsimus, antiquo exemplari fidem habentes, quod & hic, & alijs multis locis* SED ETIAM *habet, cum antè* NON MODO *in eo scriptum non sit: cōfirmat enim & auget rem antedictam.* Omnibus *tamen locis hunc modum dicendi in uulgatis excusisq; libris corruptum inuenimus: quod ab illis commissum est qui omnia temere, quæ ipsi non intelligūt, improbant, atque peruertunt.* Ad Atti. lib. IIII, *Amisimus mi* Pomponi *omnem succum, ac sanguinem, sed etiam faciem pristinam ciuitatis. quem tamen locum omnes uulgati eadem peruersione deprauatum habent:* Item *lib.* X, Tu *quoniam quartana cares, & nouum morbum remouisti, sed etiam grauedinem. ubi excusi pro,* NOVVM, NEDVM *habebant.* Auctor *etiam* Rhetorices *ad* Herennium, Traductio *est, quæ facit ut cum idem uerbum crebrius ponatur, non offendat animum, sed etiam concinniorem orationē reddat. sic enim habent antiquiores codices: nam uulgati idem mēdum retinent.* In XIII Philippica *etiam manu scripti purgati, incorrupti'que sunt, cum excusi pariter omnes inquinati sint,* Brundisij *in sinu auarißimæ, sed etiam crudelißimæ uxoris delectos* Martiæ *legionis centuriones trucidauit.* E*st autē modus dicēdi à* Græcis *sumptus.* Aristoteles *lib.* III. Physicorū, εἶτα ἀπορῶν τὸ, δύο κινήσεις ἅμα κινεῖσθαι τινὶς γὰρ ἔσονται ἀλλοιώσεις δύο τοῦ ἑνὸς καὶ εἰς ἓν δύο ἀλλ' ἀδύνατον. *cum enim, ut ex* Simplicij *commentarijs accepimus,* Alexander *hunc locum uarijs modis exponeret: una erat declaratio talis ut oporteret illud,* ἀλλὰ, *pro sed etiam accipi: cum tamen*

84. in fin. in prin. se... paginæ.

in uerbis Aristotelis antè non esset οὐ μόνον*: quod ipse dum sensum magis planum, apertumq́; facere uellet, in explanatione illius loci posuit. Videtur autem Alexandro hæc ipsa Aristotelis clara & facilis locutio: nam modum dicendi hunc, ut communem consuetumq́; Græcis autoribus non adnotat. sunt autem hæc eius uerba à Simplicio repetita,* δυνατὸν δέ φασι καὶ ὑπερβιβάσαντας σαφεστέραν τὴν λέξιν ποιῆσαι οὕτως, εἶτα ἄτοπον τὸ δύο κινήσεις ἅμα κινεῖσθαι καὶ εἰς ἓν εἶδος, καὶ οὐ μόνον ἄτοπον ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον τοῦτο, εἶτα ἐπὶ τούτοις τό· τινὲς γὰρ ἔσονται ἀλλοιώσεις τοῦ ἑνὸς, *&c. Budæus etiā eruditißimus, & accuratißimus uir hunc modum dicendi in Græco sermone notat, cùm propter librorum peruersiones (ut puto) apud Latinos autores eius exempla non adferat: inquit enim in suis commentarijs:* ἀλλὰ δὴ *pro, atq; etiam, & quinimo ponitur, citatq́; hunc locū Libanij* ὅσοι διὰ τὴν οἰκείαν τέχνην ἄδειαν εἶχον ἀπιέναι ὅποι ἂν βούλωνται, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς πολεμίους. *Fuimus in hoc longiores: cùm enim in omnibus excusis libris aliter legantur cuncti hi loci, uerebamur nequis nos hoc finxisse putaret: qui uerò libros manu scriptos uiderint, cognoscent nos summa fide usos. rem autem tam inauditam multorum auribus, primo, quod necesse est, nouitate sua suspectam, oportuit grauioribus testibus confirmare. Animaduertimus postea lib. II. de Oratore hunc modum dicendi in uulgaribus etiā libris inueniri: illi enim minus quàm ceteri cōtaminati sunt: sic enim loquitur, Inuident autem homines maxime paribus aut inferioribus, cum se relictos sentiunt: illos autem dolent euolasse: sed etiam superioribus inuidetur. Quare firmiores habendæ sunt superiores nostræ castigationes.*

25 *Vtinam modo agatur aliquid.) Post hæc uerba, sic scriptū erat in excusis:* IN QVOD IPSA IVBEAT:

quod

quod neglleximus: in nostro enim antiquo eius loco tantũ
erat QVO IPSA, *atq; id quidem deletum, & eiectũ:*
quare nos quoq; mancam, uel potius inanem, & uacantẽ
clausulam repudiauimus.

In me ipso satis esse consilij, decreueras:) Nos DE- 85
CRERAS. κατὰ συγκοπὴν *scripsimus: quemadmodum*
lib. IIII. *Cùm pontifices decressent ita, pro decreuis-*
sent. Item ad Attic.lib. VI. *Decreram enim cum eo ual-*
de familiariter uiuere. ferè autem semper in bonis codici-
bus sic scriptum reperies hoc uerbum.

Eo *autem die Leiuinus* M. *Reguli libertus:)Sic habet* 86
noster liber,cùm antè ualde hic locus peruersus esset. Ger
mani qui & ipsi hanc ex antiquo exemplari lectionem in
margine posuerunt, M. *nomen reliquerunt: quod noster*
antiquus retinet.Cicero in epistola ad C. *Numatium,qua*
*hunc ipsum ei commendat,*L. *Reguli,non,*M.*hunc liber-*
tum fuisse dicit:quare uidendum an nomen illud in nostro
antiquo uacet:existimo autem eundem esse illum & hunc
de quo hic loquitur(etsi ibi L.L*iuineius appellatur) quia*
in ea epistola testatur summa eius erga se officia extitisse
his calamitosissimis temporibus:quod hoc loco uerum esse
confirmatur. In antiquioribus autem libris, quod etiam
Germani ostendunt,pro LIBERTVS, L. *tantummo-*
do hic scriptum est.

Et eo magis,quòd Appij quæstio est.) Noster antiqor 87
liber APPI SPECTIO *habet:quam nos ueram esse*
& sinceram huius loci lectionem putamus.Est autem Spe-
ctio uerbum augurum disciplinæ proprium: fuisse autem
Augurem Appium hunc Claudium notissimum est, cuius
spectionem,ut inimici,Cicero iure formidabat. Intercessis-
se quoq; inimicitias inter hunc & Ciceronẽ, perspicuum
est

est ex epistolis Ciceronis ad illum scriptis. M. Varro lib. VI. de lingua Latina, ut prisci codices habent (nam qui nunc primus est, in illis est quintus) Spectare (inquit) dictum ab antiquo, quo etiam Ennius usus, Vos epulo postquam spexit. Et quod in auspicijs distributum est, Qui habent spectionem, qui non habeant. Et quod in augurijs etiã nunc augures dicunt, auem specere, consuetudo communis quæ cum prouerbijs coniuncta fuerunt, etiam nunc seruat, ut aspicio, cõspicio, &c. Quid autẽ Spectio in auspicijs esset, cum ea disciplina ita perierit, ut nullum eius uestigium reliquum sit, uix nunc puto sciri posse. Eandem rem uidetur tangere Cicero in II. Philipp. quanquam illic (inspectio) scriptum est, sed librariorum fortasse culpa, Istuc qđ te sacerdotij iure facere posse dixisti, si augur nõ esses, & Consul esses, minus facere potuisses, uide etiam ne facilius: nos enim nuntiationem solum habemus, Consules & reliqui magistratus etiam inspectionem.

88. in fine. *Qu. Cæcilio Qu. F. Pomponiano Attico) Antequã testamento adoptatus esset à Qu. Cæcilio auunculo suo T. Pomponius uocabatur: postea Qu. Cæcilius appellatus est, ut Varro de re rustica lib. II. docet. Oportebat autẽ qui adoptabatur reliquam appellationẽ ab eo sumere qui adoptasset, unum tantum nomẽ ex prioribus, atq; id etiam ratione quadam conformatum cõseruare: ut à Pomponius quod uetus erat nomen Pomponianus, ab Octauius Octauianus: quod declarat Dion historicus de Octauiano, qui postea Augustus appellatus est, loquens, cum Iulij Cæsaris hæreditatem adijt:* καὶ οὕτως ἐξ ἐκείνου γάϊος ἰούλιος καῖσαρ ὀκταβιανὸς ἐπεκλήθη: νενόμισται γὰρ ἄν τις ἐσποιηθῇ. τὴν μὲν ἄλλην αὐτὸν πρόῤῥησιν ἀπὸ τοῦ ποιησαμένου λαμβάνειν ἓν δέ τι τῶν προτέρων ὀνομάτων σχηματισθέν πως τηρεῖν. *Meliores au-*

tem

tem hic libri Pomponianus recte, quemadmodum etiam nos scripsimus.

Quomodo sunt scribas.) Nos hic emendauimus, CVI 91 CVIMODI SVNT: *quod in manuscriptis exemplaribus inuenimus, quoq́; Priscianus usum esse Ciceronem pro* CVIVS CVIVSMODI *docet: qui locum etiã ex Oratione pro Sext. Roscio hunc citat, Vereor enim cuicuimodi est Rosci, ne ita hunc uidear seruare, ut tibi non pepercerim. Alibi etiam hanc uocem apud Ciceronem inuenimus in antiquis codicibus: nam excusi omnes uarijs peruersionibus ubicunque ea esse debebat contaminati sunt: nonnulli enim (ut puto) cùm corruptam esse existimarent, semper ipsi deprauarunt. In fine* III. *libri Tuscul. quæst. Superest enim nobis hoc cuicuimodi est otium. Item in extrema parte* V. *libri, Vbi enim melius uti possumus hoc cuicuimodi est, otio? In libro etiam secundo de legibus, Nam neque medicorum præcepta dici uere possent, si quæ inscij, imperitiq́; pro salutaribus mortifera conscripserint: neq; in populo lex cuicuimodi fuerit illa, etiamsi perniciosum aliquid populus acceperit. Qui locus in his etiam, qui meliores habentur, fœde inquinatus est.*

Aut nimium, aut cæteros fugerit inuestiges uelim) 92 *Quis non uideat hunc locum corruptum esse, uocemq́; illam* NIMIVM *nomen proprium esse debere? Germani* NVMIVM *castigarunt, nec tamen recte.* NINNIVM *enim, quemadmodum nos scripsimus, legendum est. Intelligit autem* L. *Ninnium Quadratum: qui tunc Tr. pleb. fuit, enixeq́; causam Ciceronis adiuuit contra Clodij furorem: qui tamen ab illo, quemadmodum & Cicero, delusus est. Dion sæpe hunc nominat, ut eo loco,* καὶ ἐπει-

δὴ

δὴ ἐκεῖνος συνεὶς τὸ λεγόμενον λούκιον νίννιον κυάδρατον δη-μαρχοῦντα ἐναντιωθῆναι πᾶσι σφίσιν ἀντιπράσκοντα ἔλασι μὴ καὶ θόρυβος ἐκ τούτου καὶ διατριβή τις γένοιτο. καὶ ὑπῆλθεν αὐτὸν ἀπατήσας, προδιομολογησάμενος γὰρ αὐτῷ μηδ' ὁτιοῦν, ἂν μηδὲν τῶν νομοθετουμένων ἐμποδίσῃ κατ' αὐτοῦ γράψειν ἔπειτα τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐκείνου καὶ τοῦ νιννίου ἄγοντος διενομοθέτησεν αὐτὰ καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τῷ κικέρωνι ἐπεχείρησεν. *libro etiam decimo harum epistolarum de eodem meminit Cicero,* Hæc mecum Ninnius noster, *uelle eos mihi se,* & oppi*dum tradere.*

E LIB. IIII. AD ATTIC.

96 Et *Brundusinæ coloniæ* & *tuæ uicinæ salutis)* *Alij pro salutis* SEDIS *legunt: alij alijs modis corrigunt.* Nos *communem lectionem, etsi nobis non parum suspectam retinuimus:eadem enim in nostro uetere exemplari,* & *o=mnibus manu scriptis à nobis inuenta est.cum autem nihil certi haberemus, quid opus fuit ueterem scripturā delere? quæ si nō recta est,* & *integra,necesse est,quo minus cōta=minata est,magis propinqua sit ueræ,* & *sinceræ lectioni.*

97 Præter *Messalam,* & *Cerannium:)* Noster *antiquior liber* AERANIVM *habet.* Quod *si* E *literam in* F *commutes,in qua sæpe hic librarius peccauit,pro* F*,illam ponendo, ut iam testati sumus: omne mendum sustuleris.* L.*autem* Afranium *cum* Qu. Metello Consulem *fuisse,ex primo libro harum epistolarum colligitur.* I*dem erratum erat in penultima huius libri epistola in illo loco,* Monu*mentum illud,quod tu tollere laudibus solebas, ut forum laxaremus,* & *usque ad atrium* Libertatis *explicaremus,* &c. *nam* & *in antiquis,* & *in excusis libris pro* FO*-*RVM, EORVM *scriptum erat.*

Itaque

Itaque oratio iubet,ut in nostræ fortunæ casu quod de 98
bere,&c.) Considera quæso optime lector, quot maculis resspersus, fœdatusq; fuerat hic locus. Quòd enim nõnulli non intellexerant hanc siue scripturam,siue locutionẽ: multis additis parum aptis dictionibus adeo hunc locum peruerterant, ut sine bonorum librorũ auxilio nullo modo emendari potuisset. Nec tamen negamus esse etiam in illis aliquantulum importunè dissolutam fractamq; hanc uocẽ IVVENTVTI: sic enim est in antiquis, ITAQVE ORATIO IVBENT VTI NOSTRAE DEBERE NON POTEST. Quod si uerbum illud stulte dissectum iterum componas, nullus scrupulus restabit. quàm enim paßim B pro V capi solitum esset, omnibus iam notum est. non debere autem orationem iuuentuti intelligit: quia tam perfectam illam esse sciebat, ut iuuentus nihil aliud desiderare posset. Quæ enim scribebat, iuuẽtutis studio incensus scribebat, ut ipse alibi inquit. Qui autem, quod à se expectatur postulaturq;, exacte præstat, is non amplius debet. Quod si DEBERI NON POTEST, scriberes, hic esset sensus longe melior meo iudicio, Ciceroniq; magis familiari, & consueta locutione, Oratio non potest deberi iuuentuti, id est, nos cogimur orationem ipsam edere, iuuentutiq; nostræ, ut sit unde discat, describendam dare. Cicer. in extremo lib. Tusculanarum quæstionum, Sed tibi hoc uideo non posse deberi. Item lib. II. de Oratore, An me tam impudentem esse existimatis ut uobis hoc præsertim munus putem diutius posse debere? Et de legibus libro II. Præclare exigis Quinte, at ego effugisse arbitrabar, & tibi horum nihil deberi potest.

Propè omnium fanorũ ac sacrorum locorũ) Hic locus 100. in fin

immu

imminutus decurtatusq́; est in manu scriptis codicibus, quẽ tamen ut in uulgatis est conseruauimus. in illis autem sic scriptum est, PROPE OMNIVM FANORVM LOCORVM.

102 *Cùm sacra uia descenderem.) Hæc est omniũ antiquorum excusorumq́; codicum lectio, Aldino excepto, qui* DISCEDEREM *habet. Fuit ille quidem in huius uoluminis editione sui dißimilis. Domus Ciceronis in Palatio fuit: descendebat igitur, cùm in forum sacra uia iret, quod etiam Horatius in Epodo tangit, Intactus aut Britannus, ut descenderet sacra cathenatus uia. Asconius itẽ hoc ostendit pro M. Scauro, Demonstrasse uobis memini me hanc domum in ea parte Palatij esse, quæ cum ab sacra uia descenderis, & per proximum, &c. Plutarchus etiam in uita Ciceronis:* προσελθὼν δὲ ὁ κικέρων ἐκάλει τὴν σύγκλητον εἰς τὸ στησίου διὸς ἱερὸν ὃν στάτορα ῥωμαῖοι καλοῦσι ἱδρυμένον ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ πρὸς τὸ παλάτιον ἀνιόντων. *Templum igitur Iouis statoris in principio sacræ uiæ positum esse docet illis qui ad palatium ascendunt.*

Ibidem. *Trudi uideret) Nos quamuis uariatum, uel potius deprauatum hunc locum in cunctis manu scriptis inuenerimus, tamen nihil permutauimus. Verum quia non sine causa tot melioris notæ codices à uulgatis dissentire existimandum est, prætermittere noluimus quin ueterẽ scripturam, etsi deformatam, notam, testatamq́; relinqueremus. Acrioris iudicij uiri diligenter considerabunt, an genuina sit uulgata lectio, simulq́; an uerior, & sincerior ex hac uetere scriptura elici poßit, quæ hic interim notata nemini molesta erit. est autẽ hæc,* SED AD SVPPLICIVM PRAESENS VIDERI VIDERET.

102 *Sed ille se in interiorem partẽ ædium abdidit. Sulla in senatu)*

ſenatu.)Et hunc locum mancum inuenimus, diminutumq; in antiquis exemplaribus, qui multis postea additis uerbis suppletus fuit: nobis rectius uiſum eſt, ſublatis quæcunque adcreuerant, legitimas tantum Ciceronis uoces relinquere. Sic enim facilius puto poſſe ueram lectionem inueſtigari.

Veriſsimæ literæ Seſtij fuere) Manu ſcripti codices, SESTIVS FVRERE: ut ſit furere pro furebat, quod frequens eſt. debebāt tamen à ſuperiori periodo hæc duo uerba punctis diſtingui, Non poterat ullo pacto, inquit, hæc ferre Seſtius, ideoq; fremebat. nec tamen huius lectionis aliud teſtimonium habemus, quàm ueterum codicum autoritatem: quare qui uulgatam ſequi mauult, ſuo arbitrio, me non repugnante faciat. Ibidem.

Pauci pannoſi ſine laterna) Neſcio an hic locus corruptus ſit, non parum certè timeo. Vetus noſter codex ſic habet, PAVCIS PANNOSI SINE ALANTERNA: ut nihil relinquamus eorum quæ in illo diuerſa ſunt, maximeq; ubi mendi ſuſpicio eſt: ut aliorum induſtria, quum nobis non licuit, aliquando poßit præclarus hic autor hac etiam parte iuuari, & purgari. 103

Publium reum, &c. Nos (niſi fallimur) autoritate meliorum codicum moti melius hunc locū reſtituimus: tranſpoſitæ erant dictiones: puncta perperam collocata: quædam etiam uox temere inculcata. Non enim primo dicit, Niſi ante occiſus erit à Milone: ſed, Reum Publium fore à Milone puto. κατὰ παρένθεσιν autem Niſi antè occiſus erit. Reum autem à Milone, id eſt, Milone accuſatore. non autem primo pronuntiat à quo occidi debeat, ſed indefinite (niſi antè occiſus erit) inquit. à pluribus enim periculum mortis Clodio impendebat: ſiquidem tam ſeditio- Ibidem.

se se gerebat, ut singulis diebus mors ei instaret: quod etiã supra hac epistola dixit: Ipse occidi potuit. M. etiam *Antonius Clodium interficere uoluit, cum gladio stricto eũ insecutus est, negotiumq; transegisset (ut inquit Cicero in* I I. *Philippica) nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ coniecisset, iisq; oppilatis impetum Antonij compreßisset. Ariolatur autem à Milone occisum iri, si se interim ei obuiam obtulerit, id est, antequam in iudicium ab eo uocatus sit. Est autem aliquantum peruersionis in hac altera parte: unde nonnulli ex re gesta* ITVRO LANVVIVM *restituerunt. Nos parcius (uetere scriptura diligenter considerata)* SI SE INTERIM OBVIAM OBTVLERIT *scripsimus. Quia tamen falsa nostra coniectura esse potest: ueterem scripturã hic omnibus discutiendam proponimus: ut sicui nostrum iudicium displicuerit, ipse habeat ubi ingenium suum exercere possit. est autem hæc:* SI SENTITVR VEIAM OBTVLERIT.

[...]4. in fine. *An tu me existimas)* Vetus codex habet, *quod nos recepimus,* AIN' TV? AN EXISTIMAS, *cum interrogatione pronunciatum, quasi familiariter, & amicè corrigat quod id suspicatus sit. lib.* X I I. Venio ad Tirãnionem. *ain' tu?* Verũ *hoc fuit? sine me, &c.* Lenis *est autẽ iocundáq; reprehensio, quasi dicat,* Ità'ne *facere oportet? Sæpe etiam, ain' tandem? pari significatu dicit, ut lib.* V I. *Ain' tandem Attice laudator integritatis, & elegantiæ nostræ?* Item *in epistola ad Pætũ, Ain' tandẽ? insanire tibi uideris, quòd imitere meorũ uerborum (ut scribis) fulmina.*

105 Et ij *subrogentur)* Nos *ex cunctis melioribus libris* SVBRINGENTVR, *scripsimus.* Ringi *autem irasci, & stomachari.* Horatius *lib.* I I. *epistolarum,* Quàm *sapere,*

ſapere, & ringi. Eſt autẽ notiſsimũ, & elegantiſsimũ uerbum, licet de eius etymologia pugnẽt inter ſe Grãmatici.

Aſt num geram manum fuiſſet) Nos, quod etiã in Germanici libri margine adnotatum eſt, GERMANVM ſcripſimus, id eſt, priſtinis noſtris actionibus cõgruens & conſentaneum. Græci ἀδελφὸν dicunt. Iſocrates in Panegyrico, καλὰ μὲν οὖν ταῦτα καὶ πρέποντα τοῖς περὶ ἡγεμονίας ἀμφισβητοῦσιν, ἀδελφὰ δὲ τῶν εἰρημένων. Plato lib. III. de legibus: ἐν παθήμασι ἀδελφοῖς ὢν τοῖς γενομένοις Θησεῖ πρὸς τὸν δυστυχῶς τελευτήσαντα ἱππόλυτον. Sed & Græcæ & Latinæ uocis plura exempla adfert Gulielmus Budæus in ſuis doctiſsimis commentarijs: ut qui utrunq; nomen exacte intelligere uelit, illuc eum reijciamus. unde enim hæc melius diſci poſſunt, quàm ab illo, qui utriuſque linguæ theſaurum ita uno libro complexus eſt, ut alijs facultatem quicquam in tali genere ſcribendi eripuerit? quamuis locum hunc in oratione contra L. Piſonem non oportere puto, quemadmodum ille iubet, corrigi, Illud uerum geminum conſilijs Catilinæ & Lentuli, quòd me domo mea expuliſti. nam (geminum) eandem uim & ſignificatum quã (germanum) habere duco: & in cunctis exemplaribus nulla uarietate ita legitur. Præterea in partitionibus GEMINA, non GERMANA, ut ipſe legit, omnes codices habent: ut eo exemplo recepta potius Ciceronis in Piſonem lectio, quàm illius caſtigatio probari, & corroborari uideatur. 105

Bibliothecã mihi tui pinxerunt cõſtructione, & ſi ſcribis.) Noſter antiqor codex, ET SIT TVBISEOS habet: ſupra quas uoces, alia noua manu uulgata lectio perſcripta fuerat: unde in excuſos omnes codices (ut puto) fluxit. Nullum mendũ eſt in antiqua ſcriptura, niſi quòd Ibidem

librarij uitio, una dictio diuulsa fuit, cuius fractæ partes cum uicinis dictionibus cohæserunt: ut si eas iterum coniungas, nihil scrupuli restet. Sic igitur legendũ est, CONSTRVCTIONE ET SITTYBIS. *sunt autem* Hesychio σιττύβαι, δερμάτιναι στολαί, μικρὰ ἱμαντάρια: *ut fortasse hic Sittybas appellet, quas antecedente epistola membranulas uocat, siue potius lora & corigias librorum. Quàm falsa autem, & inepta esset uulgata lectio, unusquisq; iam facile perspicere potest.*

106 *Ergo erimus* ὁπλῖται, *qui togati esse uolumus) Noster melior liber, & integrior,* ERGO ERIMVS OΠΑΔΟΙ QVI ΤΑΓΟΙ ESSE NOLVIMVS. *Nos ita scripsimus, Ergo erimus* ὀπαδοὶ, *&c. defectum unius literæ in antiqua scriptura esse arbitrati. Queritur Cicero sibi nõ licere in otio uiuere: sed cogi in bellũ, & in castra alios sequi, cum semper ciuilia bella detestatus sit, & fugerit: atq; hoc etiam id indignius putat, quòd nunc si ad arma ueniendum erit, ipse alios cogetur duces habere, & illorum consilio, & quasi iussu res gerere: cum olim si pugnare uoluisset, ipse dux esse potuerit, et alijs imperare, & quid faciendum fuerit mandare: nec tamen uoluit. Significat autẽ tempus, quo magnas copias paratas habuit pro se pugnare contra uim, & furorem Clodij, ut eum in ciuitate retinerent: quando ipse, quia à cæde ciuium abhorrebat, potius cedere uoluit, & illis sua studia, & ardores animi remisit. hanc sententiam præ se ferre Græca uerba notissimum est: quare non erimus in illis declarandis longiores. Amazonas appellatas esse* ὀπαδοὺς *Martis propter robur, & animi præstantiam in rebus bellicis tradit Proclus in commẽtarijs in Politiã Platonis his uerbis:* ἀμαζόνας λέγω τὰς διὰ τὴν ῥώμην καὶ ἄρεως εἶναι ῥηθείσας ὀπαδοὺς

λῦς καὶ πημηθείσας μετὰ τὴν ἧτταν.

Quibus melius Lentulo esse scriptum erat) Scripsimus 106
nos ex antiquiore nostro codice (meliuscule). Quo diminuto aduerbio utitur etiam in prima epistola ad Tironem, Volebam ad te Marionem remittere, quem cum meliuscule tibi esset, ad me mitteres. Errorem autem fortasse fecerat, quòd in ea uoce Qu. pro C. scriptum est. alibi autem ostendimus quàm sæpe has literas nullo discrimine permutarent.

Nos uerò ferrei) Emendauimus SERVI, non parum Ibidem.
adiuti ab antiquo exemplari: etsi ne in illo quidem integra est hæc dictio: nam in una litera aliquantulum peccati est: sed maxime ratione ducti: iterum enim superiorum uerborum sententiam (ut ipse etiam testatur) breui persequitur. Suprà autē bene cum Lentulo actum putat, quòd morte, illorum temporum iniquitatem fugerit: se & Atticum, qui uiuunt, potius miseros appellandos: præcipuè tamen se, nam nullam habere Atticum propriam seruitutē, communi tantum nomine seruum esse. cùm enim omnes sint, neque ipse excipitur: sed aliorum fortunæ comes esse intelligitur. explicat autem multis uerbis quare ipse præter alios seruus sit: ex quibus omnibus manifesto comprehenditur, hic SERVI, non FERREI legendum esse. Nam locum etiā illū emendauimus, qui corruptißime pro SERVITVTEM, VIRTVTEM, antè habebat.

Ηκε σὺν φθιμένοισιν) Vetus codex οὐχ ὁσίη φθιμένοισιν, 107
quæ uera est, & casta lectio huius loci. est autem hemistichium Homeri, οὐχ ὁσίη φθιμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι. raro autem Cicero integra prouerbia citat: prima tantum uerba ponit, Satis enim illi est loca indicasse: quoniā erant tunc in ore fere omnium. Non fas autem esse dicit aduersus

ſus mortuos ſe iactare: de mortuo autẽ loquitur, ut ipſius uerbis declaratur. ſimile eſt hoc prouerbium illi, Cum mortuis non niſi laruas luctari.

107 Ὁ δ᾽ ἐοὐκ ἴσα μῦθος) N*os ſcripſimus* ὁ δ᾽ ἐ οὐκ ἐμπάζετο μύθων, *quæ ſunt itidem uerba* Homeri, *hoc ſenſu,* Hic *uerò nihil curabat de ſermonibus, & fabulis illis.* E*ſt autẽ hæc epiſtola obſcurior ſua breuitate: tantum enim res indicat, et non lõgiore ſermone, ut ei mos eſt explicat: ut uideatur ſtudio, & induſtria cùm de rebus domeſticis agat, uoluiſſe eſſe obſcurior.* V*idendum autem, an pro* PRAESIDIA, PRAEDIA, *in hac ipſa epiſtola legendum ſit: quòd ego ſanè puto: prædia enim locantur, non præſidia.* Q*uid autem nunc de præſidijs agat? & ſanè frequenter inuenies in hoc peccaſſe etiam antiquos librarios, cum alteram pro altera ponerent harum uocum: quemadmodum in* Aldinis *etiam codicibus in libello de ſenectute, prædio, pro præſidio ſcriptũ eſt:* V*etatq́;* P*ythagoras iniuſſu imperatoris, id eſt,* D*ei, de prædio & ſtatione uitæ decedere. cum præſidio proculdubio legendum ſit. qui opinionem noſtram probarit,* PRAEDIA LOCABIS *leget: nos tamen in antiquis, & excuſis ſimul libris inuentam uocem ueriti ſumus noſtra autoritate delere.*

Ibidem. S*ed nihil magis quàm patina Cyrotari: cenam, &c.)* H*ic locus flagitioſe corruptus eſt: nã* B*eroaldus, qui corrigere uoluit, magis deprauauit: nos ſincerã lectionem reſtituimus ex uetuſtis codicibus: quos ſi diligenter ſtudioſi inſpicerent, non tantis uulneribus optimi autores confecti eſſent.* N*ulla prorſus erat in noſtro meliore libro niſi unius literæ peruerſio,* PE *enim pro* DE *ſcriptum erat eo loco,* N*am de* R*auduſculo. qui errores æquiore animo ferri poſſunt, & ſine impudentiæ crimine tolli.* D*e* T*yrotaricho*

taricho autem in epistolis ad Pætum, Tu uero (uolo enim abstergere animi tui metum) ad Tyrotarichum antiquum redi. In eadem autem epistola, Quem denarium narras, quam Tyrotarichi patinam? Quid autē per Rauduscułũ intelligat, non planè mihi notum est. lib. x IIII, Nec mehercule me Rauduscułum mouet, sed homines beniuolos, qualescũq; sunt, graue est insequi cõtumelia. Sic enim in nostris exẽplaribus legimus, non Rauduscułus. De porta Rauduscula meminit M. Varro de lingua Latina, sic appellata quòd ærata fuit ab ære raudo. Et Valerius Maximus lib. v. cap. v. de pietate, Nam Sex. Põpeius, Rodus, uel Raudus significare rem rudē, uel imperfectam tradit.

Μήπω μέγα ἄπῃς, &c.) *Nos hunc Sophoclis senariũ re-* Ibidem,
posuimus tam integra, & tam certa uetere scriptura, ut nihil fermè in ea desideretur. sed hæc postea cùm in ueram lectionem incideris, cognosci possunt: antè enim unius literulæ peruersio uel defectus, tantam gignit obscuritatem, ut nihil molestius sit, quàm ex his ita scriptis characteribus uelle ueram lectionem elicere. Inuenimus hunc uersiculum apud Ioannem Stobæum λόγῳ. ργ. ὅτι ἀβέβαιος ἡ εὐπραξία, *sub nomine Sophoclis,* μήπω μέγαν εἴπῃς πρὶν τελευτήσαντ᾽ ἴδῃς. *explicat autem ferè Solonis sententiam, qui neminem beatum antè quàm obijsset, dici uolebat.*

Nibil alsius, nibil amœnius) Post hæc uerba inuenimus 107. in fine
in nostro antiquo exemplari quasdam Græcas uoces, & in princ
quas non potuimus intelligere omni diligentia adhibita. seq. pag.
Quod restabat, conati sumus, characteres illos imitari & effingere, ut aliorum labore & industria aliquando hic locus restituatur. sententia ualde conuenit (& extrema etiam uerba non parum simulia sunt) cum loco illo in x v. lib. Hæc loca uenusta sunt, abdita certe, & siquid scri-

bere uelis, ab arbitris libera: sed nescio quomodo, οἶκος φίλος: *multum tamen discrepant priores partes. quare melius & certius quiddam quærendum est: sunt autem uerba illa Græca ex fabula* Aesopi *de testudine.*

108 De Domitio ἄλλων οὕτω ὁμοιοῦται νῦν ἀλλήλων) Nos *(nisi fallimur) hunc etiam locum restituimus, à nullo alio quàm ab antiquo codice adiuti, qui incorruptam seruat adhuc (ut nos putamus) scripturam: est sane integer senarius, & dimidius: cuius autem, dicere non possumus: nusquã enim alibi hæc uerba legimus: credimus comici alicuius esse. de ficorum autem inter se similitudine prouerbium hoc Græci habebant* σύκου ὁμοιότερος. Plutarchus *etiam in commentario de communibus notionibus aduersos* Stoicos, οὐ μήτε φάττα φάττῃ, μήτε μελίττῃ μελίττα, μήτε πυρὸς πυρῷ, ἢ σύκῳ τὸ τοῦ λόγου σῦκον ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ γέγονεν ἀπαράλλακτον.

109 Et in eo γραμμὴν teneã) Vetus codex, & τὴν ἕω γραμμὴν *teneam. quamuis autem falsam hanc lectionem putem, & sanè repudiauerim, uolui tamen eam hîc proponere.* Quid *enim quod hic quadret* ἡ ἕω γραμμή, *id est, matutina linea, significare potest? Si enim* τὴν ἄνω γραμμὴν *habuisset, supremã lineam significasset, quod fortasse potuisset defendi.* Dixit *enim etiam* Euripides *summam lineam malorum, cùm extremum terminum miseriarum intelligere uellet. Hæc eius uerba:* ἐπ' ἄκραν ἥκομεν γραμμὴν τῶν κακῶν. *hic autem tenere lineam arbitror significare, in eo negocio ita se gerere, ut à recto & tuto tramite ne digitum quidem recedatur. ideo autem non penitus eam contempsi: quia miratus sum rudem Græcarum literarum librariũ cùm rectam scripturã conseruare non potuisset, ita peccasse, ut aliquem tamen sensum illæ literæ retinerẽt.*

Ibidem. *In nos uerò suauißimè hercule & effusus)* Nos SVA=

VIS MEHERCVLE, ET EFFVSVS scripsimus. Quam lectionem ueriorem, & elegantiorē uisum iri putamus. Locum autem illum, ET VOLVPTATIBVS PROPTER REMP. &c. ualde suspectum habemus: nam in manu scriptis VOLVPTATVM legimus, non VOLVPTATIBVS: & monosyllabum illud SIC, non intelligimus cui parti respondeat. Eruditiores accuratius hæc considerabunt, utinam nostra suspicio inanis sit & curiosa.

Nostram ambulationem, & Laconicum, eaq́; quæ circa sint) Nos ueterem scripturam restituimus. cum enim de ædificijs agat, Cyrea intelligimus, ea quæ à Cyro architecto, quo in suis ædificationibus plurimum utebatur, fabricata sint. magni autem hic nominis ea tēpestate fuit. Meminit illius Cicero pluribus locis, ut sæpe in oratione pro Milone, semel autē his uerbis: Sed subito ei esse nuntiatum Cyrum architectum esse mortuum: itaq; Romam repente constituisse proficisci. 110

Nec metuo tamē ne mihi sermo sit abs te, quo magnopere delector) Sic quondam legebatur: sed aut nulla, aut admodum frigida erat (nisi fallor) sententia eorum uerborum. Alij postea reliquis eius partibus conseruatis pro SIT, DESIT scripserunt: quemadmodum est in antiquis libris. Quod si facili quadam & plana lectione contentus esse uis, & ueterem scripturam non curas, hanc potes eligere & tenere: apertus enim sensus eius est. antiqua autem ualde diuersa est, habetq́; nō parum difficultatis & obscuritatis: quam tamen in medium proposui, ut accuratius à disertis uiris considerari poßit. nec enim arbitror sine causa antiquos omnes libros ab impreßis tantopere dissentire, existimoq́; nonnullos eius obscuritate offensos 110. in fit

illam repudiasse, & duabus interiectis dictionibus apertiorem & clariorem lectionem facere uoluisse. quod si uerum esset, non me pœniteret ueterem potius quamuis suspectam & duram restituisse, quàm ab illis concinnatam & factam: nunquam enim ratio illa corrigendi libros mihi placuit. Aduerbium illud (opere) non aliàs, ut puto, ab hoc autore simplex usurpatũ est, nisi fuerit illinc etiam sublatum ubi esse debebat: quemadmodum hic ei fortasse acciderat, cum alia uoce, nec una tantum, complicatum frequens est, ut magnopere, summopere, & alijs: significaret autem hic (ualde) si proba, & fidelis hæc lectio est. Liuius tamen non semel eo usus est, etsi (opere) apud eum aliud uidetur significare libro primo: Quæ longo effata carmine non opere est referre. Et v. etiam, Postquam audiuit aruspicem esse haud intacti religione animi, causatus de priuati portenti procuratione, si opere illi esset, consulere uelle, ad colloquium uatem elicit. Id est, si commodum ei esset, & nullo maiore negotio impediretur. Vtuntur & alij non incelebres autores hoc aduerbio. De sinceritate loci Ciceronis quid iudicandum sit, eruditi & ingeniosi uiri statuent. Cum autem in hac epistola de duobus Demetrijs agat, qui fuerit ille, de quo sermo est in extrema eius parte, dubium non est: ipse enim aperit. de quo autem Demetrio loquatur, cum in prima parte epistolæ dixit, Potes à Demetrio: non tam perspicuum est. Puto autem intelligi Demetrium quendam libertum Cn. Pompeij, qui magnã apud eum autoritatẽ habuit, & omnium ipsius consiliorum particeps fuit. unde Cicero cupiens scire uim & sensum sermonis Pompeij quem habuerat cum Crasso, hortatur Atticum ut inde quærat: facile enim ex eo omnem rem intelligi posse. Plin. lib. XXXV. cap. XVIII.

XVIII. *cum numeraret eos quos è seruili conditione fortuna in altum euexisset, quia eos patroni ualde dilexerant, non prætermisit hunc. sic enim inquit,* Sed quid *hos refero aliquo literarum honore commendatos? talem in catasta uidere Chrysogonum Syllæ, Ampionem Qu. Catuli, Heronem L. Luculli, Demetrium Pompeij. Tradit etiam Dion, cum de Theatro Pompeij in historia sua loqueretur, se audiuisse illud non Pompeium ædificasse, sed Demetrium quendam eius libertum è pecunia quam sibi parauerat in cunctis expeditionibus cum patrono uersatus. Qua de causa merito ei operis illius cognomen attribuit, ne Pompeius ipse male audiret, quòd eius libertus tam multam pecuniam coegisset, ut huiusmodi sumptus facere posset. Mira etiam quædam de huius potentia & opibus Plutarchus narrat, qui hortos etiam illos magnificos eum ædificasse tradit, qui horti Demetrij sunt postea appellati.*

Macroni uix uideor præsto esse. Idibus enim auctionē Larini, &c.) *Diuersam inuenimus lectionē in manu scriptis exēplaribus, nec tamen receptam, & communem reiecimus: hic igitur illam testatam relinquemus. nos sanè in antiqua nonnihil uitij putamus esse: quinetiam uulgatam mendo uacare non arbitramur. Quid igitur in tantis tenebris aliud gerere potuimus, aut quod tutius consilium capere, quàm doctiorū iudicium expectare copia illis antiquæ lectionis facta? Sic ergo melioris notæ liber habet,* III

MACRONI VIX VIDEOR PRAESTO ESSE ENIM AVCTIONEM LARINI VIDEO ET IDVVM PRAETEREA.

Ergo etsi rata fuisse me in altercationibus, &c.) *Locus manifestò corruptus. Nos conati sumus, dum melior lectio* III

ctio indagetur, ita locum castigare, ut probabilis aliqua sententia eliciatur, nec tamen ualde illi confidimus. Veterem autem scripturam hic constituemus, ut poßint ingeniosiores uidere, an suo labore, & industria maculæ labesq; ex hoc loco tolli queant: est autem hæc cum fide huc translata, ERGO ET SI IRATA FVISSEME, *&c.*

Ibidem Hunc ὄχλον) Nos *σκυλμὸν, ut in antiquo exemplari inuenimus, scripsimus. id est perturbationem, & tempestatem ciuitatis :* σκυλμὸς *enim* ταραχὴ καὶ σάλος. *Artemidorus* Onirocriticων *lib.* II. ἀστυνομοῦντι ἢ παιδονομοῦντι ἢ γυναικονομοῦντι φροντίδας καὶ σκυλμοὺς ὑποτίθησιν τῷ ἰδόντι διὰ δημόσια ἢ διὰ παιδία καὶ διὰ γυναῖκας. Paulo pòst, συστημάτων δὲ ἢ οἰκίας ἄρχειν καὶ ἐπιτροπεύειν πᾶσι σκυλμοὺς καὶ ἀηδίας βιωτικὰς περιτίθησιν. *intelligit autem altercationes quas in Senatu factas audierat.*

112 *Soles enim tu hæc festinè odorari*) V*ideant eruditi an rectius quod manu scripti adhuc retinent libri, &* Germa*ni in margine sui codicis adnotarunt* (*festiue*) *legatur: id est eleganter, & suauibus quibusdam blanditijs.*

112 *in fine* Deditus Græcis literis, ac pituanijs) Nos *cum locum hunc peruersum esse liquido credamus, ueterē scripturam, qualis qualis est, reposuimus: putantes omnino illam minus deprauatam, & contaminatam esse : notam autē quæ mendum indicaret, prope eam adposuimus. Præterea uidēdum est, an pro,* PRAETOR CLODIVS, P. Clodius *legi debeat.* Nam *sæpe inuenimus, quod antè testati sumus, ueteres etiam libros, & alijs partibus probatißimos, in his prænominibus turpiter deformatos.* Quod *accidit librariorum imperitia. Cum enim per notas prænomina scribere moris esset, hi autem interpretari uellent, sæpe uoces*

risu

risu dignas ſcribebant, quod fortaſſe etiam hic accidit.

Dedi *ac multis quidem de rebus* ἡμερολογδῶν *perſcripta omnia*) Noſter *antiquus, & Germanicus etiam codex* ἡμερόλεγδον, *ut ſit aduerbium, id eſt prout ſingulis diebus geſta ſunt.* Hanc *uocem ſuo loco apud Sudam reperies, etſi illam non exponit, ut puto, quia ſatis nota, & uulgata erat.* Paulo *pòſt ubi* QVONIAM NON MIHI VIDERIS *ſcriptum antè erat, ſcripſimus* QVONIAM MIHI VERO *ex uetuſto noſtro exemplari.* Conie*ctatur Cicero* Attico *non redditas eſſe literas, quia diutius manſit in* Epiro, *quàm dixerat. cum autem propter iter Aſiaticum, quod ab illo ſuſceptum erat, exiſtimaret Cicero* Atticum *iam in uia eſſe, in alia loca epiſtolam illam, quò uenturum ipſum putabat, miſerat. cum igitur uideat illum diu in* Epiro *moratū, conijcit literas eas non redditas.* 113

Procilius *cōdemnatus*) Noſter *antiquus liber* COMMENDATVR. Non *tamen receptam lectionem repudiauimus.* Ibidem

Eratini *me ad ſua tempora*) Caſtigauimus *ex uetere codice,* REATINI ME AD SVA ΠΕΜΠΗ. Habet *autem idem codex,* CONTRA INAMNATIS: *non,* INTER AMNATIS: *una ſyllaba ſuppreſſa: nam apud Strabonem etiam* Interamna *appellatur. Sic autem hunc locum legi debere confirmāt etiam uerba illa* Varronis *lib.* III. *de agricultura,* Axius Appio *ſubridēs,* Recipe *nos, inquit, in tuum* Ornithona, *ubi ſedes inter aues.* Ille, Ego *uero, inquit, te præſertim cuius aues hoſpitales etiā nunc ructor: quas appoſuiſti paucis ante diebus in uilla* Reatina *ad lacum* Velini *eunti de controuerſijs* Interamnatium, & Reatinorum *cognituro.* Dionyſius 113

Alicar

Alicarnaſſeus libro primo ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, *cum loqueretur de urbibus in quibus primo Aborigines habitarunt (erant autem hæ in Reatina regione) mentionem fecit etiam ſeu oppidi, ſeu pagi Septem-aquæ appellati. paucas autem admodum illarum ſua tempeſtate manere dicit, plurimas uero bello & alijs iniurijs dirutas, & euerſas, habitatoribus uacuas relictas eſſe.*

Ibidem Defluit in Cumanum) *Loco horum uerborum,* ROSIAE VIXI CVM AXIO *habent manu ſcripti codices: rectè profectò, & uere. Roſia autem ſeu uilla, ſeu ager in his locis. M. Varro de Agricultura, Cæſar Vopiſcus Aedilicius cauſam cum ageret apud cenſores, campos Roſiæ Italiæ dixit eſſe ſumen, in quo relicta pertica poſtridie non appareret propter herbam. Virgilius Roſea rura Velini appellat. Axium autẽ hunc eſſe credo, de quo meminit M. Varro in ſuperiore à nobis citato loco, qui agros ea regione poßidebat. Viuere autem cum aliquo, frequens eſt ſermo Ciceronis: lib.* XIIII. *Cum Panſa uixi in Pompeiano. & alijs plurimis locis.*

Ibidem. in fine In Andromacha tamen maior fuit, quàm Aſtyanacte) *Emendauimus, quàm Aſtyanax: ut ſint ambo hiſtrionum nomina. Vetus codex ſic habet,* QVAM ASTIANAM IN CETERIS. *Nos particulam illam* NAM *coniungendam eſſe putauimus cum præcedente dictione, ultimamq́; eius literam, in* X. *eſſe uertendam. Qua coniectura etiam paulo ante ubi erat* OPERAM MISERAT, *caſtigauimus,* DEINDE ANTIPHONTI OPERAM, IS ERAT ANTE, *&c. Vt importune litera illa* M, *bis repetita eſſet, ex duabusq́; uocibus una facta: ut cum Antiphontem ſuprà ualde contempſerit, in Andromacha tamen illum dicat maiorem fuiſſe, quàm*

Aſtya

Aſtyanax, qui & ipſe tragœdus erat. multi decepti ſunt qui Aſtyanactem tragœdiæ nomen eſſe crediderunt.

Non quo animus deſit, aut amicis careat) *Vetus noſter codex extremã hanc dictionem non habet: quare exiſtimaui ultimam antecedẽtis literam, cum ea quæ ſequitur ab eadem litera qua illa deſinit, incipiat, uacare, &* AMICI *legi debere: ut ſit,* NON QVO AVT ANIMVS DESIT, AVT AMICI, *ſcilicet deſint. hanc autem ita certam, & ingenuam caſtigationem putaui, ut ſic in meo libro ſcripſerim.* 114

Ex comitiatis puto fore ut ducãtur Tribunitij) *Hæc eſt uulgata lectio: pro* COMITIATIS, *manu ſcripti omnes* COMICIA. *Nam uerbũ illud Tribunitij, cum ſequenti periodo coniungi debet: ut ex ſecundo etiam lib. epiſtolarum ad Qu. Fratrem colligitur: ubi eandem hanc rem iiſdem penè uerbis narrat. Debuit autem explicare qui candidati: fuere enim tribunicij cãdidati, & non conſulares, qui pecunia apud Catonem depoſita compromiſerunt ſe illius arbitrio petituros. Ducere autem comitia, differre ſignificat. Reſtat tãtum accuratius cogitare quomodo uox illa* EX *prorſus mendoſa corrigi debeat. Nos* SED COMITIA *ſcripſimus. Qui uerius hunc locum aut meliores codices nacti, aut fœliciore coniectura uſi reſtituere poterunt, hi nobis rem gratam facient: quia tamen in ſuperioribus uerbis nonnihil diſcrepant ab excuſis manu ſcripti codices, hic ueterem lectionem cum fide, & diligentia deſcribemus,* SED COICIO CONSVLIS POMPEIVS APSVNT EX COMICIA PVTO FORE VT DVCANTVR. 114

Nam eum Cæſari legarat Appius) *Noſter antiquus* LEGERAT *habet, non* LEGARAT: *quod etiam* 114

Germa

Germani adnotarunt in margine sui libri. In illo etiam loco libro x. ubi alij habebant LEGARER, *nostri codices* LEGERER *retinēt, Me legatum iri non arbitror: cuius adhuc (ut optaui) mentio facta nulla sit, eo minus habeo necesse scribere, aut etiam cogitare quid sim facturus, si acciderit, ut legerer. Quod si recipiatur, ut nos fecimus, illum etiam locum in oratione pro Sestio corrigere oportebit, Ne isti quidem quos legatos non modo nullo* S. C. *sed etiam repugnāte senatu tibi tute legasti. In nullis autem uidimus manu scriptis libris eam orationem. excusi autem omnes contaminati sunt: credimus autem Legi legatum, quemadmodum Legi iudicem, dici. nam quin Senatus officium esset legatos legere, dubium esse non debet. Colligitur hoc optimè ex oratione in Vatinium, ubi idem erratum esse, quod alijs locis, credendum est. Sed hoc etiam planius confirmatur, quia infrà Deligere dixit cum eandem rem magis explanaret, ut crimen Vatinij augeret, qui contra morem maiorum, quos sibi uisum erat, ipse legerat. ibi autem non tam facile potuit ut primo loco peccare librarius, quia uerbum præpositionem habebat. Verba Ciceronis hæc sunt, Ne hæc quidem senatui relinquebas, quæ nemo unquam ademit, ut legati ex eius ordinis autoritate legarentur. Adeo'ne tibi sordidum consilium publicum uisum est, adeo afflictus Senatus, adeo misera, & prostrata resp. ut non nuncios pacis, ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilij autores, non ministros muneris prouincialis, Senatus more maiorum deligere posset?*

116 Huic ioculatoriæ disputationi senem illum) *Hic locus antè corruptissimus erat. Nos ueram ex antiquis codicibus lectionem restituimus. Reddit rationē cur in sermone*

de Ora

de Oratore, tribus libris ad Q. Fratrem mißis, exposito, Scæuolæ personam ex posterioribus duobus dimouerit, exemploq; Platonis ostendit se non temere fecisse: curq; in primo libro loquentem inducat docet. Nam primi libri (inquit) sermo nō alienus erat à Scæuolæ studijs: reliqui libri τεχνολογίαν habēt id est rationē & præcepta artis rhetoricæ: cui sermoni, & disputationi, graui scilicet & seriæ ioculatorem senem illum interesse rectū mihi uisum non est. Nec enim tam curiosam, & subtilem disputationem ille ferre potuisset. Primo autem libro latè de arte locuti: sunt: in quo sermone sæpe de legibus (quod studiū proprium erat Scæuolæ) loqui accidit. Quare non incommode, nec grauate in primo illo sermone uersatus est.

Etsi uberior liberalitatis huiusce ratio:) Nos auxilio antiquorū librorū hunclocū fœde inquinatū purgauimus ut in nostro scriptū est. dicit autē, Quanuis Scauri liberalitas uberior sit: gratiorē tamen uideri liberalitatem illorum qui occuparāt, id est qui præuenerāt hunc: & animos, beneuolentiamq; multitudinis sibi præconciliarāt. intelligit autem Messalam, & Domitium. Suprà in hac ipsa epistola, Messala noster, & eius Domitius cōpetitor liberalis in populo ualde fuit: nihil gratius: certi erant coss. Qui locus & ipse non parū antè mendosus erat. 117

Iam enim tibi lucisci loqueretur:) Cōmutata series duarum dictionum pulcherrimum sensum diu latere fecit: in nostro enim antiquiore post illam dictionē LVCISCI, est TIBI, nō ante, ut in uulgatis. Quòd si primam huius TIBI, literam cum antecedente dictione cōiungas, Luciscit, feceris. incipit autem iam genuina lectio apparere: reliqua ut nos in nostro libro scripsimus ex uetustioribus 117

exemplaribus colliguntur. animaduertant igitur studiosi tam parua peruersio quantas tenebras effundat: quamq; elegantes sensus perturbet. Luciscit autem per I, non Lucescit semper in antiquis libris scriptum obseruauimus: quod etiam in Terentio illo Politianus adnotat, de quo alibi diximus: nec non omni laude & honore dignus Petrus Bembus in suo dialogo de fabulis Terentij in illo loco, Luciscit: hoc iam cur cesso pultare ostium? tam pusillam, & tam tenuem θεωρίαν tam magnus & tam grauis uir non est aspernatus. Nos etiam in codice Mediceo animaduertimus ita locum illũ in epistola ad Catonem scriptum esse, Expedito exercitu ita noctu iter feci ut ad III Idus Octobr. cum lucisceret in Amanum ascenderẽ. Dicit autẽ hic Cicero, Iam enim luciscit: quia cũ ante lucẽ epistolam scriberet, supráq; dixißet se hæc pridie Cal. scripsisse, cum iam lux appropinquaret, oporteretq; diem notare quo senatus fuerat futurus, (hodie) scribit. Ne autem (quia suprà prid. Cal. se scripsisse dixerat) deciperetur Atticus, apertius diem exponit, Hodiè dicens, id est Cal. Octob. ne tamen contrariũ esset illi quod paulo antè scripserat, docet, quia iam luciscit, se posse Cal. Octob. iam uere dicere. IBI autem, in Senatu intelligimus.

Ibidem Non fecisse uidentur:) Sic modestiæ gratia sententias iudices pronunciabant, nihil temere affirmantes. Cicero Oratione VII in Verrem, Comprehendi iußit. quis non pertimescat? causam dicere dominos. quid seruis tam formidolosum? fecisse uideri pronunciauit. Item in Lucullo, Quæq; iurati iudices cognouissent, ut ea non esse facta, sed ut uideri pronunciarentur.

Ibidem Quo studio laudas:) QVOS TV DILAVDAS emendauimus. Quo uerbo alibi utitur, ut libro sexto, Et

Ego audebo legere unquam, aut attingere eos libros, quos tu dilaudas, si tale quid fecero? Qui locus in excusis etiam integer est. Item sequenti epistola in eodem libro, Digna ijs libris, quos tu dilaudas. Vbi tamen uulgati codices cõtaminati sunt. Dilaudas autem ualde laudas: ut Diuendere in prima oratione contra Rullum de lege Agraria, Vt in qua uelint solitudine, bona populi Ro. poßint diuendere. Et Dilargiri, effusè largiri, & dissipare, in eadem oratione, Nec L. Sylla, qui omnia sine ulla religione, quibus uoluit, est dilargitus, agrum Campanum attingere ausus est.

Omnino accusatorum, &c.) Inter has dictiones quosdam Græcos characteres à nobis nõ intellectos, ut in antiquo codice inuenimus, constituimus: ijdem autem sunt, nedum similes illis quos antè eodem consilio usi Germani ex uetusto codice descripserunt. Idem accidit nobis in altero etiam loco in eadem hac epistola, quem etiam pari diligentia effinximus. poterunt doctiores uiri, quod nobis non licuit, his accurate literis consideratis hos fortasse locos restituere, ob idq; nos ueteres has literas hic collocauimus: cui hoc contigerit, ille non parum hanc epistolam illustrabit. 118 in prin.

Concaluit ut digerat multa cruda facilius:) Omnia hæc corrupta: nam CONCALLVIT *pro* CONCALVIT *legendum est, autore etiam Nonio Marcello, qui & hic, & lib.* III *de Nat. deorum Concalluit legit. quæ autẽ sequuntur uerba, credimus nos interpretationẽ esse illius uocis* CONCALVIT. *cum enim non uiderent quid aliud ibi (calor) facere poßet, putarũt ob id cõcaluisse stomachum sibi Ciceronem dicere, ut facilius concoqueret: quod postea temere ab imperitis librarijs* 118

in ordinem uerborum Ciceronis traductum est. In nullis autem antiquis inueniuntur, & sanè sunt uerba Cicerone indigna, si diligenter attenderis. Stomachum autem iram hic intelligimus, & iustam indignationem. Si autem Concalluit legas, & uerbū ipsum elegans erit, & sententia egregia, & plana. Alter autem locus citatus à Nonio de Natura deorū est, quē hic posuimus, quia propter sententiæ similitudinē nonnihil hanc lectionē confirmare uidetur, Quorū tanquā manus opere, sic animus usu cōcalluit. Infrà aūt rectè INDICIA CALENT, *quod in excusis, uulgatisq; exēplaribus* CALLENT: *adeo omnia peruersa sunt, & inquinata: eodē significatu quo dixit ad Trebatium, Quāquam uos istic satis calere audio.* INDICIA *autē, non* IVDICIA *ex antiquis libris legimus: ab indicibus, qui aliquid occultum crimen detegunt, & eius autorem in iudicium uocant.*

119 Solidis petitoribus:) Nos *quia hunc locū ualde obscurum esse cognouimus, & fortasse mendosum, ueterē scripturam nulla parte immutatam hic posuimus. quare pro* PETITORIBVS, *ut in antiquis libris inuenimus, scripsimus* PICTORIBVS, *& pro* LAESAE MAIESTATIS, LEGE MAIESTATIS. *quod si uerba illa Græca intelligeremus, nisi spe fallimur, etiam aliquid certius de his uarietatibus dicere possemus, & omnis fortasse hic locus illustraretur. quare danda opera est, ut ex uestigijs quæ nos ostendimus, studiosis omnibus uera lectio, quæ latet, indagetur.*

119 *in fine.* Recordans *superioris tuæ transmißionis:)* Videbatur *sanè ponere debuisse Cicero locum, unde tunc Atticus transmiserat, quare* ΔΕΡΡΙΣ *inuentam à me uocem in antiquis exemplaribus non neglexi: non certa tamen mihi*

mihi eius ratio est, nec uideo quomodo sic loqui potuerit. Derra urbs est de qua sic Plin. lib. IIII. cap. x, In Thermaico sinu oppida Dicæa, Pydna, Derra, Scione. Derris eadem appellatur à Ptolemæo. Est etiam Derris promontorium. Dicemus igitur ueterem codicem uestigia potius quædam, ac ea quidem ualde perturbata ueræ lectionis, quàm eam integram nobis conseruasse.

Nisi tres augures dedissent:) Cum omnes antiqui, & 122 impressi codices NISI habeant, miror non parum, ullos tam temere contrario sensu SI castigasse, uel potius deprauasse. Nos receptam lectionē ueram esse, & ingenuā non dubitamus, hoc sensu: quòd candidati pactionem fecerint cum consulibus, ut cōsulum opibus, & gratia uterentur in suffragijs: quod si Consules declarati essent, ipsi pro merito, & pro accepto beneficio Cōsulibus spoponderunt se inuenturos, & daturos tris augures, qui se adfuisse dicerent cum lex Curiata ferretur, & duos Consulares qui se dicerent in ornandis prouincijs consularibus scribendo adfuisse: quod si postea præstare non potuissent, tunc ipsi darent Consulibus HS quadragena pro pœna, quòd promissa non perfecissent. quemadmodum autem candidati ualde cupiebant consulatum adipisci, sic etiam Consules legem Curiatam ferri, & Consulares prouincias ornari non minore desiderio flagrabant: ideo suorum omnes commodorum gratia tam turpem pactionem fecerant. Quin autem infrà DIREMPTA COITIONE INVITO CALVINO, legendū sit, non CONCIONE, nemini dubium esse debet. Coitiones candidatorum quæ sint, nunc omnibus notum: inuito autem Caluino, quia suo consilio contra Domitij uoluntatem eam pactionem in senatu recitarat.

122 Et eo magis nunc cōcitare dictaturam, fluere iustitio, &c.) Hic antiquus codex ualde diuersus est: sed tamen mirum in modum inquinatus, & lacer: ut nulla ferè ex parte nos iuuerit: tantum fecit nobis uulgatam lectionem per se parum probatam magis suspectam: nec enim temere putamus illum tantopere ab excusis dissentire. Nec nobis compertum est an CONCITARE DICTATVRAM eo sensu quem hic præ se fert, satis eleganter dictum esse possit. receptam lectionem suspicamur ab aliquo pro suo arbitrio restitutam esse illorum qui hoc negotium olim habebāt, ut nihil relinquerent in autoribus quos sibi emendare uidebantur, è quo non aliquis sensus cuiuimodi esset, eliceretur. est autē hæc antiqua scriptura, ET EO MAGIS NVNC COCIACE DICTARVM. FLVERE IVSTITIO ET OMNIVM RERVM LICENTIA. Quam quæso studiosores accurate uideāt, ut sua opera, & industria locus hic maculis quandoq; purgetur.

122 Et contemptionem Seleucianæ prouinciæ:) Nihil differunt ab excusis omnes quos uidimus manu scripti codices. Germani tamē in margine sui codicis SELICIANAEVNCIAE scripserunt. Nos nec probamus, nec damnamus. Alij doctiores hoc iudicabūt, nobis hic omnia caliginis plena sunt.

Ibidem. Si me amas:) Nos ex ueteribus exemplaribus VT reposuimus: ut intelligatur FAC, uel aliquod huiusmodi uerbum, quod sæpe in huiuscemodi familiari sermone desideratur. Sic bis locutus est in parua quadam epistola ad Terentiam uxorem: quod etiam ibi adnotauimus, Ibi ut sint omnia parata. Item, Labrū si in balineo non est, ut sit. intelligitur enim (fac) aut (uidebis).

EX

EX LIBRO V. AD ATTICVM.

Et maximè quod C C C *aperuisti* :) Nos numerum 123
auximus:ut cum alijs locis in hoc libro concordet, ubi de hoc nomine agitur: & sanè D C C C *habet noster antiquior codex. Verbũ tamen, ut erat, conseruauimus. Quãuis Germani pro* APERVISTI, ADPROMISISTI *legant, nullam enim uarietatem in manu scriptis libris inuenimus. In tertia ab hac epistola sic de hac re loquitur, De Oppio bene curasti, quòd ei* D C C C *exposuisti. Nos ambobus locis receptam lectionem retinuimus, quæ eadem est cum antiqua. Quid enim aliud in re dubia nos facere oportuit? omnem diligentiam, & cautionem adhibebimus, ne, ubi hunc librum meliorem facere non possumus, eum deteriorem faciamus.*

Ex ratione sumpta offensio :) *Eandem inuenimus lectionem in cunctis manu scriptis libris: quare nihil mutare uisum est. Germani tamen in margine sui libri* EX RATIONE SVMPTVS *adnotarunt.* Ibidem

Vt prandium nobis præberet:) *Nos cum antiquis exẽ plaribus* VIDERET *scripsimus, melius (nisi fallimur) & elegantius. Videre enim, curare, parare, & prouidere significat. Ad Trebatiũ, Mea negotia uidebis, meq; ante brumam expectabis. in Lucullo, Tribunum aliquem censeo uideant, à me istam exceptionem nunquam impetrabunt. In proœmio* I I I *libri de oratore, Quem dixisse constabat, uidendum sibi aliud esse consilium: illo Senatu se remp. gerere non posse. Lib.* X I I I I, *Quare talaria uideamus. ubi tamen mendum erat, quod nos sustulimus:* INDVAMVS *enim scriptum erat.* 124 in prin

Cumq; expensè sua uilla:) *Nos,* CVM ME SPECTANS 125

TANS E SVA VILLA castigauimus. putamus autem hunc errorem sic ortum esse ut librarius una syllaba relicta, EXPENS pro EXPECTANS scripsisset. Quàm sæpe autē Spectare, & Expectare inter se cōfundantur, dici uix posset. testes nobis erunt qui in priscorum exemplariorum lectione uersati sunt. Qui postea error (ut fit) ita auctus est, ut ineptißimus tandem sensus ex tam contaminatis uerbis eliceretur.

125 Eos iußu illius uiros creare:) Ex ueteribus libris scripsimus, EOS IVSSOS IIII VIROS CREARE. IIII uiri autē magistratus erat in municipijs: qui alibi etiam ijsdem notis scriptū offendimus: ut in epistolæ illius titulo qua commendat municipibus suis C. Valgiū Hippianum. sic enim ut nos quoq; scripsimus, habent optimi illi, quibus usi sumus codices, M. Cicero IIII uiris & decurionibus S. D. Cœlius hanc rem tangit (nisi fallor) illis uerbis, Rumores de comitijs Transpadanorum.

126 Lentulū ponam tecum in gratiam:) Noster antiquior codex: PONAM TE, non TECVM: quare arbitrati sumus præpositionem deesse: scripsimusq; APVD LENTVLVM, &c. sic enim multis locis loqui Ciceronem animaduertimus, ut libro VI, Lepta tua epistola gaudio exultat: etenim scripta bellè est: meq; apud eum magna in gratia posuit. Eodem libro, At te apud eum, dij boni, quanta in gratia posui: eiq; legi literas non tuas, sed librarij tui. Denique hoc etiam libro non multo pòst, Apud Patronē & reliquos barones te in maxima gratia posui. Quibus locis diligenter animaduersis uidebimus lōgè aliud esse Ponere quempiam in gratia apud aliquē, ab illo, Ponere aliquos inter se in gratia: si sic bonis auctoribus loqui moris est. hic enim apud Lentulum ponam te in

te in gratia, significat, commodum illud quod in Lentulum conferre debeo faciam ut à te profectum esse credat, seq; ob id tibi ualde obligatum putet. nisi enim tua gratia intercesßisset, à me se id non impetraturum fuisse. Quod si ut antea legebatur scriptum sit, significaret, ut existimo, Vos inter uos reconciliabo. Quod quam uerum sit, & eruditum, uideant studiosi.

Qui nos praefectos delaturũ nouos) Quam inuenimus 129
in nostro antiquiore libro scripturam hic restituimus, eandem ferme cum illa quam etiam Germani ex uetusto codice (ut ferunt) acceptam in margine adnotarunt. Videbunt eruditi an hic locus mutilus, decurtatusq; sit. Quinos autem praefectos prorsus legendum credimus, non dirempta dictione QVI NOS: nam antea inquit De quinq; praefectis quid Pompeius facturus sit.

Epulati essemus hilarẽ in modum) Noster antiquior, 130
ESSEMVS ALIA. REM IN MODVM. Nos coniecimus importunè dissectam esse dictionem hanc: simulq; ultimam antecedentis uocis literam bis scribi debuisse, ut (Saliarẽ in modum) tandem conficiatur. Cenae autem, & epulae Saliares appellabantur, quae sumptuosae essent, & suauißimis cibis refertae. Sex. Pompeius cum de Salijs ageret, inquit, Quibus per omnes dies ubicunq; manerent, quia amplae ponebantur cenae, si quae aliae magnae cenae sunt, Saliares appellãtur. Eadem ratione dixit Horatius Dapes Saliares, opimas & abundãtes. Nec me mouet quod Plinius Iunior (hilare accepti sumus) dixit: neq; ob id uulgata lectio minus displicet: habet sanè illa oratio non malũ sensum. Quasi enim ex aduerso respondet sermoni illi Terentiano, Inuitat tristis. Verum hic potius indicare uelle Cicero uidetur copiam, & suauitatem

dapium, quàm hilarem, & lætum animum accipientis. nam ſi diligenter attenderis, intelliges potius illos ex muneribus ab Attici familiaribus mißis amplè, & opipare in illis locis ubi tunc erant, epulatos eſſe, quàm ab eiſdem Attici domi ſplendidè, & hilari uultu acceptos.

131 *O, illum uerum)Cum antea inane ſpatium relictum eſſet, nonnulli* χαρία *inculcarunt, adeoq́; abſurdè, & ineptè interpretati ſunt, ut nihil dici poßit ſuprà. Quos tamen omnes poſtea ſecuti ſunt: in cunctiſq́; nunc excußis libris ea dictio cum ſua illa falſa, & inani declaratione inuenitur. Noſter antiquior liber ſic habet* CPΔOITIC. *Quod ſi ex prima litera, E facias, id eſt ſi ſemicirculum illum tranſuerſa linea ſeces (uides autem quàm facile, & nullo periculo facere poßis) nihil amplius deſiderabitur: locumq́; totum illuſtraueris: eſt enim prouerbialis ſenarius* ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην *ualde notus, & celebris. Cicero ipſe in prima Tuſculana Latinum fecit, Bene enim illo Græcorum prouerbio præcipitur, quam quiſq; nouit artem, in ea ſe exerceat. Memini cum abhinc x. annos domi meæ de caſtigatione hac Benedictum Lampridium elegantißimum poëtam conſulerem, librumq́; illi ueterem, cuius auxilio hoc conſecutus eram, oſtenderem, noſtrum illum de hac re iudicium probaſſe, ueheme nterq́; emendatione hac delectatum eſſe, & magnopere mihi auctorem fuiſſe ut annotationes has conficerem: ſtudioſis omnibus eas admodum gratas fore confirmando, qui tot horum uoluminum peruerſionibus offenſi, & territi uix unquam ea in manus ſumerent. Cuius conſilium cum eſſet magni apud me ponderis, ſemper mihi hæſit in pectore: ſed uarijs poſtea caſibus, & occupationibus interruptum, ac penitus relictum fuit, donec*

tandem

tandem precibus amicorum adductus nunc post tantum temporis spacium ad id iterum animum appuleram: nec etiam idem cessauit, cum Florentiam se nuper priuatorum negotiorum causa contulisset, me, ut id quamprimum facerem, cohortari. Cuius præcipue uoluntatem, auctoritatemq́; secutus multo citius quàm cogitaram (nactus uacuum tempus à Philosophiæ studijs) in hoc incubui. Mirum autem nemini uideri debet, si huius iudicium tanti facio: nullum enim inueni qui mihi melius suadere posset & uellet, quàm ipsum: summa enim erga me beneuolentia cum optimo ingenio in eo coniuncta est. sed nihil opus est hic eius mores, ingenium, doctrinam celebrare. Nec enim qui alijs, quibus uult, famam, gloriamq́; suis carminibus cotidie dat, indiget aliorum præconio in suis laudibus declarandis: dum enim illustrium, fortiumq́; uirorum res gestas, laudesq́; ad astra tollit, magnum sibi ipse decus peperit, suumq́; nomen immortalitati commendauit. Sed hactenus: summus autem amor, quo illum prosequor, uel incredibilium potius uirtutum admiratio me longius quàm uolebam prouexit.

Sed quia δυσκήλητα sunt) Qui primis illis temporibus 131
excusi sunt libri, uacuum hic spatium habebant. posteriores Græcam hanc dictionem restituerunt, difficilia mitigatu exponentes: nos non negligenter uetustas literas Græcas considerauimus, rectiusq́;, & fidelius arbitrati sumus ex illis uestigijs δυσέκκλητα scribi posse, ut significet, Talia sunt, ut nequeant in iudicium uocari. quædam enim res, etsi te offendant, non tamen tantum criminis habent, ut de ipsis iudicium exerceri poßit. Nos antiquam scripturam confirmare uolentes, hanc excogitauimus sententiã (nisi fallimur) non ineptã: uerũtamen quia uolumus

omnia

omnia facere, ut hæ maculæ tollantur: si fortè nos nõ uerè antiquam illam scripturam reddiderimus, cunctis hic eam studiosis proponemus: ut ipsi etiam si nostram non proba rint, ex illis meliorem lectionem conentur eruere. Sunt o= mnino (ut puto) aliquantulum Græca hæc elementa cor= rupta: ΔΥ C C E K I Λ Λ H T A *igitur est antiqua lectio.*

132 *Marcellus sedendi comes) Nos hunc locum mancum, diminutumq́; esse putamus, ut omnino sine meliorum li= brorum copia, nullo pacto corrigi, restituiq́; poßit. Quia tamen quacunq; ratione possumus, uolumus his libris opem adferre, opinionem nostram proferemus, non de uerborum restitutione (uix enim id puto posse fieri) sed de re, quam credimus hic tractari, quæ tamen etiam uer= bis aliquid lucis adferet. Nisi fallimur, exponit historiam quandam de Comense à Marcello uirgis cæso in ludibriũ Cæsaris. cum enim ei ciuitati ius Latij Cæsar dedisset, qui= cunq; in ea magistratum gerebant, statim fiebant ciues R. Comensem igitur quendam, qui magistratum in sua pa tria gesserat, ob idq́; ciuis R. esse existimabatur, Marcel= lus Consul Romæ cecidit, ut beneficia Cæsaris rata non esse ostenderet: non enim ea pœna afficiebantur ciues R. iußitq́; odio, & acerbitate ductus qua in Cæsarem fere= batur, eum plagas illas Cæsari ostendere, quæ peregri= num eum, non ciuem esse coarguebant. Quæ res nocere reip. uisa est: quales enim aduersus illum eius inimici fu= turi essent, si priuatus rediJsset, declarauit: animumq́; Cæ= saris ad noua consilia capienda exacuit. hanc autem rem diligenter Appianus narrat.*

35. in prin. *Et aliquid* ἐπίχωσον: *de Parthis, &c.) Sic scripsimus ex uetusto nostro libro: quia tamen diuinare aliquantulum oportuit, uoluimus uetera uestigia nota facere: ut sicui nostrum*

nostrum iudicium displicuerit, habeat & ipse ubi ingenium suum exerceat: est autem sic hic locus scriptus in antiquiore nostro libro, ET ALIQVID EΠΙΚΟΝ ΔΕΙ: DE PARTHIS. Nos arbitrati sumus syllabam in medio Græcæ dictionis uitio librarij defecisse: utitur autem alibi in his epistolis hac uoce. tres autem ultimas literas abundare existimauimus: quasiq; sequens monosyllabum ineptè, & incommodè bis repetitum esse: non autem hic tantum Græcis characteribus Latinas uoces scriptas habet hic codex. Germani ferè eandem lectionem, quam nos, uidētur inuenisse (si fideliter illam reddiderunt) in antiquo suo libro, quæ tamen mutilata est, indigetq; aliquo auxilio.

Οἵαπερ ἡ δέσποινα) Hæc est antiqui nostri exemplaris lectio. Raro autem Cicero integrum prouerbium adducit: prima tantum uerba, quæ totum indicent, ponit. Idem hoc prouerbium Plato in VIII Politiæ deminutū pronunciat, ἀτεχνῶς γὰρ αἵ τε κύνες κατὰ τὴν παροιμίαν οἷαίπερ αἱ δέσποιναι γίγνονταί τε δὴ καὶ ἵπποι καὶ ὄνοι πάνυ ἐλευθέρως καὶ σεμνῶς ἐθισμένοι πορεύεσθαι. 138

Ananius autem, &c.) Noster antiquior sane liber habet MANIVS. Sic & alij manu scripti, sic Germanorum codex. Nos tamen MEMMIVS emendauimus: intelligit autem epistolam illam, quæ prima est eius uoluminis, in quo omnes, quibus aliquos aliquibus commendat, collectæ sunt, qui antè erat liber XIII. ibi autem totam hanc rem diligenter narrat. quare quin Memmius scribēdum sit, dubitari non potest. Nam cum ædificandi consilium abiecisse, in illa etiā traditur, cum inquit, Nunc uero si audierit te ædificationē deposuisse, &c. Cum superiore autem coniunximus, quia multis, & euidentibus argumentis Ibidem

mentis iudicauimus importune dissectam fuisse.

134 Ad VIII Id. ad Ceocum uicum. Deinde, &c.) *Emendauimus ex manu scriptis* AB CEO IVCVNDE. *Narrat enim quas faciles & iocundas, quas molestas & difficiles nauigationes habuerit: tot enim diebus unam tantum tranquillam nauigationem habuit, reliquas odiosas & multorum incommodorum plenas.*

Ibidem Συνηγωνιζόμην) *Veteres codices* συνηγωνίων *prima præteriti imperfecti persona à uerbo* ἀγωνιῶ: *quod metuere & mœrore cõfici significat, cui quidẽ ualde* συνηγωνίων, *id est unà cum illo mœrore, cruciatuq; afficiebar de incõmodis malisq; quæ illi acciderant. incertum aũt de qua re intelligat.* Sudas *hæc* Polybij *uerba citat*, ἠγωνία δὲ τοὺς στρατιώτας μὴ ἐπιλείπῃ τὰ ὀψώνια, *id est, mœrore autem milites afficiebat timor, ne deficerent cibaria.*

134 De struc salinarũ plane rogo) Nos *receptam lectionẽ conseruauimus: non tamen uisum est alienũ, in obscura & incerta re ueterẽ lectionẽ testatam relinquere, maxime cũ tam diuersa sit: etsi nos nihil ex ea, quod uerisimilius sit, elicere potuimus. est autẽ hæc,* DESTRVES ALTERVM PLANE ROGO, *deprauata omnino & manca: sed propter exemplaris auctoritatem, & huius negotij obscuritatem, quæ nullo pacto omitti debuerit.*

135 Philogenem, & Seium Rhodium, &c.) Ex *uetere nostro libro lectionem nostram hausimus.* Tradere *autem quẽpiam alicui, est cõstituere ipsum apud illum, & quasi præsentem in manus porrigere, & dare.* Vt Cicero *in epistola, qua commendat* C. Cæsari Trebatium, Totum *denique hominem tibi ita trado: de manu (ut aiunt) in manum tuam istam & uictoria & fide præstantem.* Erat *autem* Philogenes *libertus* Attici, *ut ex uerbis illis colligitur,*

quæ

quæ ſunt in VI *lib. Cum Philogenes libertus tuus Laodiceam ad me ſalutandi cauſa ueniſſet.*

Ex ea die ſi meas, &c.) Diu manſit hic inane ſpatiũ: cum omnis Græcæ literæ quomodo reponi deberent, neſciret. Germani παράγγελμα ἐνιαύσιον reſtituerũt: quos ipſi ſecuti ſumus, quoniam ſimiles ualde characteras in noſtro antiquiore inuenimus. rectius tamen eſſe putauimus antiquam hic ſcripturam collocare, maxime cum locus obſcurus ſit, & fortaſſe lacer: eſt autem hæc, ΠΑΓΓΕΛΜΑ ΕΝΙΑVCΙΟΝ. uidetur autem eandem rem, quam in principio ſequentis epiſtolæ exponit, hic tractare, ubi quædam uerba nos ex antiquis exemplaribus reſtituimus: de quibus paulo pòſt agemus. Erant autem & Latina uerba hic parum integra: quæ nos auxilio meliorum codicum caſtigauimus. Omnis autem noſtra ſuſpicio eſt in primo illo Græco nomine: nihil tamen certi, quod in medium adferamus, habemus. 136

In primis quid illud ἐν ὁμίλῳ, &c. Ipſi hanc ſcripturam inuenimus in antiquo ΕΝΟΜVΧΟΝ. Quare unã literam tantum addentes ἐνδόμυχον ſcripſimus. ſignificat autem ἐνδόμυχον, occultum, & abditum, quaſi in domus penetralibus reconditum. Eſt autem idem hoc uerbum in fine huius libri in eodem codice ſincerè ſcriptum, De ἐνδομύχῳ probo idem quod tu. ubi etiam in uulgatis deprauatum erat: eandem enim rem paucis uerbis & illic tangit. Innuit autem, ſi diuinare licet, id eſt non certis omnino coniecturis fidem habere, Tulliæ nuptias, quæ hoc tempore Dolabellæ nupſit: eſt enim omnino domeſticum quoddam negotium, quod ipſi magnæ curæ erat. nam quid aliud eſſe poterat, quod ille tantopere celaret, & ſæpe tam accurate commẽdaret? Arbitramur etiã eandem 136

hanc

hanc rem tangi uerbis illis, quæ in superiore epistola scripta sunt, Deinde exhauri mea mandata: maximeq; si quid potest de illo domestico, &c. ut fortasse (domesticum) illic appellet, quod postea ἐνδόμυχον. Item illis, quæ in tertia ab hac epistola sunt, Sestius ad me scripsit, quæ tecum esset de mea domestica, & maxima cura locutus, & quid tibi esset uisum, &c.

136 Ex hoc die clauum commouebis) Nos ex nostro illo antiquiore posuimus hæc uerba, quæ negligenter (nisi fallimur) relicta erant. Clauis autem numeros annorum antiquitus signari solitos, ex T. Liuio compertum habemus: ut alludat nunc Cicero ad priscum illum morem. post eum enim diem annuum tempus iam minui incipiebat: ualde autem cupiebat Cicero, ut ex multis locis manifestum est, annuum sibi hoc negotium non prorogari. Magnopere sanè huic loco cum superiore illo conuenit, Ex ea die, &c. Quare nos magis, magisq; suspicamur in uoce illa Græca mendum, & peruersionem quãpiam esse, ut potius ea aliquod, quod cum clauo aliquam similitudinem habeat, significari debeat: quod tamen nos non uidemus in extrema harum etiam dictionum quas hic restituimus. Aliqua peruersio est in antiquo codice: quam tamen nos quàm parua fieri potuit mutatione correximus.

137 Plura scribam tarde tibi reddituro) Nos hunc locum corruptum esse existimamus: nec potuimus antiquorum codicum auxilio, qui & ipsi non minus deprauati sunt, aliquid opis adferre. Germani qui ALIAS TARDE emendarunt, non fecerunt hoc (ut putamus) uetustorum exemplariorum auctoritate ducti: in nullis enim manu scriptis ALIAS inuenimus. sed omnes omnium emendationes

dationes illi in unum congesserunt: quod si quæ tantum in prisco illo exemplari inuenerunt, adnotassent, nec cum illis uiolentas quasdam castigationes commiscuissent, melius profecto studiosorum utilitati, suæq; fidei consuluissent. Nobis etiam inuitis uox illa ALIAS *nescio quo casu in nostrum codicem irrepsit. sed difficile est, cum deprauatißimum librum in manibus habeas, quem castigandum susceperis, posse ita omnes maculas ex eo delere ut non aliquando parua aliqua nota inhæreat, quæ oculos subterfugerit.*

Omnes possessiones omnium:) In cunctis manu scri- 138 *in prin.*
ptis, ONAS OMNIVM VENDITAS, *legimus: quare græcis literis* ὠνὰς *scripsimus. Duas autem has dictiones Græcas, quibus hic utitur Cicero pluribus uerbis exprimit in epistola quadam ad Appium, Atque hoc tamen te scire uolo, me de isto sumptu legationum aut minuendo, aut remittendo, decreuisse nihil, nisi quod principes ciuitatum me postulassent, ne in uenditionem tributorum, & illam acerbißimam exactionem, quam tu non ignoras, capitum atq; ostiorum inducerentur sumptus minimè necessarij. Cum enim dicit uenditionem tributorum, puto* τὰς ὠνὰς *eum intelligere: deinde per acerbißimam exactionem capitum,* τὰ ἐπικεφάλια. *utitur autē in his ipsis epistolis Cicero prima uoce, cum de bonis Milonis à Timotheo emptis obscurè Græco sermone cum Attico loquitur,* πεφυγακέναι τὰς ψήφους ἐκ τῆς ὠνῆς τῶν ὑπαρχόντων τοῦ κροτωνιάτου τυραννοκτόνου. *locus nunc tam clarus est, ut nulla eum amplius indigere putem declaratione.*

Bibulus nunciabatur quidem:) Antiquior noster liber 141
NEGOTIABAT QVIDEM. *Nos castigauimus*

NE COGITABAT QVIDEM, *parua omnino peruersione si consideres sæpe antiquos librarios* G. *pro* C. *scripsisse, et cõtrà. Prima autẽ particula* NE, *quàm necessaria sit, multis argumẽtis ostendi potest: non paruum ducitur ex particula illa,* QVIDEM, *quæ ferè semper ante se habet* NE. *Sic etiam loquitur* Cicero *de se in* VI. *lib.* Non. Maijs *in Ciliciam cogitabam.*

Ibidem. *Cum subito applicuit tabellarius:*) Nos *auxilio antiquioris nostri codicis,* APPII TABELLARIVS *scripsimus.* Putamus *autẽ huius erroris ansam dedisse, quòd* APPEII *in priscis exemplaribus scriptũ fuisset. tanta ex tam paruo initio labes sæpe oritur.* Quod *autem paulo pòst, antea deprauatè legebatur* IVIT TAM MIHI LONGE, *eadem librariorum imperitia commissum arbitramur, legendumq́; esse* κατὰ παρένθεσιν *(hui tam longe?) ut queratur ingematq́; se tanto loci spatio* Roma *abesse, ubi esse ualde cupiebat: nam aliàs sic etiã ingemiscit, ut hoc ipso in libro,* Hui *totiens'ne me literas dedisse* Romam, *&c.*

141 *Quæ de* Tarentinis, *&c.*) Nihil *discrepant hoc loco nostri manu scripti codices ab excusis: quare ab illis desti tuti cõmunem, uulgatamq́; lectionem conseruauimus, etsi ualde dubiam, & obscuram.* Audiuimus *acutos quosdam uiros sic hunc locũ corrigere,* QVAE DE PARIETINIS À MEMMIO IMPETRAVI. *Cum enim suprà de* Epicureis *loquatur, crediderunt rem illam hic tractari, de qua & hoc libro, & in epistola ad* C. Memmium *longius egit: in qua cum hæc uerba ponat,* Peteremq́; *ut nescio quid illud* Epicuri *parietinarum sibi concederes, &c. illi existimauerunt pro* TARENTINIS, PARIETINIS *esse legendum.* Nobis *nimis dura, & uiolenta hæc uidetur emendatio: nec uideo cur*

hic (parietinas) cum Attico loquens, Epicuri domiciliũ appellare debeat, quod cum Memmio loquens non sine causa fecit: ut ipse quasi cum eo consentire uideretur, nõ debere Patronem tantopere laborare de re leui, & parui momenti: atque hoc ut facilius ab eo, quod uellet, impetraret: cum infrà rem, & causam Patronis augeat omni ratione qua potest: cum exponat illum dicere honorem, officium, testamentorum ius, Epicuri autoritatem, Phedri obtestationem, sedem, domicilium, uestigia summorum uirorum sibi tuenda esse. Quod si receptam lectionem retineamus, uidendum est cur statim, cum adhuc de Epicureis loqueretur, de Tarentinis uerba faciat. Quid enim est Tarentinis cum Epicureis? Est tamen locus in epistola ad Trebatium, ubi cum de Epicureorum disciplina iocaretur, Tarenti meminit, tanquam ibi ea doceretur, Indicauit mihi Pansa meus te Epicureum esse factũ. ò castra praeclara, quid tu fecisses, si te Tarentum, & non Samarobrinam misissem? Qui non mihi parum argumenti est posse & hic uulgatam lectionem sinceram esse. nihil tamen affirmamus: nam nondum certi aliquid habemus, quod omnes scrupulos eximat: nec tamen Tarentum intelligimus, id est in locum, ubi delicatè, luxurioseq; uiueretur.

Quod dein Apameae:) Nos hic inane spatium relinquimus: existimamus enim uerbum aliquod Graecum deesse: nam & sententia imperfecta est, & prisca etiam exemplaria sedem unius dictionis uacuam habent. 142

Qui Syriam à Cilicia aquarum diuortio:) Cũcti quos uidimus manu scripti codices IN AQVARVM DIVORTIO *habent: nullus tamen excusus praepositionem* IN *retinet. nos quoque illam omisimus: nec tamen* 142

uoluimus hanc uarietatem, etsi paruam, tacere.

143 *Osates dux Parthorum:*) *Noster antiquior liber rectè Osaces habet: hoc enim uerum nomen huius Parthorum ducis fuit. Quod autem magna autoritate eum fuisse dicit Cicero, idem confirmatur à Dione lib.* XXXX. *his uerbis*, πακόρου μὲν ὀνόματι ἔργῳ δὲ (παῖς γὰρ ἔτι ἐκεῖνος ἦν) ὠσάκου ἡγουμένου σφίσιν ἐστράτευσαν καὶ μέχρι τῆς ἀντιοχείας ἦλθον. *Hoc autem Caßij stratagema idem accurate narrat. Quem locum, quia nondum uulgatus est hic autor, aut in Latinam linguam conuersus, hic adscribemus: est autem eodem in libro, quo superiora eius uerba, nec multo pòst illa*, ἁμαρτόντες δὲ τῆς ἀντιοχείας ὅτε γὰρ κάσσιος ἰσχυρῶς αὐτοὺς ἀπεκρούσετο καὶ ἐκεῖνοι ἀδύνατοι πολιορκῆσαι τι ἦσαν ἐπ᾽ ἀντιγονίαν ἐτράποντο καὶ ἐπειδὴ τότε προάστειον αὐτῆς σύμφυτον ἦν καὶ οὐκ ἀθάρσησαν ἀλλ᾽ οὐκ ἐδυνήθησαν ἐς αὐτὸ ἐσελάσαι. ἐνενόησαν μὲν τά τε δένδρα κόψαι καὶ τὸ χωρίον πᾶν ψιλῶσαι ὅπως καὶ θαρσούντως καὶ ἀσφαλῶς τῇ πόλει προσμίξωσι μὴ δυνηθέντες δὲ ὅτε γὰρ πόνος πολὺς ἐγίνετο καὶ ὁ χρόνος ἄλλως ἀναλοῦτο ὅτε κάσσιος τοὺς ἀποσκεδαννυμένους σφῶν ἐλύπει, ἐπανέστησαν ὡς καὶ ἐπ᾽ ἄλλο τι στρατεύσοντες κἀν τούτῳ ὁ κάσσιος ἔστε τὴν ὁδὸν δι᾽ ἧς ἀποπορεύεσθαι ἔμελλον ἐλόχισε κἀνταῦθα ἐπιφανεὶς σφίσι μετ᾽ ὀλίγων ἔς τε δίωξιν αὐτοὺς ἐπηγάγετο καὶ περιστοιχισάμενος ἄλλους τε καὶ τὸν ὠσάκην ἀπέκτινε. τελευτήσαντος δὲ ἐκείνου πᾶσαν τὴν συρίαν ὁ πάκορος ἐξέλιπε.

Ibidem in fine. *Saturnalibus certis:*) *Nos ex uetere nostro libro*, TERTIIS *emendauimus. Appellat autẽ in ultima* XII. *lib. epistola, in qua Attico narrat, quomodo Cæsarem hospitio acceperit, Secunda, & tertia Saturnalia: inquit enim, Ille tertijs Saturnalibus apud Philippum ad* H. VII.

144 *Facere possem rectè: nihil est præclarius:*) *Nos in medio*

dio harum dictionum apud uetus nostrũ exemplar, Græcam uocem inuenimus, quam πεφυσίωμαι, *reddidimus: accuratè enim characteribus illis animaduersis nihil cogitare potuimus, quod minus à ueteribus uestigijs discederet, magisq́; sententiæ quadraret: est enim* πεφυσίωμαι, ἔπηρμαι, ὤγκωμαι, *id est, his tam præclaris rebus merito animo sublatus sum, & inflatus. Germani qui uidentur & ipsi easdem, aut ualde similes literas in uetere suo codice inuenisse,* πέφρασμαι *scripserunt. Doctiores hunc locum accuratius animaduertent, uidebuntq́; nostrum'ne, an illorum iudicium magis probandum sit. Si quam in nostro exemplari scripturam inuenimus, consideres, magis illi, quàm nos diuinarunt: sententiam tamen præcipuè spectãdam censeo. Nostra autem (ni fallimur) uerior, & accõmodatior est. In uerbis etiam illis Latinis* FVITTANTI, *nonnihil mendi putamus esse: quod tamen non confidimus posse tuto tollere: quare cõmunem lectionem, quæ eadem est in manu scriptis, suo loco non mouimus.*

Ἀπρόσιτον me, non modo ἀδωροδόκητον:) *Hanc ultimam Græcam dictionẽ in nullis manu scriptis inuenimus: quare putamus ab aliquo suppletam esse: etsi Germani quoq; eam acceperunt: sed illi potius, quæ deficerent, addere uoluerunt, quàm quæ abundarent, tollere.* Ibidem.

Togam puram iubebo dari:) *Manu scripti codices* IVBEOR DARE. *Quam lectionem & secuti sumus, & meliorem existimamus: scimus enim mandasse Q. Ciceronem fratri, ut Q. filio togam puram daret. Sequenti libro, Q. togam puram Liberalibus cogitabam dare, mãdauit enim pater. Huius autem rei nunc Atticum certiorem facit. Dicit etiam se illi moderaturum esse, erat enim puer ferocis ingenij, uel malefici potius: & iam tum* 144 in fin & in prin seq.

 apparebant

apparebant in eo signa pessimi animi ut illum summa cura regere oporteret: non multò autem pòst in nefaria scelera prorupit, quæ suis omnibus magnarum molestiarum, mœrorisq; causa fuerunt. M. 'que Ciceroni exprobratū postea fuit, illum de patris, & patrui cæde cogitasse. Hoc ipso libro Cicero de eo sic loquitur, Quid siquid filius puer, & puer benè sibi fidens, qui esset dolor, &c. Sic etiam de Hortēsio filio loquitur, qui & corruptus erat, & aliquo rectore indigebat nequid flagitij cōmitteret, Sin fuerit meus comes, moderabor ita nequid eum offendam, quem minimè uolo.

15 in prin. Deiotarus cuius magnis auxilijs, &c.) Deiotari nomē in nullo manu scripto inuenitur: quin autem Deiotarum intelligat, nemo dubitare debet: huius enim tātùm magnis auxilijs usus est. supraq; dixit Deiotarum filium secum in regnum Cicerones pueros duxisse. Videndum potius an rectius sine nomine DEIOTARVS legatur, uolueritq; Cicero illum designare, & indicare his uerbis, CVIVS AVXILIIS MAGNIS VSVS SVM. Quod ita puto esse, ut iocetur cū Attico, quod sæpe facit, ut cum suprà in fine antecedentis epistolæ seipsū describit his uerbis, Quod scribis libenter repulsam tulisse eum, qui cum sororis tuæ filij patruo certarit. Per patruum enim filij sororis Attici seipsum intelligit: tangit autem repulsam Hirri, quam passus erat cum Aedilitatem cum M. Cœlio peteret, quam rem Cœlius ipse in epistola ad Ciceronem explicat. Si enim DEIOTARVS, dixisset, quid attinebat uerba illa addere, CVIVS AVXILIIS MAGNIS VSVS SVM? Satis enim erat Deiotari nomen, nihilq; necesse erat ea subiungere: nunc autem cum Deiotari nomen reticuerit, ea necessario

rio ponuntur quæ illum declarent. Huiusmodi iocis, elegãtijsq́; plenus est hic liber. Quare meo iudicio uox illa, quæ contra nostram sententiam in nostrum librum inrepsit delebitur.

Phameo quæritur κέρας:) *Nos* PHEMIO *castigauimus, quod cantoris nomen apud Homerũ est in Odyssea. De quo etiam meminit Plutarchus in libro de musica: qui tradit ipsum, reditum Græcorum qui cum Agamemnone à Troia transmiserunt, uersibus cecinisse.* κέρας *autem instrumentum musicum esse nemini dubium est. Libro* VI, *de hac re iterum agit, ubi in uulgatis etiam exemplaribus rectè omnia scripta sunt: declaraturq́; hic locus mirificè: inquit enim,* κέρας *Phemio mandatum est: reperietur modo aliquid quod illo dignum canat. antè enim se Phemio cornu, quo canere posset, quærere dixit: nunc eo inuento & illi mandato, se quæsiturũ aliquod argumẽtum quod illo canere posit. Phemius autem pro omni musico & cãtore ponebatur, quemadmodum & apud Ouidium, Quid iuuet ad surdas si cãtet Phemius aures? Quẽ autem per Phemium intelligat, obscurum est: nos id curiosius non quæremus, contenti locum emendasse.* 145

146 *Angũt me dubitationes tuæ:)* PVNGVNT *castigauimus, auxilio antiquioris codicis, ut lib.* II, *Quid quæris? primo ita me pupugit, ut somnum mihi ademerit. Verbũ autem Græcum, quod paulo suprà est, amatorum proprium est, & illorum perturbationibus exprimendis accommodatum. eorum enim uoluptates, delectationesq́; doloribus, ægritudinibusq́; permixtæ sunt: quod etiam Plutarchus in* v. *lib.* συμποσιακῶν *cap.* VII, *his uerbis docet,* Διὸ καὶ θαυμάσιον ἄντις οἶμαι μάλιστα τῶν πάσχεν μὲν καὶ κακοῦσθαι τὸν ἄνθρωπον διὰ τ̃ ὄψεως οἰομένων οὐκ

ἔτι δὲ δρᾶν καὶ βλάπτειν: αἱ γὰρ ἀντιβλέψεις τῶν ἐν ὥρᾳ καὶ τὸ διὰ τῶν ὀμμάτων ἐκπῖπτον εἴτε ἄρα φῶς εἴτε ῥεῦμα τοὺς ἐρῶντας ἐντήκει καὶ ἀπόλλυσιν μεθ' ἡδονῆς ἀλγηδόνι μεμιγμένης ἣν αὐτοὶ γλυκύπικρον ὀνομάζουσιν.

147 Præterquàm in L. Tullium legatum in ceteros qui:) Nos eam hic ſcripturam reſtituimus, quam in noſtro antiquiore inuenimus: exiſtimamus autem illam ſinceram, & incorruptam eſſe: nam hoc aduerbio alibi utitur Cicero, ut lib. XIIII. harum epiſtolarũ, O loca ceteroqui ualde expetenda, interpellantium autem multitudine penè fugienda. Antè de hoc diligentius locuti ſumus.

47 in fine. Statuas prohibeo:) Inter has duas dictiones & Latinam, & Græcam uocem antiquiores codices habent: quarũ Græca certa eſt: τέθριππα enim manifeſto legitur, id eſt quadrigas. Latina uero inquinata, EANA enim ante τέθριππα. nos AENEA arbitrati ſumus legi debere: ut ſit epitheton τῶν τεθρίππων. Verum quia aliquantulum hoc loco noſtræ opinioni indulſimus, nõnihilq́; à priſcis literis diſceſsimus, id omnino indicare uoluimus, ut ſi forte, quòd fieri poteſt, decepti ſimus, non culpetur in hoc, minorq́; fiat uetuſtorum librorum autoritas: ſimulq́; ut qui noſtram cõiecturam non probarint, poßint, antiqua ſcriptura duce, ueriorem lectionem inueſtigare.

148 Cum ſemio diſpiciam κέρατα omniũ:) Pro SEMIO, PHEMIO ſcripſimus, eodem quo ſuprà errore à librarijs peccatũ eſſe credentes: nam κέρας AONIVM ueteres codices adhuc ſeruant: nec ulla opus fuit induſtria in his uerbis corrigendis. In Aonia autẽ, quæ poſtea Bœotia appellata eſt, Helicon mons erat, ſedes muſarũ. Vergilius etiam in Bucolicis cum de muſis loqueretur, quæ in Helicona montem Gallũ duxerunt, inquit, Tum canit erran

tem

tem Permeßi ad flumina Gallum Aonas in montes ut duxerit una sororum. Quanuis credam hic Aonium potius cornu, ipsius excellentiam, quàm regionem illam significare: longe enim tunc ab his locis erat Cicero. Est autẽ semper hæc res breuiter, obscureq́; tractata: ut nihil certi affirmari poßit: studiosi tres hos locos (nam toties de eadem re agit) diligentius animaduertent. ut nos sententiam, & huius negotij historiam explanare non poßumus: ita uidemur de uera, & à nobis constituta scriptura fidenter asserere posse.

Hortatus sum demum etiam:) Locus deprauatus: antiquior noster codex D E T I V I habet, corruptè prorsus. ex quo tamen facile legitima lectio (nisi fallimur) exculpi potest: conuersa enim prima litera deorsum uersus, fiet P E T I V I. Quo facto omnis locus inlustratus erit. Non tantũ, inquit, hortatus sum, sed petiui pro meis in ciuitatem beneficijs, ut negotium conficerent. ut ostendat quantopere Bruti causa laborarit, cum eò etiam descenderit, ut beneficij loco se hoc ab illis accepturum dixerit. 149

Ille ex syngrapha postulabat illo:) Nos I I I I. id est quaternas scripsimus, ut intelligat centesimas. Nam infrà hac epistola, Nam aut bono nomine centesimis contentus erat, aut nõ bono quaternas centesimas sperabat. Itẽ lib. V I. cũ de hoc eodem negotio loqueretur, inquit, Tu qui ais Brutum cupere aliquid perdere, quaternas habebat in syngrapha. Et eadẽ epistola infrà, Nisi forte id uolumus armis efficere ut fœnus quaternis centesimis ducant. 149

De ἐνδόμῳ:) Vetustior noster codex, de ἐνδομύχῳ, id est de nostro illo domestico, & occulto negotio. suprà autẽ in fine longius de hoc ipso loco disseruimus. Vbi autem paulò post, P O M E L I A legebatur, nos P O N T I D I A ex 150

uetusti codicis autoritate scripsimus. Praeterea idem nomē in longa sequentis libri epistola reperies, nō multo post, quàm de Tullia egerat, cū inquit, Multo enim malo hunc à Pontidia, quàm illum à Seruilia.

EX LIBRO VI. AD ATTICVM.

151 *Ad quintum miliare Laodiceae:) Nos hic uulgarem, & communem lectionem retinuimus: noster tamen antiquior* TERMILIA *pro* MILIARE *habet. Germani uero in sui codicis margine* TERMINALIA *emēdarunt: quapropter uideant doctiores in quibus libris uitium sit, & qui sinceriorem scripturam conseruarint.*

Ibidem *Iis igitur respōdebo:) Nos iudicauimus Graecā uocem deesse, quae doceret modum quo uellet sibi Atticus responderi: ideoq; inane spatium reliquimus, ut si in integriore aliquo libro inueniretur, reponi posit: praeterea ne fallat aliquem imperfectam esse sententiam huius loci. Nec enim uerisimile est postulasse Atticum à Cicerone ut tantum respōderet: sed potius illi quomodo uellet sibi respōderi, mandasse. Quia epistola Attici confusior, perturbatiorq; erat, illa inquam, cui haec respondet (scripserat enim quicquid sibi ex tempore in mentem uenisset) potest fieri ut à Cicerone petierit, ut ipse quoq; αὐτοσχεδίως scriberet. sed hoc magis potest aliquis suspicari aut hariolari, quàm confirmare aut credere. infrà autem dicit, Sed enim οἰκονομία si perturbatior est, tibi assignato: te enim sequor σχεδιάζοντα.*

Ibidem *Quam meam βαθύτητα, &c.) Vetus noster liber:* QVOD MEAM. *Pauloq; pòst ubi antea* PROBARI: *idem* PROBO *habet: quae nos accepimus. eam enim sincerā*

esse

esse putauimus lectionẽ, hac sententia, & ordine, Vehemẽter gaudeo, quòd probo tibi meam, &c. ueteres tamen codices LIBERALITATEM, *quod fortasse non adeo contemnẽdum erat, ut eijceretur. uidebatur enim sibi fuisse in Bruto liberalis, quòd illius negotium omni cura, & diligentia conficere uoluerit. nec tamẽ penitus,* LIBERTATEM, *improbo: ut intelligas, qua usus est erga Brutum, ca: quæ parum honesta essent, ei fortiter negando: quam parum probatum iri ab Attico rebatur, quem omni ratione uelle putabat Bruto commodari.*

E*nectam, & προσανατρεπομένην:) Hinc duo magna mendа sustulimus: nec enim copula esse debet: & προσανατρεφομένην legendum est: quod ex ueteribus libris, & ratione, sententiáq; uerborum animaduertimus: loquitur enim uerbis medicorum: & usq; ad finẽ clausulæ manet in eadem translatione. Tanquã enim ægrotũ, qui repletiõe laboraret, prouinciã curasse Appium dicit, mißione sanguinis, inedia, exinanitionumq́; omni genere, omnibusq́; detractis quæ posset, extenuatam, & quasi enectam tot purgationibus prouinciam Ciceroni tanquam alteri medico tradidisse: cum eam autem ipse idoneis cibis uellet resocillare, & pristinas ei uires reddere, ægre tulit Appius. ἀνατρέφειν autem est ægrotum ex diutino morbo curationibusq́; ualentibus imbecillum, & macilentum reficere. Sic loquitur apud Aristophanem in Ranis Euripides μεταφορικῶς de tragœdia, quam à se primo purgatiõibus, detractionibusq́; extenuatam dicit: posteaq́; recuratã, & resocillatam: què locum (nam huic ualde similis est) nõ importunum fore arbitror hic scribere.* ἴσχνανα μὲν πρώτιστον αὐτὴν καὶ τὸ βάρος ἀφεῖλον ἐπυλλοίοις καὶ περιπάτοις καὶ τευτλίοισι μικροῖς χυλὸν διδοὺς σωμυλμάτων ἀπὸ βιβλίων ἀπ'

ἀπ' ἠθῶν εἶτ' ἀντίστρεφον μωνοδίαις τὸν κηφισοφῶντα μιγνύς. *Græcam autem hanc dictionẽ* προσανατρεφομένην *cum sequentibus uerbis coniungi puto debere: non enim tradiderat illam* προσανατρεφομένην. *Nam potius moleste tulit cum uidit illam recreari ex tam graui morbo. Primas autem uoces post illam Græcã, quemadmodum Germani, legimus: nec fere aliter in nostro antiquiore leguntur: quæ si probentur, recipianturq́; alia omnibus autoritatibus firma sunt.*

152 *Quàm ut mandatis tuis satisfacerẽ:) Nostri libri scriptura ex antiquiore nostro exẽplari accepta est, quã ualde probauimus: quia Brutũ fuisse, qui, quæ fieri uellet mãdarat, non Atticũ, ut ipse statim infert, animaduertimus.*

153 *Dum ne negociarentur:) Nos,* DVM NE NEGOTIATORI, *scripsimus: ita enim ueteres codices habent, & sic omnino melius. Non multo item pòst, Id uero per te exceperamus negotiatori. Vbi etiã* PRAEFECTVRAS *erat antea, nos* PRAETEREA *ex ijsdem libris restituimus: ut duas se ei præfecturas dedisse dicat: præter illas duas quas ei promiserat rogatus ab Attico: quas M. Scaptio L. Gauio detulerat.*

154 *In T. Lemnio:) Nos* IN TVO LENIO *scripsimus: nã sic habent ueteres libri. Et libro V. legimus, Quid dicã Torquato, de M. Lenio tuo? nam & ex illo loco M. prænomẽ illi fuisse, non T. cognoscimus: & cũ* LENIO TVO *legatur illic, recte etiam hic* IN TVO LENIO *scriptũ esse credere possumus. Item in hoc ipso uolumine iterum, Nõ C. Vennonio meo familiari: nõ tuo M. Lenio. quibus in locis etiam uulgati libri omnes sine mẽdo sunt.*

156 *Tum in bursa:) Scripsimus Bursa maiore prima litera, ut declaretur esse proprium nomen: fuit autem hic Ciceronis*

ronis inimicus, qui in iudicium uocatus à quodam Ciceronis amico condemnatus est. Ipse hoc docet in epistola ad Marium, De Bursa te gaudere certo scio, sed nimis uerecundè mihi gratularis: putas enim ut scribis propter hominis sordes minus me magnam illam lætitiam putare. credas mihi uelim: magis me iudicio hoc quàm morte inimici lætatum, &c. longius enim de hoc in ea epistola loquitur.

In moribus est:) Nos IN AMORIBVS *castigauimus: quemadmodum locutus est in epistola ad Volumnium, Id cum ipsius causa (est mihi ut scis in amoribus:) tum mehercule etiam reip. In amoribus enim dictum esse credimus, ut in delicijs: & nostri amores, ut nostræ deliciæ. lib.* II. *harum epistolarum, Pompeius nostri amores (quod mihi summo dolori est) ipse se adflixit. Lib. autem* XVI. *& amoribus, & delicijs dixit, Piliæ salutem dices, & Atticæ delitijs, atque amoribus meis.* 156

Eum furenter irasci:) Nos SE, *ut in melioribus cunctis libris inuenimus, scripsimus.* SE *autem pro* IPSVM *ut alijs locis, dictum esse à Cicerone hic credimus, ut secūda* IIII. *libri epistola, Ille noctem sibi postulauit, non concedebant: reminiscebantur enim Calen. Ianua. uix tamen sibi de mea uoluntate concessum est. secundum enim* SIBI, *pro* EI *positum est. Possem huius rei plura exempla apud hunc autorem adferre: sed quia de hoc à doctissimo, & optimi iudicij uiro Budæo in commentarijs copiose & eruditè contra Vallam disputatum est: non necessarium esse arbitror constitutam iam rem plurimis clarißimorum autorum testimonijs, & summi uiri patrocinio, & autoritate, nunc nouis argumentis, & exemplis corroborare.* Ibidem

157 Nostra armatura xxx. æque erit ad sustētandū:) Nos pro his corruptis uerbis ueterem scripturam restituimus nulla mutatione facta, ut notas etiam illas descripserimus, quæ nunc in usu non erant: in cunctis autem ueteribus inueniuntur, ubi mille numerum per notam illis signare commodum erat.

157 Sed rectiorem ex Q. Municipi P. F:) Nos castigauimus, Q. MVCII. Quis enim non uideat nomen proprium illud esse debere? rexerat autem hic Asiam admirabili iustitiæ & innocentiæ fama: quod Cicero etiam testatur lib. v. his uerbis, Et simul hanc gloriā iustitiæ, & abstinentiæ fore iustiorē spero si cito decesserimus, id quod Scæuolæ cōtigit, qui solos nouē menses Asiæ præfuit: sed nihil huius laude clarius ex hac prouinciæ iusta administratione parta. Ne autem paruam rem negligamus, semper in antiquis libris hoc nomen per C. scriptum notauimus, quod etiam in Græcis exemplaribus inuenies, ut doceam nō semper hoc obseruasse nostros librarios. Videdū adhuc est de uerbo illo RECTIOREM. Noster enim antiquior TECTIOREM habet: quod fortasse melius sincerius q; est, ut cum exceptionem Bibuli culpet, quia nimis graui erat præiudicio in equestrem ordinem: quanuis iusta esset: se dicat habere exceptionē, quæ par illi sit ui, & robore, sed tectiorem, & occultiorem, ut non possit equester ordo de illa queri: cupiebat enim Cicero quod in illa boni erat, & honesti, non omittere: & tamen sui ordinis offensionem uerebatur, quare tectius occultius q; æqua exceptione usus est.

158 In illa autem, quæ est ad πόλας ἡρακλέυς:) Auxilio nostri antiquioris libri AD πολυδεύκης scripsimus: parum enim in illo desideratur, ut hæc ibi dictio integra sit. Ad

Pollu

Pollucis autẽ, ut paulo suprà, ad Opis: & infinitis locis: ut intelligatur aut sacellũ aut templũ. Nemo autẽ miretur cur πολυδεύκους Græcè scripserit, cum Latine Pollucis dicere posset. Nam & alibi quædã nomina Græce scribit, cum nihil uetaret ea Latinis literis, & Romano sermone pronunciare, ut libro II. Quare siquid θεοφάνης tecũ forte contulerit. Et lib. IIII. Ut ἀριστοτέλης in his, quos ἐξωτερικοὺς uocat: & alijs etiam locis, ne longiores simus.

Αἴδεσθεν μὲν, &c.) Homeri uersus in VII. Iliadis ex 160
poetæ persona pronunciatus: cum Hector fortissimũ quẽque ex exercitu Græcorum ad pugnam prouocasset: inter illos autem diu silentium fuit: etenim ut ait ipse, αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι. Huius autem uersus sententiam, ni fallor, Liuius exprimere uoluit lib. VII. ubi de Gallo, qui in pontem Anienis processit, magnaq; uoce fortissimum uirum Romanorum ad pugnã uocauit, inquit, Diu inter primores iuuenum Romanorum silẽtium fuit, cum & abnuere certamen uererentur, & præcipuam sortem periculi petere nollent.

Et heus tu genuarios:) Nos omnium excusorum ferè 160 prope finem
codicum lectionem, certè cunctorũ manu scriptorum retinuimus, etsi corruptam, & mendosam. quid enim aliud faceremus in tam peruersa scriptura? posse autem fieri putamus, ut his conseruatis uestigijs quandoque uera lectio indagetur: quod si hæc quoque perturbata, & deformata fuerint, omnis spes amissa erit posse ullo tempore sinceram lectionem inueniri, & suo loco reponi: è regione tamen huius loci mendi notam adposuimus.

Vidi illum ibi:) Castigauimus apud Pompeiũ Vindul- 161
lum: quam lectionem magis probatum iri putauimus: nec enim se illum Vindulli domi uidisse dicit Cicero, sed eum

ibi

ibi diuersatum esse, ibiq; sua deposuisse cum ad se profectus est, tradit. Vindullus autem hic Pompeius, quia fortasse eius libertus erat, appellabatur: qua de causa etiã illius res ad Pompeium pertinere existimabatur.

161 Quinque lagunculæ matronarum:) Manu scripti libri LANGVNCVLAE habent: ut fortasse cum non integra sit hæc dictio, legi debeat Imagunculæ: quod tamen non adfirmo: etsi ut tenuem suspicionem quandam proponere excutiendam accuratius, non dubitarim.

Ibidem Num in Epiro fuerimus:) Sic omnes manu scripti libri habẽt, mendosè profectò, nisi ualde fallimur. Nos, NVM INEPTI FVERIMVS, scripsimus. Aiunt autẽ sic olim Beroaldum hunc locum emendasse: libenter autem in hoc eum secuti sumus, quia animaduertimus alibi etiã Ciceronem sic loqui: ut hoc ipso uolumine, cũ de triumpho ageret, ad quem amicorum literis uocabatur, ait, Quare tu quoq; mi Attice incipe id cupere, quo nos minus inepti uideamur: nonnihil enim ineptiarum, & uanitatis habet hac inani gloria delectari.

162 Id consilium probari. De isto autem, &c.) Hic locus ualde corruptus erat. Nos ope antiquioris nostri codicis eum emendauimus: est autem ἀπολογία plena indignationis & stomachi. Audierat Atticus ut puto, Q. Ciceronem de repudianda uxore cogitare, quæ ipsi soror erat: Cinciusq; scripserat ad eum Statium libertum Q. Ciceronis, dicere id consilium à M. Cicerone probari: de quo nunc se purgat. Circa finẽ sequentis epistolæ de eadem re iterum loquitur. Item tertio in eodem hoc libro his uerbis, Cicero Q. Filius piè sanè, me quidẽ certè multum hortante, sed currentem, animũ patris sui sorori tuæ reconciliauit.

Veta

Vetabat autem Alexius:) Nullum hic aliud erat men= 164
dum: nisi quòd ex tribus uerbis unum conflauerant negligenter nimis, & imperitè librarij: intelligit autem A. Gabinij legem, ut ipse paulo antè dicit. Prænomina uero non integra solitos esse scribere Romanos, sed primis tantum literis denotare, docet accuratè Plutarchus in quæstionibus Romanis, ubi de Spurio disserit his uerbis, ἀλλ' ἴσην ποιεῖος τῶν πρώτων ὀνομάτων ὡς ὁ σέξτος καὶ ὁ δέκιμος καὶ ὁ γάϊος. τὰ δὲ πρῶτα τῶν ὀνομάτων οὐχ ὁλογραφοῦσιν ἀλλ' ἢ δι' ἑνὸς γράμματος ὡς τὸν τῖτον καὶ τὸν λούκιον καὶ τὸν μάρκον, ἢ διὰ δυοῖν ὡς τὸν βίῤῥιον καὶ τὸν γναῖον, ἢ διὰ τριῶν ὡς τὸν σέξτον καὶ τὸν σέρβιον, &c.

Sumptum iam ne posse uadit Scaptius:) Nos ex no= 165
stro antiquiore codice nostram collegimus lectionem: minus enim illic perturbata, quàm in impreßis est: quam tamen nonnulli postea longè peius corruperant, dum corrigere parum considerare aggrediuntur. Quod si, SVMPTV, ut in antiquis est, non sumptum accusandi casu, excusi etiam habuissent: diligens uir, & qui aliquid industriæ & exercitationis habuisset in libris corrigendis, parum laborasset in hoc loco inlustrando: nihil enim ferè aliud opus erat, quàm malè dissectas literas componere. Miratur Cicero cur turmas equitum potius uelit Scaptius, quàm peditum cohortes: cum in illis alendis maiores sumptus facere oporteat, quasiq; iocans dicit (ut putamus) Sumptu iam nepos euadet Scaptius: cum primum auarus ut fœnerator à nobis haberetur, nunc repentè prodigus & sumptuosus factus est. hanc etiam lectionem uidentur perspexisse Germani.

Liberius est Brutus:) Omnes profectò et excusi, & ma 168
nuscripti conueniunt in hac uoce LIBBRIVS. Vi=

s dendum

dendum tamen accurate an (liberalius) potius legendum ſit, quod ſane puto: contra tamen tot exemplariorum auctoritatem nihil auſus ſum decernere.

170 Τῆς δύαμαρτός μου:) *Græcis his uerbis loquitur obſcurè de re ſua familiari, maximeq́; de emptione illa bonorum* Milonis: *nam ut libro quinto apertè narrat*, Philotimus *ſocius erat in bonis* Milonis : *de quo* Milo *querebatur quod* Cicero *ſe uoluiſſe oſtendit illius commodi gratia, ut ibi accuratè ſe purgans docet. libertus autem hic* Terentiæ, Ciceroni *ſuſpectus erat corrupiſſe perturbaßeq́; rationes emptionis eorum bonorum : mandat'que* Attico, *ut id diligenter obſeruet.* Res *tota* ἐν αἰνιγμοῖς *narratur, ut nihil certi tradi poßit: putamus tamen nos hanc eſſe ſummam :* τὰ ὑπάρχοντα τοῦ κροτωνιάτου τυραννοκτόνου, *bona* Milonis *appellat : alludens ad* Milonem *illum* Crotoniatam *pugilem, cum uellet* Annium Milonem *ſignificare, quem* τυραννοκτόνον *appellat, quia* Clodium *ſeditioſum, & turbulentum ciuem occiderat.* Vbi *autem antè* διεφθαρκέναι *legebatur ,* πεφυρακέναι *caſtigauimus ex uetere libro.* Nam *ubi ultima huius uoluminis epiſtola inquit,* παραφύλαξον *(ſi me amas)* τὴν τοῦ φυρατοῦ φιλοτιμίαν, *credimus nos ad hoc uerbum* Ciceronem *alludere, appellareq́;* φυρατὴν *illum, qui perturbarat, permiſcueratq́; calculos. quem quia ſcimus* Philotimum *fuiſſe (ſic enim appellabatur* Cononis Athenienſis Imperatoris *pater, cui hunc dicit* ὁμώνυμον *fuiſſe) ſuſpicamur per uocem illam* φιλοτιμίαν *eum* Philotimum *ſignificare, ut iubeat* Atticum *diligenter obſeruare* Philotimum *perturbatorem illorum calculorum.* Hæc *tamen incerta ſunt: itaq́; accipi uolumus, potiusq́; ueniam precamur, quòd de his uerbum facere audeamus: cũ* Cicero *ipſe ſe fateatur*

ἐν αἰνιγμοῖς scripsisse, quàm petamus nobis omnino credi oportere, cōtendamusq; ita esse. Ne lōgiores simus, quædam in his Græcis uersibus emēdauimus: quædam à nobis non satis intellecta, ut in antiquis libris inuenimus, descripsimus. magnus profecto labor est ex his Græcis characteribus uelle sinceram lectionem eruere: tam deprauati sunt, & tā parua quæq; peruersio molesta, & odiosa est.

Ἐξ ἄστεως ἑπταλόφου:) Credimus his uerbis cum Romam indicare. sic & Propertius, Septem urbs alta iugis. Quin etiam hoc ipso nomine eam Plutarchus à septem collibus appellat in problematibus Romanis, cum inquit, τὸ δ' σεπτιμούντιον ἄγουσιν ἐπὶ τῷ τὸν ἕβδομον λόφον τῇ πόλει προσκατανεμηθῆναι καὶ τὴν ῥώμην ἑπτάλοφον γενέσθαι. 171

Καί τινας προνομένους:) Restituimus κληρονομήσας, statimq; ex his antiquis libris numeros pecuniæ scripsimus quæ ex eis hæreditatibus uenerat: pro quibus Germani κλήρων, ni fallimur, longius à ueterum librorum fide, & rei ueritate, intellexerunt. Ibidem.

Πυρὸς εἰς δῆμον) Credimus hoc prouerbiū fuisse in eos dictum qui frumentum populo diuiderent: existimabantur enim illi multorum exemplis adipiscendæ tyrannidis gratia id facere: ut cum plebem ea liberalitate sibi conciliassent, eius auxilio ciuium libertati imponerent. Cum igitur audisset Cicero Atticum uniuersos Athenienses frumento donasse, ut à Cornelio etiam Nepote traditur, iocatur cum eo, quasi ille uelit ibi his artibus Tyrannidem occupare: quod tamen (postquam de hoc eum leuiter castigauit) ipse egregie tuetur: negatq; contra suos sex libros de republ. id factum esse: bene enim constituta resp. largitionem in ciues prohibere debet, non tamen impedire liberalitatē & munificentiā in hospites, ubi nullū 172

periculum est attentatæ libertatis. Attici *autem fuerat potius liberalitas in hospites, quàm largitio in ciues.* Quod *si* Romæ *id commisisset, non culpa uacasset.*

274 in fine. Expectare *iussi:)* Nos, MISI, *ex omnibus manu scriptis castigauimus: antea autem de hoc egimus: tria uero quæ sequebantur uerba, eorundem autoritate expunximus: & sanè inania, & parum hic apta erant.*

274 E*seæ reliquisse:)* Manu *scripti codices,* ESSE. Qui Patris *emendant, grauiter meo iudicio peccant.* Quomodo *enim se nunc eum* Patris *reliquisse dicere potest* Cicero, *qui adhuc in* Asia *erat? ut etiam ex sequenti epistola colligitur.* Necesse *igitur est locum esse in* Asia, *ubi relictus fuit* Tiro: *cum tamen postea ille ex morbo alleuatus* Ciceronem *assecutus esset, iterum* Patris *relictus est* Achaiæ *urbe, ut ex multis locis perspicuum est.* Oportet *igitur uidere (si hæc uox integra est) quænam sit urbs, uel oppidum* Esea *appellatum.*

274 in fine Q*ui dum unus hospes:)* Lib. VI, *ubi eandem hanc rem iisdem penè uerbis narrat;* Vnus *hostis inquit, ut sic etiã hic fortasse legendum sit. manu tamen scripti, & excusi omnes uno consensu (hospes) ut ueritus sim aliter & ipse scribere.* Videndũ *autem an cum paulo pòst dicit,* Pedem *porta non plus extulit, quàm domo sua, alludat ad tempus illud cùm* Bibulus *in* Consulatu *octo menses ita se domi continuit, ut nunquam foris uisus sit.*

275 Hanc *quæ mehercule, &c.)* Statim *post* Græca *uerba incœpit loqui de hæreditate* Præciana: *quare nos ita orationem pupugimus. est autẽ orationis structura (duabus* κατὰ παρένθεσιν *sententijs interpositis) obscurior morosiorq́;. sic autem legi, & intelligi debere ostendunt præterea hæc uerba in epistola ad* Terentiam, De *hæreditate*

tate Præciana, quæ quidem mihi magno dolori est: ualde enim illum amaui, &c.

Ἔπειτα *ut scribebas:)* Nos ἐπέχειν TER *castigauimus,* Ibidem in f. *maxime quidem ex antiquo exemplari: non minus tamen,* ne, & prin. *ut consentiret cum illo loco, Nam quas multo antè acce=* seq. *peram literas, in quibus* ἐπέχειν *ter scripseras. Est sanè ambobus locis nonnihil obscuritatis. doctiores hæc accuratius considerabunt.* ἐπέχειν *erat philosophis illis, qui ab hoc uerbo* ἐφεκτικοὶ *appellati sunt, sustinere assensionem. primus autem* Pyrrhon *eius sectæ conditor nomina hæc* ἀκαταληψίας & ἐποχῆς *excogitarat, ut etiam multis uerbis docet* Hammonius Hermæus *in proœmio commentariorum in prædicamenta* Aristotelis.

Τοῦτο μόνον ἐςώνιέμοι:) Auxilio *antiquioris nostri exem* 176 *plaris, ut scriptum esse in nostro codice uides, emendauimus: est autem prouerbium, quod ualde quadrat huic loco,* Meum mihi somnium narras: *id est rem, quam ego melius te noui, mihi explicas: gaudet se consentire cum* Attico de Q. Cicerone *puero, admonerique se, ne illum in prouincia relinquat, quod ipse antè fecerat: quod si antè de hoc simul consilium cepissent, non aliter factum esset. Prouerbium ab* Erasmo *exponitur.* Sudæque, & Platonis *testimonio frequens apud Græcos autores fuisse declaratur.*

De Censoribus, *maximeque de signis, & tabulis:)* Di= 176 *ligentius in historia quærendum est quæ esset* Censorum *actio ad signa, tabulasque pertinens: magni enim momenti rem fuisse planum est.* Cœlius *etiam in epistolis de hoc ipso negotio, & eodem hoc tempore loquens inquit,* Scis Appium Censorem *hic ostenta facere de signis, & tabulis, &c.* Et *in eadem epistola,* Appium de

tabulis, & signis agere. fuere autem censores Appius Claudius, & L. Piso, ut Dion etiam lib. x x x x narrat, καίτοι πάντα τὸν χρόνον τοῦτον ὅτε κλαύδιος ὁ ἄππιος καὶ ὁ πίσων καίτοι μὴ βουληθεὶς ἐγένοντο καὶ οὗτος μὲν διὰ τὴν συγγένειαν ὑπῆρχε τῷ καίσαρι ὁ δὲ δὴ κλαύδιος ἠναντιοῦτο μὲν αὐτῷ, τὰ γὰρ τοῦ πομπηίου ᾑρεῖτο οὐκ ἐλάχιστα δὲ καὶ ἄκων ὠφέλησε. πλείστους γὰρ καὶ τῶν ἱππέων καὶ τῶν βουλευτῶν διέγραψεν ἐκβιασάμενος τὸν συνάρχοντα κἀκ τούτου πάντας αὐτοὺς τὰ τοῦ καίσαρος φρονεῖν ἐποίησεν, ὁ γὰρ πίσων οὔτ᾽ ἄλλως πρᾶγμα ἔχειν ἐθέλων καὶ πρὸς τὴν τοῦ γαμβροῦ χάριν πολλοὺς θεραπεύων αὐτὸς μὲν οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησεν ἐκείνῳ δὲ οὐκ ἀντέπραξεν.

Ibidem. *Macte scribas Athenis:) Locus erat ualde deprauatus. Nos opt meliorū codicum* IN ARCE ATHENIS STATIO MEA NVNC PLACET *emendauimus. Cum enim uideret remp. in maximis periculis, omniáq; in Italia crudeli bello euersum iri: quid futurum sit timet: tutiusq; sibi esse putat, dum hæc aliquem exitum inueniant, in arce Athenis extra omne periculum manere. Iocatur autem ut consueuit: cetera spero ita nota esse, ut nihil amplius de illis loqui oporteat.* Nostri *librarij uellem non punctum ante uerbum illud Athenis, tam importune collocauissent: quare deleas necesse est: id enim omnem sententiam perturbat.*

EX LIBRO VII. EPIST. AD ATTICVM.

278 Ἐπίτηκτα *fuerunt:) Sic in cunctis manu scriptis codicibus inuenimus. qui* ἐπίκτητα *legunt, contra fidem omnium librorū faciunt: & deteriorē sentētiam (uera, & eleganti, aut neglecta, aut non satis intellecta) inducunt:*

ἐπίτη

ἀνίπηκτα appellauit, cum cito fluxerint, & euanuerint ea in quibus ille, ut perpetuā gloriam sibi adferrent, laborauerat: citoq; se cognouisse ait quàm deceptus sit qui ea diutius stare posse putauit.

Alter iratus Hircius:) Nos & hic & paulo infrà duobus locis, HIRRVS, emēdauimus: sic enim habēt meliores codices: & intelligit C. Hirrum, qui Ciceronis antè competitor fuerat, grauesq; cum eo inimicitias gesserat: de hoc Cœlius in epistola, cuius initiū est, SIC TV INQVIS HIRRVM TRACTASTI, multum loquitur: unde illum sibi iratum appellat: & infrà agit diligēter cum Attico, ut eum sibi placet: docetq; quos adhibere debeat, quum gratiæ reconciliationē eā facere uult. 179

Ita puto ἀμεμπτα fore:) Olim nulli excusi hic Græcam uocem habebant: postea ἀμεμπτα restitutum est: nostro etiam iudicio rectè, & antiquis characteribus ualde congruenter. quare miror Germanos ea uoce deleta ἀμενηνά reposuisse, id est debilia & imbecillia, & omnino sine robore: nam id parum sententiæ huius loci quadrat. ἀμεμπτα autem hic intelligo, quæ culpari & reprehendi nō possint: cum enim triūphi apparatū ex priuata sua pecunia conficere cogitet, uere existimat omnes uoces, accusationesq; maleuolorum se hac ratione esse euitaturū. 180 in prin.

Auster mitis:) Nos ita scripsimus: qui enim non multis ab hinc annis excusi sunt, sic ferè habent: cum primæ impreßionis omnes ANCHES pro AVSTER haberēt: quæ uox in cunctis etiam manu scriptis reperitur: quod testari uoluimus, etsi illam, ut nobis ignotam, & deprauatam reliquimus: nam recepta lectio non incommoda esset, si maneret copula illa inter AVSTER, & MITIS, quā deleuimus, quia in antiquis libris à nobis nō uisa est, 180 in prin.

 & quia

& quia omnem sententiã perturbat huius loci: nam corrumpit uersum spondaicum, qui à præterito illo FLAVIT, incipit: & uerbo illo MITIS terminatur: de quo postea iocans infert, Hunc σπονδειάζοντα sicui uoles, &c. id est meipsum, qui spondeum carmen inter scribendum effundo: credimus enim forte illum uersum ipsum scripsisse, quæ postea ioci occasio fuit: statim enim cognouit Cicero se spondaicum in orationis tractu pronunciasse: accidit autẽ quandoq; ut nolẽtes uersus edant, maximeq; senarios, ut qui prosæ orationi sint similiores. qui autem hanc rem non animaduerterant, σπουδάζοντα scripserant, nullo satis idoneo sensu, & contra antiquorum codicum fidem. Nos, ut ad superiora redeamus, uerba illa AVSTER MITIS, mendo uacare non putamus: nec tamen omni diligentia adhibita, consultis eruditis, & ingeniosis hominibus, quid ANCHES MITIS significet, quomodo'ue corrigi poßit, unquam intelligere potuimus: quare quibus licuit mendis hinc sublatis, reliquũ, quod est doctioribus uiris emendandum tradimus.

281 Fecit palam te ex libella, me ex terũcia:) Locus ualde inquinatus. Nos nihil à uulgatis mutauimus: hic autẽ antiquam scripturam, etsi (ut arbitror) fœde & ipsam deturpatam, constituemus. est autem hæc: TE EX LIBERTV ME EX TARVACVS. ipsi ex tam deformata lectione desperauimus aliquid sincerum elicere & exculpere posse.

Ibidem. Corcyræ Alexion, &c. Nos In ACTIO, reposuimus ante CORCYRAE ex uetere illo libro qui hic minus lacer deprauatusq; erat. Sanè Actium regio est Acarnaniæ, & promontorium, quod sinum facit, eodem nomine & ipsum appellatum. erat autem, ut putamus, in insula Corcyra, quæ cõtra hæc loca iacet, ager aliquis sic etiam

uocatus

uocatus:habebat enim illis in inſulis Atticus fundos,ut ex lib.v.colligitur,ubi inquit,Cum quidem & Corcyræ,& Sybotis muneribus tuis, quæ & Areus, & meus amicus Eutychides opipare, & φιλοπροσηνέστατα nobis conceſſerant,epulati eſſemus Saliarem in modum.

Et probari tibi φυσικὴν eſſe τὴν πρὸς τὰ τέκνα:)Ita ſcripſimus cum antiquis libris: hancq; putamus eſſe ſinceram lectionem,articulumq; illum accuſandi caſu,quem nos eorum autoritatem ſecuti reſtituimus, credimus indicare uerbum στοργὴν, quod potius ex eo intelligi debeat,quàm ſuprà eſſe & legi.ſententiæ huius autores fuerunt Xenocrates, & Ariſtoteles:ut Cicero etiam docet lib. IIII. de finibus,cum inquit, Primiq; ex omnibus philoſophis à natura tributum eſſe docuerunt,ut hi qui procreati eſſet, à procreatoribus amarentur. 181

Sed tamen prudentius:)Nos PVDENTIVS caſtigauimus, id eſt minus flagitioſe,& turpiter. per Lucium autem credimus intelligere L.Torquatum:quem Epicuri rationem tuentem inducit in libris de finibus. De Patrone autem Epicureo multis locis mentio facta eſt. Ibidem

Quicquam alterius cauſa fieri putent?) Ita lego cum interrogatione,ex antiquo noſtro libro:quaſi, nō eſt hoc ab illis expectandum.Atticus,qui Epicuri diſciplinæ ualde deditus erat(quod & multis locis declaratur,& Epicureorum etiam hominum conſuetudines quibus delectatus eſt ſignificant)cœperat orta ſibi filia,magis Peripateticorum opinionem probare,quam & Stoici ſecuti ſunt, Amorem erga liberos eſſe naturalem. cognouit enim ſe natura tantum cogente, non quòd ullum inde commodū expectaret,filiam ſuam diligere.hoc laudat Cicero: gaudetq; illum re doctum, ſententiam mutaſſe,percurritq; Ibidem

breuiter, quàm falsò, impudenterq́; reliqui ab hac opinione dissentiant.

182 *Sed nihil necesse. Sestiam enim:)* Abundat *syllaba* s *e, negligētia, & imperitia librariorum, ut olim sic legeretur (ut puto)* NECESSE'ST: *sic enim semper id uerbum scriptum inueni in priscis exēplaribus, ut alibi etiā adnotaui. quæ peruersio magni erroris causa extitit: sequens enim uox cum hac importune cōiuncta est: adeoq́; crescente labe & malo locus contaminatus est, ut nonnihil industriæ necessarium fuerit ad eum purgandum. non putat necesse esse ad omnes epistolas rescribere, cum eum cito uisurus sit.*

283 in prin. *Etsi cupidissime expressum, & expetitum:)* Locus antea ualde deformatus erat: *sincera tamen adhuc lectio in antiquiore nostro conseruatur.* Expetitum *autem: desideratum, & omnibus uotis, precibusq́; postulatum: frequens hoc uerbum hoc significatu apud* Terentium: *quin & à* Cicerone *crebro est usurpatum, ut non multo pòst, Quid multa? non modo non expetere pacem istam, sed etiam timere uisus est.*

185 *Sed quid est quod cuncti Luceis sint addicti?)* Nos QVOD EI VICI LVCCEI, *ex uetere nostro codice castigauimus. nō quòd omnino ita in eo legatur: talis tamen est in eo scriptura, ut si eam paulum adiuues, satis clare inde hanc lectionem elicias: quia tamen aliquantum coniectura in hoc usi sumus, placuit id notum facere: de negotio autem hoc, nihil amplius legimus.*

286 *Nomen rebatur oppidi esse Piræa:)* Lego cū *antiquiore nostro codice:* NON REBATVR OPPIDVM ESSE. *Quod si, ut* Dionysius, & Nicias *grammatici putant, non est oppidum* Piræus: *nihil peccauit* Cicero,

qui

qui IN *præpositionem addiderit, etsi aliter etiam se tueri possit: Vulgata antè lectio falsa, & contraria erat: si enim nomẽ oppidi fuisse Piræum grammatici illi censuissent, ægrius structuram suam tueri Cicero poterat: non enim oppidis præpositiones addi debent. restabat igitur ut se autoritate ueterum comicorum defenderet, qui sic locuti sunt.*

Mihi exeunti urbe:) Postremam dictionem deleui: non enim in manu scriptis libris est, & sententiam huius loci corrumpit. quod si declarandum erat unde exiret, senatu potius dicendum erat: quod patebit illi, qui diligenter superiora uerba consyderarit: dixit enim, Puto siquando præclarè in senatu pro rep. dixero, Tartessium istũ tuum mihi exeunti dicturum, &c. ut qui offensus sit, quòd liberè ibi sententiam dixerim, statim cum me exeuntem uidebit, ut curem sibi pecuniam, quam Cæsari debeo postulabit: erat autem Cicero Cæsaris debitor, ut non multo pòst his uerbis aperte narrat, Mihi autem illud molestißimum est, quòd soluendi sunt numi Cæsari, & instrumentũ triũphi eò conferendum. est enim ἄμορφον ἀντιπολιτευομένοις χρεωφιλέτην εἶναι. *Per Tartessium autem arbitror eum Cornelium Balbum intelligere, qui Gaditanus erat, & negotia Cæsaris curabat.* 187

Etsi mirabilis utilitatis fructum mihi præbet.) Ego lego unà cum manu scriptis codicibus, MIRABILIS VTILITATES: *quæ profectò sincera est lectio. sæpe utitur Cicero hac uoce multitudinis numero, ut pro Milone, Magnã spem in Milonis morte propositam: magnas utilitates fuisse. In libris de finibus etiam plurimis locis: sed non opus est tam planã, & tam elegãtem uocem, tam multis testimonijs, non indignam esse Cicerone probare.* 188

Ibidem De Lusgenio:) *Ego hic nihil mutaui, etsi aliquid omnino mendi, & peruersionis inesse putem: quia nihil quod tuto reponi posset, inueni: antiqui certe libri nihil hic à nouis, uulgaribusq; discrepant. audiui quosdā non ineruditos uiros* DE EIVS INGENIO *legere, non me hercule insulsè: ut de Tirone sermo adhuc sit.* Philogenes *autem libertus erat Attici, de quo fit sæpe mentio. uisendum tamen accuratius. ne tamen locum hunc suspectum, uel maculosum potius silentio præterirem, cum nihil ipse melius habuerim, aliorum ingenio excogitatam lectionē, notam facere uolui.*

189 οὐ γὰρ ἄν τι τόδε μεῖζον ἔπει κακόν:) *Sentētia Homerica eisdē ferè uerbis pronunciata ab* Vlysse, *dum exhortaretur socios ad sustinenda fortiter pericula, quæ subire debebant in transeundo freto* Scyllæ, *&* Charybdis, ὦ φίλοι οὐ γάρ πω τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν οὐ μέντοι τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν ἢ ὅτε κύκλωψ εἴλει ἐνὶ σπῆι γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι.

190 Tua λnvis:) *Lego cum antiquiore nostro libro* Tua λῆψις, *ut de quartana agat qua* Atticus *laborabat, ut antea ex multis locis didicimus.* λῆψις *autem febris accessio est, ut nos etiam uulgo loquimur: qui febrim nos cepisse, cum illa accesserit, dicimus.* Aristoteles *in problematis, segmēto primo,* τεταρταίοις πυρετοῖς δεῖ νῦ λεπτύνειν ἀλλὰ πῦρ ἐν τοῖς σώμασιν ἐμποιεῖν εἰσάγοντα, δεῖ δὲ καὶ τοῖς γυμνασίοις χρῆσθαι, οὐ δὲ ἡμέρᾳ ἡ λῆψις λυσάμενον ὕπνον μὴ ζητεῖν. *Præterea idem,* ὅπως θερμόθερος ἢ πρὸ τοῦ τὴν λῆψιν εἶναι. *Tribus autem locis hoc nomen in his epistolis est, semperq; in uetustiore nostro libro integrum, & sincerum: in uulgatis autem deprauatum, & uarijs modis inquinatum. libro enim* VIII. *bis inuenitur, etsi semel* διάληψιν, *quod tamen idem est: ut ibi,* Tamen ad eam ipsam breuem

quam

quam III *Nonas* ὑπὸ τὴν διάληψιν *dedisti, rescribendũ putaui. Et postea* λῆψιν, *eo inquam loco*, Deinde IIII Non. Mart. ὑπὸ τὴν λῆψιν *cum breuiter scriberes &c.* Cum *igitur diẽ nesciret* Cicero, *quo febris redibat, timet ne illi molestus sit, si forte eo ipso die ad urbem ueniret, in quem febricula incidebat. uix enim putat illum sibi temperaturum ne ad se statim ueniat. quare petit ab eo ne se incommodo ualetudinis suæ commoueat: ut omnino de morbo, & ægritudine aliqua sermo sit. Sequenti autem epistola quod antea nesciebat, dicit se ex eius epistola nouisse, & intellexisse, diem scilicet illius, id est eum in quem* λῆψις *incurrerat. Non me latet* Erasmum *aliter hunc locum declarasse: quàm recte, alij potius iudicabunt.*

Et*si mihi crebro* ὕπνος νήδυμος :) Duo *hæc* Græca 192 *uerba nullam hic sententiam habebãt: ut ualde mirer illos qui ea posuerunt: nam prorsus huc nihil pertinebant. nos ex nostro antiquiore codice* ξυνὸς ἐνυάλιος *restituimus: quæ uera, & huic loco germana lectio est. cum enim suprà sermonem* Pompeij *recitasset, qui pericula simulatæ pacis exposuerat, bonumq; se animum habere ostẽderat, si ad arma uentum esset, fore ut* Cæsar *uinceretur, ualdè enim confidebat suis, & reip. copijs: quãuis igitur inquit scirem* Martem *communem esse, idq; mihi crebro prouerbium occurreret, uariosq; casus belli mente agitarem, qui imparatioribus sæpe uictoriam adferunt: tamen cura metuq; leuabar audiens uirum fortem & peritum, magnæq; autoritatis ducem disserẽtem de simulatæ pacis periculis, & tantopere aduersarij copias contemnẽtem.* Aristoteles *lib.* II. Rhetoricorum, χρῆσθαι δὲ δεῖ καὶ ταῖς τεθρυλλημέναις γνώμαις κοιναῖς, διὰ γὰρ τὸ εἶναι κοιναὶ ὡς ὁμολογούντων ἁπάντων ὀρθῶς ἔχειν δοκοῦσιν οἷον παρακαλοῦντι εἰς τὸ κινδυνεύειν

Δανάοισι μὴ θυζομένοις, εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης καὶ ἐπὶ τὸ ὅτ]υς ὄντας ξυνὸς ἐνυάλιος. *idemq́; prouerbium copijs, & reliquo belli apparatu inferiores, bene sperare iubet: eisq́; animum addit: contraq́; eis qui numero militum, & uirtute ducum superiores sunt timorem incutit, cum affirmet belli deum communem esse, sæpeq́; cum imparatioribus se coniungere.* Cicero in Oratione pro P. Sestio Latinis *uerbis enunciat,* Hic *ego quid prædicem, quibus hic rebus* Consulem *ad rem gerendam excitarit, quot stimulos admouerit, homini fortasse studioso uictoriæ, sed tamen nimium, communem* Martem, *belliq́; casum intuenti?* Respexisse *enim puto* Ciceronem *ad duo prouerbia, quorum unum hoc est: alterum autem antè in his epistolis uerbis pariter Græcis protulit, cum inquit,* Direpto, & *uastato* Amano, *inde discessimus: scis enim dici quædam* πανικά. Dici *item* τὰ κενὰ τοῦ πολέμου. Ad *eandem hanc sententiam allusit lib.* VII *in* Verrem, *cum eum nauali crimine premeret: inquit enim:* In *illa autem calamitate non* Martem *fuiße communem, sed* Venerem *poßumus dicere.* Est *autem* Homeri *Hemistichium pronunciatum ab* Hectore λ. σ. Sic *etiam* Germani *in sui libri margine adnotarunt.*

192 *Ex illa autẽ sentẽtia ira relinquẽdæ urbis &c.)* Ni *fallinur, hic locus corruptus est: nullus enim certus, & elegans sensus ex his uerbis elici potest: nos tamẽ nihil mutauimus. antiquior noster codex uno tantũ uerbo diuersus est: pro* IRA *enim habet* IN. Quod *pariter deprauatũ est.*

(margin: ..in fine, in princ. uenti.)

194 *Præterijt tempus legitimum:)* Nos *ope nostri uetustioris codicis (quod etiam à* Germanis *adnotatum est) integram hic lectionem restituimus, cum antè in uulgatis libris deminute, peruerseq́; hic locus legeretur. tam aperta*

autem

autem uerba ſunt, ut nulla declaratione indigeant.

Niſi ego inſanio, ſtulte omnia, & incaute agi uideo:) 195
Nos poſtremas duas dictiones deleuimus: in nullis enim
manu ſcriptis libris inueniuntur: declarationem quan-
dam eſſe putandum eſt ab imperito quopiam librario im-
portune additam. concitatus enim ſermo, qualis hic eſt,
ſæpe figuram ἔλλειψιν *patitur: quid autem deſyderetur,*
planum eſt.

τὴν θεῶν μεγίστην:) *Senarius Euripidis in Phœnißis* 195
pronunciatus ab Eteocle, quum ſe regnum fratri negaret
redditurum. ſic enim inquit, ἄστρων ἀνέλθοιμ' ἡλίου πρὸς
ἀνατολὰς καὶ γῆς ἔνερθε δυνατὸς ὢν δρᾶσαι τάδε, τὴν θεῶν
μεγίστην ὥστ' ἔχειν τυραννίδα.

Libenter enim in his moleſtijs ἐνσχολάζω:) *Nos ſcri-* 195.
pſimus cum antiquiore noſtro exemplari ἐκσχολάζω σοι:
id eſt explico tibi ſcholam: ut antea in his epiſtolis dixit
ἐμπολιτεύομαι σοι. *ſcholam autem Græci appellabant de*
aliqua certa re, & materia continuam & abſolutam di-
ſputationem. eſt autem hoc uerbum frequens apud Ci-
ceronem: ut in II de Finibus, Primum inquam depre-
cor, ne me tanquam philoſophum putetis ſcholam uobis
aliquam explicaturum. In epiſtola ad Pætum, ὁ σοφὸς
ὁ εὐθυρρημονήσει, *habes ſcholam Stoicam. In III libro Tu-*
ſculanarum, Separatim autem certæ ſcholæ ſunt de exi-
lio, de interitu patriæ, de ſeruitute, de debilitate, de cæci-
tate, & de omni caſu in quo nomen poni ſolet calamita-
tis. hæc Græci in ſingulas ſcholas, & in ſingulos libros
diſpertiunt. Plut. etiam in commentario περὶ τοῦ ἀκούειν,
τὴν γενομένην μοι σχολὴν περὶ τοῦ ἀκούειν ὦ Νίκανδρε ἀπέσταλκά
σοι γράψας. *uerſus etiam Alexidis hos legimus ex comœ-*
dia Olympiodoro in uita Platonis: in quibus hoc ſignifi-
catu

catu ſcholam ponit: inridet autem Platonem, σῶμα μὲν ἐμοῦ τὸ θνητὸν ἄνθρωπος ἐγένετο, τὸ δ' ἀθάνατον ἐξῆρε πρὸς τὸν ἀέρα ταῦτ' οὐ σχολὴ πλάτωνος.

196 Οὕτω που τῶν πρόσθεν:) Hic uerſus in multis non erat: in alijs corrupte legebatur: eſt carmen Homeri, λ.ι. pronunciatum à Phœnice uno ex Agamemnonis ad Achillem oratoribus miſsis ab eo, ut eum ſibi reconciliarent. conatur autem illi perſuadere ueterum exemplo ut iniuriam ſibi inlatam obliuiſcatur: illos enim docet acceptis muneribus nunquam ſolitos eſſe non placari: ſicq; laudes inquit priſcorum uirorum audiebamus celebrari. Eſt autem penè prouerbialis hic uerſus, cum uolumus oſtendere à maioribus nos multum degeneraſſe. Hunc etiam Syneſius in quadam epiſtola adducit.

Ibidem Exitium habiturum:) EXITVM antiquis libris conſentientibus legimus. nunc pro Pompeij parte diſputat, iudicatq; ex dolore, ſermonibusq; municipalium hominum, qui Pompeij fugam æquo animo ferre non poterant, uehementerq; Cæſari irati erant, Pompeij conſilium, rationemq; belli gerendi poſſe explicari, & non incommode concludi. Sic etiam lib. I X. loquitur, Quid illa? dic M. Tulli quem exitum habebunt? &c.

196 Quæ ſit ora uiæ Cæſaris.) Auxilio noſtri antiquioris codicis caſtigaui, QVAE SIT ὁρμή. etſi in illo Latinis literis, Græca dictio ſcripta erat: quod erroris fortaſſe occaſionē dedit. quàm inepta autem foret uulgata lectio, omnes qui attente animaduerterint, cognituros puto: ὁρμή autem de animi motibus dicitur. Cicero in Lucullo, Nam aliter appetitio (eam enim eſſe uolumus ὁρμὴν, qua ad agēdum impellimur, & id appetimus quod eſt uiſum) moueri non poteſt. Polybius etiam apud Sudam ὑπὸ τῶν

κτι ὁρμὴ τῷ σκηπίωνι καὶ διαπόρησις ἐν δέει συμβαλεῖν καὶ μονομαχῆσαι πρὸς τὸν βάρβαρον. Dicitur etiam impreßio, & uehemens impetus exercitus in hostes inrumpentis. Idem historiæ prudentißimus scriptor: τῶν δὲ πλείων οὐδ' ἐξαιρέτων τὴν ὁρμὴν ἀλλ' ἐξ ἐπιφανείας πεσόντων ἀπέκτεινον μὲν αὐτῶν ἐν τριακοσίους *Dion de Pompeio loquens, eodem quo hic Cicero significatu, cum eandem ferè rem ageret, capit: inquit enim,* καὶ πρὶν ἐσβὰς πρὸς τὴν καίσαρα λούκιόν τε καίσαρα συγγενῆ αὐτῷ ὄντα. καὶ λούκιον ῥώσκιον στρατηγοῦντα αὐτεπαγγέλτους ἀπέστειλεν ὅπως τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ἐκφυγὼν ἔπειτα ἐπὶ μετρίοις τισὶ συμβαίη. *quare censeo nostram lectionem sinceram, & germanam esse.*

Ecquod Pompeij desyderium, ecquæ Cæsaris iniuria apparet:) Emendaui & hic auxilio mei probatioris codicis ECQVAE CAESARIS INVIDIA. *Quærit enim an iam quæ geßit, Cæsari inuidiam faciāt: & quis esset de omnibus rebus sensus populi. non enim quærendum erat an aliqua Cæsaris iniuria appareret: plurimæ enim graues, & nefariæ erant: ab omnibusq; manifesto perspiciebātur. D. autem Brutus in sua ad Brutum & Caßium epistola, dicit se postulasse à contrariarum partium ducibus, ut liceret Cæsaris interfectoribus Romæ esse publico præsidio, ut inuidiam illis faceret: sperabat Cicero magnum Romæ esse desyderium Pompeij, magnamq; Cæsari inuidiam facere illius miserabilem fugam, & insectationem Cæsaris.* 197 in fine.

Labienum ἥρωα *iudico:) Sic emendaui ex eodem codice. excusi formis aut Græcam uocem non habebant, aut* τρῶα *legebant mendose.* ἥρωα *enim hic Cicero Labienum, quo fortißimos uiros nomine decorare consueuit, appellat: ut lib.* XIIII, *Nostri autem* ἥρωες *quod* 198

t per

per ipsos confici potuit gloriosißime, & magnificentißime gesserunt. Et eodē lib. de Dolabella loquens, eiusq; præclaro illo facinore, quod semper summis laudibus in cœlum fert inquit, Magnā ἀναθεώρησιν res habet: de saxo in crucem, columnam tollere, locum illum sternēdum locare: quid quæris? ἡρωικά. Qui autem τρῶα legunt, putantes Ciceronem sic appellare Pompeianarum partium sectatores, in magno errore uersantur. quanuis enim antecedente epistola dicat αἰδέομαι τρῶας, non magis intelligit Pompeianos quàm cunctos bonos uiros, & ciues: dicit enim se pudore deterreri, ne se det, & coniūgat cum illis qui tenent omnia. Nam 11 etiam libro harum epistolarum eodem uersu utitur: nulli tamen tunc erant Pompeiani: sed eam uim habent ea Homeri uerba, ut si dixisset, Facerem, nisi ignominiam, uituperiumq; uererer. ut se metu infamiæ ab eo consilio deterreri ostēdat: sæpe enim uitæ, securitatiq; nostræ consulentes ea caperemus consilia, quæ omni periculo uacua essent, nisi ea ignominiam secum ferrent: quam boni uiri ualde fugiunt: est enim non contemnenda pars fortitudinis, rectè, honesteq; facere, ut infamiam, uituperiumq; fugiamus.

198 *Quàm autem sine consilio res stet:*) Omnes & manu scripti, & impreßi codices consentiunt: quare nihil mutauimus: nostram tamen suspicionem proferre quid nocebit? non parum timeo ne in extremis dictionibus mendum insit. cum enim de Pompeio dissserat, supraq; dixerit quàm ille omnis imperatoriæ disciplinæ expers sit se credere Atticum quoque animaduertere, causamq; addiderit cur ita sentiat: quippe cui ne Picena quidē nota sint. De Pompeio item loquens infert, Quàm autem sine consilio. ut post hæc uerba, punctum meo iudicio ponendum sit:

ſit: ut deinde exponat quid ſit quod declaret, & aperiat illum ſine conſilio eſſe ut antè fecerat, cum eum ἀστρατήγητον eſſe pronunciauerat: tunc enim adeo id certum eſſe, ut Atticus quoque animaduertere poſſet dixerat. nec enim (niſi fallimur) de re ipſa: id eſt, de toto negotio Ciceroni nunc ſermo eſt: ſed de natura Pompeij, eiuſq; culpa, & peccatis: quod etiam ex inferioribus uerbis egregiè declaratur: tota enim hac epiſtola iudicium facit de rebus geſtis Pompeij, multaq; eius non ſapientia conſilia liberè accuſat.

Μάντις δ᾽ ἄριστος:) Huiuſcemodi *uerſus & dicta quæ* 199
prouerbij uim haberent, adeo nota tunc erant, & uulgata: ut tantum qui ſententiam illorum adferre uellet, prima uerba pronunciaret: reliqua enim intelligebantur. Noſtris *temporibus, cum multi poëtæ uetuſtate perierint, quorum ſcripta in theatris frequenter recitabantur, id multo difficilius eſt, ut nonnulla inueniantur deminute pronunciata prouerbia, quorum ſenſus uix, aut ne uix quidem intelligi poteſt: nos tamen integrum hunc uerſiculum reperimus in extrema margine ſecundi libri* τῶν ἐμφυλίων Appiani, *cum de morte* Cæſaris *ageret: ſic enim* inquit, τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ ἀλεξάνδρῳ συνέπεσεν· ἐπανιόντα γὰρ ἐξ ἰνδῶν ἐς βαβυλῶνα μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ πλησιάζοντα ἤδη παρεκάλουν οἱ χαλδαῖοι τὴν εἴσοδον ἐπισχεῖν ἐν τῷ παρόντι τοῦ δὲ τὸ ἰαμβεῖον εἰπόντος οὐ μάντις ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς, δεύτερα γοῦν οἱ χαλδαῖοι & c. Item apud Plutarchum in *commentario* περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων, qui Euripidis *uerſum eſſe dicit, hæc eius uerba:* οὐ γὰρ ὡς εὐριπίδης φασὶ μάντις ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς: *& cetera.* Necnon in *eo cui titulus eſt* περὶ τοῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρα νῦν τὴν πυθίαν: *etſi ibi nonnihil in excuſis deſyderatur.* Cicero *hunc ſenariū*

Latinum fecit lib. I I *de diuinatione, Est quidem Græcus uersus in hanc sententiam, Bene qui conijciet, uatem hunc perhibeto optimum. ut tot exemplis certum nunc factum sit, quam hoc loco hæc Græca uerba uim habeant.*

199 Oppios enim de Velia sanctones:) *Cum uulgata uerba nullam certam significationem habeant, esset*q; *omnino locus obscurissimus, & qui uix his temporibus intelligi posit, nos cum fide ueterem scripturam reddidimus, quæ (ueri simile est) aut sincera sit & incorrupta, aut sinceræ propinquior.*

200 Scutorũ in ludo M. fuerũt:) NOS SECVTORVM *scripsimus, quod alios etiam animaduertisse scimus: hanc enim putauimus non paruis argumentis esse huius loci rectam lectionem. Cæsar ipse in commentarijs de bello ciuili, Gladiatores*q;*, quos ibi Cæsar in ludo habebat ad forum productos Lentulus libertati confirmat, atque ijs equos attribui, & se sequi iusit: quos postea monitus à suis quòd ea res omnium iudicio reprehendebatur, circum familiares conuentus Campaniæ, custodiæ causa distribuit. Scripsit etiam Cæsar ad Ciceronem de hoc negotio, ut ex secunda* V I I I *libri epistola colligimus. Nam quin Secutores, Gladiatores sint, dubium esse non debet, ex Iuuenale, & Artemidoro de somnijs, qui lib.* I I *cap.* περὶ μονομαχίας *uaria genera gladiatorum nominat, omnia*q; *uarijs nominibus appellat. de secutoribus autem sic,* ὁ δὲ σεκούτορ, εὔμορφον μὲν λήψεται (*loquitur autẽ de nuptijs & uxore ducenda*) γυναῖκα καὶ πλουσίαν μεγάλα δὲ φρονοῦσαν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ διὰ τοῦτο καταφρονοῦσαν τοῦ ἀνδρός. καὶ κακῶν πολλῶν αἰτίαν ἐσομένην ἀεὶ γὰρ διώκει. *Numerus autem longe maior est in nostro libro, quem ex ueteri exemplari accepimus. Sic autem de his notis*

Priscia nus

Priscianus in libello de poderibus & mensuris, Quinq; millia, per I, *& duas à dextra parte apostrophos.* I Ͻ Ͻ. *etsi nostri librarij pro uirgula illa, primam literam ex quatuor quæ permutationem non patiuntur, imperitè posuerunt: in quod peccatum sæpe propter similitudinem characterum lapsi sunt. Tu igitur humanißime lector huiuscemodi menda, quæ uix caueri possunt, æquo animo ferto, & corrigito.*

Quæ quidem ille si repudiarit, tacebis.) *Scripsimus* 204 *ex nostro antiquiore codice,* IACEBIT. *Hanc autem sententiam inde elicimus, Si Cæsar responsa Pompeij repudiarit, iacebit: id est omnium amorem, beneuolentiamq; amittet, & peßime rebus suis consulet. cum enim ea sint grata populo, & probata concioni, non potest ea Cæsar repudiare, quin in omnium odium ueniat. Frequens autem est hoc uerbum apud hunc autorem, ut libro* X *ad Atticum, Iacere Cæsarem putans offensione populari. Quæ autem sequuntur uerba,* SI ACCEPERIT, *cum interrogatione legenda sunt. Quasi dicat, quid erit? non minus enim ab illo mali instat, si eas conditiones acceperit: fractus enim semel inimicis suis intolerabilis in rep. erit: ut incertum sit, quid magis sit optandum. est autem* ἀποσιώπησις *figura: non enim exponit quid futurum sit, sed reticet.*

Ne sit molestißimus, inuitusq; &c.) *Legimus cum ue-* 205 *tere nostro codice,* NE MOLESTI SIMVS INVITO, *& cætera. Si contigerit, inquit, ut Romam nobis redeundum sit (tunc enim constituerat accersendum esse) uide ne molesti simus inuito. id est, si inuitus ad nos uenit, noli eum urgere: nec enim uolumus ei molesti esse. Vulgata lectio (nisi fallimur) non tam uenusta, & elegãs*

est. Postrema tria uerba, hæc inquã, CVRA VT VALEAS, *in his non reperiuntur: quare ea deleuimus.*

206 Legionum uicinarum:) *Nos legimus eodem maxime exẽplari autore,* LEGIONVM ACTINARVM. *Antea hoc ipso uolumine, Põpeius ad legiones Actianas est profectus.* Hic autem Actinas *scripsimus, credentes ab* Actio Actinus *posse deduci: ut à* Mario Marinus, & *ab* Hirtio Hirtinus: *quod alibi etiam adnotauimus.*

208 Recte sic censeo cedendum &c.) *Legimus cum manu scriptis,* RECTE SIT: *ut sit uotum quoddam. Cum enim cædes & proscriptio formidetur,* Vtinam, *inquit, prospere omnia cedant: frustraq́; nos hæc mala timuerimus. ut similis sit illi hæc locutio quæ est in 11 lib. harum epistolarum,* Patria propitia *sit, habet à nobis etiam si non plusquàm debitum est, plus certe quàm postulatum est.* Demosthenes *etiam in fine primæ* Olynthiacæ, χρῆσδὲ ὑμῖν παντὸς εἵνεκα *dixit eadem, qua* Cicero *hoc loco, ratione dicendi.*

209 Manebo igitur, etsi uiuere non liceat:) *Nos postrema duo uerba deleuimus, nulli enim manu scripti habebant. Credimus autem addita fuisse ab aliquo, qui figuram hanc dicendi (est enim* ἀποσιώπησις*) non animaduerterat. quod igitur ille desyderari putauit, imperite, & fidenter de suo adposuit. nos potius intelligi debere arbitramur,* Tædet, *uel* turpe est.

209 Ecce postridie Caßij literæ:) *Nos,* AD CASSIVM, *castigauimus: non enim Caßius eas literas scripserat, sed ad eum missæ erant (ut statim infert) à* Lucretio *familiari eius: erat autem hoc tempore* Caßius *cum* Cicerone *in* Formiano. *nisi intelligas* Caßij *literas secundo casu non ab eo scriptas, sed ad illum missas, quemadmodum* Non.

Marcellus

Marcellus appellat epistolam Peti, quæ ad Petum à Cicerone missa est: cum locum citaret ex libro ad Varronē: si uera est nostra illa ualde probabilis emendatio, de qua eo loco diximus. E*t sanè* (*ut uerum confiteamur*) *in nullis manu scriptis* AD CASSIVM *uidimus: sed in cunctis* CASSII LITERAE. Q*uare accuratius animaduertendum an alibi sic loquatur* Cicero: *nos certe in nostro sermone sæpe ita consueuimus loqui.*

Si te secundo lumine:) Hunc *senariū separatim scripsimus, ne quenquam amplius falleret: adducitur autem à* Cicerone *ut exemplum* R*egiorum imperiorum. est autē uersus* E*nnij, ut putamus: is enim* E*uripidis* M*edeam* L*atinam fecit: credimusq́; hunc* E*uripidis locum interpretari, qui est in ea tragœdia, ubi* C*reon* M*edeæ minatur, interdicitq́; illi ne longiore spatio temporis* C*orinthi, ubi imperabat maneat,* εἰσ' ἐπιοῦσα λαμπὰς ὄψεται θεοῦ, καὶ παῖδας ἐντὸς τῆσδε τερμόνων χθονὸς θανῇ, λέλεκται μῦθος οὐ ψευδὴς ὅδε. *multi autem citātur ab antiquis autoribus* E*nnij uersus ex ea fabula.* Hunc etiam *uersum, cum idem exprimere uellet,* Cicero *in oratione pro* R*abirio* P*osthumo posuit,* R*egum autem hæc sunt imperia,* A*nimaduerte, & dicto pare: &,* P*ræter rogitatum si querare, & illæ minæ,* S*i te secundo lumine hic offendero,* M*oriere: quæ non ut delectemur solum, legere & spectare debemus, sed ut cauere etiam, & effugere discamus.* 210

Planè cum quin noster &c.)L*ocus hic fœdis maculis deformatus erat.* E*go auxilio meliorum codicum* (*ut mihi uideor*) *eum purgaui.* E*adem sententia libro* VIII *explicatur ijsdem ferè uerbis, quæ hic subiungam,* M*e esse unum, qui si offendissem eius animū, cui tū cum iam in armis essemus, consulatus tamen alter, & triūphus amplissi-* 210

mus deferrebatur, &c. Et *clarius sequēti epistola,* Caui *ne animum eius offenderem, cui* Pompeius *iam armatus, armato consulatum, triumphumq́; deferret.* Magnam *autē huic errori occasionē dedit quòd* Q V I *pro* C V I *in antiquis exemplaribus, propter earum literarum affinitatē scriptum fuerat. id tamen frequens est, & à nobis alibi adnotatum.* Alia *autē in hac epistola emendaui, quæ quia & plana sunt, & minoris omnino momenti, præteribo.*

IN LIBRVM VIII AD ATTICVM.

213 Non *in ipsa urbe &c.)* Quis *non uideat hunc locum deprauatum esse?* Nam *ut suppletus etiam est, non bene intelligitur, nec certum aliquem, aut planum sensum habet: quare nos iudicauimus rectius esse antiquam scripturam restituere, ipsiq́; notam, quæ mendum & defectum indicaret, adponere.*

213 Animaduertito *locum illum ubi erit diple.)* Diligentiores *erant antiqui in libris scribendis, quàm nos nunc sumus. nam signa quædam in marginibus eorum collocabāt, quibus tantum inspectis, perspici poterat qui sensus eo loco scriptoris fuisset, aut orationis ornatus, uel uitium.* Hoc *ipsorum institutum maxime obseruatum esse in libris* Platonis, *docet* Laërtius Diogenes *in uita diuini illius uiri exponenda his uerbis:* ἐπεὶ δὲ καὶ σημεῖα τινὰ τοῖς βιβλίοις αὐτοῦ παρατίθενται φέρε καὶ περὶ τούτων τι εἴπωμεν, Χ. λαμβάνεται πρὸς τὰς λέξεις καὶ τὰ σχήματα καὶ ὅλως τὴν πλατωνικὴν συνήθειαν. διπλῆ πρὸς τὰ δόγματα τὰ ἀρέσκοντα τῷ πλάτωνι, Χ. περιεστιγμένον πρὸς τὰς ἐκλογὰς καλλιγραφίας. διπλῆ περιεστιγμένη πρὸς τὰς ἐνίων διορθώσεις. ὀβελὸς περιεστιγμένος πρὸς τὰς εἰκαίως ἀθετήσεις:

αὐτή

ἀντίσιγμα περιεστιγμένον πρὸς τὰς διττὰς χρήσεις καὶ μεταθέσεις τῶν γραφῶν: κεραύνιον πρὸς τὴν ἀγωγὴν τῆς φιλοσοφίας. ἀστερίσκος πρὸς τὴν συμφωνίαν τῶν δογμάτων: ὀβελὸς πρὸς τὴν ἀθέτησιν, τὰ μὲν σημεῖα ταῦτα. Quis neget autem (si mansisset hic mos) multam lucem adlaturas fuisse has notas antiquorum scriptis? Diplam autem quomodo fingerent, habes apud Aristophanem ab Aldo satis accurate impressum. nam reliquæ editiones eas notas non recte omiserunt, licet interpres ferè semper de illis loquatur, & ubi adponendæ sint doceat. Duas autem ponit ille diplas, unam intra, alteram extra declinātem. Hephestion quoq; in libello de metris uno capite egit de huiuscemodi notis, uerum mendose apud eum in impresso codice illæ descriptæ sunt. quæ enim ἔξω νενευκυῖα διπλῆ appellari debet, est in eo ἡ ἴσω νενευκυῖα. hæc autem, quam hic pinximus < si in fine uersus collocata fuerit, ἴσω νενευκυῖα appellāda est: si uero cōtrà, sic illam formabis > ἔξω νενευκυῖα erit, id est dicetur declinasse ab ea parte quæ extra est. νεύειν enim, id est declinare dicuntur auctore Philopono in commentarijs in primum τῶν ὑστέρων ἀναλυτικῶν rectæ lineæ: quæ si productæ fuerint, ad unum signum concurrunt, quemadmodum dimetiens se habet cum latere. & hæc igitur ea ratione, quæ ab exteriore parte coniungitur, ἔξω νενευκυῖα iure appellabitur: & altera huic aduersa ἴσω νενευκυῖα. Est etiam in Aristophanis illo codice, paragraphus alia nota, quæ hac figura —— signabatur: ut putem diplā sic appellatam, quòd ex duabus paragraphis constaret, id est paruis quibusdā rectis lineis, ex altera parte in se inclinatis, & ad unum punctum concurrentibus. est & coronis, & eius figura diligēter ibi expressa. Animaduertit idem ubi relictæ sint

notæ hæ à librarijs, & cur desyderentur, & esse debeant: ut in Nubibus cum dixisset poëta, ὦ θεώμενοι κατερῶ πρὸς ὑμᾶς ἐλευθέρως, subiungit ille, ἐχρῆν τὴν λέξιν ὑπὸ τοῦ χ σημειοῦσθαι, ἐχρήσατο γὰρ μετοχῇ ἀντ᾽ ὀνόματος: & sic de reliquis notis. Non igitur dubitandum est quin hæc sit sincera lectio: neq; ob aliud hoc adnotaui, nisi quia nonnulli conati sunt hanc uocem, ut mendosam peruertere. Sententia autem huius loci clara, & plana admodum est. cum enim Attico misisset Pompeij literas Cicero, hanc notam loco illi adposuerat, ut eum diligẽtius Atticus animaduerteret: putabat enim ex eo, si acutè subtiliterq; consyderaretur, posse cognosci quid existimaret, sentiretq; Vibullius de Cn. Pompeio. Nos etiam consueuimus, cum accidit ut aliquid accuratius uel à nobis ipsis aliàs, uel ab alijs animaduerti uelimus in libris, & epistolis etiam aliquod signum ponere, quod doceat nonnihil ibi esse animaduersione dignum: sed id casu, & pro sua quisq; libidine facit, non certas aliquas notas obseruans quæ diuersæ diuersas etiam res arguant, & declarent. Quod autem ex Pompeij literis dicit, credimus nos literas illas à Vibullio scriptas fuisse, ad Pompeiumq; missas, ideoq; Pompeij nunc à Cicerone appellatas. cum enim ex illis iuberet Cicero Atticum animaduertere quid Vibullius de Pompeio existimaret: necesse est à Vibullio scriptas fuisse. Eadem autem ratione nunc secundo casu Pompeij appellatas esse, qua pauloante ostendimus posse intelligi & defendi receptam lectionem eius loci, Ecce postridie Caßij literæ Capua à Lucretio familiari eius &c.

214 Si de pace ageretur, præfectus: si de bello, quid erit?) Locus aliquantulum perturbatus, & corruptus: à manu scriptis codicibus nulla ferè uarietate: nos lectionẽ quam

proba

probauimus, accepimus. Videndũ an paruo lapsu AGETVR futuro tempore pro ageretur, legendum sit. existimabat Cicero cum ad Pompeium uenisset, si de pace ageretur, se præfictum fore μεταφορικῶς, id est eius negotij principem. ualde enim aptam ad ea consilia personã suam iudicabat: contrà, si de bello, inquit, ageretur, quid ero? cum parum idoneum se sciat ad belli munia. Quod etiam ingenue fatetur his uerbis ex XIIII libro. Et nescio quo pacto tibi ego possim, mihi tu dicere τέκνον ἐμὸν οὔ τοι δέδοται πολεμήϊα ἔργα, ἀλλὰ σύγ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα λόγοιο. aliter enim cum alijs, aliter cum Attico loquebatur.

Maximis & miserrimis rebus perturbatus sum: &c.) 214
Non parum deprauatus erat & hic locus: ope tamen meliorum codicum facilè eum restituimus. Si diligenter animaduertes, uidebis nullam quasi idoneam, & sibi conuenientem sententiam ex ea, quam condemnauimus lectione colligi posse: ex ea autem quam probauimus, & elegantem, & planam.

Et quanta ei fides sit adhibenda:) Nos HABENDA 214 in fine
legimus, ut in cunctis manu scriptis inuenimus: & sanè Habere fidem, frequens est apud optimos auctores. Adhibere, nescio an à Cicerone hoc significatu usurpatum sit: nam Adhibere fidem in aliquo negocio ut adhibere studium, industriã, artem, usitatum est atq; elegãter dictum. Cic. pro A. Cluentio, Vt quam ipse adhibere consueuit in amicorum periculis fidem & diligentiam, cum uim animi libertatemq; dicendi in hac mihi concedat &c. Eadẽ peruersio erat in secundo libro de diuinatione. nã in impressis codicibus, & his etiã qui meliores putantur, ita locus hic legebatur, Quod si insanorũ uisis fides non est adhibenda, quòd falsa sunt: &c. cũ uetustiores oẽs (habuimus

enim

enim & illorum librorum non contemnenda exemplaria) Fides non est habenda, retineant: ut facile quenuis etiam diligentem, & peritum uirum hæ labes in errorem inducere potuerint. Scio clarißimos nostræ ætatis uiros, & qui scriptis suis Ciceronē exprimere, ac reddere summo studio: & admirabili industria conati sunt, Adhibere fidem, pro Habere, dixisse: nollem eos his autoritatibus nixos id pronūciare: nam tot optimorū codicum consensu, & testimonio deprauata esse ea loca cōuincitur: sed puto illos prudētißimos, & accuratißimos uiros alia etiam exempla proferre posse, ut latinitatem suam tueantur.

215 *Non futurus sit sui iuris:) Nihil sanè hic mutauimus: cum tamen omnes codices antiquiores diuersos inueniamus, non uisum est committere ut aliquis nos id negligentia putet prætermisisse. Est igitur in illis hic locus mancus decurtatusq; : tres enim postremæ dictiones ibi non leguntur, oratioq; omnino imperfecta est. Restat nunc diligenter cōsyderare, an quod post dictionē* FVTVRVS, *sequitur, fuerit ab aliquo suppletum eorum qui operæ precium se facere existimabant, cum ueterum scripta uetustate dilapsa, & lacera, ipsi suo ingenio aliqua excogitata uerisimili sententia replebant. Nos totam hanc rem à doctioribus (si suo ingenio dignam existimauerint) uolumus iudicari: tantum quam inuenimus uarietatem ostendere, & testificari uoluimus.*

215 *Ille legibus serui mei contra auspicia ferendis autor.) Hic locus continet uetera peccata Pompeij, qui Cæsari omnia tribuit, eamq; illi potentiam, autoritatemq; comparauit, ac postea confirmauit, ut nefarium patriæ bellum inferre potuerit. Duarum aūt literarum non magna peruersione adeo deprauatus erat, ut nihil fœdius dici, cogitariq;*

gitariq́; poſſet. Nos PER VIM ET CONTRA AVSPICIA *caſtigauimus: quæ lectio tam clara eſt, ut nullos dubitaturos credamus quin ita legendum ſit. ſæpe autem Cicero ſic loquitur.*

M.´que Marcello conſuli finienti prouincias Gallias 215
Calen. Mart. reſtitit.) Hanc rem diligenter narrat *Appianus lib.* 11. τῶν ἐμφυλίων, *his uerbis*, ἐσπουδᾶτο δ' ἤδη (*loquitur autem de Marcello*) καὶ διαδόχους αὐτῷ πέμπειν ἐπὶ τὰ ἔθνη προαφαιρῶν τοῦ χρόνου· ἀλλὰ διεκώλυσεν ὁ πομπήϊος εὐπρεπείᾳ τε λόγου καὶ εὐνοίας ὑποκρίσει: μὴ δεῖν ἄνδρα λαμπρὸν καὶ ἐς πολλὰ χρήσιμον τῇ πατρίδι γενόμενον ὑβρίζειν βραχεῖ διαστήματι χρόνου καὶ δῆλον ἐποίησεν ὅτι χρὴ μετὰ τὸν χρόνον παραλύειν τῆς ἀρχῆς αὐτίκα τὸν καίσαρα. *Cœlius quoque de hoc ipſo certiorem fecit Ciceronem, qui in Cilicia eo tempore cum imperio erat, inquit enim, Illa præterea Cn. Pompeij ſunt animaduerſa, quæ maxime confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret ſe ante Calen. Mart. non poſſe ſine iniuria de prouincijs Cæſaris ſtatuere: poſt Calend. Mart. ſe non dubitaturum.*

Ego autẽ paraui.) Nos *ſcripſimus* EGO NAVEM 218
PARAVI: *quod etiam Germani adnotarunt. Quæ ſequuntur autem uerba cum ſequenti ſententia legi debent, Quanuis, inquit, nauem pararim, citoq́; me nauigaturum putem, tamen expecto tuas literas, quibus reſpondeas conſultationi meæ.*

πολλὰ μαθεῖν:) *Hæc Græca uerba corrupta erant: nec* 218
enim μαθεῖν *ut Diſcere ſignificet, ſed* μάτην *ut Fruſtra, in ueteribus ſcriptum eſt.* Nos *quæ potuimus tuto emendare, ea caſtigauimus, reliqua quàm maxima potuimus fide, & ſedulitate deſcripſimus, ut ſiquis in hæc uerba ab aliquo Græco auctore, uel enunciata, uel citata incidat, poſ-*

ſit

ſit locum nullo labore reſtituere, conferens cum ijs priſcis ueſtigijs: credimus enim ea omnino ex aliquo poeta eſſe, ſed cum tam multi perierint, ut hæc etiam (ſeu tragœdia, ſeu aliud poema erat) temporis iniuria amiſſa ſit, difficile admodum eſt, ſeu magna potius felicitas in hæc incidere: ex his autem characteribus uix poſſe puto ſinceram lectionem elici. Quod autem ῥαθυμᾶν pro ῥαθυμεῖν ſcriptum in noſtro libro uides, uitio librariorum factum eſt.

219 in prin. Sed mea manſuetudine.) Meliores codices, MEAM MANSVETVDINEM, habēt, ut ſit exclamatio. admiratur enim & ipſe tantam ſuam eſſe manſuetudinem, ut poſt tot flagitia, & graues Dionyſij iniurias ne animum illius offendat, iubeat ad ſe referri epiſtolā quam ad illum miſerat. Arbitror autem eam accuſationē Dionyſij continuiſſe, expoſtulationemq́; iniuriarum ſibi illatarū: quare ne leuem, & iratum hominem magis exaſperaret, ſummum ſtudium ponit, ne ea in illius manus perueniat.

219 Faſciculum, qui eſt M. Decurioni ſcriptus.) Scripſimus ferè hunc locum quemadmodum ſcriptus eſt in uetuſtis codicibus, monoſyllabum tantum DE negleximus, quod neſcio quomodo huc inrepſerat: ſic enim in antiquiore noſtro legitur, TV FASCICVLVM QVI EST DE MARCO CVRIO INSCRIPTVS. Hic eſt autem Curius ille, qui Patris uiuebat, cui commendarat Tironem ægrotum, & in cuius diligentia omnem ſpem eius ſalutis habebat: tres autem ad hunc ſcriptæ epiſtolæ in uolumine ad M. Marium leguntur.

219 in fine. Spero etiam, quoniam adhuc nihil nobis obfuit, nihil mutaſſet:) Locus hic miſerabiliter lacer, & diuulſus eſt: antiquior noſter codex (ut omnem, quam poſſumus ſtudioſis opem feramus, etſi hunc ego pro deſperato habeo)

pro

pro MVTASSET, VNITASSET habet:reliqua ei cum uulgatis conueniunt. Oportet omnino hic stellulam, quæ mendum coarguat adponere: nam quòd paulo supra uacuum spatium reliquimus, existimamus uocem aliquam Græcam deesse: cuius cum nullum uestigium in manu scriptis sit, nihil aliud nobis faciendũ fuit, nisi sedẽ suam illi cõseruare, ut si quãdo in integriore aliquo codice inuenta fuerit: illinc in nostrum etiam transferri poßit.

Deseret igitur talem ciuem? & eos unà quos is secum 220 habeat.) Nos multa hinc menda sustulimus, uel potius totum locum alium reddidimus, ex mendoso scilicet, & obscuro clarum, & integrum facientes, atq; id beneficio antiquioris nostri codicis. Qui diligenter nostram lectionem consyderarit, spero, iudicium nostrum probabit. Fingit aliquem mirari suam sententiam, nec posse credere hoc unquam Pompeium commissurum: diligenterq́; se interrogare, quomodo putet fieri posse, ut talem ciuem deserat, & quos unà sciat esse: cum habeat præsertim ipse cohortes XXX: cui ipse DESERET respondet, additq́; causam cur ita credat: tanto enim timore perculsum illum, tantopereq́; de sua salute solicitum esse dicit, ut nihil spectet aliud, nisi fugam. Cum autem aliquid uehementer aßeueramus, de quo interrogati simus, eodem utimur uerbo quo usus fuerat, qui cum admiratione, & indignatione aliqua nos interrogauerat: ut est etiam in illo eleganti epigrammate quod est in libello, qui continet lusus in Priapum, Fur abeas: pœnam licet indignere: feramq́; Propter olus, dicas, hoc ego? propter olus. Sic enim legimus eos uersus: nõ ut in melioribus etiã editionibus scripti sunt: quod etiam declarat Græcum epigramma, unde hoc expreßum est: antea enim Græcum

factum

factum esse putamus, posteaq; Latine non ineleganter redditum: hi autem ultimi duo uersus, ἀλλ' ὡς ἐντέταμαι φῶς ἔμβλεπε: τοῦτο δ' ἐρωτᾶς τῶν ὀλίγων λαχάνων εἵνεκα: τῶν ὀλίγων. Quod SI EX IPSO, id est ipsius Pompeij intellexisset, falsum esset, & contra historiam. nam Pompeius in epistola ad Coss. hoc ipso in uolumine illum habere tradit XIX cohortis, quæ suæ sint, XII autem ipsius proprias: quæ numerum ferè conficiunt XXX cohortium, quas Domitius habebat. supraq; narrat se ad illum scripsisse: primum uti ipse cum omni copia ad se ueniret: si de se dubitaret, ut cohortes XIX quæ ex Piceno ad se iter habebant mitteret.

220 Quod enim tu meum consilium laudas:) Nos CONSILIUM deleuimus, in nullis enim manu scriptis uidimus: & nisi hoc me fallit, uacare puto, uel potius elegantiorem sensum fœdare. meum enim, scilicet dictum, & ἀπόφθεγμα intelligo: sic enim quod subiungit, uocari debet, non consilium. multis autem locis sic loquitur Cicero.

Ibidem Qui patriam reliquit: Italiam deseruit.) Antiqui libri melius ITALIAM RELINQUIT: nondum enim ex Italia fugerat: quanquam id facere cogitabat: omnesq; uidebant eam ipsum omnino relinquere uelle.

221 Πρὸς ταῦθ' ὅτι χρὴ: &c.) Hæc uerba Græca, quæ antè deprauata legebantur, ex antiquo nostro exemplari accepimus: citantur autem à Suda in dictione παλαμᾶσθαι. non memini me alibi ea repperisse: quanuis eorum sententia non obscura sit, recteq; intelligatur quam uim hoc loco habeāt. esset tamen non inutile scire, cuius auctoris essent: clariorem enim hunc locum faceret, uidere à quo, & qua occasione pronunciata essent.

Ibidem Quo ad te plura scribam non habeo.) Veterem hic etiam

etiam lectionem reposuimus, ut Intercludor dolore, prohibeor significet, ne ad te plura scribam. non sinit, inquit, dolor quo premor, me ad te plura scribere. nimis autem (si accurate animaduertas) frigida, & inepta erat sententia uulgatæ lectionis.

Ex Italia exire ullo modo, &c.) *Locus erat ualde deprauatus. Nos ex manu scriptis nostram lectionem satis planam, & ueram, ut arbitror, collegimus. Hoc ipso uolumine hos iterum coniunxit: pariq́; consilio uti uelle ostendit, De Lepido, & Tullio quid quæris? illi uero non dubitant quin Cæsari præsto futuri, in senatumq́; uenturi sint. Erat autem hic M. Tullius Ciceronis nostri necessarius, quem ad Atticum non multo pòst dicit se misisse.* 222

Occultauit occurrens ad Lentulum &c.) *Hæc uerba aliquid omnino mendi continebant: nescio an recte id sustulerim. Parum hic adiutus à manu scriptis codicibus, nihil habeo quod affirmem. Currens autem intelligo, magna celeritate iter faciens, ut lib.* XIX. *Vixdum epistolam tuam legeram, cum ad me, currens ad illum Posthumus Curtius uenit. Nec multo pòst, in initio scilicet sequentis epistolæ, Domitij filius transijt Formias* VIII. *Id. currẽs ad matrem Neapolim. Quod si occultaui te, legas: existimare possumus illum antè de hac re Atticum certiorem facere noluisse. uel tu aliquid melius excogita.* MISSV *autem scripsimus, ubi antea* IVSSV *legebatur, autoritate ueterum codicum nixi.* 222

In studijs, ac literis nostris consumo omne tempus:) *Elegantiorem, & ueriorẽ lectionẽ retinent antiqua exemplaria, quam in nostro libro scripsimus. Non enim se dicit consumere omne tempus in studijs, ac literis: nam falsum id fuisset, nec satis honestum illi in tantis reip. perturba-* 223

tionibus, tantoq; belli motu officio boni ciuis deesse: sed loquitur de lamentationibus, & querelis, in quibus totos dies uersabatur: dicit enim se uereri ne cum nihil proficiat, dedecori sit studijs, & literis suis: qui enim philosophiæ operam dedit, eiusq; præsidijs munitus est, debet fortiore animo fortunæ casus sustinere: consumere autem se omne tempus in præclaris, & egregio ciue dignis cogitationibus. consyderabat enim quãta uis esset illius uiri &c. in cunctis uulgatis codicibus præter puncta, quæ peruerse conlocata erant, IN *præpositio abundabat: deeratq;* IGITVR *post uerbum* CONSVMO: *quæ castigata, planam & synceram scripturam relinquunt.*

224 *Iamq; maiora magno tumultu:) Antiqua lectio omni penè mendo uacua est, una tantum litera in nostro abundat: pro* MARI *enim,* MARIA *in eo legitur. Est autem initium carminis ea tempestate notißimi, quo Cassandra futura mala Troianis denunciat. Id est apud Ciceronem libro primo de diuinatione, Iamq; mari magno classis cita Texitur, exitiûm examen rapit: Aduenit, & fera ueliuolantibus Nauibus compleuit manus littora. Quòd autem pronunciatum sit à Cassandra, paulo antè declaratur: inquit enim, Deus inclusus corpore humano, nõ iam Cassandra loquitur. quæ autem nunc nobis tam obscura sunt, & incerta, ea tunc plana, & nota omnibus erant. Ilias autem malorum, id est infinita quædam uis, & multitudo, prouerbium est, de quo Eustathius in proœmio in Homerum mentionẽ fecit,* καὶ παροιμία μέντοι κακῶν ἰλιάδα φησὶν ἅυτη ἣ καλοῦ παντὸς ἰλιάς ἐστιν.

225 *Conculcari inquam miseram Italiam uidebis proxima æstate, aut utriusq; mancipijs.) Hæc uerba mendo uacare non puto: nam & antiquæ scripturæ diuersitas id arguit, &*

& monosyllabum AVT, *quod cum disiungendi naturam habeat, semel tantum poni non solet.* Nos primo *cum fide ueterem lectionem proponemus, deinde quid leuiter suspicemur explicabimus:* PROXIMA AESTATE QAVT VTRIVSQVE IN MANCIPIIS. *uidendum an ex* QAVT *recte* QVATI *fieri posit, ut priori uerbo simule, & ferè par secundum ponat, conculcari inquam, & quati. Quatere autem infestare significat auctore* Nonio Marcello, *qui id confirmat testimonio* Virgilij *in* VIII *libro, Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello. sed hæc incerta sunt, & tenuibus quibusdam tantum coniecturis nixa. Animaduertimus autem hanc epistolam fœdis multis maculis respersam esse, & à librarijs undiq; pessimè acceptam.*

Nec tam inruptio pertimescenda.) Nos *arbitrati sumus legi debere* PROSCRIPTIO. *in antiquo enim codice* IPTIO: *& non multo pòst,* CONFLIGENDO, *ubi* OBLIGANDO *antè legebatur: cuius etiam castigationis non paruum in eodem libro uestigiũ inuenitur.* Et *ne ullam rem, quæ posit aliquid opis adferre ad ingenuam lectionem indagandam, uel ad loci uitium & peruersionem animaduertendã, relinquamus, sic in illo hic locus scriptus est,* MVLTIS SERMONIBVS DENVNCIATA EST IGITVR QVAM VNIVERSAM INTERITVS. *Hoc autem omisimus: nec enim potuimus ex tam confusis dictionibus aliquid boni eruere.* Ibid.

C.*Hircium cum* v *cohortibus subsequi.) Castigauimus* Hirrum. *putamus autem intelligere* Hirrum *illum inimicum Ciceronis, olimq; eius competitorem, de quo antè longius locuti sumus.* Rem *parui omnino momenti* 225

adnotare non pigebit: hoc inquam nomen, N. *litera terminari in antiquiore nostro codice: quod etiam animaduertimus in primo lib. comment. Cæsaris de bello ciuili, sic enim & ibi scriptum est,* Ipse *ex finitimis regionibus quas potest contrahit cohortes ex delectibus* Pompeianis: *in ijs Camerino fugientem* Vlcillam Hirrun *cum sex cohortibus, quas ibi præsidio habuerat, excipit.*

226 *Cum eò uenissem, uidi amplum delectum habere:*) Quiuis *uidere poterat hic mendum inesse: nec enim erat nomen eius, qui delectum haberet.* Autoritate *igitur uetustioris nostri codicis castigauimus* T. *Ampium. Secutum autem hunc esse* Pompeij *partes notū est. consolatur enim eum Cicero, uel potius bene sperare iubet, confirmans illi de suo celeri reditu epistola illa, cuius initiū est,* Gratulor *mi* Balbe *&c. appellabatur autem* T. *Ampius* Balbus, *ut etiam colligitur ex epistola quadam, qua ipsius libertum* Ser. *Sulpitio commendat, ita enim inquit,* Cum T. *Ampio* Balbo *mihi summa familiaritas, necessitudoq́; est: eius libertum* T. *Ampium* Menandrum *hominem frugi, & modestum, & patrono, & nobis uehementer probatum, tibi commendo maiorem in modum.*

227 In *fine posterioris epistolæ* Cn. Pompeij *sunt hæc uerba,* CVRA VT VALEAS: *quæ in melioribus manu scriptis non leguntur. ea, seu nos non deleuimus, quòd in legendo prætererint: seu tunc à nobis damnata contra nostrum mandatum librarij descripserunt: uerum sint'ne, an non sint, parui omnino refert.*

227 Quæ Dialio *ad* Consules *dederas.*) Nos *& hic, & iterum in epistola* Pompeij, *quæ non multo pòst est,* D. Aelio *scripsimus.*

229 Atq; *ea honorificè, & tardè:*) Emēdauimus LARGE *ex nostro*

ex nostro illo codice: quam quis non uideat meliorem esse lectionem? Cum enim primo Romæ *cœptum est agi de pace, multi libenter odio ciuilis belli eius conditiones accipiebant: ualdeq; ad eam propensi, & inclinati erant, ideoq; Cicero ad Cæsaris conditiones, postulataq; honorifice, & largè responsum esse tradit. si autem* TARDE, *contrarium esset sententiæ Ciceronis.*

Quæ quoniam ratio omissa est:) Hic *receptam lectionem conseruauimus: cum autem manu scripti omnes aliter habeant, non uisum est alienum eam quoq; scripturam notã facere: & testatã apud omnes relinquere: ita enim est in illis,* QVAE QVONIAM RATIO MISIT. 230
Fateor *sanè me nunquã hoc uerbum sic positũ inuenisse: ueruntamen quia quædam in natura uerborum inueniuntur, quæ quamuis nos facere aliquid, dicere uideantur, tamen potius rem illam, de qua dicuntur, pati significãt, ut* Verto *sæpe apud* Liuiũ *& alios optimos autores: quemadmodum etiam apud* Ciceronem Cõuerto *in* Bruto, *Vox permanens, uerum subrauca natura, sed hoc uitiũ huic uni in bonũ cõuertebat.* Et *in libro de* Fato, *Quia sunt immutabilia, nec in falsum è uero præterita possunt conuertere. Quem locum ego emendaui ex uetusto exemplari, cum corruptè antea* Conuerti, *legeretur, & non pauca alia, ut notißimum est, & à Grammaticis diligenter adnotatum. Quis scit an etiam* MISIT *hic à* Cicerone *ita sumptum sit? Accuratius hoc eruditiores considerabunt, ego nolui officio meo deesse: cur enim, quæ aliquam imaginem priscæ lectionis habeant, nota non facerem? si improbabuntur, poterunt facile repudiari: & tamen sic (conseruata suo loco recepta iam lectione) adnotata, nihil nocere posse uidentur, & sæpe non parum prodesse.*

230. in fine. Per L. Cæsarem, & Fabium allatas.) Manu scripti FABATVM, non Fabium habent: nos tamen nihil mutauimus. Dion L. Cæsarem, & L. Roscium nominat, quem locum antè citauimus libro septimo, dum confirmamus castigationem illam QVAE SIT OPMH CAESARIS. uidendum igitur an L. Roscius Fabatus appellaretur.

232 Seu per montes explicare:) Et hunc etiam locum non tetigimus, licet corruptus sit, ut putamus: nec enim ei ullam opem adferre potuimus. proponemus hic tantum ueterem scripturam, & ipsam inquinatam, & peruersam: est autem hæc, SVBSIDIO DOMITIO IRE POSSIM SEMPER MONTIS EXPLICARE &c.

234 Vt pars exercitus ad Balbum mittatur.) Manu scripti libri, AD ALBAM. Sic etiam Cicero ad Atticum scribens hoc uolumine, Cohortesq́; sex, quæ Albæ fuissent, & cetera. quare (ad Albam) scripsimus: erant autem ibi cohortes Domitij in præsidio: Antea in epistola Pompeij de Domitio loquentis, Nam partim Albæ, partim Sulmone conlocauit.

Ibidem Vt quamprimum cum omnibus copijs huc uenias.) Nos, CVM OMNI COPIA, ut est in antiquiore nostro, scripsimus. Appellat autem sæpe Pompeius in his epistolis copiam singulari numero τὴν δύναμιν. Antea inquit, Vt si uobis uideretur, alteruter uestrum ad me ueniret, alter in Siciliam cum ea copia, quam Capuæ, & circa Capuam comparastis. Sic Virgilius, Respicio, & quæ sit mecum copia lustro. Quin & Cicero pro L. Murena eam uocem eodem significatu usurpasse uidetur, cum inquit, Non usq; eò L. Catilina remp. despexit atq; contempsit,

psit, ut ea copia, quam secum eduxit, se hanc ciuitatem oppressurum arbitraretur. Sequenti tamen epistola idem Pompeius Copias numero multitudinis protulit, ubi tamē (aduersariûm) pro (aduersariorum) posuit: quæ antiquis familiaris locutio à Cicerone notatur in Oratore. Seruius etiam Sulpicius (oppidûm) dixit pro oppidorum, Cum uno loco tot oppidum cadauera proiecta iaceant.

Quod magis desuerit, multū esse à literis:) Partim ab antiquo adiuti, partim coniectura ducti, DESVERIT MVTVM ESSE A' LITERIS, scripsimus. Mutum autem à literis, ut in Oratione ad Pontifices pro domo sua, Inops ab amicis dixit, & nuda à magistratibus. locum autem ipsum ponemus, Tam inops autē ego eram ab amicis, aut tam nuda resp. à magistratibus. Quod si diligenter antiquior noster liber consyderetur, sic etiam scriptus inuenietur locus ille quinti libri in eo, In Amano tutò consedimus, copioso à frumento, Ciliciam propè con spiciente, &c. Verum quia totus ille locus aliquantulum perturbatus est, ibi receptam lectionem, quæ præpositionem eam non habet, conseruauimus: non incommodum autem fuit, datam nobis esse occasionem hanc rem tunc negligentius actam, retractandi. 237. In principio.

Eo modo autem ambulat Cæsar, & ijs diarijs:) Ita enim scripsimus, cum antè impressi HIS DICTIS haberent. Alij corrigunt, HIS TRIARIIS: quod non probo. quid si HIS CONGIARIIS legas? omnino (nisi fallimur) locus mendosus. DIARIIS autem scripsimus, non quòd ea lectione delectemur: sed in tantis tenebris à luce ueterum codicum deflectere timuimus. iussimus autem ad hunc locum stellulam poni: quæ infra tribus uersibus importune posita est: nihil enim mēdi est in eo 237

 uersu,

uersu, prope quem posita est: & hic, ubi necessaria (nostro iudicio) est, deest.

238. in prin. An maris adipiscendi:) Cum antiquiores codices APISCENDI habeāt, utanturq; hac uoce Lucretius, Terentius, Tacitus: cur non debui & ego ita scribere? nam scimus quandoq; Ciceronem delectatum esse uerbis antiquioribus. Ser. quoque Sulpicius in epistola de obitu Tulliæ inquit, Magnamq; ex ea re laudem apisci.

238 Nec me mouet (quod scribis) ionupsi meum) Si diligenter animaduertas, nihil ferè mēdi habent hoc loco antiqui codices, unde reliqui fluxerunt: ut mirer tantopere postea ab alijs (cum facile antè corrigi posset) deprauatum fuisse. Noster antiquior IOVI IPSINICVM. quod si considerassent C. & Q. literas sæpe confundi, alteramq; pro altera capi, nullo labore quicquid restabat peruersionis restituissent. nam cum duæ sint uocales sibi hærentes, sæpe altera supprimitur, & interit, ut paulo suprà DIARIS, pro diarijs in antiquo est scriptum, & eadem ratione infinitæ penè uoces. Nos igitur putamus IOVI IPSI INIQVVM scribendum esse: id est uehementer iratum, & exasperatum, ut nec dijs, nec hominibus parcat. Sic appellat in epistola ad Plancum, Seruilium, qui actionibus suis aduersabatur, Res in posterum dilata, uenit paratus Seruilius Ioui ipsi iniquus, cuius in templo res agebatur. c. autem pro qu, in antiquis codicibus alibi scriptum obseruaui.

239 Sed nihil desero:) Nos DESIDERO emendauimus: ut sit sensus, nihil amplius opto. nam quod tibi placeat, & quod rectum sit intelligo. cum enim de his duobus antè dubitaret, cupiebat ab Attico doceri: nunc se cognouisse dicit, nihilq; amplius desiderare: suas nūc partes, ut sibi

ut sibi honoriq; suo non desit.

Vt res sine sanguine conficeretur.) Nos CONFIERET, *ex antiquis codicibus castigauimus: quo etiam uerbo usus est Ser. Sulpitius in epistola, qua consolatur Ciceronem de obitu filiæ: inquit enim, Propterea per quos ea confieri debent, propinquos, ac familiaris, ipsi pari molestia afficiuntur.* Nam Vergilium etiam hoc non repudiasse, *ut uetus nimis uerbum, notum unicuiq; est.* 240

Municipia uera adeunt.) Sic antea in cunctis legebatur: *eam nos lectionem improbauimus, ueteremq; restituimus, credentes hanc esse sinceram, & rectam. agit enim de honoribus* Cæsari *habitis, & ostendit quemadmodum omnes omnia facerent, quo illum sibi conciliarent: optimates enim occurrebant, & se ei uenditabant, municipia uerò* Deum, *scilicet faciebãt, omnium honorum, & laudum genere in illum effuso, & olim de ægroto* Pompeio *fecerant, deos orando, & uota nuncupando pro illius salute.* Sic *& alibi de hominibus loquẽdo, dicit* Cicero: *ut in epilogo orationis pro* P. *Sestio,* Video P. *Lentulũ cuius ego patrem &* Deum, *& parentem statuo fortunæ ac nominis mei, fratris, rerumq; nostrarum, &c.* In III. *item libro de* Oratore, *Quem* Deum *(ut ita dicam) inter homines putant.* ADEVNT *autem multis de causis (nisi fallimur) probari non poterat.* Ibidem.

Qui me exturbẽt, cum ipsi domi maneant) Debuit declarare *locũ unde se exturbarent: quare nos,* QVI ME EXTVRBENT CVM IS *castigauimus: ita enim fere habent manu scripti codices.* Exturbare, *est de loco uiolenter mouere, & quasi præcipitem agere. ipsi autem domi maneant, otiosi omnibus commoditatibus circunfluentibus, in me autem seueritatem exercere uolunt.* 241

EX LIBRO IX. EPIST.

AD ATTICVM.

242 *Ac Theophani persequamur.*) Animaduerte uulgatos etiam codices hoc loco Theophani secundo casu habere à recto Theophanes, ut Achilli, Themistocli, Oronti, eadem ratione qua alibi etiam notauimus. Diximus alias habere nos Terentium illum, qui olim Politiani fuit: locus igitur hic in Heauton. Cum prima luci ibo hinc. Me. de nocte censeo. aliter in eo legitur, id est, cum primo luci ibo hinc. estq; eius hæc locutionis declaratio ex antiquo exemplari ab Angelo descripta, Primo luci alterũ ablatiui est, alterum genitiui: nam luci declinauit, ut Vergilius Oronti, Achilli, & Vlyxi. Etsi non latet me Aelium Donatum aliter eum locum legere, & fortasse uerius, eodemq; casu duas illas uoces prolatas esse intelligere: tradit enim ueteres masculino genere lucem dixisse: si autem (luci) genitiuo casu, ut interpretationis illius autor censuit, dictũ fuisset, possemus suspicari à recto (luces) deductum esse. nam in usu etiam priscis illis fuisse mirum uideri non debet.

Ibidem. *Prope ego unus, &c.*) Accepimus ab antiquiore nostro, nostri libri lectionem: numerat autem Faustum proquæstorem cum illis, qui ius habebant, & iustam excusationem mare cum Pompeio trascundi. De Fausto hoc, cum de Pompeij comitibus ageret, his item uerbis alibi meminit, Quid enim tu illuc Scipionem, quid Faustum, quid Libonem prætermissurum sceleris putas? Quæ autem essent recentium inimicitiarum causæ inter Appium & Cæsarem aperit Plutarchus in Pompeio his uerbis: πρὸς δὲ τούτοις ἄππιος ἀφίκετο κομίζων ἐκ γαλατίας ἣν ἔχρησε πομπήϊος καίσαρι στρατιὰν καὶ πολλὰ μὲν ἐξεφαύλιζε τὰς ἐκεῖ πράξεις καὶ λόγους ἐξέφερε βλασφήμους περὶ καίσαρος, αὐτὸν δὲ πομπήϊον ἀπείρως

ἀπείρως ἔχειν ἔφη τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ δόξης ἑτέροις ὅπλοις πρὸς καίσαρα φραγνύμενον ἐν αὐτοῖς κατεργάσεται τοῖς ἐκείνου στρατεύμασιν ὅταν πρῶτον ὀφθῇ τοσοῦτον καὶ μίσους πρὸς καίσαρα καὶ πόθου πρὸς πομπήιον ἐνυπάρχειν αὐτοῖς.

Quam III. *Non. Mart.* ὑπὸ τὴν δεῖλην *dedisti.*) *Castigauimus ope nostri melioris exemplaris, Quam* III. *Non.* ὑπὸ τὴν διάληψιν *dedisti. est autem* διάληψις *idem quod* λῆψις.. *Vide(ne idem inutiliter repetamus) quæ adnotauimus eo loco* VII. *libri, Tua* λῆψις *quem in diem incurrat, nescio.* 243. in pri

Τίς δ᾽ ἐστὶ δοῦλος.) *Euripidis senarius, autore Plutarcho in commentario, cui titulus* πῶς δεῖ τὸν νέον τῶν ποιημάτων ἀκούειν. *inquit autem,* καὶ πάλιν τοῦ Εὐριπίδου λέγοντος. τίς δ᾽ ἐστὶ δοῦλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὢν ὑπακουστέον ὅτι καὶ περὶ πόνου καὶ νόσου τὰ αὐτὰ εἴρηκεν. *Ad huius uersus sententiam existimo allusisse Didonem* IIII. *Aeneidos, cum dixit, Quem timui moritura?* 244

Confido igitur aduentum nostrum illi quoquo tempore fuerit (ut scribis) ἀσφαλέστερον *fore.*) *Antiqui codices in tertia collatione* ἀσμένιστον *habent, & ita scripsit Atticus: ut colligitur ex epistola, in qua multa loca ex eius literis citat. In ultimo hæc sunt uerba, Postea si opus fuerit, non erit difficile, & illi quoquo tempore fiet, erit* ἀσμένιστον. Ibidem.

Μὴ αὐτὸς τὶ πάθῃ.) *Non pauca in his Græcis consultationibus castigauimus: quorum hoc unum est: pro* πάθῃ *enim,* ἄρθηται *scriptum in antiquis est: id est, è medio tollatur, & extinguatur. Plutarc. in commentario de Stoicis contrarietatibus,* πάλιν ἐν τῷ α. περὶ δικαιοσύνης εἰπὼν περὶ τῶν θεῶν ὡς ἐνισταμένοις ἐνίων ἀδικήμασιν. κακίαν δέ φησι καθόλου ἄραι οὔτε δυνατόν ἐστιν οὔτ᾽ ἔχει καλῶς ἀρθῆναι 245

τὴν ἀνομίαν, τὴν ἀδικίαν, τὴν ἀβελτηρίαν.

Ibidem. Τυραννουμένη μᾶλλον ἢ ἐν πολέμῳ.) Emendauimus sic, τῇ εἰρήνῃ μᾶλλον ἢ πολέμῳ. uulgata lectio nullum satis idoneum semsum habebat.

Ibidem. Εἰ πολιτικὸν τὸ ἡσυχάζειν:) Inducit Philicum quendam sua in historia Dion hortantem Ciceronem ut forti animo exilium ferret, longo sermone cum eo habito: suadet autem hoc illi, quod nunc Cicero consultatione hac complectitur. eius hæc sunt uerba, ἂν μὲν γάρ μοι πεισθῇς καὶ πάνυ ἀγαπήσῃς τὸ χωρίοντε τὶ παραθαλάσσιον ἔξω πάτου ἐκλεξάμενος καὶ ἐν αὐτῷ γεωργῶν τε ἅμα καὶ συγγράφων τι ὥς Ξενοφῶν, ὥς Θουκυδίδης. τότε γὰρ εἶδος τοῦτο τῆς σοφίας διαρκέστατον ἐστι καὶ παντὶ μὲν ἀνδρὶ πάσῃ δὲ πολιτείᾳ ἁρμοδιώτατον.

247 Qui nos hoc defendente ne dicam grauius.) Credidimus negatiuam particulam negligenter omissam fuisse, ut NON DEFENDENTE antea lectum sit, eamq; addidimus. Non potuit autem magis Pompeij culpam minuere, iniuriamq; ab illo acceptam leuiorem reddere quàm dicens, se ab eo non defensum, cum uerius Pompeius ipsum prodidisset: cùm enim ab eo immortalia beneficia accepisset, postquam periclitari uidit, ne sibi ille molestus esset, in Albanum suum exiuit: quò cum Pisonem generum ad opem implorandam Cicero misisset, ipse quoque postea supplicatum uenisset, ab eo neglectus est, ac ne consilio quidem adiutus, cum Pompeius alijs foribus domo clàm se subripuisset. Plutarchus, qui hanc rem diligenter explicat, semper proditum à Pompeio Ciceronem dicit.

Ibidem. Et mater, & dea dixisset αὐτίκα τεθναίην.) Deerat Homeri uersus, quem nos restituimus: est autem in σ. λ. pronuncia

nunciatus à Thetide, cùm uellet filium perterrefacere à pugna cum Hectore committẽda, significans paratam ei esse necem statim post interfectum ab ipso Hectorem: cui postea Achilles sequenti uersu respondet. Decepti autem fuere librarij, quia ambo hi uersus ab eodem temporis aduerbio incipiunt: priorem igitur omiserunt.

Ego uerò hæc efficiam: ei candida uita puto.) Ex antiquiore nostro exemplari nostram lectionem eruimus: quã Germani quoq; ex prisco (ut puto) & illi exemplari adnotarant. VITA *tamen, quod necessarium uerbũ est, nescio cur omiserint: iacet enim sine eo omnis sententia: qua uoce cõseruata, & sublatis ijs quæ antea menda inerant, præclara & plana admodũ sentẽtia ex hoc loco elicitur.* *Ibidem.*

Ad Curium in Municia.) Nos AD CVRTIVM MINVTIA *scripsimus, tribus mutatis uocibus: credimus enim Ciceronem hic Curtium Posthumum intelligere, de quo prius, Cùm ad me, currens ad illum Posthumus Curtius uenit.* IN VIA *abundare nobis uisum est: non enim manu scripti libri habent, & declarationem potius esse existimamus sequentis uocis: nam nomina uiarum persæpe sola ponuntur: ut lib.* XVI. *Statueram enim recta Appia Romam. unusquisque enim scit uiam significare. pro* MVNITIA *autem* MINVCIA *in antiquis libris legimus, & Germani etiam idem obseruasse uidentur.* *Ibidem.*

Quam ut certum uideat.) Germani adnotarunt Curiũ. Nos credimus ex CVRTIVM *Curtum factum esse errore illo, qui sæpe in priscis etiam codicibus inuenitur, ut duabus uocalibus contractis altera desideretur. quia antea multa exempla huius maculæ prolata sunt, non erimus nunc longiores: eundemq; Curtium Posthumum intelligere* 248

gere putamus, de quo paulo antè sermo fuit. Hanc autem *uim habere credimus hæc uerba: quouis potius certe, quàm ut Curtium uideat: ut intelligat se Domitium non reprehensurum,* Eat ille quò uult, modo ne Romam re= *deat: ubi Curtium uidere cogeretur, qui tanto odio di= gnus est, ut ne ipse quidem Cicero patronus, cum aspicere possit.* PATRONVS *autem, non* PRORSVS *om= nes manu scripti habent: ut necesse sit aliquem intelligere qui ab ipso antea defensus fuerit. Fuit etiam quando in hac ipsa epistola sic locum illum putarem legendum,* Hæc *qui in mea uilla non feram, Curtum in curia potero fer= re? ut Curtum nomen sit, non duæ partes orationis.* Ege= *rat autem paulo antè de illo, cùm eum ad se in uillam suã uenisse dixisset,* Fuit *apud me Posthumus, scripsi ad te quàm grauis. Quòd autem antè se scripsisse dicit, his uer= bis de eius leuitate* Atticum *docuerat,* Vixdum *epistolam tuam legeram, cum ad me, currens ad illum Posthumus Curtius uenit, nihil nisi classes loquens, & exercitus: eri= piebat* Hispanias, *tenebat* Asiam, Siciliam, Aphricam, Sar *diniam: confestim in Græciam persequebatur. Sed quia uulgata lectio aliquem etiam sensum habebat, noluimus aliquid temere facere: nec enim nobis tantum tribuimus, ut quicquid uisum semel sit, ilico rectum esse statuamus: rem autem qualis qualis est, attentius considerandam propo= nimus. Quod si hunc* Posthumum *à Cicerone quandoque defensum inuenerimus, omnia fermè, quæ adhuc non pa= rum scrupuli habent, certa & aperta erunt.*

248 *Sicut res scilicet ipsa cogebat, quo uti consilio possẽ.)* Hic locus deminutus est, & mutilus in nostro antiquiore codice: sic enim in eo scriptũ est, SICVT RES SCI LICET IPSA CVM CONSILIO POS= SEM.

SEM. *in alijs autem manu ſcriptis uerbum illud (cogebat)legimus. Germani integriorem codicem hoc loco uidentur habuiſſe: eam enim lectionem reſtituerunt, quam nos hic aptam,& accommodatam iudicãtes probauimus, in noſtrumq́; codicem tranſtulimus.*

Οὐδέ μοι ἦτορ ἔμπεδον ἀλλ᾽ ἀλάλημαι.) *Legimus ex antiquiore noſtro libro, & ex* Homeri *emendatis codicibus* ἀλαλύκτημαι, *prima perſona. uerba ſunt* Homeri λ. κ. *pronunciata ab* Agamemnone *cum* Neſtore *loquente.* ἀλαλύκτημαι, *autẽ,mente conturbor ſignificat,&* ἀδημονῶ. *Diſſentiunt de hoc uerbo grammatici:quidam enim præteritum perfectum,quidam uerò præſens tempus eſſe uolunt. ſed hæc nunc curioſè tractare neceſſe non eſt: qui uolet quicquid de huiuſcemodi rebus ſenſerint diligẽtiores grãmatici ſcire, is eos autores adeat, quibus has quæſtiones explicare operæ pretiũ eſt,qui nec pauci ſunt,nec ignoti.* Ibidem.

Qua facta uolebam ut populari,&c.) Hic locus ualde 249
mendoſus eſt, ueteribus codicibus nullum mihi auxilium adferentibus. quid facerem aliud non habui, quàm ut ad hunc uerſum notam adponerem, quæ peruerſum eſſe, & deminutum doceret: ea tamen aliter,ac nos ſtatueramus, aliquantulo inferius negligentia librariorum lapſa eſt.

Quæ mihi quiddam quo ſtarem inſtillarunt.) Et hunc 250
etiam locum deprauatum eſſe cenſuimus. ſcripturam autem noſtri melioris codicis hic ponemus,ut quàm inquinatus ſit,omnes uidere queant: & ut alij etiam quam poſſunt opem ei adferre conentur: eſt autem hæc, QVAE MIHI QVIDDAM QVA STANT MVTA EST ILLI ARVNT.

Εἰδόσι λέγω.)*Scripſimus* εἰδὼς σοι λέγω *ex antiquis ex-* 251
emplaribus: quam lectionem Germani *etiam agnoſcunt:*

ut di

ut dicat, Nisi hoc rectè scirem, non tantopere affirmarem. non erat autem facile hoc perspexisse cùm esset natura tectus Pompeius, solerteq; aliud sentire, aliud loqui. Ex *priore etiam lectione egregius sensus elicitur: dicerem melior, nisi me pudor uetaret, dignitati ueterum monimentorum, & quasi mihi ipsi, qui illis tantum tribuerim, contradicere.* Est *enim prouerbiū satis frequens,* εἰδότι λέγειν, *id est, rem quampiam alicui narrare, qui eam optimè sciat, quasi hoc* Atticus *(cùm non, ut solebat, res suas* Pompeius, *ita hoc quoque obscurè tulisset) animaduertisse & ipse potuerit.*

251 ὅπως ὡραῖος.) Vetusta *lectio* ὁπλοῦς ὡραῖος, *id est idonea, & bella nauigatio.* I*nfrà autē inquit,* A*beamus igitur inde qualibet nauigatione.* I*d est etiam fœda &* μὴ ὡραία*: etsi enim idonea tempestas non obrepserit, abeamus tamen, ne diutius horum scelera, & insaniam uidere cogamur.* V*idetur autem se corrigere, quòd suprà se opportunam, & bonam nauigationem quasi expectaturum esse dixerat.* V*titur autem & in* X V. *lib. harum epistolarum hac* Græca *uoce, cum inquit,* Hic *autem quantus* πλοῦς*: sed uidebimus.*

252 Senatorum *nullos.* E*mendaui autoritate eorundem librorū, & ratione ipsa motus,* SENATORES MVLTOS. *magis enim mirandum erat multos eius ordinis esse* Romæ, *cum ferè omnes à* Pompeio *relicta urbe discessissent: sed postea rebus ipsius aduersis animo fracti, demum illo* I*talia pulso in urbem redibant. Suprà etiam pro* PAVLVS: AVLVS *scripsi, qui manifestus erat error in cunctis uulgatis.* A. *autem hunc* Torquatum *consolatur suis literis* Cicero, *qui post uictoriam* Cæsaris *diu* Athenis *mansit.*

Festiuo

Festiuo enim simillimus decurro.) Hunc locũ non par= 255. in fine.
uis argumentis censui deprauatum esse: quare antiquam scripturam etsi inquinatam, & corruptam, in nostrum librum transtuli: ut possint uires ingenij sui doctiores in ea purgãda experiri. Est etiam non multo suprà in hac epistola alter locus non parum mihi suspectus, quẽ tamen non uariaui. non alienum autem puto esse hic docere quàm diuersam in nostro meliore probatioreq; exemplari lectionem habeamus: sic in uulgatis, Et iam de supero mari *perlabor, ut antea ad te scripsi.* In eo autem, PLABOQVE, *ubi illi* PERLABOR. *prisca igitur lectio deformata non parum est.* *Est autem accuratè uidendum an hoc etiam, quod receptum est,* PERLABOR, *subditi*tium *sit, & suppletum à quopiam: ut aliquis sensus qualis qualis esset, illinc eliceretur: magis enim molestos, & periculosos eos errores puto, qui tecti sunt, & prima specie multos cum mundi integriq; appareant, fallere possunt: de his tamen quisq; pro suo ingenio iudicet.*

Ad quam ueniet iratus.) Nos, AT QVAM *&c. ca*= 256
stigauimus, ut cum admiratione pronunciatum sit, ut in II. Philipp. *At quàm paratus uenerat, cùm in uilla* Me*telli, &c.* Et *paulò pòst, ubi antè,* QVI EVM MAXIME SALVVM: QVI EAM MAXIME SALVAM *scripsimus. intelligit autem* Italiam: *ut dicat* Pompeium *maxime iratum esse illis qui* Italiam *saluam uellent. cum enim eam deserere cogitasset, non poterat illis amicus esse qui consilium hoc suum improbabant, & eam omnibus uiribus tueri uolebant.*

Vt ais epistola tertia expectabas.) Emendauimus ex 257
antiquis libris, VT ALIIS: *ut sit hæc sententia horum uerborum,* Vt *alijs epistolis, sic etiam tertia* Philoti-

num expectabas:nondum uenerat Philotimus, cum tertiam epistolam ad me dedisti: expectabas autem illum ut prioribus etiam literis faciebas.

258 De Lanuino statim ut audiui.) *Hic totus locus multis maculis (ut putamus) deturpatus est. Nos conati sumus in tantis angustijs ueterem scripturam reddere: quasdam tamen, quas tuto uisi sumus posse, non paruas omnino notas deleuimus: nō minores autem restant, quas tollere, & abluere non paruum negotium erit. Est non multo pòst hoc ipso in uolumine alter locus, qui eandem rem iterum tractat, & ipse quoq; lacer, & inquinatus, & eādem obscuritatem retinens. In fine autem huius epistolæ, D. Liberalibus, scripsimus, significat enim diem quo hæc epistola data est: quæ uerba impreßi omnes codices in principio sequentis epistolæ pudendo errore habebant. ortus autem ille erat, ut puto, quia in manu scriptis libris non est separata ab hac, inferior epistola. Cum autem malè hærentem disiungere uellent, superioris extremam partem inferiori non bene attribuerunt.*

259 Sicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς, alienatur immundæ insulis nudæ decore.) *In antiquis libris hic locus ualde deformatus est: nos eam lectionem secuti sumus, quæ magis similis antiquæ scripturæ uisa est, & magis pura, & ingenua: nec tamen ei tantum confidimus, ut hanc germanam esse, & ueram contendamus. Vt autem facilius certior, firmiorque indagari poßit, uetus hic à nobis scriptura, qualis qualis est, adposita est, Sicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς alienantur immunde insulis unde decore fit: sic me illius fugæ, negligentiæq; deformitas auertit ab amore.*

Ibidem. Tanquam auis illa mare prospecto, euolare cupio) *Alludit ad locum Platonis in epistola* VII *ad Dionis propinquos,*

pinquos, cuius hæc sunt uerba, τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἐζῶμεν ἐγὼ καὶ Διονύσιος, ἐγὼ μὲν βλέπων ἔξω καθάπερ ὄρνις ποθῶν ποθὲν ἀναπτάσθαι, ὁ δὲ μηχανώμενος τινὶ τρόπῳ με ἀνασοβήσοι. habitabat enim tunc Plato in horto, qui Regiæ domui coniunctus erat, unde exire eum ianitor nisi iußu, mandatoq; Dionysij non siuisset. ideoq; dicit se spectare extrà tanquã auem, cauea scilicet inclusam. Accipit igitur sententiam Platonis, eamq; Latinè pronunciat, & rebus suis accommodat. dicit autẽ se mare prospectare Cicero, quia animus erat in cursu, & nauigatione.

Quæ noram etiam uiris bonis.) Alij alijs modis hunc locum corrigere tentarunt: quorum opiniones utinam tam essent probatæ, quàm sunt notæ: antiquior sanè noster codex NOMINA *habet pro* NORAM, *si non rectè, ut nos credimus, tamen sinceræ lectioni uicinius. Nos ex* NOMINA ETIAM, NOMINATIM *fecimus: quam emendationẽ eruditis uiris probauimus, ideoq; eam nulla dubitatione eiectis, explosisq; ceteris secuti sumus: putamus autem* ἀπὸ κοινοῦ *sumendum esse* MINAE: *ut sit, quæ minæ nominatim uiris bonis: quæ denique (ut iterum minæ intelligatur) omnibus qui remansissent.* Ibidem.

Fuga quam tu peregrinationem ὑποκρίζων *appellas.)* 161
Sincerius, elegantiusq; antiqui codices, Quam tu peregrinationem ὑποκορίζῃ *habent, secunda persona præsenti à uerbo* ὑποκορίζομαι, *quod est rem turpem, & deformem honestiore, tolerabilioreq; nomine appellãdo uelo et nunuo. Plato lib.* VIII. πολιτείας, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη ὕβριν καὶ ἀναρχίαν καὶ ἀσωτίαν καὶ ἀναίδειαν λαμπρὰς μετὰ πολλοῦ χοροῦ κατάγουσιν ἐστεφανωμένας ἐγκωμιάζοντες καὶ ὑποκοριζόμενοι ὕβριν μὲν παίδευσιν καλοῦντες. ἀναρχίαν δὲ ἐλευθερίαν.

ὑβρωτίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν, ἀνίδειαν δὲ ἀνδρείαν. *Athenæus lib.* XIII. *de Omphale regina Lydorum loquens, quæ ante quàm regnum occuparet, unà cum alijs multis & uirginibus & matronis certo quodam loco à Lydis contumeliam passa est. gens enim illa quondam luxu, & intemperantia admodum perdita erat. postquam autem ipsa regnum adepta est, ueteris iniuriæ memor, & ipsa quoq; intemperans ulcisci statuit eos, à quibus antea passa esset ludibria. seruis igitur qui in urbe erant uirgines heriles filias tradidit: in eumq; locum, ubi uim, contumeliasq; omnes perpessa erat, coactis mulieribus, ui inuitas heras cum seruis unà clausit.* ὅθεν (inquit) Λυδοὶ τὸ πικρὸν τῆς πράξεως ὑποκορισόμενοι, τὸν τόπον καλοῦσιν γυναικῶν ἀγῶνα γλυκὺν ἀγῶνα. *Eadem igitur ratione, ut culpam Pompeij minueret Atticus quæ fuga appellanda erat, peregrinationem nominauit: animaduertit tamen Cicero consiliũ illius.*

261 Fugam ne fidam an moram deserendam.) *Contra hũc locum stellulam adposuimus: deprauatus enim omnino nobis uidetur: nonnulli in antiquiore nostro uerbum* FIDAM *in* FEDAM *mutare tentarunt: nam ubi uulgati* DESERENDAM, *ille* DEFENDAM *habet. Nõnullas aliquorum emendationes recitare piget: nec tamen ipsi quod firmius sit inuenimus.*

262 *Cùm tu ad me quædam* ἀῤῥενικώτερον *scripsisses*) *Scripsimus* γνικώτερον. *nam ita uetustiores codices habent. primo autem libro ad Atticum* γνικῶς *dixit: uulgata lectio, non ut inepta & falsa à nobis repudiata est, sed hæc ut uerior, & certior magis probata.*

Ibidem Hanc ἢ ἐκεῖνα.) *Valde antè in uulgatis corruptum uerbum Græcum erat: quod integrum ferè in antiquis adhuc conseruatur:* νικῷα *enim erat Attici uerbùm, quo turpem*

comitatum Cæsaris significábat, & flagitiosam turbam improborum quam ille secum ducebat, sequenti epistola, Quàm ille hæc non probare mihi quidem uisus est, quàm illam νεκύιαν (ut tu appellas) timere? Alludebat autem Atticus (ut puto) ad librum XI. Odysseæ, in quo Vlysses narrat quomodo iussu Circes ad inferos peruenit, ut Tiresiã uatem de reditu in patriam, & de sua sociorumq; salute consuleret. eam enim eius poëmatis partem appellarunt antiqui νεκύιαν: quòd ibi de mortuis agatur, & quòd fingat Homerus simulachra & umbras heroũ & illustrium fœminarum ad Vlyssem confluere, & sermonem cum eo habere. Non uisa est autem quibusdam hæc de mortuis narratio eam habere grauitatem quam reliqua illius diuini poëmatis membra: quod etiam ipsum Homerum animaduertisse argumentantur: nam uersum illum quo iubet mater Vlyssem ea diligenter perdiscere, ut poßit postea uxori exponere, de hac potißimũ νεκυίᾳ dixit: ut qui perspiciebat auscultationem eam mulieribus potius quàm uiris aptam & accommodatam esse.

Deinde IIII. Non. Mart. ἐν ἀπολογίᾳ τινὶ, cum breuiter scriberes) Ter iam eandem uocem restituimus, quæ 263
aut omnino deesset, aut falsò reposita esset: legimus autem, ut hic etiam priscum habet exemplar ferè sincerè, ὑπὸ τὴν λῆψιν: id est, cùm appropinquaret accessus quartanæ febris. intelligit autem epistolam, de qua meminit etiam antè hoc ipso in uolumine his uerbis, Tamen ad eam ipsam breuẽ, quã III. Non. ὑπὸ τὴν διάληψιν dedisti, rescribendũ.

Conscius ego alijs.) Locus ualde obscurus, & fortasse 264
corruptus: manu scripti libri nihil ab excusis discrepant. Germani (conscijs alijs) etiam legunt. uideant quæso doctiores quod de hac re statuendum sit: nobis utraq; lectio

ſuſpecta eſt: cum autem nihil certi haberemus, uulgatam lectionem retinuimus.

264 *Exiſtimatus quidem eſt ſemper autor otij.*) *Quamuis receptam lectionem non improbem, tamen quia antiquior noſter codex aliquãtum ab ea diſcrepat, non ueritus ſum (licet inquinatam) illius ſcripturam notam, ac teſtatam facere: pro,* AVCTOR OTII *igitur,* AVCTORITATI *ille habet. iudicet nunc de hoc quiſq; pro ſuo ingenio. Autorem hunc pacis, uel potius non ſuſcipiendi belli grauiſsimum Cicero in epiſtola ad ipſum ſcripta appellat. quare cum hominis natura receptæ lectioni reſpondeat, & ſermo Ciceroni familiaris ſit (nam quoſdam etiã lib.* XIIII. *autores latrocinij appellat) rectè mihi uideor hic antiquo codici fidem non habuiſſe: cùm tamen raro ſoleat ille peccare, non malum fuit peruerſiones etiam illius adnotare.*

Ibidem. *Qui prudentia potius attendere.*) *Locus peruerſus, & deminutus. Antiqui codices cum uulgatis conſentiunt: quare nos eorum auxilio deſtituti, nihil nouare auſi ſumus: cum nihil quod melius eſſet aut ipſi excogitare potuerimus, aut ab alijs excogitatum ſciamus.*

265 *Quid enim tu illuc Scipionem, quid Emagium.*) *Nos* QVID FAVSTVM, *ex antiquis libris emendauimus. Mentionem antè de hoc fecit in prima huius uoluminis epiſtola, cum catalogum faceret eorum qui Cn. Magnum in Græciam ſecuti erant: inquit enim, Et tamen præter hunc & C. Caßium reliqui legati, Fauſtus proquæſtor.*

Ibidem. *Quam uerò* μικροψυχίαν *nec noſtri eſſe, nunciant Aegyptũ, &c.*) *Conſentiũt cum uulgatis codicibus antiquiores hoc loco. Nos tamen ex* NEC, *Cn. fecimus, id eſt,*

Cnei

Cnei nostri. ut Pompeius intelligatur, quē sæpe in his epistolis sic appellat, ut non multo pòst, Cui Cn. noster locum, ubi hortos ædificaret dedit. nam de eo sermonem esse nulli dubium esse debet. Quæ sequuntur autem uerba id manifestè coarguunt: existimabatur autem Pompeius in Hispanias prouinciā suam, ubi & legati ipsius, & exercitus erant, nauigaturus, & omnino ad occidentem spectare: cum decimo libro Cicero persuasum in Italia multis fuisse dicat Pompeium cum magnis copijs iter in Germaniam per Illyricum fecisse. miratur autem μακροψυχίαν *Pompeij, qui in tam remotas terras proficisci cogitaret, & tam longinquam fugam pararet: quod etiam in ultima huius uoluminis epistola tangit, In Aegyptum nos abdimus, exercitu pares esse non possumus, pacis fides nulla est. Eodem autem significatu quo* μακροψυχίαν *hic Cicero: Strabo* μακροθυμίαν *dixit, loquens de illis qui Casilini ab Annibale obsessi erant, in quinto libro his uerbis,* ἰδὼν δ' αὐτοὺς πλησίον τοῦ τείχους σπείροντας γογγύλην ἐθαύμαζεν, ὡς ἔοικεν ὁ ἀννίβας τῆς μακροθυμίας εἰ ἐλπίζοιεν τέως ἀνθέξειν ὡς τελεσφορῆσαι τὴν γογγύλην. *Vtroque autem uocabulo longanimitas, si Latinum uerbum Græco par fingere uelis, significatur, & infinita quædam, & obstinata ratio obsistendi.*

Et quidem est tui consilij ad finem huius miserrimæ uitæ.) Locus obscurus, & fortasse deprauatus: quidam ADFINIS *emendant, ut est etiam in nonnullis manu scriptis, quos puto à nostro antiquiore descriptos esse: in eo enim* ADFINES *legi, supraq; ultimam uocalem, quæ sequitur ordine uocalis, scripta est, ut* ADFINIS *fiat. nulla tamen ex his lectio ita mihi perspicua est, ut non ualde adhuc de sinceritate huius loci dubitem. Quòd au-* 267

tem paulò pòst ex QVIDEM, QVIBVSDAM feci, habui huius animaduersionis autores antiquos libros. Torquebatur mirificè Cicero, quòd nonnullis sapiēs, aut felix fuisse uidebatur, quia in Italia mansisset: tanquam nullius rei rationem habere debuisset, nisi suæ salutis, & utilitatis: sapiens, si id consilio fecisset: felix, si casu hoc accidisset. ille uerò, qui se omnia honesta consilia cautioribus præponere uideri uolebat, ægre ferebat, homines ita de se existimare.

67.in fi.& Nec interim potest non modo statui, sed ne cogitari
in princ.seq. quidem.) Nos ex antiquo nostro codice restituimus locutionem similem illi, & penè eandem, quæ lib. II. harum epistolarum adnotata est: ea autem (nisi fallimur) deleta erat ab aliquo eorum, qui eam Latinam esse, & à Græco sermone fluxisse nescirent.

268 Quod ab ijsdem dilecti sumus.) Antiquior idem codex ILLECTI habet: ego tamen receptam lectionem conseruaui. uidebunt nunc doctiores utra castior uerioŕq; sit.

Ibidem. Sed sit hoc ψευδοσηκοπόλλογον) Quàm inconsideratè hic positum esset hoc uerbum Græcū, dici non potest. Qui πλάσμα emendarunt, coniecturam magis secuti sunt, quàm autoritatem ueterum exemplariorum: id enim uerbum suppleuerunt, quod sententiam tantum impleret. si Germani accurate suum ueterem librum perspexissent, integram (ut puto) & ingenuam in illo lectionē inuenissent: in nostro enim tam certa, & clara est, ut nihil in ea desideretur: itaq; eam auidè arripuimus, est autem λάπισμα, καύχημα, ut Hesychius etiam docet, & λαπιστὴς καυχητὴς ψεύστης. Non credebat autem Cicero tantas copias habere Cæsarē, Matiumq́; amicū illius, eas nimis uerbis augere, & gloriose iactare putabat. Est igitur λάπισμα, falsa quædam

quædam ostentatio, & amplificatio rerum suarum.

Ludum ac uellem:) Locum hunc ualde corruptum & 269 deminutum esse existimamus: ideo notam, quæ mendum indicet adposuimus. antiquiores etiam codices nihilo hac parte meliores. Alij conati sunt rem difficilem, & periculosam meo iudicio, suo scilicet ingenio hunc locum restituere, & supplere: quorum quia notæ sunt opiniones, nihil eas attinet explicare.

Ἀλίμενα uideo tibi non probari.) Hoc loco parum di- 269 ligenter librarij nostri se gesserunt: nam & Latinam uocem, quæ hanc Græcam præcedere debebat, omiserunt, & perperam orationem pupugerunt. post locum autem ex Platone citatum, altero principio facto (in aliam enim rem transit) ita scribere eos uolebamus, Illa ἀλίμενα uideo tibi non probari &c. Vocat autem ἀλίμενα loca quædam quæ portus non habebant: quare ea Atticus non probabat. se tamen de illis cogitasse Cicero dicit, quia occultationem eam quam quærebat, in illis habiturus erat: nec qui ea quæ sibi opus forent fideliter administrarent, suppeditarentq́;, defuturos sperabat, quæ omnia se alio celebri loco inuenire posse diffidebat: toto autem pectore hoc tempore de nauigatione cogitabat. Verba autem Platonis dictione illa ἀνάγκαις, terminantur: sunt autem accepta ex VII. epistola, quæ scripta est ad Dionis propinquos. Germanos quoq; hanc scripturam in suo antiquo exemplari credendum est repperisse, in margine enim eam adnotant.

Et occulte sic omnem:) Emẽdauimus OCCVLTATIONEM: Ibidem antiqua autem scriptura, etsi aliquantulum inquinata est, adeo tamen huic quam restituimus propinqua est, ut sine temeritatis culpa uideatur ita po-

tuisse corrigi. Cum autem infrà, Sed ibi occultatio nulla est: dicat, uidetur omnis dubitatio sublata esse. ex illis enim commodis, quæ in locis importuosis uidebat, alterũ omnino Brundisij deficiebat, de altero nõ loquitur: nihil enim uerendum de eo Brundisij. In locis autem desertis periculum erat ne quæ sibi ad usum necessaria erant, deessent, præcipuè si uellet ibi occultè degere, quod tamen ipse diligenter se prouidisse dicit.

269 Locum uberem ut hortos ædificaret.) *Nos auxilio ueterum codicum* LOCVM, VBI HORTOS AEDIFICARET *scripsimus:* VBE *tantum in illis, pro* VBI *legebatur: in reliquis nihil omnino peruersionis. sed qui in antiquis exemplaribus tractandis exercitati sunt, huiuscemodi errores sæpe inuenerint necesse est: confunduntur enim hæ duæ uocales, & altera sæpe alterius locum subit, ut à diligentißimis, & eruditißimis uiris animaduersum est.*

270 Nihil Curione se duce facere:) *Manu scripti libri,* CVRIONEM *accusandi casu habent, quam lectionem & accepimus, & sinceram esse existimamus, ut se Syllæ, Curionem Pompeio comparans dicat, Nihil Curionem facere se duce, quod Pompeius antea Sylla duce non fecerit. Locus tam certus est (nisi fallor) ut nihil amplius eum oporteat confirmare, & declarare. uidendum potius accuratius in uerbis his quæ sequuntur, an uitiũ sit, Ad ambitionẽ quibus exilij pœna, &c. ego enim ualde dubito: nec tamen in manu scriptis ullam uarietatem inueni.*

71. in prin. Contra se mouerunt:) *Nos duas has ultimas uoces deleuimus, nec enim necessariæ sunt: pulchreq́; intelligitur quod desideratur: & declarationem, paraphrasinq́; quandam illas fuisse arbitramur à recentiore, nec ualde erudito factam.*

factam. E' regione sequentis uersus notam, quæ deprauationem ostendat, cōstitui iußimus. Quis enim ex his uerbis HOMO NON INFANS SED QVIS VLLI NON DICAT, *idoneum sensum ullum eliciat?*

Illinc equidem Cn. profectum puto.) Receptam hic le- *ctionem conseruauimus: in antiquiore tamen nostro codice,* ILLIM EQVIDEM, *&c. legimus. Eadem ratione qua antea multis locis obseruasse nos exposuimus, (istim) pro (istinc) scriptum esse.* Nam *(illi) pro (illic) &* Virgilius *dixit: ut,* Patet illi ianua leto. Et in 11. *Illi mea tristia facta* Degeneremq; Neoptolemū *narrare memento. ita enim exponit* Aelius Donatus. Terētius, *Interea, dum sedemus illi, interuenit adolescens quidam lacrymans.* Et in Hecyra, *Itaque ineptus hodie dum illi sedeo.* Huius *autem aduerbij multa (ut puto) exempla inuenirētur, nisi paßim illa ab aliquibus, qui corruptam scripturam credebant, deprauata, & contaminata essent.* Ibidem

Et primas eius actiones horreo.) Nos *sinceriorem, & meliorem lectionem putauimus esse eam quam restituimus inuentam à nobis in antiquis libris.* Vt *(prima) caput intelligat & principium : non enim actiones appellat, ut puto, quæ gerere debebat Cæsar in Senatu, sed quæ in congressu illo à se agenda, & tractanda erant cum Cæsare.* 278

Cum tu hæc leges, ego illum fortasse conuenero.) Post *hæc uerba addidimus ex uetere codice* τίτλα κόντιγον. *& uidetur autem &* Germanorum *antiquus codex, ex notis quas illi pinxerunt, eandem hanc scripturam habuisse: in nostro tam integri sunt, & rectè compositi hi characteres, ut non facile existimandum sit hunc locum corruptum esse: nec tamen omni scrupulo uacuus est.* τίτλαδι Ibid. in fine & prin. seq.

sæpe

ſæpe dixit Homerus *pro ſuſtine, perfer, perdura, quod à uerbo* τλῆμι, *ut maxima pars grammaticorum putat, modo imperandi* τλᾶθι *&* κατὰ ἀναδιπλασιασμὸν τέτλαθι *formatum eſt. Quidam non ignobilis grammaticus cenſuit eſſe uerbum* τέτλημι, *unde* τέτλαθι *ortum ſit, à cuius fortaſſe profecto* τετλάω, τέτλα *formatum eſt eodem modo, & ſignificatu: uel* τέτλα *per extremæ ſyllabæ abſciſionem à* τέτλαθι *factum eſt: ſeu uitium potius fuit librarij, qui* τέτλαθι *ſcribere debuit, & fortaſſe reliqua uerba quæ inter hanc ſunt & poſteriorem uocem in uerſu* Homeri, *qui infrà poſitus eſt. nam duo ſola illa uerba uix poſſunt abſolutam ſententiam reddere, nec ea memoria teneo me unquam ita apud* Homerum *legiſſe. Sententia ſanè eius uerſiculi quem pronũciat* Vlyſſes, *uidetur hic ualde apta & accommodata eſſe: & hæc cauſa fuit cur hanc lectionem probarem & reciperem. nam duo hæc Græca uerba etſi rectè ſcripta ſunt in priſco exemplari, non tamen ita perfectam ſententiam, & certam rationem habent ut non aliqua dubitatio inſit. hortatur autem ſeipſum ut forti animo congreſſum illum cum Cæſare ſuſtineat, quem maximè formidabat. Iiſdem ferè uerbis &* Vlyſſes *cor ſuum perferre iubet præſentia mala: difficiliorem fortunam quandoq; illud perpeſſum eſſe docens. Eſt autem is uerſus ab illo pronunciatus lib. II.* Odyſſeæ, τέτλαθι δὴ κραδίη καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

272 Vt ne Trebatiũ quidem) *Vetus ſanè lectio* Trabiliũ. *Quam uocem cuncti quoq; formis excuſi libri olim habebant: nonnulli eam poſtea in* TREBATIVM, *conuerterunt: unde in omnibus nunc* Trebatium *eſſe cœpit. Ego ut illius nominis nullam rationem, aut hiſtoriam adferre poſſum, quæ rem obſcuram aperiat, ita tot librorum conſen*

consensum uix contemnendum esse puto. Qui primi pri-
scam, & receptam lectionem condemnarunt, si aliquo ar-
gumento castigationem suam confirmassent, studiosis
omnibus omne dubium exemissent: cum uero nihil eius-
modi fecerint, mirari non debent, si maioris adhuc auto-
ritatis apud quosdam est antiquorum exemplariorum fi-
des, quàm illorum iudicium.

Ἀλλα μὲν αὐτὸς &c.) *Verba Homeri ex* III. *libro* 272
Odysseæ: quæ Minerua Mentorem referens pronunciat,
hortans Telemachum ut absq; timore Nestorem alloqua-
tur. Verebatur adulescens sapientem senectutem laudati
uiri ipse imperitus rerum, & qui tunc primo pedes domo
mouisset: sic autem loquitur, τηλέμαχ᾽ ἄλλα μὲν αὐτὸς ἐνὶ
φρεσὶ σῇσι νοήσεις ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται. *Adducitur*
hic locus à Platone lib. II. *de Legibus, iisdem ferè uerbis*
de eadem re sollicitos bene sperare iussit discipulos suos
uerus Deus, & qui nobis indignissima nece salutem, ui-
tamq; procurauit, si diuina profanis commiscere licet.

Vide quàm sit antiquorum.) Castigauimus, VIDE 272
QVAM SIM ANTIQVORVM HOMINVM:
id est simplicis ingenij, & minime callidi, quales antiqui
homines erant. Græci item ἀρχαίους *appellant rudes, &*
stultos homines, & propter eandē causam εὐήθεις *eosdem*
quoq; uocant. Miratur Cicero, seq; nimiæ simplicitatis
damnat, quòd Atticus iustam suam in Dionysium iracun-
diam reprehenderit, seq; magnopere stultitia sua, & ni-
mia bonitate deceptum dicit. putasse grauius illum latu-
rum, quæ Dionysius improbè fecerat, quàm se, duabus de
causis, & quia amicum offenderat (debemus autem iniu-
rijs amicorum commoueri) & quia iudicium de testimo-
nium quod de illo apud se fecerat, fefellerat.

Philar

Ibid. in fine *Philargyro bene.) Sic omnes ueteres, & noui codices: quare nihil mutauimus: quamuis alij,* DE PHILARGYRO *legant. Putamus autem de Dionysij iniuria adhuc Ciceronem loqui. cum enim (ut opinor) de hac re Philargyrus sermonem haberet cum Attico, Ciceronemq; fortasse accusaret, planum ei fecit Atticus rem aliter se habere atque ille putaret. credebat enim Philargyrus Dionysium esse relictum, & eiectum, cum ipse potius improbè Ciceronem reliquisset. ideoq; dicit illum habuisse causam & ueram & bonam. res enim ita se habebat. facile autem Ciceroni uidebatur defensio sua suscipi & ad exitum perduci posse, ut scilicet in eo negotio nihil culpæ admisisse probaretur. Existimamus autem intelligi debere (respondisti) seu aliquod simule uerbum.*

274 *Sed quid præcipiat sentiam.) Antiquiores libri,* SED QVID PRAERIPI, STATIM *&c. Cum paulo antè ingressus esset disputare quid à se in eo congressu faciendum esset, cito mutata sententia, Quid præripi, inquit, supple necesse est: statim ut cum eo locutus ero, perscribam quæcunq; fecero: non oportet hæc anticipare, & antè, quam gesta sint, uelle explicare. Eodem hoc uerbo, eodem significatu utitur prima sequentis libri epistola, Nisi, si tu aliter censeas, & hinc abero, & filij, sed alterũ mihi est certius, nec præripiam tamen, expectabo tuum consilium. Vulgata autem lectio sensum frigidum habet, & paruum etiam sermonis candorem.*

274 *Tardioris fore belli quod cũ ijs Sinuessam non uenerimus.) Auxilio ueteris nostri libri hũc locũ turpiter fœdatum purgauimus nisi fallimur: sic autem scribimus:* TARDIORIS FORE RELIQVOS, SI IN HIS NON VENERIMVS. *nullum autem est uitium, nisi*

unius

unius tantum literæ in antiqua scriptura, pro RELLIQVOS *enim* BELLIQVOS *scriptũ est: nam (reliquos) per duo ll, ut quãdoq; (relliquias) credidit fortasse librarius scribi oportere. Quàm inepta autẽ, & falsa uulgaris esset lectio, nihil attinet dicere. quid enim nunc de Sinuessa loquatur, cum exponat querelam Cæsaris, quam secum habuerat, quòd ei negasset se ad urbem uenturum? quomodo autem hæc res tardius bellum facere poterat? Hæc sunt tam inania, et ridicula, ut nihil suprà dici poßit. Recte autẽ iudicabat Cæsar reliquos fore tardioris, si Cicero in illis non fuisset: omnes enim boni uiri reprehensionem eam fugere cupiebant: cum autem unus inuentus esset qui fidẽter negasset, illi quoque difficilius cogi poterant. Sequitur autem sermo huic sententiæ conformis. Tardioris autem accusandi casum numero multitudinis, quis non uideat esse, non unitatis generandi? quod fortasse nonnihil occasionis dedit ad errandum. In his autem, frequens est apud Ciceronem, id est unus ex his, ut (in eis) etiam lib. XIII. Academicam omnem quæstionem libris IIII. in eis quæ erant contra ἀκαταληψίαν præclare collecta ab Antiocho Varroni dedi. Item in eodem lib. Incidissemus etiam in illos, in eis in cognatum tuum.*

Quæ ut tu soles dicere νεκῦα.) Sic locũ restituimus auxilio meliorum codicum, in quibus adhuc hæc uox Græca inuenitur, etsi imperitia librariorum aliquãtulum inquinata, non tamen ita ut tota non agnoscatur: nam antè etiã cum hac dictione usus esset, ut de nomine prius ab Attico & sæpe usurpato locutus est: ita enim inquit, Quam illam νεκῦαν (ut tu appellas) timere. quod ita esse scimus ex epistola illa, in qua multa loca ex epistolis Attici citat, nã in uno sic legimus: Ita ut si saluus sit Põpeius, & constiterit 275

alicubi,

alicubi, hanc νεκυῖαν relinquas. Quid autem de hoc nomine sentiamus, antè diximus. quæ autem post hanc uocem sequuntur uerba, adeo conturbata sunt, & peruersa, ut nos rectum esse iudicarimus contra ea stellulam adponere: antiquam autem scripturam reposuimus cum fide, & diligentia. si qua enim spes restat quandoq; sinceram lectionem restitutum iri, ex priscis uestigijs eam exprimi atq; erui posse sperandum est. Quidam AREA SCELERVM, *legunt. alij pro* AREA *Græcam uocem* ἅλως, *quæ tamen idem significat, reponunt: alij etiam alijs modis, ut fit cum ueritas occulta est: nos nihil, quod certum esset uidentes, institutum nostrum conseruauimus, ut in tantis tenebris antiquorum codicum, lucem etsi obscuram & tenuem, non dimutteremus.*

Ibidem *Illa tamen* καταιγίς.) *Sic nonnulli legunt: quomodo autem exponant, notum est. antiqui sanè codices* KATAKIC *habent: ego puto unam syllabam in medium restitui debere, quæ incuria librariorum omissa fuerit, & ita* κατάκλεισις *fieri & legi: quo uerbo etiam utitur lib. II. harum epistolarum, Sed me* κατάκλεισις *mea illa cōmouet &c. Arbitror autem denunciationem illam hic intelligere, quam ipse Cæsar in primo commētario de bello ciuili mitioribus uerbis à se factā esse tradit: inquit enim, Pro quibus orat, atq; postulat, ut remp. suscipiant, atque unà secum administrent: sin timore defugiant, illi se oneri non defuturum, & per se remp. administraturum. nam neque illic hoc nomen communi significatu ponitur.*

Ibidem Non fuit rogādum.) *Nos cū antiquis,* NON FVIT NEGANDVM, *legimus: constituerat omnino hoc illi Cicero liberè negare, quod tamen molestum, & periculosum erat. quum autem hoc Cæsar quasi perspexisset, ut*

honestio

honestiorem finem sermoni imponeret, ut deliberaret petijt. quare Cicero gaudens commodiorem exitum, quam sperabat, sermonem illum habuisse, Non *fuit negandum, inquit.* In *antecedente etiam epistola,* Ergo *ei negandum inquit? quasi dicat, hoc nõ nisi cum periculo fieri potest.*

Inde expecto quidem ἀλλὰ τελίαν *illam tuam.*) *Hæc est recepta lectio, quam cum sententiam nullam habere existimauerimus, eò confugimus, ut antiquos characteres potius descripserimus, quam inania hæc uerba, & inerudita hic inutiliter iacere pateremur: unum autem tantum nomen, atque id fœminino genere desiderari suspicamur & ex hoc loco, & ex illo etiã qui est in secunda epistola sequẽtis libri, qui in nostro antiquiore ualde similes huic notas habet, ut qui unum purgarit, ambos restituerit.* 275

Ille uero non) Negatiuam *particulam deleui, quippe quam in nullis antiquis libris inueni: existimo autem figurã esse* ἀποσιώπησιν, *ut magis accusandus sit* Seruius, *quàm* Pontius: *nam is timoris causa id commisit: turpior autem res Seruium impulit ad id consilium capiendum.* In *quo autem discrepat paulo suprà antiquũ exemplar à uulgata lectione, quamuis id nõ receperim, celare nolo: in eo enim ita legitur, Sed erit immitissimus Seruius, qui filium misit ad effligendum* Cn. Pompeium, *aut certe capiendum, &c.* Quod *si* Effligere *expellere significaret, & quasi ui & pressu quodam extrudere, quemadmodum apud* Græcos ἐκθλίβεσθαι, *quod* Latini *(ut puto)* Exprimere *dicunt, non ineptum fortasse sensum hæc lectio haberet, eundemq́; planum & apertum. sed quia de hoc mihi parum compertum est, ideo ueterem lectionem repudiaui.* 276

Et *aliquando sententiam terminemus.*) Nulli *manu scripti hoc extremum uerbum habent. ut* κατ' ἔλλειψιν *hic* Ibidem

locus pronunciatus sit, qualis est sermo iratorum: cuiusmodi hic esse Ciceronis, ex uerbis ipsius liquidò apparet.

EX LIB. X. EPIST.
AD ATTICVM.

277 *Nonis illis Decembribus:*) *Iusseram ego, ut dictio* ILLIS *bis scriberetur, nota figura, in quo magna culpa est librariorum, qui ea quæ non sine aliqua molestia, & labore indagaui, ipsi sua negligentia omiserunt. Sæpe ita locutus est Cicero, ut in* II. *lib. ad Atticum,* Vectius ille, ille noster index &c. *Et in primo,* Nosti Caluũ ex Nanneianis illum, illum laudatorẽ nostrum. *quam autem uim & ἔμφασιν habeat hæc repetitio, unicuiq; planum esse arbitror. Quantopere autem solitus esset Cicero celebrare Nonas Decembres, quo die de cõiuratis supplicium sumpsit: manifestum est: nimis enim erat ille laudum suarum iactator: ut amicis etiam, nedum alienis fastidium tam crebra illarum prædicatio gigneret. Brutus in epistola ad Atticum,* An quia non omnibus horis iactamus Idus Martias similiter atq; ille Nonas Decembres suas in ore habet, eo meliore cõditione Cicero pulcherrimum factum uituperabit, quàm Bestia, & Clodius reprehendere illius consulatum soliti sunt?

277 *Quidnam ego, quid ille:*) *Et locum hunc auxilio ueteris codicis antea corruptum, & deminutum restitui: uerba autem Græca Homeri sunt,* X. λ. *pronunciata ab Hectore. eosdem uersus adducit Cicero in epistola, qua Præcilium Cæsari commendat: quo loco plenius eius sententiæ uim, & excellentiam explicaui.*

278 *Me attractũ iri si de pace agatur.*) *Vetus illud exemplar,* Si de ea re agatur, *habet. ego tamen receptam lectionem*

nem non ſpreui. qui uetere magis delectatur, poteſt nunc eam pro ſuo arbitrio reponere: nam quin de pace intelligat, dubium eſſe non poteſt ex ſequentibus uerbis.

Vt dum oratores cantent, rideant, quieſcat:) Tradunt Beroaldum ſic emendaſſe, EANT, REDEANT: *quam nos caſtigationem non improbauimus. nam & ſatis modeſta eſt, & ingenua: & quæ antea uerba legebantur, riſum uere unicuiq; mouere poterant. in manu autem ſcriptis codicibus,* QVIESCAT *unitatis numero legitur: nam in alijs nihil diſcrepant priſca ac noua lectio. Quem autem ſummarium appellet, nobis ignotum eſt. eam uocem etſi nonnulli attentare conati ſint, quia in cunctis manu ſcriptis eſt, & nihil melius, neq; à nobis excogitari potuit, neque ab alijs adhuc prolatum ſcimus, ut erat reliquimus: ſit'ne autem corrupta, an non ſit, nihil compertum habemus.* 178

Ἐχφώνησις τόρπα,) Poſteriorem Græcam uocem deprauatam eſſe credimus. *Quid enim ibi* τόρπα *faciat cum paulo pòſt* DELECTAVIT, *ſcriptum ſit? quod uerbum ſuperiorem ſententiam concludit.* Nos *autem aduerbium quoddam, uel* ἐπίθετον *uocis illius* ἐκφώνησις *deſiderari arbitramur: quod tamen quale ſit, dicere non poſſumus:* Græcos *autem characteres depinximus, ut alij ueram ex illis lectionem quæ latet, euocare poßint. Quod cum omni ſtudio ipſi facere conati ſimus, adhuc præſtare non potuimus.* Ibidem

Hæc eſt ἄλωσις *in qua nunc ſumus mortis inſtar:*) Ve*teres libri* ἄλη *habent, id eſt* πλάνη *& erratio. animi tamen, non corporis errationem intelligere debemus: cum aliquis uarijs grauibusq; cogitationibus diſtractus in quo conſilio conſiſtat reperire non poteſt: quod magnā mole-* Ibid. in fine

 ſtiam,

ſtiam, uel uitæ potius tædium gignit. Malè noſtri illi librarij per duo M hanc uocem ſcripſerunt.

279 *Si acciderit ut legarer.*) *Legerer habent manu ſcripti codices, ut in* IIII. *etiam lib. teſtati ſumus: illic enim eandem locutionem reſtituimus. eſt autem huic ille locus ualde ſimilis. Meßius defendebatur à nobis è legatione reuocatus, nam eum Cæſari legerat* Appius. *Sunt autem lecti, legati: non tamen urbe exierunt: cum* Piſo *etiam ſocer apud Cæſarem offenderit, quòd in* Senatu *de ea re mentionem facere auſus ſit.* Hoc ex Dione *accepimus, qui de hac legatione ſic loquitur*, καίτοι τελευτῶν πρέσβεις ὑπέρ τε τῆς εἰρήνης καὶ περὶ τῆς ὁμονοίας σφῶν παραχρῆμα πρός τε τοὺς ὑπάτους καὶ πρὸς τὸν πομπήϊον πεμφθῆναι ἐσηγήσατο. Et *paulò pòſt*, καὶ ἐκεῖνον ὑπετόπουν καὶ μάλισθ' ὅτι οἱ πρέσβεις οἱ τὰς καταλλαγὰς δῆθεν πρυτανεύοντες ᾑρέθησαν μὲν, οὐκ ἐξῆλθον δέ: ἀλλ' ὅτι καὶ ἐμνήσθη ποτε περὶ αὐτῶν ὁ πίσων ὁ πενθερὸς αὐτοῦ αἰτίαν ἔσχεν.

279 I*am adeſt & animus ardet:*) *Ante hæc uerba Græca dictio deſideratur: quam cum ex priſcis characteribus intelligere nequiuerimus, illos diligēter deſcripſimus. nullo autem modo* μάντευμα *legi poteſt, ut crediderunt* G*ermani: nam & nullum ſenſum hic ea uox habet, & fœmininum eſſe debere iam antè docuimus in penultima præcedentis libri epiſtola.* P*erſpicere autem poſſumus conſimiles noſtris omnino characteras eſſe in antiquo codice* G*ermanorum: quos ipſi, dum ſtudent eam uocem aliquem ſignificatum habere, aliquantulum peruerterunt, ſed tamen non ita ut non retineāt adhuc multum ſimilitudinis.*

280 *Alterā tibi eodē die epiſtolam dictaui.*) Nos HANC *repoſuimus ex manu ſcriptis exemplaribus, quæ uox culpa librariorum omiſſa fuit, cum eſſe debeat: locuti antea ſu*

tea sumus de hoc loco, ubi etiam plura exempla huius sermonis adposuimus.

Quorum societas, & sceleratæ consensionis fides.) 280
Castior omnino, elegātiorq; antiqua lectio est, à me restituta, quæ SOCIETATIS habet: ut postea se quasi corrigat, qui societatē appellarit cōsensum, & coitionem eorum: cum potius scelerata, & nefaria consensio appellanda sit. fidem autem societatis dicit, quia illi cum fide, quæ cogitauerant texerunt, & postea exercuerunt.

Quòd intelligeret se apud ipsum legem offendisse de 823
ærario.) Nulla sanè alia re discrepant antiquiores codices, nisi quòd IPSAM, & non IPSVM habent: ut nunquam ferè frustra inspiciatur. qui si & ipsi aliqua parte mendosi sunt, tamen aliquod uestigium retinent uerioris lectionis, ut hic accidit: putamus enim nos pro LEGEM, PLEBEM legi debere, ut intelligamus Cæsarem perturbatum esse, quòd intellexerit se in magnum odium plebis uenisse in eo negotio de ærario. ærarium enim clausum, non sine scelere à quibus non debebat aperiri poterat, quod etiam inter magna Cæsaris impedimenta Cicero collocat lib. VII. cum inquit de illo, Non eum rerum prolatio, nec Senatus, magistratuumq; discessus, nec ærarium clausum tardabit. Cum igitur ille eius claustra fregisset, publicasq; pecunias diripuisset, ualde ab omnibus reprehensus erat, & plebs uiolatum ab eo Tribunum, contra cuius uoluntatem ausus fuit id facere, iniquo animo tulerat. Sequenti autem epistola idem his uerbis affirmat, Curio mecum uixit, iacere Cæsarē putans offensione populari. Item secūda ab hac epistola, Quippe qui florētis, ac nouos, ut uti diebus ipsi illi egenti, ac perditæ multitudini in odium acerbissimum uenerit. Etsi in

primis uerbis mēdum sit. Offendere autem apud aliquem, id est odio illi esse: alibi apud Ciceronem reperies, ut ad Qu. Fratrem lib. II. Nam apud perditißimam illam atq; infimam fœcem populi propter Milonem, suboffendit, & boni multa ab eo desiderant.

283. in fine *Atque ego me recessurum, & solitudinem quærere.*) *Emendauimus* RECESSVM. *Recessum enim appellat loca ab hominum cœtu remota. ipse lib.* XII. *Nam mihi recessus, & solitudo prouincia est.*

384 *Atq; uidebat.*) *Reliquum huius epistolæ multis mendis scatet: ipsi in tantis peruersionibus conati sumus quàm tutißime potuimus omnia ad antiquorum codicum fidem reuocare: multæ tamen restant maculæ, ut dici non poßit quàm male habita sit hæc epistola. in uetustiore nostro exēplari ne illud quidem* IVBEBAT *integre legitur: sed detruncata, & lacera quædam uox* IVLEBAT: *quæ magis adnotamus, ut fidem faciamus mēcum, & corruptum esse totum hunc locum, quàm ut ullam opem adferant huic cōtextui uerborum: cum præsidium illud, quo multa menda sustulimus, nos penè deseruerit. quid aliud facere poßumus, quàm deprauata loca indicare?*

Ibidem *Et sermonis Hirtiani.*) *Lurtiani habent manu scripti codices: & infrà, Lurtio conuento. ubi prius Hirtio: quod quamuis non certam historiam faciat huius negotij, tamen à nobis receptum est. cur enim non potius antiquis codicibus fidem habeamus, quàm nouis, & contaminatis?*

Ibidem *Tu optimos Terentiæ dabis.*) *Ita etiam habent manu scripti codices nullo sensu: nos tamen Oppios legi posse arbitrati sumus: nā in extremo sequentis epistolæ de eodē negotio agens (ut putamus) De Oppijs Veliensibus (inquit) quid placeat, cū Philotimo uidebis. Et lib.* VII. *ubi loquitur*

loquitur de ænigmate, quo usus fuerat Atticus in sua epistola, inquit, Aenigma Oppiorum ex Velia. Et paulo pòst, Oppios enim de Velia, &c. est autem de nummis (ut opinor) & pecunia semper sermo. Libro etiam VIII. *sic inquit, Ad Philotimum scripsi de uiatico, siue à Moneta, nemo enim soluit, siue ab Oppijs tuis contubernalibus. Hoc causæ fuit cur Oppios potius scribẽdum esse existimauerim. qui meliorem, certioremq; lectionem inuenerit, me facile in suam opinionem ducet.*

Quod mihi mandas de quodam regendo ἀρκαδίαν:) 285.in prin.
Hoc etiã uerbum Græcum in uetustioribus incertum est, & deformatum, ut puto: nam ibi ita legitur ΑΡCΑΣΙΑΝ:) *Nos (ut in malis) nõ omnino inepte (ut putamus)* ἀρχαῖον *legi posse iudicauimus: id est simplex, & stultum. nam hæc uox Græcis quemadmodum* ANTIQVVS *Latinis, sæpe non bene sonat. Aristophanes* νεφέλαις: ἀρχαῖά γε καὶ διïπολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεστα. *Scio sanè Erasmum uirum doctißimum receptam lectionem sequi: crederéq; Ciceronem ad Græcum prouerbium alludere, quod est* ἀρκαδίαν μ' αἰτεῖς, *quod non reprehendo: licet antiqua scriptura aliquantum diuersa sit, & durum mihi uideatur si prouerbiũ indicare uoluisset, unum tantum uerbum posuisse. Quamuis enim ut plurimum Cicero truncata, & mutila prouerbia adferat, hoc tamen mihi modum excedere uidetur. uetustum exemplar mihi hanc suspicionem creauit: nam alioqui libenter optime de Latina lingua meriti iudicium secutus essem. Loquitur autem, ut putamus, de Qu. Cicerone filio. nam in fine sequentis epistolæ, cum nominatim de illo suprà egisset inquit, Quem tamen nos disciplina regimus. Item suprà in eadem epistola, cum de eodem sermo esset: Vellem, in-*

quit, suscepisses iuuenem regēdum. Item non multo pòst, cum dixisset, Iuuenem nostrum non possum non amare: addit postea, Sed erit curæ, & est ut regatur. ut fortasse pro QVODAM (Quinto) legendum sit: quod tamen non adfirmo. nunquam enim tam incertus fui, quàm sum, in hac huius epistolæ parte.

285 Rescripsi & ista madio si uis cū ioco tamen familiari.) Noster antiquior pro ISTA, habet ISTO. Germani quoq; in margine sui codicis ex uetusto exemplari uidentur adnotasse ISTOMACHO. quæ enim à notis quibusdam correctoribus nō acceperunt, ex ueteri codice illos hausisse possumus existimare. ipse RESCRIPSI EI STOMACHOSE, partim ex ueteribus codicibus, partim ex ratione ipsa ausus sum scribere: ut intelligat rem illam, quam postea apertius exponit, cum inquit, Vectenum mihi amicū, ut scribis, ita puto esse: cū eo (quod ἀποτόμως ad me scripserat de numis curandis) θυμικώτερος erat: id tu si ille aliter acceperit ac debuit, lenies. Monetali autē adscripsi, quia ille ad me proconsulem &c. Credo autem intelligere iocum familiarem, quòd monetalem eum appellauerat: nam simultatem inter illos intercessisse ex hoc etiam loco declaratur. Dum certius aliquid reperitur, non incōmode sic legi posse existimo. nam etsi coniecturis aliquantulum usus sum, eas tamen tam firmas arbitror, ut non omnino repudiandæ sint. numerum autem dierum, quo epistola data est, qui incommode in caput sequentis epistolæ collapsus erat, in finem huius retraxi: hæc enim sua illorum uerborum sedes.

281 Et tamē recitet.) Castigauimus ET TAMEN RETICE, cum uerba illa nihil significati haberent, ut dixerit se omnino uelle nauigare ad Pompeium, cōsiliumq;

hoc

hoc suum aperte se exequi uelle, nec exitum rerum Hispanarum se expectaturum: fiat in illis quidlibet. quãuis autem non callide hoc agere uelit, tamen iubet ut reticeat hoc suum cõsilium, ne ulla ratione impediri posšit: timuit enim ne cum se quod cogitaret palàm facere uelle dixisset, Atticus id non tegeret: id autem cum utilitatem nullam habeat: & incommodi aliquid gignere posset, nullo modo uult Cicero diuulgari.

Nec tamen in acie, sed militia, aut alio in loco.) Nos 286 *castigauimus pro (militia)* MELITAE: *quæ insula est, uicina Siciliæ, penè adhuc antiquum nomen seruans, de qua meminit Cicero in Verrinis. Plinius lib.* III. *cap.* VII. *& Strabo: unde appellatos uolunt Catulos Meliteos: eam nunc Hierosolymitanæ religionis equites Rhodo pulsi muniunt, & sedem reliquarum suarum fortunarum fecerunt. cogitauit autem Cicero ibi manere donec bellum esset, quieto loco, & ab omni belli suspicione remoto, ut in fine sequẽtis epistolæ narrat his uerbis, Cum Antonio item est agendum, ut cum Curione Melitæ me uelit esse. Item non multo pòst, Melitam igitur (opinor) capessemus, dum quod in Hispania, quod quidem propemodum uideor ex Cæsaris literis ipsius uoluntate facere posse. Quamuis igitur non habeamus nobiscum hoc loco ueteres codices, ex posterioribus tamen his locis uidetur satis tutò posse mendum, quod illos etiam occupauit, deleri.*

Cretẽsi Curio:) *Hæc est uulgata lectio, quæ quàm falsa sit, dici nõ potest: uetustior noster codex, Fretensi: nos admoniti ab antiqua scriptura, & historiæ ueritatẽ sectantes,* FRETO SICILIENSI *scripsimus: sic enim Cæsar ipse primo libro, de bello ciuili de Curione loquẽs, Fretumq; Siciliæ classe occupauerat. Item in initio secun-* Ibidem.

di libri,Interim L. Nasidius ab Cn. Pompeio cum classe nauium x v i. in quibus paucæ erant æratæ,L. Domitio Massiliensibusq; subsidio missus,freto Siciliæ, inpruden-te,atque inopinante Curione prouehitur. Dicitur autem Fretum Siciliense,*ut Prætura Siciliensis.De natura Deorum lib.* I I I. *Quid Chalcidico Euripo in motu identidem reciprocando putas fieri posse constantius? quid freto Siciliensi?*

286 *Quintum puerum accepi uehementer:*) Male punctis distincta hæc oratio adeo confusa erat, & tantas tenebras gignebat, ut quandoq; hic locus immerito corruptissimus existimatus sit, in quibusdamq; impressis asterisco, ut mancus, signatus. Accepi autem uehementer, significat grauiter accusaui, & asperioribus uerbis reprehendi. sic loquitur & Cœlius de Pompeio, Accipitur satis male à Curione,& totus eius secundus cõsulatus exagitatur.nam sæpe etiam in bonam partem hoc uerbum sumi pro significatu,& ui aduerbij quod ei adiungitur,notissimum est. Græci eadem ratione τραχέως δέχεσθαι grauiter accusare dicunt,& è contrario οἰκείως δέχεσθαι familiariter,& læto animo recipere. Vtriusq; locutionis exemplum est apud Plutarchum.in uita enim Crassi,ubi de Mumio eius legato agit,qui contra Spartacum parum prospere pugnauerat, sic loquitur, ὁ δὲ κράσσος αὐτόν τε τὸν μόμμιον ἐδέξατο τραχέως: καὶ τοὺς στρατιώτας ὁ πλείζων αὖθις, ἐγγυητὰς ἤτει τῶν ὅπλων ὅτι φυλάξωσι. In Cicerone autem, cùm de ipso sermo esset, qui puerum adhuc Octauium obuiam sibi forte in uia factum accurate,& blande semper excipiebat, somnio de futura illius potentia admonitus, ita inquit, ἐκ τούτου φασὶ τὸν κικέρωνα τῷ παιδὶ κατὰ τὰς ἀπαντήσεις ἐντυγχάνειν ἐπιμελῶς καὶ κἀκεῖνον οἰκείως δέχεσθαι τὰς φιλοφροσύνας.

σῆναι. & illum etiam puerum scilicet Octauium blãditias illecebrasq́; Ciceronis familiariter solitum esse accipere.

Quod fieri non debet) Duo postrema uerba in manu scriptis libris non inueniuntur: alij codices excusi pro illis, DICITIS OPORTERE habent. donec tamen uidero antiquiorem codicem, qui ea habeat, semper suspicabor noua esse, & ab aliquo inculcata. uidendum potius an sit figura ἀποσιώπησις, ut quid intelligendum sit, relinquat in animis auditorum. 287

An ni ualde hic in absentia) Pro ABSENTIA, ABSENTIS, habent cuncti manu scripti codices. primum autẽ uerbum ANNIBAL esse debere censuimus, adiuuante non parum nostram coniecturam antiquo illo codice. Cùm autẽ de immiti atrociq́; hoste sermo est, semper sic loquitur, ut antea lib. VII. Vtrum de imperatore pop. Rom. an de Annibale loquũtur. Et in Philippicis, Annibal credo erat ad portas. Quod si non ita legatur, negare non possumus hunc locum corruptissimum esse. 288

Non hæc collegij nostri ab Attico) Legimus, AB APPIO. scripsit autem Appius de disciplina augurali librum, quod declarat M. Tullius in epistola quadam ad ipsum, his uerbis, Quod egomet multis iam argumentis antè iudicaram, maximeq́; illo libro augurali, quem ad me amantissimè scriptum, suauissimũ misisti. Item Sex. Pompeius in dictione Solistimum, inquit, Appius Pulcher in auguralis disciplinæ libro primo ait esse tripudium, &c. Simulitudo nominis decepit librarium: hoc enim nomen quod sæpe, imò in singulis paginis harum epistolarum habetur, in errorem hominem induxit. Ibidem.

Quippe qui florentis ac nouos ut uti diebus, &c.) Hæc erat ferè omnium impressorum codicum lectio, à qua nihil Ibidem.

Ibid. in fine *Philargyro bene.) Sic omnes ueteres, & noui codices: quare nihil mutauimus: quamuis alij,* DE PHILARGYRO *legant. Putamus autem de Dionysij iniuria adhuc Ciceronem loqui. cum enim (ut opinor) de hac re Philargyrus sermonem haberet cum Attico, Ciceronemq; fortasse accusaret, planum ei fecit Atticus rem aliter se habere atque ille putaret. credebat enim Philargyrus Dionysium esse relictum, & eiectum, cum ipse potius improbè Ciceronem reliquisset. ideoq; dicit illum habuisse causam & ueram & bonam. res enim ita se habebat. facile autem Ciceroni uidebatur defensio sua suscipi & ad exitum perduci posse, ut scilicet in eo negotio nihil culpæ admisisse probaretur. Existimamus autem intelligi debere (respondisti) seu aliquod simile uerbum.*

274 *Sed quid præcipiat sentiam.) Antiquiores libri,* SED QVID PRAERIPI, STATIM &c. *Cum paulo antè ingressus esset disputare quid à se in eo congressu faciendum esset, cito mutata sententia, Quid præripi, inquit, supple necesse est: statim ut cum eo locutus ero, perscribam quæcunq; fecero: non oportet hæc anticipare, & antè, quam gesta sint, uelle explicare. Eodem hoc uerbo, eodem significatu utitur prima sequentis libri epistola, Nisi, si tu aliter censeas, & hinc abero, & filij, sed alterũ mihi est certius, nec præripiam tamen, expectabo tuum consilium. Vulgata autem lectio sensum frigidum habet, & paruum etiam sermonis candorem.*

274 *Tardioris fore belli quod cũ ijs Sinuessam non uenerimus.) Auxilio ueteris nostri libri hũc locũ turpiter fœdatum purgauimus nisi fallimur: sic autem scribimus:* TARDIORIS FORE RELIQVOS, SI IN HIS NON VENERIMVS. *nullum autem est uitium, nisi unius*

unius tantum literæ in antiqua ſcriptura, pro RELLIQVOS *enim* BELLIQVOS *ſcriptũ eſt: nam (reliquos) per duo ll, ut quãdoq; (relliquias) credidit fortaſſe librarius ſcribi oportere. Quàm inepta autẽ, & falſa uulgaris eſſet lectio, nihil attinet dicere. quid enim nunc de Sinueſſa loquatur, cum exponat querelam Cæſaris, quam ſecum habuerat, quòd ei negaſſet ſe ad urbem uenturum? quomodo autem hæc res tardius bellum facere poterat? Hæc ſunt tam inania, et ridicula, ut nihil ſuprà dici poßit. Recte autẽ iudicabat Cæſar reliquos fore tardioris, ſi Cicero in illis non fuiſſet: omnes enim boni uiri reprehenſionem eam fugere cupiebant: cum autem unus inuentus eſſet qui fidẽter negaſſet, illi quoque difficilius cogi poterant. Sequitur autem ſermo huic ſententiæ conformis. Tardioris autem accuſandi caſum numero multitudinis, quis non uideat eſſe, non unitatis generandi? quod fortaſſe nonnihil occaſionis dedit ad errandum. In his autem, frequens eſt apud Ciceronem, id eſt unus ex his, ut (in eis) etiam lib. XIII. Academicam omnem quæſtionem libris IIII. in eis quæ erant contra ἀκαταληψίαν præclare collecta ab Antiocho Varroni dedi. Item in eodem lib. Incidiſſemus etiam in illos, in eis in cognatum tuum.*

Quæ ut tu ſoles dicere νέκυια.) *Sic locũ reſtituimus auxilio meliorum codicum, in quibus adhuc hæc uox Græca inuenitur, etſi imperitia librariorum aliquãtulum inquinata, non tamen ita ut tota non agnoſcatur: nam antè etiã cum hac dictione uſus eſſet, ut de nomine prius ab Attico & ſæpe uſurpato locutus eſt: ita enim inquit, Quam illam* νέκυιαν *(ut tu appellas) timere. quod ita eſſe ſcimus ex epiſtola illa, in qua multa loca ex epiſtolis Attici citat, nã in uno ſic legimus: Ita ut ſi ſaluus ſit Põpeius, & conſtiterit* 275

alicubi,

alicubi, hanc νεκυῖαν relinquas. Quid autem de hoc nomine sentiamus, antè diximus. quæ autem post hanc uocem sequuntur uerba, adeo conturbata sunt, & peruersa, ut nos rectum esse iudicarimus contra ea stellulam adponere: antiquam autem scripturam reposuimus cum fide, & diligentia. siqua enim spes restat quandoque sinceram lectionem restitutum iri, ex priscis uestigijs eam exprimi atque erui posse sperandum est. Quidam AREA SCELERVM, legunt. alij pro AREA Græcam uocem ἄλλως, quæ tamen idem significat, reponunt: alij etiam alijs modis, ut fit cum ueritas occulta est: nos nihil, quod certum esset uidentes, institutum nostrum conseruauimus, ut in tantis tenebris antiquorum codicum, lucem etsi obscuram & tenuem, non dimitteremus.

Ibidem Illa tamen κατακλείς.) Sic nonnulli legunt: quomodo autem exponant, notum est. antiqui sanè codices KATAKIC habent: ego puto unam syllabam in medium restitui debere, quæ incuria librariorum omissa fuerit, & ita κατάκλεισις fieri & legi: quo uerbo etiam utitur lib. II. harum epistolarum, Sed me κατάκλεισις mea illa cõmouet &c. Arbitror autem denunciationem illam hic intelligere, quam ipse Cæsar in primo commẽtario de bello ciuili mitioribus uerbis à se factã esse tradit: inquit enim, Pro quibus orat, atque postulat, ut remp. suscipiant, atque unà secum administrent: sin timore defugiant, illi se oneri non defuturum, & per se remp. administraturum. nam neque illic hoc nomen communi significatu ponitur.

Ibidem Non fuit rogãdum.) Nos cũ antiquis, NON FVIT NEGANDVM, legimus: constituerat omnino hoc illi Cicero liberè negare, quod tamen molestum, & periculosum erat. quum autem hoc Cæsar quasi perspexisset, ut honestio

honestiorem finem sermoni imponeret, ut deliberaret petijt. quare Cicero gaudens commodiorem exitum, quam sperabat, sermonem illum habuisse, Non fuit negandum, *inquit. In antecedente etiam epistola,* Ergo ei negandum *inquit? quasi dicat, hoc nō nisi cum periculo fieri potest.*

Inde expecto quidem ἀλλὰ τελίαν *illam tuam.*) *Hæc* 275 *est recepta lectio, quam cum sententiam nullam habere existimauerimus, eò confugimus, ut antiquos characteres potius descripserimus, quam inania hæc uerba, & inerudita hic inutiliter iacere pateremur: unum autem tantum nomen, atque id fœminino genere desiderari suspicamur & ex hoc loco, & ex illo etiā qui est in secunda epistola sequētis libri, qui in nostro antiquiore ualde similes huic notas habet, ut qui unum purgarit, ambos restituerit.*

Ille uero non) *Negatiuam particulam deleui, quippe* 276 *quam in nullis antiquis libris inueni: existimo autem figurā esse* ἀποσιώπησιν, *ut magis accusandus sit Seruius, quàm Pontius: nam is timoris causa id commisit: turpior autem res Seruium impulit ad id consilium capiendum. In quo autem discrepat paulo suprà antiquū exemplar à uulgata lectione, quamuis id nō receperim, celare nolo: in eo enim ita legitur,* Sed erit immitissimus Seruius, qui filium misit ad effligendum Cn. Pompeium, aut certe capiendum, &c. *Quod si* Effligere *expellere significaret; & quasi ui & pressu quodam extrudere, quemadmodum apud Græcos* ἐκθλίβεσθαι, *quod Latini (ut puto)* Exprimere *dicunt, non ineptum fortasse sensum hæc lectio haberet, eundemq́; planum & apertum. sed quia de hoc mihi parum compertum est, ideo ueterem lectionem repudiaui.*

Et aliquando sententiam terminemus.) *Nulli manu* Ibidem *scripti hoc extremum uerbum habent. ut* κατ' ἔλλειψιν *hic*

locus pronunciatus sit, qualis est sermo iratorum: cuiusmodi hic esse Ciceronis, ex uerbis ipsius liquidò apparet.

EX LIB. X. EPIST. AD ATTICVM.

277 Nonis illis Decembribus:) *Iusseram ego, ut dictio* ILLIS *bis scriberetur, nota figura, in quo magna culpa est librariorum, qui ea quæ non sine aliqua molestia, & labore indagaui, ipsi sua negligentia omiserunt. Sæpe ita locutus est Cicero, ut in* II. *lib. ad Atticum,* Vettius ille, ille noster index &c. *Et in primo,* Nosti Caluũ ex Nanneianis illum, illum laudatorẽ nostrum. *quam autem uim & ἔμφασιν habeat hæc repetitio, unicuiq; planum esse arbitror. Quantopere autem solitus esset Cicero celebrare Nonas Decembres, quo die de cõiuratis supplicium sumpsit: manifestum est: nimis enim erat ille laudum suarum iactator: ut amicis etiam, nedum alienis fastidium tam crebra illarum prædicatio gigneret. Brutus in epistola ad Atticum,* An quia non omnibus horis iactamus Idus Martias similiter atq; ille Nonas Decembres suas in ore habet, eo meliore cõditione Cicero pulcherrimum factum uituperabit, quàm Bestia, & Clodius reprehendere illius consulatum soliti sunt?

277 Quidnam ego, quid ille:) *Et locum hunc auxilio ueteris codicis antea corruptum, & deminutum restitui: uerba autem Græca Homeri sunt,* χ. λ. *pronunciata ab Hectore. eosdem uersus adducit Cicero in epistola, qua Præcilium Cæsari commendat: quo loco plenius eius sententiæ uim, & excellentiam explicaui.*

278 Me attractũ iri si de pace agatur.) *Vetus illud exemplar,* Si de ea re agatur, *habet. ego tamen receptam lectionem*

nem non ſpreui. qui uetere magis delectatur, poteſt nunc eam pro ſuo arbitrio reponere: nam quin de pace intelligat, dubium eſſe non poteſt ex ſequentibus uerbis.

Vt dum oratores cantent, rideant, quieſcat:) Tradunt 278
Beroaldum ſic emendaſſe, EANT, REDEANT: *quam nos caſtigationem non improbauimus. nam & ſatis modeſta eſt, & ingenua: & quæ antea uerba legebantur, riſum uere unicuiq; mouere poterant. in manu autem ſcriptis codicibus,* QVIESCAT *unitatis numero legitur: nam in alijs nihil diſcrepant priſca ac noua lectio. Quem autem ſummarium appellet, nobis ignotum eſt. eam uocem etſi nonnulli attentare conati ſint, quia in cunctis manu ſcriptis eſt, & nihil melius, neq; à nobis excogitari potuit, neque ab alijs adhuc prolatum ſcimus, ut erat reliquimus: ſit'ne autem corrupta, an non ſit, nihil compertum habemus.*

Ἐκφώνησις τέρπει,) Poſteriorem Græcam uocem depra- Ibidem
uatam eſſe credimus. Quid enim ibi τέρπει *faciat cum paulo pòſt* DELECTAVIT, *ſcriptum ſit? quod uerbum ſuperiorem ſententiam concludit.* Nos *autem aduerbium quoddam, uel* ἐπίθετον *uocis illius* ἐκφώνησις *deſiderari arbitramur: quod tamen quale ſit, dicere non poſſumus:* Græcos *autem characteres depinximus, ut alij ueram ex illis lectionem quæ latet, euocare poßint. Quod cum omni ſtudio ipſi facere conati ſimus, adhuc præſtare non potuimus.*

Hæc eſt ἄλωσις *in qua nunc ſumus mortis inſtar:*) Ve- Ibid. in fine
teres libri ἄλη *habent, id eſt* πλάνη *& erratio. animi tamen, non corporis errationem intelligere debemus: cum aliquis uarijs grauibusq; cogitationibus diſtractus in quo conſilio conſiſtat reperire non poteſt: quod magnã mole-*

ſtiam, uel uitæ potius tædium gignit. Malè noſtri illi librarij per duo M hanc uocem ſcripſerunt.

279 *Si acciderit ut legarer.*) Legerer habent manu ſcripti codices, ut in IIII. etiam lib. teſtati ſumus: illic enim eandem locutionem reſtituimus. eſt autem huic ille locus ualde ſimilis. Meſſius defendebatur à nobis è legatione reuocatus, nam cum Cæſari legerat Appius. Sunt autem lecti, legati: non tamen urbe exierunt: cum Piſo etiam ſocer apud Cæſarem offenderit, quòd in Senatu de ea re mentionem facere auſus ſit. Hoc ex Dione accepimus, qui de hac legatione ſic loquitur, καίτοι τελευταῖον πρέσβεις ὑπέρ τε τῆς εἰρήνης καὶ περὶ τῆς ὁμονοίας σφῶν παραχρῆμα πρός τε τοὺς ὑπάτους καὶ πρὸς τὸν πομπήϊον πεμφθῆναι ἐσηγήσατο. Et paulò pòſt, καὶ ἐκεῖνον ὑπετόπουν καὶ μάλισθ᾽ ὅτι οἱ πρέσβεις οἱ τὰς καταλλαγὰς δῆθεν πρυτανεύοντες ᾑρέθησαν μὲν, οὐκ ἐξῆλθον δέ: ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ἐμνήσθη ποτε περὶ αὐτῶν ὁ πίσων ὁ πενθερὸς αὐτοῦ αἰτίαν ἔσχεν.

279 *Iam adeſt & animus ardet:*) Ante hæc uerba Græca dictio deſideratur: quam cum ex priſcis characteribus intelligere nequiuerimus, illos diligēter deſcripſimus. nullo autem modo μάντευμα legi poteſt, ut crediderunt Germani: nam & nullum ſenſum hic ea uox habet, & fœmininum eſſe debere iam antè docuimus in penultima præcedentis libri epiſtola. Perſpicere autem poſſumus conſimiles noſtris omnino characteras eſſe in antiquo codice Germanorum: quos ipſi, dum ſtudent eam uocem aliquem ſignificatum habere, aliquantulum peruerterunt, ſed tamen non ita ut non retineāt adhuc multum ſimilitudinis.

280 *Alterā tibi eodē die epiſtolam dictaui.*) Nos HANC repoſuimus ex manu ſcriptis exemplaribus, quæ uox culpa librariorum omiſſa fuit, cum eſſe debeat: locuti antea ſu

tea sumus de hoc loco, ubi etiam plura exempla huius sermonis adposuimus.

Quorum societas, & sceleratæ consensionis fides.) 250
Castior omnino, elegãtiorq; antiqua lectio est, à me restituta, quæ SOCIETATIS *habet: ut postea se quasi corrigat, qui societatẽ appellarit cõsensum, & coitionem eorum: cum potius scelerata, & nefaria consensio appellanda sit. fidem autem societatis dicit, quia illi cum fide, quæ cogitauerant texerunt, & postea exercuerunt.*

Quòd intelligeret se apud ipsum legem offendisse de ærario.) 823
N*ulla sanè alia re discrepant antiquiores codices, nisi quòd* IPSAM, *& non* IPSVM *habent: ut nunquam ferè frustra inspiciatur. qui si & ipsi aliqua parte mendosi sunt, tamen aliquod uestigium retinent uerioris lectionis, ut hic accidit: putamus enim nos pro* LEGEM, PLEBEM *legi debere, ut intelligamus Cæsarem perturbatum esse, quòd intellexerit se in magnum odium plebis uenisse in eo negotio de ærario. ærarium enim clausum, non sine scelere à quibus non debebat aperiri poterat, quod etiam inter magna Cæsaris impedimenta Cicero collocat lib.* VII. *cum inquit de illo,* N*on eum rerum prolatio, nec Senatus, magistratuumq; discessus, nec ærarium clausum tardabit. Cum igitur ille eius claustra fregisset, publicasq; pecunias diripuisset, ualde ab omnibus reprehensus erat, & plebs uiolatum ab eo Tribunum, contra cuius uoluntatem ausus fuit id facere, iniquo animo tulerat. Sequenti autem epistola idem his uerbis affirmat,* C*urio mecum uixit, iacere Cæsarẽ putans offensione populari.* I*tem secũda ab hac epistola,* Q*uippe qui florẽtis, ac nouos, ut uti diebus ipsi illi egenti, ac perditæ multitudini in odium acerbißimum uenerit.* E*tsi in*

primis uerbis mēdum sit. Offendere autem apud aliquem, id est odio illi esse: alibi apud Ciceronem reperies, ut ad Qu. Fratrem lib. II. Nam apud perditißimam illam atq; infimam fecem populi propter Milonem, suboffendit, & boni multa ab eo desiderant.

283. in fine *Atque ego me recessurum, & solitudinem quærere.*) *Emendauimus* RECESSVM. *Recessum enim appellat loca ab hominum cœtu remota. ipse lib.* XII. *Nam mihi recessus, & solitudo prouincia est.*

384 *Atq; uidebat.*) *Reliquum huius epistolæ multis mendis scatet: ipsi in tantis peruersionibus conati sumus quàm tutißime potuimus omnia ad antiquorum codicum fidem reuocare: multæ tamen restant maculæ, ut dici non poßit quàm male habita sit hæc epistola. in uetustiore nostro exēplari ne illud quidem* IVBEBAT *integre legitur: sed detruncata, & lacera quædam uox* IVLEBAT: *quæ magis adnotamus, ut fidem faciamus mēcum, & corruptum esse totum hunc locum, quàm ut ullam opem adferant huic cōtextui uerborum: cum præsidium illud, quo multa menda sustulimus, nos penè deseruerit. quid aliud facere poßumus, quàm deprauata loca indicare?*

Ibidem *Et sermonis Hirtiani.*) *Lurtiani habent manu scripti codices: & infrà, Lurtio conuento. ubi prius* Hirtio: *quod quamuis non certam historiam faciat huius negotij, tamen à nobis receptum est. cur enim non potius antiquis codicibus fidem habeamus, quàm nouis, & contaminatis?*

Ibidem *Tu optimos Terentiæ dabis.*) *Ita etiam habent manu scripti codices nullo sensu: nos tamen* Oppios *legi posse arbitrati sumus: nā in extremo sequentis epistolæ de eodē negotio agens (ut putamus)* De Oppijs Veliensibus *(inquit) quid placeat, cū Philotimo uidebis.* Et lib. VII. *ubi loquitur*

loquitur de ænigmate, quo usus fuerat Atticus in sua epistola, inquit, Aenigma Oppiorum ex Velia. Et paulo pòst, Oppios enim de Velia, &c. est autem de nummis (ut opinor) & pecunia semper sermo. Libro etiam VIII. sic inquit, Ad Philotimum scripsi de uiatico, siue à Moneta, nemo enim soluit, siue ab Oppijs tuis contubernalibus. Hoc causæ fuit cur Oppios potius scribẽdum esse existimauerim. qui meliorem, certioremq; lectionem inuenerit, me facile in suam opinionem ducet.

Quod mihi mandas de quodam regendo ἀρχαδίαν:) 285.in prin
Hoc etiã uerbum Græcum in uetustioribus incertum est, & deformatum, ut puto: nam ibi ita legitur APCAΙΑΝ:) Nos (ut in malis) nõ omnino inepte (ut putamus) ἀρχαῖον legi posse iudicauimus: id est simplex, & stultum. nam hæc uox Græcis quemadmodum ANTIQVVS Latinis, sæpe non bene sonat. Aristophanes νεφέλαις: ἀρχαῖά γε καὶ διïπολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεστα. Scio sanè Erasmum uirum doctißimum receptam lectionem sequi: crederéq; Ciceronem ad Græcum prouerbium alludere, quod est ἀρκαδίαν μ' αἰτεῖς, quod non reprehendo: licet antiqua scriptura aliquantum diuersa sit, & durum mihi uideatur si prouerbiũ indicare uoluisset, unum tantum uerbum posuisse. Quamuis enim ut plurimum Cicero truncata, & mutila prouerbia adferat, hoc tamen mihi modum excedere uidetur. uetustum exemplar mihi hanc suspicionem creauit: nam alioqui libenter optime de Latina lingua meriti iudicium secutus essem. Loquitur autem, ut putamus, de Qu. Cicerone filio. nam in fine sequentis epistolæ, cum nominatim de illo suprà egisset inquit, Quem tamen nos disciplina regimus. Item suprà in eadem epistola, cum de eodem sermo esset: Vellem, inquit,

quit, suscepisses iuuenem regẽdum. Item non multo pòst, cum dixisset, Iuuenem nostrum non possum non amare: addit postea, Sed erit curæ, & est ut regatur. ut fortasse pro QVODAM (Quinto) legendum sit: quod tamen non adfirmo. nunquam enim tam incertus fui, quàm sum, in hac huius epistolæ parte.

285 Rescripsi & ista madio si uis cũ ioco tamen familiari.) Noster antiquior pro ISTA, habet ISTO. Germani quoq; in margine sui codicis ex uetusto exemplari uidentur adnotasse ISTOMACHO. quæ enim à notis quibusdam correctoribus nõ acceperunt, ex ueteri codice illos hausisse possumus existimare. ipse RESCRIPSI EI STOMACHOSE, partim ex ueteribus codicibus, partim ex ratione ipsa ausus sum scribere: ut intelligat rem illam, quam postea apertius exponit, cum inquit, Vectenum mihi amicũ, ut scribis, ita puto esse: cũ eo (quod ἀποτόμως ad me scripserat de numis curandis) θυμικώτερον erat: id tu si ille aliter acceperit ac debuit, lenies. Monetali autẽ adscripsi, quia ille ad me proconsulem &c. Credo autem intelligere iocum familiarem, quòd monetalem eum appellauerat: nam simultatem inter illos intercessisse ex hoc etiam loco declaratur. Dum certius aliquid reperitur, non incõmode sic legi posse existimo. nam etsi coniecturis aliquantulum usus sum, eas tamen tam firmas arbitror, ut non omnino repudiandæ sint. numerum autem dierum, quo epistola data est, qui incommode in caput sequentis epistolæ collapsus erat, in finem huius retraxi: hæc enim sua illorum uerborum sedes.

281 Et tamẽ recitet.) Castigauimus ET TAMEN RETICE, cum uerba illa nihil significati haberent, ut dixerit se omnino uelle nauigare ad Pompeium, cõsiliumq; hoc

hoc ſuum aperte ſe exequi uelle, nec exitum rerum Hiſpanarum ſe expectaturum: fiat in illis quidlibet. quãuis autem non callide hoc agere uelit, tamen iubet ut reticeat hoc ſuum cõſilium, ne ulla ratione impediri poßit: timuit enim ne cum ſe quod cogitaret palàm facere uelle dixiſſet, Atticus id non tegeret: id autem cum utilitatem nullam habeat: & incommodi aliquid gignere poſſet, nullo modo uult Cicero diuulgari.

Nec tamen in acie, ſed militia, aut alio in loco.) Nos *caſtigauimus pro (militia)* MELITAE: *quæ inſula eſt, uicina Siciliæ, penè adhuc antiquum nomen ſeruans, de qua meminit Cicero in Verrinis. Plinius lib.* III. *cap.* VII. *& Strabo: unde appellatos uolunt Catulos Meliteos: eam nunc Hieroſolymitanæ religionis equites Rhodo pulſi muniunt, & ſedem reliquarum ſuarum fortunarum fecerunt. cogitauit autem Cicero ibi manere donec bellum eſſet, quieto loco, & ab omni belli ſuſpicione remoto, ut in fine ſequẽtis epiſtolæ narrat his uerbis, Cum Antonio item eſt agendum, ut cum Curione Melitæ me uelit eſſe. Item non multe pòſt, Melitam igitur (opinor) capeſſemus, dum quod in Hiſpania, quod quidem propemodum uideor ex Cæſaris literis ipſius uoluntate facere poſſe. Quamuis igitur non habeamus nobiſcum hoc loco ueteres codices, ex poſterioribus tamen his locis uidetur ſatis tutò poſſe mendum, quod illos etiam occupauit, deleri.* 286

Cretẽſi Curio:) Hæc eſt uulgata lectio, quæ quàm falſa ſit, dici nõ poteſt: uetuſtior noſter codex, Fretenſi: nos admoniti ab antiqua ſcriptura, & hiſtoriæ ueritatẽ ſectantes, FRETO SICILIENSI *ſcripſimus: ſic enim Cæſar ipſe primo libro, de bello ciuili de Curione loquẽs, Fretumq; Siciliæ claſſe occupauerat. Item in initio ſecun-* Ibidem.

di libri, Interim L. Nasidius ab Cn. Pompeio cum classe nauium x v i. in quibus paucæ erant æratæ, L. Domitio Maßiliensibusq; subsidio mißus, freto Siciliæ, imprudente, atque inopinante Curione prouehitur. Dicitur autem Fretum Siciliense, ut Prætura Siciliensis. De natura Deorum lib. i i i. Quid Chalcidico Euripo in motu identidem reciprocando putas fieri posse constantius? quid freto Siciliensi?

286 *Quintum puerum accepi uehementer:) Male punctis distincta hæc oratio adeo confusa erat, & tantas tenebras gignebat, ut quandoq; hic locus immerito corruptißimus existimatus sit, in quibusdamq; impreßis asteristo, ut mancus, signatus. Accepi autem uehementer, significat grauiter accusaui, & asperioribus uerbis reprehendi. sic loquitur & Cœlius de Pompeio, Accipitur satis male à Curione, & totus eius secundus cõsulatus exagitatur. nam sæpe etiam in bonam partem hoc uerbum sumi pro significatu, & ui aduerbij quod ei adiungitur, notißimum est. Græci eadem ratione* τραχέως δέχεσθαι *grauiter accusare dicunt, & è contrario* οἰκείως δέχεσθαι *familiariter, & læto animo recipere. Vtriusq; locutionis exemplum est apud Plutarchum. in uita enim Craßi, ubi de Mumio eius legato agit, qui contra Spartacum parum prospere pugnauerat, sic loquitur,* ὁ δὲ κράσσος αὐτόντε τὸν μόμμιον ἐδέξατο τραχέως: καὶ τοὺς στρατιώτας ὁ πλείζων αὖθις, ἐγγυητὰς ᾔτει τῶν ὅπλων ὅτι φυλάξωσι. *In Cicerone autem, cùm de ipso sermo esset, qui puerum adhuc Octauium obuiam sibi forte in uia factum accurate, & blande semper excipiebat, somnio de futura illius potentia admonitus, ita inquit,* ἐκ τούτου φασὶ τὸν κικέρωνα τῷ παιδὶ κατὰ τὰς ἀπαντήσεις ἐντυγχάνειν ἐπιμελῶς καὶ κἀκεῖνον οἰκείως δέχεσθαι τὰς φιλοφροσύνας.

σίνας. & illum etiam puerum ſcilicet Octauium *blāditias illecebrasq́; Ciceronis familiariter ſolitum eſſe accipere.*

Quod fieri non debet) Duo *poſtrema uerba in manu ſcriptis libris non inueniuntur: alij codices excuſi pro illis,* DICITIS OPORTERE *habent. donec tamen uidero antiquiorem codicem, qui ea habeat, ſemper ſuſpicabor noua eſſe, & ab aliquo inculcata. uidendum potius an ſit figura* ἀποσιώπησις*, ut quid intelligendum ſit, relinquat in animis auditorum.* 287

An ni ualde hic in abſentia) Pro ABSENTIA, ABSENTIS, *habent cuncti manu ſcripti codices. primum autē uerbum* ANNIBAL *eſſe debere cenſuimus, adiuuante non parum noſtram coniecturam antiquo illo codice. Cùm autē de immiti atrociq́; hoſte ſermo eſt, ſemper ſic loquitur, ut antea lib.* VII. *Vtrum de imperatore pop.*Rom.*an de* Annibale *loquūtur.* Et *in* Philippicis, Annibal *credo erat ad portas.* Quod *ſi non ita legatur, negare non poſſumus hunc locum corruptiſſimum eſſe.* 288

Non *hæc collegij noſtri ab* Attico)Legimus, AB APPIO. *ſcripſit autem* Appius *de diſciplina augurali librum, quod declarat* M. Tullius *in epiſtola quadam ad ipſum, his uerbis,* Quod *egomet multis iam argumentis antè iudicaram, maximeq́; illo libro augurali, quem ad me amantiſſimè ſcriptum, ſuauiſſimū miſiſti.* Item Sex. Pompeius *in dictione* Soliſtimum, *inquit,* Appius Pulcher *in auguralis diſciplinæ libro primo ait eſſe tripudium, &c.* Similitudo *nominis decepit librarium: hoc enim nomen quod ſæpe, imò in ſingulis paginis harum epiſtolarum habetur, in errorem hominem induxit.* Ibidem.

Quippe qui florentis ac nouos ut uti diebus, &c.) Ibidem. Hæc *erat ferè omnium impreſſorum codicum lectio, à qua nihil*

nihil diſcrepabat antiquior noſter liber. aiunt poſtea Beroaldum *emendaſſe,* Quippe qui florens, ac nouus primis diebus,&c. *alij rectius putant,* Quippe qui florentibus, ac bonis ueluti rebus ipſi illi,&c. *ut ſit cum occulta ueritate unuſquiſq; in ſuam aliquam ſententiam omnia conatur extorquere. Tutius igitur exiſtimauimus in tam peruerſo, & deminuto loco ueterem ſcripturam conſeruare, illiq; mendi notam adponere, quæ tantiſper maneat, dum aliquid certius inueniatur.*

bidem in fi. *Manſuetudinis in Metello, diuitiarũ in Afranio)* Nos, IN AERARIO *legimus: ut idem Cæſaris factum, nec manſuetum, nec diuitem (quod uideri uolebat) eum eſſe argueret. quomodo enim manſuetus, qui Metellum Trib. pl. occidi uoluerit? nam ſi diuitias quas oſtentabat habuiſſet, quid opus erat ærarium clauſum, ui, impediente Trib. aperire, publicasq; pecunias auferre?* Non *paruam anſam huic errori dediſſe puto, quòd ſæpe in hoc codice* F *litera pro* E *ſumpta eſt: propter ſimilitudinem (ut puto) quam inter ſe habebant in uetere ſcriptura hæ literæ. quid autem de Afranio loquatur, qui eo tempore legatus* Pompeij *in Hiſpania erat?*

289 *Sedeo enim* πλουτοδοκῶν) Hoc *uerbum Græcum, cùm antea quiddam omnino deſideraretur, nonnulli repoſuerũt, acceptum (ut apparet) ex manu ſcriptis, nec tamen ſatis purgatis libris, interpretatiq; ſunt, ditem expectans. quam nihil autem ad hunc locum faciat, omnes facile uidere poſſunt.* Antiqui *codices una minus ſyllaba* πλουδοκῶν *habẽt, quæ ſincera eſt, & uera lectio.* πλουδοκῶν *enim tempeſtatem, & nauigationem idoneam expectans ſignificat, compoſito uerbo, cum notiſſimo apud Græcos nomine, & quo uſum eſſe antea* Ciceronem *docuimus: nam in libro*

XV.

xv. in uulgatis etiam codicibus legimus, Hic autem quantus πλοῦς; sed uidebimus. Ob hoc igitur Cicero se dicit non reperire quid scribat: quia cum omnia quæ parari, conficiq; debebant prouidisset, nauigationiq; intentus, idoneam tantum tempestatem expectaret, quæ omni momento temporis surgere poterat: quid amplius scribere attinebat?

Vt meam ipse iam euocem) Sic erat in impreßis co- 290
dicibus inani aliquanto spatio relicto: quod nostri ueteris auxilio expletur. legitur enim in eo, Ne meam ipse συμπάθειαν euocem: adeo clare, ut mirer ab alijs non esse id animaduersum. Quam autem hic accommodata sit Græca hæc uox, dici non potest. cùm enim de incredibili amore in se Tulliæ suprà locutus sit, cito ex eo sermone delabitur: sentiebat enim se iam commoueri, affectusq; suos excitari, quod nolebat. Verbum hoc notum est: quod si tam facile exprimi posset uerbo Latino, quàm uis eius, significatusq; intelligitur, nihil laboraremus. Cicero id nomen ponit lib. II. de diuinatione, eiusq; uim nõ uno uerbo reddit: hæc illius uerba sunt, Aut enim diuina uis quædam consulens nobis, somniorum significationes facit, aut coniectores ex quadam conuenientia, & coniunctione naturæ, quam uocant συμπάθειαν, quid cuique rei conueniat ex somnijs, & quid quanq; rem sequatur intelligunt, &c. Verum hic diuersam uim συμπάθεια habere uidetur ab ea quam in Diuinatione habet, & potius eodem significatu hoc loco sumpta esse, quo alibi uerbum ab ea deductum Cicero usurpauit, cùm dixit, Atticæ commotiunculis συμπάσχω.

Infamiam quoque quamuis sit falsa nauigio esse te Ibidem.
iturũ trans mare) Valde diuersus est hic locus in antiquis codic

nihil discrepabat antiquior noster liber. aiunt postea Beroaldum *emendasse,* Quippe qui florens, ac nouus primis diebus,&c. *alij rectius putant,* Quippe qui florentibus, ac bonis ueluti rebus ipsi illi,&c.*ut fit cum occulta ueritate unusquisq; in suam aliquam sententiam omnia conatur extorquere. Tutius igitur existimauimus in tam peruerso,& deminuto loco ueterem scripturam conseruare, illiq; mendi notam adponere, quæ tantisper maneat, dum aliquid certius inueniatur.*

Ibidem in fi. *Mansuetudinis in Metello,diuitiarũ in Afranio)* Nos, IN AERARIO *legimus:ut idem Cæsaris factum,nec mansuetum, nec diuitem (quod uideri uolebat) eum esse argueret. quomodo enim mansuetus, qui Metellum Trib. pl. occidi uoluerit? nam si diuitias quas ostentabat habuisset,quid opus erat ærarium clausum,ui,impediente Trib. aperire,publicasq; pecunias auferre? Non paruam ansam huic errori dedisse puto,quòd sæpe in hoc codice* F *litera pro* E *sumpta est: propter similitudinem (ut puto) quam inter se habebant in uetere scriptura hæ literæ. quid autem de Afranio loquatur,qui eo tempore legatus Pompeij in Hispania erat?*

289 *Sedeo enim* πλουτοδοκῶν) Hoc *uerbum Græcum,cùm antea quiddam omnino desideraretur, nonnulli reposuerũt, acceptum (ut apparet) ex manu scriptis, nec tamen satis purgatis libris,interpretatiq; sunt,ditem expectans. quam nihil autem ad hunc locum faciat,omnes facile uidere possunt. Antiqui codices una minus syllaba* πλουδοκῶν *habẽt, quæ sincera est, & uera lectio.* πλουδοκῶν *enim tempestatem,& nauigationem idoneam expectans significat,composito uerbo, cum notißimo apud Græcos nomine, & quo usum esse antea Ciceronem docuimus: nam in libro*

X V.

xv. in uulgatis etiam codicibus legimus, Hic autem quantus πλοῦς: sed uidebimus. Ob hoc igitur Cicero se dicit non reperire quid scribat: quia cum omnia quæ parari, conficiq; debebant prouidisset, nauigationiq; intentus, idoneam tantum tempestatem expectaret, quæ omni momento temporis surgere poterat: quid amplius scribere attinebat?

Vt meam ipse   iam euocem) *Sic erat in impreßis co-* 290
dicibus inani aliquanto spatio relicto: quod nostri ueteris auxilio expletur. legitur enim in eo, Ne meam ipse συμπάθειαν euocem: adeo clare, ut mirer ab alijs non esse id animaduersum. Quam autem hic accommodata sit Græca hæc uox, dici non potest. cùm enim de incredibili amore in se Tulliæ suprà locutus sit, cito ex eo sermone delabitur: sentiebat enim se iam commoueri, affectusq; suos excitari, quod nolebat. Verbum hoc notum est: quod si tam facile exprimi posset uerbo Latino, quàm uis eius, significatusq; intelligitur, nihil laboraremus. Cicero id nomen ponit lib. II. de diuinatione, eiusq; uim nõ uno uerbo reddit: hæc illius uerba sunt, Aut enim diuina uis quædam consulens nobis, somniorum significationes facit, aut coniectores ex quadam conuenientia, & coniunctione naturæ, quam uocant συμπάθειαν, quid cuique rei conueniat ex somnijs, & quid quanq; rem sequatur intelligunt, &c. Verum hic diuersam uim συμπάθεια habere uidetur ab ea quam in Diuinatione habet, & potius eodem significatu hoc loco sumpta esse, quo alibi uerbum ab ea deductum Cicero usurpauit, cùm dixit, Atticæ commotiunculis συμπάσχω.

Infamiam quoque quamuis sit falsa nauigio esse te iturũ trans mare) *Valde diuersus est hic locus in antiquis* Ibidem.
codic

codicibus: nec tamen est in illis integer, & incorruptus, sed profecto mancus. nos dum aliquid certius, meliusq; reperitur, quammaxime potuimus cautè, & parcè, eum castigauimus: antiquam tamen scripturam, ut testatam relinquamus, & ut quàm nobis tutum uisum sit ab ea discedere, notum faciamus: adfirmamus omnia quæ in nostro leguntur, in eis legi, exceptis his uerbis TE ITVRVM: *quæ cum in omnibus excusis inuenissemus, reliquimus, ut aliquis sensus elici ex hoc loco posset: de nostro autem nihil addidimus. Vbi in impreßis erat* NAVIGIO, *antiqui (magno) uel (magni) habebant. reliqua quæ nunc in nostro sunt, eadem quoque in illis erant: si acute consideres uulgatam lectionem, nihil ea ineptius. quid enim (nauigio) addere oportebat? quasi aliter trans mare iri posset. nimis otiosa, & frigida (nisi fallimur) ea oratio fuisset: adhuc tamen aliquid inuestigandum puto: locus enim hic in manu scriptis ita deminutus est, ut nisi ex uulgatis* TE ITVRVM *suppleas, imperfectus sit sensus.*

291 *Si non fortunæ obsecutus fueris ut debes) Locus hic ex epistola Cæsaris aliter in antiquis legitur: quorum lectionem nos magis probantes in nostrum eam transtulimus:* VIDEBERE *enim seu* VIDEBERIS *est in illis, ubi uulgati & excusi omnes* FVERIS VT DEBES *habent. Paulo item suprà uerba hæc negleximus deleuimusq;* QVOD MINVS PLACET. *nam in nullis manu scriptis inueniuntur, & inutiliter ab aliquo addita existimamus.*

294 *Vide quam ad hæc) Post hæc uerba spatium inane relictum erat:* τυραννικῶς *ibi reposuimus: nam ita ante nos Germani in suo codice scripserant, & ita unius tantum literæ transpositione in nostro uetustiore legas: quare*

quare ita scribendum esse censemus. post hanc Graecam uocem incipit epistola M.Antonij.

Quare parui refert me probare) *Importune colloca-tum post dictionem* PARVI *punctum, quod perfe-ctam orationem indicat, fecit ut crederetur ea esse praete-riti temporis à pareo, id est quod iussit & imperauit ille, feci, meq; obedientem mandatis illius praebui. cum debeat puncto sublato (parui refert) legi: uoxq; illa* PARVI *secundo casu nomen sit, seu potius aduerbium, hoc sensu, Parui refert me probare cogitationem tuam, nisi manda-ta Caesaris negligere uolo: quanuis enim ea probem, nihil in hoc tibi commodare possum. debeo enim quas mihi Caesar imposuit partes sustinere, & omni diligentia exe-qui: quare ad illum, cuius in arbitrio res est, & qui ius quod petis concedendi habet, mittas censeo, a me enim id impetrare non potes.* 294

Tentabo audeam nihil properare) *Haec uerba ualde corrupta, & manca sunt: cum igitur nihilo meliorem hac antiquam scripturam inuenerim, sed eandem penitus, & simili modo peruersam, & laceram, contra hunc locum asteriscum figi iussi. Non me latebat, quosdam hunc lo-cum coniectura restituere tentasse: sed quia parum illo-rum castigationes sincerae, & fideles mihi uisae sunt, eas neglexi: in impressis* CERTE, *noster antiquior* CARTI *habet: quod tam corruptum est, ut receptam eius loci le-ctionem nulla utilitate mutare noluerim.* 295 in prin.

Atque utinam ad Curionem) *Restituimus auxilio ue-tustioris exemplaris uerba Graeca, quae hic desiderabãtur: quae etsi in eo aliquantum perturbata sunt, non tamen adeo sunt confusa, ut non perspiciatur in illis, si diligen-ter attendas, nostra lectio. Germanos quoque adfirmarim* Ibidem.

consi

consimiles his, qui sunt in nostro characteres, in suo codice inuenisse, è quibus cum sententiam exprimere uellent, ueram assequi non potuerunt. quàm frequens sit hic modus dicendi apud Græcos *autores, notum est. cum autem de se magnum quiddam loqui uellet, humanæ infirmitatis memor, antequam id proferret,* σὺν θεῷ λέγω *dixit, id est uolente, & non aduersante* Deo: *ut nos etiam cum de nobis aliquid magnum pollicemur, semper hoc addimus ad minuendam arrogantiam.* Aristophanes *in* Pluto, οἴμοι γὰρ οἶμαι σὺν θεῷ δ᾽ ἐρήσεται ταύτης ἀπαλλάξειν σε τῆς ὀφθαλμίας. Demosthenes *etiam in epistola ad* Athenienses, *quam cùm in exilio esset, scripsit,* ὑμῶν ἀλλ᾽ ἐὰν ἐθελήσητε ἀκοῦσαι σιγῇ καὶ προσμείνητε πάντα μαθεῖν οἴομαι καὶ σὺν θεοῖς ἐρήσεται αὐτός τε φανήσεσθαι μετὰ πάσης εὐνοίας τὰ δέοντα περὶ ὑμῶν πράττων καὶ τὰ συμφέρονθ᾽ ὑμῖν ἐμφανῆ δείξειν. *multa huius locutionis exempla adducit in suis commentarijs admirabilis doctrinæ uir* Budæus: *quæ, qui scire uolet, ibi legat: qui etiam* Latinos *adfirmat, deûm benignitate & dijs bene iuuantibus dicendo, idem expreßisse.* Est *autem locus* Homeri λ. ι. σὺν θεῷ ἐλήλυθμεν. *ubi uetustam declarationem hanc legimus,* τῶν λόγων τὸ ὑψηλὸν τῇ θείᾳ ῥοπῇ λύει, ἴσον δὲ ὅμοιον τῷ, πειθόμενοι τὸ πράττειν. *quod non incommode hic adnecti posse iudicauimus.* Nollem *autem nostros librarios perfecto puncto, quæ sequuntur uerba ab his distinxisse. uerba enim quæ nimis contumaciter, nisi mitigata essent, dicta fuissent, hæc sunt,* Efficietur *aliquid dignum nobis. quare nulla ratione ea separare conuenit.*

Ibidem. Tua *mihi ualde molesta est)* Inane *spatiũ* Græca *quæ desiderabatur, uoce repleuimus, quæ in uetustioribus codicibus integra est. dicit igitur se ualde perturbatũ, quòd audierit*

audierit eum δυσουρίᾳ uexari: sic enim Græci morbum illum appellant, cum ægre lotium it: quem etiam aut ei non dißimilem στραγγουρίαν uocant. nam hæc medici accurate & minute ut suæ artis uocabula distinguunt, quæ ceteri eius imperiti inconsiderantius tradunt. Ex *illorum autem decretis diligentißime hoc docuit* Marcellus Virgilius *in suis in* Dioscoridem *à se conuersum eruditißimis annotationibus: qui igitur scire uolet, inde petat, unde & nos hoc hausimus, & siquid in humanis literis & his politioribus studijs scimus: eo enim doctore usi sumus & doctißimo & nostri amantißimo.* Latini *urinæ difficultatem & stillicidium uocant.* Quòd *autem mederi iubet dum est* ἀρχῇ, *ad notißimum* Græcum *prouerbium alludit, quo traditur* ἀρχῇ ἰᾶσθαι πολυλώιον, ἢ τελευτῇ *esse.*

Septem præterea coniunctæ lecticæ amicarum, hæ sunt amicorum) Non *parum mihi suspectus est hic locus. nam & in antiquiore nostro codice uox illa* HAE, *non legitur: & multa obscuritas præterea uersatur, nisi uulgari, & exposito sensu contentus sis, qui mihi parum satisfacit.* 295

E*go uero uehiculo si nauis non erit, &c.)* Ego *puto hunc locum peruersum. præter enim quàm quòd ualde diuersam ueterem lectionem repperi: quî potest hic usus esse uehiculi, cum trans mare eundum esset? sed alijs etiam de causis ualde insulsa hæc mihi uidetur lectio. siquem tamen ea delectat, is suum iudicium sequatur, nostrum spernat: antiqui codices sic habent,* EGO VERO VELLVNT RIDICVLO SI NAVIS NON ERIT, *&c.* Ibidem

De *itinere & de sorore quæ scribis molesta sunt)* An*tiqua lectio* DE ITINE. Nos, DE IVVENE *ca*- 296. in prin

ſtigauimus, ſic enim ſæpe appellat Qu. Filium, *ut cum inquit,* Vellem *ſuſcepiſſes iuuenem regendum. & alijs multis locis: ut intelligat de ſimultatibus, rixisq; quibuſdam inter eum, & matrem* Pomponiam Attici *ſororem: nam in matrem etiam parum pium hunc fuiſſe, ex multis locis colligitur: ut lib.* XIII. *cum hæc ipſius uerba recitaſſet,* Ita *minus multum unà erimus, nam ego iſtam domum uidere non poßum: qua de cauſa, ſcis.* Poſtea Cicero *ſubdidit,* Hanc *autem cauſam pater odium matris eſſe dicebat.* De *hac re (niſi fallimur) non multo pòſt ſic loquitur,* De *ſorore laudo: de* Qu. *puero datur opera, ſpero eſſe meliora. ſed hæc negotia obſcure dicuntur, quia ille hæc domeſtica uulnera, quantum poterat tegebat, ne in uulgus emanarent.*

296 *Sed ſi mihi quæ in hac mea fuga*) Veteres *codices,* SED SI MIHI QVAE AXIVS IN HAC, &c. *emendauimus igitur* Qu. Axius. Nam *infinitis locis ubi* Q. *eſſe debebat,* QVAE *inuenimus: quod eo factum exiſtimo, quia librarij cum primam literam eius nominis (quam ſolam ueteres ponebant, cum* Quintus *ſignificare uolebant) in exemplaribus inueniſſent, interpretari uoluerint, ut'que accidere par erat imperitis hominibus,* QVAE *ſignificare crediderint, itaq; ſcripſerint. qua alia cauſa hoc tam frequenter erratum accidere potuerit non uideo: omnino enim peccatum eſſe puto.* De Q. *hoc* Axio *quòd ſibi deberet, non multo pòſt agit,* Axius *de* XII *milibus pudens.*

Ibidem. *Cum audio exilio ſe urgeri*) Quis *non uideat, qui diligenter attenderit* EX ILLO *legi debere, ut ſint duæ orationis partes, non exilio? nam ſuprà etiam* CETERI, *ubi (ceteris) erat caſtigauimus, ut ſit ſenſus,* Si *alij etiam*

qui bus

quibus debent, ad tempus respondere non poßunt, utunturq; excusatione temporis, soleo mirari cum audio ex illo se urgueri de nescio queis HS x x, *&c.* Omnino *excusat fratrem, quòd pecuniam quam* Attico *debebat, non solueret. cum enim sæpe secum questus esset frater de illo, quòd nulla publicæ difficultatis habita ratione nimis se urgueret, se hoc mirari dicit* Cicero*, non enim deesse* Quinto *uoluntatem, esseq; à quo soluat, sed pecuniæ angustijs illum impediri.* Hanc eandem rem *tractat iterum hoc in libro his uerbis,* De Qu. Fratre *scito eum non mediocriter laborare de usura: sed adhuc nihil ab* Egnatio *expreßit.* Lib. *autem* VII. *longius totam rem explicat, quo etiam loco fratrem accurate defendit.*

Vultcium *mihi amicum, ut scribis, ita puto esse)* Hæc 297
ultima pars epistolæ ualde corrupta erat, & deminuta: eam nos restituisse nobis uidemur adiuti ab eisdem codicibus: primoq; pro VVLTEIVM, Vectenum *fecimus autoritate priscorum exemplariorum, ut sit ille, de quo antea meminit, & ad quem se stomachose scripsisse dicit, cum ioco tamen familiari.* Vbi *autem* θυμικώτερον *erat,* ἀποτόμως *posuimus: idq;* Græcum *nomen in spatium, quod paulo infrà uacuum erat, transtulimus. Sed antequam ad alia ueniamus, hæc explicemus.* Cicero *pecuniam debebat* Vecteno*: quam cum ille sibi solui uellet, literis eum admonuerat, ut* Ciceroni *uisum est, nimis acerbè & asperè. ægrè* igitur *tulit hoc* Cicero*, rescripsitq; ad eum cum stomacho, accusauitq; hominem quòd secum de illo negotio tam inhumaniter egisset, permixtis tamen iocis quibusdam, ut solebat.* Operam *dabat* Atticus *ut eos reconciliaret, & (ut coniectari poßumus) leuiter* Ciceronem *reprehenderat, quòd tam stomachose ad eum rescripsisset.*

psisset. id ex alio loco colligimus, quo Cicero se purgans cum Attico dicit, Rescripsi ei stomachose, si uis. quasi diceret, mihi sanè non uisus sum, sed quoniam tibi uideor, fac me stomachose scripsisse, cum ioco tamen inquit familiari. De hac re iterum nunc agit: *narratq́; originem, causamq́; inimicitiarum, Eram, inquit, illi aliquantulum iratus, quòd ad me præcise, & duriter scripserat, de nummis curandis: quare ad eum rescripseram accusans eum de hac iniuria mixtis expostulationibus iocis, ut non ille grauiter & iniquo animo ferre hoc debuerit: quod tamen si aliter ac debuit acceperit, lenies.* Hanc esse sententiam *horum uerborum puto. Suspicari autem licet Germanos consimiles nostris characteras in suo antiquo libro inuenisse: nam uocem quandam restituerũt, quæ retinet quidam similitudinis cum nostra: nam principium eius, & extremitas conueniunt, media dissident. uoluerunt omnino illi uocem quæ aliquid certi significaret, ponere, nec ueram, & ingenuam inuenere.* Nullo *magis proprio uerbo ad id quod uolebat exprimendum uti poterat Cicero, quàm eo quo usus est: quod & ex ui ipsius intelligitur, & exemplo* Plutarchi *in Crassi uita manifestum est. nam cum tradat Crassum amicorum angustias suis opibus sæpe subleuasse, pecuniasq́; sine fœnore illis commodasse, cum præterijsset tamen tempus quod sumptum esset, solitum illum inquit, eas repetere* ἀποτόμως: *quod molestius sæpe nonnullis erat (cum tam subito reddere cogerentur) quàm si usura accepta cõmodius tempus expectasset. hæc eius sunt uerba,* καὶ τοῖς φίλοις ἐδάνειζεν ἄνευ τόκων ἀπῄτει δ' ἀποτόμως τοῦ χρόνου παρελθόντος εἰς ὃν ἐδάνειζεν καὶ τὸ προῖκα πολλῶν ἐγίνετο τόκων ἐπαχθέστερον. *est* ἀποτόμως τραχέως, σκληρῶς. Demosthenes in Erotico pro absolute

&

& precise posuit, cùm inquit, τοῖς δὲ καλῶς φρονοῦσιν οὐκ ἐπακολουθητέον εἶναι τῇ τούτων ἀπονοίᾳ μάλιστα μὴ ἐνθυμουμένοις ὅτι τῶν πραγμάτων οὔτε καλῶν οὔτε αἰσχρῶν ἀποτόμως ὄντων, ἀλλὰ παρὰ τοὺς χρωμένους τὸ πλεῖστον διαλλαττόντων ἄλογον μιᾷ γνώμῃ περὶ ἀμφοτέρων χρῆσθαι. *Secundum autem Græcum uerbum, & elegãs est, & ualde item huic loco accommodatum. Polybius hist. lib. IIII.* ὁ δὲ Ἄρατος σχετλιάζων καὶ παροξυνόμενος ἐπὶ τῇ τόλμῃ τῶν Αἰτωλῶν θυμικώτερον ἐχρῆτο τοῖς πράγμασιν ἅτε καὶ προϋπαρχούσης αὐτοῖς ἀλλοτριότητος ἐκ τῶν ἐπάνω χρόνων. *Et iterum eodem libro,* καὶ στρατηγὸς ᾑρέθη Δωρίμαχος ὃς παραυτίκα τὴν ἀρχὴν παραλαβὼν καὶ τοὺς Αἰτωλοὺς ἀθροίσας μετὰ τῶν ὅπλων ἐνέβαλεν εἰς τοὺς ἄνω τόπους τῆς ἠπείρου καὶ τὴν χώραν ἐδήου θυμικώτερον χρώμενος τῇ καταφορᾷ. *Id est iracundius: nam* θυμὸν *iracundiam etiam Græcis significare nemo est qui nesciat.*

Monetali autem adscripsi) *Non solum sic habent manu scripti cũcti codices, sed etiam maior pars excusorum, ut non poßim non mirari imprudentiam quorundam, qui ex* MONETALI *duo uerba fecerunt, &* MONEO TALIA, *&c. scripserunt: quàm inepte, & peruerse nihil attinet dicere: quæ tamen in cunctos recentiorum impreßionum libros, ut bona, & necessaria emendatio translata est: nos nihil mutandum à uetere scriptura censemus, ut sit hoc in quo familiariter sibi cum eo iocatus esse uidebatur: de quo nunc se purgat occasionem sibi illum huius rei dedisse scribens, cum antè ad se proconsulem scripsisset. quod cum Cicero, ut se derideret, scriptum ab eo esse interpretaretur, pariter titulo hoc illum repungere uoluit. In Monetæ autem Iunonis æde publicæ pecuniæ cudebantur. Cum igitur ille tam accuratè de nummis, &* Ibidem

psisset. id ex alio loco colligimus, quo Cicero se purgans cum Attico dicit, Rescripsi ei stomachose, si uis. quasi diceret, mihi sanè non uisus sum, sed quoniam tibi uideor, fac me stomachose scripsisse, cum ioco tamen inquit familiari. De hac re iterum nunc agit: narratq; originem, causamq; inimicitiarum, Eram, inquit, illi aliquantulum iratus, quòd ad me praecise, & duriter scripserat, de nummis curandis: quare ad eum rescripseram accusans eum de hac iniuria mixtis expostulationibus iocis, ut non ille grauiter & iniquo animo ferre hoc debuerit: quod tamen si aliter ac debuit acceperit, lenies. Hanc esse sententiam horum uerborum puto. Suspicari autem licet Germanos consimiles nostris characteras in suo antiquo libro inuenisse: nam uocem quandam restituerũt, quae retinet quiddam similitudinis cum nostra: nam principium eius, & extremitas conueniunt, media dissident. uoluerunt omnino illi uocem quae aliquid certi significaret, ponere, nec ueram, & ingenuam inuenere. Nullo magis proprio uerbo ad id quod uolebat exprimendum uti poterat Cicero, quàm eo quo usus est: quod & ex ui ipsius intelligitur, & exemplo Plutarchi in Crassi uita manifestum est. nam cum tradat Crassum amicorum angustias suis opibus saepe subleuasse, pecuniasq; sine foenore illis commodasse, cum praeteriisset tamen tempus quod sumptum esset, solitum illum inquit, eas repetere ἀποτόμως: quod molestius saepe nonnullis erat (cum tam subito reddere cogerentur) quàm si usura accepta cõmodius tempus expectasset. haec eius sunt uerba, καὶ τοῖς φίλοις ἐδάνειζεν ἄνευ τόκων ἀπῄτει δ' ἀποτόμως τοῦ χρόνου παρελθόντος εἰς ὃν ἐδάνειζεν καὶ τὸ προῖκα πολλῶν ἐγένετο τόκων ἐπαχθέστερον. est ἀποτόμως τραχέως, σκληρῶς. Demosthenes in Erotico pro absolute

&

& præciſe poſuit, cùm inquit, τοῖς δὲ καλῶς φρονοῦσιν οὐκ ἐπακολουθητέον ἐστὶν τῇ τούτων ἀπονοίᾳ μάλιστα μὲν ἐνθυμουμένοις ὅτι τῶν πραγμάτων οὔτε καλῶν οὔτε αἰσχρῶν ἀποτόμως ὄντων, ἀλλὰ παρὰ τοὺς χρωμένους τὸ πλεῖστον διαλλαττόντων ἄλογον μιᾷ γνώμῃ περὶ ἀμφοτέρων χρῆσθαι. Secundum autem Græcum uerbum, & elegās eſt, & ualde item huic loco accommodatum. Polybius hiſt. lib. IIII. ὁ δὲ ἄρατος σχετλιάζων καὶ παροξυνόμενος ἐπὶ τῇ τόλμῃ τῶν αἰτωλῶν θυμικώτερον ἐχρῆτο τοῖς πράγμασιν ἅτε καὶ προϋπαρχούσης αὐτοῖς ἀλλοτριότητος ἐκ τῶν ἐπάνω χρόνων. Et iterum eodem libro, καὶ στρατηγὸς ᾑρέθη δορίμαχος ὃς παραυτίκα τὴν ἀρχὴν παραλαβὼν καὶ τοὺς αἰτωλοὺς ἀθροίσας μετὰ τῶν ὅπλων ἐνέβαλεν εἰς τοὺς ἄνω τόπους τῆς ἠπείρου καὶ τὴν χώραν ἐδῄου θυμικώτερον χρώμενος τῇ καταφορᾷ. Id eſt iracundius: nam θυμὸν iracundiam etiam Græcis ſignificare nemo eſt qui neſciat.

Monetali autem adſcripſi) Non ſolum ſic habent manu ſcripti cūcti codices, ſed etiam maior pars excuſorum, ut non poßim non mirari imprudentiam quorundam, qui ex MONETALI duo uerba fecerunt, & MONEO TALIA, &c. ſcripſerunt: quàm inepte, & peruerſe nihil attinet dicere: quæ tamen in cunctos recentiorum impreßionum libros, ut bona, & neceſſaria emendatio tranſlata eſt: nos nihil mutandum à uetere ſcriptura cenſemus, ut ſit hoc in quo familiariter ſibi cum eo iocatus eſſe uidebatur: de quo nunc ſe purgat occaſionem ſibi illum huius rei dediſſe ſcribens, cum antè ad ſe proconſulem ſcripſiſſet. quod cum Cicero, ut ſe derideret, ſcriptum ab eo eſſe interpretaretur, pariter titulo hoc illum repungere uoluit. In Monetæ autem Iunonis æde publicæ pecuniæ cudebantur. Cum igitur ille tam accuratè de nummis, & Ibidem

re pecuniaria ageret, à moneta monetalem appellauit, siue quòd alicui negotio præfectus esset quod ad monetam pertineret: hæ enim tam minutæ res certo sciri nequeunt. planum tamen est hoc nomen parum honorificum esse, cum ut ipsi notam aliquam turpitudinis inureret, hoc illi exprobret. De Moneta lib. VIII. *meminit, Ad Philotimum scripsi de uiatico: siue à Moneta (nemo enim soluit) siue ab Oppijs tuis contubernalibus. Et in principio* VII. *Philippicæ: Paruis de rebus, sed fortasse necessarijs consulimur* P.C. *de Appia uia, & de Moneta Consules, de Lupercis Trib. pleb. referunt. Suetonius etiam in Cæsare Dictat. Præterea monetæ publicisq; uectigalibus peculiaris seruos præposuit. Necnon T. Liuius lib.* VI. *Adiectæ mortuo notæ, publica una, quòd cum domus eius fuisset ubi nunc ædes atque officina monetæ, latum ad populum est, ne quis patritius in arce, aut capitolio habitaret.*

297 *Sed satis lacrymis) Ferè in cunctis excusis post hæc uerba spatium inane relictum erat. Germani* παραθλετίορ *scripserunt, parum (nisi fallimur) sincere. Noster antiquior codex, si diligenter animaduertas, priscos characteras* παραπλδυτίορ *habet: quod coniungi debet cum sequenti clausula, satis nota uoce, & quadrante sententia. Est etiam in Pandectis hoc uerbum de iudicijs. l. Hæres. §. Si quis. Et quasi à uiatore emit, uel ab eo qui* παρέπλει.

297 *Commeatum illum delectumq; habere cœpisse) Multo purgatior, & melior est antiquorum librorum lectio, qui pro* COMMEATVM *habent* COMMOTVM: *reliquaq;, quemadmodum nos scripsimus, hoc sensu: ut Siculi ad Catonem concurrerint, orauerintq; ut resisteret. Catonem autem commotum cõcursu Siculorum (nec enim contemnenda erat tam præclara uoluntas, consensusq; prouinc*

prouinciæ) delectum habere cœpisse, id est milites scribere, quo præsidio insulam tueretur.

Nam & inuicti & diligentes sunt) Locus parum certus in manu scriptis libris: nostri probatiores VICTI habent, quod proculdubio corruptum est. Germani IVNCTI adnotarunt. inuictos cur appellet, non uideo. Nam etiam si Inuicti recte dici possent, quid hoc signi erat, quòd Hispaniæ se contra Cæsarem fortiter defenderent? Quòd autem iuncti sint Hispanijs, nec uerum est, nec antiqui codices ita legunt. quærenda igitur accommodatior lectio, & uerior. Quod si coniectura hæc inuestigare liceret, libentius VICINI legerem quàm Iuncti. Hoc tamen loco Germanicam, etsi non ualde probemus, lectionem accepimus. cum enim uno omnino modo scribendum foret, atque ipsi nihil certi haberemus, aliorum iudicio plus quàm nostro tribuere uoluimus. 298

Odium autem recte animaduertis significantium theatrum, &c.) Auxilio meliorum exemplariorum ita emendauimus ut in nostro libro scriptum uides: ut laudet acumen Attici, qui bene animaduerterit odium esse significatum theatro, id est homines, qui in theatro erant, signa quædam dedisse quòd odio Cæsarem prosequerentur. percurrit enim difficultates quas habebat Cæsar. Sequenti autem etiam epistola de duabus legionibus alienatis loquitur, Qui etiam de duabus legionibus luculentos autores esse dicebat. 298

Modo aliquid hoc sit) Duobus his uersibus tria inania spatia aut relicta erant, aut laceris, & peruersis dictionibus repleta. A' nobis si alterum Græcum uerbum primæ partis corrigere potuissemus, præclare (nisi fallimur) hic locus restitutus esset: quod tamen antiquis literis formatis, 299

quale in antiquis inuenimus, omnibus expoſuimus, ut unuſquiſque in eo laboret, donec eo etiam membro hæc poſtrema epiſtolæ pars ſanetur. Magna autem contentio erat apud priſcos an uirtus doctrina acquiri poſſet. Plutarchus ſcripſit commentarium hoc titulo, ὅτι διδακτὴ ἡ ἀρετή. Eſt etiam Platonis dialogus in non legitimis, tamen eius auctoris numeratus, qui eandem diſputationem continet. Philoponus in commentarijs in primum poſteriorum Analyticorum, argumentis concludere conatur ὅτι διδακτὴ uirtus eſt. Omnino de nulla re tam crebra mentio. Ipſe Cicero in Topicis his uerbis hanc quæſtionem complexus eſt, Vt cum quæritur, natura an doctrina, poſſit effici uirtus. Horatius quoque ad hanc diſputationem alluſit, cum inquit in epiſtola ad Lollium, Virtutem doctrina paret, natura'ne donet. Erat autem ſententia Stoicorum uirtutem eſſe διδακτόν. quod Plutarchus ex Homero oſtendere uult illos hauſiſſe cum dixit, ἔστι τῶν στωϊκῶν φιλοσόφων δόγμα καὶ τὸ, διδακτὸν εἶναι τὴν ἀρετὴν ἴσχουσαν μὲν ἀρχὴν τὴν εὐγένειαν ὃ καὶ ὅμηρος φησί. τοίου μὲν πατρὸς ὅκεν πεπνυμένα βάζεις. Alibi quoque quod Græci ἦθος, indolem Latine uertit Cicero. nam cum hæc Platonis uerba ex Phædro interpretaretur, ἔτι δὲ ἤθει γεννικωτέρῳ κεκρᾶσθαι, ſic dixit in Oratore, Præterea ad uirtutem maior indoles. In libro autem de uniuerſitate, ſtatum uertit, cum ex Timæo locum hunc exprimeret, καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα πάντα διατάξας ἔμενεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει, Atque is quidem, qui cuncta compoſuit, conſtanter in ſuo manebat ſtatu.

299 *Poteris me de miſerijs) Si hanc lectionem probas, Eripere, aut ſimile uerbum intelligere neceſſe eſt. ualde autem diuerſa antiqua ſcriptura, non tamen adeo incolumis, ut perfecta*

perfecta inde sententia elici poßit: quæ tamen pars eius integra est, non displicet. nos recepta lectione conseruata (quæ tamen mihi aliquantulum suspecta est) quid in melioribus exẽplaribus inuenerimus, notum facere uolumus. sic enim in illo legitur, POTERIS NE DEMISERIS, *ut huiuscemodi sententiam innuat, Si igitur aliquid ad spem poteris, ne dimiseris. nec enim in uulgata lectione mihi satis probatur hic sensus, Scribes aliquid mihi ad spem: quod si diligenter feceris, poteris me de miserijs eripere. nec enim spes sola alicuius boni euentus satis est ad extrahendum aliquem ex miserijs. Quare nisi ueterem scripturam contemnis, & noua mendosiorem putas, suspicandum est in antecedentibus dictionibus uitium esse: quod tamen ubi sit non perspicio. Sanè in ijsdem libris* ALIQVAM *superius, ubi in cunctis excusis* ALIQVID *est, legitur: quod tamen deprauatum putauimus, receptæq́; lectioni maiorem fidem habuimus: nam & alibi sic loquitur Cicero, ut in* XI. *lib. Semper enim adferunt aliquid mihi tuæ literæ.*

Tu Antonij leones pertimescas caue) Quod audierat (aut uiderat fortasse) Atticus M. Antonium curru, rheda'ue leonibus iuncta uehi solitum, ualde timebat. Erat enim id ei argumentum feri, & immitis animi. quare consolatur eum Cicero, iubetq́; ponere timorem, signis quibusdam, iners Antonij ingenium, uoluptariumq́; declarans, & ab omni crudelitate consilia eius abesse docens. falsus est enim diu in Antonij moribus naturaq́; iudicanda Cicero: cum etiam lib. XIIII. *sic de illo loquatur, Odorare tamen Antonij* διάθεσιν, *quem quidem ego epularum magis arbitror rationem habere, quàm quicquam mali cogitare. Superbiam hanc, & arrogãtiam eius plures* **Ibidem.**

historiæ scriptores tradiderunt, quòd iugo scilicet primus leones subdiderit, ad currumq́; iunxerit. Sed Plinius lib. VIII. *cap.* XVI. *egregie, & luculenter hanc rē tractat.* Quare *orta mihi suspicio est locum in* II. Philippica *mendosum esse, cum inquit,* Sequebatur *rheda cum lenonibus: comites nequißimi: reiecta mater, amicam impuri filij tanquam nurum sequebatur.* Pro *lenonibus enim, leonibus legendum existimo plurimis coniecturis ductus: nec enim uerisimile est in tam longa oratione hoc non aliquando exprobrasse illi Ciceronem, qui omnia eius facta, quæ culpari possent, accurate persecutus est: & quia hoc in oculis omnium gestum erat, satis ei fuit rem in memoriam eorum qui audierant, reducere, nec opus fuit pluribus uerbis exagitare: ne quis miretur* Ciceronem *tam improbum facinus uno tantum uerbo indicatum pertransisse.* Rhedæ *autem ab animantibus trahebantur, ut intelligitur ex multis locis, uno in his epistolis lib.* VI. *cum inquit,* Hic Vedius *uenit mihi obuiam cum duobus essedis, & rheda equis iuncta.* Præterea *quæ sequuntur uerba,* Comites *nequißimi, lenones, aleatores, & huiuscemodi homines, complectuntur quos secum habebat: ut non debuerit lenones separatim ponere, aut eodem casu inferre oportuerit* Comitibus *nequißimis.* Possemus *& alia non leuiora argumenta adferre, quæ nostram opinionem confirmarent: uerum speramus diligentem lectorem per se ea cogitaturum.*

Ibidem Attende ὀρχὴν πολιτικοῦ) Nos ex *nostro antiquiore libro* πρᾶξιν *potius legimus: qua uoce non semel in his epistolis utitur: & cuius significatus, melius mihi huius loci sententiæ quadrare uidetur, quàm eius nominis quod deleuimus.*

Puella eius, &c.) Hic locus ineptè (*nisi prorsus omni* *Ibidem*
iudicio orbatus sum) antè *legebatur*: *auxilio ego melio-rum codicum* AD VILLAM EIVS, *castigaui.* *Venire autem ad uillam, sermo est ab eo usurpatus. ut in penultima huius libri epistola, Cum ad uillam uenissem, &c.* Intelligo autem notis illis, Ad horam tertiam, non Ad horas tris: ut ostendat inertiam Antonij, qui ad quartam diei partem somnum duceret. sic enim antiqui horas diei numerabant. Ferè autem semper in antiquis libris, cum horam significare uolunt, H. inueni: quod cum nonnulli sæpe non intelligerent, aut omiserunt (ut in fine epistolæ cuiusdam ad Tironem: sic enim in priscis illis exemplaribus quæ apud me magnæ autoritatis sunt, legitur, Etiam atq; etiam uale. III. Idus. H. III.) aut deprauarunt, ut lib. XIII. harum epistolarum, Cum Balbo autem puto te aliquid fecisse H. in capitolio, &c. Excusi autem antea pro H. ridiculè HS. habebant.

Videlicet aliquid atrocius, &c.) Nos totum hunc locum ad ueterem scripturam reduximus: illud autem VIDELICET ita dictũ puto, ut adfirmet id, de quo prius dubitauerat, Antonium scilicet parum certa fide secum agere. ut hæc sententia sit horum uerborum, intellectis etiam illis quæ ipse per ἀποσιώπησιν reticet: uidelicet, Antonius fallere me cogitat: signum enim est parum amici animi, quòd ad me ne nuncium quidem miserit: postea autem si hoc non est, ut de eius fide, & beneuolentia timendum sit, cum considerarit quid esse poßit quod ad se non accesserit, interpretatur ob id accidere potuisse, quòd cum ipsi aliquid atrocius à Cæsare imperatum sit, coràm sibi negare noluerit. Miratur igitur Cicero tam subitam in Antonio mutationem: cum enim antea ualde ipsum obseruasset, 299

seruasset, repente omnia in illum officia deseruit: quare iudicat aut parũ sincero animo illum antea secum se gessisse, aut pudore deterritum ad ipsum non accessisse, ne cogeretur sibi coràm negare, quæ commodare nequibat.

300 Te quoq; à Curio impediri uideo) *Vetera exemplaria* A' CVRTO, *quemadmodum etiam prius.* Nos *(à Curtio) castigauimus,ut intelligat eundem* Posthumum Curtium, *de quo antè longius egimus.* Omnino hoc nomen *sæpius* Curtus *est, quàm* Curtius *in manu scriptis codicibus,ut adhuc magis in eam opinionem delabar, locum illum in* IX. *lib. sic legi debere,* Hæc qui in mea uilla non *feram,* Curtum in Curia potero *ferre? non dissecta uoce in duo monosyllaba* CVR TVM, *ut in impreßis scriptum est: de quo loco alibi etiam diximus.*

Ibidem Etsi ut opinor habes.)*Hic inane spatium relictum erat.* Germani ἐκ τῶν ἀγώνων *reposuerunt: alij* ἐκ τῶν πλειόνων. *nulla tamẽ mihi harum castigationum ualde probatur.* Fatemur *quidem antiquos characteras non parum peruersos esse: ipsi accuratè antiqua scriptura considerata scripsimus,* SCYTHA ὄνον. Ο' VITAM MISERAM, *&c. ut alludat ad prouerbium notum* σκύθης ἔνδον δοῦπα, *uel* σκύθης ὄνον, *nam ultima pars incolumis est in antiquis exemplaribus: etenim* ONON Ο' VITAM, *&c. in illis planè legitur. in priore uerbo potius aliqua peruersio est.* Quod *rectius nobis uisum est, & antiquæ lectioni uicinius, id secuti sumus.quod sicui nostra hæc castigatio non satisfaciet,sciat ne nos quidem illi penitus confidere: ea enim sola certa putamus, quæ in antiquis monumentis integra inuenimus.*

301 Hæres Philotimi) *Cum manu scriptis libris* EROS *legimus: est autem serui nomen, cuius sæpe mentio facta est,quiq;*

est, quiq; rationes pecuniæ administrabat. Putamus etiam in superiore uersiculo mendum esse, ideoq; nota illi, quæ maculam indicet, apposita est: penitus autē locum, quemadmodū in antiquioribus libris inuenimus, descripsimus.

Qui etiam Antonium confirmasse dicitur, &c.) Ante hunc locum uerba quædam Græca ex melioribus libris, præcipueq; ex nostro uetustiore restituimus: quæ & plana sunt, & huic loco ualdè accommodata. Exclamat autem contra ipsum Seruium, qui parum generose, & ingenuè se gerebat, ut etiam eò descenderit, ut Antonium per se in eam sententiam inclinatum confirmaret, ne se sineret ex Italia discedere: ut ipse honestius, minoreq; infamia remaneret, comite sibi adiuncto Cicerone. Ibidem

Ne uero adiuuarent ijs in angustijs seductos) In postrema hac uoce mendum erat: nec etiam ueteres codices ea parte satis purgati, & integri: eam autem retinent lectionem, ut non manifesto intelligatur quomodo legēdum sit. Esset enim obscurus locus per se sua breuitate, etiam si non inquinatus, & deprauatus foret: nunc addita ad eam, quam secum habent obscuritatem certæ lectionis ignoratione, omnia plena erroris & tenebrarum. Ipsi dum aliquid certius meliorum librorum auxilio inueniatur, eam secuti sumus lectionem quæ minus ab antiquis uestigijs recedit: id enim, aut si fortè alicui magis placeat, SED DI ISTOS, ex prisca scriptura elicitur, ut intellecto uerbo aliquo, Deos illis aduersos esse eum cupere intelligatur. 302

Ego dum naues, & cetera parantur) Melior (nisi fallor) antiqua lectio. Naues enim iam antè parauerat: nondum tamen omnia quæ ad nauigandum necessaria erant, prouiderat: quæ dum comparantur, ut fugæ suspicionem Ibidem

minue

minueret, se in Pompeianum excurrere uelle nunciat.

Ibidem *Hæc mecum Minnius noster)* Veteres codices NINNIVS *habent, quæ uera est lectio: intelligit enim* L. *Ninnium Quadratum, quem collegam Clodij in Tribunatu ualde amicum habuit, rerumq; suarum defensorem. antè de hoc plenius locutus sum.*

303 *Et ne dum morbũ remouisti)* I*psi ut in manu scriptis libris inuenimus,* ET NOVVM MORBVM *legimus, ea ratione dicendi, quam multis locis ex antiquis libris Ciceronem usurpasse cognouimus, & aliàs notauimus à Græcis maximè autoribus acceptam.*

304 *Tullia mea peperit puerum, &c.)* Hic locus antea *mancus erat: nonnulla enim deerant, quæ ex antiquiore nostro libro reposuimus: nec enim mentio erat dici, quo peperisset: quem addimus, & omnino totũ locum elegantiorem, & perfectiorem reddidimus.* ἠυτόκησεν *tamen perperam pro* εὐτόκησεν *in nostro scriptum est. quis enim nescit diphthongum illam nullam auctionem temporis suscipere? lætatur Tulliam facile peperisse: quamuis plenum gaudium, imbecillitate eius quod natum est, non fuerit.*

304 *Furias nunc sequimur)* Locus adeo obscurus, ut ab eo *ita, ne ab alienis intelligeretur, de industria prolatum existimem. ego* FORMIAS, *ut in melioribus libris inueni, scripsi: quamuis hæc immutatio non aperiat sententiam quæ tecta est. in re tam incerta cur non potius antiquæ scripturæ fidem habeam, quàm nouæ, & fortasse inquinatæ ab aliquo qui omnino hinc uellet aliquam sententiam eruere: & hanc ex sequentibus uerbis, ubi de furijs sermo est, excogitauerit?* Etsi *in eisdem libris numero potius unitatis,* EADEM NOS FORTASSE FVRIA *legatur: uerbum tamen quod sequitur, multitudinem*

tudinem præ se fert, & in prioribus uerbis postulat, ut aut mendum aliquod insit, aut septimo, & non primo casu, furia accipi debeat. nihil igitur adfirmo: omnia autem nota facere uolui, quæ eum, qui ueræ lectionis restituendæ sollicitus sit, iuuare poßint.

EX LIBRO XI. EPISTOLARVM AD ATTICVM.

Ex *multißimis, & miserrimis curis)* EX MVLTIS MEIS *auxilio meliorum codicum castigauimus: nam in nostro antiquiore copula* ET *non legitur: & Germani etiã sic in suo illo uetusto exemplari legisse uidẽtur: ita enim & ipsi scribunt. Putamus autem hinc ortum esse, ut ex multis meis,* MVLTISSIMIS *ab imperitis librarijs fieret, quia non uno tantum loco in priscis exemplaribus pro meis* MIIS *scriptum inuenimus: ut libro* XIII. *Et sis in tuis multo minus diligens, quàm in mijs.* Et *in epistola ad Catonem, Nihil potest esse laudabilius, quàm ea tua oratio, quæ est ad me perscripta à mijs necessarijs. Scimus autem eruditos uiros, & Ciceronis præcipuos imitatores hac uoce usos esse, cuius hoc unum tantum exemplum apud hunc optimum autorem arbitramur illos habuisse: quod si corruptum fuisse constabit, uideant illi quomodo Latinitatem suam tueantur. eos tamen non facilè existimare possumus in culpa esse.* 306

Ista quam scribis abruptio) Locus *(nisi fallor) mãcus, deprauatusq;. Quod autem alij scribunt,* ISTA RE QVAM SCRIBIS ABRVPTA: *non est in manu scriptis libris. quare nouum puto, ab illisq; excogitatum, ut deminutam lectionem supplerent. in antiquiore nostro codice* ABRVPTO *legitur: quod adhuc ma-* 307

gis

gis confundit, nedum locum inlustret, aut explicet. Nihil in tantis peruersionibus permutare tutum esse arbitratus sum: quare omnium manu scriptorum codicum scripturam cum multis etiam excusis concordantem restitui, quamuis diminutam esse iudicem.

307 *Sit à me ut est) Ita omnes ferè & formis excusi, & manu scripti codices habent: quare ipsi quoq; hanc eandem lectionem secuti sumus: alij autem quomodo emendarint notum est. Nos si aliquid immutandum sit (apud me) pro (à me) potius legeremus: qui modus dicēdi apud Ciceronem frequens est: ut sit sensus, Res meæ eodem statu maneant: nondum enim perspicere possum quid maximè opus sit: sciam autem cum bellum transactum erit, ex cuius exitu quid mihi bonum sit, rebusq; meis utile iudicare potero. & quod etiam magis mirum uideatur, exponit se omnibus rebus egere: quare potius mutationem, quàm statum suis rebus optare debuerit. Cum tamē omnia incerta essent, citoq; speraret posse elucere quid opus esset, in id tempus uota sua reseruat. Infrà autem ubi* OPINOR, *antea legebatur,* OPINANTES *scripsimus, quod ex antiquiore nostro accepimus.*

308 *Luctu ut possum) Ipse ope antiquioris codicis,* HIC TVA *emendaui, in illo enim* LVCTVA *legebatur. Quare facile fuit mendum in prima parte illius compactæ ex duabus dictionis animaduertere, & tollere: sententia autem nunc tam clara est, & aperta, ut nulla egeat explicatione.*

Ibidem *Me conficit solitudo) Solicitudo habent uetusta exemplaria: quæ uera, & ingenua est (ut opinor) lectio. Quod autem tradit ex mœrore se in morbum incidisse, ut in castris esse non potuerit, confirmatur id à Plutarcho, qui in ipsius*

ipsius uita docet illum in Pharsalica acie propter infirmitatem corporis non fuisse: ut existimare possimus hanc epistolam non multo ante, quàm prælium factum sit, scriptam. Quod autem Cn. Pompeium in magna spe fuisse dicit potiundæ uictoriæ, traditum est eum ex fœlici illa pugna quam fecit, ualde suis militibus confidere cœpisse, omnesq́; illarum partium duces rem prælio committere properasse, in tantam spem uenerant: quod etiam paulo suprà hac in epistola Cicero quoque se sperasse ostendit, cum inquit, Reliqua non uidentur esse difficiliora. Orationem autem aliter pupugimus. nam ante BRVTVS AMICVS, *punctum constituendum censemus. intelligit autem M. Brutum, quem enixe Pompeianas partes fouisse, in Pharsalicoq́; prælio contra Cæsarem pugnasse notissimum est.*

Quæ auersissimo animo Patris fuit) *Hic locus ualde* 309 *antea corruptè legebatur: omnis autem error ex eo ortus erat, quòd infinitis locis in antiquioribus etiã codicibus* QVAE *pro Quintus scriptum est: hoc autem alibi etiã testati sumus. Patris autem secundum casum non esse à recto* PATER, *quis non uideat? sed aduerbialiter sumptum locum significare. Patræ enim urbs Achaiæ, in qua Q. Cicero pater mansit, ut ex multis locis colligitur, eisque maximè uerbis quæ ex epistola cuiusdam ad se missa Cicero in epistola sua includit, his inquam, Etsi ego (ut in malis) Patris sum nõ inuitus, essem libentius, si frater tuus ea de te loqueretur quæ ego audire uellem. Hoc autẽ cognito, & restitutis ex manu scriptis libris* À ME, *quæ desiderabantur, omnia perspicua sunt.*

Quos ego non paulisper:) *Valde uereor ne locus hic* 310 *corruptus sit: cũ tamẽ nihil certi occurreret, eãdemq́; pe*-

nitus in antiquioribus scripturã inuenerim, nihil mutare ausus sum: suspicionem tantum meam notam facere uolui.

313 *Quod scribis efflagitare:)* *Meliores libri* TE FLAGITARE *habent. quare nos,* TERENTIAM FLAGITARE *scripsimus. animaduertimus enim plurimis locis eius nominis primam tantũ syllabam totum nomen significare: sæpe autem de ea agit, uerum semper obscurè, quemadmodum solet domestica negotia tractare.*

314 *Furnius est illic mihi inimicissimus, qui misit filium:)* *Veteres codices pro* QVI *habent* QVAE. *Nos igitur* Q. *scripsimus, ut intelligatur* Q. *Cicero pater filiũ misisse ad Cæsarẽ: nam de Furnio qui illic erat, loqui non potest: si enim cũ Cæsare erat, quomodo ad eũ filiũ mittere poterat? præterea qui diligenter considerabit, manifesto uidebit ex inferioribus uerbis de fratre sermonẽ esse.*

314 *Nosti genus huiusmodi hominũ:)* *Postremæ duæ uoces ideo deletæ à nobis, quia in nullis manu scriptis inuentæ sunt: importunas igitur esse iudicauimus. intelligi autem arbitramur, sermonum, & maledictorum. Quo crebro genere* Q. *ipse utebatur etiã in coniunctissimas sibi personas. id autem omne in se nunc conuersum esse dicit* M. *Cicero: ita enim legimus ex ueteribus codicibus, In me id est omne cõuersum: non ut antè in peruagatis libris scriptum erat, Id est omne illud uirus suæ acerbitatis à* Q. *in me effusum est, quod consueuerat in multos spargere.*

316 *Ex his quæ de* Q. *Fratre ad me adferũtur:)De* Q. Q. *habent ueteres libri, id est de Quintis: ut intelligat Cicerones patrẽ & filium. sic etiam scripsimus in titulo quodam epistolæ ad Tironem, quod ex Mediceo libro accepimus, Tullius, & Ci. &* Q. Q. *Tironi Sal. plur. dicunt.*

316 *Et alienata alia:)* *Nos Italia scripsimus: id etiam antea*

Ger

Germani animaduerterãt. Quòd autem non multo infrà Ne intermittas, legebatur, nos VT INTERMITTAS *scripsimus cum antiquis libris: nihil tamen mutata sententia. nam* VT *sæpe pro* NE *ponitur: quemadmodum in epistola ad Cassium, In mea potestate ut sit spectrum tuum. Item ad Cornificium, Non enim dubitabam quin eas libenter lecturus esses: uerebar ut redderẽtur. sic enim habet optimus ille codex Medicea familiæ. Et hoc ipso in libro, Accepi enim à te literas, quibus uideris uereri ut epistolas illas acceperim, quas quidem uellem nunquam mihi redditas. Sed huius locutionis tam multa exempla passim obuia sunt, ut hæc non necessaria fuerint.*

Qui nondum cognoscet) Legimus cum antiquis codicibus, COGNOSSEM. *Qui nondum planè, inquit Cicero, percepissem quæ de me Q. scripsisset ad multos: quanuis multa præsens in præsentem acerbe dixerat, & fecerat, tamen literas his uerbis ad Cæsarem scripsi. Quæ infrà posuit: per* L. *enim (literas) intelligimus: post quam literam titubant antiqui codices, ut mendum omnino in primis uerbis post eam esse putem. est autem adeo peruersa antiqua lectio, ut nihil ex ea boni elicere potuerim: locumq́; ut in uulgatis omnibus est, relinquere satius esse putauerim, quàm inquinatam scripturam magis contaminare.* 317 *in fine, & in princ. sequentis.*

Quod me audis erectiorem esse animo) Nos FRACTIOREM ESSE ANIMO, *castigauimus. cõtrario enim penitus sensu antè legebatur. putamus autem ansam huic errori dedisse, quòd sæpe* E *pro* F *posita est, & contrà: sed de hoc aliàs locuti sumus. Præclaras autẽ generi actiones, credimus eum ironice dixisse.* 318

Duco enim Curionem fuisse simplicem) Veterum codi 318

cum autoritatem secuti, PVTO ENIM CRETIONEM SIMPLICEM FVISSE,*scripsimus. Quid autem sit Cretio, & quid Cernere hæreditatē: satis iam notum est. Cicero his uocibus sæpe usus est.*

319 *Iis quemadmodū flatu uidebis)* Nos pro, FLATV, FIAT,*legendum esse suspicamur: ut siue ultima uocali abundante* FIAT, VIDEBIS *legatur: siue antecedente cōsonante conduplicata* FIAT, TV VIDEBIS: *uidendum tamē adhuc est accuratius an in superioribus illis uerbis mendum sit.* Neque *tamen mihi desperaturi ita uidebamur: nam & per se mihi suspectus locus est, & in antiquioribus* VIDEBANTVR, *non* VIDEBAMVR, *legitur: ipsi tamen uulgatam lectionem conseruauimus.*

321 *in prin.* Quam *uidere, si ullo modo potest res enim, peruellē:) locus adeo corruptus, & lacer, ut sine meliorum librorum ope nullo pacto corrigi queat. unum non signauimus, quod in ueteribus quos habuimus exemplaribus est:* POST *enim, non* POTEST *in illis legitur. reliqua concordāt cum nostra hac scriptura: sunt tamē adeò perturbata, ut nihil peruersius, inquinatiusq; esse poßit.*

324 I*taq; Aemathiam cum primum, &c.)* L*ocus hic totus ita deprauatus est, & mancus, ut nullus sensus inde elici queat. in tantis igitur tenebris lucem uidere non potuimus, ideóq; locum, ut in manu scriptis libris inuenimus, conseruauimus, qui eandem ferè lectionē habebant quam excusi & uulgares. notam quam solemus, hic adposuimus, quæ locum mendosum indicet.* Antiquior *noster codex* EMATIAM *habet: in quo uno à nostro impresso diuersus est, in reliquis consentiunt.*

Ibidem N*e profectum quidem illò quenquam post id.* M*art.)*

Antiquior

Antiquior codex ILLI *habet, ut* ILLIM *legendum putem pro illinc: quo aduerbio ſæpe uſum eſſe* Ciceronē *ex antiquis libris cognoſcimus: quemadmodum obſeruauimus etiam* ISTIM *pro iſtinc multis locis eundē protuliſſe. nam illi, pro illic & Terentius, & Vergilius uſurparunt, quemadmodum alibi adnotauimus. & ſanè uériſimilius eſt illim, id eſt ex* Alexandria, *legi debere: quàm illò, id eſt in ea loca ad Cæſarem: ex multis enim regionibus ſingulis diebus complures ad Cæſarem proficiſcebantur: nec tantopere adfirmare poterat nullos ad eum profectos, quàm neminem ab eo in* Italiam *ueniſſe.*

Nullā *putant ſe cōmoraturam:)* In *omnibus ferè manu* 326
ſcriptis, & impreßis codicibus COMMOTVRAM *legimus: itaq; prorſus legendum eſſe iudicamus.* Opinio *(inquit) eſt omnium nullam legionem ſe commoturam eſſe, nec uſquam iter facturam. quod etiam in ſequenti epiſtola cōfirmat his uerbis,* Currunt *ad illum pulſi à militibus, qui ſe negant uſquam, niſi acceperint. uſquam, ſcilicet ſe commoturos.* Exercitum *autem in* Africam *traijcere parabat, ut magnum illi impedimentum adferret cōſenſus militum, qui niſi ſtipendium ſibi perſolutum eſſet, loco, in quo erant, ſe mouere nolebant.*

Negari *quidē ſe paßus eſt:)* Nos NE ROGARI QVI- 327 in fine
DEM, *coniectura emendauimus. Statim (inquit) quæcūq; poſtulauit* Q. *Filius de patre impetrauit, ita facile ut ne rogari quidem ſe paßus ſit.* Eadem *fere ſententia eſt in fine antecedentis epiſtolæ: ſic enim inquit,* Quod *ſcribis illum per me* Q. *fore placatiorem, ſcripſi ad te antea eum ſtatim* Q. F. *omnia tribuiſſe, noſtri nullam mentionem.*

Sic rem difficilem eſſe, ſed ut malis:) Sic *omnes manu* 328
ſcripti habent: quam etiam lectionem retinebant cuncti

excusi codices. Sed aiunt postea Beroaldum VT IN MALIS, emendasse dixerim, an corrupisse? ego sanè uix possum tot librorum consensum non probare: sinceriorem autem sensum elici puto, si receptam scripturam non permutes. nec enim MALIS nomen esse puto, sed uerbum: ut hæc sit sententia horum uerborum, Scio rem difficilem esse: sed dummodo uelis mihi obsequi, uinces omnes difficultates.

328 Sed cum à nullo accepissem literas, desideraui tuas) Accidit hoc in omnibus rebus, ut arbitror, ut cum aliquẽ sinceræ & spectatæ fidei sæpe expertus fueris, non facile possis eum mendacem existimare: hoc quoq; mihi fortasse euenit in hoc meo antiquo libro. Nam cum eum multis locis fidelem animaduerterim, uix posse puto illum fidem fallere: & ob hanc causam ea etiam quæ non satis probo, haud facile mihi persuadere possum falsa esse: quemadmodum hoc: sic enim ille scriptum habet, SED CVM À NILLO, &c. Quanuis enim receptam lectionem conseruarim: non tamen adeo hanc prauam & ineptam iudico, ut eam notam facere noluerim: posset enim fortasse À NILO legi, ubi Nillo legitur. nam alibi in uetustis exemplaribus hoc nomen sic scriptum inueni, corruptè ut arbitror: sed nihil hoc refert. satis enim est ostendisse antiquos librarios sic quandoq; scribere consuesse: rectè an perperam, nihil ad me qui eos in hoc non imitor. Quod si ita legeretur, posset intelligi de literis illis, quas Cicero à Cæsare dum adhuc Alexandriæ esset, accepit: ut ipse tradit in oratione pro Ligario his uerbis, Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamen me antequam uidit, reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto literas misit, ut essem idem qui fuissem. Vt dicat

dicat se magnopere desiderasse illis temporibus literas Attici, & uehemẽter admiratum esse eum ad se non scripsisse, cum propinquis in locis esset, & cõmodè hoc facere poßet: Cæsar autem ad se à Nilo usq;, & è remotißimis regionibus literas misißet. Non facile potest certũ aliquid de hac re statui: nam tota epistola mendorũ plena est: & uitium etiam esse in superioribus uerbis puto.

Hic plures locos stellulis ut deprauatos, mancosq́; signauimus, & sanè extrema pars huius libri ualde deminuta, & mendosa est: nec codices, quos habuimus manu scriptos ipsi etiã integri, incorruptiq́; manẽt, etsi minus, quam excusi inquinati sunt: quæ igitur potuimus tuto castigare, libenter fecimus: reliqua ad fidem antiquorum, meliorumq́; codicum reuocauimus. aut enim ex illis uera lectio quandoq; excudetur, aut in perpetuum hæc loca iacebunt: multis enim partibus ita contaminata sunt hæc uolumina epistolarum, ut uix humano ingenio restitui poße uideantur, nisi aliqua adhuc sinceriora exemplaria in lucem prodierint. 329

EX LIBRO XII. EPISTOLARUM AD ATTICUM.

Quid garriat in rusticatu) Nos meliorem, sinceriorémq́; iudicauimus Germanorum lectionem: quæ post GARRIAT punctata oratione, SIN RUSTICATUR, infert. scribere autem debuit Atticus ad Ciceronem quid garriat filia, si eam secum habuisset: quod si in aliqua uilla, & ruri esset, quid ad se scriberet? delectabatur enim Cicero garritu puellariq́; sermone Atticæ, & eius suaui ingenio, quod in literis ipsius apparebat. 332

Nauis delatas in Uticam reflatu) Ex antiquis codicibus, L. nauis delata in Uticã, & cetera legimus. putamus autem Ibidem in fine.

autem intelligere nauem L. Scipionis illius Cn. Pompeij ſoceri, quæ aduerſo uento in Africam relata eſt, in hoſtiumq́; manus deuenit.

333 Τὶ γὰρ αὐτῶν μέλει:) *Dandi omnino caſu poni debet perſona illius, cui* μέλει, *id eſt qui rem aliquam curat, & cui negotium illud cordi eſt: quare* αὐτῷ *legi debet: ut Balbum nihil curare, tanquam ſua nihil interſit quid in Hiſpania geratur, dicat. Sic in Epigrammate Anacreontis,* οὔμοι μέλει γίγαο, τοῦ σαρδίων ἄνακτος. *cum res de qua nihil ſolliciti ſumus, ſiue quam ad nos ualde pertinere arbitramur, & recto, & patrio caſu frequenter ponatur. Nam in uerſiculo illo Rhinthonis comici, quē Cicero* II *lib. ad Atticū adducit recto ponitur,* οἷς δ' οὐδὲν μέλει. *necnon cum præpoſitione* περὶ τούτου *dicitur: exempla adeò obuia, ut ea adiungere non neceſſarium putem: in noſtro autem libro uitio librariorum* τῷ *pro* αὐτῷ *factum eſt.*

Ibidem. *Ego fructum puto:) Obſcuriſsimus locus eſt & uerbis & ſentētia. Sit'ne autem mendū in dictione* FRVCTVM, *alijs iudicādum relinquo: nobis certè non parum ea uox ſuſpecta eſt, nec tamen deprauatam eſſe aſſerimus, ne omnia in dubium uocare uideamur: manu ſanè ſcripti codices nihil à uulgata lectione diſcrepant.*

333 *Vnum te puto minus blandum eſſe, quàm me:) Hæc epiſtola ualde lacera, & contaminata eſt: inuenimus autē antiquiores codices non multo integriores: quæ igitur illorum auxilio corrigere potuimus, reſtituimus. reliqua ad meliorum codicum fidem deſcripta alijs emendanda relinquimus: nec enim ulla ratione quomodo tam peruerſa ſcriptura melior reddi poſſet uidimus: erat autem eadem hæc epiſtola in* XVI *librum iterum inculcata, ſed ibi quoque non minus male habita.*

Angebar

Angebar enim quòd Tiro ἐμβριθέστερον te sibi esse uisum dixerat:) Magnum mendum in Græca uoce hic locus continebat. quomodo enim potuisset Cicero angi quòd Atticum ἐμβριθέστερον esse à Tirone audisset? ἐμβριθὴς enim grauem siue fortem & στερρὸν significat, à quo nomine secunda collatione uox illa formatur. Hippocrates in epistola ad senatũ Abderitarũ de Democrito loquẽs, πυνθάνομαι γὰρ αὐτὸν ἐμβριθέα καὶ στερρὸν τὰ ἤθεα καὶ τῆς ὑμετέρης πόλιος εἶναι κόσμον. Nos igitur ὑπερυθέστερον, quemadmodum est in nostro antiquiore, scripsimus: quod etiã Germani adnotarunt in margine sui libri. id est aliquantum rubrum, uel rubicundiorẽ: id enim uox ea significat. Arguebat autem id febrim, aut morbi aliquid inesse: ideo Cicero dixit se anxium sollicitumq; de eius ualetudine fuisse. Cum autẽ literis Attici postea certior factus esset nihil incõmodi adesse & mali, restitutum sibi dixit diem festum, qui perturbatus erat malo illo nũcio de inflammatione Attici à Tirone allato. Sudas hoc nomen sic exponit, ὑπέρυθρος ἀντὶ τοῦ ἐρυθρός: exemplumq; eius dictionis hoc adducit, τῷ χρώματι γενόμενος ὑπέρυθρος. 334

Qui lætetur luperco filio testario) Hic castigauimus quod etiã Germani animaduerterũt, ET STATHIO. erat enim Stathius speciosus libertus Q. Ciceronis: de duobus enim necesse est sermo antea fuerit: cũ paulo pòst Philotimum tertium appellet. Præterea cõfirmatur etiam ex uerbo DVPLICI. De Lupercis autem agit Cicero in oratione pro M. Cœlio: Cum Cœlio obiectum esset ab accusatore quòd in ea sodalitate fuisset. quæ non parũ hunc locum illustrant: ea autem ibi leges. 334

Quod autem osim hanc rem) Locum hunc corruptum esse arbitramur: nulla enim certa sententia ex his uerbis Ibidem

elicitur,ideo notam illi apposuimus. OSIN autem legimus,quia ita inuentum à nobis est in manu scriptis codicibus,& quia illa quæ antea erat uox,licet integrior uideretur, nihil pertinebat ad reliquam orationem : arguit autem hoc deprauatum esse totum, & fortasse auxilio esse poterit ad sinceram lectionem inuestigandam.

Ibidem Sed ad ἀκρήνην eum uenisse) Nos πειρήνην legimus.De Pirene autem fonte multa apud autores reperiuntur. Hæc Strabo tradit lib. VIII, de situ loquens Corinthi, ὑπὸ δὲ τῇ κορυφῇ τήν τε πειρήνην εἶναι συμβαίνει κρήνην· ἔκρυσιν μὲν οὐκ ἔχουσαν, μεστὴν δ' ἀεὶ διαυγοῦς καὶ ποτίμου ὕδατος : φασὶ δὲ καὶ ἐνθένδε καὶ ἐξ ἄλλων ὑπονόμων τινῶν φλεβίων συνθλίβεσθαι τὴν πρὸς τῇ ῥίζῃ τοῦ ὄρους κρήνην ἐκρέουσαν εἰς τὴν πόλιν ὥστ' ἱκανῶς ἀπ' αὐτῆς ὑδρεύεσθαι. sed & alia quædam, quæ nunc omittemus. Quæ autem sequuntur Græca uerba, ex antiquo nostro codice eruimus. sunt autem, excepta postrema dictione, cuncta ex Pindaro accepta : sic enim incipit Ode prima in Nemeis,ἄμπνευμα σεμνὸν ἀλφεοῦ κλεινᾶν συρακοσᾶν θάλος ὀρτυγία. Memini me ostendisse Cyriaco Strozæ(quem ego ut ciuem & plurimis officijs mihi coniunctissimum ualde diligo)huius loci antiquam scripturã, qui statim & ipse uerba Pindari agnouit:eum enim præcipuè poëtam ille sapienter admiratus est,& ad uerbum penè edidicit,quum Græcos omnes auctores ita studiosè & assiduè legerit, ut mirificam ex illis eruditionem hauserit,& eam eius linguæ scientiã usumq; habeat, ut medijs Athenis natus & educatus esse uideatur. Cum obscurum atque absconditum sensum huius loci aperire non quiuerim, uolui saltem lectionem quam restitui, ueram & genuinam esse confirmare testimonio amicissimi, & eruditissimi iuuenis, qui eam suis oculis

oculis in prisco exemplari inspexit.

Etsi poteris tabulis & quo crimine) Antiquiores codi- 335
ces, TVBVLIS. *Tubuli autem* Romana *familia.* Credi-
mus hic cum Cicero petat, ut Atticus tribunatū etiam Tu
bulus det, intelligere rem illam, quā legimus in uita ipsius
Pomponij. *scribit enim* Cornelius Nepos *eum cum esset
antiquitatis admodum amator, illam totam in eo uolumi-
ne exposuisse, quo magistratus ornauit: & quod difficilli
mum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo cla
rorum uirorum propagines possent cognosci.* Nam *quod
infert,* QVO CRIMINE; *obscurum est, & deprauatum uideri potest.* Cum *autem adiungat* Nepos *eum uer-
sibus, qui honore rerumq; gestarum amplitudine cæteros
R. P. præstiterunt, exposuisse, ita ut sub singulorum ima-
ginibus facta, magistratusq; eorum non amplius quater-
nis quinisq; uersibus descripserit: diligenter consideran-
dū est an ad hoc respiciat, pro Crimineq;,* CARMINE
*legi debeat: quod tamen nec affirmamus, nec omnino no-
bisipsis persuasimus: rem tantùm alijs cogitandam propo
nimus, non penitus contēnendam (ni fallimur) in tam per-
uerso, & incerto sensu.*

Et puto me Bruti Fanniana) Fannium Romanam *hi-* Ibidem
*storiam scripsiße compertum est etiam ex primo libro de
legibus:* Brutumq; Fānianæ *historiæ epitomen fecisse, ipse
paulo pòst tradit.* Quare *hic ut in antiquioribus libris
inuenimus,* EPITOME *scripsimus.* Delectabatur *au-
tem* Brutus *hoc genere exercitationis, & multa anti-
quorum scripta in compendium redigebat, & ea maxi-
mè quæ rerum gestarum notitiam traderent: credo, ut si-
bi usui essent, memoriamq; suam adiuuarent. hoc autem
ab alijs auctoribus accepimus, &* Plutarchi *maximè*

testimo

testimonio compertum habemus, qui in eius uita scribit ipsum in castris Pompeianis, quod diei tempus cum Pompeio non erat, totum in studijs consumere solitum: ut eo etiam die qui eum præceßit quo pugnatum est, cum alij aut somno indulgerent (erant enim maximi calores) aut solliciti de euentu pugnæ in ea cogitatione toti essent, ipse usque ad uesperam scripserit, componens epitomen Polybij.

335 Etsi Calendæ mutandæ fuerũt, meaßionumq; ἀρχέτυπα *fugienda)* Et *hic ueterem lectionem restituimus: quam & in nostris melioribus inuenimus, &* Germanos *etiam in margine sui libri adnotasse animaduertimus.* Cur *autem sibi* Calendas *uitandas fuisse tradat, dicere non possumus.* Cum *tamen de tabulis conficiendis agat, uidendum est an de perscribendis usuris loquatur.* Calendis *enim pecunias fœnerari moris erat, quod ostendit* Plutarchus *in libello,* περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι, *qui diem illum omniũ augustißimum dicit fœneratores reddere nefastum, & odiosum sua acerbitate: sic enim, inquit, de fictilibus, quibus ipse iubet uti, diuenditis argenteis lancibus,* οὐκ ἴζει τόκου βαρὺ καὶ δυσχερὲς ἐσπερίου καθ' ἡμέραν ἐπιῤῥυπαίνοντος τὴν πολυτέλειαν. οὐδὲ ἀναμνήσει τῶν καλανδῶν καὶ τῆς νεομηνίας· ἣν ἱεροτάτην τῶν ἡμερῶν οὖσαν ἀποφράδα ποιοῦσιν οἱ δανεισταὶ καὶ στυγνήν. Horatius *etiam docet, cum inquit,* Omnem *relegit* Idibus *pecuniam: quærit* Calendis *ponere.* Nam *quòd* Idibus *soluerentur,* Cicero *etiam innuit libro* IIII *ad* Atticum, Ardet *ambitus,* σῆμα δέ τοι ἐρέω *fœnus ex triente* Idibus Quintilibus, *factum erat beßibus.* Item *libro* XIIII, Dolabellæ *præclara, iam uel sibi habeat nummos, modo numeret* Idibus. NICASIONVM *autem scripsimus, eorundem codicum auctoritati fideique hoc dantes*

tes: nam uox hæc rara est, & parum certi intellectus, nõ tamen ob id à nobis repudianda: facile enim credimus, quod nobis non satis cognitum est, alios præclare scire. Cæcilius multis locis à Nonio *Marcello adducitur in comœdia noto* Nicasione. *Nicasio etiã nomen propriũ est apud Ciceronem in Verrinis, Audistis* Theodorũ, *&* Numinium *&* Nicasionem *legatos* Ennẽses *publicè dicere.*

Ain' tu unum hoc fui:) Auxilio antiquorum codicum 336 *castigauimus, Verum hoc fuit: quasi dicat, ita'ne facere oportet? (Verũ) enim sæpe à Cicerone pro iustũ, & par ponitur. De finibus lib. IIII, Quibus natura iure respon derit, non esse uerũ aliunde finem beatè uiuendi, à se prin cipia rei gerẽdæ peti. Itẽ in Lucullo, Nec uerũ esse ullam rationẽ disputare cum his, qui nihil probarent. Exempla apud Ciceronem tam crebra sunt, ut locos hos adduxisse necessarium non fuerit: castigat autem Atticum familiariter, & iocosè, quod ad Tirannionem sine se accessisset.*

Amo enim πάντα φιλόδημον) *Græca hæc uerba in cunctis codicibus deerant: Germani primi locũ restituerunt. eandem & nos lectionem in nostro antiquiore libro integram inuenimus. Intelligit autem* φιλόδημον, *quasi popularem eum, qui paruis, minutisq́; quæstionibus delectetur, omniaq́; etiam tenuia, & humilia persequebatur.* Ibidem

Chremes, tantum'ne ab re tua est otij tibi) *Alludit ad* Ibidem *locum Terentij in Heautontimorumeno, alloquiturq́; Atticum uerbis, quibus Menedemus in ea fabula Chremetem alloquitur. Quod autem Menedemus inquit, aliena ut cũres, Cicero simili sermonis forma infert, ut etiam oratorem legas.*

Quæso illud tuum quod erat εὔπινές, *& urbanum*) Ibidem *Græcum hoc uerbum diu desideratum est: in eisdem ego*

exem

exemplaribus repertum suo loco restitui. Intelligimus autem hic, εὐπινὲς πεπινωμένον. *nam quamuis* πῖνος *sordes, humilitatemq; sæpe significet, unde* πιναρὰ *sordida, tenuia, fœda & humilia dicuntur: laudatur tamen in oratione* πῖνος, *ut Sudas etiam exemplo Damascij docet, qui sic inquit,* ὃ δ' ἦν καὶ λέγειν ἱκανὸς οὐ τοὺς νεωτέρους ἐκμιμησάμενος σοφιστὰς ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀρχαῖον πῖνον τῆς λογογραφίας ἁμιλλώμενος. *Et Cicero etiam de filio loquens in his epistolis scripsit,* πῖνος *literarum. significat doctiorem. est enim* πῖνος *forma & idea orationis, quemadmodum apertè docet interpres Sophoclis in Aiace: cum enim poëta dixisset,* κακοπινέστατόν τε ἄλημα στρατοῦ, *subiungit ipse,* τὸν πῖνον ποτὲ μὲν ἐπὶ τῆς ἰδέας, ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ ἤθους: ἐνταῦθα οὖν τὸν κακοήθη.

337 Deinde *fore ut ageretur*) Nos, *quod Germani etiam uiderunt,* ANGERETVR *scripsimus.* Duo *adferebat Cicero, quibus dehortaretur filium à consilio proficiscendi in Hispaniam: primum ipse apertißimè narrat: alterum autem erat, quòd illi ostendebat fore ut ipse molestè ferret, cum uideret se à fratre familiaritate, & gratia uinci, id est Q. Ciceronem Cæsari magis familiarem, & apud eum magis gratiosum (gerebat autem ille hoc tempore bellum contra liberos Cn. Pompeij) ut satius esset, hoc iter propter hoc etiam non facere, ne in dolorem incideret, quem merito caperet cum se uideret in postremis haberi, & contemni.*

338 Et *si quid habet tollis* ἐπιδήμιον) *Rectè fecerant meo iudicio, qui ad locum hunc olim stellulam adposuerant, est enim lacer & deminutus: id igitur renouauimus: existimamus enim mendo eum non uacare, siue potius aliquid in eo desiderari. Quod tamen in ueteribus libris*

inueni

inuenimus COLLIS, *ubi antea* TOLLIS *erat, scripsimus. cum enim nec ex uulgata lectione sententia ulla eliciatur, cur non penitus antiquam effingamus, opinione nostra exposita de nouæ infidelitate & peruersione?*

Germanam ἀποθέωσιν habere uideatur) Videtur omnino aliquid deesse, demunutusq; esse locus. Germani his uerbis suppleuerũt, SED VERE, OR NE MINOREM *τιμὴν* HABERE VIDEATVR, *quos planè nõ reprehendimus: quia tamen in nullis manu scriptis ea inuenimus, in nostrum codicem traducere ausi non sumus. miscuerunt enim illi multa, quæ à recentioribus acceperunt interpretibus, & castigatoribus, cum eis quæ ex antiquo & probo exemplari eruerunt, nulla distinctione facta, ut periculum sit ne quorundam commenta, & coniecturas sæpe pro sinceris & ueris emendationibus capias. si legitima sint Ciceronis uerba, perspicua, & aperta sunt. Incipit autem iam nũc agere de loco, ubi Tulliam filiam consecraret. De hac autem insula in Arpinati loquitur in* II *de legibus, Sed uentum in insulam est: hac uerò nihil est amœnius. ut enim hoc quasi rostro finditur Fibrenus, & diuisus æqualiter in duas partes, latera hæc alluit: rapideq; dilapsus, cito in unum confluit: & tantum complectitur, quod satis sit modicæ palæstræ loci. quo effecto tan quam id habuerit operis ac muneris ut hanc nobis efficeret sedem ad disputandum, statim præcipitat in Lirem.* 338

Non mehercule indulgente me, sed tamen repugnãte) Negatiuam particulam deesse arbitrati sumus, eamq; reposuimus, ut se dicat non sanè indulgere dolori & fletui: non tamen magnopere repugnare, & resistere: officium enim suum esse existimabat, obitum tam suauis, & caræ filiæ fletu lacrymisq; decorare. quod si uim fecisset dolori 338

lori,ita ut à fletu omnino ſibi temperaret, ſe non mediocriter peccaturũ eſſe iudicabat. In eandem ſententiam & illa dicta ſunt, Mœrorẽ minui: dolorem nec potui, nec ſi poſſem, uellẽ. Quãuis autem paulo pòſt dicat, ſe fletui repugnare, cũ inquit, In hac mihi omnis ſermo eſt cum literis: eum tamen interpellat fletus, cui repugno quoad poſſum: non mirum uideri debet, nec noſtræ caſtigationi aduerſatur: in tanto enim caſu non certam quomodo ſe gereret ſententiam tenebat: quod & ipſe etiam docet his uerbis, Ad omniaq; nitor nõ ad animum, ſed ad uultũ ipſum (ſi queam) reficiendũ: idq; faciens interdum mihi peccare uideor: interdum peccaturus eſſe, niſi faciam. Itaq; noſtra emendatio ſtat, nec labefactari oppoſito eo loco, poteſt. quæ enim ſententia eſt uulgaris lectionis? niſi fallimur, ſic legere rectius eſt, ut ſe mediam quandam uiam tenere dicat: neq; totum ſe tradere dolori, quod eſſet nimis imbecilli animi: neq; penitus illi repugnare, & uim facere, hoc enim inhumanam, & agreſtem naturam argueret.

339 Mihi enim ante ædilitatem) Veteres codices, MIHI ANTE ENIM: quos nos ſecuti, ita & ipſi ſcripſimus. animaduertimus autem multis locis ENIM poſt duas dictiones collocari, ut hoc ipſo in libro, Druſia cupit enim uendere. Et lib. XII, Nihil eſt enim illis elegantius. etſi in ambobus locis corruptè antea legebatur. Item libro XIIII, Odioſa illa enim fuerant legiones uenire: quod tamen in uulgatis etiam codicibus rectè ſcriptum erat. Plura etiam exempla huius obſeruationis adferre facile potuiſſemus: ſed quæ perſpicua ſunt, longa eſſe nõ debẽt.

341 Poteſt tamen uideri) Vereor ne hic locus deprauatus ſit: nam nec planus ullus ſenſus inde elicitur, & in antiquioribus exẽplaribus aliter ſcriptus eſt: mẽdosè profecto

etiam

etiam in illis, & deminutè: ſed tamem quod ſuſpitionem creare, uel ortã augere poßit, locum mendo non uacare: ita enim in illis legitur, POTEST TAMEN ETERI.

Placet enim mihi Cluati:) Sic omnes noui, & ueteres codices habent, exceptis Aldinis in quibus Claudi peruersè ſcriptum eſt: intelligo autem fanum. De hoc ipſo Cluatio iterum meminit hoc ipſo in libro his uerbis, Etſi tibi placebit ſic agere de fano (ut cœpimus) uelim cohortere, & exacuas Cluatium: nam etiam ſi alio loco placebit, illius nobis opera conſilioq́; utendum puto. Quare uidendum eſt, cum ſibi opera, conſilio'que illius utendum eſſe dicat, an architectus is fuerit qui fanum feciſſet, cuius generis etiam ſibi Cicero ædificari uellet. Cum autem tria eſſent de quibus conſultandum erat: an fanum faciendum eſſet, cuius generis facere melius eſſet, tertium ubi facere oporteret: de duobus primis ſibi conſtitutum eſſe, de loco tantùm ſe adhuc dubitare dicit. Ibidem

Sed tamen faciat illa quoad ego dabo, &c.) Veteres libri QVOD, *non* QVOAD *habent: quare accuratè uidendũ eſt an aliquid poſt eam dictionem deſit quod priorem ſententiam expleat: ut tandem ipſe Cicero Terentiæ calumnijs defeſſus in hanc uocem prorumpat, Faciat illa quod uult: ego dabo meum teſtamentum legendum cui uoluerit: ut ei penitus omnem ſuſpicionem eximam. uerum hoc non adſerimus, ſed talem aliquam ſententiam eſſe huius loci arbitramur: uulgatam enim lectionem ſuſpectam habemus, parumq́; integram, & ſinceram iudicamus.* 342

344 in fine. *Hoc quidem fecisset etiam si Rannio admonitus esset:)* Hunc locum & sententia, & uerbis iudico esse obscurissimum: quin etiã de aliqua peruersione ualde timeo. Nos quia in uetustioribus, & mihi probatioribus RARIO legimus, ideo sic scripsimus: nihil tamen aliud habemus quare hanc lectionem integriorem existimemus, nisi librorum illorum dignitatẽ & fidem. si quis certius aliquid attulerit, me facile in suam sententiam traducet. Ne tamẽ aliquid prætermittamus quod hunc locum iuuare possit, admonemus esse locum in XIII libro qui cum hoc non paruam similitudinem habet, ut diligentius considerandũ sit an eundem sensum retineant: quod tamen nobis ignotum est, neutrum enim satis intelligimus. sed uetus maxime scriptura, & idem modus dicendi nonnihil suspicionis creant, posse eandem sententiam latere aliqua uerbo-borum peruersione obscuratam. Est autem hic locus ille, de quo loquimur, Omnia scilicet nũc minoris, sed accedit cupiditas, in qua præter Othonem non puto nos ullum aduersarium habituros: sed cum ipsum tu poteris monere, facilius etiam si canum haberes. ò gulã insulsam, &c. Veteres autem libri CANVM habent, ut fortasse non multum dissimili forma literarum hic septimo casu, CANO ADMONITVS ESSET, legendum sit: quod tamẽ non adserimus, quippe qui eius uocis significatum, & rationem non ualde deprehensam habemus.

345 *Si uero etiam à Falerio recedit: nihil ei negocij est:)* Dictionẽ EI deleuimus: in nullis enim antiquis codicibus inuenitur, & nostro iudicio sensum cõturbat. De emptione, inquit, hortorum rationes meas nosti: quare quò progredi possim scis. quod si Faberius nobis nomen illud explicaret, omnia facilia essent, nec ullum laborem haberemus.

remus. FABERIO enim non FALERIO legendum est: quod manu scripti libri docent, & ex alijs locis colligitur, in quibus de hac re mentio facta est: ut hoc ipso in libro, Poßim autē assequi nec'ne tu uelim cogites: si enim Faberianum uenderem, explicare uel repræsentatione non dubitarem. Item libro XIII, Reliquum est ut si Faberius nomen illud explicat, noli quærere quanti: Othonem uincas uolo. sed & alijs locis. Tantum nobis scrupulus quidam restat in ea uoce RECEDIT: dubitamus enim ne illi mendum aliquod insit. eandem tamen inuenimus lectionem in cunctis manu scriptis codicibus.

Venales certè sunt Drusæ:) Hæc nomina hortorum, ut in melioribus libris scripta inuenimus, ita scripsimus: sint'ne autem integra, nec scimus, nec adfirmare audemus. De huiuscemodi locis nihil tutius esse existimo, quàm ueterem scripturam, ut minus inquinatam consulere, & describere. 345

Ouiate Lælij curanda sunt, &c.) Antiquam lectionem restitui: de hoc autem nomine quod Ouiæ curari uolebat, nō multo pòst iterū agit, De Ouia confice ut scribis. Item tertio, Cum Ouia quæso quidem ut conficiatur. Quòd autem paulo pòst FORS legebatur, mendosum erat: pro FORS igitur EROS emendaui: is enim rationes numarias tractabat Ciceronis. origo huius deprauationis fuit, quòd pro E librarius F legit: in hoc enim sæpe peccat. Ibidem

Quæ etiam ex Apollodoro puto posse inuenire:) Ex Apollodori, habēt antiquiores codices, ut nos etiam scripsimus: intelligi autē putamus (cōmentarijs & scriptis:) Eaq; ratione hoc dictū uidetur, qua li. XIII dixit In Libonis, Eum uideo in Libonis pretorē L. Popilio, P. Rupilio coss. annis XIIII, antequam prætor factus est. deest 347

enim(annalibus:)Et hoc ipso in lib. Maxima est in Scapulæ celebritas, propinquitas. intelligitur enim(hortis:) Et ad Q. Fratrẽ, Per Varronis, Præsertim cũ tu neq; per Locustæ, neq; per Varronis uelles ducere. scilicet fundos. sed alia sunt apud Ciceronẽ sic pronunciata: quæ nos ne in re plana longiores simus, omittemus. sunt autẽ ad imitationẽ Græci sermonis dicta, ex illorumq; copiosis fontibus in Latinos campos deriuata, & traducta. Sic etiam uidetur locutus esse Vlpianus: ita enim hic locus in nostris Pandectis legitur, De aqua, & aquæ pluuiæ arcendæ, L. Si cui aqua pluuia. §. Iidem aiunt, aquam pluuiam in suo retinere, uel superfluentem ex uicini in suum deriuare, dum opus in alieno non fiat, omnibus ius esse. Non autẽ (ex uicini fundo) ut est in peruulgatis codicibus.

347 Habes T. in Ostiensi Cotta) Habet in Ostiensi, legendum. Error est ortus, quòd non uiderunt librarij literam illam solitariam in locum antecedentis ea deleta succedere debere. In Ostiensi autem agro intelligimus, ut loquitur etiam non multo pòst, De illo Ostiensi nihil est cogitandum, si hoc non assequimur.

348 Auidè ergo numerato) Antiqua lectio, Vnde ergo numerato? quam & recepimus, & sincerã eße iudicamus. cũ enim suprà dixisset, se numerato malle quàm æstimatiõe, nunc secũ ipse loquitur, seq; interrogat, quomodo poßit numerato, id est præsenti pecunia Silio satisfacere: deinceps rationẽ subducit, unde eã pecuniã corradere poßit. Numerato autẽ nomen est, quo paulo antè etiã usus fuerat. Et in epistola quadam ad Rufum, Quod si mihi expensa ista H-S c. tulißes, tamen, quæ tua est suauitas, quiq; in me amor, nolles à me hoc tempore æstimationem accipere: nam numeratum si cuperem, non erat.

Nam

Nam quod ſcribis ἐπίγραμμα actum iam de iſto eſt:) 348 *ἐγγήραμα habent ueteres codices:& ita ſanè legendũ eſt. Vtitur autem non ſemel hac uoce in his epiſtolis, uerum ea ubiq; corrupta erat, in ἐπίγραμμα'que ſemper uerterat: intelligit autem locum, in quo ſenectus commodè tranſigi poßit,& qui ſit requies,& oblectamẽtum eius ætatis. Scripſerat autem Atticus (ut cõijcere licet ex uerbis Ciceronis) hortos præterea Ciceroni fore requietem ſuæ ſenectutis, quæ iam aduentabat, uel potius aderat: quod nunc Cicero ſe quærere negat, adeoq; mœroris,& deſperationis plenus eſt, ut de illo iam actum eſſe dicat, nec ſe uidere quomodo ſibi in tantis malis, & tam graui caſu quies, delectatioq; ulla contingere poßit.*

Tuis occupationibus ignoſco) Antiqua exemplaria, Ibidem C V I V S   O C C V P A T I O N I B V S. *Quare & nos ita ſcripſimus. De Sicca autem adhuc loquitur, quem etiam infra oſtendit ſe deſiderare, ſecumq; eſſe cupere: promiſerat autem ille literis ſe cito ad Ciceronem uenturum, magniſq; ſuis occupationibus fieri docuerat, quòd ab eo adhuc abeßet.*

Quod faciebam, ſed intererat enim ubi acquieſcerem) 350 *Antiqua lectio* S E D   I N T V S: E R A T   E N I M, *&c. nos coniectura ducti,* S E D   I N V I T V S *caſtigauimus. Cui iudicium noſtrum diſplicebit, is ex priſcis ueſtigijs quorum nos illi copiam fecimus, aptiorem, uerioremq; lectionem eliciat.*

De Triario bene interpretaris, &c.) In antiquioribus Ibidem *primæ literæ defectu,* D E   R I A R I O, *ſcriptum eſt. Hanc licet paruam uarietatem adnotare uoluimus, quia ſatis obſcurum eſt hoc negotium.*

Si Caſtricius Romam cupit) Locus hic olim corru- Ibidem

ptißimè legebatur. Nos, quod Germani etiam ante uiderant, PRO MANCIPIIS emendauimus: PRO MANCVPIIS enim putamus olim scriptum fuisse, ut antiquitus solebant. Non multo pòst de eodem hoc negotio iterum agens inquit, De mancipijs Castricianis commodißimum esse credo transigere Egnatium.

Ibidem Eamq́; sibi solui, ut nunc soluitur) Manu scripti libri, Eamq́; ei solui, &c. retinēt. Vt enim quādoq; apud Ciceronē SIBI pro EI inuenitur, sic contrà EI pro SIBI, quēadmodū credimus, hoc loco dictū est, & alijs etiā nō paucis: ut libro X ad Atticū, Cum hæc scripsißem, à Curione mihi nunciatū est, eū ad me uenire: uenerat enim is in Cumanū uesperi pridie, id est Idib. Erāt & alia exēpla quæ nūc nos omittemus. Trāsierūt hic nostri librarij uulgatā uocē à nobis circunscriptam, & deletam: nec eam, quam pro illa restitueramus acceperunt: quare mancum hunc locum nobis sua iniuria tradidere. Tu igitur corrigito.

851 Vetus illud ἐπίγραμμα quemadmodum scripsisti uel ἐπιτάφιον putato:) Idem error qui suprà, nec solus: nam consimilis etiam in altera Græca uoce: ἐντάφιον enim pro ἐπιτάφιον & habent ueteres codices, & legendum est. Inuenies ambas has uoces apud Plutarchum in uita Catonis Maioris: cum enim diceret illum in senectute etiā, à rep. non discessisse, nec se otio tranquillæq; uitæ dedisse, ut alij excellentes in rep. administranda uiri sæpe fecerant, infert: ἀλλ᾽ ὥσπερ Διονύσιόν τις ἔπεισε κάλλιστον ἐντάφιον ἡγεῖσθαι τὴν τυραννίδα, κάλλιστον αὐτὸς ἐγγήραμα τὴν πολιτείαν ἡγησάμενος ἀναπαύσεσιν ἐχρῆτο καὶ παιδιαῖς ὁπότε σχολάζοι τῷ συντάττεσθαι βιβλία καὶ γεωργεῖν. Posteriorem in Paulo Aemilio: cum dicit omnia illi adfuiße, quæ existimantur beatam uitam conficere, καὶ γὰρ ἡ περὶ τὴν

ἐκφορὰν

ἐκφορὰν πομπὴν θαυμασμὸν ἔχειν καὶ ζῆλον ἐπικοσμοῦν=
τα τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς τοῖς ἀρίστοις καὶ μακαριωτάτοις
ἐνταφίοις ταῦτα δ' ἦν οὐ χρυσὸς οὐδ' ἐλέφας οὐδ' ἡ λοιπὴ
πολυτελία καὶ φιλοτιμία τῆς παρασκευῆς ἀλλ' εὔνοια καὶ
τιμὴ καὶ χάρις οὐ μόνον παρὰ τῶν πολιτῶν ἀλλὰ καὶ τῶν
πολεμίων.

Publia ad me scripsit:)Publia habent ueteres codices. 352
Et paulo pòst PVBLILIO,*pro Publio: est autē locus*
meo iudicio uerbis obscurior, & fortasse deprauatior.
Verbum illud MORATVRAM *quod in nullis pau=*
lo antiquioribus libris inuenitur, superuacaneum iudi=
cauimus, atque deleuimus: intelligiq; putamus oportere
VENTVRAM.

Ex quo intelligam te certum illius profectionis diem 353
non habere:) Vetustius nostrum exemplar sic habet, EX
QVO INTELLIGAM TE CERTITVDI-
NEM ILLIVS PROFECTIONIS NON
HABERE: *quod tamen neglcximus: nec enim scimus*
Ciceronem alibi hac uoce usum esse. nolui tamen commit=
tere quin hoc(ut puto)peccatum, & mendum melioris
illius codicis patefacerem, si non ob aliud, ut uideant, sci=
antq́; omnes in antiquißimis & probatißimis etiam co=
dicibus quædam peruersè legi, & barbarè.

Accepiq; ab Aegypta literas eodem die, &c.) Antiqui 355
codices, AB AEGYPTA L. EODEM DIE: *ut*
accuratius, attentiusq; uidendum sit, an (ab Agypta li=
berto)legendum sit: alibi enim L. Libertum significat, ut
(accepi)hic, pro(audiui)positū sit, ut paßim inuenitur
apud hunc autorem, Accepi(scilicet)Piliam, & Atticam
planè bellè se habere. Nam quin Aegypta libertus fuerit,
dubium non est: sequenti libro etiam ita cum appellat: in=

quit enim, De Bruti aduentu eram factus certior: attulerat enim ab eo Aegypta libertus literas. Potest tamen recepta etiam lectio ex antiqua scriptura elici. nam L. quoque literas significare, alibi animaduertimus.

357 Κύρσας mihi sic placuit, ut cetera Antisthenis:) Antiqua scriptura aliquanto est confusior, non ita tamen deformata ut non ex ea uel κύριος uel κῦρος, parua omnino licentia, erui possit. Pertinet autem ea uox, nisi fallimur, ad insequentē clausulam: superior enim perfecta est. Scripsit autem Antisthenes duo uolumina, quorum utrunq; Cyrus appellabatur. Athenæus δειπνοσοφ. lib. V. ὁ ἀντισθένης ἐν θατέρῳ τῶν κύρων κακολογῶν ἀλκιβιάδην καὶ παράνομον εἶναι λέγων καὶ εἰς γυναῖκας καὶ εἰς τὴν ἄλλην δίαιταν, &c. Præterea Laertius in eius uita, cum uolumina ab eo scripta recenseret, τόμος τέταρτος ἐν ᾧ κῦρος, ἡρακλῆς ὁ μείζων, ἢ περὶ ἰσχύος. τόμος πέμπτος ἐν ᾧ κῦρος ἢ περὶ βασιλείας. Scripsimus autem κύριος nullam aliam ob causam, nisi quòd non nihilo uetustis characteribus propinquior, similiorq; illa uox hæc est: sed etiam quia si κῦρος tantùm scripsisset, dubium foret quem librum intelligeret, illū'ne qui claudebatur quarto segmento, an illum qui de regnó loquebatur, & in quinto contentus erat: est enim κύριος libri itidem titulus eiusdem autoris eodem Laertio teste, qui in eodem catalogo librorum inquit, κύριος ἢ ἐρώμενος.

357 Et quidem mecū habeo & ἀριστοτέλους πρὸς ἀλέξανδρον:) Aliud Græcum nomen quod post ἀριστοτέλους poni debebat, quia non intellexerant, olim omiserant. Germani reddere id conati sunt: quod tamen assequi non potuerunt: perperam enim θεώρημα, contaminata antiqua scriptura, reposuerunt. Nos ex nostris exemplaribus ueram (ut putamus) lectionem eruimus, eam scilicet quam in

nostro

nostro impresso legis. Theopompus enim scripsit suasiones ad Alexandrum, auctore Athenaeo lib. VI δειπνοσοφιστῶν, θεόπομπος δ' ὁ Χῖος ἐν ταῖς πρὸς ἀλέξανδρον συμβουλαῖς περὶ θεοκρίτου τοῦ πολίτου λόγον ποιούμενος. Citat etiam eundem in epistola scripta ad Alexandrum libro XIII. θεόπομπος δ' ἐν τῇ πρὸς ἀλέξανδρον ἐπιστολῇ τὴν ἁρπάλου διαβάλλων ἀκολασίαν φησίν, &c.

Non ipsum ea lego: ea scribo, &c.) Antiqui codices, 358
NVNC IPSVM: quae uera, & ingenua est lectio, id est hoc ipso momento, & puncto temporis. Vtitur & alibi hac locutione Cicero, ut hoc ipso in libro, Nūc tamen ipsum sine te esse non possum. Et lib. etiam X, cum exponit sermonē à se habitum cum Curione, Quin nūc ipsum minime offendisses, si eius causa in Italia non fuisses.

Et quod tu scire uolebas lego quādo ex hoc loco) Nos 359
coniectura emendauimus EGO QVANDO, &c. existimantes huic pronomini incommode L. literam adcreuisse: nam ex illa lectione nullus, nisi ineptus sensus elicitur, ex nostra uerò egregius, ut nos arbitramur. Cum eum literis interrogasset Atticus quando ex eo loco discessurus esset: repetitis eius ferè uerbis, exponit diligēter suorum itinerum rationem, quod etiam non multo infrà bis repetit: quae loca clariorem, & certiorem hanc emendationem reddunt. primus est, Ego me hinc postridie exiturum puto. Alter autem hic, Ego postridie Idus, ut scripsi ad te antè, Lanuuij manere constitui. Paulò autem suprà apertissimè his uerbis docet Atticum quaesisse à se quàm diu illic maneret, Quòd quaeris quam diu hic: paucos dies, sed certum non habeo, &c.

Scis quàm sit φιλαίτιον συμφορά, minime uito quidem) Ibidem
Parum constans reperitur in manu scriptis exemplaribus

bus hæc lectio: nonnulli etiam MINIMAE VITAE, *quod mendosum prorsus est, legunt. eam igitur elegimus, quã in melioribus inuenimus, & quæ nobis magis probata est.* Hanc *autẽ esse arbitramur sententiã huius loci,* Ardebat Cicero *desyderio fani faciundi: mandaratq;* Attico *ut locũ fano sibi uideret. Cum igitur hoc negotium lentè procederet, incipit longe, tanquã leuiter accusare eius neglig ẽtiã, ut cũ ad id magis exacueret, stimularetq;. Quòd si, inquiens, acciderit, ut eo etiã dolore impellar ut te culpem, nihil mirari debes: scis enim quàm sit* φιλαίτιον συμφορὰ, *id est quàm facile de omnibus querantur, omnesq; accusent, qui in aliqua calamitate constituti sunt. Quãuis enim* συμφορὰ *uocabulũ sit* ἐκ τῶν μέσων *(significat enim & prosperã, & aduersam fortunã) tamẽ hoc loco miseriã significat.* Non *tamẽ, inquit, in te: adhuc enim te in nulla re accuso: sed tamẽ tam auide sum affectus de fano, ut tibi quoque non parsurus sim, nisi fieri uidero: sed incursabit in te dolor meus. & cætera quæ ipse in hãc sententiã infert. quãuis autem genera repugnent in* Græcis *uerbis, tamen mẽdo uacant, ut intelligatur* συμφορὰν *usitato dicẽdi modo rem, & uitiũ quoddã esse, quòd cupidè reliquos culpet, crimineturq;, id est* φιλαίτιον. *Quo uerbo utitur etiã in epistola quadam ad* Appium, Si *autem natura es* φιλαίτιος, *illud non perficies, quominus tua causa uelim, &c. Qui autem in aliquẽ acerbum casum incidunt (quod acciderat Ciceroni) ab omnibus se destitutos putãt: eaq; alios in se committere existimant, quia se negligant grauibus fortunæ iniurijs perculsos, ideoq; de illis sæpe etiam sine iusta causa queruntur.* Nisi *locus mancus est, uel deprauatus, hanc ex his uerbis sententiam elicimus.*

359 Nisi *hac æstate absolutum erit, quam rem uides integram*

gram restare:) Veteres libri REM *non habent: & sanè uacat, uel potius conturbat omnem sensum: per* QVAM, *enim æstatem intelligimus, ut ostendat ei* Cicero *nullam se exiguitatis temporis excusationẽ habiturum, cum æstas integra adhuc restet: ut satis spatij ille ad ædificandum, etiam si opus non urgeat, habiturus sit.* Paulò *pòst de hac ipsa ædificatione loquens, admonet item* Atticum *ut uideat ne æstas effluat.* Quin *& in prima sequẽtis libri epistola, inquit, de hac re agens,* Cuius *festinationẽ mihi tollis, quoniam de æstate polliceris, uel potius recipis.*

Quod *scies recte in illam rem fore leuamento)* Hunc *lo* 360
cum corruptißimum esse iudicaui, ideoq; notam ad eum adposui, quæ mẽdosum indicaret. si quid tamen hoc opis adferre illi potest, eam quam in ueteribus, & probatioribus codicibus lectionem inueni, descripsi & recepi, parum quidem illam à uulgari diuersam, quæ tamen IN *præpositionem nõ habeat, pro qua* Germani MIHI *scripserunt: & paruis quibusdam alijs rebus cum illa discordet. sed longe aliud est, quod totum hunc locum peruertit, nec intelligi sinit.*

Eum Quirini *malo quàm salutis)* Diu *hic inane* 362
mansit spatium unius dictionis. Germani *id explere conati sunt: nec tamen ueterem scripturam intellexerunt.* Videntur *autẽ ferè quos & nos characteres in uetusto suo exẽplari reppcrisse.* In *nostro antiquiore* EVNNAON *erat, prima tantum litera aliquantulum inquinata: σύνναον enim arbitramur legi debere. σύνναος autem aliquis alicuius dicitur, qui in eodem cum illo templo colitur.* Synesius *in epistola quadam ad* Nicandrum *appellat* Poeticem Philosophiæ *σύνναον, quasi contubernalem: ut ipse* Cicero *lib.* XIII, *cum hãc uocem* Latine *exprimere uellet dicit*

(eandem

(eandem enim rem tractat) Quid tu hūc de pompa, Quirini contubernalem, his nostris moderatis epistolis lætaturum speras? intelligit enim Cæsarem. Quantum autem ad historiam quæ totam hanc rem aperiet, traditum est nobis Romanos *Cæsaris dictatoris imaginem in templo Quirini dedicasse, quæ* DEO INVICTO *inscriptum habebat:quod nunc* Cicero *breuiter tangit.*Dion, καὶ τότε μὲν ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐλεφάντινον, ὕστερον δὲ καὶ ἅρμα ὅλον ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις μετὰ τῶν θείων ἀγαλμάτων πέμπεσθαι ἔγνωσαν: ἄλλην τέ τινα εἰκόνα ἐς τὸν τοῦ κυρίνου ναὸν, θεῷ ἀνικήτῳ ἐπιγράψαντες καὶ ἄλλην ἐς τὸ καπιτώλιον παρὰ τοὺς βασιλεύσαντας ποτὲ ἐν τῇ ῥώμῃ ἀνέθεσαν. Domum autem Attici *sci*mus *fuisse in colle Quirinali, quem* P. *Victor constituit in* VI *urbis regione: eam autem ille statim post templum Quirini collocat.* QVIRINO *pro Quirini in nostro codice culpa impressorum scriptum est.*

362 T*antummodo ocius, &c.) Quis nō uideat hunc locum perturbatum esse? quare nos etiam ut mendosum eum notauimus: solùm (quod à melioribus exemplaribus accepimus)* OCTIVS *ex (ocius) uariauimus, si forte id aliqua ratione (licet non minus inquinatum uideatur) posset ad ueram lectionem eruendam, aliquid opis adferre. Quærendum autem, cur sibi nunc postquā uicit animum, facilius putet esse in* T*usculanum accedere: nam non multo antè cum illuc se proficisci uelle dixisset, subiunxit,* Contudi *enim animum, & fortasse uici: si modo permansero.* An *quòd ibi aliquid esset, quod illi memoriam sui doloris renouaret? nisi coniectura fallor, aliquid erat quod ad* T*ulliolæ obitum pertinebat. Suspicarer eam ibi diem suum obijsse, nisi scirem* Plut*archum hoc de ipsa dicere,* ἀπέθανε τίκτουσα παρὰ λέντλῳ: & Asconium *etiam tradere eam apud*

apud secundum uirum mortuam esse ex partu. Verum hi optimi autores fortasse intelligere uoluerũt (quod uerum est) eam quo tempore obijt, in coniugio Dolabellæ fuisse: nam & alium coniugem habuit (ut ambo illi crediderũt) Pisonem, & fortasse duos, ut ex plurimis Ciceronis locis uidetur colligi, & affirmari posse. Neque de loco intellexerunt, ut non repugnet quin credi poßit, eam in Tusculano patris degentem morte correptam fuisse, prcsertim cum peregre uir esset: eo enim tempore Dolabella in Hispania cum Cæsare aduersus Cn. Pompeij liberos bellum gerente erat. Neque tamen hoc affirmo: sed cum cogitarem quid esse potuerit, quod ei uulnus sui doloris refricaturũ esset, si eò proficisceretur: nil aliud mihi occurrit, & hoc ualde quadrare uisum est. Hæc enim præcipue res dolorem renouare poterat, quæ eum in maximo mœrore & luctu tenuerat: uerum eruditiores hoc diligentius inuestigabunt.

Isto enim animo nihil agreste, nihil inhumanum est) Ibidem Veteres libri EXTO. Nobis (exculto) uisum est scribere: nam uulgatam lectionem omnino deprauatam esse existimamus: ex antiquisq; uestigijs non incommodè, ut castigauimus, posse legi arbitrati sumus: ut media syllaba negligenter à librario omißa sit. Cuius generis errores frequenter eos committere solitos sciunt, qui in priscis monimentis inspiciundis aliquid operæ posuerunt. Excolere autem ingenium, & animum disciplinis, apud Ciceronem non semel legitur: ut in oratione etiam pro Archia dixit, Nisi animos nostros doctrina excolamus.

Vel una dies mihi erit utilis, quid dicam gratius?) Vulgata hæc est lectio, nisi fallor inanis, & frigida: uetustiores codices, VEL VNVS DIES, ex quo perspicitur 365

etiam

etiā GRATVS *esse legendū:cū enim postulasset ab Attico ut se reuiseret, pronunciat illū nō frustra esse uēturū: paruū enim etiam tēporis spatiū sibi utile futurū esse:nam quin gratum quoq; futurum sit, non oportet dicere.utile autem,quia dolorem,animiq; sui ægritudinem leuabit.*

364 Τοῦτο δὲ γνώσῃ)Ex *nostro probatiore codice* μηλώσῃ *potius quàm* γνώσῃ *eruimus:quod etiam* Germanos *ex prisco illo exemplari adnotasse credimus.*μήλη *autem instrumentum quo chirurgi utuntur in uulnerum profunditate inuestiganda:ex quo uerbum formatum est quod perscrutari, & attentè inquirere significat.* Q*uare huius lectionis hæc sententia erit,hoc autem diligenter inuestigabis.*

364 *Hoc metuere,alterum in metu non ponere)*V*ersus hic est sæpius à* Cicerone *pronunciatus: autorē autem ignoramus.*E*undem adducit in penultima* XIIII. *libri epistola,& in* T*opicis ad* T*rebatium:quo loco exēplum ponit enthymematis,quod constat ex contrarijs.*

365 *Vtrum quando ueneant: an sint'ne uenales)* Nos, QVANDO VENIAT,*cum ueteribus libris scripsimus: hancq; putamus esse ueram lectionem. nam antea de ea, ut quæ* Roma *abesset, expectareturq;, egerat: & ex hoc loco, Scripsi tamen nescio quid de Clodia: ubi ergo ea est,aut quādo uentura? & illo etiam huic,quem in manibus habemus,propinquiore,Sed quando* Clodia Romæ *futura est,& quanti rem æstimas,eo prorsus expecto.*

EX LIBRO XIII. EPISTOLARVM AD ATTICVM.

366 T*otum in hunc ipsum,persequor æque amo, atque illum amaui)*N*os aliter legimus ex antiquis codicibus: totum autem in hunc ipsum effudi, & cōuerti intelligimus.*

Cum

Cum igitur filium per se pari amore, quo patrem, prosequeretur: & amorem etiam, quo patrem dilexerat, eo extincto in hunc conuertisset: duplo eum quàm patrem fecerat, amabat.

Parochijs publicis) Antiquiores codices, PAROCHVS PVBLICVS: *quo sanè pacto ipsi quoq; legendum putamus. Quis* Parochos *diceretur, à* Non. Marcello *declaratum est his uerbis,* Parochos à Graeco tractũ *est nomen: quòd uehiculo praeeat. ochemata enim* Graecè, Latinè *uehicula appellantur: & est officij genus, quod ministrantibus paret, &c.* Ex quibus Nonij *uerbis mẽdum sustulimus:* HOC SCHEMATE *enim falsò pro* OCHEMATA *scriptum erat in peruagatis exemplaribus.* Dubitamus *etiam ne pro ministrantibus,* MAGISTRATIBVS *legẽdum sit: nam si* Acronis *uerba attendas, (peregrinãtibus) potius legendũ iudicabis: is enim hunc locũ* Horatij *— & parochi quae debẽt ligna salemq;: ita interpretatur,* Parochi *genus officij, qui solent peregrinis salẽ, & ligna praebere, & significat publicũ cursum.* 366

Expers aliquando factus esset, &c.) Nos PRAES legimus: *quod etiam antè* Germani *adnotarant: ita enim est in nostro meliore. nõ tamen quod illi fecerũt* FACTVS ES *scripsimus: sed receptam lectionem ea parte retinuimus: cum ea enim faciũt antiqui libri. non tamen illorum lectionẽ contẽnimus: doctiores, utra potior sit iudicabũt.* 367

Animus enim uidetur in officio futurus) Veteres codices AVIVS *habent: quam ueram esse lectionem existimamus: nam & antea hoc ipso in libro,* Oppio, & Balbo *epistolas deferri iubebis: & tamen* Pisonem *sicubi de* Auio. *quanuis excusi, uulgatiq; libri eo loco corrupti erãt: uetustiores tamen, quod etiam* Germani *animaduerte* 367

uerterunt, DE AVIO *legunt.*

367 De *Crispo & multis scilicet, &c.*) De *Crispo, &* Mu*stela emēdauimus. Suprà etiā eosdem cōiunxit,* De *Crispo & Mustela uidebis: & uelim scire quæ sit pars duorum.*

368 *Qui nuper est, epistolas mihi pronunciabat uersiculis factas*) Mihi *nō parum uidetur hic locus esse deprauatus: nam ante dictionē* EPISTOLAS, *nōnihil uidetur desiderari: & pro* FACTAS, *antiquiores, probatioresq; codices* FACIES *habēt.* Nonnulli FACETIS *corrigunt, quos nos, quoniam nihil melius habemus, sequimur: nec enim penitus probamus: quòd nisi manu scripti codices reclamarēt, receptā ab alijs lectionē nō dānaremus.*

369 *Velim cures eas titulum Oluestorum*) Ea *est uetustioris nostri exemplaris scriptura, ut qui obseruasset, quàm sæpe in eo,* E *pro* F *positum sit (cuius errati nos multis locis lectorem admonuimus) turpißimè deprauatum locum facile corrigere potuerit:* CICVLVM *enim, non (titulum) in eodem legitur, ut quin* FASCICVLVM *legendum sit, dubium esse non poßit. Cætera autem recta sunt, & integra in antiquis libris, ut nos scripsimus: tam paßim autem (fasciculus) hoc significatu capitur, ut exemplis ad hoc ostendendum opus non sit.*

369 *Ventum est tamen ad quæ*) Non *semel iam exposui, crebro uel potius ferè semper in antiquis exemplaribus, ubi* Q. *esse debebat,* QVAE *scriptum esse: causamq; huius erroris quam opinatus sim esse, non reticui: hoc autem nō paruas maculas, peruersionesq; creauit, ut alibi ostendimus.* Hoc *igitur itidem loco* Quæ *(ut est in melioribus codicibus) pro* Q. *perperam librarios scripsisse puto, existimoq; sermonem esse de* Q. *Cicerone puero, cuius multa grauia scelera* Dolabella *narrabat perpetrata ab eo in castris*

stris, dum comes Cæsaris esset contra liberos Cn. Pom-
peij bellum gerentis: quæ quidem appellat ἄφατα & ἀ-
διήγητα, ut ea quæ adeo turpia essent ut recitari & nar-
rari non deberent: inter quæ unũ esse dicit, quod excedit
omnem turpitudinem: id autem ille ita palàm fecerat, ut
exercitus, qui illic esset, omnis scierit. Et hic locus in no-
stro exemplari negligentia impressorum deminutus est,
deest enim QVINTVM, ita enim suprà ostẽdimus legi
debere ex QVAE: quare tu eum corrige, & tantis eo-
rum peccatis, quoniam aliud fieri non potest, ignosce.

Valde enim desiderat Brutus si quid egerit, &c.) Nulli 370
manu scripti codices eorum quos uidimus, EGERIT
habẽt: & sanè uacat ea dictio. totus autẽ locus male pun-
ctis distinctus erat: in nostro uolumine accuratius ea col
locata sunt. Dolabella enim erat, qui ualde desiderabat à
Cicerone aliquid fieri, quo laudem gloriamq; cõsequere-
tur: ut etiam non multo pòst affirmat, cum inquit, Volo
Dolabellæ ualde desideranti: non reperio quid. Bruti uo-
luntatem nondum perspexerat: iubet igitur ut uideat an
is quoq; desideret: cui si cupiet, quamprimũ morẽ gerere
uult. Est autem omnis sermo de libris, quos hoc tempore
ualde multos scribebat Cicero: quò enim se uerteret non
habebat, nisi id solatium sui doloris excogitasset. Mitte-
bat autem illos familiaribus, necessarijsq; suis, qui monu-
mentis illis celebrari, & famam adipisci non mediocriter
gaudebant. Vt autem ad uerba ueniamus, Brutus, inquit,
si quid scilicet desiderabit (fieri, inquam, & ad se scribi)
facies ut sciam. Misit autem ei postea quinque libros de
Finibus, cum certior factus esset ab Attico, id ipsum non
nolle: quod etiam Cicero non multo pòst testatur.

De Brutiniana auctione:) Veteres codices Brinniana 372

(quæ uera lectio est) retinent. Brinnius quidam Ciceronem multis cum cohæredibus hæredẽ reliquit: inter quos erat & eius libertus: ut ex uerbis Ciceronis colligitur. Sic enim ex antiquis codicibus locum illum legimus, Brinnij libertus cohæres noster scripsit ad me uelle (si mihi placeret) cohæredes Sabinum Saluiũ ad me uenire. non Brinnæ libertus. Si enim Brinna cohæres fuisset, omnia quæ omnibus relicta bona erant, non debuissent ab eo Brinniana appellari, quemadmodum suprà Brinnianam auctionem uocat. quare meliorem & ueriorem hac quoq; parte putauimus esse priscam scripturam. Iuxta finem huius libri eadem ratione Brinnianum fundum nominat: quod ambas has (si diligenter animaduertas) castigationes confirmat: eius loci hæc uerba sunt, Vestorius ad me scripsit, ut iuberem mancipio dari seruo suo pro mea parte Heterio cuidam fundum Brinnianum: ut ipse ei Puteolis rectè mancipio dare posset.

372 Id ei derestabat:) Recte meo iudicio fecerant, qui olim huic loco mendi notam adposuerant: est enim proculdubio peruersus. noster antiquior codex & ipse aliquanto conturbatior est: ex eo nos, quam in nostrum codicem contulimus lectionem, accepimus: quæ & ipsa maculas quasdam habet, quas eluere non potuimus. qui autem IDEM EDERE RESTABAT legebant, lectionem nullius sententiæ adamarunt. antiquæ scripturæ magis consentaneum erat, ID EI RESTABAT legere: ut ID bis culpa librarij scriptum esset: nihil tamen adfirmamus. emendauimus autem pro QVAE INTELLEXERIS, QVEM INTELLEXERIS: ita enim habent manu scripti codices, & sensus (nisi fallimur) postulat: credimus enim hanc esse sententiam huius loci,

loci, ut Cicero magnopere scire cuperet quonam pacto Atticus sensisset uelle, & cupere Varronem sibi librum aliquem à Cicerone mitti: sed illud multo magis, quemnam intellexisset à Varrone ζηλοτυπεῖσθαι, *id est quinam ille esset, cui Varro* ζηλοτυπίαν *haberet. Non multo pòst de ijsdem his rebus iterum interrogat, Primum quî intellexeris eum desiderare à me, cum ipse homo* πολυγραφώτατος *nunquam me lacessisset. Deinde quem* ζηλοτυπεῖ *multo Hortensium minus, aut eos, qui de rep. loquuntur. Cum multos suis scriptis illustrasset Cicero, scire cupiebat quisnam ille foret cui Varro inuideret: num Brutus, cui scripserat libros de Finibus. Quod si non Brutus ab eo* ἐζηλοτυπεῖτο, *multo minus Hortensium existimabat ab eo posse* ζηλοτυπεῖσθαι, *aut eos, quos induxerat loquentes in libris de rep. illi enim iam mortui, inuidemus autem uiuis. quare petit ut accurate totam hanc rem inquirat, & ei explicet. Libros autem suos quos tantopere laudat credimus nos plurimis argumentis esse quinq; libros de Finibus: etsi scimus quosdam nõ inelegantes, nec ineruditos uiros credidisse dicta ea esse de libris Academicis, qui in eo uereor ne decepti sint: nam nondum libri Academici, quos ad Varronem misit, confecti erant & absoluti: ut ex insequentibus uerbis colligitur, inquit enim, Multo tamen hæc erunt splendidiora, breuiora, meliora. Inchoati igitur erant & imperfecti, cũ illis, de quibus suprà loquitur & quos laudat, supremam iam manum imposuisset: ut ex his eius uerbis apparet, Libri quidem ita exierunt (nisi me cõmunis* φιλαύτια *decepit) ut in tali genere ne apud Græcos quidem simile quicquam. Intelligo autem Exierunt, euaserunt, & postquam absoluti sunt, se mihi ostenderunt: quemadmodum Horatius in*

Poëtica inquit,–amphora cœpit Institui,currente rota cur urceus exit? Sed in alijs etiam rebus ab eius iudicio nos & sententia dissentimus,de quibus suo loco accurate disputabitur.

372 Tamen expecto nouas:)Prisca lectio NONAS.eam nos recepimus, partim hoc fideli uetustati libri illius tribuẽtes,partim quia nõ multo infrà inquit,Ego ad nonas quemadmodum dixi. quod omnem tollit ambiguitatem.

373 Non illa quidem ἀπαιδευσία sed in his rebus ἀτριψία:) Non nihil sanè mẽdi habet antiquius etiam nostrũ exẽplar in posteriore Græca dictione, ΑΤΡΕΙΨΙΑ enim in eo scriptũ est, sed usitatus illi error:sæpe enim pro simplici I,eõ diphthõgo abutitur: ἀτριψίᾳ igitur dandi casu legendum putamus: ut dicat, Academicam rationem nobilißimis uiris ignotam esse, non quòd essent disciplinarum expertes(erant enim illi eruditi optimis artibus)sed quia eam tritam,& bene cognitam non haberent. τρίβων apud Aristophanem in Nubibus pro ἔμπειρα ponitur, καὶ τῶν κρεμαθρῶν οὐ τρίβων τῶν ἐνθάδε. Nec nõ apud Euripidẽ in Medea, Σοφὸς γὰρ ἀνὴρ καὶ τρίβων τὰ τοιάδε. inde ἄτριψ alicuius rei ille dicitur, cui res ea bene cognita non est, sed ignorata. Altera uoce utitur Plato in Euthydemo pro ignoratione disciplinarum, πλέον οὐν ἐφην ἐγὼ τοῦ δέοντος ἀπεκρινάμην ὑπὸ ἀπαιδευσίας ἀλλὰ συγγίνωσκέ μοι.

374 Ne uiderer φιλόδοξος:) Non solũ manuscripti omnes, sed etiam excusi codices ante Aldinam editionem φιλένδοξος retinent: quæ lectio non uideo cur repudiari debuerit: is enim φιλένδοξος esse potest,qui clarorum & illustrium uirorum cupide amicitiam,& gratiam sectatur: eo enim studio quærere uidetur, ut ab illis illustretur, & illorum beneficio famam adipiscatur. Fugisse Ciceronem in suis

in ſuis Dialogis, M. Varronem inducere, credidit fortaſſe Atticus, ne ſibi hoc aliquis uitio daret, quòd beneuolentiam eius, ut clari in literis uiri ſibi conciliaret, ut eius ſcriptis celebraretur: quam tamen ipſe cauſam ſe in Varrone non mouiſſe adfirmat: etſi ut culpam, & ſuſpicionem omnem euitaret, libenter diſcedebat à talibus uiris; qua de cauſa neminem olim eorum qui uiuerent, in ſuis Dialogis introducere ſtatuerat.

Erant enim λογικώτερα quàm inutilia de ijs omnia & 375
iniqua uiderētur:)Vt hic iam fœde deprauatus erat locus, ita nunc planus, & integer legitur: ea ſunt in noſtro antiquiore ſinceræ lectionis ueſtigia, ut parum omnino deſideretur, nec ullus mediocri ingenio præditus illis ducibus non ad ueram lectionem perueniret. Viderunt hoc etiam Germani, in margine enim ſui codicis hanc quoq; collocarunt: ſed cur non uulgata lectione exploſa, & eiecta hanc in ſuam ſedem repoſuerunt? quis illi tam uitioſæ, & fœdæ, hac reperta, locus eſſe poteſt?

Sunt enim uehementer Antiochia:) Græcum diu uer- Ibidem
bum hic deſideratum eſt, ne ſpatio quidem illi relicto. libet autem exponere quàm parua peruerſio tam magnum incommodum attulerit, ut à doctiſſimis uiris, in quorum manibus, quantum illis commodum fuit, liber quem nunc domi noſtræ habemus manſit, intellectum & reſtitutum non ſit: ita enim in eo eſt ΠΙΟΑΝΑ: *ut ſi circulo illi punctum in medio, tanquam centrum colloces, quod à librarijs negligenter relictum eſt, omnes tenebras expuleris, lucemq; illi dictioni, & ſplendorem reddideris. Hæc autem poſtquam illuſtrata ſunt, tam clara & aperta, magnas moleſtias exhibent antequam intellecta ſint. nec nunc ideo hoc dicimus, quia ualde nobis in his nugis pla-*

ceamus: nam & Germani hoc antè uiderant, & minuta hæc esse, & leuia sentimus. Antiochus autem hic Ascalonita ueteris Academiæ ferè iam desertæ patrocinium suscepit, eamq; totis ingenij uiribus defensitauit: fuit autem L. Lucullo ualde familiaris, ut Plutarchus in eius uita tradidit, sic autem de eo loquitur, ἴδιον δὲ τῆς ἀκαδημίας ἐξ ἀρχῆς ἔρωτα καὶ ζῆλον ἔχων οὐ τῆς νέας λεγομένης καίπερ ἀνθούσης τότε τοῖς καρνεάδου λόγοις διὰ φίλωνος. ἀλλὰ τῆς παλαιᾶς πιθανὸν ἄνδρα καὶ δεινὸν εἰπεῖν τότε προστάτην ἐχούσης τὸν ἀσκαλωνίτην ἀντίοχον ὃν πάσῃ σπουδῇ ποιησάμενος φίλον ὁ λεύκολλος καὶ συμβιωτὴν ἀντετάττετο τοῖς φίλωνος ἀκροαταῖς ὧν καὶ κικέρων ἦν. Idem ferè de eodem loquitur in uita Bruti. Vides igitur etiam Plutarchum idem sentire cum Cicerone, qui Antiochũ πιθανὸν appellet, id est magnam habere persuadendi uim eius orationem, & magno uerborum impetu pronunciari tradat.

376 Vidén' quam philosophos aut tu nos, &c.) Legimus φιλοσόφως ut aduerbium sit, intelligaturq; (sentiamus) uel (disputemus:) suprà enim de fama ex rationibus philosophorũ disseruerat. quasi dicat, Vides'ne quàm in omni re philosophia abutamur, & omnes nostras cogitationes ad ipsius præcepta dirigamus? quod mirari non debes. cum enim cotidie philosophumena explicemus, uideremur ea frustra tractare, nisi in uitæ rationibus institutis illis uteremur. Vbi autem HAVT TV NOS legebatur, antiquorum codicum auxilio, AN TV NOS, &c. emendauimus. Illud autem Græcum aduerbium frequenter Græci autores usurpant. Plut. in Catone maiore, πράως δὲ καὶ φιλοσόφως λέγεται τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν. Græcis enim φιλοσόφως significat, quod nos uulgo Philosophicè dicimus.

376 Διδεῦχθαι te nollem quod nihil erat:) Vetus lectio

διδ

Δηχθῆναι: *parua scripturæ uarietate, magna sententiæ.* Δηχθῆναι *à* δάκνω, *quod est mordeo, uel* δήκω *potius, quod in usu non est, idem tamen significat, deriuatur. hic est igitur sensus,* Nollē *te eo morsum esse (nam etiam* Latini *uerbum* MORDEO *ad animum transferūt) quòd nullum erat: nec enim debuit tam parua res te solicitum habere. uel (si patiendi uerbum pro agendi sumptū esse uis) momordisse te nollē id, quod nullū erat.* Vtuntur *frequēter Græci suo uerbo, cum animi dolorem, & molestam acutamq; solicitudinem significare uolunt. ut nutrix* Medeæ *apud* Euripidem *de hera loquens,* τί ποτ' ἐργάσεται, μεγαλόσπλαγχνος δυσκατάπαυστος ψυχὴ δηχθεῖσα κακοῖσιν. Cicero *etiam* Latino *usus est lib.* VI *ad* Atticum, Qui *scribis morderi te interdum, quòd non simul sis.*

Sustineat currum equosq;, &c.) Mutato *horum uerborū ordine integer est hexameter in antiquis codicibus: quod etiam* Germani *animaduertisse uidētur in suo exemplari: quare nos quoq; id recepimus. cur enim tot integerrimorum testium fidem, & autoritatem damnaremus?* Post *autem hæc uerba* SIMILEM FACIT, *diu uerbum* Græcum *desideratum est: quidam* ἐποχὴν Ἑρμοδώρου *restituerunt falsò.* Quid *enim* Hermodoro *est cum assensionis retētione? ita enim* Cicero *interpretatur* ἐποχήν. *Sumptū autem est id proprium nomen ex prouerbio* λόγοισιν Ἑρμόδωρος ἐμπορεύεται, *quo paulo pòst* Cicero *utitur, ineptéq; in hunc locum translatum. ipsi ex iisdem codicibus* SIMILEM FACIT, ἐποχῇ, *scripsimus, intelligimusq; cum planius explicare uellet* Carneades *quid esset* ἐποχὴ, *semper solitum esse similitudine* τῆς προβολῆς *in pugile, & retentionis equorū in auriga eam declarare, & notam facere. Habēt autē hæ res statū, & firmitatem,* 377

ſed ad tempus, ut maiore ui, & impetu hic in aduerſarium inſtratur: ille uerò dato ſigno prorũpat, & in curſum equos concitet. Quid autem ſit προβολή, ab erudito uiro Budæo iam explicatum eſt, qui omnem uim & naturam huius nominis diligenter expoſuit: necnon locum etiam hunc Ciceronis adduxit, & quicquid de eo ſentiret, doctè & ingenue pronunciauit. aperit autem non parum huius loci ſententiam, qui obſcurus eſt, & eruditionis plenus, illa illius diſerti uiri declaratio.

377 Λόγοισιν ἑρμόδωρος:) Integrũ prouerbiũ ſenario clauditur. Seruat in hoc morẽ ſuum Cicero: partẽ enim ſupprimit. originẽ ſignificatũq; eius Sudas exponit. Simplicius in cõmentarijs in primum phyſicorũ narrat Hermodorum Platonis ſodalẽ librũ ſcripſiſſe de decretis ipſius: ubi cum multas eius opiniones, tum quid de materia ſenſerit, explicarit: hoc autem tradere Dercyllidem, qui & ipſe multa uolumina de Platonis philoſophia ediderit.

Ibidem. Ne & ἀδιωρθώτατα habeat Balbus, & ἕωλα Brutus:) Idẽ qui ſuprà error maioris erroris cauſa extitit: ſi enim in antiqua ſcriptura in medio circuli, quo quinta uocalis apud illos effingitur, pũctũ ſtatueris, pro ΑΔΙΟΡΟΩΤΑ ἀδιόρθωτα feceris, quæ uera, & ingenua eſt lectio, id eſt imperfecta, & ſi Græcam uocem exprimere uelis, nondũ correcta. Reprehendit leniter Atticum quòd parum diligenter quædã ex libris de finibus cõtinuerit: ex hoc'que non parua incommoda naſci oſtendit. nam cum Bruto, ſuaſore eo ipſo Attico, II libri deſponſi eſſent, non rectum uidebatur ut antea eos Balbus haberet quàm is cui mitti debebant: eſſent enim iam obſoleti cum ad illum peruenirent, ut non grati, iucundiq; eſſe poſſent. cui malo aliud etiam accedebat, quòd inemendata, & inchoata ea

ta ea scripta Balbus habebat: nondum enim ea absoluerat, & quasi supremam illis manum Cicero imposuerat. Graecas has duas uoces totidem Latinis nō incommodè interpretatur, cum eandem hanc sententiam paulò pòst pronunciat, Tantum nolebam aut obsoletum Bruto, aut Balbo inchoatum dari. nam paßim imperfectum, & rude INCHOATVM *appellare Ciceronem notum est. Prima Graeca uoce utitur Simplicius in physicis 116, de Aristotele loquens, qui rudes, & mancas antiquorum sententias de Infinito corrigere aggrediebatur,* καὶ τὰς ἀδιορθώτους ἐννοίας τὰς περὶ τοῦ ἀπείρου ἐφεξῆς διορθῶσαι προτίθεται. *Posteriore ipse Cicero in epistola ad Varronem, Etsi erat* ἀτελὴς *illa epistola, &c. Deleuimus autem paulò suprà maculam, quae non mediocriter sensum foedabat: pro* QVICQVAM BRVTO *enim castigauimus, ab antiquis exemplaribus adiuti,* CVIQVAM ANTEQVAM BRVTO.

Sed ea timui foras dari) In antiquis codicibus sincera 378
lectio manet, haec enim inquinata est: sic autē in illis, SED EA TVM FORAS DARI. *Redit autem ad rem de qua suprà egerat: quòd Atticus se inuito quaedam ex libris de Finibus edidisset: de quo Cicero familiariter cum eo questus est: affirmatq; se ualde uelle sua scripta apud eum esse, nō tamen ea prius diuulgari, quàm cōmuni consilio ea edenda esse censuerint. Quàm falsa & rudis uulgata lectio esset, quiuis, si diligēter attendat, uidere poterit. Non omittendū omnino uidetur, etsi parua res sit, quòd in antiquiore nostro paulò pòst ubi in excusis* SATIS FACIENDVM FVISSE *legitur,* SAT FACIENDVM *est: nam id etiam in margine sui codicis Germani adnotarūt, ut qui in uetusto illo, quod habuerūt, exēplari*

legerint: quod enim in priscis monimentis inuenerimus, non possumus animum inducere ut penitus cõtemnamus.

379 Ad tribunos quòd appelles, ualde probo) Veteres codices, ATTRIBVTOS QVOD APPELLAS VALDE PROBE habent: longe diuersa hac à noua lectione & sententia, & uerbis. Eam sanè ego recepi, quia in priscis exẽplaribus inueni, & quia sinceriorem iudico: quãuis autẽ uulgatã falsam dicere non possim, non tamen ingenuã & huic loco aptam esse arbitror, nec enim de ea appellatione hic agi puto, quæ fit cũ ad superiorẽ potestatem quis confugit: sed Appellare hic significare censeo, admonere de pecunia: quo significatu Cicero frequenter illud usurpat: Appellareq; attributos, ut Appellare sponsores dictum esse, disseruit Budæus in annotat. in Pandectas, ex Varrone & Cicerone diligenter de huius uerbi origine & natura. Attributos ut adlegatos dictos existimo, non quòd idem utriusque uerbi significatum esse censeam, sed formatione tantum & à suo uerbo consimili deriuatione. de quibus Cicero ad Q. Fratrem, Sed idem Nerius index edidit adlegatos Cn. Lentulum Vaciam, & C. Cornelium. Et pro A. Habito, in quo inter adlegatos Oppianici nomen primum esse constabat. Sed ultimo etiam uolumine de bello Gallico, siue illud Oppius, siue Hirtius scripsit, est hoc nomen, etsi de alia attributione uideo illic intelligi, Erat attributus Antonio Præfectus equitum C. Volusenus Quadratus, qui cum eo hybernaret.

379. in fine, & in princ. sequen. Quanquam ista retentione omnes ut ait ei Trebatius.) Hæc erat communis lectio, quæ sanè aut manca est, aut aliquid intelligi, quod sententiam perficiat, necesse est: certe obscura est. Quam nos lectionem secuti sumus, eruimus sanè eam ex antiquo exemplari: aliquantulum etiam in illo contaminatam scripturam adiuuantes, modice tamen

& temperate est etiam in re de qua loquitur obscuritas, ut uix quicquam liquido asseri poßit.

Nosti domũ quã cõficee εὐλόγως.) Quia in antiqua scri 380
ptura media litera Græcæ dictionis defecit, ut Ε V Λ Γ Ω C *legatur: quidã crediderũt debere εὐάγως legi. ita magnã autem similitudinẽ habet prima impermutabiliũ cũ prima totius* Alphabeti, *si maioribus formis eas conscribas, quẽadmodum in priscis exẽplaribus & monimẽtis scriptæ sunt, ut sæpe ab imperitis librarijs cõfundantur.* Hoc *etiã suspicati sunt* Germani, *qui εὐάγως legunt. nos facile adducimur, ut credamus receptã lectionẽ probam esse: ideoq́; eã cõseruauimus. nam quòd antiqua scriptura una litera deminuta est, non mirũ uideri debet.* Præterea *non multò antè huius aduerbij nomen usurpat, cũ ut mihi uidetur, eandem hanc rem exponeret,* Locũ, *inquiens, hominibus non sane probo, quòd est desertior: sed habet εὐλογίαν. nã quòd crebro hoc nomine utatur, cum* Latinam *uocem, quæ id exprimeret nõ haberet, omnibus, ut arbitror, cõpertũ est.*

Quid est quod Hermogenes *mihi* Clodius *&c.)* O*bscu* 380
ritas tanta est rei de qua loquitur, tantaq́; breuitas uerborum, ut uerear ne peruersio mendumq́; aliquod insit: non tamen receptam lectionem uariaui, quanuis antiqua exemplaria pro CORCYRAE, CVRRERE *habeant: quod tamen non adeò neglexi ut silentio præterirẽ.* Q*uis enim in tantis tenebris hanc magis, quàm illam lectionem ueram esse conuincere potest?* Corcyræ Q. *puerum fuisse post deuictum* Pompeium Magnum *scimus: sed quid hoc ad hunc locum, cum tanto temporis interuallo antè id fuerit? nos nihil, quo ulla ratione poßimus huic loco lucem aliquam afferre, habemus.*

Quod enim aliud argumẽtũ epistolæ nostræ, nisi colatia 382

fuit

fuit?) Manu scripti libri COLACIA *recte: nos tamen Græcis literis Græcam uocem, ut rem clariorem faceremus, scripsimus. qui enim sibi proposuisset ea scribere in ea epistola quæ illum uelle arbitrabatur, nihilq; aliud spectaret nisi ei placere, is argumentum epistolæ suæ assentationem habebat: id enim proprium est adulatoris ad uoluptatem loqui, ut Colax ille Terentianus, Negat quis, nego: ait, aio: postremo imperaui egomet mihi omnia assentari. Infrà Latino nomine utitur, & se hoc cogi lamentatur his uerbis, De epistola ad Cæsarem (iurato mihi crede) non possum: nec me turpitudo deterret, etsi maxime debebat: quàm enim turpis est assentatio? cum uiuere ipsum turpe sit nobis: sed ut cœpi, non me hoc turpe deterret. Nam quòd aiunt Beroaldū* COLLATIO *emendasse, uix adduci possum ut credam uerum esse: non enim uerisimile est tam ineptam & falsam lectionem, nō omnino rudem & imperitum uirum probasse.*

584 *Video nihil aut paucam aut ut balnearia &c.)* Totus *hic locus fœde deprauatus erat in impreßis codicibus, in manu scriptis multò integrior, ex quibus eam, quam secutissumus lectionē eruimus, quæ aut recta est, & ingenua, aut illi ualde proxima, nisi fallimur. Chrysippus autem hic est architectus ille, de quo mentionem facit ad Trebatium scribens, Chrysippus Vettius Cyri architecti libertus fecit ut te non immemorem putarem mei. utebatur autem hoc in suis ædificationibus libro* XIIII, *Sed quòd quæris quî arcesserim Chrysippū, tabernæ mihi duæ corruerunt, &c. debebat autem illud (ut opinor)* CVIVS INSVLSITATEM BENE NORAM. κατὰ παρένθεσιν *legi: credo enim insulsitatem uillæ intelligere: ut dicat in uilla se uidere nihil, aut pauca mutata.*

Non

Non sanè quadratulo aliquem olympia.) Locus adeo mutilus,& inquinatus, ut sine meliorum codicũ ope uix credã posse restitui:mihi non uisum est à uetere scriptura discedere,ne,dum conarer corrigere, magis deprauarem. 385

De epistola ad Cæsarem κελτικά.)Nos κιπφικά scripsimus. in uetere illo maximè probato quanuis non integre κιπφικά legatur,ea tamẽ est scriptura,ut nihil uicinius esse poßit. Vtitur & alibi Cicero in his epistolis ab eadem aue deriuata uoce pro fatuus & stultus: sed ego ipse κίπφομα. quæ sit hæc auis,parum compertum est. Theodorus fulicam interpretatur. Virgilius, & Cicero ex Arato uidentur fulicam appellasse,quam ille ἐρώδιον uocarat. Nullo modo,ut quidam crediderunt, Ciceronis fulix esse potest auis,quam nos eodem penè nomine appellamus: illa enim alba, nam dixit Cicero,Cana fulix: hæc autem nigra.sed neque κίπφος (nisi fallor)est nostra fulix : interpres enim Arati tradit cepphon esse gracili admodum & minuto corpore, ut ferè nihil aliud sit, ut ipse inquit, quàm ossa pinnæ'que: nostra autem pleno ac pingui est corpore. sed hæc non est quæstio huius loci : multa quæ traduntur de Cepphi insulsitate,non abscondita esse possunt diligentibus. 385

Facilius etiã si canũ haberes.)kanum habent antiquiores codices.De hoc loco antè locutus sum : mihi, ut ingenue fatear,non perceptũ est quæ sit origo & uis huius dictionis:ab alijsq; libẽter perdiscerẽ.Iidem libri MOVERE habent,non MONERE:quãuis ex loco qui est lib. XII. huic consimili Monere potius quàm Mouere uideatur legendum.omnia tamen adeo incerta sunt,& confusa, ut nihil meo iudicio tutius,& melius fieri posse uideatur, quàm ab antiquis exemplaribus non multum deflectere. 386

Πολιτι-

386 πολιτικὸν non inuenio.) τριπολιτικὸν habent manu ſcripti codices, quæ uera eſt lectio: ſcripſit enim Dicæarchus librum cui titulus erat τριπολιτικὸς, ex quo quædam adducit Athenæus lib. I I I I δειπνοσοφιστῶν, περὶ τοῦ τῶν φειδιτίων δείπνου δικαίαρχος τάδε ἱστορεῖ ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ τριπολιτικῷ. nam quod antè καταβάσεως dicit, alios eiuſdem libros intelligit, quos ſcripſit περὶ τῆς εἰς τροφωνίου καταβάσεως. hæc enim integra eſt illius operis inſcriptio, de quo item Athenæus meminit lib. X I I I, δικαίαρχος δ' ἐν τοῖς περὶ τῆς εἰς τροφωνίου καταβάσεως φησί. Videndum autẽ accuratius, an quo loco ſuprà mãdat utroſque ſibi Dicæarchi mitti περὶ ψυχῆς, mendum inſit: tres enim arbitror de anima libros eum ſcripſiſſe. Cicero in primo lib. Tuſculanarum, Dicæarchus autem in eo ſermone, quẽ Corinthi habitum tribus libris exponit, doctorum hominum diſputantium primo libro multos loquentes facit: duobus Pherecratem quendam Phthiotam ſenem. Eodem etiam libro, Acerrime autem deliciæ meæ Dicæarchus, is enim tres libros ſcripſit qui Leſbiaci uocantur, quòd Mitylenis ſermo habetur, in quibus uult efficere animos eſſe mortales. ut utrumque horum uoluminum in quibus de anima loquitur, in tres libros diſtinctum ſit, niſi aliud etiam περὶ ψυχῆς uolumen confecerit, quod duobus libris contentum ſit. Sed potius Cicero cum dixit, Dicæarchi περὶ ψυχῆς, utroſque uelim mittas. ſermones intellexit, non libros: illum ſcilicet, qui Corinthi eſt habitus, & illum qui Mitylenis: quorum uterque tribus libris exponebatur. quod ſanè uerius eſſe puto, ut conſeruetur recepta lectio: quanuis in eo uerbo aliquantulum uetus ſcriptura contaminata ſit, quod dubitationem mihi attulit ne in hoc loco mendum aliquod ineſſet.

L. Popi

L. Popilio, P. Rupilio COSS. annis XIIII. antè 386
quàm prætor factus est:) Veteres codices COSS. non ha
bent: ut diligenter uidendum sit an quandoque breuitati
consulentes id omitterēt, intelligereturq; nihilominus: nā
quin sæpe in scribendo huiuscemodi cōpendia sectarētur,
dubium non est: etenim in hac ipsa pagina id multis locis
usurpatum uidebis, si antiquos libros inspexeris. Nam &
an. pro (annis) & mag. pro (magistratus) in illis scriptum
est: quæ tamen non necesse habuimus omnia recipere, ne
imperitum lectorem nimis perturbaremus: quædam tamen
non dißimulauimus. Pro Quæstor autem multis locis pri
ma tantum eius nominis litera posita est. in epistola etiam
quadam ad Ampium BEN. pro BENEVOLEN-
TIA scriptum est in Mediceo codice: sic enim ibi hic
locus legitur, Nec ijs concedo, quanquam sunt singula-
ri in te ben. ut te saluum malint, quàm ego. Nam de
TEM. pro TEMPORE alibi diximus: sed alia est ra
tio horum compendiorum, quibus librarij breuitatis stu-
diosi utebantur, & illius, si ita legi debet, de quo suprà di
ximus: nam id sermonis erat, & usus, qui aliquid intelligi
malebat, quàm proferri.

Memini enim tui.) Veteres libri TVVM: ut intelliga 387. in fine
tur (factum) aut huiuscemodi aliquid: sæpe enim sic loqui
tur, ut in prima Tusculana de Socrate loquens, Sed suum
illud, nihil ut affirmet, tenet ad extremum. scilicet morem,
uel consuetudinem.

De urbe augenda à ponte Miluio ad Tiberim, &c.) 388
Hic locus fœdis maculis diu inquinatus mansit, quas, ut
speramus, sustulimus, meliorum codicum auxilio usi: id au
tem & Germani prius fecerant, qui quidem in sui libri
margine eam, quæ nobis probata est scripturā adnotarāt.

Nullam

Nullam autem rationem, aut sententiam habent uulgata uerba: quomodo enim urbs augeri potest à ponte Muluio ad Tiberim, qui pons est supra Tiberim? sed ne pluribus manifestum mendum argumentis refellamus, lux, claritasq;, quam uetus scriptura secum fert, satis est ad uulgarem lectionem conuincendam, seq; confirmandam. Abundat aut in ea AD præpositio, & ex PAUCI (duci) faciẽdum est: sic autem suis locis punctata oratione, omnia certa & plana erunt: cum enim urbem augere uellent, eorum consilium erat Tiberim deriuare, & secundum montes Vaticanos ducere, sumpto initio fluminis deducendi à Ponte Muluio. Ducere autem flumen dictum est quemadmodum ad Q. Fratrem Ducere aquam dixit prima III. lib. epistola, Et simul M. Taurum quem tibi audio promisisse, qui nunc Romæ est, de aqua per fundum eius ducenda, rogabo. Quod autem Muluio non Miluio scripsimus, dedimus id priscorum codicum autoritati & fidei, qui sic & ipsi hoc loco habent: nam apud alios etiam autores, & maximè Cornelium Tacitum inspectis uetustis exemplaribus idem obseruaui.

Ibidem Te tamen in tua re confici minime uolo.) Antiqui codices IN VIA CONFICI, habent, quos secuti sumus: id est dum ad me accedis, in itinere nimium laborare, & defatigari, & cum senex esset confici, & consumi. Frequentius in hoc significatu capitur hoc uerbum, quàm ut id exemplis docere oporteat: eademq; de causa credimus nos eum Dionysio etiam ignoscere, quòd ad se nõ ueniat. quòd nollet eum nimis in uia defatigari & confici.

389 Posse in diem tertium differre.) Sincerior est (nisi fallimur) antiquorum codicum lectio, IN DIEM DIEM DIFFERRI: id est proferri auctionem. quòd si ad eum

diem

diem qui propositus erat, nondum Cæsar aduenisset, diem illum destinatum in alium diem differri: & ita donec Cæsar adesset. Paulo autem pòst in uerbis Q. Ciceronis pueri *(quæ nos, ut facilius distinguantur, maioribus literis conscripsimus) illa non leguntur in antiquioribus libris,* NON PROBO: *quod culpa, ut puto, librarij cõmissum est: nisi imperfectam, & mancam clausulam adduxit, ut uerbum quo oratio illa concluderetur, in parte quæ relicta sit, omissum fuerit, suppleta autem postea sit ab aliquo, qui quod desiderari credebat iniecerit. cum tamen idem uerbum à Cicerone repetatur, uidentur potius negligenter esse in describendo illæ uoces relictæ.*

Bruti nostri cotidianis &c.) *Locus hic mãcus, deprauatusq́; est: nec melior sanè est aut integrior (ut uidetur) antiqua lectio: quam tamen hic omnibus proponemus, si forte alicuius industria in integrum, deletis maculis, & peruersionibus quæ eam occuparunt, restitui posit:* QVAE BRVTI NOSTRIS COTIDIANIS ASSIDVIS QVE LAVDIBVS NEQVAS AB EO DE NOBIS HABERI PERMVLTI MIHI RENVNCIAVERVNT, &c. 190

Πότερον ἢ σκολιαῖς ἀπάταις:) *Vetera exemplaria ueram, & ingenuam lectionem retinent: quæ tamen usque ad hoc tempus iacuit difficultate]* Græcos characteras legendi. *nibil autem desideratur in ea, si diligentius attendas: quod tamen manifestius nunc apparet, postquam ueritas eluxit: re nondum perspecta, & cognita, omnia obscuritatem augent.* Verba sunt Pindari *solita pronunciari ab ijs, qui incerto animo secum deliberant, qua potißimum uia sibi ingrediendum sit ad aliquid agendum.* Apud Platonem *ea legimus, qui & ipse simili de causa ea adducit:* Ibidem

D est

test. in codice certe nostro antiquiore φιλοτέχνημα scriptum est, alio, & longe diverso significatu. φιλότεχνοι appellantur industrij homines in artibus excogitandis, & exercendis: τέχνημα enim artificium. Plato in Protagora: ἦ καλὸν ἦν δ' ἐγὼ τέχνημα ἄρα κέκτησαι· οὐ γὰρ ἄλλο τι πρὸς σοὶ ἐρύσεται ἢ ἅπερ νοῶ: nos tamen receptam lectionem retinuimus, quia uidetur nobis esse integrior.

Quod uidi in parthenon cala & Brutum.) Nihil deformatius hac parte huius paginæ. Germani, In Parthenone Alani: quod nos (quoniam melius non habemus) secuti sumus: nihil enim confirmamus. Antiquior ille noster codex cum recepta lectione consentiret, nisi quòd T aspiratum non habet: unam autem tantùm huic loco stellulam adposuimus, quæ mendosum illum esse ex omni parte ostenderet: si enim cunctis eius peruersionibus adponi debuisset, pluribus opus fuisset. Ibidem

At uellem aliquid degustasse de fabulis.) Nihil sanè discrepant antiqui codices ab impressis hac parte. Videndum tamen accuratius, an (tabulis) legendum sit: nā antè, quum de Bruto itidem sermo esset, ita inquit, Nec enim ad tabulam eum desideraturus eram: in tali enim negocio cur tu unus non satis es? Nihil tamen contra antiquam scripturam decernere ausim. Ibidem

Ad saxa acrimonia.) Scripsimus ex melioribus codicibus AD SAXA ACRVNOMA: *ut sit loci nomen: non tamen in regionum scriptoribus inuenimus locum ullum sic appellari, quod meminerimus. quãuis autē non omnia certa in hac lectione habeamus, tamen eam longe uulgatæ præponimus: nihil enim illa frigidius.* 392

Tum enim mentio canai.) Arbitror hunc locum corruptum esse. Nihil autem opis adtulerūt ueteres codices, Ibidem

quibus prorsum cum excusis conuenit: sententia etiam non mediocriter obscura est, & incerta.

392 Fatur μιακυχορδων:) Antiqua exemplaria, BATVR. *Quæ autem sequuntur Græca uerba depinximus cum fide & diligentia: ex his enim quæ circunferũtur lectionibus, nulla est cui planè acquiescamus: nihilq; à nobis excogitari potuit quod mediocriter satisfaceret. Quod igitur (ut in malis) restabat, fecimus, ut antiquam scripturā omnibus considerandam, & excutiēdam proponeremus.*

392 Vel de toto:) Nonnulli sunt manu scripti codices, qui de Cota habent. Athenæus in fine VII libri, quo loco de parsimonia Romanorum loquitur, mminit de Cota quodam Iulij Cæsaris legato in Gallia, qui uolumen ediderit de rep. Romanorum, quod Græca lingua scriptum sit: hæc eius uerba sunt, ἰούλιος ὁ καῖσαρ ὁ πρῶτος τῶν πάντων ἀνθρώπων περαιωθεὶς ἐπὶ τὰς βρεττανίδας νήσους μετὰ χιλίων σκαφῶν τρεῖς οἰκέτας τοὺς πάντας συνεπήγετο ὡς κότας ἱστορεῖ ὁ τότε ὑποστρατηγῶν αὐτῷ ἐν τῷ περὶ τῆς ῥωμαίων πολιτείας συγγράμματι ὁ τῇ πατρίῳ ἡμῶν γέγραπται φωνῇ.

393 Ne uictoria quidem plauditur:) Omnes antiquiores codices VICTORIAE QVIDEM PLODITVR: quos deserere nolui. scio equidem doctißimũ uirũ Budæum receptā lectionem probare, & Græci sermonis exemplo confirmare, ut, uictoria plauditur, id est plausu excipitur, intelligatur: quemadmodũ apud illos ἡ δ' ἐνίκη κροτεῖται. Cum tamen alibi à Cicerone hoc uerbũ sic usurpatum non inuenerim, & ueteres codices reclament, antiquam potius lectionem secutus sum. Quòd autem (ploditur) in ea pro (plauditur) scriptum est, non mendum esse puto: nam ita quoq; legit Acrō in uersu illo Horatij,

Cole

Cole suburbano qui siccis creuit in hortis: subditq́;, Cole, hoc est caule, ut clode, pro claude, sorices ꝑ saurices, coda ꝑ cauda. Vide igitur in quot nominibus AV *transierit in* O. *ut idem quoq; in hoc uerbo quandoq; factũ esse mirũ uideri nõn debeat. Quin & lib.* V. *harum epistolarum (loreolam) in iisdem codicibus scriptum est eo loco,* In *eodem* Amano *cœpit loreolam in mustaceo quærere: at ille cohortem primam totam perdidit.*

Lepta *enim de sua ui in* Curionem *laborans:*) *Quàm* 394
fœdè corruptus esset hic locus, dici non potest: quomodo enim nũc de Curione *sermo esse potest, qui tanto antè in* Aphrica *à* Iuba *Rege cum exercitu interfectus fuerat?* Veteres *codices* IN CVRATIONE, *habent. quæ uera lectio est: cupiebat enim* Lepta *sibi tradi curationem ludorum, quos* Cæsar *parabat ex* Hispania *reuertens: utebaturq́; opera* Ciceronis: *qui cum* Balbo, *&* Oppio *familiaribus* Cæsaris *conficeret ut hoc negotium sibi committeretur: de quo agit etiam in epistola ad* Leptam *ipsum scripta, quæ est in libro ad* A. Torquatum, *his uerbis,* De *curatione aliqua munerum regiorum cum* Oppio *locutus sum: nã* Balbum *postea quàm tu es profectus non uidi. tantis pedum doloribus afficitur, ut se conueniri nolit. omnino de tota re, ut mihi quidem uidetur, sapientius faceres, si non curares: quod enim eo labore assequi uis, nullo modo assequere: &c. Cum autem de sua ui in curatione laborans dicat, uidendum diligẽtius, an iam hoc impetrasset* Lepta, *ad eumq́; delata esset curatio regiorum munerum, laboraretq́; ille postea de potestate & ui: quam magnam ille sibi tradi uellet in eo negotio. sic enim loquitur libro primo de* Oratore, *Philosophi deniq; ipsius, qui de sua ui ac sapientia unus omnia*

D 3 penè

penè profitetur, est tamen quædam descriptio: ut is, qui studeat omnium rerum diuinarum, atq; humanarū uim, naturam, causasq; nosse, & omnem bene uiuendi rationē tenere, & persequi, nomine hoc appelletur. Cum enim ostendere uellet nullam esse scientiam, aut artem, quæ non definiri poßet, atq; id exemplo imperatoris, & iurisconsulti antè declaraßet, docet etiam philosophi naturam describi, & explanari poße: quanuis ille de sua facultate, & natura omnia teneat, & omnia se poße explicare profiteatur. Paulo supra hunc locum, erratum eße animaduerti in nostro codice: ubi enim NEGLECTIORES *est,* NEGLIGENTIORES *esse debet: uerebatur enim Cicero si ipse ad numos illos cum cohæredibus diuidendos, & ad auctionem faciēdam non acceßißet, (quanuis diligentem & officiosum hominem cui negotium illud imponeret, elegißet) ne negligentior in re familiari tuenda uideretur, & nimis fugitans laboris ac molestiarum.*

394 *Cluuium autem Attico Hordeonio legare, & Terentiæ &c.)* Meliores codices habent A` TITO, HORDEONIO LEGARE. *&c. ut Cluuius Hordeonio, & Terētiæ, itemq; sepulchro & alijs rebus legaret HS 1000. quam pecuniā Titus hæres illis soluere, & curare teneretur: à Cicerone autē, qui item hæres esset, nihil legaret, neminiq; ullam pecuniam eum dare testamēto suo iuberet. Præter autem antiquorum codicum fidem, uerba illa* A` ME AVTEM NIHIL: *à Titio legi debere ostendunt, non Attico. Modum hunc loquēdi frequēti in usu esse apud Iurisconsultos notißimum est: Ciceronis tamen exemplum in Topicis adferemus, quia hic ualde accommodatum est, Si paterfamilias uxori ancillarum usumfructum*

usumfructum legauit à filio, neq; à secūdo hærede legauit: mortuo filio, uxor usumfructum non amittet. Paulo *autem supra, ubi* LIBERALIVS *in cunctis, quos uidimus manu scriptis, & impreßis codicibus scriptum, Germani contrario sensu (illiberalius) scribunt: quod non admisimus contra tot librorum consensum, & rem ipsam ni fallor: aliorum tamen de hac re iudicium sit.*

Deos *mihi doleo.) Castigauimus ex uetustis codicibus* Ibidem DE COSINIO: *quod etiam Germani adnotarunt, ut queratur de obitu huius, quem, ut ait, dilexerat.*

Postea quàm abs te Agamemnon ut uenirem &c.) In 395 *ueteribus codicibus* AGAMEMNO NON, *rectè: negatiua enim particula omnino neceßaria est, & sine ea, sententia diminuta est: quod autē Agamemno scriptū in illis est, mēdosum non est.* Docet *enim* Priscianus *libro* VI. *(quod antea licet breuius, tradiderat* Quintilianus *lib. primo) ātiquos solitos esse hæc nomina ablata,* N *pro ferre, & secūdum* Latinorū *regulā in* O, *terminantium, quod ubique* Terentius *facit, declinare: exemplaq; plura huius rei ex* Cicerone *adducit, ut in frumentaria,* Tum *iste uenerius magna uoce imperat ut* Xeno *audiret. pro* ξένων. De *supplicijs,* Bexo Tyndaritanus *homo nobilis. pro* Bexon. Et *pro* Murena, *zeno, pro zenon profert: & huius ipsius nominis* Statij *exemplum adfert in primo* Achilleidos, *Cōclamant* Danai, *stimulatq; Agamemno uolentes: ut eadem ratione sic hoc loco à* Cicerone *dictum sit. Quod autē paulo pòst erat,* SED VT SCRIBEREM FECIT, *ut in nostro antiquiore erat scripsimus,* SED VT SCRIBEREM TETIGIT. *Germani uerò pluribus uerbis additis sic restituunt,* Sed *ut scriberem tetigit aures nuncius extemplo*

instituta omisi: ea &c. Quæ nos in nullo manuscripto inuenimus, ideoq; non recepimus.

398 *Quippe hominũ* CCCC M.) *Quis non uidisset hunc numerum contaminatũ esse? quæ enim stultitia est credere Cæsarem tãtum comitatum secum duxisse? In manuscriptis exemplaribus sunt notæ de quibus sæpe iam diximus: significant autem hominum duo milia, quæ Ciceroni nimis magna multitudo uidebatur: uerebatur enim ne eam sua uilla capere posset.*

Ibidem *Ad* VIII. *Non. nec quenquam admisit:) Mirum est quàm multis peruersionibus inquinata esset hæc ualde bella, & suauis epistola: cum in uetustis exemplaribus, ut arbitror, integra & incorrupta maneret. In illis est,* AD H. VII. *Id est, ad horam septimam: & paulo pòst ubi in uulgatis erat,* POST HAEC IN BALNEVM: *eadem exemplaria habebant,* POST H. VIII. IN BALNEVM. *factæ autem sunt hæ maculæ ab illis, qui omnia quæ non intelligebant, subuertebant.*

Ibidem *Sed bene cocto & cõdito, sermone bono, & si quæris libenter. existimo hæc esse uerba Lucilij poëtæ. Nam si diligenter attendas, agnosces esse phrasim numerosam. Mihi sanè uidetur integer esse hexameter, & duo postremi pedes prioris uersus: dictionem enim* CONDITO *facio initium perfecti uersus, quattuorq; antecedentes, spondeum scilicet illum & dactylum finem præcedentis, qui totus adductus non est. Nam quòd, s, intereat in uerbo* QVAERIS, *frequens est apud priscos poëtas, qui impolitiores erant. Eadem ferè Cicero in II de finibus adducit, Semper Lælius bene. Quid bene? dicet Lucilius, hor to condito. sed cedò caput cenæ, sermone bono. quid ex eo, si quæris libenter: ueniebat enim ad cenam, ut satiaret*

desideria

desideria naturæ. An autẽ aliquid in alterutro mendi sit, facilius suspicari possum, quàm in utro id sit ostendere.

Hospes tamẽ nouis qui diceres.) Parua omnino res fuit, *que ansam dedit librarijs errãdi, quòd scilicet* A V I *dan* Ibidem
di casu sic scriptum in priscis exemplaribus erat, propter earum literarum affinitatem solitis antiquis sæpe alteram pro altera capere: nullæ autem erant in illis maculæ: nam NON IS *habebãt, ubi excusi libri mendosè* NOVIS: *sed uno quanuis paruo mendo, & errato producto, plura paulatim, & magna gignuntur. Sensus horum uerborum tam planus, & apertus est, ut declaratione non egeat: neque hæc castigatio, ut arbitror, confirmatione. Solemus & nos quibus delectamur hospites, quiq; nobis cari sunt, his ferè uerbis abeuntes rogare, ut cum per ea loca iter faciant, hospitij memores sint: ad nosq; domũ reuertantur.*

EX LIBRO XIIII. EPISTOLARVM AD ATTICVM.

Cum pro Deiotaro Niceæ dixerit.) Narrat etiã in ora 399
tore Cicero Brutum defendisse causam Deiotari Regis: quare uidetur mendum occupasse Græcos Plutarchi codices: is enim in Bruto tradit illum suscepisse patrocinium Libyæ regis, causamq; eius cõstanter egisse: quẽ cum innocentem ostendere non potuisset, magnitudineq; criminum regis uictus esset, precibus tamen, & intercessionibus conseruauit illi non paruam partem regni. hæc ipsius uerba sunt, καὶ δὴ καὶ τῷ τῶν λιβύων βασιλεῖ προσηγορῶν μὴ ἠττᾶτο τοῦ μεγέθους τῶν κατηγοριῶν, δεόμενος δὲ καὶ παραιτούμενος περὶ τούτου πολὺ αὐτῷ διέσωσε τῆς ἀρχῆς: *nec enim Africa regem habuit: nec qui erant eius regionis reges, causam capitis dixerunt apud Cæsarem, quod sciam.*

400 *Quod autem ad te scripseram obsecro fortasse &c.)* Nos legimus OBSCVRE, quod Germani etiam ex uetusto illo codice adnotarant. Ex uulgata lectione nullum idoneū sensum eliciebamus: nec uerba satis, nisi fallimur, inter se cohærebāt: explicat apertius quod suprà obscurè & ἀσαφῶς narrauerat.

400 *Torumbus Balbi nullus adhuc.)* Locus sentētia, & uerbis obscurus: uetustiores codices, quod etiā Germani adnotarunt, CORVMBVS: non tamen quem intellectum hæc uerba habeant, liquidò affirmarim. Interpres Thucydidis cum hunc locum è primo libro exponeret ἐνέρσει κρωβύλου: loquens de quibusdam capillorum plicaturis, Corymbum esse tradidit plicaturam eam, quæ mulierum esset. hæc eius uerba, κρωβύλος δέ ἐστιν εἶδος πλέγματος τῶν τριχῶν ἀπὸ ἑκατέρων εἰς ὀξὺ ἀπολῆγον: ἐκαλεῖτο δὲ τῶν μὲν ἀνδρῶν κρωβύλος, τῶν δὲ γυναικῶν κόρυμβος, τῶν δὲ παίδων, σκορπίος. An de huiuscemodi capitis ornatu, & corymbo hic sermo sit, ignoro.

401 *Quoniam quidem ἰσήγησας quàm leuiter commotus.)* Cum diu Græcum uerbum desideratum esset inani spatio relicto, Germani primi ἰσήγησας restituerunt, quos nō reprehendimus, cum ipsi etiam id fecerimus: & sanè ita ferè habent nostri antiquiores codices: in illis enim est ICEIΓHCAC: ut si ita legendum est, in prima tantum litera peccatum sit. Nam ut nō multo antè admonuimus, e sæpe in Latinis exēplaribus pro I positū inuenitur, ut hic iam usitatus error minus perturbare debeat. sed quod magis considerandum est, cur Græca hic uoce usus sit nō uidemus: animaduertimus enim nunquam ferè Ciceronem Græcas uoces in Romano sermone usurpare, nisi cum Latinas non habet, quæ id quod uult plenè & perfectè exprimant

primant

primant. Poterat autem hoc egregiè Latino uerbo explicare, & reddere. Praeterea sensus parum nobis planus, & apertus uidetur: cuius rei causam fortasse in se habet peruersio aliqua in hac ipsa dictione: quod tamen non adfirmamus: placuit tamen ingenuè fateri, quod nobis nõ paruum scrupulum iniecit.

Ab aleatore φυρμὸς πολύς.) Ita habent cuncti & excusi, & manu scripti codices quos uidimus, exceptis Germanicis, qui, A BALNEATORE habent: nos cum in nullis ita scriptum antiquioribus inuenerimus, receptam lectionẽ mutare noluimus: error tamen facilis in alterutrã ex altera dictionem. Si compertum nobis esset quem intelligeret, possemus fidentius ex eius uita, & moribus confirmare quae sincerior lectio sit: quod cum ignoremus, utrãque uoluimus testatam relinquere: ut cum hoc certius factum fuerit, posit unusquisque eam quae magis congruẽs illi est, eligere. 401

Cui certè si possem mederi, odisse non deberem:) Veteres codices DESSE NON DEBEREM. Nos castigauimus DEESSE: animaduertimus enim in infinitis penè locis ex duabus uocalibus cõiunctis alterã suppressam esse. Huius rei plura habemus exempla: unum nõ longe petitum. nam in hac ipsa epistola CVSTODIS pro custodijs ijdem codices habebant: quod cum aliquis non animaduertisset, CVSTODES castigauit, an corrupit? quis enim non uideat antiquis maxime exemplaribus suffragantibus, CVSTODIIS legendum esse? Fatetur suum officium fuisse, si mederi posset, non deesse reip. & illi rerum tumori, qui excitatus esset: quàm tamen remedia difficilia sint explicat. Saepe sic loquitur, ut hoc ipso in libro, cum eandem sententiam exponeret, Ibidem

Impenden

Impendentis periculi nonnihil uitare uideor, sed casurus in aliquam uituperationem, quòd reip. defuerim tam graui tempore. Ex uulgata lectione nihil nisi ineptum & frigidum intelligi poterat.

402 Nam de Octauio scis quae expecto.) Antiqui etiam nostri SVS'QVE DE'QVE habent: nam hoc ante nos Germani animaduerterunt: uoluimus tamen nostrorum etiam codicum cōsensum, & autoritatem producere, quo pluribus quasi testibus uulgata, & corrupta lectio cōuincatur, & penitus deleatur. Susq; deq; Sex. Pompeius, plus, minus'ue significare tradit: quo modo alij non ineruditius exponant, & manifestum est.

402 Nam quoniā Fundis sum cum Ligure nostro structore &c.) Nos ex antiquis exemplaribus legimus CVM LIGVRE NOSTRO, DISCRVCIOR SESTVLII FVNDVM &c. Erat enim fortasse hic Sestulij fundus in illis locis, ut animo aequo uidere non posset illū à uerberone Curtilio iniustè poßideri. DESCRVCIOR tamen potius est in illis: quod etiam in alijs uocibus obseruauimus: ut in Deuersoriū, & Deuertor: ita enim semper in antiquis libris scriptum offendimus. quod cum factum esset in prima huius libri dictione (Deuerti enim in illis est) diu Reuerti, mendose lectum est: contrà in ijsdem Dilectus, pro Delectus, cum de delectibus militum sermo est, scriptum repperi. Quòd autem Sestulij fundum legendum sit, confirmant etiam haec uerba, non multò pòst posita, At ego cum tibi de Curtilio, Sestuliano'que fundo scripsi, de Censorino, de Messala, de Planco, de Posthumio, de genere toto, &c.

402 Is mihi de Matio & de rep. &c.) Antiqua exemplaria DE MARIO: quam sinceram esse lectionem puto. Huius histo

ius historiam narrat Valerius Maximus libro IX. cap. de Herophilo medico equario: paulo suprà, Quid de Mario? quem quidem ego sublatum rebar à Cæsare. Item in prima Philippica, Liberatus cædis periculo paucis post diebus Senatus: uncus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat.

A Cicerone mihi literæ πεπινωμέναι *& bene longæ;)* ibidem
Castigauimus autoritate uetustorum codicum πεπιγωμέναι, *& paucis post dictionibus* πῖνος. *Quod sentiremus de hac dictione, antè diximus: ubi locus etiam Damascij adductus est, quem Sudas citat.*

Cum à se Catilius circũsederetur.) Scribendum CAECILIVS: *quod etiã Germani ex uetere (ut opinor) suo codice uiderunt: intelligit autem C. Antistium ueterem, qui literas ad Balbum misit, quibus loquebatur de bello quod contra Cæcilium Bassum gerebat in Syria. Quis autem hic fuerit Cæcilius, diligẽter narrat Dion libro Romanarum historiarum* XXXXVII. *& qua ratione cum ex aduerso prælio Pompeij fugisset, in Syriam uenerit, magnasq; ibi copias pararit, & iusti exercitus dux factus sit. Tradit tamen Alchandonium Arabem eum ex obsidione exemisse, illum qui contra Parthos Luculli rebus fauit. Parthos autem, quamuis & ipsi à Basso acciti cum magnis copijs ad eum uenissent, nihil tamen memoria dignum fecisse: paruoq; tempore propter hyemem mansisse. Huius Baßi meminit Cicero in oratione pro Deiotaro: etsi (Cælius) deprauatè pro (Cæcilius) ibi scriptum est. Inter alia autem crimina dixerat accusator Regem ad eum nuncios misisse: Verba Ciceronis hæc sunt, At misit ad Cæcilium nescio quem: sed eos quos misit, quòd ire noluerunt, in uincula coniecit. Infrà, Sed tamen cum ad* 404

Cæcilium mittebat, utrum causam illam uictam esse nesciebat, an Cæcilium istum magnum hominem putabat? quem profecto is, qui optimè nostros homines nouit, uel quia non nosset, uel si nosset, contemneret. Præterea D. Brutus in epistola ad Brutum & Caßium, Quia ubi consistamus non habemus, præter Sex. Pompeium & Bassum Cæcilium, qui mihi uidentur hoc nuncio de Cæsare allato firmiores futuri.

405 *Redeo ad Theobassos, Sueuos, Frãcones.) Quam nos lectionẽ secuti sumus, ex antiquis exemplaribus eruimus. Opinio autem nostra est hæc esse nomina ueteranorum, qui ex hasta, & largitione Cæsaris magnas opes sibi acquisiuissent: & in fundos, possessionesq́; aduersariorum inuasissent: quorum amittendi metu rem turbari cuperẽt, & omnia potius commisceri quàm pati opimã illam prædam sibi è manibus eripi.*

Ibidem *Sed ut scribis ἐριζόθεμιν magnam cum Antonio) Vna tantum litera diuersa est antiqua lectio: quanuis eam quoque aliquantulum uitiosam esse putem. nam uulgata, & ipsa mihi parum satisfacit. Videndum est an debeat emendari ἐξόθεμιν, ut significare uoluerit concertationem Octauij cum Antonio de Cæsaris hæreditate, cuius ille magnam partem auerterat: nam antequam armis contenderunt, iure & legibus disceptarunt. Probat hic igitur Cicero, (si ita legas) iudicium Attici, qui inter illos magnam litem erupturam scripserat: siue fortasse per hoc uerbum rem ad arma uenturam, & contemptis fractisq́; legibus, armis illos dimicaturos significarat, & orriturã inter eos iuris fractionem & dissolutionem. Multa sanè componũt & complicant nomina cum hac uoce Græci. nam ἐξίσσορα dicunt, & ἐξίνορα, & ἐξίφλοια: quare non mirum esset*

eos

eos etiam ἐπαξόθεμιν *formasse:in eam tamen adhuc non incidi,nec ullam rem certiorem adferre possum, siue de sinceritate,siue de sententia huius aut illius lectionis.*

Nam rem non fecit deteriorem.) Antiqua exemplaria 406
VNA. *Nos coniectura ducti sensu optimè(nisi fallor) quadrante ex ueteribus ut minus inquinatis uestigijs* RVINA *castigauimus,ut intelligat ruinam tabernarũ, quas ita reædificare Cicero cogitabat,ut damnum, quod ruina importarat, sibi quæstum adferret: ita enim suprà inquit,cum de instauratione earum ageret,Sed tamen ea ratio ædificãdi initur(consiliario quidem,& auctore Vestorio)ut hoc damnum quæstuosum sit.*

Præter lætitiam & odij pœnam & doloris.) Germani 406
quoque POENAM *legunt:præterea cuncti manu scripti* PENAM*: sine diphthongo tamen.ita etiam noster melior,sed mendosè,ut puto:* PLENAM *enim legendũ omnino existimo,penderéq; hoc nomen à uoce illa* LAETITIAM, *cùm queratur cædem Cæsaris nihil ipsis attulisse præter lætitiam,sed nec eam sinceram meramq;, uerùm plenam odij,& doloris.* Rem autem qua aliquis refertus esset,secundo,& non septimo casu, ut postea exceptum est,solitum esse Ciceronem ponere,testatur Quintilianus lib. IX. *ut diceret* Plenum uini, & non uino. Ex *uulgata,& recepta lectione nullum paulò commodiorem sensum elicere possumus:qui potest,ipse nos doceat.* Paulò *autem pòst* ISTIM *habent ueteres codices,ubi excusi(istinc:)quod quanuis plurimis locis in priscis epistolarum exẽplaribus obseruarimus(ut non facile in eadẽ uoce semper uitium esse credendum sit):tamen nunquam ita scripsimus:de hoc autem alibi longius locuti sumus.*

Veruntamẽ autem ecce Antonius &c.) Pulcherrimum 407
sensum

ſenſum,& elegantem modum dicendi, à Ciceroneq́; crebro uſurpatum, perturbatus ordo duarum dictionum fœdabat: eum purgauimus, ad autoritatem ueterum codicum, ratione etiam accedente. (Ecce) autem, de rebus magnis, & repentinis ſolitum dici notum eſt, & ab antiquis grammaticis declaratum: quare de hoc inane eſſet amplius uerba facere. Illud potius adnotandum eſſe admonemus, VERVMTAMEN hic alio ſignificatu ſumptũ eſſe, quàm paßim capiatur. Hic enim hanc uim habet, Cum antea expoſuerit Siculis Cæſarem multa commodauiſſe, neque ſe inuito, (gaudebat enim eos qui ſecum aliqua neceßitudine coniuncti eſſent, beneficijs cumulari) Quanuis, inquit, latinitas erat non ferenda: uerumtamen. Quaſi dicat: Cum Cæſar ita facere animum induxerit, illisq́; omnino gratificari uoluerit, æquo animo ferendũ: aliquidq́; ei, cui reſiſti non poteſt, concedendum. Cum uerò poſtea, ECCE AVTEM, infert, docet Cæſaris beneficia in Siculos præ Antonij effuſione quaſi nihil eſſe. Innuenitur etiam alijs locis ita locutus eſſe Cicero: ut lib. XVI, De Q. Filio gaudeo tibi meas literas prius à tabellario meo, quàm ab ipſo redditas, quanquam te nihil fefelliſſet: ueruntamen. Sed expecto quid ille tecum. Dixiſſet enim, ſi plenè locutus eſſet, Veruntamen hoc melius & commodius fuit. eſt autem hic modus dicendi, in quo multa ſupprimuntur, & reticentur. Hoc etiam libro non multo antea, De Bruto ſemper ad me omnia perſcribito, ubi ſit, quid cogitet: quem quidem ego ſpero iam tutò uel ſolum tota urbe uagari poſſe: uerumtamen. De rep. &c. tanquam enim ſe corrigit, quòd tutò Brutum tota urbe uagari poſſe aſſeueraſſet, ut ſi dixiſſet, De hoc melius cogitandũ eſt, nec ſe tanto periculo fortaſſe committendum. In prima etiam

etiam epistola x i i i. lib. T*uas literas hodie expectabam: nihil equidem ut ex his noui: quid enim? ueruntamen.* Oppio, *&* Balbo *epistolas &c. nam & hic etiam aliquid intelligitur: Quamuis, inquit, nihil ex tuis literis noui expectabam: ueruntamen siquid forte accidisset præter opinionem meam, scire uolebam: quamuis enim existimem te nihil habere, tamen quis scit an aliquid ortum sit? ideo non penitus spe excludebar fore in illis aliquid noui. Sed huius sermonis alia nec pauca haberemus exempla, quæ nunc omittemus: satis enim hæc esse arbitramur ad declarandam eius uim.*

An ambulatione ἀλιτενεῖ *delecter:*) Valde mancus 407. in fine
quondam hic locus legebatur, deficiente hic Græca uoce, & paulo infrà tribus Homericis *uersibus.* I*psi penè integrum, & incorruptum in uetustioribus exēplaribus eum inuenimus: inerant enim in carminibus* Homeri *minutæ quædam peruersiones, uel illusiones potius, quæ facile tolli possent & corrigi, ut mirer tandiu illum iacuisse, & intellectum non esse.* Germani *tamen & ipsi animaduerterunt, primúq; locum restituerunt, quorum lectio cum nostra antiqua penitus congruit. Quæsierat autem à* Cicerone Atticus *rem, de qua ipse ualde anceps erat, ubi maior scilicet delectatio esset, in tumulis, prospectuq;, an in ambulatione* ἀλιτενεῖ. Fatetur Cicero *utriusq; loci tantam esse amœnitatem, ut ipse quoque dubitet utra anteponenda sit: non tamen hanc esse quæstionem eius temporis docet, tantis enim malis urgeri rempub. & tam grauia pericula optimo cuique instare, ut penitus sibi ex animo & uillæ, & huiuscemodi delectationes exciderint.* Accommodat autem ad hanc sententiam egregiè uerba Vlyßis pronunciata ab eo λ. i. *Cum enim missus esset*

orator ab Agamemnone cum Phœnice, & Aiace ad Achillem, ut cum illi reconciliarent, & ita afflictis rebus Græcorum subuenirent: uisa Achilles, & salutata tam nobili legatione, iußit Patroclum maioribus poculis unicuique ministrare. Ipse quoque magna ui carnis deprompta, & assata mensam multis dapibus onerare, & refertam habere cœpit. Vlysses autem inde initium orationis suæ sumpsit: laudata enim eius copia, & splendore inquit, ἀλλ᾽ οὐ δαιτὸς ἐπηράτου ἔργα μέμηλεν. *Quamuis, inquit, splendidæ sint epulæ, non tamen nobis dulcis conuiuij opera curæ, & cordi sunt: sed cum magnum detrimentum, ingensque exitium uicinum uideamus, timemus, in dubioque sumus de salute, uel interitu nauium, totiúsque claßis. Quemadmodum igitur Vlysses tunc tempus non esse dicit instruendarum epularum, nec se animum ad dapes applicare posse: ita hic Cicero se nihil de honestis illis uoluptatibus, delectationibúsque hoc tempore cogitare posse propter ingruentia mala, & pericula affirmat: illa enim tranquillum tempus requirere, hoc autem esse turbulentißimum.* ἀλιτενὴς *autem humilis: quemadmodum mare dicitur* ἀλιτενὲς, *quod profunditatem non habet. Polybius lib. IIII historiarum,* καλεῖται δὲ τὸ μὲν τῆς μαιώτιδος στόμα κιμμερικὸς βόσπορος ὃ τὸ μὲν πλάτος ἔχει περὶ τριάκοντα στάδια. τὸ δὲ μῆκος ἑξήκοντα στάδια, πᾶν δέ ἐστιν ἀλιτενές. *Appianus,* οἱ δὲ καρχηδόνιοι ἐξέδραμον ἐπὶ τὰ τῶν ῥωμαίων μηχανήματα οὐ κατὰ γῆν (οὐ γὰρ ἦν δίοδος) οὐδὲ ναυσὶν, ἀλιτενὴς γὰρ ἦν ἡ θάλασσα ἀλλὰ γυμνοὶ οἱ μὲν ἄχει τῶν μαζῶν βρεχόμενοι οἱ δὲ διένεον. *Humilis autem, planaq; regio, & ambulatio opponitur tumulis, locisq; prospectum habentibus.*

411 *Iterandum eadem ista mihi.) Cum Cicero s. qui interroget,*

terroget, Atticusq́; certiorem eum fecerit de hac re, Iterandum scilicet tibi eadem ista intelligo. id est oportet ut iteres, & eadem ista repetas. Sic loquitur in II. *libro* Tusculanarum, I*terandum eadem ista mihi: non enim intelligo quid summum dicas esse, quid breue.* P*arilibus autem* Romam *esse conditam notum, esseq́; eum diem ad* XII. Calend. Maij. L*udosq́; ea die celebrari solitos urbano populo, & peregrinis etiam per urbem uagantibus coronatis cum tibijs, cymbalisq́; & omni genere lusus lasciuiæq́;.* Docet hoc Athenæus VIII. δειπνοσοφιστῶν, *his uerbis,* τούτων ἔτι πολλῶν λεγομένων τότε ἐξάκουστος ἐγένετο κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν αὐλῶν βόμβος καὶ κυμβάλων ἦχος ἔτι τε τυμπάνων κτύπος μετὰ ᾠδῆς ἅμα γινόμενος. ἔτυχε δὲ οὖσα ἑορτὴ τὰ παρίλια μὲν πάλαι καλούμενα νῦν δὲ ῥωμαῖα τῇ τῆς πόλεως τύχῃ ναοῦ καθιδρυμένου ὑπὸ τοῦ πάντ' ἀρίστου καὶ μουσικωτάτου βασιλέως ἀδριανοῦ: ἐκείνην τὴν ἡμέραν κατ' ἐνιαυτὸν ἐπίσημον ἄγουσι πάντες ἑορτὴν οἱ ῥώμην κατοικοῦντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες τῇ πόλει.

Fac id potuisse aliquo modo fieri.) Quam nos secuti sumus lectionem, eam auxilio uetustorum codicum restituimus, in quibus postremæ harum dictionum nullum uestigium: ex nostra huc elicio sensum ualde accommodatum, ut arbitror, & elegantem. cum enim dixisset, Quis potuit Liberalibus in senatum non uenire? quasi hoc fuerit ualde durum, & acerbum tantopere cogi senatores, ut nullus etiam ueræ excusationi locus esset: ueruntamen concedamus, inquit, id oportuisse, & rectum fuisse, quod grauius, & uiolentius fuit: num etiam cum uenissemus, liberè potuimus sententiam dicere? Ex uulgata non adeo planum, & uerum, nisi nos fortasse nimis nostra, uel antiqua potius, & incorrupta amamus. 412

413 *Nec me hercule Raudusculus mouet.*) Veteres codices ME RAVDVSCVLVM MOVET. *prorsus incertum est quid intelligat: semper de hac re breuiter, & obscure loquitur: diximus quædam de hac uoce lib.* IIII. *harum epistolarum in illo loco,* Nam de Raudusculo μήπω μέγαρ ἄπεις πρὶν τελευτήσαντ' ἴδης. *nihil aliud adhuc habemus, quod hoc negotium aperiat, & explanet.*

414 *Quis enim audeat uiolare proposita cruce aut saxo.*) Hæc est recepta lectio, quam uetere meliorem iudicauimus: illa autem LAVDARE *habet: quod etiam Germani reperisse in antiquo codice uidentur: adnotant enim eam in sui libri margine. uitiosos igitur hac parte omnes antiquos puto.*

415 *Herodi autem mãdatum ut mihi* κτημάτων *scriberet.*) Hæc est uulgata lectio. Antiqua autem, MANDARAM VT MIHI KATAMITΩN. *omitto quemadmodum alij emendarint, qui ueteribus libris aut non inspectis, aut neglectis eam quam huic sententiæ lectionẽ quadrare arbitrati sunt, restituerunt: multi enim in hoc laborarunt. omnes autem has turbas, difficultatesq́; peperisse iudicamus unius literæ peruersionem: si enim o, paruum in postrema syllaba, & non magnum, ut perperam factum est, positum fuisset, omne mẽdum abfuisset, & eadem sententia ex ueris Ciceronis uerbis elici potuisset.* κατὰ μίτον *autem* λεπτῶς *significat, quasi filatim:* μίτον *enim filum.* Adducit Varinus in magno illo suo lexico Pherecratem, *qui ita locutus sit,* κατὰ μίτον τὰ πράγματα ἐκλογίζομαι. Hoc pacto conseruatur priscorum exemplariorum autoritas. nã etiã Germanica KATAMITΩN *habere certum est: illi enim ita in margine codicis, quem excuderunt, adnotarunt: & sensus præclare cõuenit, &*

cum

cum multorum iudicio concordat, qui aut κατὰ λεπτὸν, aut ſimili quopiam modo, non incommodè, ſi ſententiam tantùm ſpectes, emendabant.

Nec *ſero quodammodo dependatur.*) E*a eſt omnino* 415
in antiquioribus quos uidimus codicibus lectio, ut modica immutatione NE PRO SE QVODAMMODO *caſtigari poßit: quod fecimus uulgatæ peruerſione, & maculis offenſi: unius enim tantùm literæ ſeriem permutauimus: & ita hanc meliorem, niſi fallor, & ſinceriorem lectionem confecimus.*

Q*ui ualetudinis cauſa in hæc loca ueniant.*) I*n libro* 416
etiam ad M.V*arronem hæc & lepida & grauis epiſtola ad* D*olabellam* C*os. incluſa eſt: ex dißimillimo enim genere conflata eſt: nam & iocatur cum eo familiarißime, & acutißimis ſtimulis ad uirtutẽ & dignitatem cohortatur.* P*rimis autem eius uerſibus non parua uarietas eſt in ea, quam ad* D*olabellam ſcripſit, & in hac, quod eius exemplum eſt ad* A*tticum miſſum, ut ipſe quoque legeret. neutram mihi placuit lectionem repudiare: nam utraq; à me in ueterrimis & probatißimis exemplaribus inuenta eſt, & utranq; elegantem & ſplendidam puto, & quæ magis uerbis quàm ſententia diſcrepent.* C*ur autem huius magis libri teſtimonio quàm illius fidem haberem? cum utrunque fidelem expertus ſim & utrunq; etiam, etſi rarius, tamen quandoque fallere.* R*es omnino non magni eſt momenti: ne tamen aliquis hoc negligentia à nobis commiſſum exiſtimaret, hoc narraſſe uolui. locus ipſe de quo loquimur, ne nunc longiores nulla neceßitate ſimus, eas inter ſe conferentibus patebit.*

O' *hominem impudentem.*) V*eteres libri* PVDEN= 418
TEM: *quod ἀρσενικῶς dictum eſſe oportet. nam quod &*

Opem ab eo petierit, dixit, alludit ad ingentem illam uim pecuniæ publicæ, quam Consules dissiparũt ex æde Opis, de qua in Philippicis his uerbis, Scelerum magnitudo, conscientia maleficiorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitauit. sed & alijs quibusdam locis hanc rem tangit.

419. in fine. Sed cum Dolabellæ aritia &c.) Nos AVARITIA legimus. nam suprà queritur Dolabellam nomen quod sibi debebat, nolle dissoluere: sæpiúsque de hoc negocio loquitur. erat autem hoc auaritiæ. Nam ne ARISTIA legas, repugnat ut arbitror illud, quòd se magna ob eam rem desperatione affectum esse dicit: delectabat enim Ciceronem mirificè, non offendebat ἀρισεία Dolabellæ, eámque ille summis laudibus in cœlum ferebat: inquit enim, Ὦ Dolabellæ nostri magnam ἀρισείαν: quanta est ἀναθεώρησις. Contrarium igitur esset sententiæ ipsius.

421. L. Antonij horribilis contentio:) Emendauimus CONCIO, multis argumentis ad hoc inducti. Posteriore etiam sequentis libri epistola inquit, L. Antonium concionatum esse, cognoui tuis literis, ut alijs sordide. Ea etiam uerba quæ sequuntur, Dolabellæ præclara iam &c. id confirmant. Cum enim hic concionem præclaram intelligat, non dubium quin etiam suprà horribilis concio intelligi debeat: nec enim rectè (ut arbitror) præclara contentio appellaretur. Et non multo pòst hac ipsa epistola de Dolabellæ concione loquitur, Dolabellæ & prima illa actio, & hæc contra Antonium concio mihi profecisse permultum uidetur. Quod autem paulo infrà inquit, Expecto si, ut putas, L. Antonius produxit Octauium, qualis concio fuerit: & hic etiam de concione sermonem habitum esse ostendit.

De Cæsare illo.) Omnes in hoc codices consentire uideo ueteres ac nouos: & tamen suspicor aliquid mendi latere: nihil autem mutaui: quibus enim auxilijs uti consueui, ab ijs relictus sum. Ibidem

De Quintis ac Buthrotijs, cum uenero ut scribis.) Veteres libri, DE QVINTI BVTHROTO. quàmuis enim de Quintis in illis scriptum sit, postrema tamen litera ibi deleta est, si diligenter attendas: nam punctum supra se habet: puncta autem supernè in priscis exemplaribus delent. Buthrotus autem fortasse fundus erat Quinti, de quo nunc loquitur: nihil tamē adfirmamus, quippe cum de hoc compertum aliquid non habeamus. Ibidem

Se assentire & cupere pacem.) Castigauimus ex ueteribus libris SE BENE SENTIRE. quòd nisi spe fallimur, accuratè re perspecta, & animaduersa restitutā à nobis lectionem meliorem putabis, & illam nostro iudicio satis frigidam repudiabis. 422.

Q. Frater (ut arbitror) est dextella.) Antiqua exemplaria pro FRATER, F. habent, id est filius: in alijs cū excusis concordant. Quid ea uox DEXTELLA significet, mihi compertum non est. ea autem, quæ adhuc nonnulli excogitarunt, parum satisfaciunt, nihil enim certi habent: quare meliora adhuc, & ueriora quærenda censeo. 422.

Et quidem portenti simules in tuis literis.) Sic quondam mēdosè legebatur. Germani primi, PORTENTI SIMILE SINE TVIS LITERIS, emendarūt: rectè illi quidem, & eleganter. Portenti simule putat, quòd suus tabellarius ab Attico sine literis redierit. Dicitur portenti simule quod raro accidit, & admirabile omnibus uidetur. Sæpe utitur Cicero hoc modo dicendi, lib. II de Oratore, Craßi quidem responsum excellentis 422. in fine, & in princ. seq.

cuiusdam est ingenij, ac singularis, cui quiddam portenti simile esse uisum est, posse aliquem inueniri oratorem, qui aliquid mali faceret dicendo. In v. etiam Philippica dixit, Vt portenti simile uideatur, tantam pecuniam populi R. tam breui tempore perire potuisse.

423. *Vtrum omnes haberent.*) *Vitiosi sunt hoc loco ueteres codices: ut non certo perspiciatur ex illis quomodo legendum sit: nos institutum nostrum tenuimus, ut quam minimum à priscis uestigijs declinaremus: & tamen aliquãtulum necessario deflectendũ fuit: tam peruersa enim, & maculosa antiqua scriptura erat, ut aliquid opis ei adferre oporteret.* VT RATA *igitur legimus: in illa autem* VTRAM *erat: alij* VT ARMA *emendant.*

Ibidem *Ponti Neapolitanum à matre tyrãnoctoni poßideri.*) *Ita scriptum inuenimus in cunctis manu scriptis, impressisq; codicibus. alij alijs modis corrigere tentarunt. Quorum opiniones qui scire uolent, habent ubi eas legant: nos uidebimus an ex communi lectione, aliquid, quod non contemnendum sit, elici poßit. Neapolitanum prædij nomen ut Cumanum, & Arpinas hic esse existimamus, quòd in agro Neapolitano esset, ita appellatum. Cicero in Lucullo, Quò quidem etiam maturius uenimus, quòd erat constitutum, si uentus esset, Lucullo in Neapolitanum, mihi in Pompeianum nauigare. Matrem Tyrannoctoni Seruiliam intelligimus. Adhuc nihil nisi planum dictum puto: nunc quæ proferam, minus asseueranter pronunciabo. Ponti, patrius casus esse potest à proprio nomine Pontius, ita enim ferè in priscis monimentis hic casus huiuscemodi nominum scribitur, ut est etiam apud Martialem, Quod uomis Antoni, & cetera. Fuit autem Pontius Aquila inter Cæsaris coniuratos, qui postea Mutinensi*

tinensi prælio cecidit, ut est etiam in epistola quadam Pollionis. Ibi Hirtium quoque periisse, & Pontium Aquilam, ut huius fortasse hoc prædium Cæsaris hastæ subiectum sit, quod ille Seruiliæ matri Bruti dederit: cui amplissima prædia ex auctionibus hastæ nummo addixit, ut Suetonius tradidit: ut ὑπωνοῖλεινόν *nunc, & subabsurdum uideatur Ciceroni, Bruti matrem prædia eius possidere, quem filius præclari illius facinoris socium habuerit. Huc nos coniectura, & sensus noster duxit, dum uolumus maximè communem lectionem tueri, & loco suo moueri non pati. ut autem eam non affirmatè, & contumaciter defendimus: sic præ aliis quæ adhuc prolatæ sunt, non spernendam esse contendimus.*

Quare talaria induamus.) Vetera omnia exemplaria VIDEAMVS *habent: id est paremus, & ut uulgo dicitur, prouideamus. Prima quinti libri epistola, Id autem ex eo, ut opinor, quod antecesserat Stathius, ut prandium nobis uideret. In Lucullo, Sed hoc extremum eorum est: postulant ut explicentur hæc inexplicabilia. Tribunum aliquem censeo uideant, à me istam exceptionem nũquam impetrabunt. In procemio III. libri de Oratore, Quem dixisse constabat uidendum sibi aliud esse consilium, illo senatu se remp. gerere non posse. Quamuis uulgata lectio recipi, & defendi posit, maluimus tamen antiquorum codicum fidem, & autoritatem sequi, sensu optimè conueniente, ne dicam magis quadrante: satis enim tũc erat expedire se ad fugam, eaq; parare quæ necessaria erant: nõdum enim bellum eruperat, otium tantum turbabatur.* 423

Perturbat ne gemam.) Hunc locum inquinatum esse quis non fateatur? Castigauimus igitur NEQVE IAM: partim cõiectura similitudinem illarum literarum secuti, 424

partim argumentis quibusdam ducti, quorum non paruum hoc est, quòd cum hoc ipso in libro sententiam eandem explicaret, iisdem ferè uerbis inquit, Neque enim iam *licebit quod Cæsaris bello licuit, &c.* Pungenda *autem oratio est post uerbum (perturbat) hoc enim initium est clausulæ, qua rationem reddit cur hæc se species, cogitatioq; perturbet. ita enim legimus cum uetustis exemplaribus, non* CONTAGIO. *Cum belli, inquit, species mihi obuersatur, & cogito fore bellum, perturbor.*

EX LIB. XV. EPIST.
AD ATTICVM.

425 *Sed uix enim & ad pacem sum cohortatus.) Deformatam hanc lectionem esse putauimus, mendumq; una litera postposita inoleuisse: qua in suam sedem restituta, omnem maculam sublatam esse speramus.* Hoc *uerbum frequenter hoc significatu sumutur: cum plura exempla nobis occurrerent, uno ex harum epistolarum lib.* V. *contenti erimus. Cum hæc disseruissem, seducit me Scaptius, ait se nihil contradicere.*

426 *Audientibus tribus filijs eius, & tua filia.)* Inane *spatium hîc diu mansit. Germani characteras quosdam Græcos in uetere exemplari repertos depinxerunt, & in hunc locum interposuerunt: eos ipsi quoque nulla parte ab illis discrepantes in nostro antiquiore inuenimus, & in nostrum codicem quàm maximè potuimus illis similes contulimus. Cum enim à nobis non intelligeretur, fore puto ut aliquis acri studio in hoc posito nobis felicior, & eruditior, hoc ei suppeditato auxilio, hunc quandoque locum restituat, & tenebras quæ ipsum occupauerunt, repellat. nam quoniam in antiquioribus omnibus, probatioribusq;*

codic

codicibus eodem pacto scriptus inuenitur, scire licet etsi aliqua in eo macula, peruersioq; uersetur, non tamen à uera tantopere lectione distare ut desperandum sit de illius restitutione.

Vt nihil posit ultra, ego tamen.) In antiquiore nostro 425
codice ea quam ipsi restituimus potius lectio inuenitur: ideoq; nos ipsam uulgatæ prætulimus: nam sensus ex utraque idem ferè elicitur: ex nostra tamen commodior & elegantior, ut puto.

Quamquam uereor ne cognomine tuo lapsus ὑπαττικὸς 427
sis in iudicando.) Manu scripti omnes HYPERATTICVS *habent: quæ prorsus uera est lectio. miror autem quomodo tam diu latuerit. Germani tamen eam uiderunt. quam inepta autem, & frigida uulgata esset, nihil attinet dicere. Credebant plerique eius temporis oratores, quos semper Cicero redarguit, Atticum dicendi genus subtile, & sedatum esse: quare ueretur Pomponij iudicio hoc committere, timens ne ille cognomine suo lapsus, tenui, & tranquillo stilo magis delectaretur, quàm concitato & quasi ardenti: tanquam ipse Atticus appellatus, Atticum etiam stilum amare deberet. In oratore etiam eandem hanc sententiam persequitur, Qui autem aliter dixerunt, hoc assequi non potuerunt: ita facti sunt repente Attici. quasi uero Trallianus fuerit Demosthenes, cuius non tam uibrarent fulmina illa, nisi numeris contorta ferrentur. ὑπὲρ autem in compositione augere, notum est. Ab hoc nomine uerbum fingit Simplicius in commentarijs in Physica Aristotelis ὑπεραττικίζειν, id est nimis studiose elegantias & flores eius linguæ sectari. Inuehitur autem ut solet, in Alexandrum, κάλλιον ἦν σοι μὴ ἀληθεύειν ἢ ὑπεραττικίζειν. Emendauimus item paulo pòst,*

pro

pro (Attico tota) (ἀττικώτατα) ut non solum Atticè dici posse confirmet, sed etiam Atticissime, ut ita dicam, quod ipse proferre noluit: apud Græcos autem id usitatissimum est, quod hic aptissimè nunc Cicero usurpauit.

427 *Quod puto, tantum enim odium uideo &c.)* Locum *hunc deprauatum, mancumq; esse puto. Ea uox* ODIVM *in antiquioribus non inuenitur: quapropter nos eam deleuimus. Notam autem, quæ mendum subesse indicaret, illi adponi iussimus, quia sine melioris codicis copia corrigi posse desperauimus.* VICTORI *autem est in illis non* VICTVRI*: ne nihil prætermittatur à nobis quod non testatum relinquamus: sæpe tamen in antiquis monimentis hæ duæ postremæ uocales inter se permutantur.*

428 Tabula Demonici *quòd tibi curæ, est gratum: de malo scripsi &c.)* Quòd *punctis male distincta erant hæc uerba, induxerunt nonnullos ut sinceram scripturam contaminarent, de Matioq; scriberent inconsideratè. post uoces illas* DE MALO *pungi debet oratio, ut gratum de malo id sibi esse dicat: quo modo dicendi sæpe utitur. sed hæc tam perspicua, ut nulla egeant argumentatione, quo magis confirmentur. quædam etiam paulo pòst ex iisdem exemplaribus melius, ut puto, scripsimus.*

Ibidem. De Q. F. *quod scribis ad me ad* Q. *De patre.)* Quis *non uideat in his uerbis uitium esse? ita autem excusi ferme omnes habent: nescio an antiquam scripturam deprauatiorem dicere debeam. nihil certè illa conturbatius, & confusius: non uerebimur tamen eam proferre, aliisq; considerandam tradere: si fortè alicuius ingenio aliquid, quod lucem huic loco adferat, ex ea erui, & excogitari possit. Est autem hæc,* DE QVE FIL. SCRIBIS A. M. C. DE PATRE CORAM AGEMVS, *ut uideatur*

deatur Græca quæpiam dictio desiderari, cuius quædam partes, & reliquiæ supersint.

X. Calend. Iunij ferè ea quæ à Fusio: &c.) *Eam, quam hic restituimus lectionem, ab antiquiore nostro accepimus, nulla, ne parua quidem immutatione facta.* VIII. *autem, (hora) intelligimus: ita enim sæpe appellare solitos illas notum est, à numero scilicet, suppresso horæ nomine. Quòd item mensis nomen reticet breuitatis gratia, usitatum est: siquidem & infrà,* Vnam XI. *alteram* X. Calend. *eadem ratione dictum est.* Erant *enim in tam uicinis locis, ut plures dies in itinere literæ manere non possent. non igitur mensem, quo scriptæ essent, adponere necesse erat: ignorari enim non poterat.* Loquitur *autem de* Qu. Fusio Caleno, *cui semper aduersarius fuit. paulo autem pòst grauißimæ inter illos inimicitiæ exortæ sunt, cum causam ille* Antonij *in senatu defenderet.* Dion *autem orationem, in qua cuncta* Ciceronis *crimina colligit, & uitam, actionesq́; Antonij contra* Philippicas *tuetur, ab hoc pronunciari facit.* 429

Quoniam caret Buthrotis: rides ab Cordilio, &c.) *Hæc uerba ualde deformata sunt, & deminuta, ut puto.* Nos *diligenter considerata, & perspecta uetere scriptura, eam quam in nostro codice uides lectionem, ex illa eruimus: quam tamen non ita amamus, ut si meliorẽ uideremus, hanc non desereremus: nulli enim magnopere confidimus, quæ constituta, & suffulta sit nostra, aut alicuius industria. est igitur hæc uetus,* QVONIAM CARETVR BVTHROTIS RIDES APS CONDOLEO NON MEA POTIVS &c. Quantopere *autem cuperet in hoc negotio* Attico *satisfacere, ex multis locis in his epistolis clarum est, nec non ex epistolis in fine* XVI. *libri* Ibidem.

ad Plancum & Capitonem scriptis, quibus causam, remq́; Buthrotiam illis diligentissimè commendat.

430 *De oratione Bruti prorsus contendis, mecum'que iterum tam multis uerbis agis.*) Antiquiores codices habent PRORSVS CONTENDIS COMMITTERE TAM MVLTIS, *&c. id est omni studio conaris nos inter nos committere, ut quodammodo certemus, quis argumentum, causamq́; illam pulchrius, elegantiusq́; explicet? quemadmodum* Committi *dicuntur gladiatores, à* Græcis *συμβάλλεσθαι hoc dicitur.*

Ibidem. *Quem di mortuum perdant tu ut nostra &c.*) Monosyllabum TV *interiectum, totum sensum perturbauit, quo sublato omnia plana, & perspicua fiunt.* Putamus id *conflatum esse ex postrema antecedentis dictionis litera, et prima sequentis imprudenter compactis: siquidem nullus ei hic locus esse potest. accidunt autem nimis sæpe huiuscemodi errores. reliqua ex antiquis codicibus restituimus.* Huius *autem clausulæ prolixitas, quæ tot inculcatis nec semel* κατὰ παρένθεσιν *uerbis facta est, obscuritatem quandam induxit, quæ totum hunc locum occupauit.*

431 *Sanum putas* ἀνθρακώδης.) Vestigia *alterius* Græcæ *dictionis in antiquis exemplaribus reperiuntur: quæ tota hic desideratur.* Germani *ita se in suo codice inuenisse testantur,* ὅτι ναῦς ἄνθρακες. Valde *huic consimulem scripturam nos quoque in nostro antiquiore deprehendimus: quam diligenter animaduersam sic putauimus non incommodè posse restitui,* ὁ θησαυρὸς ἄνθρακες. Prouerbium *id esse nemini ignotum est: profertur de his, qui cum de aliqua re potiunda in magnam spem uenerint, se postea delusos, speq́; frustratos senserint.* Sud. *de illis pronunciari solitum tradit, qui cum bona sperassent, detrimento affe-*

cti

cti sint ex illis rebus, à quibus erat ipsis commodorum spes. Quibus hæc nostra castigatio non probabitur, ipsi operam dent ut meliorem ex mutila illa, & deminuta dictione eliciant.

De prouincia Bruti & Caßij per scita.) Locus proculdubio mendosus. Quidam PERCITA legunt non minus perturbata, & incerta lectione: alios etiam alijs modis hãc maculam delere conari nouimus: nos PER S. C. legimus, nulla dempta, aut addita litera: tantùm distinctis tribus uocibus, quæ temerè, ut coniecimus, in unam coaluerant: ueterem autem scripturam cum noua consentire obseruauimus, ut nullam ex ea opem expectare potuerimus. Ibidem.

Non modo florui cum summa fama, &c.) Postremum uerbum superuacaneum est: quare id deleuimus: intelligitur enim DIGNITATE, quæ uox infrà est, & huic etiam loco ἀπὸ κοινοῦ seruit. est autem, si ita legas cum ueteribus codicibus, elegantior, & non paulo suauior lectio. Ibidem.

Vt (illius enim statum odi) abessem.) Sic excusi omnes habent, longè à ueteribus codicibus: ODI enim (ut de alijs uarietatibus taceam) in antiquis non est. Nos illis autoribus ita ut in nostro uides, emendauimus: quæ si proba est (ut confidimus) lectio, nulla amplius declaratione eget: unicuique enim plana, & cognita sua facilitate esse potest. Initium etiam huius epistolæ eorundem codicum autoritate nixi mutauimus. 431

Ne quod callidius ineant consilium &c.) Antiqua exemplaria & hic & paulo pòst iterum CALIDIVS. Non. Marcellus, Calidum ferox, et inconsultum etiam significare tradit: citatq; hæc M. Tullij uerba è libro primo de officijs, Sic reperias multos, quibus periculosa, & calida cõsilia quietis cogitationibus splẽdidiora et maiora uideantur 432

deantur

deantur. Quod si diligenter Donati Terentiani interpretis uerba consideres, uidebis hunc Terentij locum in Eunucho sic quondam multos legisse, Vide ne nimium callidum hoc sit modo. ille enim (periculosum) exponit, quãuis melius (callidum) legi adfirmet. erat autem ibi callidis, & uafris consilijs locus: omnia enim à seruis dolose aguntur, & in eo praecipuè negotio astutia, & malitia opus erat. hic uero nullus: sermo enim de clarißimis, & fortißimis uiris, qui omnia uirtute gerebant, quorum periculosa, & ferocia consilia Hirtius metuebat. Eodem autem sensu idem appellat acerrima consilia. Nos receptam lectionem non mutauimus. Veruntamen post tot exempla reperta, quae ueterem lectionem corroborant, magis hac lectione delectamur, eamq; ueriorem ducimus. qui ergo his argumentis, autoritatibusq; persuasi erunt, poterunt communi deleta, hanc etiam nunc reponere: nobis enim non solum consentientibus, sed etiam autoribus id facient.

Ibidem in fi. Seruius uero pacificatus cum librariolo suo &c.) Locus non parum obscuritatis continens: ualde autem diuersa scriptura est in antiquis codicibus, quorum nos, quamuis non magnopere certam lectionem maluimus sequi, quàm eam quae est in excusis libris non minus obscuram, & incertam. cur enim non potius fidem habeamus ueterum, & incorruptorum codicum testimonio quàm nouorum & pluribus de causis saepe mentientium? puto autem fore ut à nobis restituta lectio sincerior esse quandoque cognoscatur. Posset aliquis fortasse suspicari à Liber (sic enim quandoque ueteres unitatis numero filium appellasse compertum est) ὑποκοριστικῶς liberiolum formatum esse, quemadmodum à filius filiolus: constat enim Seruium filium habuisse satis contumacem, de quo saepius in his epist

his epistolis meminit: ut ultima I X. *libri epistola, Sed erit immitißimus Seruius, qui filium misit ad affligendum Cn. Pompeium, aut certe capiendum cum Pontio Titiniano. sed & alijs etiam, quæ ne longiores simus nulla utilitate, omittemus. nouum hoc sanè & durum, & parum omnino mihi uerisimile: quis tamen potest confirmare, in aliena lingua & iamdiu extincta hoc non, ut alia multa, formari potuisse? Hæc igitur leui quadam coniectura motus, non quòd ita omnino esse crederem, dixi: nam locum ualde ambiguum & incertum esse fateor, & tamen non contemnendum esse ueterem scripturam arbitror: certiorem enim & ueriorem rationem ea habere potest: quam eruditiores fortasse explicabunt.*

Et illæ quæ plures uidendæ.) *Et hic etiam ualde deprauatus, & mancus, quem nullo pacto corrigere tentaui, quum ne magis adhuc corrumperem uererer. scio sanè quo modo alij emendare conati sint: uerùm illa mihi parum satisfaciunt. in ueteribus sic inueni,* VT ILLE QVE PLVRES VIDENDAE: *ne aliquid omittamus, quod aliquando locum hunc adiuuare posset. Quin & paulo pòst uerbum* POLLICETVR *in nostro antiquiore non est. fuerit autem hoc erratum librarij, an uerò ab aliquo ita suppletum sit, cum quiddam desiderari appareret, doctorum uirorum uolumus esse iudicium: à nobis, cum nihil aliud poßimus, contentus sit clemens, ingenuusq; lector, ueteris lectionis, qualis qualis est, sibi potestatem factam.* 433

Quam illa Persei porticus.) *Ea est obscuritas in his uerbis, siue ea ab aliqua scripturæ peruersione oriatur, siue à dicti ambiguitate, quod continent, ut me non intelligere fatear uim, & significatum eorum: nolo enim quod* 433

F *nescio,*

nescio, scire uideri, atque hoc magno studiosorum damno committere. Quod restabat, cum fide, & diligentia ueterem lectionem descripsi: illam enim minus corruptam arbitror, quo minus contaminata est. Videndum est etiam, an in hac uoce LEGATARIAM *mendum quoq; insit: mihi certe illa ualde suspecta est. Veteres praeterea paulo diuersius eam habent:* LEGATORIAM *enim est in illis.*

434 *Nec iam possunt, nec audent.) Nos ueterem lectionem secuti sumus. Nec audient, inquit, id est non potero illis hoc persuadere, nec consilijs meis parebunt. Se enim timere ne fidem habeat apud illos, etiam paulo pòst his uerbis declarat, Possum id negligere proficiens:* NEC POSSVM: *ita sanè est in ueteribus codicibus, sed si* POSSVNT *legeretur, non reprehenderem: nam & paulo pòst, Cassius queritur amissas occasiones. sed non potest de his firmiter constitui & decerni quomodo ea legenda sint: ex utraq; enim lectione non ineptus sensus elici potest.*

Ibidem. *De Decijs Gracchis nostris,)* GRECEIS *ferè est in antiquiore nostro: & sanè ita legendum puto. Greceius autem unus ex interfectoribus Caesaris, de quo antea meminit, Greceius ad me scripsit C. Cassium sibi scripsisse homines comparari &c. Pro* DECIIS *autem (quod corruptum omnino est, Decimus enim praenomen Cassij fuit, Decij autem, nobilis & illustris familiae nomen)* D. *tantum in antiquo est, quod Decimo significat, cum Decimis ut Greceis dicendum foret: duobus autem* DD. *opus fuerat (ut opinor) si Decimis interpretandum esset: ut alibi duo* QQ. *Quintos patrem scilicet filiumq; significant. quamuis enim Decimos, Greceiosq; appellet, singulares homines intelligit, ut multis locis loquitur. uidendum igitur accuratius, an alterum* D. *à librario relictum*

temere

temere fuerit, siue potius cum Decimus scriptum antè fu=
isset, librarius breuitati consulens, D. *imperitè scripserit,*
putans ita quoque Decimus significari.

Sed possum id negligere proficiscens.) *Veteres codices* **Ibidem.**
PROFICIENS *habent, quam lectionem ueram esse*
arbitramur. Suprà ostendimus metuisse Ciceronem ne fru
stra illis consilia daret, quæ ipsi non essent audituri: quod
etiam nunc ueretur: cur igitur rem quæ sibi periculum im
portaret aggrederetur, cum nihil se profecturũ crederet?

Matrem spectare dicere.) Dici non potest quàm essent 435
hac parte inquinati impressi codices: in ueteribus sincera
adhuc, & integra lectio permanserat, quam in nostrum
exemplar traduximus. In epistola quadam ad Q. *Fra=*
trem eandem sententiam Græcis *uerbis pronunciat, Sed.*
minatur tamen, in primisq́; ἄρη πνέων Qu. Scæuola. *Sum=*
ptus est autem ex Homeri *poësi modus hic dicendi, ubi*
Fremere, & toto pectore uim bellicam effundere signifi=
cat. Versiculus *autem est alicuius poëtæ, quem dicit à*
Caßio *pronunciatum, quo ostendit illum contendere, &*
repudiare curationem frumenti: eum nos ad fidem anti=
quorum codicum reduximus. quod si integra sẽtẽtia non
apparet, & aliquid intelligere opus est, non debet hoc mi
rum uideri: quæ enim tunc plana, & perspicua erant cum
scripta eorum poëtarum in manibus erant, & cotidie au=
diebantur, nunc iniuria temporum amißis illis, obscura,
& incerta sunt. Appellat *etiam infrà* Cicero *ex hoc uersu*
curationem hanc frumenti, beneficium Antonij *contume=*
liosum: de Bruto, *Caßioq́; loquens, quos appellat* Antia=
tas, quòd Antij *tunc essent, ut antea etiam indicat, cum se*
Antium *ad illos uenisse dicit.*

Nec tamen illum locum attingere quẽquam &c.) Hic 435

 uitiosi

uitiosi sunt omnes codices, nisi fallor: nam ueteres nihilo meliores inueni, sed prorsus cum uulgatis concordantes. adeo autem perturbata est meo iudicio haec lectio, ut desperarim ex ea me ullam idoneam sententiam posse elicere, aut aliquo pacto maculas, quibus respersa, & foedata est, eluere.

436 *Quae si stetisset respu. bonis non sumere &c.*) *Veteres codices* BOVIS SI MEAM EVERSA *&c. Qui in priscis monimentis frequenter* B. *pro* V. *scriptum esse animaduerterit, non paruum aditum habebit ad huius loci castigationem, quod nos infinitis locis in hoc etiam epistolarum uolumine obseruauimus, ut (ne longius exempla petamus) paulo suprà,* Ne antea quidem dubitabi. Et non multo pòst, Dolabella me sibi legabit. *Reliquis igitur literis parum discrepantibus sententia, et structura uerborum optime congruente coniecimus* NOVISSEM, EA ME, *&c. legendum esse: & ita scripsimus. hac autem constituta, & confirmata lectione, sensus eius ita planus, & facilis est, ut nulla amplius egeat declaratione.*

436 *Sed* βλασφημίαν *mittamus.*) *Veteres codices diuerso genere eodem significatu* βλάσφημα *habent. sic autem appellat, quod contrahi mihi negotium uidetur, dixerat. reprehendit autem seipsum quia quodammodo malum sibi, reiq; pub. ominetur. Cum enim suprà proposuisset sibi iuris quinquenij licentiam, statim seipsum correxerat, quòd tantum temporis spatium securitatem sibi promisisset, cum res in angustum adduci uideretur, uicinumq; iam periculum, & infortunium esset.*

Ibidem. *Noster uero Brutus in Asiam.*) *Antiquior noster codex* καὶ μάλα σεμνὸς *pro* BRVTVS *habet: ita recte, & ordine scriptum, ut prima tantum eius uocalis in postrema*

uoce

uoce Græca desideretur. Per *pronomen autem* NOSTER, *Brutus intelligitur: sic enim eundem alibi appellat: ut non multo antea,* Et noster cito deiectus est de illo inani sermone. *licet eo quoque loco ab imperitis librarijs* Bruti *nomen additum foret: quæ declaratio potius eius pronominis erat, & in seriem uerborum Ciceronis incommode translata fuerat.* Carpit *autem his Græcis uerbis, ut opinor,* Brutum, *qui æquiore animo iter illud susciperet, nec cogitaret quàm sibi inhonestum esset id negotium. inquit enim illum ita in* Asiam *proficisci, grauitatem præ se ferentem, quasi ea res ipsi dignitatem adferret, ob eamq́ue magis honorifice incederet. is enim* σεμνὸς *est, qui dignitate aliqua, & honore ornatus magnopere ob id sibi placet.* Sic de Cicerone *loquitur* Plutarchus *cum sumpto de coniuratis supplicio ab optimatibus comitatus, uiris pro foribus lumina facesq; figentibus, mulieribus autem ex tectis, quacunque iter faceret, prælucentibus, domum ualde honeste, & maxima cum dignitate redijt.* Verba *eius hæc sunt,* τὰ δὲ φῶτα. πολλὰ κατέλαμπε τοὺς στενωποὺς λαμπάδια καὶ δᾷδας ἱστάντων ἐπὶ ταῖς θύραις, αἱ δὲ γυναῖκες ἐκ τῶν τεγῶν προύφαινον ἐπὶ τιμῇ καὶ θέᾳ τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πομπῇ τῶν ἀρίστων μάλα σεμνῶς ἀνιόντος.

Ò *negotia non ferenda, quæ feruntur tamen.*) *Post hæc* Ibidem. *uerba Græcæ quædam dictiones leguntur in priscis exemplaribus: eas nos ut in antiquiore nostro inuenimus, scripsimus, quamuis non certa sit sententia earum: nec Ciceronis'ne sint, an cuiuspiam* Poëtæ, *quod uerisimilius uidetur, ualde constet.* Germani *& ipsi uidentur in uetusto suo codice non dissimiles characteras nostris repperisse, quos tamen aliter reddiderunt: nullum tamen etiam ex illis sensum huic loco satis accommodatum elicere potuimus:*

quare rectius uisum est, quàm fieri potest maxime antiquam scripturam exprimere, & effingere, quod cum cura & diligentia à nobis factum est.

437. in prin. *Si præcipit nostro nostri &c.)* *Locum hunc inquinatum, mendosumq́; esse, olim etiam est animaduersum: siquidem in impreßis quibusdam codicibus mendi nota ad eum adposita erat: eum nos in his quos uidimus manu scriptis libris ita etiam esse obseruauimus: fuere autẽ nonnulli qui emẽdare eum adgreßi sunt, neq; hi uni neque uno pacto id tentarunt, quibus parum nostro iudicio, succeßit: nobis tutius uisum est, postquam maculas quæ apparent, eluere posse desperauimus, non committere ut magis illum contaminemus.*

437 *Sed quando illum diem tu tuendum putes.)* *Quis non uideat hunc locum uitiosum esse? eum nobis uisi sumus castigasse, ope quidem antiquorum codicum: nec tamen sinceram illi lectionem retinebant, sed eius non parua quædam uestigia: siquidem ita est in illis,* SED QVANDO ILLVM DIEM CVM TVENDAM PVTES: *legimus igitur,* CVM TV EDENDAM PVTES: *ut de oratione ea loquatur de qua lib.* XVI. *in eandem sententiam sic loquitur, Atque utinam eum diem uideam, cum ista oratio ita liberè uagetur, ut etiam in Siccæ domum introeat. Videtur autem scripta fuisse in Antonium ex hoc posteriore loco, si uerba quæ ante ea quæ citauimus scripta sunt, accuratius consideres. optat autem uenire tempus, quo tutò illa edi poßit: eo enim tempore periculum adportasset, si emanasset. Sed etiam hoc in libro nõ multo pòst, Hæc cum scriberem tantum quòd existimabam ad te orationem esse perlatam: quàm timeo quid existimes, etsi quid ad me? quæ non sit foras proditura nisi re-*

pub.

pub. recuperata. de quo, quid ſperem non audeo ſcribere.

Legationes duas Brundiſium ueniſſe.) *Legiones, legen-* 437 *dum eſt: intelligit enim de legionibus quas Cæſar in Græciam præmiſerat, quibus bellum Parthis inferre parabat: hæ enim ibi aliquod tempus manſerunt: eò ad illas acceſſit Antonius, ut eas ſibi pecunia conciliaret, quarum etiam fortiſsimos centuriones iugulauit. De his ſæpius in his epiſtolis ſermo eſt, ut libro* XVI. *Brundiſium cogito: facilior enim & exploratior deuitatio legionum fore uidetur, quàm piratarum. Et eodem libro, Iter illud Brundiſium (de quo dubitabam) ſublatum uidetur: legiones enim aduentare dicuntur.* BRVNDISIVM *autem ſcripſimus, quia ita in multis antiquiſsimis codicibus ſcriptum obſeruauimus, ut in Tacito etiam illo, in quo conſeruati ſunt quinque primi libri eius hiſtoriæ, ex eoq; exemplari in lucem editi: quod etiam Beroaldus ille iunior qui editioni illi præfuit probauit, cuſtodiuitq́;.* Βρεντήσιον *hanc urbem Græci uocant: quo modo etiam eam Scæuola appellauit de uerborum obligationibus, L. Qui Romæ. §. Callimachus mutuam pecuniam nauticam accepit à Sticho ſeruo Seij in prouincia Syria, ciuitate Beryto uſque ad Brenteſium. Sic enim in noſtris Pandectis ſcriptum eſt. Græcum igitur nomen magis quàm Latinum amauit Scæuola: nam ſemper hanc urbem in ea lege ſic appellauit.*

Quanquam ſceleſte quidem egerit.) *Veterem lectionem reſtituimus ſinceram, ut arbitramur: eſt autem* ἀποσιώπησις*: quaſi enim reprehendit ſe ipſum, quòd tam bene de Clodio ſentiat, ſic'que ſignificat aliquid ſubeſſe, de quo dubitandum ſit, quo animo fecerit. Nonnulli cum* ἔλλειψιν *eſſe uidiſſent figuram, familiaremq́; loquendi modum Ciceroni eſſe, non animaduertentes, quod deſiderari* Ibidem.

credebant, addiderunt, & ut parcius fecisse uideretur, uerba ipsa à se non intellecta subuerterunt. CLOELIVM *autem non* CLODIVM *habent antiqui codices, quod testari uoluimus. Sæpe autem accidit ut in nominibus proprijs ea uarietas sit, ut quod sequare nescias, nec aliquo argumento hoc magis, quàm illud repudiare possis.*

Ibidem in fi. *Sed Seliciam uenisse M. Scaptium &c.) Alij alijs modis corruperunt potius, quàm correxerunt hunc locum. Veteres codices* SELICIA *habent, quam ingenuam esse lectionem puto, ut sit mulieris nomen, intelligaturq́;, Dicebat. Confirmatur hoc ex uerbis, quæ paulo pòst sunt posita: inquit enim, Interea narrat eadem Bassi seruum uenisse &c. ut de muliere prorsus sermonem antea fuisse appareat. Intelligit autem Cæcilium illum Bassum, qui exercitum in Syria comparauit, de quo nos antè ex Dione plura narrauimus. Cuius autem mater, uxor'ue esset Selicia hæc, nondum compertum habemus: neq; enim eadem diligentia scriptores mulierum nomina, qua uirorũ tradunt.*

438 Nos hic φιλοσοφούμεθα: quid enim aliud?) *In ueteribus codicibus φιλοσοφούμενα legimus, ut participium sit, nõ uerbum: quod à uerbo* EXPLICAMVS, *pendeat. In epistola ad Matium eadem uoce utitur, Cùm etiam (meministi) ut hæc φιλοσοφούμενα scriberem, tu me impulisti.*

439 *Autoritate, & auxilio tuo tutam uelis esse.) Legimus* TECTAM. *Quàm sæpe autem Tegere pro defendere, ac tueri usurpet Cicero, nihil attinet exemplis docere, omnibus enim notum est.*

Ibidem. *Acta eius commemorare sine magno dolore non possum.) Primæ duæ dictiones in antiquis libris non sunt, quare eas deleuimus. Intelligimus autem Ciceronem superbiam ipsius reginæ (qua usa est cum in hortis esset) se*

commem

cõmemorare non posse, ut uerba illa ab his suppleta insulse sint, qui structuram horum uerborum, interiectis quibusdam κατὰ παρένθεσιν, longiorem inuenire non poterãt.

Quod idipsum perspicaciam aliquam significaret.) 441
Legimus προκοπὴν ex antiquis codicibus: quod etiam Germani adnotarunt. προκόπτειν autem proficere est, & procedere in uirtute: ex quo προκοπὴ, progressus: quo nomine sæpe utitur Plutarchus in commentario cui titulus, πῶς ἄν τις αἴσθοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ: ut in initio statim, τίς τῶν λόγων ὦ σόσσιε συνεκίων σώσει τὴν ἑαυτοῦ βελτιουμένου πρὸς ἀρετὴν συναίσθησιν εἰ μηδεμίαν αἱ προκοπαὶ ποιοῦσι τῆς ἀφροσύνης ἄνεσιν. Idem iudicium facit de Cicerone filio ex literis item ab eo ad se scriptis lib. X I I I I. his uerbis, A' Cicerone mihi literæ sanè πεπινωμέναι, & bene longæ: cetera autem uel fingi possunt. πῖνος literarum significat doctiorem. nam cum doctiorẽ illum esse dicit, indicat eum προκοπὴν in studijs fecisse. Quàm aptè autem Græca hæc uox hoc loco posita sit, dici non potest: ut mirer illos qui Latinam eius loco inculcarunt, quæ etiam si à Cicerone usurparetur, parum tamen sententiam Ciceronis exprimeret. Nec defuere qui hunc locum, ut planè mendo uacuum, citarent. tantum incommodi pariunt corrupta, & deprauata exemplaria.

τοπογραφία ripulæ.) Antiqua exemplaria, ῥωπογραφία. Ibidem
ῥῶπες, dicuntur uirgulta stirpesq́;. unde ῥωπήϊα etiam loca arboribus plena, & densa sylua. Homerus λ. χ, ἐλθόμθμαι πεδίοιο διὰ ῥωπήϊα πυκνά. Ripas autem fluminum populis, uirgultisq́; abundare notum est. ea autem ita descripta erant seu natura, seu arte, ut non parum delectarent. sperabat tamen Cicero eius delectationis, quæ ex ita dispositis plantarum ordinibus oriretur, fore celerem satietatem.

tatem. Nos lectionem hanc doctam, & ualde accommodatam, integram à nobis repertam in uetustis codicibus cur repudiaremus, causam non habuimus.

Ibidem Quid tu autem tamen ἀδόμενα.) Pro TAMEN, τὰ μὲν scribendum est: sed utinam quàm facile fuit hoc corrigere, ita integrum prouerbium à nobis inuentum esset, ut quæ latet sententia, erui posset. Morem hunc habuit Cicero demnuta & manca huiuscemodi prouerbia adducendi: primas enim tantum dictiones profert: adeò tunc nota erant, & uulgata. quorum quædam nunc, tot autoribus uetustate amißis incognita sunt, & incerta. Totidem eiusdem uerba adducit lib. VI. cum inquit, Meq; obiurgauit uetere prouerbio, τὰ μὲν ἀδόμενα. Sed quid ego uerear me hoc nescire fateri? cum Erasmus uir doctißimus, qui cunctos Latinæ & Græce linguæ autores, qui supersunt, legit, ut prouerbia inde colligeret, ex quibus copiosa illa, & docta uolumina cōfecit, ingenue fassus sit se integrum prouerbium nullibi legisse.

441 Autoritate uel ui.) Mirifice nobis hic locus suspectus est, cui nostræ suspicioni suffragatur antiqua scriptura, quamuis corrupta & lacera, ita tamen à uulgata diuersa, ut nō sine causa existimem ueterem tantopere ab illa dissentire. Argumenta autem plurima sunt quæ id nobis suadent: quæ omnia exponi nō possunt: ab illis tamen qui diligenter animaduerterint, perspicientur. Mendum autem in his tribus, quæ proposuimus uerbis inesse puto, quod posse nos tollere desperauimus. si ante illa perfectum punctum collocaretur, fortasse non peccaretur, ut uerbo DETERREBIS, superior sententia clauderetur. Amicus autē erat M. Antonio Atticus: eius igitur auxilio sperabat Cicero posse L. fratrem deterreri, ne Buthrotijs molestus esset,

esset, quod faciebat. Erat autem L. Antonius VII uir agris diuidendis, quod ex Philippicis patet. Deinde incipit, ut opinor, de alia re agere, de nummis scilicet Arpinatium, de quo negotio non multo antè multis uerbis egit: uolebat autem eos L. Fadio si petijsset, reddi, præter eum nemini. Epistolam autem qua, quid de hac re geri uellet, exposuerat: nõdum dicit illum accepisse, ut quæ sua de ea re uoluntas esset scire posset. In eandem autem sententiam quædam uerba addit, in quibus DEDERAS erat, quod non habent manu scripti codices, ideoq; à nobis deletum est. Debere autem intelligi putamus (reddas) ut de nummis, quemadmodum suprà, sermo sit. Pro AVTORITATE autem antiqui codices ANTRONI habent, quod uerbum quàm peruersum sit, & inquinatum uides. receptam lectionem retinuimus, de qua, ut quisque uolet existimet: nos eam parum sinceram iudicamus.

Nisi explicato A. nihil cogito.) Descripsimus hoc loco, seu potius depinximus ueteres codices. Siue autem A, ut in excusis, siue A, ut in manu scriptis scriptum sit, fatemur nos ignorare quid ea nota significetur. Non multo autem pòst, cum eandem sententiam ijsdem penè uerbis persequeretur, Nisi explicata solutione, dixit. quid autem de hoc statuendum sit, alij doctiores uiderint. Ibidem

Vt eas uel in agro sic audeam legere.) Veteres, IN AGROASI. quare ACROASI legimus. Laudans filij literas inquit eas ita amanter, & grauiter scriptas esse, ut eas multis audientibus tanquã lectionem aliquam recitare audeat: nihil enim in illis quod non laudari debeat, uel quo audito nõ doctiores fiant qui auscultarint. Quid ἀκρόασις sit, notum est. Acroama dicebatur id, quod delectationis causa in conuiuijs pronunciabatur. Cicero 442

actione

actione v I. *in Verrem, Hic quasi festiuum acroama, ne sine corollario de conuiuio discederet, ibidē conuiuis inspectātibus emblemata auellēda curauit.* Item pro Archia, *Themistoclem illum summum Athenis uirū dixisse aiunt, cum ex eo quæreretur quod acroama, aut cuius uocem libentißime audiret, Eius à quo sua uirtus optime prædicaretur. Græci ab auscultantibus nomen acroasi imposuerunt: Latini à legētibus eandem rem nominauerunt: unde* ἀκροαματικὰ *libri Aristotelis, qui ea cōtinebant quæ legitimis tantum discipulis, ijsq; nō rudibus exposuisset: Latini auscultatorios dixerunt. Libri item qui rerum naturalium principia declarant,* περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως *inscripti sunt. Ciceronis sensus huius loci, similis est illi, quem nō multo antè de promißis Ammonij luculenter scriptis profert, Quæ quidem promissorum eius erant* φιλόλογα, *& dignitatis meæ, ut uel in concione dicere auderem. ut ferè idem (in concione) ualeat, quod hic (in acroasi.)*

442 *Et in lacuna uigilarem.) Sic omnes fermè excusi, à quibus etiā non dissentiūt manu scripti codices, maculosi & ipsi (nisi fallor) hac parte. Aiunt Beroaldum (in lacu nauigarem) emēdasse, suo sensu, ut arbitror, & coniectura ductū, quod mihi tamen ita placuit, ut eum secutus sim, & sic in meo scripserim. uisum tamen est de hoc lectorem admonere, ne putaret me sic in ueteribus exēplaribus inuenisse: nam quamuis hanc lectionem amem, non tamen ita illi confido ut facerem si in antiquis monimentis eam inuenissem. Confirmatus præterea fui, ut castigationem hāc probam existimarem, quòd lib.* x I I I I. *ostendit se quidam ad lacum poßidere: per quem fortasse, dum ad agrum illum uisendū accederet, nauigabat. uerba eius hæc sunt, Scribis enim esse rumores me ad lacum quod habeo uen-*

diturum,

dicturum, minusculam uerò uillam utique Quinto traditu-rum &c. Nihil certius, quod proferam habeo, & sanè facilius posse puto infirmari, & conuinci uulgatam le-ctionem, quàm hanc probari, & constitui.

De mulis uecturæ itineris & meis.) Vereor ne hic lo- Ibidem
cus corruptus sit: antiquior certe noster codex deprauatior: sic in eo scriptũ est, DE MVLLIS VICTVRE ITINERIS ET IN EIS. quod testari uolui, lectoremq; admonere, ut accurate hunc locum animaduertat: quãuis enim recepta lectio integrior uideatur, non parum mihi tamẽ pluribus de causis suspecta est. Nam magistratus cum in prouincias proficiscebãtur, mulos, tabernacula, multaq; alia ornamenta ex publico solitos esse accipere testatur etiam Cicero lib. VII. in Verrem, cum inquit: Vbi quæstores? Vbi legati? ubi ternis denarijs æstimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot tantaq; ornamenta magistratibus? Suetonius quoq; in Augusto, Autor fuit ut Proconsulibus ad mulos & tabernacula, quæ publicè locari solebant, certa pecunia cõstitueretur. Ipsi autẽ postea (ut puto) cohorti suæ & comitibus ea tribuebãt: quod ex hoc Ciceronis loco manifesto perspicitur.

Est illud quidem.) Post has dictiones diu Græcum uer- 442
bum desideratum est, quod Germani reposuerunt: est etiã idem in nostris manu scriptis, quod eo testari uoluimus, ut omnes id libentius recipiant, postquam in cunctis antiquioribus exemplaribus inuenitur.

Demea domi est ut scribis.) Ea est in antiquiore nostro 443
scriptura, ut facile aliquis existimare poßit DE MENEDEMO legendum esse: accedentibus autem quibusdam argumentis ita legi debere credidimus & scripsimus. Antea hoc ipso in libro breuiter de hoc bis agit, semel his uerbis,

uerbis, De Menedemo probe. Iterum his, De Menedemo uellem uerum fuisset. Quantum coniectura licet iudicare, intelligit Menedemum illum, de quo Antonius in epistola ad Hirtium, & Cæsarem, quæ in XIII. Philippica inclusa est, his uerbis agit, Securi percussos Petum, & Menedemum: ciuitate donatos, & hospites Cæsaris, laudastis.

Ibidem Quis enim hæc, ut scribis, anteno nunc dubitare &c.) Vitium omnino esse puto in his uerbis, quod tamen unius literæ mutatione tolli posse arbitratus sum, ut pro, ANTENO, (ante ne nunc &c.) scripserim. Vbi autē (Niceæ) scriptum erat, NICIAE castigaui, suffragantibus antiquis exemplaribus. Intelligit autem Curtium Niciam nobilem grammaticum, de quo libro XII. pluribus egit: erat enim is familiaris Dolabellæ, ut etiam ex epistola Ciceronis ad Dolabellam cognoscitur, in qua sic cum illo iocatur, Nihil enim Romæ geritur, quod te putem scire curare, nisi forte scire uis me inter Niciam nostrum, & Vidium iudicem esse. Profert autem (opinor) duobus uersiculis expensum Niciæ: alter Aristarchus hoc ὀβελίζ &c. Huius etiam inter grammaticos uitam scribit Suetonius Tranquillus, seu quicunque fuit qui libellum illum conscripsit. Ducebat autem secum, uel potius præmiserat in prouinciam Niciam hunc Dolabella. Sensum igitur horum uerborum hunc esse puto, ut cum Dolabellæ legatus Cicero proficisceretur (legati autem cum mandatis mittebantur) dicat, Mandata Dolabellæ sint qualibet: quod si nihil aliud habet quod mihi mandet, aliquid saltem quod Niciæ nostro nunciem. quis enim antè nullius etiam consilij homo dubitasset, quin meus discessus desperationis esset, non legationis, ne nunc dubitare possit aliquis prudens? nullam enim ob causam me legationem hanc suscepisse

ſæpiſſe quis non uideat? niſi ut hæc pericula uitarem eum reipub. nullam opem ferre poßim, de qua deſperaui. Quàm corruptus eſſet antea hic locus, quiuis perſpicere poteſt: quàm facile autem ſic purgetur, omnibus nunc arbitror manifeſtum eſſe.

Veſtram de re cauſam deliberationis probo.) Ante 444
hæc uerba, Græca uox deſiderabatur, quam Germani reſtituerant: eam nos emẽdationem noſtrorum codicum autoritate confirmari teſtamur. Aliud tamen quod Germani prætericrunt, ex ijſdem exemplaribus hauſimus, quod in noſtrum librum contulimus: intelligimus autem Ciceronem probare ἐποχὴν *deliberationis de re Cani: ut fortaſſe de eodem negotio agatur de quo lib.* XIII. *duobus locis loquitur, ſed id tamen non adfirmamus: quippe cum ea quæ hoc nomine ſignificantur, fateamur nos ignorare. quod autem ita ſcripſimus, dedimus id uetuſtorum librorum fidei, & probitati: nam uulgatam lectionem nec probamus, nec ſinceram eſſe credere poſſumus. Alterum præterea uerbũ Græcum, quod excuſi codices non habebant, à Germanisq; primis in ſua ſede repoſitũ erat, ipſi quoq; illic manere uoluimus: nam noſtri etiam codices eam propriam illi ſedem eſſe teſtificantur. Superiore uerbo Academici retentionem aſſenſionis ſignificabant: hic autem retentionem ſimpliciter ſignificat: ex ea diſciplina ad hoc negotium translatum à Cicerone. Poſteriore aduerbio puriter, ſine culpa detrimentoq; ſignificatur.*

Hic autẽ noſter Citherius.) Niſi uitium ſit in hoc no- 445
mine (nam antiquior noſter CICHERIVS *habet) poteſt ita Antonium appellare à Citheride mima, quam amauit: erat autem hæc P. Volumnij liberta à Cornelio etiam Gallo infeliciter amata: ſiquidem illo relicto, Antonium in*

Galliam

Galliam secuta est: hanc Lycorim Virgilius nominat. Antonium autem putamus intelligi: nam alibi eandem illius sententiam esse de bello narrat, cum inquit, Media enim tollit Antonius. Hoc nomen in quadam etiam M. Bruti epistola est ad Ciceronem, Græcam epistolã tibi misi Citherei cuiusdam ad Satrium. etsi eo quoque loco, manu scripti habent CICHERI.VS, quod non mediocriter me perturbat, ibi enim de Antonio non potest sermo esse: ut aliam fortasse originem hoc nomen habeat. de hoc autem accuratius uidendum est.

Ibidem Tabellarius quem ad eum miserã &c.) Ex ueteribus exemplaribus AD BRVTVM scripsimus: quod mihi argumentum est, esse hanc aliam à superiore epistolam: si enim eadẽ sit, AD EVM potius dixisset, cum paulo antè Bruti nomen positũ esset. Præterea de eodẽ negotio bis in eandem prorsus sententiam mutatis tantum uerbis non egisset. nam id nulla utilitate facere importunum esset. supra enim inquit, Silium expectabam cui ὑπόμνημα compositum. Infrà uero paulo pòst, Silius ad me non uenerat, causam composui. Aliud etiam est quod hoc loco ualde considerandũ puto: ubi BRVTVM HIS PROFECTVM, scriptum est: in quo mendum esse prorsus credimus: omnes tamen & noui, & ueteres codices inter se concordant, quare nihil mutare ausi sumus. Ne tamen hoc silentio prætereamus, arbitramur non inepte BAIS PROFECTVM posse legi. nam tãta est harum uocum similitudo, ut non temere credi poßit in hoc librarium peccasse. Accedit huic suspicioni, quòd circa hæc loca Brutus eo tẽpore morabatur. Non multum præterea ab antiquis uestigijs discederes, si CVMIS PROFECTVM legeres: in re enim incerta, & ubi leuibus tãtum

quibusdam

quibusdam coniecturis certari potest, nihil uehementer adfirmamus, ne dum nimium pertinaces in nostra opinione tuenda esse uelimus.

Et tu etiam scire quo die olympia.) Locus hic ut puto *mendosus est: tota etiam extrema pars huius libri crebris maculis confecta est. contra ueterum codicum fidem, in tantis tenebris, nihil mutare ausi sumus. Vbi autem paulo post* DVBITEMVS IGITVR, *scriptum est: antiquiores codices* DVBITEM HIS IGITVR *habẽt. nam quod* ENIM ἀρκτικῶς *hic legimus, ab illis accepimus, rarum id quidem apud hos autores, sæpe tamen ab Aelio Donato in Terentio obseruatum. hic autem periculum est, ne ita mendose scriptum sit, cum in coniunctis uerbis uitium esse appareat: alijs autem locis ita positum esse in his epistolis animaduertimus. de his rebus nostrã fidem in nullam partem astringimus: quæ tantùm in melioribus libris obseruauimus, cum fide exponimus.* 446

An fidem infirmet Silio mandibili.) Obscurißimus, & ut arbitror, deprauatißimus locus. nos ex uetere codice hunc locum descripsimus. cur enim in tantis tenebris non potius certum, & optimum ducem sequamur, quàm malum, & crebro in aliquo offendentem? nihil autem aliud habemus, quod nobis hãc potius quàm illam probam esse lectionem fidem faciat, præter antiquorum codicum testimonium: quibus item autoribus pro ψευδογράφως ψευδογράφῳ S. C. *scripsimus, quod sincerũ, & rectum esse putamus. id etiã Germani adnotarunt, quo certius id habeatur.* 446

In quibus unum alienum summa tua prudentia, &c.) Ibidem SVA *habent manu scripti codices, id est Bruti, qui literas eas scripserat, quibus petierat à Cicerone ut ludos suos spectaret: quod Cicero puerile esse dicit, indignumq́;*

ſua in alijs rebus prudentia. Plutarchus etiam in Bruto de magnificentia ludorum ipſius agens narrat illum ad Ciceronem ſcripſiſſe, ut ludis ſuis omnino intereſſet. uerba eius hæc ſunt, ἔγραφε καὶ κικέρωνι πάντως παρατυχεῖν ταῖς θέαις.

447 *M. AElium cura libera uis me pauca ſpe &c.)* Locus *hic inquinatiſſimus erat: ipſi ope meliorum codicum non paruas eius ſordes eluimus: nam totum nos purgaſſe, non audeo dicere.* Specus *etiam genere maſculino dici oſtendit* Non. Marcellus *exemplo* Varronis *rerum diuinarum lib.* IIII, *&* Ennij Lytris, *his uerbis, Inferum uaſtos ſpecus. nam* Specus *etiam illos appellari, quibus aqua deducitur, notum eſt.* Cæſar *in commentario de bello* Alexandrino, *Alexandria eſt ferè tota ſuffoſſa, ſpecúſque habet ad* Nilum *pertinentes, quibus aqua in priuatas domos inducitur, quæ paulatim ſpatio temporis liqueſcit, ac ſubſidet.* Nonnihil *mēdi mihi reſtare uidetur in his uerbis,* APVD TALE QVID HABITVROS: *quod delere nullà ratione potuimus. nihilo autem hac parte meliores, aut integriores uetuſtos libros inuenimus.*

Ibidem *Octauam partem tuli luminarium &c.)* Locus *hic magnopere corruptus eſt: ad eum igitur, ut deſperatum, mendi notam adpoſuimus: ueterem autem lectionem licet deformatam, & mancam cum fide in noſtrum librum contulimus, ſperantes ex ea, ut minus contaminata, facilius poſſe maculas deleri.* Audiui *quoſdam* TVLLIANARVM AEDIVM *legere, coniectura potius ductos ut arbitror, quàm certiore aliquo argumento, ut ita emendarent.* Nullius *nos induſtriam & ſolertiam damnamus: non tamen nobis tutum uiſum eſt, niſi ſententiam ſuam illi rationibus & argumentis comprobarint, ita ſcribere. quia tamen ea*

caſtigatio

castigatio nescio quid boni in se habere uidebatur, nec ab antiqua scriptura prorsus aliena erat, eo uoluimus illam notam facere, autore ipsius, cum nobis etiam ignotus sit, non prolato.

Memineris excusare tarditatem mearum literarum & modum istum.) *Antiqui codices copulam non habēt: praeterea pro* MODVM ISTVM, MVNDVS ISTVM *legunt, ut nos quoque scripsimus: non quia eam lectionem sinceram esse sciamus, sed (ut in malis) cum uetustis potius codicibus errare uolentes: nam excusos omnes contaminatos, corruptósque esse existimandum est. In extremo tamen huius uoluminis,* De mundo *siquid scies, inquiens, uidetur nonnihil, quod hanc lectionem adiuuet, innuere: obscurum tamen adeo est hoc negotium, ut nihil de illo proferre possimus.* Ibidem

Excudam aliquid ἡρακλείδιον quod lateat in thesauris tuis) *Qui hic aliquid πάνυ φιλοσόφως legunt, non mediocriter meo iudicio peccant: duxerunt autem has uoces (ut arbitror) è superiore loco, ubi aptè, & accommodatè collocatae sunt, huc tamen importune & peruerse coniectae. In antiquis certe codicibus, ἡρακλείδιον scriptum est, quod etiam testati sunt Germani, quos non latuit uera lectio: quamuis illi non tantum tribuerint, quantum oportebat: nam uulgatam etiam lectionem non sua sede manere passi sunt, contenti ueterem lectionem indicasse. Vtitur sequenti libro ter hoc nomine, cum semper idem (nisi fallor) significare uelit.* ἡρακλείδιον *enim eum appellare credimus egregium aliquod* σύνταγμα, *& librum uel à se, uel ab alio scriptum, ab Heraclide Pontico deducto nomine. Vt etiam in his epistolis* ἀρχιμήδιον πρόβλημα, *uocat acutum, & subtile, qualia erant Archime-* 448

dis Syracusani problemata. multos enim, elegantißimosq́; sermones scripsisse hunc Laërtius tradit in eius uita: in ijs non pauca de uita, & moribus. Magnum etiam huius nomen apud Latinos autores fuisse notum est, nam illum imitatum esse quandoque Ciceronem eo etiam loco declaratur, qui est in epistola ad Q. Fratrem, Præsertim cum non sim Heraclides Ponticus, sed consularis. Sæpe etiam in M. Varronis locis à Nonio Marcello citatis fit huius mentio: ut Varronem quoque hunc accurate legisse, & imitatum esse conijci poßit: ut non sine causa etiam Cicero librum Varronis, quem expectabat, ἡρακλείδιον appellet: cum narrat, se illum ab eo nondum auferre potuisse.

Ibidem *De Plāco Memio Attica iure queritur.) Ex ueteribus codicibus legimus, De Planco memini. intelligit, ni fallor, de negocio Buthrotio, quod commendauit per literas L. Plāco, quæ in fine* X V I. *uoluminis positæ sunt: illi enim negotio is præfectus à Cæsare dictatore erat, ut Atticus fortasse admonuerit Ciceronem, ut ad eum scriberet: ualde enim ea causa Attico cordi erat. quare plurimis locis de ea agi minime mirum uideri debet. Laborauit autem uehementer Cicero pro Buthrotijs, ut Attico rem gratam faceret, quem sciebat salutis eorum studiosißimum esse. Præter antiquorum codicum autoritatem nō parum hanc lectionem confirmat, quòd non multo pòst inquit, Et de Herode, & Metio meminero, & de omnibus quæ te uelle suspicor. Declarat enim se antè pollicitum esse fore ut de aliquo negotio meminerit. Erant autem non parum hæc quæ citauimus, uerba peruersa in uulgatis libris: De Erote enim in illis erat: nos autem de Herode scripsimus, cuius sæpe mentionem facit, ut lib.* X I I I I. *Herodi autem manda*

mandaram ut mihi κατὰ μίτον *scriberet.* Plutarchus *item in* Cicerone *narrat ad hunc* Græcas *esse* Epistolas Ciceronis. *uerba ipsius adscripsimus,* ἐπιστολαὶ δ' παρὰ τοῦ κικέρωνος εἰσὶ πρὸς ἡρώδην. *Sequenti item libro iterum pro* Herode, Erote *mendose scriptum erat, quod nos correximus,* De Herode *factum ut mandas.*

Et ei *tamen confirmes me minime totum amorē, &c.)* Ibidem. Antiqua *scriptura hoc loco ualde conturbata est, ut nihil ferè ex illa boni erui posit: quod potuimus fecimus: reliqua, ut erant, à nobis conseruata. receptæ lectioni non ualde confido.*

De Tulliano *semisse maximam adhibebis.)* Nos *ueterem lectionem restituimus, existimamusq́;* Maxidanam *mulieris nomen esse, quam* Cicero Atticum *iubet de eo negotio cum agit, in consiliū adhibere, & cum ea quid gerendum sit, conferre.* Plenum *est* Adhibere *in consilium, quomodo multis locis loquitur.* Adhibere *etiam aliquem, alibi usurpatum ab eo est.*

Ait *hic mihi* Iuliam *non uelle amplius ferre:)* Iam *suprà testati sumus postremam huius libri partem multis mendis deformatā esse.* Hunc *locū ualde in antiquis exemplaribus diuersum inuenimus: quorum autoritatem in re ancipiti, & dubia libenter sequimur: nam eam etiam lectionem non penitus certam esse animaduertimus. quò tamen potius in tantis tenebris me conuertam non habeo.* Nonnulli *qui manu scriptos quospiam libros uidentur habuisse, ita corrigunt,* AIT HIC HVNC VIX IVLIAM FERRE: *nam & illi tria simul posita uerba omittunt, quod nos quoq; fecimus.* In *prima parte dissentiunt à nostris melioribus libris, à quibus nos ne tantulum quidem hoc loco declinauimus.* Qui *nostrā igitur le-*

449

ctionem uidet, is se antiqua exēplaria ante oculos posita habere putet, & de ea, ut de uetere scriptura constituat.

EX LIBRO XVI. EPISTOLARVM AD ATTICVM.

449 *Ita'ne nobis Iulijs.) Sic excusi fermè omnes. Ipsi* NONIS IVLIIS *emendauimus. Item non multo pòst, Quicquam'ne turpius, quàm Bruto Iul. id est Iulijs: ubi antè (nil) unius literæ peruersione legebatur: sic enim in antiquis libris scriptum est. Est sanè obscurum initium huius epistolæ & fortasse inquinatum: si tamen hæc lectio sincera est, ut nos putamus, hic sensus ex ea elici potest, ut Cicero Atticum reprehendat, quòd (Nonis Iulijs) ad Brutum scribens dixerit, quasi honores Cæsari ob timorem à senatu decretos cōfirmaret, cum (Quintilibus) dicere debuerit: ea enim quæ per uim, & factionem uolūerat sibi decerni, irrita esse debebant illo interfecto. Hoc ipso in libro eandem hanc rem, nisi fallor, tangit cum inquit, Quintus enim altero die se aiebat in Nesida* VIII. *Id. ibi Brutus. quàm ille doluit de Nonis Iulijs? mirifice est conturbatus. Præcipue autem ita mensem illum appellās, Brutum, reliquosq; lædebat: qui si honores Cæsari decreti, ut clarißimo ciui, & optime de rep. merito manerent, sicarij, parricidæ'que iudicarentur necesse erat. Legimus tamē apud Dionem, nullo* S. C. *sancitum esse ut mensi huic priscum nomen redderetur: multosq; ita eum appellare non dubitasse timore multitudinis, ne magis exasperaretur: uerba eius adposuimus,* ἐπειδή τε οὔτε τοῦτο τις φόβῳ τοῦ ὁμίλου ἐκώλυσε, οὕτω δὴ καὶ ἄλλα τινὰ τῶν ἐς τὴν τοῦ καίσαρος τιμὴν προσδεδογμένων ἐγένετο τόν τε γὰρ μῆνα τὸν ἰούλιον ὁμοίως ἐκάλεσαν καὶ ἱερομηνίαις τισὶ ἐπινικίοις ἡμέραν ἰδίαν

φὴν ἰδίαν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν. Quód autem Brutus in Neside Campaniæ hoc tempore manebat testatur Cicero hoc ipso in libro sæpius: & in x. Philippica sic inquiens de Bruto, At hunc his ipsis ludorum diebus uidebam in insula clarissimi adulescentis Luculli propinqui sui nihil nisi de pace, & concordia ciuium cogitantem. Quo enim uniuersæ nomine uocantur, insulam ibi appellat, quam hic suo ipsius insulæ, & proprio nomine Nesida appellat, à Græca uoce νῆσος, ὑποκοριστικῶς propter insulæ paruitatem deducta nominatione. Quod etiam in uetustis omnibus exemplaribus in principio huius epistolæ diuersum est, quamuis corruptum existimem, libet testari: FLENS enim pro IENS in illis scriptum est. hoc autem participium & is etiam modus dicendi apud hunc autorem alibi est: ut lib. III. harum epistolarum, Ante diem IIII. Calend. Mai iens in Pompeianum bene mane hæc scripsi, ut uix iam dubitari poßit quin ita legendum sit.

Redeo ad meum igitur ἔλθωμεν:) In Græca dictione existimo mendum esse: nam & in priscis exemplaribus diuersi characteres ab his sunt, & ex hac lectione nullum satis idoneum, & commodum sensum elicio: nec tamen potui unquam ex uetere scriptura aliquid quod probarem eruere. Eam igitur proponam, ut omnes ingenij sui neruos in hoc loco corrigendo intendere poßint: est autem hæc, nam in Latinis uocibus nihil diuersum est, ETEΩMEN. quàm potuimus maxima cura & diligentia antiquas notas expreßimus, & effinximus.

Ibid. in fine, & in princ. seq.

450 Diemachos agro pulsos &c.) Locum hunc ueterũ codicum auxilio uidemur nobis correxisse. Dyme urbs est Achaiæ, cuius ciues Dymæi appellantur: in ea Pompeius

constituit maiorem partem, quos uicerat, piratarum, ibiq; habitare iußit: penè enim incolis spoliata erat, multumq;, & fertilem agrum habebat. Tradit hoc Plutarchus in Pompeio his *uerbis,* τοῖς δὲ πολλοῖς οἰκητήριον ἀπέδωκε Δύμην τὴν ἀχαΐδα χηρεύουσαν ἀνδρῶν τότε. γῆν δὲ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔχουσαν. Hi *igitur, cum ipsis ager ereptus esset, denuò piraticam exercere cœperunt: quod uerisimile erat eos facturos, postquã eo, quem colebant agro pulsi essent, ad antiquam ut artem, uitamq; redirent.* Notandum *autem est quomodo clausulam hanc* Cicero *in hunc locum inculcarit, antequam superiorem sententiam explesset: quod enim infertur,* Vidẽdum *est ut mansio laudetur, cum superiore sententia connexum est, & illam perficit. non tamen seriem horum uerborum immutandam censeo: arbitror enim cum* MEAM PROFECTIONEM LAVDARI GAVDEO *dixit, nondum ipsi in mentem uenisse, quod postea succurrit, addere, & ob id ad aliam rem transisse. qua exposita tum demum cogitasse illud superiori sententiæ adfigere: quod in epistolis non mirum uideri debet.*

Ibidem. Ενωμοτία Bruti *uidetur &c.)* Ita *in cunctis impreßis legitur deprauate. antiqui libri multo integriores, in quibus penè incorrupte* ἐν ὁμοπλοίᾳ *scriptum est: nam ita legẽdum esse, nemo (nisi fallor) negabit: sententia enim optime quadrat: & hac ipsa uoce non semel hoc in libro utitur cum de hoc ipso negotio* Cicero *agit, ut cum inquit,* Hæc *autem nauigatio habet quasdam suspitiones periculi: itaque constituebam uti* ὁμοπλοίᾳ. *paratiorem offendi* Brutum, *quàm audiebam.* Et *non multo pòst,* Bruto *cum sæpe iniecissem de* ὁμοπλοίᾳ, *non perinde accipere uisus est atque ego putaram.* Qui *autem unà nauigant, ut facilius*

lius se à piratis tueantur, saluosq; præstent, hi ὁμοπλοίαν *facere dicuntur. Nostri temporis nautæ Conseruam facere appellant, quia illi, qui ita nauigant, mutuam se salutem procurare promittant, fidemq; dent, se pro his, si oportuerit, pugnaturos, eademq;, quæ socij pericula subierint, ipsi quoque subire non recusaturos. Quia autem Brutus claßis nonnihil habebat, ideo Cicero cum eo in Græciam nauigare cupiebat, ut tutius, quò uolebat perueniret.*

Ob ius enim recenses multa, &c.) Nemo non confeßus est hunc locum deprauatum esse: alij autem alijs modis corrigere tentarunt. Nobis rectius uisum est ueterem scripturam describere, notamq; quæ mendum indicet, adponere. nihil enim nobis in mentem uenit, quo poßimus maculas has eluere: & quæ ab alijs adhuc excogitata sunt, uiolenta nobis, & inania uidentur. Ibidem.

Sed Xenonem perexigue & κατακορματίζων *præbere.) Spatium longo tempore hic inane mansit, Græca enim dictio desiderabatur: nonnulli* κατακορματίζων *reposuerunt, non consultis antiquis exemplaribus quæ eius dictionis ne umbram quidem habent. Germani primi recte, & nostris manu scriptis conuenienter* γλίσχρως *restituerunt: nullo enim magis proprio, & apto uerbo uti poterat ut Xenonis pusillum, & sordidum animum exprimeret, qui nimis parce, & illiberaliter præbebat, quæ Ciceroni filio attribuere debebat. Quin & nos uocem habemus nostro in sermone à Græca hac, ut arbitror, deductam, paulum tamen immutatam, qua sordidum, & pusilli animi hominem appellamus, aduerbiumq; ab ea formatum, quod in significatu huic mirifice respondet.* Ibidem.

Loco quidem meo si tibi uidebitur poteris) Quàm deprauatus, inquinatusque multis fœdis maculis hic locus 451

esset, dici uix potest. Qui cunctos hactenus impressos libros in manus capient, facile id perspicient: eum tamen ope melioris, & antiquioris nostri codicis nobis purgasse, & restituisse uideamur, ita claro, & manifesto sensu, ut nulla ferè confirmatione indigeat. ueterem autem scripturam hic ponere uisum est, ne aliquis à nobis hanc fictam, aut nimis extortam putet, est autem hæc, LOCI QVO MEO SI TIBI VIDEBITVR POTERIS, EVM, *&c. Reliqua enim nullam ullius industriam desiderabāt, cū integra, & optime scripta in eo essent, quamuis in uulgatis corruptissima. nos prima duo uerba, quæ peruersionis aliquantū habebant ita parce castigauimus,* LOQVI CVM EO, *&c. Quàm sæpe obseruauerimus in hoc codice, & in Mediceo illo etiam C. pro Qu. scriptum esse, aut alibi testati sumus, aut nihil attinet dicere: est enim id crebrum & usitatum. unum tātum locum adducemus ex fine antecedētis libri, ubi* COAD *pro (quoad) scriptum est eodem modo quo hic* LOCI *pro (loqui) Quousque inquies? coad erit integrum: erit usque dum ad nauem. Sed quum idem hoc uerbum eodem pacto scriptum esse lib.* XVI. *nobis nunc in mentem ueniat, cur nō id quoque exemplum adponamus, quo clarius sit quod dicimus? sermo est de Octauiano, Atque à me postulat primo ut clàm conlocatur mecum, uel Capuæ. (Quom) autē pro (cum) ferè semper scriptum in antiquis est: sed potius (cum) temporis aduerbium est quàm (cum) præpositio, ut hoc in loco.*

451 *Sed in laudando consumere) Germani (in plaudendo) legunt. Nos tamen receptam lectionem secuti sumus, sic enim in cunctis, quos uidimus manu scriptis legimus. Repræsentare improbitatem,* μεταφορικῶς *dictum: nam proprie si*

prie significat præsentem pecuniam soluere: ut Cicero *sæpe utitur in his epistolis: quamuis etiam translatio huius uerbi ad alias res frequens sit, & apud hunc & alios optimos quosq; autores: ut Cæsarem commentario primo de bello* Gallico, I*taque se quod in longiorem diem conlaturus fuisset, repræsentaturum, & proxima nocte de quarta uigilia castra moturum.* V*erba autem illa quæ paulò pòst leguntur,* Dummodo *doleant aliquid, doleant quidlibet,* A*franij comici sunt, parum immutata.* E*undem uersum sæpe adducit* Cicero*, ut lib.* IIII. T*usculanarum,* E*x quo illud est è uita ductum ab* A*franio: nam cum dissolutus filius,* Heu *me miserum, dixisset: tum seuerus pater,* Dummodo *doleat aliquid, doleat quodlibet.* N*ec multo pòst eundem uersum repetit.*

Sed *quoniam furore illo extrudimur.)* Q*uàm inquinatus esset hic locus, omnes perspicere poßunt: ea autem est in antiquioribus lectio, ut si, quod sæpe obseruauimus, in mentem tibi reducas* E *scilicet in* F *mutatum esse posse, maculas penè omnes deleueris, & locum ut arbitror restitueris.* Q*uia animaduertimus crebro in hoc ab eo qui nostrum antiquiorem librum descripsit, peccatum esse, ideo hic etiam uitium illum fecisse existimauimus, id'que correximus: nanque cum in uilla mansisse intelligitur etiam ex his uerbis quæ aliquanto pòst leguntur,* At *mihi cum ad uillam redijssem,* Cn. Lucceius, *qui multum utitur* Bruto, *&c.* N*arrat autem se quoniam cum nauibus in statione ad uillam in qua erat manere non poterat,* E*uro illi molesto,* B*rundisium in tutiorem portum uelle proficisci: nam illinc etiam nauigationem in* G*ræciam expeditiorem, & sine periculo fore, quamuis legiones, quæ illic erant, nonnihil timoris adferrent. infero autem* 452

mari

mari piratis obsidentibus, sine claßis præsidio non tutum esse nauigare. Putamus autem intelligere uillam P. Valerij, de qua sic in prima Philippica, Cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est agri Rhegini promontorium, uenti detulissent: ab eo loco conscendi, ut transmitterem: nec ita multum prouectus, reiectus Austro sum in eum ipsum locum unde conscenderam: cumq; intempesta nox esset, mansissemq; in uilla P. Valerij comitis, & familiaris mei, postridieq; apud eundem, uentum expectans manerem, &c. his autem ipsis penè uerbis hoc in libro utitur cum eandem rem exponeret.

452. in fine. Quod uerò sine munusculo scribis, &c.) Credimus SINE MVNVSCVLO abundare, & ex inferiore loco huc importune translatas ambas has dictiones: in quo etiam concordes Germanicos libros habemus: ut etiam in eo quòd O TITE pro OTIO scripsimus. nec tamen adhuc mihi penitus purgata recepta lectio uidetur: uereor autem ne deminuta, & manca sit, quod corrigere non poßumus. Vnum tamen præterea uolumus diligentem lectorem admonere, in nostro illo probatiore codice uocem hanc, ADDIS, non legi, quod perturbatiorem adhuc intellectum facit, & nisi hoc culpa librarij acciderit, magis mutilum esse hunc locum arguit: hoc tamen non recepimus, contenti id admonuisse.

453 Quāquam te nihil fefellisset: uerūtamen expecto, &c.) Veteres codices SED EXPECTO, habent, quam lectionem probauimus, ut VERVNTAMEN, eo quo suprà significatu sæpe à Cicerone accipi docuimus, hic etiam sumptum sit. ostendimus autem id lib. XIIII. in eo loco, Scis quàm diligam Siculos, & quàm illam clientelam honestam iudicem: multa illis Cæsar, neque me inuito,

etsi

etsi Latinitas erat non ferenda:ueruntamen. Ecce autem Antonius,&c. Hic autem cum se gaudere dixisset illi suas literas ante à tabellario redditas, quàm à Quinto F. (illæ enim Atticum admonebant, ne crederet literis suis, quas Q. puer ad eum allaturus erat, eas enim se arbitratu illius patrisq; scripsisse: nec magnopere illis quæ pollicebatur puer, fidem habere) tantum tamen se dicit confidere prudentiæ Attici, ut si priores etiam illæ peruenissent, non tamen id aliquid incommodi allaturum fuerit. quod pulchre ipse animaduersurus esset, cogitaturusq; se hoc petenti puero negare (quo minus scilicet illius probitatis sponsor apud Atticum fieret) non potuisse: non tamen ut id ex animo, & quòd ita sentiret scripserit, se sperare, unquam illum crediturum fuisse, quòd quàm male de puero illo existimaret, sciret. Intulit autem VERUNTAMEN: *quasi diceret, Quamquam sperem te non facile decipi potuisse, tamen commodius fuit ita accidere, ut priores scilicet illæ redderentur, quæ totam rem aperirent: ita enim facilius cogitare poteris quid agendum sit. reliqua ita perspicua, ut nulla declaratione egeant.*

Relinquimus enim pacem ut ad bellum reuertamur.) 458
Hæc pluribus modis uatem, diuinumq; Ciceronem fuisse arguunt: nam & ita accidit ut ariolatus est: & crimini ipsi datum est ab inimicis eum Roma fugisse quòd tranquillum illum statum ciuitatis ferre non posset: turbatis autem rebus, neglectis speciosis illis causis, quas tunc iactabat, libenter ad tumultum, & bellum aduolasse. Q. autem Fusius Calenus apud Dionem, qui cuncta Ciceronis crimina aucupatur, in ea, quam contra ipsum orationem habet, dum Antonium tuetur, accusationibusq; Ciceronis respondet, hoc etiam his uerbis ei exprobrat, ἢ οὐχ ὁρᾶτε

ὅτι καὶ

ὅτι καὶ μετὰ τὸν τοῦ καίσαρος θάνατον ὅτε μὲν τὰ πράγματα ὑμῶν δι' ἀντώνιον ἔτι μάλιστα (ὡς οὐδ' αὐτὸς ἀρνήσασθαι δύναται) κατέστη ἀπεδήμησε καὶ ἀλλότριον καὶ ἐπικίνδυνον ἑαυτοῦ τὸν τῆς ὁμονοίας ἡμῶν βίον εἶναι νομίζων· ἐπεὶ δὲ τεταραγμένα αὖθις ᾔσθετο μακρὰν χαίρειν τούτῳ τε εἰπὼν καὶ ταῖς ἀθήναις φράσας ἐπανῆλθεν.

454 Et quid amas Deiotarum & non amas Eram.) *Quia ueteres omnes, nouosq; codices concordare animaduerti, non uisum est aliquid immutare, quamuis existimem* HIERAM *potius legendum esse: sic enim hunc appellat (ut arbitror) in oratione pro* Deiotaro, *in qua saepe cum nominat: fuit enim is* Regi *amicißimus, eiusq; opera* Rex *in magnis rebus semper usus est: quem etiam cum alijs ad Caesarem pro salute sua deprecanda misit, cum apud eum absens* Deiotarus *causam dixit.* Verba Ciceronis *in peroratione haec sunt, Corpora uero sua pro salute regum suorum hi legati tibi regij tradunt* Hieras, & Blesamius, & *Antigonus, tibi, nobisq; omnibus iam diu noti: eademq; fide, & uirtute praeditus* Dorylaus, *qui nuper cum* Hiera *legatus est ad te mißus cum regum amicißimi, tum tibi probati, ut spero.*

455 Etsi cum processerimus, exploratiora uidebuntur, & *testibus utemur.) Hunc locum inquinatum esse omnes uidere poßunt: quid enim nauigationi cum testibus?* Veteres *codices habent* TESTIS: *nos* TECTIS *castigauimus, ut de tectis nauibus intelligas: modice ut uides, & parce à priscae lectionis uestigijs declinantes. quia tamen falli potuimus, antiquã scripturã testatam reliquimus.*

456 Bruto *cum spem iniecissem de* ὁμοπλοΐᾳ, &c.) *Antiqui libri,* SAEPE: *ubi excusi (spem) habent: ueterem autem lectionem sinceriorem iudicamus.* Inijcere *hic significare*

uidetur

uidetur inter loquendum, quædam breuiter proferre, quæ desiderium nostrum si acute, ut dicta sunt, accipiantur, indicent: quemadmodum hoc uerbum usurpat Trebonius in epistola ad Ciceronem, ubi de Cicerone filio loquitur, Qui cum mihi in sermone iniecisset se uelle Asiam uisere, non modo inuitatus, sed etiam rogatus est à me, ut id potissimum nobis obtinentibus prouinciam, faceret. Miratur igitur Cicero, cum sæpe in sermone Bruto iniecisset se cupere cum eo in Græciam nauigare, illum non cupide id arripuisse. nam ubi ACCIPERE *antea legebatur,* ARRIPERE *emendauimus, autoritate ueterum codicũ adducti, & uerbi huius elegantia, quod optime hic conuenit: nam & æquum censebat pro sua dignitate se quæ sua uoluntas esset, leniter admonere, & Brutum uix percepto eius sensu non modo id facile pati, sed etiam libenter, & cupide expetere debere, seq; eius nauigationis socium offerre. Sic dictum est illud à Chærea in Eunucho, Submonuit me Parmeno ibi seruus, quod ego arripui. Cicero de Orato. lib.* II. *Magistrum autem, quem uellet eligeret: me quidem si audiret, L. Crassum: quod iste arripuit, & ita se facturum confirmauit.*

De legionibus statuerunt ut quidam arbitrantur, &c.) 456
Corrupti hac parte erant omnes formis excusi libri: nos ingenuam, ut putamus, lectionem auxilio uetustorum codicum restituimus: nam DE LEGIONIBUS *partem putamus esse superioris clausulæ: ut, & Ibi id est Venusiæ expectem nuncium de legionibus, intelligamus: statimq; inferatur, Si aberunt ipsæ legiones (ut nonnullorum est opinio) Hydruntem scilicet proficiscar: si neutrum erit* ἀσφαλὲς, *id est si nec Hydruntem petere, nec Venusiæ manere periculo uacabit, eodem reuertar. Legiones autem*

Brundisij,

Brundiſij,& circa ea loca adeſſe rumor increbuerat,quas omnino uitare propter quaſdam ſuſpiciones periculi uolebat Cicero,quemadmodum ex multis locis colligitur:ut ex hoc,qui non multo antè eſt, Iter illud Brundiſium, de quo dubitabam,ſublatum uidetur,legiones enim aduentare dicuntur. Quamuis autem aliquantulum contaminata ſit uetuſta etiam lectio, non tamen tales eam maculæ occuparunt,ut non facile elui poßint.

Ibidem. *Atque utinam te illis.) Illic, habent ueteres codices, quos ſecutus ſum:hæc enim recta eſt(ut opinor)lectio: ut Illic, id eſt Athenis intelligas: ſpem enim ei proficiſcenti dederat Atticus, ſe ante, quàm illinc Cicero diſcederet, Athenas uenturum: nam prius inquit, Deinde tu iam, ut ſpero,& ut promittis,aderis:quod quidem ſi acciderit,omnia nobis erunt meliora. Et non multo antè: Mihi'que aut ſcribe,aut,quod multo malim,adſis ipſe.*

Ibidem. *Cupidius ille meorum.) Legimus interrogantis geſtu,* CVPIDVS ILLE MEORVM? *Græcam autem uocem,quæ diu deſiderata eſt, Germani primi reſtituêre: eandem incorruptam habent noſtri antiquiores libri: quare non dubitandum quin recta hæc ſit lectio. ſignificatus eius planus eſt,& notißimus.*

457 *Ego adhuc uidebo,&c.) Poſtremam hanc uocem manu ſcripti codices paulo antiquiores non habent:& ſanè ſuppleta eſt ab his qui ſtructuram horum uerborum non percipiebant. Quod ſi quæ* κατὰ παρένθεσιν *legenda ſunt, notes, nihil hac lectione clarius, & planius erit, intelligesq́; dictionem illam* VIDEBO *non ſolum inanem, & ſuperuacaneam eſſe, uerum etiam omnem horum uerborum ſenſum conturbare.*

Ibidem. *Sed putabam cum Rhegium ueniſſem,fore, utſi,&c.)*

Diu iac

Diu iacuit hæc ſententia, cum plura Græca uerba deſiderarentur, ſine quibus imperfecta erat. ea primi Germani reſtituêre ex ueteribus codicibus: eandem autem nos lectionem in noſtris exemplaribus reperimus: ſunt autem uerba Homeri *ex* Odyſſeæ I I I. *libro, à* Neſtore *pronunciata cum* Telemacho *loquente,* ὀψὲ δὲ δὴ μετὰ νῶϊ κίε ξανθὸς μενέλαος, ἐν λέσβῳ δ' ἔκιχε δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντας. *Eſt autem tam uarium* Homeri *poëma, quemadmodum omnes ſciunt, ut nihil ferè dici, excogitariq; poſſit, quod uerbis ipſius exprimere non facile ſit ei, qui in ipſius lectione attente uerſatus ſit: olim autem* Romanis *hominibus, nedum* Græcis *tam familiare, & tritum, ut omnes eius ſententias memoria tenerent, & cum uſus illis erat in ſermone proferrent, & ad omnem ſuum ſenſum patefaciendum accommodarent: quod tam planum eſt, & unicuique notum, ut id confirmare non oporteat: ſiquidem in his epiſtolis, & alijs etiam ſuis libris* Cicero *crebro tanquam prouerbia, & ſententias maxime ratas, teſtimonia eius adducit, quod à pleriſque alijs ſcriptoribus etiam uſurpatum eſt: ut* Suetonio, *qui* Homericis *uerſibus concepta mentis ſæpe exprompſiſſe* Romanos Cæſares *narrat. multis autem hoc locis facit, è quibus unum adducemus, qui deprauatus eſt, nec patiemur, quamuis nunc aliud agamus, eum diutius inquinatum manere: eſt autem in* Caligula, *cum inquit,* Interdum cum Capitolino Ioue *ſecreto fabulabatur, modo inſuſurrans, ac præbens inuicem aures, modo clarius, nec ſine iurgijs, nam uox communantis audita eſt,* ἢ μ' ἀνάειρε ἢ ἐγὼ σέ. Sic enim legendum eſt: *non ut in cunctis excuſis codicibus ſcriptum eſt,* ἐς γαῖαν δαναῶν περῶσε. Huius autẽ lectionis *(ne aliquis hæc nos fingere fortaſſe exiſtimet) ea ueſtigia ſuperſunt in*

uetere codice, qui est in Diui Marci bibliotheca, ut qui diligenter ea animaduerterit, queat hanc agnoscere, & ex notis illis ingenuam esse iudicare. Sed ut omnis dubitatio tollatur, Dion de Caligula loquens, eandemque rem diligenter exponens, locum illum Homeri cum pronunciasse tradit. hæc ipsius uerba sunt, τοῖς τε βρονταῖς ἐκ μηχανῆς τινὸς ἀντεβρόντα καὶ ταῖς ἀστραπαῖς ἀντήστραπτε καὶ ὁπότε κεραυνὸς καταπέσοι λίθον ἀντηκόντιζεν ἐπιλέγων ἐφ' ἑκάστῳ τὸ τοῦ ὁμήρου, ἤ μ' ἀνάειρε ἢ ἐγὼ σέ. *Vt autem eadem diligentia remedioque pluribus uulneribus medeamur, quamuis præter consuetudinem nostram longius euagemur, monemur corrigendum esse locum apud Senecam libro primo de Ira: ubi relicto inani spatio uerba eadem desiderantur: sic enim legi debet, Eloquentur aliquid, quod tu magni putes, sicut C. Cæsar, qui iratus cœlo quòd obstreperet pantomimis, quos imitabatur studiosius, quàm spectabat, quodque comessatio sua fulminibus terreretur prorsus parum certis: ad pugnam uocauit Iouem: & quidem sine intermißione Homericum illum exclamãs uersum,* ἤ μ' ἀνάειρε ἢ ἐγὼ σέ. *quanta dementia fuit? putauit aut sibi noceri ne à Ioue quidem posse: aut se nocere etiam Ioui posse. sunt autem* λ. ψ. *pronunciata ab Aiace Telamonis filio cùm descendisset in certamẽ cum Vlysse, in ludis quos Achilles in Patrocli inferijs faciebat. Cùm enim inter eos diu certatum esset: ad neutrumque uictoria inclinaret, eaque res iam Achiuis tædium adferret, impatiẽs moræ Aiax, furorisque plenus, ut id cito certamen finem haberet ita Vlyssem allocutus est:* διογενὲς λαερτιάδη πολυμήχαν' ὀδυσσεῦ ἤ μ' ἀνάειρε ἢ ἐγὼ σέ· τὰ δ' αὖ διὶ πάντα μελήσει. *Esse autem hunc unum ex Homeri uersibus, qui tanquam prouerbia in ore omnium uersari soliti essent, declaratur*

etiam ex epistola quadam Philostrati, in qua hæc uerba sunt, ὡς δὲ θητείαν ὑπῆλθεν πικρὰν εἰς ἔργα θ·ρᾳδιλικὰ καὶ χαμαικοιτίαι καὶ ἡ πρὸς θάλπος καὶ χειμῶνα ἀντίταξις καὶ οὐ μ' ἀνάσπε εἰ ἐγώ σε.

Qui *ἀθανασίαν bene relinquis patriam*) Nescio an in 459
his Attici uerbis mendum aliquod inesse dicam, siue potius ipsa scrupuli aliquātulum habere, quia totum locum non adducat Cicero: idq; obscuritatem hanc procreet. nam certe nonnihil subest, quod non parum molestum est, & sententiam perturbat: nec enim mirum uideri deberet, si ex paucis uerbis ex aliqua epistola citatis, cum ea, quæ antecedebant, aut consequebantur ignota sint, integer sensus nō colligeretur. Alij mendosum locum prorsus esse putantes corrigere conati sunt. Cum his igitur angustijs premeremur, tutius uisum est antiquam lectionem reddere, & exscribere. quare pro relinques, RELINQUE *legimus, ne à uetustorum codicum fide in re dubia discederemus. cum enim uulgata etiam lectio suspecta sit, & incerta, cur non ad illorum potius auctoritatem confugiamus, quàm recentem, & eam parum firmam lectionem tueamur? sed aliud etiam in proximis uerbis Ciceronis diuersum est ab impressis in ijsdem codicibus, quod tamen omisimus, ne ueterem quoq; lectionem cogeremur corrigere: nam nisi eam adiuues, prorsus inepta est, & falsa. ubi enim* PROHIBEBAS *alij habent, in illis* IUBEBAS *est: quod si uelles è duabus posteriorem negationē tollere, fortasse non male faceres. Est enim quando aliqua quempiam agere iubemus, hortamurq;, quæ non probamus: sed illi, periculi, & incommodi alicuius uitandi causa, ut ea faciat, autores sumus.*

Apud Heletem fretum) *Fluuium legendum est: cuius* 460

quidem lectionis non parua uestigia sunt in probatiore nostro exemplari. Heletem autẽ fluuium esse, notißimum est: cuius etiam in quadam ad Trebatium *epistola bis uerbis mentionẽ facit,* Neq; Heletem nobilem amnem deseres.

Ibidem. *Desperationis ac religionis reip.)* Non ipsi primi *depravatum hunc locum esse censuimus: siquidem aiunt* Beroaldum *doctum uirum* RELICTIONIS REIP. *solitum legere: nos magis uitium, & maculam aliquam subesse adfirmare audemus, quàm quomodo castigari, & elui poßit proferre: tam nouum enim auribus meis hoc nomen est, ut id temere recipere, & probare hæream. in antiquioribus exemplaribus eadem ferè lectio est, una tantum litera immutata:* RELIGIONIS *in illis legitur. non multum dißimilis emendatio esset, si* REIECTIONIS *legeres: nec magis à prisca scriptura declinaretur, si quemadmodũ* Capessere remp. *ita etiam* Reijcere remp. Cicero *aliàs dixisset, id est, abijcere curam reipub. & totum se ab eius administratione remouere.* Videndũ *etiam accuratius, an in uerbo illo quod sequitur* FLENTES, *mẽdũ sit, ut puto: cogitandumq; attentius est an* EVNTES *castigari debeat.* Hac *quoq; parte uetustiores codices nihilo recentibus excusisq; sinceriores sunt: quamuis ab illis destituti silere soleamus: tamen hic iterum quid in mentem incidisset, cùm hæc commentaremur, proferre non ueriti sumus.*

460 Prouides *sicui quid debetur)* PROVIDE *legi debere putaui, esseq; hunc locum ex epistola* Attici *ijsdem uerbis repetitum.* Quare *maioribus eum literis, ut neminem amplius fallat, scripsi.* Atticus *enim erat, qui* Ciceroni *famam suam commendabat. cùm enim* Romæ *esset, quæ parandæ, conficiendæq; pecuniæ difficultas esset, uidebat:*

bat: ut diligenter iubeat illum prouidere, ut cum dies pecuniæ ſoluendæ uenerit, ſit unde par pari reſpondeatur. Qui autem accuratius quæ inferuntur uerba attenderit, perſpiciet, ea quæ Attici *eſſe dico, à* Cicerone *prolata eſſe non poſſe: maxime cum conſiderabit, uerbis etiam quibuſdam, nedum ſententiæ ipſi reſpondere: ut cum inquit,* V*t quid poſſem prouidere, in mentem mihi non ueniret: ita enim primo huius clauſulæ uerbo reſpondet.*

Piliam πειράζεσθαι παραλύσει) Nonnulli *quamuis non ſolum uetuſti, ſed etiam noui excuſiq́; codices ita ſcriptum recte haberent, hunc tamen locum deprauarunt: ex nomineq́; quod dandi caſu à priore uerbo regebatur, uerbum infiniti temporis effecerunt: ſtultiſſimeq́;* TENTARE DISSOLVERE, *interpretati ſunt, cum* πειράζεσθαι, *hic, quo ſignificatu ſæpe* Latini *elegantiſſimi autores (tentari) capiunt, acceptum ſit: hi ſunt* Lucretius, Horatius, Cicero *multis locis, necnon* Cæſar *lib.* III. *de bellis ciuilibus: qui ſic inquit,* E*t grauis autumnus in* Apulia, *circunq́;* Brundiſium *ex ſaluberrimis* Galliæ, & Hiſpaniæ *regionibus omnem exercitum ualetudine tentauerat. Sed & Græci quoque eodem ſignificatu Græco hoc ipſo uerbo utuntur.* Strabo *lib.* XVI. πειραζομένης δὲ τῆς στρατιᾶς ἐπιχωρίοις πάθεσιν. &c. 461

Quingentos denarios dat.) Melius, QVIGENOS, *ut habent manu ſcripti codices.* Quod *autem hic* Cicero *denarios,* Dion *cum hanc rem lib.* XLIIII. *narraret, drachmas dixit: ita enim inquit,* ὁ καῖσαρ τοῦ ἀντωνίου δὲ ἐς τὸ βρεντήσιον πρὸς τοὺς στρατιώτας τοὺς ἐκ τῆς μακεδονίας περαιωθέντας ἀφορμήσαντος ἐκεῖσε μὲν ἑτέρους τινὰς μετὰ χρημάτων ὅπως σφᾶς σφετερίσωσι προαπέστειλεν, αὐτὸς δὲ μέχρι καμπανίας ἐλθὼν πλῆθος ἀνθρώπων ἐκ τῆς καπύης μάλιστα Ibidem.

ἅτε καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ᾧ τιμωρεῖν ἔλεγε τήν τε χώραν καὶ τὴν πόλιν ἐληιστῶν ἤθροισεν ὑπισχνεῖτο τε σφίσι πολλὰ καὶ ἔδωκεν εὐθὺς τότε κατὰ πεντακοσίας δραχμάς.

462 Fugiam Romã, ne defideremur) Non poſſum me continere quin ſuſpitionem meam narrem. ualde enim timeo ne in his uerbis aliquid mendi lateat, quam enim FVGIAM ROMAM uim habere poßit non uideo, aut qui locus fugæ Roma illi eſſe potuerit, præcipue cum inferat, Ne deſideremur. quis enim ſic loqueretur, nedum Latini ſermonis parens potius quàm optimus autor? Eſt omnino neſcio quid quod me lædit, perturbatq́; id autem magis cogitare, quàm exponere, & pronunciare poſſum. In ueteribus codicibus parum omnino diſcriminis, ſed tamen nonnihil eſt: FVGAM enim, ubi reliqui FVGIAM, habent. id quamuis magis corruptum eſſe uideatur, tamen adnotare debui, ſicunde lux, quæ tenebras has pelleret, effulgere poſſet.

Ibidem. Centurias Capuæ dinumerat) Longe diuerſius, & melius antiqui codices habent, CENTVRIAT CAPVAE: DINVMERAT. Centuriare enim eſt milites in centurias diuidere. diſtribuebat enim Campanos colonos in centurias: iiſq; pecunias dinumerabat. Hoc & alibi uerbo utitur, Ego cum homines in tribunali Aurelio palàm conſcribi, centuriariq́; uidiſſem, &c.

Ibidem. VI. Arpinum ueni: ad IIII. in Sinueſſanũ) Antiqua lectio ualde diuerſa, quam tamen non recepimus, quia aliquantulum inquinata eſt: nec tamen eam penitus damnamus: nam utra ſincerior ſit, iudicari uix poteſt. Vocis illius ARPINVM, in ea ueſtigium nullum: ita enim eſt, VI. VENI AD ME IN SINVESSANVM. quod ſi pro ueni, VENIT legeretur, ut cum ſuperiore clauſula

sula connecti posset, de tabellarioq; sermo adhuc esset, fortasse non peccaretur. certe uetustiori scripturæ magis propinqua hæc castigatio esset, & fortasse sententiæ non minus congruens.

Hasta ea ægre me tenui.) *Nos aliter hunc locum legimus, & nisi fallimur uerius, ut sic castigaremus, inducti non paucis argumentis, & tamen non sine ueterum librorum auxilio, qui etsi aliquantulum hac parte corrupti sunt, minus tamen sunt, quàm ceteri inquinati. quomodo autem alij emendare conati sint, qui uolent facile uidebunt: omnes enim hunc locum uitiosum esse existimauerunt. Probat Attici iudicium de Sicca, polliceturq; se non aliter, quàm ipsi uisum sit facturum: fatetur tamen, uix potuisse se continere, quin, dum Antonij uitam, moresq; perstringeret, Siccam quoque accusaret: putamus enim de oratione aliqua intelligere, quam in Antonium scripserit: & quam postea in II. Philippicam iniecit: licet ne emanaret omni diligentia tunc cauerit: nanque in ea Antonio exprobrat quæ hic se in illum dicturum esse comminatur, ut cum inquit, Sed hoc idcirco commemoratum à te puto, ut te infimo ordini commendares, cum omnes recordarentur libertinum generum, & liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuisse. Quãuis in prænomine, quod uitio librariorũ potuit accidere, in alterutro erratũ sit. Sed etiã in IIII. eandẽ rem, ut arbitror, etsi obscurius, tãgit, Quæ porrò amẽtiæ sunt, cũ dicere aliquid de uxorũ ignobilitate cuius pater Numutoriã Fregellanã proditoris filiã habuerit uxorẽ, ipse ex libertini filia susceperit liberos?* 463

Tantum ut sciam πᾶλυς παῖδ'ων sine uallo Luculla- no, &c.) *Pluribus maculis hic locus inquinatus erat, quas quantum in nobis fuit, deleuimus, atque id antiquorum* 463

codicum autoritate suffragante : παῖδες παίδων pro posteris frequenter usurpari ab optimis scriptoribus notißimum est: nam Plato plurimis locis eo prouerbio utitur, & Aristoteles primo libro πολιτικῶν. Originem autem duxisse ex Homeri hoc uersu λ. γ. arbitramur, καὶ παῖδες παίδων τοί κεν μετόπισθε γένονται. quem fortasse Virgilius interpretari uoluit, cum inquit, Et nati natorum, & qui nascentur ab illis. Lucilium autem in suis Satyris summa libertate nobiles etiam homines maledictis insectatum esse quis nescit? unde ab eo qui illum æmulatus est, dictum fuit, -secuit Lucilius urbem Te Lupe, te Muti, &c. Dicit igitur Cicero nihil opus fore stilo Lucilij, ut posteri sciant Antonium ex C. Fadij filia liberos suscepisse: sine eo enim orationem suam effecturam ut hoc futuris gentibus innotescat. Eadem forma dicendi utitur Varro in sermonibus de agricultura, Nonne item L. Albutius homo ut scitis, adprime doctus, cuius Luciliano charactere sunt libelli, dicebat, &c. In antiquioribus codicibus VALLO quoque legitur ut in impreßis, quod solum mihi molestiam exhibet: reliqua nostræ lectioni conueniunt. id nos quàm potuimus parcißime castigauimus.

Ibidem. Moriar nisi facere.) Locus uti uidetur, mancus, & deminutus. In ueteribus sic legitur, MORIAR FACETE NISI. Ab ijs destitutus, quorum ope in dubijs rebus plurimum utor, quid faciam non habeo. optandum uidetur ut integriores aliqui codices reperiantur: aliter non uideo quomodo huiuscemodi loca restitui poßint.

Ibidem. Εἴθε μοι μυρίον.) Sincerior lectio est, quam ego ex antiquis exemplaribus hausi, ita recte in illis conseruatam ut prorsus omni macula uacet. Eadem autem hæc sententia est atque illa, quam lib. II. harum epistolarum Latinis

uerbis

uerbis sic exprimit de Catone loquens, Qui mihi unus est pro centum milibus.

Quod uereris ne, &c.) Diu uox Græca hic desiderata *est, uacuaq́; illi sedes relicta quo recipi posset, siquando inueniretur. Græci characteres, qui in antiquis libris reperiuntur, cõturbati, et peruersi sunt.* Eosdẽ *quos nos aut ualde similes, suspicor* Germanos *in suo antiquo codice habuisse ex his uocibus quas scripserunt: nec tamen probo illorum castigationem: sic enim legunt,* διδὼς λίχος. *Ipse potius* ἀδολίχος *legi debere iudicaui: ita enim loquax, nugaxq́; appellatur. timebat enim* Atticus, *ne* Ciceroni *loquax uideretur quòd longiores epistolas scriberet: quod negat* Cicero. Veruntamen *quia ueterem scripturam aliquantulum deformatam emendare opus fuit, uolui illam, ut est in antiquioribus tradere: itaque cum fide eam descripsi, ut si forte in hoc deceptus essem, posset ab alijs doctioribus hic locus felicius corrigi: est autem hæc,* Δ Ι Δ Ο Ε-Λ·Ε C Χ Ο C. *Quomodo à librarijs peccatum esse iudicarim, nunc omnes uidere possunt.* Valde *autem similis est primæ literæ forma quartæ in antiquo nostro exemplari: nec mirum in hoc Græcæ linguæ rudes librarios errasse: si enim quæ media latera secat, lineam, ad extremas ipsorum partes deduxeris, sicq́; latera ipsa coniunxeris, ex alpha triquetrum feceris, qua figura quarta apud Græcos litera notatur, si maiores literas quibus prisci illi usi sunt, quibusq́; semper in antiquioribus* Latinis *libris* Græcæ *uoces scriptæ inueniuntur, consideres.* **Ibidem**

Quo Rubriana *potius, quàm quo* Scipionis.) *Locus ualde obscurus, &* *(ut arbitror) deminutus: sunt autem, nisi fallor, plures maculæ in his paucis uersibus, quæ uix elui possunt sine meliorum codicum auxilio: nam ubi paulo* **Ibidem**

H 5 *post*

pòst CONTRA CIVIS IN ACIE, *in antiquis exemplaribus* PER CONTRA *scriptum est: quod potius arguit laceros, & male habitos esse omnes hac parte libros, quàm ullam opem afferat, quo facilius uera lectio inuestigari poßit.* Non *ueritus sum hoc etiam notum facere, quamuis absurdum, & manifestò deprauatum sit: raro enim inueni in antiquiore, & probatiore illo huiuscemodi labes lapsusq́;, quin aliquid in uulgari lectione uitij eo loco sit: nam alioqui est etiam interrupta, & undequaq; suspecta recepta lectio.*

463 *O Tite tibi prodesse lætor)* Nihil *discrepant ij, quos uidi antiqui codices ab excusis, nec aliquid desiderari arbitror, quanquam alij ante hæc uerba tres dictiones addiderint, sic legentes,* Librum *illum meum ò* Tite, *&c.* Integram *igitur esse receptam lectionem puto: sententiamq́; hanc ex ea elici non inelegantem, neq; insuauem: ut cum ab eo* Atticus *quæsisset qui essent illi qui tantopere* Antonio *familiares essent, his uerbis ipsi respondeat,* O Tite *tibi prodesse lætor, id est magnam capio uoluptatem cum aliqua ratione tibi prosum, & uoluntati tuæ morem gero: statimq́; exponat, quod* Atticus *scire cupiebat de* Anagninis *illis, de quibus etiam loquitur in* II Philippica *his uerbis,* Presertim *cum duos secũ* Anagninos *haberet* Mustelam, *&* Laconem, *quorum alter gladiatorum est princeps, alter poculorum.*

464 Visum *est non* ἀνοίκειον *) Sic legendum sine dubio est.* Olim *hic etiam locus deminutus erat* Græcæ *uocis defectu: quam primi* Germani *restituerunt, & nos quoq; in nostro antiquiore libro inuenimus.* οἰκεῖον *proprium, accommodatumq́; significare nemini ignotum est, contrarium autem* ἀνοίκειον. *quare hoc loco,* Visum *est non* ἀνοίκειον,

Visum

Visum est accommodatum significat, & maxime congrues. Aristoteles etiam libros de moribus ad Nicomachũ filium misit. Græca hac uoce utitur Plutarchus in commentario, quo Apollonium consolatur de obitu filij, pro Incõmodum, & importunum: sic enim inquit, τότε μὲν οὖν ὑπὸ τὸν τῆς τελευτῆς καιρὸν ἐντυγχάνειν σοι καὶ παρακαλεῖν ἀνθρωπίνως φέρειν τὸ συμβεβηκὸς ἀνοίκειον ἦν παρειμένῳ τότε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῆς παραλόγου συμφορᾶς.

De M.Cæcilio dilucide) *Veteres codices* DE MYRTILO: *quod etiam Germani obseruarunt. De hoc ipso, ut puto, in antecedente libro agit, Sed perscribe quæso quæ causa sit Myrtilo: pœnas quidem illum pepẽdisse audiui, &c. nihil autem de eo amplius inueni.* Ibidem

Si Valerius Mitres ad me nomina gratiosorum miserit) Sunt sanè in hoc etiam nomine antiqui codices deminuti, ita tamẽ, ut nõ paruum sinceræ lectionis uestigiũ retineãt: sic enim habẽt, IN TRES: *quare (interpres) emẽdaui. De Valerio hoc interprete etiã primo libro harũ epistolarum agit, De eo mihi Valerius interpres nũciat, &c.* Ibidem

Meq; Torquato, &.) *Hic locus deprauate in impreßis legitur, sed in manu scriptis non recte, ita tamẽ ut si primã literã tantum permutes, cum lectione quã in nostro uides, eorũ scriptura cõueniat: nã Torquati secundo casu in illis etiã est. mihi sic castigare tutius uisum est, quàm ut alij fecerũt, qui totis permutatis dictionibus sẽtẽtiã lõge diuersam excogitarũt, & ut arbitror nõ ualde hic accõmodatã.* 465.

Bonam enim unde ἡρακλεώτης, &c.) Nos BONVM ANIMVM *accedentibus nostræ opinioni eruditis quibusdam uiris emendauimus: nam quæ sequuntur, ut inueni mus in antiquis libris, ita scripsimus. appellat autem negotia falsa, plena salis, & facetiarum.* 465.

466 Ecce tibi altera, qua ortaris παρ᾽ ἠνεμόεντα μίμαντα) Primi Germani locum hunc restituerunt, cum antea inane spatium relictum in impreßis esset, ubi Græcæ uoces esse debebant. quo firmius autẽ credantur uera esse uerba quæ restituta sunt, & huius loci legitima, testamur & nos ea in nostro codice inueniri. Sumpta sunt ex Odysseæ libro III, ubi à Nestore pronũciantur cum Telemacho loquẽte. narrabat autem ille reditum Græcorum à Troia. Ea nunc Cicero, ut mos ipsi est, ad suam sentẽtiam accommodat, non seruans ordinem quo apud Homerum dicuntur, sed ut commodum sibi fuit pronuncians. uerba Nestoris hæc sunt, ὀψὲ δ᾽ ἢ δὴ μετὰ νῶι κίε ξανθὸς μενέλαος. ἐν λέσβῳ δ᾽ ἔκιχε δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντας, ἢ καθύπερθε χίοιο νεοίμεθα παιπαλοέσσης. νήσου ἐπὶ χυρίης αὐτὴν ἐπ᾽ ἀριστέρ᾽ ἔχοντες, ἢ ὑπένερθε χίοιο παρ᾽ ἠνεμόεντα μίμαντα. Descripserat autẽ Ciceroni Atticus iter quod tenere debebat, cum Romam ueniret, ut pericula uitaret. Vbi autem in Homero αὐτὴν est, ipse Appiam posuit. quæ autem loca intelligat per ea nomina, difficile (ut arbitror) est scire.

469 Nos autem eius uoluntatem ante Id. Decemb. sciemus, &c.) Antiqui codices uulgatis mendosiores uidẽtur: cum tamen (quamuis aliquantulum contaminati sint) sinceræ lectionis uestigia nõ parua retineant. PERSCIEMVS enim habent, cum PERSPICIEMVS (nisi fallor) legendum sit. quod qui diligenter attenderit, facile animaduertet. Quod autem sequitur, IN CASCA: male alij cum insequenti clausula coniungebant, cum huic hærere debeat. Nos, inquit, uidebimus Octauiani uoluntatem in Casca, id est in negotio Cascæ. nam si Cascæ fauisset, ut tribunatum, quem à Cæsare dictatore habuerat, gereret, bene omnino de illo existimari posse iudicabat: magnũ enim

esse

esse putabat Cicero argumentum, signumq; praeclari eius in remp. animi, si hoc fecisset. nã paulo supra dixit in hanc sententiam, Certißimum esse uideo discrimen Cascae nostri tribunatum. indignum autem uidebatur Caesarianarum partium hominibus Cascam honores illos gerere, quos ab eo obtinuerat, in quem postea tam ingratus, & crudelis fuisset. Exprobrauit autẽ hoc Antonius in epistola, quam scripsit Hirtio, & Caesari, quòd Cascam scilicet Tribunatum gerere paßi essent.

Non potui ut consueueram rescribere) Antiqui hic co dices CONSVERAM habent: hoc enim uerbum non solum poetae, sed etiam qui prosa oratione scripserunt, saepe κατὰ συγκοπὴν pronunciant. id ego non semel in manu scriptis libris obseruaui. Sunt etiam proxima uerba parũ purgata, & integra ut puto: ea multi multis modis conati sunt emendare. ipse uulgatam lectionem, quamuis suspecta mihi sit, retinui, eandem enim in manu scriptis inueni: quare non temerè reiiciendam censui. 469

EX LIBRO QVI LVCVLLVS INSCRIBITVR.

MAGNVM ingenium L. Luculli, &c.) Subtiliter, & eleganter disputatum est à diserto, & eloquẽte uiro in epistola quadam sua, quomodo inscribendi sint libri Ciceronis, in quibus quaestiones Academicae explicantur. Quid autem ille postea de eo statuerit, omnes scire arbitror. ego tamen non studio concertandi ductus, neq; quo ab aliquo libenter dissentiam, sed ueri inueniendi Pag. 26.

niendi cupiditate incensus, non ueritus sum ab illius iudicio leuiter declinare: itaq; librum, quem ipse primæ editionis secundum appellauit, Lucullum uocandum censui: me autem hoc non temere fecisse, nunc conabor ostēdere. Primum non solum omnes manu scripti codices pro me sunt, sed etiam multi impreßi, in quibus Lucullus hic liber nominatur: eorum autem magni apud me ponderis semper autoritas fuit, non cōtemnendis præsertim rationibus cōprobata. Præterea Cicero ipse testatur se librum scripsiße Lucullum appellatum: cuius procemium laudes ipsius contineret: qui locus cum, cum studiose plures epistolarum libros ob hoc euoluisset, præterijt: nā si ab ipso animaduersus esset, perspicuè uidisset hoc legitimum esse huius libri nomen, nec ei opus fuisset primam & secūdam editionem excogitare: hæc enim Ciceronis uerba sunt lib. XIII. ad Atticum, Torquatus Romæ est, iußi ut tibi daretur, Catulum & Lucullum (ut opinor) antea: his libris noua procemia sunt addita, quibus eorum uterque laudatur. Quomodo autem uir aliquis magnificentius laudari poßit, quàm Lucullus his paucis paginis, existimare non possum. Quòd uerò Catulum & Lucullum dicit, ambos hos libros coniungēs, Catulumq; ante Lucullum collocās, cognoscitur ex multis locis ex hoc libro, quem Lucullum debere appellari adfirmamus, hunc posteriorem sermonem fuiße: alium autem, qui hunc præcederet priore die à Catulo in sua uilla eße habitum, quem item Cicero literis mā dauit, & Catulum (ut opinor) appellauit: interijt tamen ille, & grauiore fortunæ conditione usus est, quàm germanus suus frater. Inscripsiße autem multos libros Ciceronē more Platonis, & omnium ferè ueterum, nomine eorum qui in libris illis disputabant, compertum omnes habere

puto:

puto: nam omni ratione qua potui, semper amicos sibi homines, necessariosq́; celebrare, & illustrare non destitit: quin & à mortuis etiam laudatis uiris, nec Romanis modo, sed etiam Græcis, eos quandoq; nominauit. nam Ciceronem testem citatum in Protagora memini me legisse. Plutarchus autem in uita Luculli apertius adhuc, manifestiusq́; totam hanc rem docet: narrat enim eum ualde uetere Academia delectatum esse: summaq́; diligentia amicum sibi, familiaremq́; fecisse Antiochum illum Ascalonitam, qui ualde scriptis Ciceronis celebratur: quem tunc ea ratio, & disciplina acerrimum defensorem, & patronum habuerit, & à quo instructus Lucullus Ciceronis, ceterorumq́; Philonis auditorum in disputationibus impetus sustinebat. Philo enim nouæ Academiæ amore tenebatur, quæ tunc maxime eius ingenio florebat. Ciceronem etiam pulcherrimum librum idem scripsisse tradit, qui has disputationes complecteretur, in quo induxerit Lucullum suscipientem defensionem καταλήψεως, quam ipse perceptionem aut cognitionem uocat: quum sibi contrarias partes imposuisset, nomenq́; illi Lucullo esse apertißime declarat. Esse autem hunc de quo disputamus, librum, quem Plutarchus intelligit, dubitari non potest, nisi ab eo qui eum non legerit: multis enim & perspicuis argumentis id manifestum est. Quintiliani quoque testimonium non mediocriter hanc rem confirmat: cuius in III. libro hæc sunt uerba, Et M. Tullius non dubitauit aliquos suos libros iam editos, alijs postea scriptis ipse damnare, sicut Catulum, atque Lucullum, & hos ipsos, de quibus modo sum locutus artis Rhetoricæ. Sperauit autē se Cicero duos hos posse extinguere & abolere.

Quare

Quare cum illos antea Catuli & Luculli nomine inscripsisset, posteaq; ad Varronem transtulisset, inquit, Catulo & Lucullo alibi reponemus. Videbatur enim sibi illis iniuriã fecisse, cum id quod iam eis tribuerat, quodq; eorum quasi iure factum erat, eripuisset. quamuis enim alij quoque in illis libris nobilißimi homines inducerentur, ut ipse de Hortensio testatur: hi tamen duo præcipue in hoc nouo Ciceronis consilio damnum faciebant, quibus desponsi, & consecrati libri ipsi erant, & à quibus denominabantur. sed aut difficultate illos abolendi uictus est Cicero, aut non incommode quoq; eos in uita posse uersari cogitauit. quare nihil necesse fuit nouos libros scribere, quibus Catulum & Lucullum compensaret, sed illos potius concinnauit, ac quibus rebus potuit, expoliuit: nam noua illis procemia adtexuit, quibus eorũ uterq; (ut ipse inquit) laudaretur. Voluisse autem primo Ciceronẽ duos illos libros, quos non probabat, tollere, nemini dubiũ esse potest: nam ipse ad Atticum sic scripsit, Tu illam iacturam feres æquo animo, quòd illa, quæ habes de Academicis, frustra descripta sunt. Cum ipsemet tamen non multo pòst, mutato consilio eosdem illos nouis tantum procemijs auctos, describendos dare non dubitauerit: quod manifestum fit ipsius uerbis quæ suprà adduximus. Hæc omnis mea est de hac re opinio: magna autem laude, meo iudicio dignus est (quicunque ille fuit) qui tam erudite, & belle de his libris in epistola sua disputauit. is enim primus studio, & diligentia sua ordinem & tempora illorum aperuit, atque explicauit: cum antea omnes in turpi eius rei ignoratione uersarentur. quòd si tria trium locupletissimorum testium dicta notasset, quæ à me recitata sunt, & quæ perspicuè docent quod in eius disputatione desiderari po

ri poterat, omnem ſanè huius rei ueritatem luculenter indagaſſet.

Parmenidem Zenonem:) Vetus lectio potius XENOPHANEM: ſed & hoc ipſo in libro cum ſermoni Luculli Cicero reſpondet, eoſdemq; ueteres phyſicos, quos ille nominatim expoſuerat, appellat, poſt Parmenidem Xenophanẽ ponit. Parmenides, Xenophanes minus bonis quãquam uerſibus, ſed tamen illis uerſibus increpant eorum arrogantiam, quaſi irati: qui cum ſciri nihil poſſit, audeant ſe ſcire dicere. Præterea ſcimus ex Laertio in uita Pyrrhonis, qui hãc philoſophiam acerrime defenſitauit, & nouæ familiæ à ſe nomen impoſuit, ſolitos eius ſectæ æmulos Xenophanem Colophonium hunc in ſuis numerare, cum his uerbis certi aliquid homines ſcire poſſe negaſſet, καὶ τὸ μὲν ὦν σαφὲς οὔτις ἀνὴρ ἴδεν οὐδέ τις ἔσαι εἰδώς. Sed illi etiam Zenonem Eleatem pro ſe ſtare affirmabant. quid enim hic habere explorati potuit, cum motum ſuſtuliſſet? auditor autem fuerat Parmenidis hic Zenon. Quare ſi Colophonium intelligas, & non Citieum illum principem Stoicorum, cuius crebra eſt mentio, poteſt etiam uulgaris lectio defendi. Cicero itidem alibi in hoc libro Zenonem Parmenidi ſubiungit: ego tamẽ priſcam ſcripturam ſinceriorem iudicaui. 33

Quia nobiſmetipſis modo ceruleum uidebatur, mane flauum:) Nonnulli exiſtimauerunt in his uerbis mendum eſſe, quòd animaduertiſſent apud Non. Marcellum in dictione RAVVM, citari Ciceronis è libro quarto Academicorum locum qui eandem penitus ſententiam retinet, aliquantulum immutatis uerbis & maxime quòd ibi RAVVM pro CLAVVM ſumptum eſſet. maiorem enim fidem Nonio habendam eſſe cenſebant, qui ea parte 75

uix deprauatus esse poterat, & qui falsò exemplum illud Ciceronis adposuisse existimandus non est, quàm contaminatis, & laceris Ciceronis exemplaribus: nemo tamen receptam Ciceronis lectionem aboleuit, quam ego quoque conseruaui, quia in cunctis manu exaratis ita scriptum esse obseruaueram. Vt tamen hunc scrupulum, qui multis molestus fuit, coner auellere, quid sentiam de hac re exponam. Planum iam factum est bis omnem Academicam quæstionem Ciceronem libris suis explicasse, primo duobus, iterum quatuor libris de ea confectis: in quibus tamen eædem res, sententiæ'que tractarentur: sed in posterioribus, ut ipse refert, breuius, melius, splendidius. Potuit igitur fieri, ut cum idem locus in ambabus editionibus tractandus esset, aliquantulum uariatis uerbis expositus fuerit, & ut hic locus qui est in Lucullo, de quo disserimus, quemadmodum est in omnibus nouis, ueteribusq; codicibus, ita legi debeat, & Nonius eum citet, qui in illis, quos ad Varronē misit, inclusus fuerit. nam si ulla fides haberi potest Marcelli ipsius uulgatis exemplaribus, in IIII Academicorum exemplum, quod ipse adducit, esse traditur. Sic puto defendi posse receptam in Lucullo lectionem, & testimonium Nonij non improbari.

89 *Sed ubi Socrates, ubi Aristoteles ista tetigit:*) Nullo modo SOCRATES *legi potest: aduersatur enim ei, quod paulo suprà dixit, Non quòd mihi displiceant, sunt enim Socratica pleraque. Nihil autem Socratem scriptum reliquisse quis nescit? Quare cum antiquis libris* XENOCRATES *legendum est: hi enim duo Platonicæ disciplinæ uicarij extiterunt. Academici ab hoc, ab Aristotele Peripatetici cognominati sunt. Aperit adhuc magis hoc,*

quod inquit, Hos *enim quaſi eoſdem eſſe uultis: nam illos ex eodem fonte ortos leuiter inter ſe diſſentientes multi idem re ſentire exiſtimabant. Cicero in hoc libro de* Platone *loquens,* Alter *quia reliquit perfectiſsimam diſciplinam,* Peripateticos, *&* Academicos *nominibus differentes, re congruentes.*

E LIBRIS DE FINIBVS BONORVM ET MALORVM.

Hæc uerba libri III. *de finibus ſic leguntur in codicibus ab Aſulano impreſsis, qui putantur ceteris emendatiores,* Cumq; *duæ ſint artes, quibus perfecte ratio, & oratio compleatur, una inueniendi, altera diſſerendi, hanc poſteriorem &* Stoici, *&* Peripatetici, *priorem autem illi egregie tradiderunt,* Stoici *omnino ne attigerũt quidem. cum in cunctis manu ſcriptis & in reliquis ferè formis excuſis ubi illi habẽt* STOICI OMNINO, *&c.* HI OMNINO *legatur: quod ab illis factum arbitror qui libros eos correxerũt. Cum enim alibi neq; apud* Latinos, *neq; apud* Græcos *fortaſſe autores hanc locutionem obſeruaſſent, & duriuſculam iudicaſſent, deprauatã eſſe exiſtimarunt, quòd ſcilicet per* ILLI, Peripateticos *intellexerit: quæ dictio propinquior erat, & de quibus poſtremo locutus fuerat: per* HI *uerò* Stoicos, *quæ remotior. cum contrà plerunque fieri ſoleat. nam quin ita uerba illa intelligi debeant, dubium eſſe non poteſt.* Quis *enim neſcit* Stoicos *diſſerendi rationem, id eſt dialecticam diligenter perſecutos eſſe: inueniendi uero artem, id eſt topicam totã reliquiſſe? docet hoc etiam* Cicero *in initio ſtatim* Topicorum, *ut alios nunc autores taceam.* Ego 207

cum rectam esse iudicem, antiquam lectionem in suum locum reuocaui. animaduerti enim sæpe sic luculentos scriptores dixisse, ut Ciceronem pro Roscio Comœdo, Quid est quòd negligenter scribamus aduersaria? quid est quòd diligenter conficiamus tabulas? qua de causa? quia hæc sunt menstrua, illæ æternæ: hæc delentur statim, illæ seruantur sanctè: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ existimationis fidem, & religionem amplectuntur: hæc sunt deiecta, illæ in ordinem confectæ. Et Terentium Phormione, *Quia non rete accipitri tenditur, neq; miluio, Qui male faciunt nobis: illis, qui nihil faciunt, tenditur. Quia enim in illis fructus est, in his opera luditur. Græcos uero autores si diligenter attẽderis, passim inuenies ita esse locutos. duo nunc Aristotelis exempla proferam, quæ mihi notaui dum libros eius de anima quos* Franciscus Verinus *doctißimus, & sanctißimus senex interpretabatur, studiose audirem: libro secundo,* ἔστι δ' ὡς ἤδη λέγομεν ἐπιστήμονα τὸν ἔχοντα τὴν γραμματικὴν ἑκάτερος δὲ τούτων οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον δυνατός ἐστιν ἀλλ' ὁ μὲν ὅτι τὸ γένος τοιοῦτον καὶ ἡ ὕλη ὁ δὲ βουληθεὶς δυνατὸς θεωρεῖν ἂν μή τι κωλύσῃ. *Et libro* III, διατὶ γὰρ οὐχ ἕξει ἢ γὰρ τῇ ψυχῇ βέλτιον ἢ τῷ σώματι νῦν δὲ οὐδέτερον ἡ μὲν γὰρ οὐ μᾶλλον νοήσει, τὸ δὲ οὐδὲν ἔσαι μᾶλλον δι' ἐκεῖνο.

268 *Quem Tyberina decursio festo illo die tanto gaudio affecit, &c.) Meliores codices* DISSENSIO, *nõ* DECVRSIO *habent. Sed quid prodest hoc animaduertisse, cum locus sit adhuc corruptißimus? Quare recte fuit in Asulana editione, ut deprauatus, & mancus, notula signatus. agitur autem de re (ut opinor) obscura, & parũ ab antiquis autoribus (quod sciam) pertractata. Quid enim iuxta Tyberim, quod tantopere delectaret, gaudioq; afficeret,*

afficeret, gereretur, non mihi ualde compertum est. Declaratur autem uerbis Ciceronis magnas omnino corporis uoluptates eo loco capi solitas, & eas quidem certo quodam die, quem festum ob eam rem agebāt. Existimo sanè posse fieri ut aliquis qui maiore studio, diligentiaq; ritus, & mores antiquorum obseruarit, aliquid quod hūc locum illustret, inuenerit, & hæc causa fuit cur adnotarem: proposita enim hac quæstione, aut qui hoc deprehenderit, alios docere animum inducet, aut aliquorum ingenia ad id inuestigandum excitabuntur. Epigramma quoddam (ut quod ego hactenus indagaui, in mediū proferam) satis argutum, & elegans, sed parum integrum & purgatum Virgilij nomine legitur: in quo significatur turpes quasdā, & obscœnas uoluptates propè Tyberim exerceri solitas esse, ut de eadem fortasse re hìc intelligi debeat, quod tamen non adfirmo: nihil enim mihi de hoc compertum est. uersus eius epigrammatis in quibus de obscœno hoc lusu mentio fit, hi sunt,

Non me uocabis pulchra per Cotyttia
 Ad feriatos fascinos:
Nec dein mouere lumbos in rotulam
 Prensis uidebo altaribus
Flauum prope Tyberim, & olentis nauticum
 Vocare: ubi adpulsæ rates
Stant in uadis cœno retentæ sordido,
 Macraq; luctantes aqua.

Cotyttia autem sacrificia fuisse à dea Cotye, quam Thraces præcipuè colebant, à Politiano quondam declaratum est, cui nocturnis peruigilationibus operabantur. Fuerunt autem ea ab Atheniensibus recepta: nescio tamen an Romæ quoq; coli, celebrariq; sint solita. Paulum autē

Aemilium ab expeditione contra Persen Macedonum regem redeuntem, Romam Tyberi intrasse cum omni pompa, tanquam si triumphum ageret, diligenter docet Plutarchus extrema parte eius uitæ: quanuis locus ille mutilus, fractusq; sit.

EX LIBRO PRIMO
TVSCVL. QVAEST.

Pag. 286 Emori nolo, sed me esse mortuum nihil æstimo. *Græcum uersiculum Epicharmi, qui nõ ualde dißimilem sententiam habet, repperi. An autem sit quem hic Cicero expreßit, affirmare non audeo: nec tamem uehementer negauerim. is est apud Sex. Empyricum cap. quo disserit* ὅτι τὸ περὶ τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς μέρος τῆς γραμματικῆς ἀσύστατόν ἐστιν. *est autẽ sermo de Epicuro:* τὸν δὲ θάνατον ὅτι οὐδέν ἐστι πρὸς ἡμᾶς Ἐπίχαρμος αὐτῷ προσμεμήνυκεν εἰπών, ἀποθανεῖν ἢ τεθνάναι οὔ μοι διαφέρει. *Posterior certe pars nõ potuit elegantius, aut fidelius reddi: priorũ uerborum intellectus aliquantum à Græca sententia diuersus est. Potuit eam sententiam Cicero magis amare, ut sibi tunc aptiorem: nec enim tanta religione è Græco ille uertebat, quãta faciũt huius ætatis interpretes, qui ita sententijs, & uerbis eius autoris, quem in Latinum conuertunt, addicti & consecrati sunt, ut tantulum ab illis declinare nefas esse putent. & fortasse recte in multis autoribus: quanuis non in omnibus: nec enim omnia eodem modo tractari debent.*

289 *Si aër est, fortasse dißipabitur:) Sermo est de animo, id est* περὶ ψυχῆς. *Exponit autem uarias diuersorum opiniones de eius natura. Quanuis igitur sententia eadẽ sit:*

quia

quia tamē alia ab hac recepta, uetusta est lectio, uisum est hoc non praeterire. Pro AER *enim,* ANIMA *est in manuscriptis: quod sanè sincerum esse puto. animaduerti enim in laceris illis partibus quae restant libri de uniuersitate, animam etiam pro aëre sumptam esse: sed hoc in antiquis exemplaribus perspexi: nam in uulgaribus idem quod hic mendum inolcuerat. In illis autem sic legitur,* Quod tum eueniet, cū illa quae ex igni, aqua, anima, atq; terra turbulenta, & rationis expertia insederint, ratione depulerit. *Capi autem ibi animam pro aëre dubium esse non potest, cum quatuor ea quae appellantur elemēta nominentur: sed ex Graeco praecipue codice manifestum fit, ubi illa eodem ordine exponuntur: & non multo infrà in ijsdem,* Particulas ignis, & terrae, & aquae, & animae à mundo, quas rursus redderent, mutuabātur. *Cum autē Aer Graeca uox sit, quanuis usu recepta pòst fuerit à Latinis, uerisimile est suam etiam, & propriam quādam eos habuisse, qua illud elementū appellarent ante quàm hanc à Graecis mutuarentur. eam autem ego existimo hanc fuisse, cuius fortasse uario multiplicíq; significatu offensi, Graeca uti maluerunt. Quanuis autem omnibus notum esse poßit (aerem) Graecum nomen esse, ut tamen certius hoc sit, docet Cicero libro* II. *de* Natura deorum *his uerbis,* Principio enim terra sita in media parte mundi, circunfusa undique est hac animali, spirabiliq; natura cui nomen est aer. Graecum illud quidem, sed receptum tamen usu à nostris: tritū est enim pro Latino. *Item in particula primi libri quae restat librorum* Academicorum *ad* Varronem. Itaque aer quoque (utitur enim pro Latino) ignis, aqua, & terra prima. *Adeo autem iam tunc inualuit Graecum huius elementi nomen, ut saepius Grae-*

uenenum, ut sitiens, obbibisset:) Cuncti ueteres codices OBDVXISSET *habent: quin & Germani ita quoque & ipsi adnotant, ut qui ex aliquo antiquo exemplari id hauserint. Tanta est autem uarietas huius uerbi significatorum, ut mirum etiam uideri non debeat, hic pro (celeriter absorpsisset) ut puto, positũ esse. cur enim credendum facile sit omnibus libris idem mendum insedisse? alijs autem fortasse locis eãdem uim habere uerbum id inuenietur. nam lib.* X V I. *ad Atticum, nescio quid simile omnino sonat, cum inquit,* V I I I. *Cal. igitur ad Sicam, ibi tanquam domi meæ scilicet: itaque obduxi posterum diem. Tãtopere enim se ibi delectatum esse, & tam commodè dicit mansisse, ut posterum etiam diem penè contra uoluntatem suam ibi consumpserit. omnino existimo locum ita legi debere, & hanc rectam esse lectionem: olet enim ea quiddam sincerũ prorsus, & elegans, quanuis aperte uim & rationem eius explanare non possim. Hic autem miserabilis Theramenis exitus accuratè narratur à Xenophonte lib.* I I. *de rebus Græcorum, nam & ille hominem admiratur, qui tam forti, & læto animo de uita discesserit, ut iocari etiam in extremo spiritu potuerit. Quare non inutile esse arbitror cum eundem locum ambò hi præclarissimi autores diligenter pertractent, uerba hic Xenophontis apponere, quæ sunt hæc,* καὶ ἐπεί γε ἀποθνήσκειν ἀναγκαζόμενος τὸ κώνειον ἔπιεν, τὸ λειπόμενον ἔφασαν ἀποκοτταβίσαντα εἰπεῖν αὐτόν, κριτίᾳ τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ. καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἀγνοῶ ὅτι ταῦτα ἀποφθέγματα οὐκ ἀξιόλογα, ἐκεῖνο δὲ κρίνω τοῦ ἀνδρὸς ἀγαστὸν τὸ τοῦ θανάτου παρεστηκότος μήτε τὸ φρόνιμον μήτε τὸ παιγνιῶδες ἀπολιπεῖν ἐκ τῆς ψυχῆς. *Quod autẽ Græci uno uerbo cõprehendunt* τῷ ἀποκοτταβίζειν *scilicet (nam propter hoc etiam non incom-*

modum fuisse puto hos locos contulisse) Cicero ipse coactus est pluribus uerbis exprimere. Erat autem lusus quidam in conuiuijs Græcorum, quem κότταβον appellabant
379 talis, Collocabant uas in medio, & reliquum uini quod erat in poculo cum biberant, ita in illud proijciebant, ut magnum sonum ederet. Pleni sunt Græcorum libri huius nominis, & moris. Athenæus libro x. δειπνοσοφιστῶν à Siculis hoc genus lusus fluxisse tradit: inquit enim, ἔστι δὲ τῶν δὲ ἀκράτων ἐπιχύσεις, ὥς φησι θεόφραστος ἐν τῷ περὶ μέθης, οὐ παλαιαί, ἀλλ' ἦν ἀπ' ἀρχῆς τὸ μὲν σπένδειν ἀποδεδομένον τοῖς θεοῖς, ὁ δὲ κότταβος τοῖς ἐρωμένοις: ἐχρῶντο γὰρ ἐπιμελῶς τῷ κοτταβίζειν ὄντος τοῦ παιγνίου σικελικοῦ καὶ θάτερον καὶ ὁ ἀνακρέων ὁ τήιος πεποίηκε σικελικὸν κότταβον ἀγκύλῃ παίζων. ἀγκύλην autem poculi genus fuisse ad hunc lusum exercendum accommodatum docet Hesychius, qui etiam exponit quanta industria, & artificio id facerent: inquit enim, Qui cottauos eijciebant, dextram manum curuabāt, in orbem ipsam quammaxime fieri poterat decenter formantes: ob hoc tanquam ob præclaram, & honestam quampiam rem sibi placentes. Libabant igitur à primo hoc merum pueris quos amabant: unde Theramenes (ut opinor) inquit, Pulchro hoc Critiæ propino. nam Athenæus citat etiam eo loco Pindarum, qui ἀγάθωνι δὲ καλῷ κότταβον dixit: quanuis Cicero uidetur aliter hunc locum intellexisse, cum morem eum exponens dicat, Græci enim in cōuiuijs solent nominare cui poculum tradituri sint. Sed si attentè consideres Xenophontis, & Pindari uerba, & primum ortū huius lusus à Theophrasto traditū, non inelegantius fortasse putabis allusisse Theramenem ad antiquam consuetudinem amoribus, & delicijs suis hoc merum libandi. Cur enim & Theramenes ipse

ipse & Pindarus καλῷ addidissent, nisi hoc innuere uoluissent?

Dic hospes spartæ, &c.) Græcos Simonidis uersus quos 322 *Cicero sic interpretatus est, legimus in oratione quadam Lycurgi aduersus Leocratem. sunt autem hi,*

ὦ ξεῖν' ἄγγελον Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις.

Sed & in uolumine epigrammatum sunt, quamuis paulum, immutati, in uerbis quæ sequūtur, Quid ille dux Leonidas dicit? Vereor ne mendum sit: nam manuscripti codices LEONIDAS *non habent, sed pro illa uocem parum sinceram (ut arbitror)* SEMIDEA *scilicet, è qua sane ego nihil elicere ulla ratione potui quod hîc accommodatum uideretur: nec tamen occulere uolui hanc omnium quos uidi paulò antiquiorum librorum, licet inquinatam lectionem. nam & per se recepta uerba, non parum mihi suspecta sunt. si enim proprium nomen ponere uoluisset, non dixisset (ut opinor)* ILLE DVX. *cum autem sic loquatur, uidetur potius illum describere, & innuere uoluisse, quàm nominare. quare adpositum potuit tertium illud nomen esse, quo certius Leonidas significaretur: sæpe enim claras, & illustres personas sic innuit Cicero. Non poterat autem obscurum esse, quem intelligeret ex eius dicto, quod subiungit à plurimis autoribus celebrato, in quibus Plutarchus sic illud exponit in libello quo Spartanorum apophthegmata complexus est,* τοῖς δὲ στρατιώταις παρήγγελεν ἀριστοποιεῖσθαι, ὡς ἐν ᾅδου δειπνοποιησομένους, *Est omnino quiddam quod fortasse exprimere nescio, quod me ualde dubitare facit, ne locus contaminatus sit, cui accedit ueterum librorum fides non parui apud me ponderis. Sæpe enim & illi*

quan

quanuis deprauati sint, quum ualde dissonant ab impreßis, argumento esse possunt, uitium aliquod subesse in uulgata lectione, quanuis ea plana prima specie uideatur. An merito hæc suspicio mihi orta sit eruditiores censebunt.

325 Nam nos decebat, &c.) *Quia Ctesiphontes fabula Euripidis, & multæ aliæ eiusdem ita sapientis poetæ ut scenicus Philosophus uulgo appellatus sit, uetustate et hominum negligentia perijt, nō iniucundum fore arbitror, si Græcos eius uersus quibus hanc sententiam expreßit, adposuero, inuentos à me apud Sex. Empyricum, lib. III. cap.* τίς ἐστιν ἡ λεγομένη τέχνη περὶ βίον. *sic enim inquit,* ἔνιοι δὲ καὶ βέλτιον εἶναι τὸ ἀποθανεῖν τοῦ ζῆν ἡμᾶς ὑπολαμβάνουσιν: ὃ γοῦν Εὐριπίδης φησίν,

Ἀλλ' ἐχρῆν ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους
Τὸν φύντα θρηνεῖν, εἰ ὅσ' ἔρχεται κακά:
Τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ κακῶν πεπαυμένον
Χαίροντας εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

Fabulam autem de Sileno capto à Mida Rege Aristoteles multis uerbis exposuit, in libro cui titulus erat Eudemus, uel de animo, quem totum locum Plutarchus accepit, in consolatione ad Apollonium: postremam tantum hic eius partem adfigam. nam & ualde hic apta & egregie ab eo narrata est, τοῦτο μὲν ἐκεῖνο τῷ Μίδᾳ λέγουσι δήπου μετὰ τὴν θήραν ὡς ἔλαβε τὸν σειληνὸν διερωτῶντι, καὶ πωθανομένῳ τί ποτ' ἐστὶ τὸ βέλτιον τοῖς ἀνθρώποις καὶ τί τὸ πάντων αἱρετώτατον, τὸ μὲν πρῶτον οὐδὲν ἐθέλειν εἰπεῖν ἀλλὰ σιωπᾶν ἀρρήτως: ἐπειδὴ δέποτε μόλις πᾶσαν μηχανὴν μηχανώμενος προσηγάγετο φθέγξασθαί τι πρὸς αὐτὸν οὕτως ἀναγκαζόμενον εἰπεῖν: δαίμονος ἐπιπόνου καὶ τύχης χαλεπῆς ἐφήμερον σπέρμα, τί με βιάζεσθε λέγειν ἃ ὑμῖν ἄμεινον μὴ γνῶναι, με

ναι, μετ᾽ ἀγνοίας γὰρ τῶν οἰκείων κακῶν ἀλυπότατος ὁ βίος ἀνθρώποις. ἀνθρώποις δὲ πάμπαν οὐκ ἔστι γενέσθαι τὸ πάντων ἄριστον, οὐδὲ μετασχεῖν τῆς τοῦ βελτίστου φύσεως ἄριστον γὰρ πᾶσι καὶ πάσαις τὸ μὴ γενέσθαι τὸ μέντοι μετὰ τοῦτο καὶ τὸ πρῶτον τῶν ἄλλων ἀνυστὸν δεύτερον δὲ γενομένους ἀποθανεῖν ὡς τάχιστα. Sed & consequentem fabulam de Elisio Terinæo (à patria autem ita ille appellatus est: nam Terina urbs fuit in agro Crotoniensi) in eodem commentario Plutarchus prolixe narrat. Quare ne longior sim, eam omittam. potest, qui diligentius ipsam explicatam uidere uult, ibi eam legere. tres tantum uersiculos, quos Cicero & ipse uersibus reddit, adponam: etsi mendosiores sunt (nisi fallor) in excusis Plutarchi codicibus. Sunt autem hi,

ἦρου νήπιε ἠλύσιε φρένας ἀνδρῶν
ἐνθύνος κεῖται μοιροδίῳ θανάτῳ,
οὐκ ἦν γὰρ ζώειν καλὸν αὐτῷ οὔτε γονεῦσιν.

Existimo autẽ LETO sine diphthõgo in ipsorum interpretatione scribi debere, ut (Potitur leto) mortuus est, significet. Munere autem fatorum: quia mors illa fatalis fuerit, & non præter naturam, præterq́; fatum, quemadmodum ille suspicabatur. nã sic expreßisse Ciceronem credendum est uerba hæc posterioris uersus, κεῖται μοιριδίῳ θανάτῳ.

EX LIBRO SECVNDO.

Nam cum ex renibus laboraret) Sermo est de Diony 358
sio illo quem Græci appellarunt μεταθέμενον, tanquam transfugam quòd Stoicos deseruisset, et ad Cyrenaicos se trãstulisset. Causam ei fuisse huius incõstantiæ Cicero hic tradit morbum renum, dissentiens & à seipso, & à Diogene Laertio: nam & ipse in ultima parte quinti libri de finib. sic scribit, Nobis Heracleotes ille Dionysius flagitio

tiose desciuisse uidetur à Stoicis propter oculorum dolorem. Et Laertius in uita Zenonis, *cum eius auditores recenseret, inquit,* Διονύσιος ὁ μεταπεθέμενος εἰς τὴν ἡδονὴν διὰ γὰρ σφοδρὰν ὀφθαλμίαν ὤκνησεν ἔτι λέγειν τὸν πόνον ἀδιάφορον. οὗτος ἦν ἡρακλεώτης. Nec non in uita Erilli idem *confirmauit,* Διονύσιος δὲ ὁ μεταπεθέμενος τέλος εἶπεν τὴν ἡδονὴν διὰ περίστασιν ὀφθαλμίας. Quòd *autem Cicero uariè de eodem tradiderit, accidere potuit quia fortasse alij etiã Græci autores, aliter de eo locuti sint: uel fuit* μνημονικὸν ἁμάρτημα. *cuiusmodi errores & parui omnino momenti sunt, & ab eo qui multa scribat, ægrè uitari possunt.*

561 Nec *absurde* Crantor *ille, &c.)* Verba *Græca* Crantoris *ex aureolo illo (ut puto) libello de luctu inueni apud* Plutarchum *in commentario quod scripsit ad* Apollonium, *consolans illum de acerbo obitu filij. quæ adducere operæ pretium mihi uisum est: sunt enim & polita, & diserta, & nostram lectionem corroborant, quæ una & eadem est atque* Asulana*: ab eo enim quicunque ille fuit, qui hos libros castigauit, locus hic restitutus est, cum in alijs omnibus flagitiose deprauatus antea legeretur: etsi uereor adhuc ne aliquid mendi restet ea parte,* NE EGROTVS SIM, INQVIT, SED SIFVERIM SENSVS ADSIT: *sed quod magis uerba contaminet, quàm sententiam immutet.* Nam *sic potius legitur in antiquis exemplaribus,* NE EGROTASSIM, SIN QVID FVERIT, SENSVS ADSIT. Hæc *autem lectio magis congruit* Græcis *uerbis, ut uidebis, & cum paulò suprà* INQVIT *dixisset, quid attinuit hîc iterum inutiliter repetere? Græca uerba hæc sunt:* μὴ γὰρ νοσοῖμεν φησὶν ὁ ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ· νοσήσασι δὲ παρείη τις αἴσθησις, εἴτ' οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ'

ἀπο

ἀποσπᾶτο, τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ, τεθηριῶσθαι γὰρ εἰκὸς, ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Eundem finem habent utræq; citationes, non idem tamen principium. primam enim sententiam omisit Plutarchus quæ à Cicerone posita est, uel potius sex uersus supra, cum nondum Crantoris mẽtionem fecisset, collocauit. Existimo enim eius illa uerba esse quæ Plutarchus ut sua protulit, id est non citato autoris nomine, quæ tamen facile cuius essent cognosci poterant. In manibus enim omnium erat mirabiliter probatus libellus ille, quemadmodum narrat etiam Laertius in eius uita, his uerbis, θαυμάζεται δὲ αὐτοῦ μάλιστα βιβλίον περὶ πένθους. Intelligo autem hæc, οὐ γὰρ ἔγωγε συμφέρομαι τοῖς τὴν ἄγριον ὑμνοῦσιν καὶ σκληρὰν ἀπάθειαν ἔξω καὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος οὖσαν. Quis enim non uideat uerba hæc Ciceronis? Minime assentior his qui istam nescio quam indolentiam magnopere laudant, quæ nec potest esse ulla, nec debet de superioribus Græcis expressa esse: nec enim fidelius aut elegantius eorum sententia reddi potuit. Quamuis autem Plutarchus μὴ νοσῶ μὲν φησὶν dixit. ego autem suprà censuerim illud INQVIT illinc tollendum esse (in Latina dico interpretatione) non aduersatur id opinioni meæ, cum illic omnino poni debuerit, ubi autoritas Crantoris adducebatur. Quare cum Plutarchus eo loco testimonium Crantoris produxerit, rectè ibi collocauit. Cicero uerò qui à superiore sententia initium fecerat, debuit, ubi uerba eius recitare incœpit, illic solum ponere.

Nam qui hæc audita à docto meminissem uiro.) Græ- 369
cos Euripidis uersus quos hic Cicero elegantißime interpretatur, repperi apud Plutarchum in consolatione ad

Apol

Apollonium:eos hic apponere uolui.nec enim in his, quæ restant eius poetæ fabulis, memini hos unquam legiſſe: & ualde utile eſſe puto, huiuſcemodi loca à Cicerone conuerſa, cum Græcis conferrre. Digni autem ſunt illi qui à prudentiſsimis, & clariſsimis autoribus uehementer laudentur, & ad uitam inſtituendam adducantur.tam ſapiens enim eſt eorum ſententia, ut merito iudicet Cicero illos Euripidem protuliſſe ex Anaxagoræ opinione & mente. Sic Plutarchus, καλῶς γὰρ ὁ παρὰ τῷ εὐριπίδῃ θησεὺς παρασκευάσθαι φαίνεται πρὸς τὰ τοιαῦτα ἐκεῖνος γάρ φησιν,

ἐγὼ δὲ παρὰ σοφοῦ τινος μαθὼν
εἰς φροντίδας, εἰς συμφορὰς ἐβαλλόμην,
φυγάς τ' ἐμαυτῷ προσθεὶς πάτρας ἐμᾶς,
θανάτους τ' ἀώρους, καὶ κακῶν ἄλλας ὁδοὺς,
ἵν' εἴ τι πάσχοιμ', ὧν ἐδόξαζον φρενί
μή μοι νεαρὸν προσπεσὸν μᾶλλον δάκῃ.

872 *Solent enim iſti negare, nos intelligere quid dicat Epicurus.Hoc dicit,& hoc ille Græculus me audiente Athenis ſenex Zeno iſtorum acutiſsimus, &c.) Poſſum falli: quid tamen ſentiam de hoc loco,reticere nolo. Ego puto in dictione illa* GRAECVLVS *uitiũ eſſe,atque id quidem non paruum,nec quod facile tolli queat.non enim illum contemnit,& irridet, ut ob id Græculum appellet, quem acutiſsimum eſſe tradit, & cuius autoritatem adducit,ut planum faciat ſe optimè ex eius uerbis & declaratione tenere quid ſentiat Epicurus de uoluptate. Multos uidi manu ſcriptos codices qui omnes hac parte inquinati ſunt:ſic enim ferè habent* AGRICOLVS, *quo nihil deprauatius prima ſpecie eſſe poſſe uidetur. Aliqui autẽ exiſtimarunt(ut opinio mea eſt)uocẽ illã corrigi poſſe*

ſi ex

si ex ea (græculus) fieret (à quibus uehementer dissentio) unde nunc in omnibus impreßis ita legitur. Quanuis non ualde eam probem, libet tamen suspicionē quandam proferre, Videndum est an ACROCHOLVS *potius legi debeat. ita enim appellatur homo iracūdior, & qui propter paruam offensam in iram commouetur, & denique præter alios est Oxycholus, & asperioris naturæ. Verbum hoc apud Græcos frequens est, & notißimum. Aristophanes in equitibus,* νῦν γὰρ ἔστι δεσπότης ἄγροικος ὀργὴν κυαμοτρὼξ ἀκρόχολος. *Fecerunt me hoc suspicari, uerba quæ statim infert,* CONTENDERE ET MAGNA VOCE DICERE SOLEBAT. *Hoc enim signum est talis ingenij, in disputationibus uehementer irasci, & clamores tollere. Sed & Cicero in primo de legibus, de Attico loquens, qui ei rationi deditus erat, & istorum familiarißimus, Atqui cauendum est: solent enim, id quod uirorum bonorum est, admodū irasci. Cum tamē non facile soleat uti Cicero in Latino sermone uerbis Græcis, non possum ualde hanc emendationem probare. Quod potui ad hunc locum adiuuandum, in medium protuli: siquis acutiora excogitarit, siue in uulgari & recepta lectione tuenda, siue in meliore restituenda, is ea reliquos docere animum inducat.*

Αὐλῶν *hortabere ut audiat uoces potius quàm Platonis?) Sic habent Veneti codices: Germanici* HYDRAVLORVM. *Antiquiores quoscunq; uidi* HYDRAVLEOS *retinent: quam puto multo sinceriorem esse lectionem. nomen autem hoc est nobilißimi instrumenti musici, cuius Ctesibius Alexādrinus repertor fuisse traditur: ita appellati, quòd eius fistulæ ab aqua flatū acciperent. nam in aquam ima parte uersæ erant, qua com-* 374

K motæ,

mota, & perturbata ab adulescẽtulo quopiam, in illa spiritus effundebatur, qui suauissimum sonum reddebat. Describitur hoc accuratissimè à Vitruuio, & omnino ualde simile fuisse perspicitur ei, quod nunc nos cõmuni omnium musicorum instrumentorum genere, uulgo Organum appellamus, nisi quòd in nostro nullus aquæ est usus. Atheneus libro quarto δειπνοσοφιστῶν, diligenter & ipse de eo agit, & suauem, iucundumq; admodum sonum edere tradit. Adducit præterea Aristocles ex libro περὶ χορῶν disputationem quandam, inter quæ referri debeat instrumentum hoc: inter eá ne, quæ musici appellabant ἐμπνευστὰ, an inter ea quæ ἐντατὰ dicebãtur. Nam quia ex utroq; genere constare uidebatur, de hoc magna quæstio erat: docet autem ibi ille eius formam, & nonnulla alia, quæ qui scire uolet, apud eum poterit legere.

375 *Psaltriam adducamus, cedrũ incẽdamus:)* Aliter habẽt ueteres libri, nec manu scripti tantùm, sed etiam primarum impreßionum. HEDYCHRVM enim, non CEDRVM retinent, quæ uox cum aliquanto ignotior sit, sublata fuit culpa, ut puto, eorum qui cuncta in quæ non paßim incidũt, deprauata esse censent. Cum enim nõ multo antè legissent, *Incendes odores, & sertis redimiri iubebis.* & lib. etiam v. *Aderant unguenta, coronæ, incendebantur odores:* sic semper crediderunt esse legendum, cum uerisimile sit aliquando etiam Ciceronem orationem uariare uoluisse. Non possum autem cogitare, quomodo hoc nomen in antiquioribus omnibus exemplaribus integrum inueniatur, & unde huc obrepserit, nisi legitimum sit huius loci. non enim est uulgi uerbum, ut facile credi debeat huc ab aliquo inculcatum, sed & Græcum, & elegans. Solum non parum scrupuli adfert, quòd

inter unguenta potius quàm odoramenta Hedychrum à medicis recensetur: unde ita appellatũ uolunt quòd gratam aspectu, suauemq́; et nitidam cutem redderet, ac bonitatem coloris præstaret.

Nec siletur illud potentißimi Regis Anapæstum, qui laudat senẽ, & fortunatũ esse dicit, &c.) Intelligit Agamẽnonem. Est autem hoc carmen apud Euripidem Iphigenia in Aulide. Cum enim senex Agamemnoni fidelißimus uidisset illum silente nocte solum ambulantem extra tentorium, miratur rei nouitatem, & hortatur ut intra tectum se referat, cui sic Agamemnon respondet, ζηλῶ σε γέρον, ζηλῶ δ' ἀνδρῶν ὃς ἀκίνδυνον βίον. ἐξεπέρασ' ἀγνὼς ἀκλεὴς τοὺς δ' ἐν τιμαῖς μᾶλλον ζηλῶ, quem locũ hic Cicero eleganter expreßit. ζηλῶ autem quomodo reddat (quod uerbum non facile potest uno Latino uerbo exprimi) planum est: ζηλῶ enim (nisi fallor) est, Qui tu es, ego esse uelim, & beatum te iudico, qui in ista conditione uitæ sis. Ita etiam respondet nutrix Medeæ apud eundem poetam pædagogo, cum ille ostendisset se putare infortunia Medeæ terminum iam habere: sic enim inquit, ζηλῶ σ' ἐν ἀρχῇ πῆμα, κοὐδέπω μεσοῖ, id est, Quàm uellem in ea qua tu es huius rei ignoratione uersari: & fortunatum te iudico, qui hæc mala nescias. Est autẽ familiarißimus modus dicẽdi, ut nos etiam consueuimus dicere, O te beatum, qui ita sentias. Euripidis senarios qui paulo pòst sunt à Cicerone Latini facti, citat Plutarchus in consolatione ad Apollonium, eorum'que sententiam laudat, οὐ φαύλως γὰρ ἂν δόξειεν ὁ παρὰ τῷ ποιητῇ Ἀμφιάρεως παραμυθεῖσθαι τὴν Ἀρχεμόρου μητέρα δυσχεραίνουσαν ὅτι νήπιος ὢν ὁ παῖς καὶ ἄγαν ἄωρος ἐτελεύτησε· φησὶ γὰρ οὕτως, ἔφυ μὲν οὐδεὶς ὅστις οὐ πονεῖ βροτῶν, καὶ θάπτει τέκνα

χἄτερος αὖ κτᾶται νέα αὐτός τε θνήσκει καὶ τὰ δ' ἄχθονται βροτοὶ εἰς γῆν φέροντες γῆν ἀναγκαίως δ' ἔχει βίον θερίζειν ὥστε κάρπιμον στάχυν καὶ τὸ μὲν εἶν', τὸν δ' μὴ τί ταῦτα δεῖ στένειν ἅπερ δεῖ κατὰ φύσιν διεκπερᾶν δεινὸν γὰρ οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων βροτοῖς. *tres autem postremos uersiculos non interpretatur Cicero.*

E' LIBRO QVARTO.

398 *Voluptati maleuolentia lætans malo alieno:)Sic in omnibus priscis nouisq; quæ uidi exemplaribus.* Non.tamẽ Marcellus *pro(lætãs,)lactãns legit, cum uerbum lactare (quod ei est inducere uel mulcere, uel decipere)exponeret, hunc locum adducens.* Nec *tamen contẽnenda est recepta lectio:nam cum ex opinione Stoicorum* Cicero *loquatur,qui quattuor genera perturbationum esse dicerent, his nominibus ab ipsis appellata,* λύπην,φόβον,ἐπιθυμίαν, ἡδονήν.*(ipse quomodo nominet planum est)& singulis generibus partes plures subijcerent: utalias nunc omittam,* ἡδονῇ,*id est uoluptati(quanuis quandoq; lætitiã* Cicero *interpretetur)subijciebãt* κήλησιν, ἐπιχαιρεκακίαν, τέρψιν,διάχυσιν, *ut docet* Laërtius *in uita* Zenonis. Po*tuit igitur reddere, uerbum è uerbo ducens,* ἐπιχαιρεκακίαν, *maleuolentiam lætantem malo alieno.* Nec *tamen lectionem* Marcelli *propter eius autoritatem improbo: quanuis uereor ne multis locis deprauatum sit exemplar quod in manibus omnium est:ita enim legit & exponit nõnullos locos* Ciceronis,*ut uix uideãtur illo modo posse intelligi,nisi omnia mẽdorũ, & peruersionũ plena sunt.*

399 *Dilig ẽtia libido rerum ipsarum est:)*Videtur *omnino* INDIGENTIA *legendum esse.*Cum *enim partes libidinis exposuisset,iram,excandescentiam,odiũ,inimiciam*

tiam, indigentiam, desiderium: alio etiam pacto eosdem (Stoicos inquam) has res distinguere dicit, ut necesse sit res suprà explicatas iterum tractare. Dixerat autem Indigentiam esse libidinem inexplebilem: reddideratq; Indigentiam (nisi fallor) quam illi appellabant σπάνιν: *sicq; definiebant autore Laërtio,* σπάνις ἐστὶν ἐπιθυμία τις ἐν ἀποτεύξει καὶ οἷον κεχωρισμένη ἐκ τοῦ πράγματος τεταμένη δὲ διακενῆς ἐπ᾽ αὐτὸ καὶ σπωμένη, *Quare ex hac ipsius etiam Græca definitione mihi uidetur sic, ut emendauimus, omnino locus ille legi debere. quem enim sensum hic* DILIGENTIA *habere poterat?*

E' LIBRO QVINTO.

Vitam regit fortuna non sapientia:) Græcum uersum qui hāc sententiā continet, & quem Theophrastus mirifice laudabat, uideor mihi reperisse. hunc enim esse puto, τύχη τὰ θνητὰ πράγματ᾽ οὐκ εὐβουλία: *aduersus quem Plutarchus grauissimus autor, accuratè commētariū scripsit. proposito enim illo summo studio, eius sententiam refellere conatur. Est etiam inter senarios eos uariorum poëtarum, quos Menander nescio quis, collegisse uidetur ad humanam uitam instituendam, quòd præcepta, & officia quædam tradant hominibus non inutilia. nunc autem quia pueris eos more quodam legunt magistri, à reliquis negliguntur. Theophrastum in Callisthene adducit Alexander Aphrodisiensis in fine posterioris libri de anima. inquit enim* φανερώτατα δὲ θεόφραστος δείκνυσι ταυτὸν ὂν τὸ καθ᾽ εἱμαρμένην τῷ κατὰ φύσιν ἐν τῷ καλλισθένει. *Verba etiam Græca Metrodori, quæ Cicero non longè ab hoc loco sic interpretatus est, Occupaui te fortuna, atque cepi, omnesq; aditus tuos interclusi, ut ad me aspirare* 435

pirare non poßis, adducit Plutarchus in commentario de tranquillitate animi, quãuis autorem celet. Nam & ipse quemadmodum Cicero, sententiam probat: dolet tamen ut suspicari licet, ab eo dictam, quem non amabat. Sunt autem hæc, προκατείλημμαί σε ὦ τύχη καὶ πᾶσαν τὴν σὴν ἀφῄρημαι παρείσδυσιν.

439 *Neque enim lætabitur unquam)* *Initium est hoc duorum senariorũ, quos ut facilius animaduerti & distingui poßint, separatim imprimendos curauimus. Fuit enim hæc sententia uetus (nam ut prouerbium ferebatur) quam Plato hic adduxit, & numeris comprehensa erat: ideoq́; Cicero etiam totidem uersiculis eam expreßit.* παροιμίαν *autem Cicero Præceptum interpretatus est: sic enim est apud Platonem:* πείσεται τῇ παροιμίᾳ, οὔτε γὰρ χαίρων οὔτε λυπούμενος ἄγαν φανήσεται διὰ τὸ αὑτῷ πεποιθέναι. *Sed neque in Græco Platonis codice distincti sunt, aut aliqua nota indicati: numeris tantùm & in Græco & in Latino sermone uersus esse, qui præceptum illud continebant, declarabatur.*

443 *Et ea quæ Euryclia laudat, Vlyßi pedes abluens:)* *In cunctis manu scriptis codicibus, & in nõnullis etiam impreßis,* ANTICLIA *legitur. Sic autem appellabatur Vlyßis mater: sed ea nusquam neq; apud Homerum, neque alium ullum poetam (quod sciam) inducitur filij pedes abluere. Quare aut erratum hoc fuit librariorum aut* μνημονικὸν ἁμάρτημα *Ciceronis, cuiusmodi quædã alia ab alijs animaduersa sunt. Huiuscemodi erratum est in Plinij libro* x. *cap.* xvi. *siue illud memoriæ lapsu ab autore commissum sit, seu postea librariorum imperitia ortum, quod potius puto: nam uetustos uidi codices qui rectam lectionem retinebant: nunc tamen (quod miror)*

miror) etiam qui creduntur castigatiores, id mēdum habent. Hæc illius uerba, Nota etiam Homero fuit, *Trogete uocatur, ab alijs* Thya. Hanc igitur *inter odores uri tradit in delicijs* Circes, *quam deam uolebat intelligi, magno errore eorum, qui odoramenta in eo uocabulo accipiunt, cum præsertim eodem uersu cedrum, laricemq; unà tradat, in quo manifestum est de arboribus tantùm locutum.* Locus *autem* Homeri, *quem* Plinius *intelligit, est in libro quinto* Odysseæ. *Sic enim inquit,* πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχάροφιν μέγα καίετο τηλόσε δ' ὀδμὴ· κέδρυτε εὐκεάτοιο θύυτ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει, καιομένων. (*Calypsonis*) *igitur, non* (*Circes*) *legendum, ibi enim de ea sermo est: id autem tam manifestum, ut amplius declarare nō oporteat.* Quod *autem* Plinius *argumentatur esse* Homero (Thyon) *arborem, non odoramentum, quia eodem uersu cedrum laricemq; unà tradat, explicare me non posse fateor. nec enim (ut patet) eo uersu, aut alio qui circa sit, mentio ulla fit de larice. Locum autem illum in eo poeta, corruptum esse non facile mihi persuadeo.* Sit'ne *igitur in hoc etiam* Plinij *memoria culpanda, aut potius de librariorū negligentia querendum, apud me constituere nō possum.* Euryclia *autem (ut ad Ciceronem redeam) quemadmodum nunc legitur, nomen est* Vlyßis *nutricis, quæ in* XIX. *libro* Odysseæ, *iussu* Penelopes, *eius pedes abluit, quo in ministerio illū ex cicatrice agnouit.* Verū *ea nullibi hæc in eo laudat, quæ* Cicero *hìc dicit ipsam laudare. quare credendū est hoc ipsum ab alio poeta accepisse, qui hoc traderet.* Nec *enim hìc* Homeri *ulla mētio, quàuis plerūq;* Cicero *soleat, cū huiuscemodi res tractat, ex* Homeri *poemate accipere, & ut ab illo narratæ sunt, exponere.*

Consilijs nostris laus est, &c.) Epaminōdas Thebanus 444

non solum belli artibus clarus, sed etiam in liberalibus studijs & philosophia excellens, elegos quosdam uersus scripsit, quibus res à se gestas celebrabat, qui postea in basi statuæ quæ ei erecta est, insculpti sunt. Primus erat, ἁμετέραις βουλαῖς σπάρτα μὲν ἐκείρατο δόξαν, quem hic Cicero fideliter in Latinum conuertit. Græcus est apud Plutarchum in commentario, cui titulus est, Quòd nemo potest iucunde uiuere sequens præcepta Epicuri. Inquit enim, ἀλλ' οὖν ταῦτα φήσει τὶς εὐφροσύνας καὶ χαρὰς, σκόπει τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἡδονῶν ἐκείνων: ἡμετέραις βουλαῖς, &c. Pausanias in Bœoticis non hunc solum adducit, sed tres deinceps alios. Cum enim multa de fortitudine & clementia eius locutus esset, sic infert, τῷ δὲ ἀνδριάντι τοῦ ἐπαμινώνδου καὶ ἐλεγεῖα ἔπεστιν ἄλλα τε ἐς αὐτὸν λέγοντα καὶ ὅτι μεσσήνης γένοιτο οἰκιστὴς καὶ τοῖς ἕλλησιν ὑπάρξαι ἐλευθερίαν δι' αὐτοῦ καὶ οὕτως ἔχει τὰ ἐλεγεῖα.

Ὑμετέραις βουλαῖς σπάρτα μὲν ἐκείρατο δόξαν,
Μεσσήνη δ' ἱερὰ τέκνα χρόνῳ δέχεται
Θῆβαι δ' ὅπλοισι μεγάλη πόλις ἐστεφάνωται
Αὐτόνομος δ' ἑλλὰς πᾶσ' ἐν ἐλευθερίᾳ.

450 Tardis enim mentibus uirtus non facile committitur:) Manu scripti codices (ut arbitror) melius, & elegantius habent, pro COMMITTITVR, COMMITTATVR. id est tardorum ingeniorũ raro uirtus comes est, atq; ea sectatur. Vtitur alibi etiam Cicero hoc modo dicendi: sed ut omnis scrupulus tollatur, adducemus locum in hoc ipso libro ex Platone expressum, ex quo quam uim hoc uerbum hic etiam habeat, facile perspici poterit: inquit enim, Ceteraq; quæ comitantur huic uitæ. cum hæc sint uerba Platonis in epistola ad Dionis ꝓpinquos quæ ille interpretatur, καὶ ὅσα τούτων ξυνέπεται τῶν βίων.

Quare

Quare existimare possumus hunc locum deprauatum fuisse ab aliquo, qui cum sinceræ lectionis intellectum non percepisset, falsò illam uitiosam putauit.

Nemo de nobis unus excellat, &c.) Græca uerba quæ 463
Heraclitus pronũciauit, recitat Strabo lib. XIIII. *Cum enim Ephesios claros uiros numeraret, inquit,* καὶ τῶν παλαιῶν ἡράκλειτος τε ὁ σκοτινὸς καλούμενος, καὶ ἑρμόδωρος περὶ οὗ ὁ αὐτὸς οὗτος φησίν: ἄξιον ἐφεσίοις ἡβηδὸν ἀπάγξασθαι οἵτινες ἑρμόδωρον ἄνδρα ἑωυτῶν ὀνηιστὸν ἐξέβαλον φάντες, ἡμέων οὐδ' εἷς ὀνήιστος ἔστω εἰ δὲ μὴ, ἄλλῃ τω καὶ μετ' ἄλλων. *Eadem ferè leguntur in uita Heracliti apud Laertium. Simulem sententiam uulgo traditur apud nos, per præconem pronunciare solitos Nursinos, rudem admodũ gentem, cum suum Senatum cogunt. Iubent enim omnes literis excultos & sapientia præstãtes uiros Curia exire. Nec tamen aliunde tantum aduersus illos odium oritur, nisi quòd ijs suspecta sunt meliora ingenia, & libero homine dignæ artes: timent enim stulte quidem, sed tamen timent ne ornata eorum oratione & prudenti, de recta, & utili sententia sæpe deducantur. Exercent hi (ut qui magis corporis, quàm ingenij uiribus ualent) in urbibus Italiæ artem quam olim in Græcia Aegyptij, ferendorum scilicet onerum: quod genus hominum Græci* ἀχθοφόρους *appellabãt. nam Aristophanes cum immodicũ pondus, & quod nullis penè uiribus sustineri posset ostendere uellet, Ne centum quidem Aegyptij ferrent, inquit.*

Asclepiadẽ ferunt non ignobilem, nec in exercitũ philosophum) Mirum profectò est tam turpe mendum tanto tempore hunc locum fœdasse, & à nullo animaduersum & sublatum fuisse. Nam præterquàm quòd nullam hoc autore dignam sententiam ea uerba præ se ferebant, no- 465. in fin & in prin seq.

 men

men illud INEXERCITVS pro Imperitus uix capi posse puto. Frequens autem est eo significatu quo Vergilius dixit, Nate Iliacis exercite fatis. Manu scripti etiã libri, ab hac tam rudi lectione dissentiebant, quanuis & ipsos nonnihil uitij occupauerat. id tamen facile corrigi potuit ab eo qui diligenter & attente locum considerasset. Nonnulli enim eorum habent pro NEC EXERCITVM, (metricum) alij uerò (hereticum) quare emen daui ut uides, parua mutatione facta, ERETRICVM. fuerũt enim philosophi, qui Eretrici, siue Eretriaci (quod tamen idem est) appellati sint, de quibus Cicero multis locis egit, sed in III. de Oratore his uerbis, Fuerunt etiam alia genera philosophorũ, qui se omnes ferè Socraticos esse dicebant, Eretricorũ, Erilliorum, Megaricorũ, Pyrrhoncorum, &c. Asclepiadem autẽ hunc eius sectæ fuisse docet Laertius in uita Phædonis, his uerbis: καὶ τρίτοι ἀπ' αὐτοῦ οἱ περὶ μενέδημον τὸν ἐρετριέα καὶ ἀσκληπιάδην τὸν φλιάσιον μετάγοντες ἀπὸ στίλπωνος καὶ ἕως μὲν τούτων, ἠλειακοὶ προσηγορεύοντο, ἀπὸ δὲ μενεδήμου, ἐρετριακοί.

E LIBRO PRIMO DE NATVRA DEORVM.

Pag. 9. in fine. Tanquam modo ex deorũ concilio, & ex Epicuri intermundijs descendisset.) Hæc sanè recta est lectio: de ea igitur siluißẽ, nisi uidissem in multis codicibus INTERNVNCIIS mendosè legi, nec ijs tantum impreßis, uerum etiam quibusdam manu scriptis & antiquioribus: quare eijcienda penitus & conuincẽda falsa illa fuit. Vtitur & alibi Cicero hac uoce, interpretaturq; ipsa μεταχόμια, ut opinor: quod uerbum erat Epicuri, & eorũ qui

inun

innumerabiles mundos esse dicebãt. sic enim appellabant spatia & interualla, quæ inter mundos illos inania relicta erant. Epicurus *ipse in epistola quam ad* Pythoclem *περὶ τῶν μετεώρων scripsit, accurate hoc nomen exposuit,* ὅτι δὲ καὶ τοιοῦτοι κόσμοι τὸ πλῆθος ἐστι καταλαβεῖν, καὶ ὅτι καὶ ὁ τοιοῦτος δυνατὰ κόσμος γίνεσθαι καὶ ἐν κόσμῳ καὶ ἐν μετακοσμίῳ ὃ λέγομεν μεταξὺ κόσμων διάστημα ἐν πολυκένῳ τόπῳ καὶ οὐκ ἐν μεγάλῳ εἰλικρινεῖ κενῷ, *&c.* Ponit *autẽ ipsam* Laertius *in eius uita, cum docere uellet, quæ ipsius opinio & sententia de rebus sublimibus fuisset.* Quomo*do autem melius* Diogenes *potuit rationem illam & decreta explicare, quàm autoris ipsius uerbis ac commentarijs? quod sanè studiose ille fecit, ut qui ab ea ratione quantum suspicari licet, non ualde abhorrebat.*

Orphicum carmen Pythagorici *ferunt cuiusdam fuisse* 41
cerdonis:) Po*strema hæc dictio in manu scriptis inquinatior est: habent enim meliores* CERCONIS. *Alij autẽ adhuc deprauatius.* Legi *apud* Sudã *in dictione* ὀρφεύς, *cum de his uersibus loqueretur, hæc uerba,* λέγονται δὲ εἶναι θεογνίτου τοῦ τεσσαλοῦ: οἱ δὲ κέρκωπος τοῦ πυθαγορείου. Q*uare & ex antiquis uestigijs & ex Græcorũ testimonio* CERCOPIS, *non* CERDONIS, *puto esse legendum.*

E LIBRO SECVNDO.

Q*uæ tum est aquilonalis, tum australis:)* Inueni *in* 65
cũctis manu scriptis libris, quorum duo erant antiquißimi & mihi ualde probati, AQVILENTA *pro* AQVILONALIS. *Animaduerti etiã Germanos, quòd sic fortasse & ipsi in aliquo exemplari legissent, eandem uocem in margine sui codicis adnotasse. nec tamen eam recepi: non enim alibi apud hunc autorem repperi.* Scio

recentiorum plerosque eam usurpasse eruditos uiros: ut non temere eos id fecisse existimandum sit. Cicero (*Aquilonius*) *alibi dixit*. *Quid de hoc loco constituendum sit nondum planè perspexi. uix puto posse omnes codices antiquos in eodem errore uersari.*

88 *Cedit equi partis properans subiungere cetis*) *Antiqui quidam libri* CHELIS *non* CETIS *haben: quod rectum esse puto. nam &* Arati *uersus, quem interpretatur, ita habet,* ἱππουραιὰ δ' ὑπὸ σφίσι χηλαὶ ἔχουσιν. *Et sanè non pauca menda de his carminibus ex* Arato *conuersis sustulimus: nec tamen necesse esse duxi nunc omnia repetere. nam quædam certiora & illustriora sunt quàm ut oporteat illa aut confirmare ullis autoritatibus, aut magis declarare.*

93 *Vomitione canis purgare aluos ibes* Aegyptiæ *curāt*) *Hic locus deprauatus mihi uisus est: neque enim ullam certam structuram, aut sententiam horum uerborum esse puto, & in ueteribus etiam exemplaribus non parum ab hac diuersam lectionem inueni: quanuis neque in illis etiam, ea integra & sincera sit: talis est tamen, ut indicio esse poßit in hoc loco uitiū subesse, & peruersionem aliquam.* Duo *sunt remedia quæ medici à beluis* (*ut ferunt*) *didicère, & utraque ad corpora purgāda accommodata: unum scilicet uomitùs, quod à canibus, cum eos herbula quadam perpurgari conspexissent, acceperunt: alterum clyster, ab ibi* Aegyptia *uidentes eam marina aqua per inferiores partes se abluere.* Exponebat igitur *ea nunc* Cicero: *sed in hac, quam habemus, scriptura, cõfusa sunt, & perturbata omnia: itaque rectius esse putaui hunc locum quemadmodum in priscis libris est, describere. cum tamen corruptum esse constet, ad eum notam quæ*

men

mendum indicet, adposui. Plut.in *commentario, quo disputat, utra sint animantia prudentiora, terrena'ne, an aquatilia, utranq; historiam tradit his uerbis*, κύνες δὲ πόᾳ τινὶ καθαίροντες ἑαυτοὺς χολεριῶντας. Et *paulo infrà*, τῆς τε ὕβεως τὸν ὑποκλυσμὸν ἅλμῃ καθαιρομένης αἰγύπτιοι συνιδεῖν καὶ μιμήσασθαι φασίν.

E LIBRO TERTIO.

Dioscuri etiam apud Graios multis modis nominãtur. 128
Primi tres qui appellantur anactes Athenis) *Emendaui* ANACES: *hoc enim est uerum Dioscurorum nomen: unde* ἄνακον *illorum templum dicebatur. Traduntur multæ rationes & causæ à Græcis autoribus huius appellationis, uel à uerbo* ἀνάσσω. *uel ab aduerbio* ἀνακῶς, *id est humaniter & diligenter, quòd se ita gesserunt erga Athenienses. magnis enim copijs in urbe existentibus, sua interesse illi arbitrati sunt, ne quisquam omnino ciuis iniuriam à militibus pateretur, atque id summo studio procuraucrunt. Vel ab* ἄνω καὶ ἑκὰς, *quòd custodiunt nauigantes cum sint stellæ, et supra nos stent: nam duo hæc aduerbia componentes,* ἀνακῶς *Athenienses solebant dicere. Et has, & alias etiam huius nominis deriuationes exponit Plutarchus in uita Thesei: sic enim inquit:* καὶ τιμὰς ἰσοθέους ἔσχον ἄνακες προσαγορευθέντες ἢ διὰ τὰς γενομένας ἀνοχὰς ἢ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κηδεμονίαν τοῦ μηδένα κακῶς στρατείας τοσαύτης ἔνδον οὔσης: ἀνακῶς γὰρ ἔχειν τοὺς ἐπιμελουμένους ἢ φυλάττοντας ὁτιοῦν καὶ τοὺς βασιλεῖς ἴσως ἄνακτας διὰ τοῦτο καλοῦσιν. εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες διὰ τὴν τῶν ἀστέρων ἐπιφάνειαν ἄνακας ὀνομάζεσθαι τὸ γὰρ ἄνω τοὺς ἀττικοὺς ἄνεκας ὀνομάζειν καὶ ἀνέκαθεν τὸ ἄνωθεν. *Anactes generale nomen erat omnium Regum, ut nonnulli putant (in*

quibus

καὶ ὑδροίτην ὄνθας αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοῶσι γυρίνων. Cuius etiam interpres de illis sic loquitur, γυρῖνοι δὲ λέγονται οἱ ἀδιάπλαστοι βάτραχοι τουτέστι τὰ γεννήματα τῶν βατράχων ἀδιάπλαστα γὰρ τίκτονται καὶ ἄποδα ἐπὶ τὸ ἄρκτου. Receptam lectionem conseruaui: ortam autem mihi suspicionem quanuis leuem, & fortasse inanem, aperire non malum duxi: causas etiam quæ me ad hoc impulerint suprà exposui.

Materia deinde quid iuuaret, nisi confectionis eius fabricam haberemus?) Meliores libri CONFECTIONIS habent, quemadmodum etiam libro secundo de Natura deorum, Arborum autem confectione omniq; materia & culta & syluestri partim ad calefaciendum corpus igni adhibita, & ad mitigandum cibum utimur, &c. Est autem uarius & multiplex huius uerbi usus apud optimos autores, quemadmodum omnibus notum est. Emẽdauimus etiam, quod nunc mihi ex proxima allegatione succurrit, eorundem librorum autoritate moti in secundo libro huius operis, MITIFICATO CIBO, ubi antea MODIFICATO legebatur: uides enim ex hoc loco etiam Mitigare cibum, concoquere significare. 190

E LIBRO SECVNDO.

L. quidem Tarutius Firmanus familiaris noster in primis Chaldaicis literis eruditus:) Veteres libri, CHALDAICIS RATIONIBVS habent: quod recepi. liber etiam Democriti physici, χαλδαϊκὸς λόγος inscriptus erat, ut tradit Diogenes Laertius in uita ipsius. 235

E LIBRO DE FATO.

Cognouimus ex antiquis exemplaribus hunc librum, quemadmodum multis sui partibus uetustate lacer, & 255

mutilus

mutilus est, ita etiam principio carere: quod ex peruulgatis quoque libris, si diligenter prima eius uerba considerata essent, animaduerti potuit. quanuis nonnulli, ut hoc uitiũ tegerent, pro ILLI, GRAECI scripsissent. quæ uox manifestò docet de Græcis suprà etiam mentionem esse factam: sed non esse hoc satis idoneum, & concinnum libri initium multis modis perspici potest. Scripsit etiam Plutarchus librum περὶ ἁμαρμένης qui non dissimilem fortunam sortitus est. nam & ipse ex maiore sui parte perijt. Alexander autem Aphrodisiensis meliore fato librum de fato scripsit: nanque integer ille, & incorruptus in uita permansit. In hoc quædam castigauimus ope meliorum codicum: sed unum non parui omnino momenti (ut opinamur) PERCEPTA scilicet multis locis, ubi PRAECEPTA antea scriptum erat: ita enim θεωρήματα Cicero interpretatur, doctè sanè, & eleganter. nam θεωρήματα quanuis & ipsa protendantur, tamen cognita iam, & spectata sunt. unde solent Mathematici in fine eorum demonstrationis semper dicere, QVOD OPORTVIT OSTENDISSE: cum problematibus explicatis subijciant, QVOD OPORTVIT FECISSE: & in hoc maxime differant theoremata à problematibus, quòd in theorematibus ratio tantũ reddi debeat cur ita sit, cum sint illa iam percepta, & spectata: in illis autem fabricandæ sint descriptiones: sed hæ non sunt huius temporis quæstiones. qui tamen hæc scire cupit, Proclum Licium adeat diligentissimum Euclidis interpretem: hæc enim ille copiose, & erudite tractat. Quomodo autem præcepta θεωρήματα reddi potuerint, nescio: sed hoc tam multis locis in priscis exemplaribus nomen est semper recte scriptum, præterquam quòd egre-

egregium significatum habet, ut uix credi poßit erratum esse librarij: sed (ut arbitror) nouitas huius uocis, & rei, rationisq́; ipsius ignoratio induxit aliquem recentiorum, ut eam deleret, & hanc, quæ in omnibus nunc impreßis inoleuerat, reponeret.

E' LIBRIS DE LEGIBVS.

Libros de Legibus dici non potest quàm laceros, & corruptos habeamus: nec tamen destiti, ueteribus quibusdam codicibus comparatis, uidere an possem aliquibus illorum uulneribus meo labore, & diligentia mederi: quid præstiterim, eruditiores iudicabunt. non enim mihi uideor penitus omnem operam perdidisse, neque etiam multum (ut uerum fatear) perfecisse. quædam eorum, quæ mihi uisus sum correxisse nunc recensebo: nonnulla ut certa, & plana omittam.

Nec uero ferent si audierint te primum capitulum optimum prodidisse) Sunt sane inquinatiores & antiqui libri hac parte. ea tamen est in illis scriptura, ut tutò corrigi posse putem, CAPVT LIBRI OPTIMI. *Intelligit autem, nisi fallor, librum Epicuri, qui continebat appellatas ab ipso* κυρίας δόξας, *id est sententias maxime ratas, ut* Cicero *interpretatur: nam multis locis de illis mentionem facit.* Primum *eius libri caput erat hoc. cuius sententiam nunc* Cicero *breuiter exponit,* τὸ μακάριον καὶ ἄφθαρτον οὔτε αὐτὸ πράγματα ἔχει οὔτε ἄλλῳ παρέχει ὥστε οὔτε ὀργαῖς οὔτε χάρισι συνέχεται ἐν ἀσθενεῖ γὰρ πᾶν τὸ τοιοῦτον. *Alibi autem diligentißime his uerbis interpretatur,* Quod *æternum, beatumq́; sit, id nec habere ipsum* Pag. 291

negotij quicquam, nec exhibere alteri: itaque neque ira, neq; gratia teneri: quòd quæ talia essent, imbecilla essent omnia. Colligitur hoc ex Laertio, qui suum librum, uitamq; Epicuri his maxime ratis sententijs claudit: inquit enim, καὶ φέρε οὖν δὴ νῦν τὸν κολοφῶνα, ὡς ἂν εἴποι τις, τοῦ παντὸς συγγράμματος καὶ τοῦ βίου τοῦ φιλοσόφου τὰς κυρίας αὐτοῦ δόξας παραθέμενοι καὶ ταύταις τὸ πᾶν σύγγραμμα κατακλείσαντες τέλει χρησάμενοι τῇ τῆς εὐδαιμονίας ἀρχῇ. *Et primam hanc sententiam ponit. (Caput) hoc significatu alibi à Cicerone usurpatum est, ut in Lucullo, Ita nobis tacētibus ex uno Epicuri capite, altero uestro, perceptio, & comprehensio tollitur. Prodere autem caput (ut opinor) dixit quemadmodum in eodem ipso libro, Prodere decretum, Sapientiæ uero, quid futurum est? quæ neq; de se ipsa dubitare debet, neq; de suis decretis, quæ philosophi appellant* δόγματα, *quorum nullum sine scelere prodi potest: cum enim decretum proditur, lex ueri, rectiq; proditur.*

295 *Vnde etiam illa Pythagorea uox* τὰ τῶν φίλων κοινά) *Græcas has uoces nulli manu scripti codices retinent: duo autem qui sunt in Diui Marci bibliotheca satis antiqui, unus Latinis, alter Longobardicis literis exaratus, illarum loco habēt hæc uerba,* DE AMICITIA LOCVS. *quam adnotatiunculam quandam fuisse in margine ab aliquo collocatam, credimus: postea autem ab imperitis librarijs in ordinem uerborum Ciceronis importunè translatam. Græca tamen uerba ubi inuenimus, reliquimus: quamuis certi non simus an illa sint quæ Cicero intelligit. acutioribus igitur ingenijs hoc iudicandum relinquemus: utranq; tamen Pythagoræ fuisse sententiam, & ab illo primum pronunciatam, à Laertio in eius uita didicimus,*

mus, qui Timæum hoc tradere his uerbis adfirmat, εἶπέ τε πρῶτος ὅς φησι τίμαιος κοινὰ τὰ φίλων εἶναι, καὶ φιλίαν ἰσότητα.

E' LIBRO SECVNDO.

Diuinißima autē dona habes, & formæ, &c.) Sic non 329 *pauci impressorū codicum habent. in alijs autem (qui meliores putantur) adhuc deprauatius est,* DONA HABENT ET FORMAE. *Legendum est ex Platone, unde totus hic locus sumptus est,* AVES ET FORMAE. *Quare prior lectio ueræ propinquior, abundante ferè tantum in ea, aspiratione: nam* B *pro* V *frequenter capiebatur. Hæc sunt uerba Platonis in libro* XII. *de legibus, quæ Cicero elegantißime interpretatur:* γῆ μὲν οὖν ἑστία τε οἰκήσεως ἱερὰ πᾶσι πάντων θεῶν: μηδεὶς οὖν δευτέρως ἱερὰ καθιερούτω θεοῖς. χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰδίᾳ τε καὶ ἐν ἱεροῖς ἐστιν ἐπίφθονον κτῆμα, ἐλέφας δὲ ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος οὐκ εὐχερὲς ἀνάθημα. σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς πολέμων ὄργανα, ξύλου δὲ μονόξυλον ὅτι ἂν ἐθέλῃ τις ἀνατιθέτω καὶ λίθου ὡσαύτως πρὸς τὰ κοινὰ ἱερὰ, ὑφὴν δὲ μὴ πλέον ἔργον γυναικὸς μιᾶς ἔμμηνον: χρώματα δὲ λευκὰ πρέπον ἂν θεοῖς εἴη καὶ ἄλλοθι καὶ ἐν ὑφῇ, βέμματα δὲ μὴ προσφέρειν ἀλλ᾽ ἢ πρὸς τὰ πολέμου κοσμήματα. Θειότατα δὲ δῶρα ὄρνιθές τε καὶ ἀγάλματα ὅσαπερ ἂν ἐν μιᾷ ζωγράφος ἡμέρᾳ εἷς ἀποτελῇ καὶ τἄλλα ἴσω κατὰ τὰ τοιαῦτα ἀναθήματα μεμιγμένα,

E' LIBRO TERTIO.

Censores populi, ciuitatis soboles, familias, pecuniasq; censento) Veteres libri, POPVLI AEVITATES SOBOLES, &c. *Sed neq; hic tantum, sed alijs etiam* 342

locis in hac lege hoc nomen restituimus, cum semper in eũdem errorem incidisset librarius: ut paulo pòst, Exin pecunias, æuitates, ordines partiunto: cum antea CIVITATIS *esset. AEuitas autem pro æuo in usu fuit apud antiquos, autore Non. Marcello de proprietate uerborum, qui etiam adducit Varronis Tithono uel* περὶ γήρως, *hũc locum, Qua uolũtatem æuitatis extima attigit metam æuitas. Studiose autem in hac lege describenda Cicero prisca uerba sectatur.*

547 *Mirabiliter doctrinã ex umbraculis eruditorum, otioq́; non modo in solem, atq; puluerem, sed in ipsum discrimẽ, aciemq́; produxit)* Antiqua *exemplaria quadam parte horum uerborum ualde deformata sunt & corrupta, ibi scilicet,* OTIOq́; *sic enim habẽt,* EX VMBRACVLIS ERVDITORVM QVAE HODIEq́; NON MODO, *&c. quibus uerbis nihil inquinatius dici, aut cogitari potest: & tamẽ cum tantopere recepta lectio à uetere dissentiat, dubitãdum est an in noua insit uitium, & an supposita sit ab aliquo, ne locus hic tam turpiter fœdatus appareret, cum antiquam se posse corrigere ille desperasset: quod mihi etiam accidit. nihil enim unquam sinceri elicere potui ex tam peruersa lectione: nec tamen committendum fuit, ut hæc quamuis perturbata uestigia delerentur: si forte ab aliquo illis ducibus posset quandoq; genuina lectio indagari: & ob hanc causam ipsa testata hìc esse uolui. nam receptam lectionem nõ uariaui, quamuis aliquantulum ob hoc mihi suspecta esset.* Locus *est in* Bruto, *ubi eadem ferè de Phalereo pronũciat, & parum omnino mutatis uerbis: nec tamen hoc quoq; auxilio potui ueram & legitimam lectionem excogitare, ita enim de illo loquitur,* Phalereus *enim successit eis senibus adolescens, eruditissimus*

mus ille quidem horum omnium, sed non tam armis institutus quàm palæstra: itaq; delectabat magis Athenienses, *quàm inflammabat. processerat enim in solem, & puluerem, non ut è militari tabernaculo, sed ut è* Theophrasti *doctißimi hominis umbraculis.* Alter autē *(non tamen huic tam similis) locus est in epistola ad* Brutum, *quæ ante* παράδοξα *legitur, qui uidetur communem lectionem adiuuare,* Ego *uero illa ipsa, quæ uix in gymnasijs & in otio* Stoici *probant, ludens conieci in communes locos: quare in ea fortasse acquiescendum.*

E' LIBRO DE
VNIVERSITATE.

Omnis *enim orbis eorum quasi facilitatis inflexione uertebatur)* Minus *corrupta est antiqua lectio, quamuis nonnihil maculæ etiā in ipsa insederit.* VERTEBAT *autem ea habet, non* VERTEBATVR, *quod rectum est. nam uoces illæ* OMNIS ORBIS *accusandi casu, multitudinis numero, non nominandi capi debent.* Omnis *igitur error & macula restat in dictione illa* FACILITATIS, *quæ deprauatißima est. sinceræ uocis, quæ meo iudicio ibi esse debet conseruata sunt quædā parua omnino uestigia in priscis exemplaribus: sic enim est in illis* FELICITATE. *quare & ex ijs & ex* Græco *codice, unde ueritas huius rei exculpi melius potest, iudicaui* HELICAE *esse legendum, ut quod erat in* Platone ἕλικα, *id est* κατὰ ἕλικα, Cicero *helicæ inflexione dixerit. totus locus hic est,* πάντας γὰρ τοὺς κύκλους αὐτῶν στρέφουσα ἕλικα, *&c.* Quàm *sit autem lacer, & diuulsus hic liber, nihil attinet dicere: unusquisque hoc & ex* Græco Pag. 37.

codice & ex peruulgata eius interpretatione facile uidere potest. ego sanè quantum diligentia & studio meo potui, conatus sum non paruas maculas, quæ eam partem quæ remansit, occupauerant, eluere: membra illa, quæ ab ipso temporis iniuria ablata erant, ei restituere non potui.

372 *Alterum quod antè mouit, in quam partem à conuersione eiusdem & similis pelleretur)* Quàm deprauatus antea esset hic locus, facile cognosci potest: nam in eo nec uerborum structura, nec sententia ulla idonea inueniebatur. Acciderat autem hoc incommodum, ut arbitror, imperitia librariorum qui priscæ scripturæ rationem non tenebant: nam in antiquioribus, nisi ab hoc fallare, omnia ferè recte habent. sic enim est in illis, ALTERVM QVOD IN ANTIQVAM PARTEM À CONVERSIONE, &c. Non semel autem in his castigationibus admonuimus in ueteribus libris sæpe C pro QV, & è contrario QV pro C inueniri: cuius rei quamuis paruæ, ignoratio sæpe magnas peperit deprauationes. hinc ortum arbitramur ut aliqui QVOTIDIE scribant, alij COTIDIE. & ne longiores in re perspicua simus, in multis hoc nominibus accidit. Quanquam nemini dubium esse iam poterat quin hæc sincera esset lectio, tamen ut res planior, manifestiorq; adhuc sit, adponemus Græca Platonis uerba, quæ omnem omnibus scrupulum eximant. Sunt autem hæc, ut perfectam, & absolutam sententiam adducamus, κινήσεις δὲ δύο προσῆψεν ἑκάστῳ, τὴν μὲν ἐν ταυτῷ κατὰ ταυτὰ περὶ τῶν αὐτῶν, ἀεὶ τὰ αὐτὰ ἑαυτῷ διανοουμένῳ, τὴν δὲ εἰς τὸ πρόσθεν ὑπὸ τῆς ταυτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾶς κρατουμένον. Quod igitur Plato dixit, εἰς τὸ πρόσθεν, Cicero uertit, in anticam partem. quemadmodum

autem

autem Posticum dicitur quod est post nos, ita Anticum quod est ante nos. declarat hoc Sex. Pompeius accuratißime, & M. etiam Varro.

E LIBRO PRIMO DE OFFICIIS.

Ea negare interdum, & nõ seruare sit iustum) Omnes antiquiores libri pro NEGARE, MIGRARE habent: quam rectam esse lectionem censeo, ut (migrare) hic agendi uim & significatum habeat, positumq; sit pro transgredi, & transilire: quemadmodum etiam idem uerbum usurpauit in III. libro de finibus, cum inquit, Quoniamq; ea natura esset hominis, ut cum genere humano quasi ciuile ius intercederet, qui id conseruaret, eum iustum: qui migraret, iniustum fore. Sic autẽ legitur in peruulgatis etiã codicibus: quamuis nonnulli deprauare eum quoq; locum tentauerint, eandem pro illa uocem, quæ huc etiam irrepserat, restituẽtes. Quare puto, cum alibi etiam inueniatur Cicero sic locutus, hic omnino, ut est in priscis exemplaribus, MIGRARE, non NEGARE legendum esse. Pag. 14.

Qui uoce freti sunt Epigonos, Medeamq;.) Vetusta lectio, quam probo, MEDVM'QVE habet: ita enim appellata est Pacuuij tragœdia. Nonnulli, qui hoc ignorassent, hac explosa, & deleta uoce MEDEAM reposuerunt, cum scirent maxime Medeæ casus, immanitatemq; eius aduersus filios in theatris agitatam esse: nec cogitassent fieri posse etiam ut aliqua tragœdia Medi, eius filij nomine scripta fuerit. Non. Marcellus in dictione ILICO adducit Pacuuium in Medo. Iohannes autem Pierius 48

& probus, & eruditus uir, ac suprà omnes in literis accuratus in suis in III. *AEneidos castigationibus adducit Fl. Sosipatri grammatici locum, ubi mentionem ille facit huius tragœdiæ his uerbis, Pacuuius in Medo cum ostenderet à Medo Medeæ filio matrem quæri, ait, Te sol inuoco, ut mihi potestatem duis inquirendi mei parentis. Quare testimonio & autoritate priscorum codicum, ita cēseo esse legendum.*

E LIBELLO
DE AMICITIA.

Pag. 155. *Partim fugiendas esse nimias amicitias, &c.) Noui hāc quæstionem diligentißime à Philosophis quibusdam esse tractatam, qui omnino* πολυφιλίαν *damnarunt, & multis de causis fugiendam esse existimauerunt: sed tamen Euripides in Hippolyto coronato ita acutè & eleganter hāc sententiam persequitur, ut putem illinc Ciceronem hunc locum accepisse: ita enim ibi loquitur Phædræ nutrix:*

Χρῆν γὰρ μετρίας ἐς ἀλλήλους
Φιλίας θνητοὺς ἀνακίρνασθαι:
Καὶ μὴ πρὸς ἄκρον μυελὸν ψυχῆς:
Εὔλυτα δ' εἶναι στέργηθρα φρενῶν
Ἀπό τ' ὤσασθαι καὶ ξυντεῖναι:
Τὸ δ' ὑπὲρ δισσῶν μίαν ὠδίνειν
Ψυχὰν χαλεπὸν βάρος: ὡς κἀγὼ
Τῆς δ' ὑπὲρ ἀλγῶ
Βιότου δ' ἀτρεκεῖς ἐπιτηδεύσεις
Φασὶ σφάλλειν πλέον ἢ τέρπειν
Τῇ τ' ὑγιείᾳ μᾶλλον πολεμεῖν
Οὕτω τὸ λίαν γ' ἧσσον ἐπαινῶ

Τοῦ μηδὲν ἄγαν
Καὶ συμφήσουσι σοφοί μοι.

Emendauimus ſanè non pauca & in hoc libello & in Catone etiam maiore: quæ quia ſatis firma & plana arbitrati ſumus, nunc retractare neceſſarium eſſe non exiſtimauimus.

IN PARADOXIS.

Quam delicatas aliorum pateras.) Veteres omnes li- Pag.211.i
bri FILICATAS. itaq; & ipſe ſic ſcripſi. Sex. Pom- fine.
peij ſunt uerba, Filicata patera dicta, quòd ad filicis herbæ ſpeciem ſit cælata.

Sed dementem & inſanum rebus addicam neceſſarijs.) 220
Inquinatus adeo eſt hic locus, ut quemadmodum corrigi poßit non uiderim. Optimus omnium quos tractaui codicum, ita habet, ſed mendoſè ut opinor & ipſe, Ego uerò te non ſtultum, ut ſæpe: non improbum, ut ſemper: ſed dementem rebus ad uictum neceſſarijs. eſſe inuictus poteſt ſapientis animus magnitudine conſilij, tolerantia rerum humanarum, contemptione fortunæ, &c. Quare receptam lectionem ſua ſede non moui, & tamen ueterem ſcripturam, qualis qualis eſt, teſtatam relinquere uolui.

Serui atrienſes ac tu pari ſtultitia.) Vetus lectio Ibidem.
ATRIENSES AC TOPIARII STVLTITIAE TVAE, quam & recepi, & ſinceram iudico. nihil autem peruulgata dici poteſt deprauatius. Multitudo ſeruorum, quam antiqui poßidebant, facultatem illis dabat, ut unicuiq; officio & miniſterio ſuos, & peculiares ſeruos imponerent: eosq́; appellarent à negotio illo, quod eorum curæ commiſſum & traditum erat. Quare opulenti illi & beati, quibus uiridaria erant, ſeruos qui

 opera

opera topiaria facerent, habebāt. In Pandectis de instrum. uel instrum. leg. L. instrumento fundi. §. Conseruandi, Qualia sunt dolia, licet defossa non sint, & cupæ quibusdam in regionibus accedunt instrumento: si uilla cultior est, etiam atrienses, scoparij: si etiam uiridarie, topiarij: si fundus, saltus, pastionesq; habet, greges pecorum, pastores saltuarij. Cicero etiam lib. III. epistolarum ad Q. Fratrem eandem hanc rem significauit, quamuis non tam apertè: inquit enim, Vt deniq; illi palliati topiariam facere uideantur, & ederā uendere. Nisi fallor, huic loco reddita sua integritas est: quæ autem prius erat lectio, & falsa & rudis admodū erat, sentētia nunc & plana, & elegās.

Non negligentia, aut laboris fuga commissum est, humanißime lector, quòd in omnibus his, qui oratorem instituunt libris, pauca admodum à me castigata sunt. Cùm enim uetera exemplaria summo studio ac diligentia non mea solum, sed etiam amicorum perquisita, nullibi inuenta fuerint, quid in hac re facere aut præstare potuis Benedictus Lampridius, qui me singulari quadam naturæ suæ bonitate, non meis ullis meritis incredibiliter amat, me mihi non defuisse grauißimus testis erit, qui & ipse ut desiderio meo satisfaceret plures bibliothecas excußit, ac per alios etiam huic negotio aptos homines (floret enim ille amicitia illustrium, ac doctorum uirorum) plura loca, ubi aliquid reperiri posse sperabat, diligenter perscrutatus est: nec tamen aliquid, quod mediocrem opem ullam adferret, inuenire potuit. Quin etiam cum superiore anno Benedictus Varicensius eruditißimus, ac mihi amicißimus iuuenis, officij cuiusdam gratia se Patauium contulisset, de hac ipsa re, mandato meo egit cum summo Oratore, omnibusq; doctrinis exculto uiro

Lazaro

Lazaro Bonamico, renunciauitq; mihi postea dixisse illum ualde asseueranter, non esse in hoc ullo pacto elaborandum: nullum enim tota Italia exemplar eorum librorum extare, quod ab excusis magnopere discreparet, seq; antea illos ipsos omnibus locis diu multumq; frustra perquisiuisse. Ioannes autem Gaddius, qui cunctis egregijs rebus pro summa sua elegantia splendoreq; abundat, trium de Oratore librorum bina exemplaria manu scripta mihi Roma ualde amanter misit, ut est natura munificus ac liberalis: illic autem ea laudari audieram, ob eamq; causam ipsum poposceram, quæ tamen nihilo uulgatis à me diligenter tractata meliora inuenta sunt. Quomodo autem se res habeat, quòd nullum horum librorum satis uetustum exemplar inuenitur, ipsi tamẽ minus quàm cæteri Ciceronis libri (quantum iudicari potest) corrupti sunt, affirmare non audeo. quid tamen suspicer, proferre non alienum puto. Opinor omnes & formis excusos, & manu scriptos codices quos nunc habemus, ab uno fluxisse, qui multos ab hinc annos Laude Pompeij (quemadmodum plures eius temporis autores tradunt) inuentus est: inter quos Blondus Forliuiensis libro IIII. Romæ instauratæ quomodo id acciderit, diligenter narrat. rectum autem esse puto, cum huius rei cognitio multum hic apta sit, & scriptor ille non ualde celebris, ipsius uerba adponere, Vbi id maxime adiumentum studijs eloquentiæ attulit, quòd repertus Laude à summo uiro Gerardo Landriano tunc ibi episcopo multis maximisq; in ruderibus codex Ciceronis peruetustus, & cuius literas uetustiores paucißimi scirent legere, ad eius perueniens manus, interitum euasit. Continebat is codex præter Rhetoricorum nouos & ueteres qui habebantur, tres quoque

de Orato

de Oratore integerrimos, Brutum de Oratoribus claris, & Oratorem ad Brutum M. Tullij Ciceronis, unde liberatus est bonus ipse uir Gasparinus ingenti quem assumpserat, labore, supplendi quoad poterat librorum de Oratore defectus, sicut diu antea in Quintiliani institutionibus multo labore suppleuerat. Et cum nullus Mediolani esset repertus, qui eius uetusti codicis literam sciret legere, Cosmus quidam egregij ingenij Cremonensis III. de Oratore libros primus transcripsit, multiplicata'que inde exempla omnem Italiam desideratissimo codice repleuerunt. Nos uero cum publicis patriæ tractandis negotijs. adolescentes Mediolanum adissemus, Brutum de Claris Oratoribus primi omnium mirabili ardore ac celeritate transcripsimus, ex quo primum Veronam Guarrino, pòst Leonardo Iustiniano Venetias misso, omnis Italia exemplis pariter est repleta. Quod etiam eo libentius feci, ut uideant omnes id de quo sæpius questi sumus uerum esse, quomodo scilicet superiores illi librorum correctores, in hac prouincia se gerere soliti sint: quemadmodumq; consueuerint totas quandoque sententias & integra etiam loca, nedum singula uerba, sicubi res exigere uideretur, de suo addere, cognoscantq; eorum temporum atque hominum errorem qui rectum putarent scripta antiquorum uetustate dilapsa, & fracta à nouis ingenijs suppleri & restitui: nec mirentur me quandoque uerba quædam parum illustria non reperta in priscis exemplaribus suspecta habuisse, & à iunioribus his supposita esse existimasse. Quòd autem nonnulli libri certis quibusdam locis cuncti inquinati & manci sint, ne id quoque debet mirum uideri, cum eorum exemplaria quandoque singularia extiterint: ut quod uitium in ipsis forte fuerit, necessario etiam in ea,

in ea, quæ inde descripta sunt, manauerit: eò autem rem deductam esse atque ita morti propinquos quandoque optimos autores fuisse, ut si unum exemplar (quod fortunæ potius beneficio, quàm hominum diligentia conseruatum est) perijsset, nullum eorum uestigium permansurum fuerit, & testimonio Blondi in his ipsis, & alijs quibusdam antiquorum uoluminibus, & aliorum etiam fidelißimorum scriptorum manifestum omnibus esse debet. Quare si cogitarimus nos in maximo periculo quondam fuisse, ne funditus his egregijs monimentis orbaremur: non male omnino nobiscum actum putabimus, quòd ea, quamuis deminuta & manca habemus.

E LIB. IIII. RHET. AD HERENNIVM.

Non tam cito Sarissæ Græcia potitæ sunt. Aut idem Gallos significans, dicat, Nec tam facile ex Italia armatu fine-ra transalpina depulsa est.) Vetusta lectio MATERIS TRANSALPINA, *quam rectam esse puto. Est enim Materis telum quo utebantur Galli. Non. Marcellus de genere armorum hæc duo loca Sisennæ citat, in quibus huius teli mentio est, Sisenna historiarum lib.* III. *Gallia materibus, Sueui lanceis configunt. Idem lib.* IIII. *Alij materibus aut lanceis tamen mediũ perturbant agmen. Per hoc autẽ telũ, Gallos intelligi uult, quorũ peculiare erat, ut per Sarissas suas, Macedonas. Quia ignotius inuentuq; rarius erat hoc uerbum, ideo hinc deletũ fuisse puto: quod etiam ei contigerat in* VII. *libro historiarum T. Liuij ubi prælium cum Gallis factum narratur. sic enim legi debet, Stetitq; suppresso impetu Romanus: & quia iterum* Pag. 108

fessis

fessis subeunda dimicatio erat, & quòd C O S. *dum inter primores incautus agitat, læuo humeri materi propè traiecto, cesserat parumper ex acie.* Non M A C H E R A, *ut in cunctis impressis libris olim erat.* Germani *autem nuper eum locum restituerunt, qui* T. Liuij *libros, quos temporis uetustas & hominum incuria non absumpsit, summa cura, & diligentia emendatos ediderũt: uidi etiam priscũ* Liuij *exemplar quod eam uocem incorruptam retinebat.*

E LIBRO PRIMO DE ORATORE.

Pag. 392. *Pœanem aut Munionem citarimus.)* Nemini *hic dubiũ esse potest, quin de pedibus intelligat: qui tamen pes Munio sit, sane mihi ignotum est. Audiui à studioso & fide digno uiro codicem inueniri non plane nouum, nec malum, in quo* M V N Y C H I O N E M *legatur. omnes tamen quos ego uidi, manu scripti, receptam lectionem habent.* Munychionem *mensis nomen fuisse notissimum est. apud nullos autem inuenire potui ex his, qui de pedibus & numeris agunt, hoc nomen: tractaui autem non paucos, & maxime* Ephestionem, *qui libellum de metris scripsit.* Varijs *sanè hi nominibus appellabantur, ut notum unicuiq; est, & ualde inter se diuersis, ut non absurdum sit credere quempiam etiam munychionem appellatum.* Munychiam *etiam uocatum esse à* Munycho *quodam colle prope* Athenas *in peninsulæ speciem, qui tris illos portus continebat, traditum est ab autoribus: in quo etiã erat* Dianæ *templum* Munychiæ *cognominatæ.* Nihil *habeo, quo possim castigationem hanc confirmare: & uulgatam lectionem falsam & inanem puto. quare satis*

studiosis

studiosis sit, me hoc tradidisse quod etiam ab alio accepi: ipsi uerò dent operam, ut aliquid certius inuestigent.

E LIBRO SECVNDO.

Feriunt enim aures hominum, cum illa quæ iucunda & grata, tum etiam illa quæ mirabilia sunt, in uirtute laudari.) Nisi ualde fallor, non paruum uitium est in his uerbis, nec tamen id ausus sum corrigere, ueritus receptam lectionem sine testimonio ueterum codicum condemnare, in eiusq; locum meo ingenio excogitatam ponere. quod igitur de hac re meum iudicium semper fuerit, nunc exponã. Arbitror pro FERIVNT, legendũ esse FERVNT, dictionemq; illam AVRES primo multitudinis casu capi debere: tertiam uero ab ipsa ILLA scilicet, quarto, contrà, ac antea necesse erat facere: nec aliter rectam ullam structuram esse puto, aut sententiam horum uerborum: ut dicat magis esse accommodatas laudationibus, iucundasq; auditu primas illas uirtutes: nec tamen omittendam esse explicationem earum quæ magis in animis eorum qui audiunt, admirationem procreant, quàm iucunditatem. facilè enim patiuntur aures hominum cùm prima illa, quæ iucunda & grata, tum secunda etiam, quæ admirabilia sunt, in uirtute laudari. Res nunc tam manifesta est, ut non opus esse putem eam alijs argumentis, quæ sanè non deessent, confirmare. Pag. 492

E BRVTO.

Eisq; nosmetipsi ad rerum naturalium memoriam comprehendendam inpulsi, atque incensi sumus) Credimus uocem illam NATVRALIVM uacare, nec ullo pacto Pag. 570

ibi-

ibi stare posse, ut intelligat Atticus (is enim est qui loquitur) librum quem scripsit de antiquitate: dicatq; se libris Ciceronis de rep. excitatum, & impulsum fuisse ad illius libri confectionem, cuius Cicero multis locis mentionem fecit, ut paulò antè cum Brutum sic loquentem inducit, Nempe cum dicis, inquit, quo iste omnem rerum memoriã breuiter, & ut mihi quidem uisum est, perdiligenter, complexus est. Sed etiam Cornelius Nepos in eius uita his uerbis, Moris etiam maiorum summus imitator fuit, antiquitatisq; amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo uolumine exposuerit, quo magistratus ornauit, &c. Complexus igitur est historiam, & memoriam temporum Atticus suo libro, non rerum naturalium scientiam. Quomodo autem recte appellari poßit memoria rerum naturalium non uideo, cum eodem modo semper illæ se habeant, & nunquam cessent rursus gigni, & interimi. memoria uerò de illis rebus dicatur, quas ex historia factas scimus.

., in fine. *Ludis Luctatijs.) Liber quem habui manu eruditi & perdiligẽtis uiri Nicolai Nicoli scriptus, pro* LVCTATIIS, IVENTATIS *habet: quæ lectio oculos mihi aperuit ad sinceram lectionem indagandam, in quo sanè parum laboraui. Obseruaueram enim multis in locis (ut aliàs testatus sum) in dictionibus quæ per duo* V. *nunc scribuntur, alterum in priscis exemplaribus suppressum esse, quemadmodum (iuare) pro (iuuare) ut uocis huius affinis exemplum adferam. nam in alijs etiam eadem macula insedit. Est in* III. *libro Taciti hic locus, qui ab eo, qui hoc obseruasset, facile corrigi potuit, Frustra uulgatum dictitans, non licere Dialibus egredi Italia, neque aliud iussum quàm Martialium Quirinaliumq; flaminum.*

num. IVS SVVM *enim pro* IVSSVM *legendum est.* (*Iuuentatis*) *igitur statim suspicatus sum esse legendum. Iuuentatem autem deam eius ætatis, non Iuuentutem dici iam antea mihi cognitum erat, quemadmodum etiam emendaueram libro primo de Natura Deorum in illo loco, At poëtæ quidem nectar, ambrosiam, epulas comparant, & aut Iuuentatem, aut Ganymedem pocula ministrantem. Exemplum mihi solum ex uetere memoria, quod rem confirmaret & patefaceret, statim non occurrebat: cetera, quantum coniecturis credi potest, non deerant. Quare cum alijs de causis Romam ad Marcellum Ceruinum scriberem, iuuenem doctrina, ingenio, & humanitate clarum, uisum est illum de hac mea opinione certiorem facere, simulq; quid sentiret de hac re, ipsum interrogare. Ille autem mihi respondit sibi hanc castigationem ualde probari, & quo certior ea haberetur, protulit locum hũc T. Liuij e libro* XXXVI. *qui omnem rem declarat. Item Iuuentatis ædem in Circo Maximo C. Licinius Lucullus Duûmuir dedicauit: uouerat eam* XVI. *annis antè M. Liuius* COS. *quo die Asdrubalem, exercitumq; eius cecidit: idem Censor eam faciendam locauit. De hac igitur uoce amplius non est dubitandum, uulgata'que lectio explodenda, ut falsa, & inepta. Restat solum accuratè considerare, quòd Cicero dicit ludos illos uouisse Liuium Senensi prælio, an in eo nomine* SENENSI *sit adhuc mendum, ut puto, legiq; debeat* SENONENSI, *una syllaba aucta dictione, quam incuria fortasse librarius omisit. cùm enim Asdrubal cum exercitu cæsus sit iuxta Metaurum amnem à Senonibus Gallis, qui eam regionem iam antea occuparant, à seq; nominauerant, potuit id prælium Senonẽse Cicero appellare. nam Senogallia urbs*

in uicinis locis sita, ab illis etiam cōdita, & sic uocata fuit.

587 Quòd is in dicendo ornatior, acriorq; esset.) Nonnulli pro ORNATIOR legunt FORTIOR, quos planè non reprehendo. Idem codex & ipse hac parte inquinatus est: sic enim habet, AD ·ORTOR ACRIOR´QVE. Est autem signum, quod supra eam uocem est in eo libro, more Græco nota aspirationis. Pristina lectio, quæ ORNATIOR habebat, nullo modo mihi placet: quæ postea restituta est, multo melior uidetur, nec tamen uestigijs quæ restant sinceræ & ueræ scripturæ respondet. nihil ego autem ex illis, quod magis quadraret, elicere potui, & tamen testata relinquere ea uolui.

588 Scriptores illos male mulcatos exisse cum Galba.) Codex ille Nicolai, de quo suprà locutus sum, MVLCATOS habet, quam lectionem ualde probo. Hoc uerbo usus est Tacitus. Et Terentius etiam Eunucho, Male mulcabo ipsam. Item Adelphis, Ipsum dominum, atque omnem familiam mulcauit usque ad mortem. sed alios etiam optimos autores frequenter id usurpasse arbitror. sed quia aliquanto ignotius, & obscurius erat, à recentioribus illud correctoribus sublatum (ut opinor) fuit, & pro illo, MVLCTATVM repositum. Quis enim uerbum in sermone pronunciare uereatur, quo Terentius Latini sermonis candidissimus autor usus sit? Hoc quod ego suspicor uerisimile esse iudicari potest, quòd in uulgatis codicibus nusquam legitur: debere autem in locis quos suprà adduximus esse, ex priscis exemplaribus cognoscitur. Nam quòd in Taciti impressis etiam exemplaribus ita legatur, factum est studio & diligentia Beroaldi illius, qui priores quinque libros ex ueterrimo eo codice qui tunc è tenebris erutus erat, descripsit, & edidit: nondum enim in manus

in manus uenerat eorum qui huiuscemodi loca contaminare solent. Quare quantum coniectura iudicari potest, existimo illum etiam locum Ciceronis in lib. VI. *in Verrem ita legi debere, Clamor à uigilibus fani'q; custodibus tollitur, qui primo cum obsistere, ac defendere conarentur, male mulcati clauis, ac fustibus depelluntur.* Non MVLTATI, *ut in omnibus est impressis: & omnino nisi fallor, non est hoc uerbum ex illis, quæ propter uetustatem à plerisque repudiabantur, & iam obsoleta erant. Potius puto ipsi uicinitatem literarum, quam habet cum alio uerbo* MVLTO *obfuisse. Cum enim multi quàm diuersam uerba hæc uim habeant, ignorarent, confuderunt, è duobusq; unum fecerunt. Paulo supra, locus est meo iudicio deprauatus: quare notam ad eum adposui: & hoc rectius esse putaui, quàm quemadmodum alij fecerunt emendare.*

Quo magis expurgādus est sermo, & adhibēda quàm obtrusa ratio quæ mutari non potest.) *Vereor ne in his uerbis aliqua insit macula: nam & per se illa mihi non parum suspecta sunt, & in illo satis probato codice diuersam, quamuis perturbatam lectionem, inueni, eam hic adponam:* ET ADHIBENDA QVANTVM OBRVSSA RATIO, *&c. Signata autem erat ea uox ut deprauata in uetere illo nota quadam, qua qui librum eum descripsit, mendosa loca indicare consueuerat.* 537

EX ORATORE.

Itaque se purgans iocatur Demosthenes, negat in eo positas esse fortunas Græciæ, in hoc in eum, huc an illuc manum porrexerit.) *Non paruum mendū in priore dicto* Pag.670

est. Quis enim ullum idoneum sensum ex tam perturbata lectione elicere queat? Eandem tamen scripturam in melioribus manu scriptis inueni: nonnulli autem eruditi uiri, ex Græcis (ut arbitror) Demosthenis uerbis, non incommode hunc locum sic restituerunt, NEGAT IN EO POSITAS ESSE FORTVNAS GRAECIAE, HOC AN ILLVD, HVC AN ILLVC MANVM PORREXERIT. *Omnino si ita legas, sententia integra est: mihi tamen tutius uisum est, antiqua lectione conseruata, locum ut uitiosum, nota qua soleo, indicare: ut institutum meum seruem non temerè priscam scripturam peruertendi: nimis enim id lubricum, & periculosum puto. discedit enim satis liberè à priscis uestigijs ille castigator; nam sententia Demosthenis ex eius uerbis præclare intelligi potest, si quis eam quærit: potius desiderandum erat uidere quibus uerbis eam Cicero expreßißet.*

EX TOPICIS.

Pag. 279. *Additur etiam descriptio quam Græci* καταγραφὴν *uocant.) Vetusta lectio, quam probo,* χαρακτῆρα *retinet. Sic etiam illam appellauit in Oratore, cum dixit, Sed iam ipsa forma restat &* χαρακτὴρ *ille qui dicitur, qui qualis esse debeat, ex ipsis quæ suprà dicta sunt, intelligi potest. Et lib. II. epistolarum ad Q. Fratrem, Dic mihi uerum, num aut res eum, aut* χαρακτὴρ *non delectat? nihil est quod uereare.*

AD LECTOREM.

AEC SVNT *quæ in meis castigationibus mihi aliqua explicatione egere uisa sunt: reliqua uerò haud his sanè pauciora, per se patebunt, ac nisi fallor, eruditis probabuntur.* Hæc *autem ipsa penè, ut nunc edidi, olim in marginibus mei libri cum attentius illum legerem, adnotaram. Cùm enim nunc longius mihi tempus dari non posse scirem, quomodo satis spatij habuissem ad tot Ciceronis uolumina relegenda, nedum accurate consideranda? Accedebat eò, quòd alijs postea literis deditus, hæc ex animo dimiseram: ut satius fuisse putarim ad eas me cogitationes & iudicia referre, quæ tunc, cum hæc acriore studio & diligentia pertractabam, de his locis feceram, quàm nunc post tot annos penè in his studijs nouus, aliquid non satis mature cogitatum adferre.* Eo *autem sermone hæc exposui qui mihi ex ore fluxit, quod quidem facilè me omnibus probaturum puto.* Nihil *enim minus mihi elaborandum esse existimaui, quàm quibus uerbis hæc enarrarem, dummodo illis quod uellem, complecterer: quæ tantisper in uita permansura putarim (atque ita uelim) donec fidem meam liberauerint, ac (si modo id facere potuerint) lectionem à me inductam comprobarint.* Nec *enim ullam ea reconditam eruditionem continent, aut alia quapiam re commendantur ut ualde amari, caraq; haberi debeant, ob idq; etiam cum suum munus peregerint, longius detineri.* Propter *hoc autem scripta sunt, quia neminem uolui in hoc meo negotio falli, qui aut nimis crederet, aut magis quàm oporteat, contra ueritatem pugnax esset. & hæc causa fuit, quod semper testimonia*

ueterum codicum produxi, exempla quæ castigationes confirmare uiderentur protuli, atque omnes denique rationes & argumenta in medium attuli, ut aut illis crederetur, aut qui eis non moueretur, minimeq; ea digna existimaret quibus fides haberetur, posset aliam quæ magis idonea uisa esset, lectionem sequi. Nonnulla sanè ex his, ac multa fortasse ab alijs quoque animaduersa esse potuisse non nego: nec enim occultis quibusdam auxilijs usus sum, sed uetera exemplaria quæ mihi præcipue adiumento fuerunt, semper omnibus in promptu fuere. Quædam enim eorum sunt in nobili illa & nunquam satis laudata Mediceæ familiæ bibliotheca, quam amplißimi illi ac sapientißimi uiri Cosmus & Laurentius Medices, plurimis è Græciæ ruinis Italiæq; latebris, non sine ingenti labore & sumptu erutis libris, confecerunt: quæ etsi nondum explicata est, studiosorum tamen commodis priuatim seruit. Reliqua uerò in Diui Marci altera non minus priscis uoluminibus referta, quæ omnibus omni tempore patet: uno tantùm ex priuata domo usi sumus: quod tamen & ipsum eruditißimi & accuratißimi quidam uiri habuerunt, quantum'que sibi commodum fuit tractauerunt. Cæteris uerò quæ in huiuscemodi negotio necessaria sunt, quemlibet paratiorem esse puto. Vtinam autem qui ea quæ me præterierunt, præstantibus suis ingenijs inuestigarint (si ulli sunt, quemadmodum ego suspicor) uelint ea cæteris impertire: sic enim suus huic scriptori splendor quandoque reddetur, & cùm à multis nunc cupide legatur, maiore adhuc uoluptate in eo undique purgato & nitido, studiosi omnes commorabuntur. Nam ego tantum abest ut offendar si aliquis plura & meliora attulerit, & me quoque ubi opus fuerit, refellerit:

lerit: ut tum denique labores quos in hac re suscepi, largè compensatos putem: si quemadmodum ego nonnullos studio & opera mea ex erroribus in quibus erant eripui: sic ipse in quibus deceptus sim, quæ'que non uiderim, amice & beneuole docear. scire enim cupio: nec res ulla est, in qua si iuuer, tantopere gaudeam. In collatione autem ueterum librorum usus ualde sum fideli diligentiaq; Ludouici Bonaccursij opera, eruditi sanè iuuenis, & in arte grammatica, quam publicè hic Florentiæ maxima cum laude profitetur, acutißimi. Cum igitur ipsum huius mei negotij socium habuerim nec insuauem nec inertem, multaq; ille, ut mihi inseruiret, incommoda in hoc perpessus sit, meas partes esse existimaui, hoc testimonio studium, operamq; eius commendare, ut si qua ipsi laude ex nostro hoc labore digni sumus, ipse quoque debitam sibi inde partem auferat.

ATTENDE *autem Lector an posteriores nostræ cogitationes duobus tribus'ue in locis sapientiores sint: nam tales illæ esse uetere prouerbio dicebantur.*

Libro epist. ad Quintum Metellum pagina 138. Confectas & consolidatas, &c. Nuper cum Mediceum codicem accuratius super hac castigatione consulerem (nunquam enim mihi illa penitus satisfecit) cognoui ueterem scripturam me fefellisse. Quare cum ea tantum nixus (con solutas) legerim, & ipsa quoque titubet, diligentius esse puto totam rem considerandam, & fortasse ad priorem lectionem redeundum. Antiquam hic ponemus, quæ sanè ualde manca & incerta est: nam & copula deest, quæ uidetur tamen esse necessaria, RATIONES CONFECTAS CONSOLATAS DEPONEREMVS.

Libro secundo ad Qu. Fratrem, pagina 575. Erant *omnia iam formis excusa, cum incidi in locum quendam ex epistola ad Varronem, de quo non incommodum esse puto hic agere. non dissimilem autem ille huic uim significatumq; (ut opinor) habet: uerba quidem certè eadem utriusq; sunt,* NUNC QUUM CONFECTA SUNT OMNIA, DUBITANDUM NON EST QUIN EQUIS VIRIS. *ita enim scriptum est in antiquis libris, quamuis excusi fermè omnes priorem uocem corruptam habeant: nonnulli autem, neq; hi peiores, sinceram sanè eam, sed posteriorem immutatam, depravatam dicere non audeo. Arbitror autem sic ut in illis est conformatam esse dictionem illam ab aliquo, cui* Erasmi *castigatio ualde probaretur. Cùm tamen omnes codices antea ambobus in locis eandem lectionem retinerent: considerandum est diligentius, an* EQUIS VIRIS *potuerit esse prouerbium: quod & ipsum summo studio & omni apparatu significarit. non enim uideo cur tam facile duobus locis* VIRIS, *in* VELIS *conuerti debeat. Quod si ingenuè quod quisque sentit, liberè proferre debet, admoneo eruditum lectorem ut accuratè uideat, an eodem hoc prouerbio fuerit in* VIII. Philippica *Cicero usus, cum idem significare uellet: quod in cunctis tamen excusis libris eo etiam loco corruptum, & inquinatum sit (adeo omnia mendorum plena sunt) ac pro* VIRIBUS, *legendum sit* VIRIS, *qua in uoce uitium manere suspicor. ita autem illi habent,* Putabam fore ut o*mnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, uiribus* D. Bruto *subueniremus. Quod si cui (quia eius ratio obscura est, nec facile explicari potest, quomodo equi & uiri coniuncti sint) hoc prouerbium parum certum est,*

sciat

sciat is, me quoq; nihil de eo compertum habere: nollē tamen ueterem scripturam commutasse. quod si tunc hæc animaduertissem, profectò non fecissem. N*ihil autem difficilius esse puto, quàm uelle obscuriorum quorundam prouerbiorum originem aperire: nam multa antiquorum trūcata adducuntur, & causam, ortumq; etiam nostra tempestate, noua quædam sæpe eum habent, quem ægrè poßit aliquis omni studio inuestigare.* Q*uod si necesse est* QVADRIGIS POETICIS *inferioribus uerbis adnectere, cogitandum est an hoc prius prouerbio usus fuerit in epistola sua* Q*uintus: cui parti literarum ob hanc causam* M*arcus etiam ipse superiore illo prouerbio respondere uoluerit: nam habere hæc uerba, de quibus nunc agimus, prouerbij uim, notius clariusq; est quàm ut declarari debeat.*

Lib. I. T*uscul.* P*ag.*318. A*d confirmandam castigationem illam primi libri* T*usculanarum* P*ag.*318. *quam ego nimis fortasse lentè ac fastidiose probaui, ualent hæc duo optimorum auctorum exempla, qui & ipsi eo uerbo eodem significatu usi sunt.* H*oratius lib. primo odarum,*

Hic innocentis pocula L*esbij* D*uces sub umbra.*

P*lautus* A*mphitryone.* M*er.* C*adus erat uini, inde impleui cirneam.* SOS. *ingressu'st iam.* M*er. eam ego ut matre fuerat natum, uini eduxi meri.*

INDEX EXPLICATIONUM PETRI VICTORII.

A

ABesse propius ab aliquo loco 181
Academici 498
Accensi 28
Accipere 391
Accipere aliquem uehementer 346
Achilli genitiuus 314
Ἀκηπία 159
Ἀκρατωρ 144
Acroama 459
Ἀκροαματικὰ Ciceronis 460
Acrocolus 512
Actium 180
Actinæ legiones 294
Ad Atticum epistolæ uerius familiares posse appellari 8
Ἀδελφὸν 226
Adhibere 123
Adhibere fidem in aliquo negotio 299. & seq.
Adhibere in consilium 409
Aditus 214
Adiuisti pro adiuuisti 52
Adlegati 410
Ἀδολέσχος 489
Ad Opis 270
Ad Pollucis 270. & seq.
Aduersarium pro Aduersariorum 311
AEgypta libertus 391
AErarium clausum 342
AEuitas 531 Aer 502
Affici beneficijs 78
Agamemno 423
Ἀγκύλη 506
Agere nobilem 80
A. lex 273
Alabandeis 140
Ἀλαλύκτημαι 319
Ἀλη 339
Ἀλίμβρα 329
Aliqui pro aliquis 82
Ἀλλὰ 217 Ἀλλὰ δὴ ibi.
Amafinius 155
Ἀμεμπτα 279
Amores 269
Amphorûm 133
An. pro annis 415
Anabatæ 64
Ἀναβολὴ 188
Anaces 524. in fine
Anactes ibidem

Ἀναπτίξαρ

Ἀνατρίχειν 267
Ἄναχθον 525
Anemurium 133
Anima, pro aëre 502
Animus ibidem
Anticlia 518
Anticus 534
Antiochus Ascalonita 406
Antiochinas, pro Antio=
chianas 96
Antipho ὑπερκρίτης 112
Antiquorũ hominũ esse 333
Antisthenis uolumina 342
Antonij leones 361
Aonia 264
Apisci pro adipisci 35.412
Ἀποκαρτερεῖν 503
Ἀποκοτταβίζειν 505
Ἀποσιώπησις 129
Ἀπόφθεγμα facere 106
Ἀποτόμως 355
Appellare 410
Appiani 27
Appius Claudius 277
Appij Pulchri liber de au-
gurali disciplina 347
Arripere 479
Ἀρχαῖοι rudes 333
Ἀρχαῖον 343
Ἀρχιμήδειον 468
Aspiratio omissa 59
Ἀχημονέστερος 338
At pro Ad 52
At tem. pro Ad tempus 69
Ἀταραξία 153
Athenodorus Cordyliõ 30
Athenodorus Sandon, qui
et Cananita, Cæsaris Au
gusti præceptor 30
Ἄτριψ 404
Attributi 410
Ἀχθοφόροι 521

B

B pro V in antiquis scri
pturis 30.43.223.435
Βακῆλοι 65
Baro 111
Battuere 108
Bauli 80
Bembi indoles 35
Ben. pro beneuolentia 415
Beneficẽtia Ciceroni qd 12
Brinnius 402
Brundisium 455
Budæus 44 Bursa 268

C

C pro Q 13.180.312.
474
CCCIƆƆƆ∞ 169
Caput 529
Cæcilius Bassus 429
Cæsaris origo 86

Calidus pro callidus 447
Carefacit 163
Κόρσοι 190
Caßiope 156
Κατάκρισις 336
Catonini 73
Catonium ibidem
Catulus Ciceronis 494
Κάτω 73
Celsi locus 178
Κενόσπουδος 152
Centuriare 486
Κέπφος 413
Κέρας 263
Cerellia Ciceronis amica 142
Cerificare 210
Cernere hæreditatem 372
Ceteroqui 96.264
Κηρίζειν 211
Chilo 59
Chrysippus 412
Cicero quando Græcis uocibus utatur 426
Cicero raro integra prouerbia citat 106
Cilo 59
Citheris 463
Clauis anni signabantur olim. 256
Clides insulæ. 132
Cluatius 385
Clyster 524
Coad pro Quoad 474
Comedim 105
Comensis cæsus à Marcello. 252
Commissatores 193
Commodùm 72
Comparare inter se 16
Confectio 526
Confieri 313
Contestatæ lites 32
Conuenientia 129
Conuerto, paßiue 309
Copia 318
Copiosa à frumento 318
Coronis 297. in fine
Cosmus Cremonensis 539
Cosmus Medices 558
COSS. quandoq; omissum breuitatis causa 415
Cotidie 334
Κότταβος 505
Cotye 508
Cotyttia ibidem
Credere 37
Cretio 372
Κρομμύων ἄκρα 133
Ctesibius Alexandrinus 513
Cuicuimodi 221
Currens 305

Curius 302
Cyrus architectus 203.233
Κωμικὸς μάρτυς 24

D

D 450
Decimus ibidem
Decreram 219
Decressem ibidem
Dei bonei 124
Deliciæ 269
Demetrius Põpeij lib. 234
Demiurgus Turpilij 107
Denarius idem quod drachma 485
Depsere 108
Δέψιδα 109
Depugnare 55
Derra 245
Derris ibidem
Derthoma 125
Dertona ibidem
Describere pecunias 128
Descrucior 428
Descussare 161
Desyderare 312
Deuersorium 428
Deum aliquem facere 313
Διάληψις 284
Diana Munychia 542
Διαφορῶσι 159
Dibaphos 208
Diem dicendi eximere 165
Dilargiri 243
Dilaudare ibidem
Dilectus, pro delectus 428
Diodotus philosophus 93
Dionysius grãmaticus 282
Dioscuri 584
Dipla 297
Diuendere 243
Domus Ciceronis ubi 224
Ducere aquam 416
Ducere comitia 239
Ducere familiam 416
Ducere flumen 416
Dyme 471
Dymæi ibidem
Δυσουρία 353

E

E pro I in ueteribus scriptoribus 56
E in F mutatum 475
Εκβαίνειν 80 Ecce 432
Effligere 337 Εγγύγραμμα 389
Ei pro sibi 390
Em, sine aspiratione 136
Εμβεβηκὼς 377
Εμβαίνειν 80
Embæneticám facere ibi.
Ενδόμυχον 255
Enim post duas dict. 384
Επίχειν 277

Epictetus,

Epictet⁹, Phrygia minor 32
Epicurus, Gargettius 149
Epicurus parcißimi ui=
ctus 75
Ἐπισημασία 193
Ἐπιχαιρεκακία 398
Ἐποχὴ 463 Heretrici 521
Eros 364. 387
Esse beneficio alicuius 78
Εὐγένεια 29
Εὐήθεις Græcis qui 333
Euryclia 518
Euripides scenicus philoso
phus 507
Ex artis 104
Ex Apollodori 387
Excolere animum & inge
nium disciplinis 397
Expetitus 282
Exire 87.95.403
Exitus 214
Ἐξοχὴ 29
Exturbare 313
Ἡδονὴ 398
Ἦθος 360
Ἡμερόλεγδον 237
Ἡρακλείδιον 467

F

F, filium significat 156
Faberius 387
Familia 61
Familiam ducere ibidem
Familiares Ciceronis episto
læ falso hactenus nomine
ita appellatæ 7
Fannius 379
Fasciculus 400
Fauificare 210
Fide, pro fidei 114
Filicata patera 537
Finis, incerti generis 117
Flocifacteon 195
Fœnerabantur Calēdis Ro
mani 380
Fretum Siciliense 345
Furia, appellatus Clo=
dius 14

G

G. pro C. apud ueteres libra
rios 258
Gasparinus 539
Geminus 227
Gerardus Landrianus 539
Germanum 226
Germanorum exemplar epi
stolarum Ciceronis 34
Gladiatoribus 116
Γλίσχρως 473
Granius 99
Greccius 450
Γυμνασιώδη 184
Gyrini 526

H

H, 363
Habere fidem 299
Haue 87
Hedychrum 514
Heletes 484
Helicon 264
Hephestionis locus emendatus 297
Hermodorus 408
Heroes 289
Hirrus 224.409
Hirrus, billus 22
Hirrun 308
Hirtinus 294
Hirtinum pro hirtianū 96
Homeri locus 332
Homunicio 35
Homuniculi ibidem
Horatij locus 149
Hydraulos 513
Hyperatticus 443
Hysterica 201

I

I pro E apud librarios 54
IↃↃ 293
IIII uiri 248
Iacere 294
Iens 471
Ilias malorum 306
Ille, ipse 58 ille, iste 338
Illi, pro ibi. 59
Illi, pro illic 331
Illim, pro illinc 373
Impetu, tertio casu 115
Impotens ibidem
Inalpini 122
In amoribus, in delicijs 269
Inchoatum 409
Indices 244
Indigentia 516
In eis 335
Ineptus 272
Inermorum 122
In his 335
Inijcere 478 in fine
In Italiam uersus 41
Inops ab amicis 311
Intercludi 146. & seq.
Inus finita, pro ianus 596
Iohannes Pierius 116.535
Ioui ipsi iniquus 312
Istim, pro istinc 58.331
Iuare, pro Iuuare 544
Iulius mensis, prius Quintilis dictus 470
Iuuentas 544

L

L. pro liberto 391
L. pro literis 371.392
Lactare 515
Λάπισμα 328

Laurentius

Laurentius Medices 551 415
Lecti 340
Legare à filio 423
Letum, pro morte 509
Lentulus Sura 80
Lex Fānia sumptuaria 74
Λῆψις 284
Liberalitate frui 17
Libor 125
Librorum inscriptiones ex nominibus interlocutorum 493
Limitare 30
Literæ Pompeij 298
Λογδος 51
Lotus 71
Lucceius 51
Luci primo 314
Luciscit 241
Lucilij libertas in satyris 488
Lucretij locus 126.204
Lucullus Ciceronis liber 493
Ludis 116
Ludouicus Bonaccursius 552
Lurtius 342
Lycoris 464

M

Mag. pro magistratibus
Μακροθυμία 327
Μακροψυχία ibidem
Malea, promontorium 40
Mancupia 390
Manum de tabula 73
Marinus 294
Mars communis 286
Marullus Byzantius 126
Materis 541
Mediceus codex 13.146
Medus 535
Melita 345
Meliuscule 229
Μήλη 398
Μηλῶσαι ibidem
Menedemus 162
Μιακόμια 522
Meus 140
Migrare 534
Mijs pro meis 367
Millenarius numerus per notam hanc ● significatur 160
Mittere 45.123
Μιτλῶ 436
Modo 91
Monetalis 357
Μέψου ἑσία 31
Μυσοπάτακτος 166
Muluius pons 416

Munychio 542
Mutus à literis 311
Mylaseis 140
Myrina 52

N

Ne, pro ut 199
Ne, pro ut non ibidem
Neapolitanum 440
Necesse est 282
Νεκυῖα 324. 335
Nesides insulæ 471
Νεύειν 297
Nicias grammaticus 282
Nilus 177
Nicasio 380
Ninnius 366
Nitrum 85
Nominis mutatio in adoptione 220
Nonij locus 105. 399
Nuda à magistratibus resp. 311
Nunc ipsum 393

O

Obduco 504
Octius 396
Oenomaus Accij 100
Offendere apud aliquē 342
Οἰκείως δίκη λέγειν 346
Οἰκεῖον 184. 490
Omnia cuipiam esse cum aliquo 138
Ὁμοπλοΐα 472
Ὁμοπλοΐαν facere ibidem
Ὠνὴ 257
Ὤνιον 184
ω millenarium numerum designat
Ὀπαδοὶ 105
Opere, aduerbium 234
Oppidorum nominibus præpositio non addita 283
Oppidū pro oppidorū 311
Ὁρμὴ 288
Osaces 260
Ouia 187

P

Paltos 131
Παῖδες παίδων 487
Parare inter se 16
Parietinæ 33
Parion 140
Parochus 399
Παροιμία 518
Partiri 113
Πάταγος 166
Patræ 369
Pegasus 177
Per, auget 90
Percepta 528
Περὶ δυνατῶν 227
Peripatetici 499

Per Lo

Per Locustæ 194
Per Varronis 194.388
Phemius 263
Philargyrus 334
Philo 495
Philogenes 254
Philotimus 274
Φιλένδοξος 404
Φιλόδημος 381
Φιλοθέωρος 66
Φιλοσόφως 406
Φιλοτέχνοι 419
Φλύαρος 152
Πῖνος 382.457
Piræus 282
Plebei, genitiuus à plebes 77
Plenū uini, non uino 431
Plinij locus 177.210.518
Plodere 420
Plodere uictoriæ ibidem
Φλυδοκᾶν 348
Politus homo 60
Ponere quēpiam in gratia apud aliquem 448
Pōtius Aqui. 119.440 et se.
Portenti simile 439
Posticus 534
Præcipere 48
Prænomina nō integra scribebant Romani 273
Præripi 334
Præsens 12
Præstolari 212
Prima 331
Problemata 328
Πρόβλημα 467
Προκώπτειν 457
Prodere caput 529
Prodere decretum ibidem
Prospectat mare animus 323
Prouerbia deminuta ac mãca apud Ciceronem 253.458
Πυκνὰς 207
Pudenter 281
Pyrrhon 277

Q

Q. 400
QQ. 370.450
Q. pro C. in antiquioribus scripturis frequens 13
Q. Quæ 168
Q. Quæstor 415
Q. Quingena 169
Q. pro Quintus 354
Q. Mucius 270
Quæsticulus 102
Quatere 307
Quigenus 485
Quinquatrus 23
Quodcunq; in solū uenit, effingere prouerb. 110
Quom pro cum: in uetustioribus

ribus scripturis 474
Quotidie 534

R

Rauduſculum 231
Reapſe 98
Receperis,pro reciperis 53
Receſſus 342
Reciperare 56
Remedia à beluis 524
Repræſentare 474
Repræſentare improbitatẽ ibidem.
ῥηξίνωσ 430
ῥηξίφλοια ibidem
ῥηξίφρωμ ibidem
ῥηξόφρεμις ibidem
Rhinton comicus 197
Ridiculum de Nurſinis 521
Ringi 226
Roſia 238
Rupa,libertus Curionis 20
ῥῶπες 457

S

S.interit apud priſcos poetas 424
Saliares cenæ 249
Salutariter 115
Sariſſæ 541
σκύψας 188
Schola 287
Scidula 148
σκυλμὸς 256
Se,pro ipſum 269
Secutores 292
Seducere 442
Selicia 456
σεμνὸς 452
Senecæ locus 482
Senogallia 545
Seſtius,uix unquã per x. 52
Seſtulius 428
Sibi,pro ei 390
Siculus,uafer 166
Silanus 178
Simul pro ſimulac 56
Simiolus 45
Sittybæ 228
Solœciſmus à Grammaticis in quibuſdam Ciceronis locis animaduerſus 12
Soniuia,tripudia 55
σπάνις 516
Species 57
Spectare 220
Spectare,& expectare 248
Spectio 219. 220
Specus 466
σπουδάζειν 152
S T,pro E S T 14.43
Stabiæ 60
Stathius 577
Stillicidium 353

Stomachus 244
στραγγουρία 353
Subsistere sumptui 125
Suetonij locus 122.481
Summarium 339
Summùm, aduerbialiter 19
Supra promontoriũ transmittere 39
Susq; deq; 428
Suum illud 415
συμβάλλεσθαι 446
συμβεβηκότα 13P
συμπάθεια 349
συμφορὰ 394
σὺν θεῷ λέγω 352
σύνναος 395

T

Taciti locus 544
Talis & tantus 141
Tantum quòd 71
Tardioris, accusatiuus pluralis 334
ταὐτόματον 188
Tem. pro tempore 415
Temporeis, secũdo casu 124
Tenere lineam 232
Terẽtianus cod. Politiani 35
Terentij locus 62.78
τέτλα κύντερον 331
Themistocli, dãdi casus pro generandi 46
Themistocli, genitiuus 314
Theopompus 398
Theoremata 528
θεώρημα ibidem
Theramenis exitus 505
Tibulli locus 123
Timefactus 126
T. Ampius Balbus 308
T. Liuij locus 541
T. Põponius, postea Q. Caecilius appellatus 220
Topiarius 537
Tradere quẽpiã alicui 254
Trastrri 49
Tralatum ibidem
ταχέως ἀσπάσασθαι 346
Tubuli 379
Tuum 415

V

v. pro u. in scripturis antiquis 30.43
Valerius interpres 491
Vectius 123
Venire ad uillam 363
Venusia 144
Verum 381
Veruntamen 432.476
Videre 247.441
Vindullus 271
Viuere cum aliquo 238
Vlpiani locus 388

Vmmius 158
Vocales immutatæ 37
Vrinæ difficultas 353
Vt 246
Vt, pro ne 198.371
Vtilitates 283
Vulgare, pro aduerbio 148
ὑπὲρ μαλίας 40
ὑπεραττικίζειν 443
ὑποθέσεις 173
ζηλῶ 548

